

PROHÁSZKA OTTOKÁR
EMLÉKALBUM

SZERKESZTETTE
IFJ. DR. TOLDY LÁSZLÓ
EGYETEMI TANÁR

»MERCEDES«
IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET
BUDAPEST.

„Nihil obstat"

Dr. Theophitus Klinda
censor um praeses

Nr. 2312.

Strigonii, die 16. Septembris 1927.

Dr. Julius Walter
vic. cap.

PROHÁSZKA OTTOKÁR EMLÉKÉNEK

FIUI HÓDOLATTAL

IFJ. DR. TOLDY LÁSZLÓ

Mi volt Prohászka Ottokár a magyar nemzetnek?

Nemzetek életében mérföldkövek jelzik az egyes korokat, melyeknek sajátos jellegzetességük, egyéni arculatuk van. A földön — mióta emberek élnek, vannak jó és rossz emberek, erényesek és bűnözők és mégis mily nagy a különbség egyes korszakok között a szerint, hogy volt-e az illető kornak oly nagy szelleme, ki kortársainak lelkére hatalmasan befolyt, vagy nem volt ilyen. Az Istentől bizonyos irányú tevékenységre hivatottak éltek, működtek, dolgoztak és hatottak nemzetünk polgárai körében és felemelték nemzetüket. Buzdítottak, javítottak és ha kellett, ostoroztak is, hogy hazájuk üdvét szolgálván előbbre vigyék nemzetük sorsát. De mit érnek a nagy politikusok, államférfiak, ha a vallás hősei, az Isten felkent papjai, nem művelik a kertet, a lelkek kertjét, nem gyomlálják ki belőle a gazt, mely elkövetkező megrázkódtatások korában egy nemzet létalapjait támadja!

A magyar lelkek kertjében ily hatalmas kertész volt Prohászka Ottokár! Ő már akkor fogott hozzá ennek műveléséhez, a gaz kigyomlálásához, mikor még szélcsend volt, mikor a felszínen még semmi zavaró jelenség nem jelentkezett. Az ő lánglelke feltűnik egy puha és vallásilag közömbös korban, oly időben, amikor még senki észre nem veszi a közelgő veszedelmet, a reánk szakadó világégést, melyben elbukik a jó és győzedelmeskedik a gonosz. Ő a nyugodt béke napjaiban figyelmezteti az emberiséget arra: legyen vallásos és hazafias. Vallás és haza az ő programmja olyan korban, mikor a társadalom fenekén már kibontja szárnyait a gonosz és hangzatos jelszavakkal, tetszetős, vagy legalább is ilyennek látszó gondolatokkal közel férkőzik a kritikátlan és előre nem látó emberiség lelkéhez.

Feltűnik ő, a nagy, az égő szellem és beszélni kezd a hitetlen emberiséghez és szavaiból a vallás és haza képei jegecednek ki oly elemi erővel, amilyennek Pázmány Péter óta még senki sem varázsolta az emberek lelki szeme elé a jó és rossz közti külömbséget. De mig Pázmány Péter lángszava a protestantizmus tévtanításait ostorozta, azaz olyan tételeket, melyeknek szolgálatában még lehettek az emberek jók és intenfélők, addig Prohászka Ottokár a katholikusokat igyekezett lethargiájukból és kényelmes közömbösségükből felrázni és eléjük varázsolni az üdvözülés édes gyönyöreit és figyelmeztetni hallgatóit az indifferentismus végzetes következményeire.

Bárha idejében megfogadtuk volna szent tanításait: nem gázolt volna nemzetünkön át a sors oly csapások láncolatával, mint aminőktől nemzetünk majdnem a ravatalra került.

A nemzetmentő magyar hősiesség nem tudta volna a nemzeti feltámadásnak magasztos művét befejezni, ha Prohászka Ottokár lángszava nem nevelte volna vallás után szomjuhozó nemzetünket.

A magyar feltámadás nagy műve Prohászka Ottokár életének és működésének köszönhető és ő volt az, ki nemzetét a közömbösség halálos utjáról, a vallás vigaszához, az *élethez* vissza vezette.

*

E műnek nem célja, hogy Prohászka püspök életrajzát nyujtsa, hanem csak képet akar adni az ő egyéniségéről és ezért összefoglal sok olyan dolgot, amelyből az ő nagyságát a nagyközönség megismerheti.

Látjuk benne azt a lesujtó gyászt, melyet halála alkalmával nemzete érzett és e célból a sajtó idevágó cikkeit közöljük; azután látjuk Prohászka püspök egyéniségét, ismeretlen és most először közölt leveleiből és társadalmi működésének egy nagyon fontos korszakát, midőn mint fiatal theologiai professor a magyar iparos ifjuság nevelését irányította, mint az esztergomi kath. legényegylet alapítója és végül látni fogjuk számtalan cikkben, melyeket társadalmunk kiválóságai irtak püspöki egyéniségének hatalmas ércszobrát, mely minden magyar embert ihletni fog időtlen időkig.

Budapest, 1927. julius havában.

ifj. dr. Toldy László
egyetemi tanár.

Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR

ÉLETE ÉS HALÁLA

1858—1927.

A nagy szív megszűnt dobogni! Azon a helyen, hol élte gyönyörű művét alkotta; a szószéken, szent munkája közben sujtott le rá a könyörtelen végzet.

E tragédiát a Nemzeti Ujság megrázó előadása alapján közöljük:

Prohászka Ottokár püspök meghalt. A klaszikusan szép arcvonások, amelyek egy klasszikus lélek szépségeit fejezték ki, letünnek az elmulás örökkévalóságában. Senki, senki sincs, akit lelke mélyéig meg ne rendített volna, amikor szárnyrakelt a hir, hogy Prohászka Ottokár püspök a halállal vivódik. Templomok oltárai előtt, imazsámolyokon imádkozó emberek sokasága ostromolta az Eget Prohászka felgyógyulásáért. Riadt szemü emberek meredtek egymásra, utcán, villamoson, hivatalban, műhelyben:

— Igaz?

Aztán egy lemondó gesztussal, amelyben benne volt a véges ember tehetetlenségének tudata, letörültek egy könnyet az arcukról. Olyan emberek, akik elfásultak már az élet megrázó eseményei iránt, sirtak ma reggel a villamoson. Olyan emberek, akiknek talán csak lelkük felületét érintette meg a magasan szárnyaló lélek sasröptének egy suhanása, átérezték, hogy nagy vesztesége van az országnak, nem csak a katolikusoknak, hanem az egész magyar nemzetnek, a magyar kulturának.

Pillanatok alatt terjedt el az egész fővárosban a halálhir. A gyönge reménység, amelybe belekapaszkodtak az emberek, szétfoszlott, mint a tavaszi esős égboltozat alatt az elhalványult napsugár. A fájdalmas bizonytalanságból, gyászos valóság lett. Ez az egyébként cinikus, könnyü vérü nagyváros a szó igaz értelmében gyászbaborult. A gyász jelvényeit nem kivül, hanem a szivekben viselik az emberek. Elhalt a jókedv, a mosolygás, az emberek mélyen átérzett szomoruságggal adták tovább a gyászhirt egymásnak.

* * *

Az egyetemi templomban, ahol április elsején, pénteken délután utoljára beszélt a püspök, szokás szerint nagy hallgatóság gyült egybe. Mélyen megható, hogy Prohászka püspök abban a templomban vivta nagy csatáját az elmulással, amelyben legmélyebben szántó beszédeit mondotta el évtizedek óta. Az egyetemi templomban tartott lelkigyakorlatok tradicionális nagy hatást keltettek, boldog volt, aki jelen lehetett s aki egyszer jelen volt, többé el nem maradt. Innen indult ki a lelkeket átformáló nagy munka, a katolikus reneszansz, amelynek eredményei korszakot jelölnek meg az uj Magyarország történetében. Természetes, hogy pénteken is egészen megtelt a templom férfi hallgatósággal.

Pontosan félhétkor szólalt meg a sekrestye csengője és a püspök megjelent. Semmi rendkivüli, még csak pillanatnyi indiszpozició sem látszott rajta, pedig előzőleg a sekrestyében ugy látszott, hogy muló rosszulléte van. Amikor beszélni kezdett, hangja a szokásos zengő, erős hang volt.

Háromnegyed hétig zavartalan folyamatossággal beszélt. Talán tizennyolc-husz percig tarthatott már a szónoklat: divinatórius szavak, képek, példázatok vibráltak a csodálatos megnyilatkozásban . . .

Prohászka Ottokár egyszerre abbahagyja villámgyors gesztusait . . . Mindkét tenyerét ráveti a szószék peremére és keményen, mintha lába földbe gyökereznék, mozdulatlanná mereved ik . . . A szemek hirtelen feszült várakozással szegeződnek rá . . . harsány, friss hangja azonban még most is töretlenül zeng . . . De ebben a teljesen szokatlan, szoborszerü magatartásban van valami megmagyarázhatatlanul félelmetes.

Egy másodperc alatt, mintha elvágták volna, összecsuklik a szava . . . megáll . . . de szinte csak gondolkozási szünetet tart . . .

Megnyitja ajkát . . . Egy-két mondat . . . Sohasem hallott, rekedt, megtört hang akusztikája . . . A jelzők, metaforák még lángban égnek, de a nyelv, a torok képtelen átvenni ezt az akaratot . . . Tompa, különös köhögés . . . A püspök zsebkendője után kap. Megtörli dagadt erü, izzadó homlokát. Fojtott suttogás szakitja félbe a templomi csendet:

— Rosszul lett . . . Vizet . . . Orvost . . . Le kell hozni . . . — rebegik félhangosan össze-vissza. Mint a megzavart méhkas, zsibongani, mozogni kezd az egész hallgatóság. Azután megint tehetetlen, zsibbadt rémület lesz urrá. Egyesek még a beszédre figyelnek, mások már a szószék feljárójához rohannak, ott sugdosnak nagy izgalommal, felmenjenek-e a már-már elaléló püspökért, vagy sem ?

Prohászka Ottokár beszél, beszél, közben kétszer is megrogy a térde, arca elsápad. ***Némethy*** Ernő dr. tabáni káplán, a püspök volt tanítványa és meghitt bizalmasa az első, aki magához tér, szinte futva siet át a templomon, a sekrestyébe vizért. Valaki kétségbeesetten rohan a mellékoltár elé. Térdreroskad és ugy imádkozik a püspökért. Prohászka püspök döbbenetes, kinos vergődése soká tartott és hogy előbb segítségére nem siettek, annak magyarázata abban keresendő, hogy a beszéd alaphangja, logikája, egy-egy mondata szinte végzetszerűen összecsendült a tragikus valósággal.

Akkor még nem lehetett azokból a lázas, feszült mondatokból kiérezni, hogy a püspök ezekben a percekben már emberfeletti, heroikus erőfeszítés önkivületében volt és mintegy magamagát biztatta, hőskölteménybe illő harcot vívott benne a test a lélekkel.

Amikor a püspök beszédközben elvesztette eszméletét és a szószék korlátjába fogózkodott, régi tanítványa, ***Némethy*** Ernő tabáni káplán és ***Répás*** József, a központi papnevelő vicerektora, felsiettek a szószékre, hogy a főpapot levezessék. A püspök azonban atyai jóságu mosolyával elhárította a támogatására sietö papokat.

— Semmi bajom nincs — mondotta — csak a régi viszértágulásomtól fájdult meg a lábam.

Az erős akarat azonban nem tudott győzedelmeskedni a betegségen. Még egy utolsó erőfeszitéssel megfogózkodott a szószékben, a következő pillanatban azonban már eszméletét vesztve zuhant ***Répás*** vicerektor karjaiba. A hallgatóság közül elősietö orvosok és a nagy számban jelenvolt papság azután gyors menetben szállitotta át a beteget a központi papnevelő egyik emeleti szobájába. Amikor a festett faágyra lefektették, ismét visszanyerte eszméletét.

— Gratias — mondta halkan.

Alig telt el öt perc, amikor a kihivott mentők megérkeztek a szeminárium szobájába. Itt azonban már nem akadt semmi dolguk, mert a hallgatóság között jelen volt ***Horváth*** Mihály dr. és ***Marsovszky*** Pál dr. orvosprofesszorok kezelés alá vették a püspököt és minden intézkedést megtettek, ami a beteg körül szükségesnek látszott. A templomban maradt izgatott hallgatóközönség nem tudta mire vélni a szószékben lefolyt izgalmas jelenetet és ujabb híreket várt a püspök hogylétéről. Csak nagysokára érkezett meg az a hir, hogy a püspöknek jobboldali agyvérzése és baloldali bénulása van.

A férfiak szemeibe könny szökött és térdreborulva imádkoztak a főpásztor egészségéért.

*

A szeminárium folyosói megteltek érdeklődőkkel, ugy hogy a papnevelő intézet hallgatóinak kellett a közönséget eltávolitani a betegszoba környékéről.

A betegszobából egyre aggasztóbb hirek érkeztek. ***Ernszt*** Sándor utasitására a beteg ágyához hivták ***Herczog*** Ferenc egyetemi orvosprofesszort. A késő éjjeli órákban megérkezett ***Herczog*** Ferenc, ***Ritóók*** Zsigmond dr, orvosprofesszor kiséretében, akik nem tudtak mást mondani, mint amit már az előző vizsgálat megállapitott : baloldali szélhüdés. Herczog tanár a vizsgálat után elhagyta a betegszobát, ***Ritóók*** Zsigmond azonban a ***Herczog*** klinikáról kiküldött tanársegédekkel együtt átvirrasztotta az éjszakát, hogy komplikációk esetén azonnal segitségére siessenek a püspöknek. Az éjszaka hátralevő részében a beteg állapotában lényegesebb változás nem állott be.

A szombat reggeli órákban ***Herczog*** tanár ismét bement a központi szemináriumba, hogy maga is meggyőződjék arról, vajjon az inspekciós orvosok a legpontosabb értesitést küldték-e számára. Ekkor ***Ernszt*** Sándor, a szeminárium kormányzója kérdést intézett Herczog professzorhoz, hogy nem tartaná-e célszerűnek, ha a beteget valamelyik klinikára szállitanák el,

ahol mégis jobb helyen lenne, mint a szűk szemináriumi szobában. Erre ***Herczog*** tanár azt mondotta, hogy szerinte ez teljesen felesleges, mert a beteg állapota annyira sulyos, hogy a szanatóriumba való szállitás csak hiábavaló munka lenne. A szakszerű orvosi kezelést itt a szemináriumban is elvégzik az inspekciós orvosok. Ha pedig bármiféle komplikáció állanék be, ő a klinikájáról azonnal oda fog sietni.

*

Az inspekciós orvosok mindent elkövettek, hogy az eszméletlenül fekvő püspökőt öntudatra keltsék. Minden fáradozásuk kárba veszett, mert az agyvérzés, ami bénulást és önkivületi állapotot idézett elő, minden igyekezet ellenére sem akart megszünni. Ebéd után egynegyed kettőkor a beteg szobájában szolgálatot teljesitő ***Ritóók*** Zsigmond dr. és ***Petrányi*** Győző dr. orvosok már teljesen reménytelennek látták a helyzetet. Behivatták a szobába ***Ernszt*** Sándor szemináriumi kormányzót, hogy intézkedjék a haldoklók szentségének kiszolgáltatása iránt, amire megjelent a beteg szobájában ***Répás*** József, a szeminárium vicerektora, hogy a betegnek kiszolgáltassa a szentségeket. Ekkor már kezdtek mutatkozni az agónia jelei, de ***Ritóók*** dr. még utoljára megpróbált a betegen segiteni. Az eszméletlenül fekvő beteget, akinek melléből hörögve tört elő a levegő, felültették az ágyban és a légcsőben felgyülemlett váladékot igyekeztek eltávolitani, hogy a köhögéssel járó folytonos rázkódás ne idézzen elő ujabb vérömlést. Majd ismét felmetszették a beteg erét és mintegy félliter vért vettek el. A püspökön azonban már ez sem segitett. A szobában lévő ***Némethy*** káplán és ***Petrányi*** orvos a beteg ágyához lépett és a remegő testű püspökőt betakargatták, mert azt hitték, hogy a nyitott ablakon beáradó hüvös levegő kellemetlen a betegnek. Az eszméletlenül fekvő püspök arca görcsösen rándult össze, homlokán veriték ütött ki és mintha nagy kinokat állana ki, ajkai szorosan összezáródtak. Légzete lassan akadozni kezdett, a szivverése kihagyott és az eddig pirosas arc lassan elvesztette szinét és halvány viaszsárgára változott. A fiatal ***Petrányi*** dr. könnyes szemekkel fordult társához, akivel megpróbálták a beteg szemhéját felemelni és a próbatüvel vizsgálni, vajjon reagálna-e még a szeme a tü hegyének érintésére. A feszülten figyelő orvosok azonban már semmiféle megmozdulását nem vették észre a beteg szemének. Ekkor pontosan 1 óra 45 perckor az orvosok eljöttek a beteg ágyától és ***Petrányi***, a nemrég még szentimrés diák odafordult a papokhoz :

— Imádkozhatják a requiem aeternumot.

A papok térdre ereszkedtek, ajkukon felhangzott a szomoru ima : Vai electionis . . . Az Egyetem-templom lélekharangja busan megkondult és hirdette a szorongó hivőknek, hogy a nagy szónok, hiveinek szerető atyja elköltözött az élők sorából.

Amikor ***Schütz*** János egyetemi magántanár a beteg szobájába lépett, hogy felváltsa az inspekciós orvosokat, látta, hogy a szobában összegyülekezett papok és orvosok térdelve veszik körül a püspök ágyát. Az ágyra borulva zokogott a püspök nővére és ***Farkas*** Edith missziós nővér. ***Schütz*** dr., aki tudta, hogy milyen sulyos volt a beteg állapota, nem akarta elhinni, hogy a katasztrófa ilyen gyorsan beállott. Maga is odament az ágyhoz, mégegyszer megvizsgálta a kihült testet és lehajtott fejjel hagyta el a szobát, hogy megirja a püspök halálesetének bejelentési lapját.

A déli napnak sugarai áttörtek a szeminárium kertjének magas falán, elárasztották ragyogó fénnyel a halott ágyát, rávilágitottak a temérdek virágcsokorra. A tavaszi szél belopózott a szobába, meglobogtatta a püspök ősz fürtjeit és megrázta az ágy takaróját, mintha alatta még most is dobogna a püspök jóságos szive. Pillanatok alatt azonban felhő borította el az eget, lassu, nehéz cseppekben hullott az eső. Sirt az ég . . .

*

Kong a lélekharang az Egyetemi templomban. Hangja szinte elvész az ucca zajában. Lent az uccán erősebb a villamos csilingelése és hangosabban tülköl az autó. Csak amikor a rohanó élet zaja elhalkul, akkor hull le az uccára a lélekharang hangja, vékony, szomoru, sirató harangkongás. Az emberek megállnak, de az ucca szük, a villamos csönget, az élet hajszol,

tovább kell menni, nincs idő a gondolkodásra. A lélekharang ott fönt csak kong kitartartóan, makacsul. Hangja lassan mégis betölti az uccát. Kétségbeesett jajgatása erősebb lesz, mint az élet lármája és a zajgó ucca fölé szemmel nem látható, csak szivvel érezhető drapériát von a gyász.

A központi szeminárium ajtaja előtt egyre többen állanak, egyre szomorubb, lehangoltabb lesz a tömeg. A halál hire a fájdalom szárnyán percek alatt elrőpült a városba és hozza ide a gyászolók végeláthatatlan bánatos seregét. Az ucca szük, a tömeg a bejáratok előtt összeszorul s lassan, apró lépésekkel tipeg befelé az épületbe, ahol Prohászka Ottokár holtteste pihen. Nincs tolongás, nincs beszéd, ez a szomoru sereg, mintha valami irtózatos nehéz terhet vinne a vállán, lehorgasztott fejjel, megroggyant derékkal megy föl a lépcsőn a 15. számu szoba felé. A folyosón mindenütt a Szociális Missziótársulat tagjai igazitják el az érdeklődőket, szavuk halk, elcsukló, mozdulatukban leirhatatlan szomoruság, fájdalmas lemondás.

Kispapok járnak riadt arccal, ősz, barázdás arcu férfiak, asszonyok drága ruhában és olcsó fejkendőben, gyermekek, meglett, komoly emberek támolyognak a veszteség fölött érzett fájdalomtól megnehezült léptekkel a halottas szoba felé.

Az ajtóban két kispap áll. Vigyáznak arra, hogy tolongás ne legyen, hogy az örök álomra szenderült püspök halottasszobáját meg ne zavarja a fájdalomtól porba sujtott hivek serege. Tizennégyes csoportokban engedik be a híveket. Mindenki vár türelemmel.

Bent a szobában széles barna ágyon, főpapi ornátusban fekszik a holttest. Fején fehér infula, testén fehér selyem, matt arannyal szegélyezett misemondó ruha. Kezét imára kulcsolja, a holt kezet feketeszemü olvasó fogja össze. Magas párna a feje alatt, mélyen besüppedt a remek boltozatos koponya sulyától. Az állát föltámasztották, ajka szorosan zárul s a száj vonala egy markáns éles vonásban folytatódik. Az arc különben sima, méltóságot és fenséget áraszt. Csak az ijesztő, majdnem zöldessárga szin árulja el, hogy ez a szép, nemes férfiarc halotté, hogy ebből a főpapi ornátusban pihenő testből már elköltözött a magasztos lélek.

Az ágyat keresztbe állitották az ablak elé. Az ablak és az ágy között egy sor szék van. A székeken a ***Szociális Missziótársulat*** nővérei ülnek. Hosszu fátyolukkal, fájdalmas, kisirt szemü arcukkal, mozdulatlan, megható, néma gyászukban olyanok, mint a megtestesült fájdalom. Az ágy előtt szabaddá tették a tért, ide jönnek a gyászolók. Térdre hullnak a nagy halott előtt, halkan imádkoznak. A szobában nem hallatszik más, csak az ima halk zsolozsmás mormolása s néhány felcsukló zokogás. A gyászolók között nincs különbség. Egymás mellett térdel a grófné, a kültelki munkásasszony, a hatalmas ur és szolga. Majdnem mindenkinek a kezében olvasó, melyet áhitattal nyujtanak át a Szociális Missziótársulat tagjainak, akik az olvasót a halott kezéhez érintik. A megérintett olvasót aztán görcsös kezekkel fonják imára, áhitattal viszik magukkal, ereklye már, amely a veszteség fájdalmát enyhiti.

Az ágyon virágok. A holttest feketeharisnyás lába körül tarka tavaszi virágok boritják az ágyat. Hatalmas fehér orchidea-csokor mellett apró ibolya s a gondosan nevelt cserépvirágra bimbózó szekfü borul. Az ágyon már el sem fér a sok virág, amit a gyászolók az első félórában összehordtak, tele lesz vele a szoba, a fal mentén, a butorokon mindenütt virág, virág.

A gyászolók serege egyre tömöttebb lesz, szakadatlanul hullámzik a kapu és a halottasszoba között. Az arcok, amelyet itt a boltozatos folyosó félhomályában szinte egyformára rajzol a fájdalom, minden beszédnél jobban elmondják, kit vesztettünk Prohászra Ottokárban. Mindenki sir.

*

Az a bizottság, amely Prohászka püspök temetésének módozatait állapitotta meg, több izben kénytelen volt a hozott határozatokat megváltoztatni, mert az országos részvét egyre nagyobb arányokat öltött és egyre ujabb kivánságokat kellett kielégiteni. Szombaton az esti órákban még az volt a határozat, hogy a holttestet vasárnap kiviszik a Kerepesi temető halottasházába és ott tekintheti meg a nagyközönség. Ennek a rendelkezésnek az volt az inditóoka, hogy az egyetemi templomban nem lehetett felállitani a ravatalt addig, amig ott a vasárnap

délelőtti istentiszteletek és a délutáni nagybőjti ájtatosságok véget nem értek. Mivel azonban a legtöbb részről az a kívánság merült fel, hogy a ravatalt mégis csak a templomban állítsák fel, végre is ugy döntöttek, hogy a vasárnapi ájtatosságok befejezése után este hat órakor szállitották át a holttestet a halottas szobából a templomi ravatalra. Sok ezerre ment azoknak a száma, akik vasárnap a Kerepesi temetőbe mentek ki, hogy ott tekintsék meg a ravatalt és ezeknek csalódottan kellett visszafordulniok. Alkalmat adtak azonban a közönségnek arra is, hogy vasárnap az átravatalozás előtt a halottas szobában tekinthesse meg a nagy püspök koporsóját és a szerény szemináriumi szobába egész vasárnapon keresztül állandó folyam gyanánt özönlött nemcsak a főváros, hanem a vidék népe is. Végeláthatatlan egyes sorok kanyarogtak fel a lépcsőkön és meghatott lélekkel járultak az egyszerű koporsó elé, melyet csakhamar virágerdő borított. Lent a szemináriúm előcsarnokában a kitett részvétiratokat is ezren és ezren irták alá.

*

Este 6 órakor még zug a templom orgonája, az Oltáriszentséggel most ad áldást a nagybőjti ájtatosságot végző lelkész és a templom szorongásig tömve van hivekkel, akik várják a nagy halott érkezését. Kint a Papnövelde-utcában díszruhás lovas- és gyalogosrendőrök vonnak kordont. A közlekedés megszünik és a rendőri kordon mögött ezrével helyezkedik el a közönség, amely már nem jutott be a templomba. Ezalatt a szemináriúm 15. számu szobájában leszögezik az egyszerű diófa-koporsót, melynek minden ékessége néhány préselt papirosból készült ezüstös koporsódisz. A koporsón sem név, sem egyetlen betü, csupán a fekete szemfedél hullik le széleiről dus ráncokban. A jelenlevők fojtott zokogása sir bele a néma csendbe, melyet csak a kalapácsütések zavarnak meg.

Az óra az egynegyed 7 órát üti és ebben a pillanatban méltóságosan megkondul a templom harangja. A szemináriúm kapujában megjelenik a körmeneti kereszt, mellette két égő gyertyával haladó kispap, akiket lassu lépésben haladva követ a növendékpapság és megindul a menet az uttest közepén a templom felé. A növendékpapok után világi és szerzetespapok haladnak zárt sorokban és a menetet ***Saly*** László és ***Artner*** Edgár szemináriumi előljárók, ***Molnár*** László pápai kamarás, felsővizivárosi plebános, ***Krywald*** Ottó apát, érseki főbiztos, ***Kühn*** Szaniszló ciszterci tanár és ***Radnai*** Farkas c. érsek zárják be. Nyomban utánuk következik nagy segédletével ***Ernszt*** Sándor apostoli protonotárius, aki fekete palástban, fehér infulával kiséri a nagy halott koporsóját. Mögötte ***Répás*** József szemináriumi alkormányzó halad és hat kispap hozza vállán a koporsót, amelynek sulya alatt görnyedni látszanak. A koporsó mögött halad a rokonság : ***Sándor*** Dénes ny. tábornok, ***Sándor*** Erzsébet és özv. ***Mika*** Istvánné, majd zárt sorokban, ***Farkas*** Edith alapitó főnökasszony vezetésével a ***Szociális Missziótársulat*** kékfátyolos nővérei, utánuk a különböző női szerzetek küldöttségei és a közönség, amelyet most már kisebb turnusokban beengednek az Egyetemi-templomba.

A templomban a papság és a missziós nővérek a szentélyben helyezkedtek el, a koporsót a már elkészitett és gyertyaerdő közepébe, délszaki növényekkel dusan boritott katafalkra helyezték. A halott jobbján a hozzátartozók, balján pedig a szertartást végző ***Ernszt*** prelátus helyezkedett el segédletével. Mig mindez megtörtént, a hivek az orgona hangjai mellett énekelték az egyház régi halottas énekét : Ments meg engem Uram az örök haláltól . . . az örök világosság fényeskedjék neki.

Az ének elnémultával ***Ernszt*** Sándor prelátus a szokásos egyházi szertartások között beszentelte a koporsót, majd az oltárhoz vonult és ezalatt a kispapok kara énekelte a „Miserere...“ kezdetü megkapó zsoltárt, amelynek végeztével megnyitották a templomnak a szemináriúm folyosójára nyiló ajtaját és a templomban levő közönség elvonult a koporsó mellett, majd a felszabaduló hely arányában sorra jöttek mindazok, akik eddig az utcára szorultak. Még este 8 órakor is szakadatlan sorban követték egymást a bucsuzni akarók, ekkor azonban lezárták a templom ajtajait és a püspök koporsója mellett egész éjszaka felváltva a kispapok virrasztottak imádsággal. Csaknem óráról-órára váltogatták egymást az apácák is, akik eljöttek, hogy a püspök koporsójánál imádkozzanak.

Hétfőn már a kora reggeli órákban megkezdődtek a templomban a gyászmisék az elhunyt püspök lelkiüdvéért. Egymásután mutattak be engesztelő áldozatot: *Répás* József, a szemináriúm alkormányzója, ***Ernszt*** Sándor dr. prelátus, rektor, ***Artner*** Edgár dr. tanulmányi főfelügyelő, ***Koudela*** Géza dr. kollégiumi prefektus, *Sály* László dr. h. egyetemi tanár és sokan mások. A püspök ravatalánál a Szent Imre kollégium növendékei állanak diszőrséget és változatlanul tartott tovább a hivek zarándoklása a koporsóhoz.

Pontos számadatokat nem lehet mondani, azonban a hivők olyan szakadatlan tömegekben jöttek az egész hétfői nap folyamán, hogy legalább is százezerre lehet azoknak a számát tenni, akik ezen a napon a ravatalt meglátogatták.

*

Három napon keresztül zarándokolt nemcsak a főváros, hanem mondhatni az egész ország népe ***Prohászka*** püspök ravatalához, először a kis szemináriumi szobába, majd a remek barok egyetemi templomba, amelyben komor fenséggel emelkedett ki a ravatal . . . A ravatal, amely elé százezrek járultak, szomoruan áhitatos lélekkel, buzgó, meleg imákkal szivükben és ajkukon. Lelkek és szivek, melyeknek legnagyobb részét az a nagy apostoli férfiu élesztette fel uj, benső életre, aki már csak emlékével és példájával tud tanitani bennünket . . .

Az utolsó nap reggelén sem szünt meg a hiveknek az áradata ehhez a ravatalhoz. Alighogy kinyitották az egyetemi templom kapuit, még a kora hajnali órákban, amikor alig volt közlekedés a főváros utcáin, máris százan és százan vonultak be egyre sürüsbödő tömegekben, hogy még egyszer imát mondjanak a koporsó előtt. A templomban közben ezen a napon is egymást követték a gyászmisék, melyeket a központi papnevelő előljáróságának a tagjai mondottak váltakozva a papságnak azokkal a tagjaival, akik az elhunyt püspök szükebb környezetéhez tartoztak. A templomba betérő hivek legnagyobb része végighallgatja a gyászmisét, de az egyre érkezők nagy számára való tekintettel a ravatal közelében senkinek sem engedhetik meg a hosszabb ott tartózkodást és akik nem kapnak a padsorokban helyet, rövid ima után a mellékajtón és a szemináriúm folyosóján keresztül távoznak.

Közben a templom környékén egyre nagyobb és nagyobb számban állanak fel diszruhás lovas- és gyalogrendőrök és rendőrtisztviselők beszélik meg a teendőket a gyászszertartásra érkező közönség elhelyezésénél és a gyászmenet gyors és sima lebonyolításánál. Elosztják a rendőröket a megfelelő utvonalakra, mert máris kezdenek gyülekezni a különféle egyesületek és testületek, melyek a temetési menetben részt fognak venni.

Ekkor már tiz óra van és megkezdődik az egyetemi templomnak a nagy közönség számára való lezárása. Azok, akik még bent ájtatoskodnak a templomban, lassan, utolsó pillantást vetve a koporsóra, elhagyják a gyászszertartás szinhelyét, ahová ettől kezdve már csak meghivóval szabad belépni. Ugyancsak bezárják a szemináriúm bejáratát is, amelyen keresztül eddig a koszoruk tömegét vitték a koporsóhoz.

Reggel nyolc órától kezdve, egymásután adták le a koszorukat, a gyász és kegyelet jeleit magányosok és intézmények részéről a központi papnelő portáján. A koszorukat itt az Országos Katholikus Szövetség megbizottja vette át és azután a temetkezési intézet emberei bevitték a templomba, ahol a ravatal két oldalán helyezték el azokat a gyászszertartás megkezdéséig. Magára a koporsóra csak négy koszoru került. Az egyik az elhunyt püspök legközelebbi vérrokonainak koszoruja, a másikat Magyarország kormányzója, a harmadikat a magyar királyi kormány, a negyediket a székesfehérvári székeskáptalan küldötte.

A templom lezárása után már csak szigoruan kiadott belépőjegyek alapján bocsátották be a közönséget a templom főkapuján, mig a papság a szemináriumi bejárón keresztül mehetett be a templomba. A kiadott belépőjegyek különböző szinüek voltak és azoknak az alapján történt az elhelyezkedés a következő rendben:

A szentély evangéliumi oldalán a pontifikáló főpap trónszékével szemben volt külön emelvényen ***Horthy*** Miklós kormányzó helye. Ugyancsak az evangéliumi oldalon egymás mellett térdelők és székek voltak előkészitve a püspökök számára, mig az evangéliumi oldal

szentély padsoraiban és az eléjük helyezett székeken a kormány tagjai, a törvényhozás két házának vezetői, a valóságos belső titkos tanácsosok, a felsőbb hivatalok vezetői, az államtitkárok kaptak helyet, velük szemben pedig Budapest székesfőváros, Székesfehérvár város és Fejérmegye képviselői és a prelátusok ültek. Ellőttük külön térdelőn ***József*** és ***József Ferenc*** főhercegek. A ravatal evangéliumi oldalán foglaltak helyet a család tagjai, a főhajó padsoraiban a leckeoldon az elsőt az egyetemi tanács foglalta le, mögötte az egyetemi tanárokkal, akik igen nagy számban jelentek meg és külön padsorok voltak fentartva a felsőház és főrendiház megjelent tagjainak, míg a többi helyeket az egyesületek és intézmények küldöttei folalták el.

Az oratóriumba vezették ***Izabella*** és ***Auguszta*** főhercegasszonyok udvarát ***Lázár*** és ***Waldeck*** grófnőkkel, valamint ***Horthy*** Miklósnét, a kormányzó feleségét.

Pontban tizenegy órakor vonult be a templom főkapuján, ahol a papság fogadta ***Orsenigo*** Cesare ptolomaisi c. érsek, a pápa magyarországi követe, aki az ünnepélyes gyászistentiszteletet végezte. Ebben és a következő gyászszertartásokban a következők segédkeztek: ***Ernszt*** Sándor apostoli protonotárius, a szeminárium rektora, ***Viszota*** Alajos székesfehérvári kanonok, ***Subik*** Károly c. apát, egri c. kanonok, ***Répás*** József szemináriumi vicerektor, ***Saly*** László és ***Artner*** Edgár, a szeminárium prefektusai, ***Fallenküchl*** Ferenc pápai kamarás, a Sophianum igazgatója, ***Fioretti*** Fegerigó uditore, ***P. Casari*** József, ***Harza*** Lajos, ***Vaszaray*** Mihály, ***Boer*** Gyula és a növendékpapság sok tagja.

A nuncius a templomba való bevonulás után röviden imádkozott a ravatalnál, majd a főoltárhoz vonult, ahol szentségimádást végzett és ezután felöltötte az oltárnál a miseruhákat és megkezdte az ünnepélyes gyászistentiszteletet, melynek kezdeténél a kóruson felhangzik a „Requiem aeternam" megkapó dallama a kispapok énekkarának ajkáról. Utána a kórus ***Koudela*** Gézának ünnepi requiemjét adja elő a szerző vezetésével, amint a mise egyes részei egymás után folynak le. A sequentiánál hatalmasan hangzik fel a „Dies irae" és az egész közönség könnyekig meghatva figyeli a fenséges dallamot. A templomban mindenki imádkozik az egész hosszu szertartás alatt és amerre nézünk, könnyektől csillogó szemeket lehet látni.

A mise tovább folyik: a felajánlás és mindenki arra gondol, hogy a halott, akinek ravatala körül vagyunk, egész életét áldozta fel. Nemcsak egész életét, hanem egész életet, amely tökéletes volt minden vonatkozásában. Majd a Sanctusra csendül meg halkan az oltár csengője és lassan térdre ereszkedik mindenki. Az oltáron közeledik az Ur és ***Prohászka*** szellemében mindenki adorációba merül. Ez a közönség, amely itt van, ismeri mind a liturgia fenséges menetét és tudja, hogy az Urfelmutatás után majd következik halkan a pap ajkán a megemlékezés a halottakról: „qui nos praecesserunt eum signo fidei et dormiunt in somno pacis." A megemlékezés a megszokottnál tovább huzódik s talán minden szem azon a koporsón van, melynek csendes lakója annyiszor adta egész nemzedékeknek a hit igazi jelét. És önkéntelenül verődnek utána a kezek a mellre: „És nekünk is, bünös szolgáidnak..."

Azután az Agnus Dei... Mennyi elmélkedési alkalom és milyen bensőséges fohász: Dona ei requiem sempiternam. A főpap magához veszi a szent szineket, a hivők serege felajánlja a lelki áldozást az elhunyt nagy főpapért, ... sokan arra gondolnak talán, hogy nélküle nem találták volna meg soha az Élet Kenyeréhez vezető utat. Az utolsó imádságok, majd az utolsó evangélium és aztán elhallgat a kórus éneke és a szószéken megjelenik **Glattfelder Gyula csanádi püspök** markáns alakja, hogy elmondja a gyászbeszédet nagy püspöktársának előtte fekvő ravatala fölött:

— **Krisztus dalnoka elzengte minden énekét** s tele meritette szent örömmel az ő népének lelkét, — kezdte a beszédet.

— S amikor ütött az óra, amelyen ajkát hattyudalra kellett nyitnia, akkor rázendített a Dies irae fölséges dallamára. És amint a sas napba néz, az örökkévalóság ihletett hirnöke a végtelenbe meritette lelkét. Kopogott a nagy kapun: Elevamini portae aeternales: Tárjátok ki szárnyaitokat örök kapuk. És fellebbentette elragadtatott

hallgatói előtt a tulvilág titkos fátyolát. És szólt az örökélet örömeiről, ahogy csak az ő költői lelke tudott szólni és festette a kárhozat borzalmait, ahogy csak dantei képzelete volt képes azt festeni. De hogy necsak szó és légbevesző dal legyen az, ami hallgatóit az örök szférák felé emeli, elindult ő maga is megmutatni, hogy kell az örökkévalóságról nemcsak szólni, hanem abba bevonulni. Megmutatta az álmélkodó világnak, hogy az örök kapun diadalének közt vonulnak át a választottak s bár az ő ravatala körül is megcsendült a zokogó ének: Circumdederun me gemitus mortis, körülvettek engem a halál borzalmai, az alvilág fájdalmas sóhajai suhannak fölöttem, a fájdalom és sötét sejtelem ijesztő hangjai után rögtön megzendül ajkán s utána egy nemzet ajkán az öröm himnusza: Venite exultemus Domino, jöjjetek, magasztaljuk az Urat. Jubilemus Deo salutari nostro, örömdalt zengjen ajkunk a mi Üdvözitő Istenünknek.

— E ravatal fölött felzokogó bucsudal nem beteg lemondás fáradt elégiája, hanem a legnagyobb élet-igenlés győzedelmi indulója. Hitvallás az, hogy ezt az életet érdemes volt élni és egy megszentelt nemzedék meggyőződése, hogy ebből a krisztusi munkából csak áldás fog fakadni.

— Ami az Apostolnak egyetlen dicsekvése volt, az elköltözött mesterünknek, ennek a nagy papnak is tulajdonképeni nagysága. A hitet megtartottam, ez volt Szent Pálnak az elmulás küszöbén öröme és büszkesége. A hitet megtartotta, szétárasztotta és elmélyitette, ez volt Prohászka Ottokár történelmi hivatása. Oly korban, amelyben az emberek nagyoknak vélték magukat, mert kicsinyesen tagadni és gunyolódni tudtak, az ősi katolikus hitnek becsületet szerző, Krisztus igazának minden idők változatain tul erejét igazoló, a modern pogányságot hódolatra kényszeritő hithirdető volt ő. Aki látta azt a félénkséget, amellyel fiaink és férfiaink a templomot 30 év előtt keresték vagy még inkább kerülték s évek óta egész a mult hétig tanuja volt annak a kegyeletes és komoly önmegadásnak, amellyel müvelt férfiak ezrei a nagy lélek szárnyalásait követték s az Isten titkait gyermeki hittel nézték s aki ma a férfiak ezreinek szemében könnyet lát csillogni azért, mert a nagyok hitoktatója kidőlt, az igazat ad annak a buzgó szerzetesnek, aki már évek előtt megállapitotta, hogy Prohászka egymaga annyit használt az egyháznak Magyarországon, mint egész szerzetesrendek. S ha van Magyarországon ma, — amint hogy van — jogosultsága annak, hogy a katolicizmus reneszánszáról beszélünk, ebben ugyan a gondolat és akarat számos kiválóságának van része, kiket elismerés illet, de a legdiszesebb babér őt illeti, ki a lelkek elzárt kapuját felpattantotta. S ha mások fáradtak, épitettek, irtak és kereteket teremtettek, a kövekbe szellemet, a paragrafusokba életet, a betübe kegyelmet az ő szelleme öntött, mely minden emberi sikernek feltételét, a hitet megalapozta.

— S némuljanak el, akik sem a katolikus egyház fenséges szervezetét, sem a szellemi élet mélységeit nem ismerve, a nagy lélek gondolatainak egyes foszlányait értetlenül, saját kishitüségük igazolására próbálják felhasználni. A verebek azt hiszik, hogy problémát fejtenek meg, amikor az elhagyott sasfészek avult hulladékai között kotorásznak és csipognak, mikor a levegő királya a magasban uszik s az Ur teremtő erejét és nagyságát példázza széditő lendülettel. S ha a magasságok művésze egyszer hibásan lenditi szárnyait, a törpék ne örvendezzenek, hanem okuljanak, látva, hogy a gondolat királya nemcsak az ellenséges áramlatok, hanem saját gyöngesége fölé is emelkedik. S amikor a hitnek bajnokát hódolatunk kiséri utolsó utjára, tisztelettel valljuk, hogy legnagyobb akkor volt, amikor nemcsak szóval és irásban, nemcsak vallomásban és vitában, hanem engedelmességben ragyogtatván hitét, szerezte meg nekünk Krisztus igazsága abszolut érvényességének vigasztaló érzetét. Ezt a kislelkűek felfogni tán nem tudják, mert az ő végzetük, hogy rabszolgaszijon kullogjanak, vagy lázadjanak, de Krisztus hősei az örök igazság ihletett hirnökei a tanitásban és hódolatban egyaránt aratják győzelmeiket.

— Nem dob pergése, de szivek dobogása vezényel tisztelgést, mikor az egyház köszönettel és hódolattal hajtja meg zászlaját a hit győzelmes bajnokának emléke előtt.

— S a köszönetet rebegő tanitó egyház mellett a ravatalhoz zarándokolt nép százezreinek könnye és imádsága rótta le hódolata adóját a krisztusi jóság osztogatójával szemben. Mert ha volt a jóságnak daloskedvü és aranyszivü apostola, ugy a főpap, kinek ravatalánál egy nemzet zokog, b zonyára a legnagyobbak egyike.

— Ő, akinek lelkében az Apostol szava: Caritas Dei urget me, valóságos tüzzel égett, legfőbb dicsőségeként és egyben boldogságaként hirdette és gyakorolta a jóságot Istennel szemben, mert minden jóságnak forrása és végső célja O s annál jobbak tudunk lenni e földi lét feladataival és viszonylataival szemben, minél égőbb lángot tudunk gyujtani szivünkben mindezek alkotójának oltáránál. S lánggal égni, vagy ha ugy kell, elégni a jóság hü szolgálatában, a nagy szentek tulajdona — és megdicsőült testvérünk az ő nyomdokaikon haladt. Isten dicsőségét a jó szolga odaadásával nagyobb bensőséggel, mint ő, senki sem volt képes szolgálni. S ha késő századok döbbent tisztelettel adóznak a Pompei kapujában poszton álló őrszemnek, kit a láva elöntött, de helyét el nem hagyta: ugy a történelem hasonló hódolattal fog adózni az Ur azon szerelmes hirnökének, kit erről a szószékről valóságos erőszakkal kellett lefejteni, midőn az Örökkévalóval szemben tartozó szeretet himnuszát zengte elhaló ajakkal.

— Jóság az emberekkel szemben, mely a nagy püspöki erények egyik legragyogóbb ékessége. Az a jóság, mely az Üdvözitő példája szerint Mindeneknek mindene. Mely eltalált a fejedelmi palotába és el a koldus viskójába, mely megihlette rajongó követők lelkét a szociális jótékonyság ezerféle missziós gyakorlatára, de felkeltette ebben a szolidaritáshiányban szenvedő magyar társadalomban a segités készségét is oly arányban, melyet azelőtt remélni sem mertünk.

— De nem a kenyér, nem visszaszerzett lakás, nem az alamizsna ennek a jóságban szétfolyó életnek legnagyobb dicsősége, hanem a lélekosztogatás, melynek nagymestere volt és marad tanitványain és hivein keresztül késő időkig. Mert pénzt osztogatni egészen a szegénységig, kennyérrel táplálni, ruhával melegiteni, nemes és szent dolog, de csak félsiker. Könnyet száritani, sebzett lelket gyógyitani, elesettet felemelni, testvérré lenni, mindenkinek mindenévé válni és ezzel a sorvadó társadalmat a boldogulás utjára visszavezetni, a jóság balzsamával körüljáró életmüvész szent hivatása. S itt tündököl a mi drága halottunk legnagyobb nagyságában, itt szolgálta a társadalmi harmónia és béke ügyét szásszor eredményesebben, minden demagógiánál. A papok százai és ezrei, kik az ihletett ajkairól lesték a jóttevő apostoli buzgalom biztató igéit, őbenne tisztelik mesterüket és az ő szelleméből meritenek erőt korunk bajainak orvoslására. A hü lelkek, kiket a szociális jótékonyság keresztes hadseregévé tömöritett, őt siratják mint atyjukat, de az ő szellemére támaszkodnak, mint a jótékonyság Magna Chartájára. S a szegények, akiket megvigasztalt, a szerencsétlenek, kikbe bátorságot öntött, a bünösök, kiket felemelt, mind-mind egy óriási kórusként zengik a hála énekét, hogy az Isten őt adta egy vergődő kor vigasztalásául és a földi siralom völgyében a jóság végleges győzelme hirnökéül.

— Hogy a jóttevés szent szenvedélye nem állhatott meg az egyén szolgálatánál, hanem lelke egész tüzével szolgálta azt, mi e földön legmagasztosabb: nemzete ügyét, az általános szempontok nagy meglátójánál vajmi természetes. S akik megütköznek azon, hogy multja csendesebb hangjaival szemben a nemzeti katasztrófa nagysága az ő lelkéből is viharként váltotta ki a mentő akaratot, feledi, hogy Muhi és Mohács gyászmezein a nemzet virágával együtt főpapjai csontjai is porladnak és hogy ha akkor vérük ömlött el egy szent küzdelemben, ugy ha ma lelkük ég el tüzben a haza oltárán, az felséges hivatásuk szükségszerü áldozata.

— A tudomány csarnokában majd elmondják, meddig emelkedett Prohászka Ottokár lángelméjének szárnya. A fórumon majd megállapitják, mit gondolt és tett a társadalmi együttlét feltételeinek biztositására. Itt az Istenháza boltivei alatt a nagy pap emlékének áldozunk. S ha annak értékét két szóval kivánnám kifejezni, sirjára, vagy szobrára azt irnám: Hüség és Jóság! Ennek a hüségnek, mely nem ingott meg és ennek a jóságnak, mely nem merült ki soha, óhajtunk kegyeletes megemlékezésünkben gyenge szóval emléket állitani.

— De a szó elhal ajkamon, mert onnan tulról, a nagy kapun belülről égi szózat hangzik. Nem a magyar történelmet formáló nagy papoknak, Szent Gellértnek, Kapisztrán Jánosnak, Pázmány Péternek szava, ők csak örömmel várják bajtársukat. Sem a Szeráfok és Cherubok éneke, azok csak a kiséretet játsszák. Minden földi reményt és vágyakozást felülmuló, végtelen békét és örömet igérő szava a Mesternek hangzik édesdeden: Euge serve bone et fidelis. Oh, jó és hiv szolga, ki végig kitartottál és a te Mesterednek példájára a jóságnak árjában szentelted meg népedet: quia in modico fuisti fidelis — mivel kicsinyben hü voltál, a földön jártál s az égig emelkedtél, gyarló embereket kaptál kézbe és kihámoztad belőlük az Istenképét égi müvészettel, az önzésnek és gyülöletnek sarába gázoltál és ki nem fogyó optimizmussal vezettél azon át egy beteg nemzedéket: Intra in gaudium Domini tui, vedd a pálmát, mely a hősök ajándéka, fogadd a gloriolát, mely a nagy papok dicsősége. Prohászka Ottokár. „Menj be a te Uradnak örömébe" Amen.

A szivekbe markolt a hatalmas gyászbeszédnek minden szava, amelyek alatt szem nem maradt szárazon. Mire a püspök elvégezte a beszédet, a nuncius és a négy püspök, akik vele együtt az abszolucíókat adták, felöltötték a pluvialét és megindultak kiséretükkel ünnepélyes menetben a katafalkhoz, melyet teljesen körülvett a papság. Megkezdődött az ünnepélyes nagy abszolucíók szertartása, amely az egyház főpásztorait megilleti és egymás után végezték az előírt imákat, a ravatal szentelt vizzel való meghintését és megfüstölését a következő főpapok, mindegyik a maga segédletével: Szmrecsányi Lajos egri érsek, Radnai Farkas c. érsek, Kohl Medárd felszentelt püspök és Hanauer A. István váci megyés püspök. Az utolsó abszolucíót azután maga a gyásszertartást végző Orsenigo Cesare pápai nuncius adta. Az egész szertartás alatt a kispapok énekkara a gyászzsolozsmákat énekelte a gregorián korális szerint.

Ezzel a templomi szertartás véget ért és a templomban levő gyászoló közönség lassan kivonult, hogy csatlakozzék a temetési menethez, amely időközben már megindult. Utolsónak a koporsót hozták ki a templomból és ezt követte Glattfelder Gyula püspök, aki fényes segédlettel a gyászkiséretet adta a délivasuti pályaudvarig.

*

Utolsó utjára indult a Püspök. Kihült teste reggel még ott pihent abban a templomban, amelyben legnagyszerübb szónoklatai ragadták meg a szíveket s amelynek szószékén érte a legszebb, legmagasztosabb halál. Délben már eltávozott, elhagyta az ország fővárosát, hogy pihenőre térjen a városba, amelynek püspöke, édesatyja volt. Ezt mindenki tudta.

Mindenki tudta és mindenki érezte, hogy kötelessége bucsut vennie a jó pásztortól, hogy a lelke forrón vonzódik a koporsó felé, hogy azt a temérdek kincset, amelyet Prohászka Ottokár lelke kiapadhatatlan kincsesládájából szerteszórt, legalább viszonozni, megköszönni kell azzal, hogy megadja neki a végtisztességet. Lelki szüksége volt Budapestnek az a méreteiben felülmulhatatlan, lenyügöző gyászpompa, amellyel a halott főpapot utolsó utjára kisérte.

Verőfényes tavaszi napra virradt a város. Reggel 10 órakor már teljes pompájában sugárzott a fényes nap és csodálkozva nézte a megilletődött, a végeláthatatlan tömeget, amely szakadatlan sorokban sereglett a város szive, az Egyetem-tér felé. A rendőrök már helyükön voltak. Erős, nagy létszámu készültség, amelynek azonban kevés dolga akadt. Kitünő volt a rendezés, nem keletkezhetett zavar, amelyet rendőri beavatkozással kellett volna elsimitani s

ennek a tömegnek nem is volt szüksége hatósági beavatkozásra. Nem tolongott, nem erőszakoskodott senki, boldog volt, hogy egyetlen atomja lehet annak a nagyszerű egésznek, amely 10 óra után egyre hatalmasabb méretekben, egyre gyorsabb tempóban bontakozott ki. A templomhoz torkoló utcákba nem engedtek be közönséget. Ezek az utcák olyan szükek, hogy pillanatok alatt megteltek volna és megakadt volna a forgalom. Csak a küldöttségek állottak föl néma csendben, teljes fegyelmezettséggel az utcákban és várták az indulás idejét. Az Apponyi-tér, a Kigyó-utca, a Váci-utca, a Reáltanoda-utca pedig féltizenegyre már egészen megtelt közönséggel, mely áhítatos csendben sorakozott fel a rendőrkordon mögött: A Károlyi-utcában a cserkészcsapatok gyülekeztek, a Kaplony-utcában a női egyesületek küldöttségei állottak fel. A férfiegyesületek végeláthatatlan sora a Királyi Pál-utcát foglalta el. A Szerb-utcában az egyetemi ifjuság tömegei vártak az indulásra. Az Egyetem-tér mellett pedig a székesfehérvári egyházmegye küldöltségei állottak szomoruan. A halott püspök elárvult hivei. A középiskolai tanulóifjuság a szomszédos utcákat töltötte meg.

Még nem volt féltizenegy, mikor a rendezőség látta, hogy ezt a mérhetetlen tömeget el kell inditani. A templom még félig sem telt meg, amikor a gyászmenet már elindult. Féltizenegy volt. Akkor indultak el a Károlyi-utcából a cserkészcsapatok és feszes, katonás léptekkel elvonultak az Erzsébet-hid felé. Utánuk küldték a többi utcák is a gyászmenet résztvevőit. A széles uttesten, mint végtelen tarka vonal huzódott végig a gyászmenet. Eleinte ugy tervezték, hogy a menet eleje az Erzsébethid pesti oldalánál megáll és megvárja, amig fölsorakozik mögötte az egész menet. A cserkészek már az Erzsébet-hídnál voltak, amikor a küldöttségeknek még a fele sem állott be a menetbe, meg kellett hosszabbitani az utvonalat. A rendezőség kiadta

a jelszót: keresztül a hídon! s a menet még a gyásszertartás megkezdése előtt már áthömpölygött az Erzsébet-hídon is. Még mindig nem volt elég hosszu ahhoz, hogy minden küldöttség elhelyezkedhessék. Tovább! A menet szakadatlanul vonult, a mellékutcák egyre ontották a résztvevőket. Közben szorongásig megtellett az Apponyi-tér. Pázmány és Verbőczi szobrán fürtökben csüngtek az emberek. Az ablakok tele voltak érdeklődőkkel. A Kossuth Lajos-utcában csak erős rendőri készenlét tudta fenntartani a legszükebbre korlátozott forgalmat. Ember, ember mindenfelé, amerre a szem ellát, talán sohasem láttak ebben a városban ekkora tömeget. Találgatják, mennyien lehetnek. Huszezer? Ötven? Száz? Ebben a pillanatban még nem lehet tudni. Hozzáértő becslés szerint legalább nyolcvan-, százezer ember, de a zöme még háira van, hiszen a szertartás még el sem kezdődött, a nagyközönség részvétele pedig csak egy óra utánra várható.

Féltizenegykor indult el a menet és ment szakadatlanul. Tömött, fegyelmezett négyes vagy nyolcas sorokban, lassu, méltóságteljes léptekkel. Egynegyed kettőkor ért véget a templomi szertartás, tehát majdnem három órán keresztül vonult a gyászolók serege, mig a halottaskocsi elindult.

A menet képe festői. Ezer szinfoltból tevődik össze. Apró, komoly ábrázatu kis cserkészfiuk mellett ott tipegnek az öreg barázdás arcu hivek, a leányiskolák mögött a női szerzetesrendek csoportja lépdel, azután egy végeláthatatlan hosszu sor, csupa zöldsapkás diák: ezer emerikánás. Csizmás, nehézjárásu falusi emberek, nagykendős asszonyok: a föld népe, az árva egyházmegye hiveinek serege. Csoportok, melyek szokatlanul érzik magukat, kiváncsian néznek körül a városban, messziről jöttek, mégis látszik rajtuk, hogy idetartoznak, idehozza őket a

szivük: az elszakitott területek lakossága, zarándokok a Felvidékről, Erdélyből, akiket a magyar fővárosba hozott a magyar apostol halálának hire.

Egy óra után készen várta az utca a koporsót. A hatlovas fekete gyászkocsi a templom elé járult. Előtte álltak a koszorut vivő kocsik, amelyeken hegyekbe tornyosult a koszoruk sokasága. A koporsót vivő kocsi körül merev vigyázzban az emerikánások, a szentimrések és a Ferenc József-intézet növendékei állottak sorfalat. A templom előtti térség lassan megtellett. A templom közönségének egy része már nem várhatta meg a szertartás végét, ki kellett üriteni a templomot, hogy a koporsót kihozhassák és a gyászoló közönség kivonulhasson.

A templom nyitott ajtaja előtt megállott a közönség és várta a menet elindulását. A nyitott ajtón keresztül látszott a négy lobogó kandelláber, melyeknek imbolygó fénye elveszett a mennyezetről lezuhanó sugárkéve fényességében. Olyan volt ez a napfény, mint valami csodálatos glória. Fényes sávot hasitott a templom félhomályában és ráesett a koporsóra. Kivülről ugy látszott, mintha nem az ablakon áradna be a fény, hanem a koporsóból törne égfelé a halott püspöknek még a koporsóban is lángoló zsenijének fénye.

Sorra jött ki a templomból a segédkező papság s a gyászszertartás közönsége. Hozták a ravatalról a koszorukat, amelyek egészen elboritották a halottaskocsit. Csak két koszorut nem tettek fel, egy szerény fehérszalagos zöld koszorut: a családét és egy kis arany babérkoszorut. Hat gyászruhás huszár hozta a koporsót.

Az Egyetem-téren hang sem rebben, a kalapokat görcsösen szorongatják a férfiak, meglibben néhány fehér zsebkendő, néhány szemből kibuggyan a könny. A koporsó dübörögve vágódik be a batárba, ráborul a család koszoruja és rácsapódik az üvegablak. Egy barna folt a koporsó fájából, egy darab fehér szalag „Forró szeretettel" aranybetük, — ennyi látszik ki a halottaskocsiból.

Aztán fölfejlődik a kisérő menet. Közvetlen a kocsi után az elhunyt püspök hozzátartozói, azután a kormányzó szárnysegéde, majd hat lépéssel utána a kormányzó József főherceggel. Őket követték a kormányzó felesége, József Ferenc főherceggel, majd egy csoportban az egyházi dignitáriusok, az országgyülés és a felsőház tagjai. A menetet hat fehérlovas rendőr zárta be. Igy haladt a menet az Apponyi-térig, ahol a kormányzó és József főherceg autóba ült.

Amikor a templomi szertartás véget ért, megkondultak az Egyetemi templom harangjai s a Ferenciek-terén a tér teljes szélességében diszegyenruhás lovasrendőrök állottak fel. A gyászmenet még tizenkét óra előtt megindult s a Papnövelde-utcán, Egyetem-téren, Egyetem-utcán, Ferenciek-terén Apponyi-téren, Eskü uton, az Erzsébethidon, Dőbrentei-téren, Attila-köruton, Szent János téren és a Krisztina kőruton vonult a Délivasut vérmezői pályaudvarába. Az utvonal egész hosszuságában a gyalogjárókon tizezrekre menő tömeg csoportosult, hogy utoljára lássa a nagy püspök koporsóját.

Az Erzsébethidon a gyászmenet elvonulása idején szünetelt a forgalom. A hid budai oldalán, a Gellérthegy lépcsőzetein hatalmas tömeg sorakozott, hogy innen nézze végig a elvonulást. A hidfőnél és a Dőbrentei-téren a Gizella királyné leánygimnázium és az Angolkisasszonyok növendékei sorakoztak hatalmas, Szüz Máriás fehérselyem zászlójukkal. Az Attila-köruton és a Szebeny Antal-téren a Fehér Sas budai polgári iskola és a várbeli Werbőczy-leánygimnázium növendékei, továbbá az Attila-köruton a Széchenyi reálgimnázium, a Markó-utcai főreáliskola, majd a Krisztina-téren a Bencés reálgimnázium és a Zrinyi gimnázium tanulói sorakoztak az utvonal mentén tanáraikkal. A Vérmező és a Délivasut utszakaszán a Márvány-utcai Kossuth Lajos felsőkereskedelmi iskola és a Piarista tanitórendi gimnázium növendékei sorakoztak.

A gyászmenet élén a katolikus patronázs egyesület árvaházának növendékei haladtak saját zenekarukkal. Mögöttük a piarista gimnázium és a Regnum Marianum cserkészcsapatai következtek diszes selyemzászlójukkal. Ezután példás rendben vonultak fel a Ferenc József-nevelő intézet cserkészei, a báró Eötvös József-cserkészcsapat, a Szociális Missziótársulat Ottokár-hadiárvaházának növendékei, majd a Karmelita-nővérek festői, barna köpenyükben. A végeláthatatlan menetben ott voltak még a Szociális Missziótársulat világi tagjai, az Országos Katholikus

Nőszövetség budapesti és vidéki csoportjai, az Oltáregyesület tagjai, a Szent Margit-apácarend nővérei, a MAV-gépgyár hatalmas csoportja saját zenekarával, az ÉME villamos szakcsoportja, a Keresztény Iparosok Országos Szövetsége, a VOGE székesfehérvári kiküldöttei, a rákosrendezői vonatkisérők, az érsekujvári menekült vasutasok, a ferencvárosi pályaudvar csoportja, a budafok—angyalföldi keresztény munkásegyesület feltünést keltő zöldselyem zászlóval.

A különböző bajtársi szövetségek szépen fegyelmezett zárt sorokban vonultak fel a menetben. Az élen haladt az Emericana zöldsapkás csoportja, majd utánuk a Szent Imre kollégium növendékei lépkedtek fehér selyemzászlójukkal. Ezután következtek a Turul Szövetség fekete bársonysapkás diákjai zenekarukkal, a Szent István, Szent Imre és Hungária bajtársi szövetségek tanáraik és dominusaik vezetésével. A menet soraiban ezután a különböző női szerzetesrendek haladtak, majd közvetlenül mögöttük három roskadásig megrakott koszorus kocsi következett. E mögött haladtak Farkas Edith alapitó főnöknő vezetésével a Szociális Missziótársulat kékfátyolos nővérei, majd Répás József szemináriumi alkormányzó vezette az egyházi menetet. A körmeneti keresztet két égő gyergyát vivő kispap között a menet élén vitték, ezután pedig a vidéki papság, a növendékpapok fehér karinges hosszu sora, a szerzetesrendek, hitoktatók, egyházi dignitáriusok és a székesfehérvári egyházmegye papsága halad a menetben. A klérus tagjai az egész uton hangosan imádkoztak az elhunyt főpásztorért és imáikat mindenütt átvette a járdákon tömörülő sokaság. Ezután következett az asszisztencia, amelynek élén Ernszt Sándor, a szeminárium rektora, Horváth Győző és Kriszton Endre felszentelt püspökök, majd teljes egyházi ornátusban Glattfelder Gyula csanádi megyéspüspök haladtak. Mögöttük Némethy Ernő tabáni segédlelkész az elhunyt püspök tanitványa és bizalmasa vitte a fából készült sirkeresztet rajta a felirással:

Prohászka Ottokár

1858—1927.

A hatalmas gyászkocsit hat koromfekete ló vontatta s mellette kivont karddal haladtak a Ferenc József-intézet és a Rákócianum egyenruhás növendékei, valamint a Szent Imre kollegiumok képviselete. A gyászfurgón lovait csatlósok vezették. Közvetlen a halottaskocsi mögött haladt az elhunyt főpásztor nővére és a gyászoló családtagok, majd tengernagyi uniformisban ***Horthy*** Miklós kormányzó és neje, ***József*** főherceg, ***József Ferenc*** főherceg, majd néhány lépéssel hátrább ***Vass*** József vezetésével a kormány, ***Wlassics*** Gyula báró vezetésével a felsőház és ***Zsitvay*** Tibor vezetésével a képviselőház tagjai. Utánuk különböző testületek és társadalmi egyesületek küldöttségei lépdeltek zászlóik alatt s ezután csatlakozott az óriási gyászoló közönség, valamint a menetet bezáró lovasrendőrök diszruhás osztaga.

A gyászfelvonulás egész ideje alatt zugtak a főváros összes templomainak harangjai. Amikor a halottaskocsi a belvárosi plébániatemplom közelébe ért, az itt várakozó ***Bednárz*** Róbert apátplébános a templom lelkészkarával csendes áldásban részesitette az elvonuló nagy halottat. A tabáni plébániatemplomnál ***Angyal*** Kálmán apátplébános hasonlóképpen megáldotta az utolsó utján haladó püspököt, majd a krisztinavárosi plébániatemplomhoz érkezve ***Zelliger*** Vilmos apátplébános adta áldását a nagy halotira. A Szociális Missziótársulat Krisztina-körüti székháza előtt néhány percre megállott a menet s a társulat alapitójának, legfőbb pátronusának és lelki vezérének hódolva, utolsó beszenteléssel bucsuzott el az áldottemlékü főpaptól.

Noha a gyászmenet egész utvonalán megkapóan impozáns volt a részvét páratlan megnyilatkozása, mégis mintha a szük tabáni utcákban sokkal melegebben sugárzott volna a jó budaiak részvéte és mélységes fájdalma a nagy főpásztor elhunyta fölött. Az alacsony kis házak ablakaiban mindenütt gyertyák égtek, az erkélyeken és ablakpárkányokon fekete takarók ütöttek sötét foltot. a házak homlokzatán mindenütt gyászlobogó lengett s az ablakok mögött könnyes szemek nézték a nagy halott bucsuzását szeretett fővárosától.

Amikor a felvonulás első csoportjai a Délivasuthoz érkeztek, maga a halottaskocsi és az egyházi asszisztencia még csak az Erzsébethidon voltak, ugy hogy mire a pályaudvar feljárója

elé érkeztek, már háromnegyed háromra járt az idő. A menet megkerülte a Délivasut pályaudvarát és az Alkotás-utcai fronton felhaladva a pályaudvar érkezési oldalánál lévő hatalmas téren történt az elhelyezkedés.

Az érkezési oldal közvetlen bejárata előtt néhány hatalmas égő kandeláber között fekete délszaki növényekkel diszitett drapériával bevont emelvény állott és ezen helyezték el Prohászka Ottokár püspök koporsóját. Maga a bejárat és a lépcsőzet szintén gyászdrapériával volt boritva és a katafalk mellett emelkedett a szónoki emelvény. Amikor már az egész gyászoló sokaság elhelyezkedett a hatalmas téren és a kandelláberek között ott állott az emelvényen az egyszerü tölgyfakoporsó, a katafalk elé lépett *Glattfelder* Gyula csanádi megyéspüspök és nagy papi segédlettel beszentelte a halottat. A néhány perces szertartás befejeztével ***dr. Vass József helyettes miniszterelnök***, kalocsai nagyprépost lépett a szónoki emelvényre és a torkát fojtogató, könnyektől el-elcsukló hangon bucsuzott Székestehérvár halott püspökétől:

— ***Gyászoló Testvéreim***! Ottokár püspök, mint sok más alkalommal, most is az Egyetem-templom szószékéről leszállt, azután felült a kocsira és elérkezett ide, hogy elutazzék Székesfehérvárra, püspöki városába. Ezt az utat Ottokár püspök nagyon sokszor megtette, most véletlenül a rendes sablontól eltért. Eltéritette Isten akarata, mert hiszen nem a rendes, egyszerü keretek között végzi ezt az utat, diszhintót rendeltek neki, szük kis lakásba kényszeritették bele, harangzugás kisérte végig utját idáig, ahol annyiszor megfordult és százezernyi égőszemü ember állott sorfalat, amerre elvonult az utvonalon. Pedig hiszen nem történt más, kedves testvéreim, minthogy Ottokár püspök, mint olyan sokszor elvégezvén Budapesten konferenciabeszédeit, visszatér székvárosába. Nem is itt van a mi bajunk és a mi szomoruságunk, kedves testvéreim, hanem abban, a gondolattal, hogy Ottokár püspök ime ebbe a szük kis lakásba bezárva mozdulatlanul, elmegyen a vasut dübörgő kerekein, mint olyan sokszor elmegyen Székesfehérvárra, de a vasut kerekeinek dübörgéséből, most először nem hallgatja ki az élet muzsikáját, mert nem tudja többé kihallgatni és nem tér vissza többé hozzánk Fehérvárról. Ottokár püspök életében egyetlenegyszer vétkezett a saját elve ellen, hogy lehetőleg a sablónt kerülte; testvéreim, Ottokár püspök kénytelen volt egyszer sablónszerü lenni, meghalt, beleesett abba a hibába, amelyből nem lehet senkit abszolválni. Ottokár püspök meghalt és nekem a sablóntól szintén riadó embernek itt el kell dadognom a szó ragyogó mesterének koporsója előtt a ti bucsuztatótokat, meg az én bucsuztatómat. Mert ugy érzem, gyászoló testvéreim, magyarok, katolikusok, keresztények, tudósok, magasrangu emberek, munkások, szegények és gazdagok, — ugy érzem könnyekkel teli lelkemben, hogy ezt az életet, nem lehet ugy lezárni, mint egy egyszerü más életet ridegen, egy szaldó kontóval, egy számlakivonattal, amelyet ő ott prezentál odafönt az Isten itélőszéke előtt.

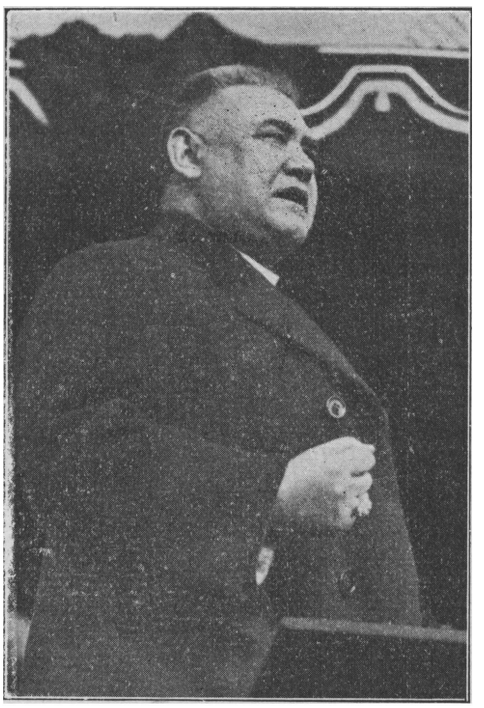

— A magyar katolikus élet, a magyar katolikus egyház, a magyar társadalmi élet, a magyar nemzet negyven éven keresztül hozzászokott ahhoz, hogy Ottokár az egyszerü pap, Ottokár a tanár, Ottokár a püspök, Ottokár a filozófus, a költő, a gyóntató, a világosságot árasztó, a fáklya, amely sistereg, ég, de nem éghet el, nem aludhat ki, Ottokár püspök mindig lesz, — nem tudunk kibékülni, testvéreim, azzal

— Itt nem az értelem beszél, ha az értelem és az ész beszélne akkor a tudós nyelvén kellene méltatnom a tudóst, felséges filozófiáját. Itt, ugy érzem, bennetek a sziv teli van könnyekkel és az én szivem tele van könnyel és csak a sziv nyelve, a könnyek nyelvén tudok beszélni.

— Ottokár püspök, köszönjük neked, köszönjük neked a fényt, a világosságot, amelyet közöttünk terjesztettél. Te magad voltál a világosság, égtél, éltél és elégtél és az a földhüvely, mely ezt a nagyszerü, örökké sistergő fényt mint adományt tartotta, szétrobbant a legutolsó pillanatban, amikor felséges nagy gondolatait termelted. Ottokár püspök, köszönjük neked, hogy megtanitottál minket a világosság tanára. Nagyon sok a sötétség a világban, nagyon sok a sötétség a szivekben és a társadalomnak legnagyobb baja, ha sötét és rideg szivek vannak benne tulsulyban. Ottokár püspök, megtanitottál minket az élet regulájára, hogy nekem nincs jogom, csak a világosságot szolgálni és terjeszteni, nekem nincs jogom, ha a lelkem sötét, a sötétséget továbbadni, nekem nincs jogom, ha a lelkem fényes, a fényességet visszatartani magamnak. Tehát keresztes hadjárat a sötétség ellen és világosság gyujtogatása a lelkekben, a társadalomban az élet végső leheletéig!

— Ottokár püspök, köszönjük neked negyven év alatt azt a sok-sok kézsimogatást, amellyel a te nemzetedet megsimogattad, homlokokat, elkeseredett lelkeket. Talán te voltál a jótékony oka annak, hogy az öngyilkosjárvány nem volt tizszeres akkor, mint amilyen az volt, mert a te csodálatos simogató kezed, szived, lelked nyugtatta, erősitette a te nemzetedet.

— Ottokár püspök, nem hallasz immár minket, a te tanitványaidat, akik szeretnénk nem sirni, mert te nem szereted. De nem tudunk eltérni a könnyek adójától koporsódnál. Ottokár püspök, köszönjük Istennek, hogy téged adott a magyar hazának, a magyar katolikus egyháznak és koporsódnál igérjük meg, hogy a világosságnak leszünk katonái, papjai, polgárai, terjesztői, megvédelmezői abban az értelemben, ahogyan te papja, katonája, terjesztője, fényforrása voltál a világosságnak. Ottokár püspök, ime, sablonszerüvé szorit engem ennek a pillanatnak tragikus nagysága, nem tudok, mert nem rendelkezem a te csodálatos hárfáddal, nem tudok uj muzsikát találni, csak azt, amelyet gyászunk muzsikál könnyeinkkel a lelkünkön keresztül, a fájdalom muzsikáját, amelyet afölött érzünk, hogy Ottokár püspök a Délivasuton elindul székvárosába és nem jön többet vissza.

— Elszakadtak a hurok Isten csodálatos hárfáján, elnémult a muzsika ebben a csodálatos lélekben, mely elröppent az Egyetem-templom szószékéről.

— Testvéreim, talán kifaragjuk majd azt a gyönyörü, boltozatos koponyáját, azt a gyönyörü, esztétikailag kifinomodott arcát kőbe, talán megöntjük bronzba, a rotációs gépek fogják sokszorositani millió számra, hogy Prohászkának képe kézügyben legyen az egész nemzet előtt. De édes jó testvéreim, amikor Prohászka püspök elindul utoljára Székesfehérvárra, hogy ne jöjjön többet vissza, akkor én azt kérem tőletek, hatalmazzatok fel engem arra néma beleegyezéssel, hogy Ottokár püspök lábaihoz lerakjuk a mi szeretetünknek, a mi hódolatunknak adóját és amellett egy votumot, amely némán és némaságában irtózatos erővel menjen fel imádságosan az égbe, hol talán még elérné az ő elröppent lelkét, hogy megvigasztaljon azon való szomoruságunkban, hogy minket el kellett hagynia, hogy ne a bronzba öntött Prohászkát, ne a kőbe vésett Prohászkát, hanem az eleven, az Istenét szerető, Krisztusát nekünk prédikáló az evangéliumot örökké kezében tartó Prohászkát a szeretetével, jóságával, jóra inditásával, tanitásával, felséges életszeretetével, tiszta életörömeivel meg fogjuk őrizni.

— Ottokár püspök, elmégy Fehérvárra és nem jössz vissza. Vidd el a mi könnyeinket magaddal és vidd el a mi erős fogadásunkat. Isten veled!

A gyászoló sokaság mély megindulással hallgatta a helyettes miniszterelnök megrázó erejü beszédét és senki sem szégyelte, hogy a fájdalom érzése könnypatakokban tört ki a szemekből.

Ezután ***Sipőcz*** Jenő polgármester lépett a szónoki emelvényre és igy bucsuzott Budapest közönsége nevében a nagy halottól:

— Budapest székesfőváros közönsége nevében bucsuzom drága nagy halottunktól — mondotta *Sipőcz* polgármester. — Két évtizeddel ezelőtt, mint Székesfehérvár püspöke, innen indult első utjára székvárosába és most ugyancsak innen megy utolsó utjára. De milyen különbség a két ut között!

— Az első utra egyedül, minden kiséret nélkül, pusztán a breviáriummal kezében indult el Budapestről és olyan egyszerüen, kiséret, pompa és fény nélkül érkezett a püspöki székvárosba, mint soha azelőtt egyházfejedelem. De most amikor utolsó utjára indul el Ottokár püspök Budapestről, az ország fővárosából, az ősi királyi városba, nem megy egyedül. Megszámlálhatatlan sokaság megy koporsója után és a gyászpompának olyan ragyogása kisérí, amilyen talán még sohasem kisért egyházfejedelmet utolsó utjában.

— De az a fény, amelyet mi adunk és amelyet székvárosa fog adni, csak visszasugárzás. Mert a nagy püspök, aki nem szerette a fényt, életében a fénynek csodás mennyiségét árasztotta magából. Menynyi hitet, reményt, mennyi boldogságot és fanatikus tüzet emanált ő csodálatos lényéből, fenséges agyából és mennyi szeretet, végtelenül szeretni tudó égő szivéből. A legerősebb sugarak egyike volt a hazafiság tüze. Izzón szerette nemzetét. Egész életében a magyarság ujjáéledését hirdette. És a nagy összeomlás után elsőül jelölte meg a követendő utat, amely a nemzeti erők összefogásával vezet el Szent István régi birodalma felé. Az összefogást hirdette magyar és magyar között és a soha el nem felejtendő utmutatást adta, hogy „a kultura aranyhidját kell kiépiteni Pannonhalma és Debrecen között."

— Az egész magyar nemzeté volt, mig élt és most az egész nemzet halottja. Egyenlő erejü volt ezzel a másik fénysugár, a krisztusi fénysugár. Harmónia, krisztusi béke áradt belőle, a szociális megértést és összetartást hirdetve. És ezeket az igazságokat irásban és szóban szárnyaló erővel és büvös szuggeszcióval hirdette nekünk magyaroknak és minden népeknek.

— A nagy püspök, mint apostol járta be az országot, de működésének gócpontja a főváros volt. Egy dekadens korban, amikor a vallási letargia vesz erőt a lelkeken, az egyetemi templom szószékéről és az előadó-asztaltól a vallásos élet szépségeit magyarázta és emelte fel a lelkeket — mint ő mondotta — a csuf realitás mocsárvilágából az eszmék friss üditő hegyi levegőjébe. Szavának büvös hatása volt és innen indult el a nagy vallási renaissance.

— Végtelen a mi bánatunk ennek a nagy magyarnak, nagy apostolnak a ravatalánál. Bánatunkat enyhiti, hogy velünk gyászol az egész Föld katolikus társadalma, az egész kereszténység, sőt vallásra tekintet nélkül minden istenfélő vallásos ember.

— És az is enyhiti bánatunkat, hogy ez a nagy férfiu betöltötte, elvégezte a maga hivatását. Ezért ez a gyász nem leverő. Ez a gyász megdicsőülés. A nagy fényforrás kialudt. De mint a kihamvadt nagy égitestből elindult fény is még hosszu időkig száll a nagy mindenségben, azonképpen a mi nagy halottunkból kiáradó fény is, a harmónia, a béke, a testvériség még sokáig be fogja tölteni az emberek lelkét és jobbá, boldogabbá fogja tenni a mi országunkat és az egész hivő emberiséget.

— Nagy halott, indulj el a halhatatlanság utjain . . .

A beszédek elhangzása után a koporsót a pályaudvar előcsarnokán át a már utrakészen álló vonathoz vitték s a D. a 15381. számu podgyászkocsiban felállított hatalmas deszkaládába helyezték. Néhány gyors kalapácsütés és a láda teteje elfödte a könnyes szemek elől Prohászka Ottokár püspök koporsóját. A láda tetején elhelyezték a család hatalmas fehér rózsákból álló koszoruját és a *Szociális Missziótársulat* liliommal ékitett pálmaágát. *Glattfelder* Gyula püspök és papi segédkara ekkor a podgyászkocsihoz lépett s itt utoljára beszentelte a deszkaládába rejtett egyházfő földi maradványait. A közönség ekkorra már áttörte a rendőri kordont és sürü tömegben lepte el a pályaudvar belsejét és a szabadonálló sinpárokat, hogy láthassa szeretett halottjának távozását a fővárosból. A zöld podgyászkocsi ajtajai becsapódtak, a vasutasok elhelyezték a lakatot a zárókapcsokon, a gyászoló családtagok elhelyezkedtek a gyászfurgón mögötti személykocsiban, azután élesen felsivitott a vonatkisérő kalauz sipja.

A vonat, amely Ottokár püspök holttestét viszi székvárosába, indulni kezd a Délivasut pályaudvarának üvegfedele alól. Ebben a pillanatban mintha valami villamosütés hatná át azt a tömeget, amely bucsuzni jött . . felzokognak az emberek, szemekhez kerülnek a zsebkendők, könnyek csillognak mindenütt. Virágeső repül a lassan induló vonat felé, nagyon sokan térdrehullanak, ugy várják meg a vonat elhaladását . . . Budapest katolikus világa igy bucsuzik Székesfehérvár örökre távozó püspökétől. Meghajlik egy zászló, rajta a kék kereszt : a szociális missziósnővérek hosszu sora térdel a pályaudvar oldalán. És amint a vonat lassan indul a tető alól, a szétágazó sinek mentén mindenütt az emberek nagy tömegei állanak kalaplevéve, könnyező szemekkel hosszasan néznek a vonat után, amelynek harmadik kocsijában nyugszik a koporsó.

Még a Márvány-utca mellett elhaladó hid is tömve van emberekkel. A nagy tömegben ősz fej csillan meg, egyik ismert államtitkár, aki éveken át együtt dolgozott Prohászka püspökkel a patronázsmunkában, bucsuzik nagy munkatársától.

Egyre gyorsabban halad a vonat, de a sinek mentén még mindig emberek százai sorakoznak. Mindenütt könnyek, mindenütt a legnagyobb meghatottság. Végül a Napheg y alagutjának sötétjébe jut a vonat s egy darab idő van arra, hogy végigtekintsünk azok során, akik a különvonaton kisérik Ottokár püspökőt utolsó utjára.

A vonatot a Délivasut igazgatóságának megbizásából *Wöllner* Frigyes főintéző vezeti. Az első állomás Budafok. *Poós* Rezső apátplébános, a püspök régi bizalmas embere könnyes szemekkel fogadja a halottas vonatot és könnyek közt áldja meg a koporsót. Utána Nagytétényben áll meg a vonat. *Ferschich* János plébános imát mond. Elhalad a vonat Érd mellett, ahol lassit és a Jezsuita kollégiumnak a sinek mentén sorfalat álló növendékei csendes imával veszsznek bucsut a püspöktől. Tárnoknál a község népe *Pelczner* Mihály plebános vezetésével, Martonvásáron *Hajós* József plebános vezetésével jött a vasuthoz utolsó bucsura. Megkapó kép volt Pettendnél, ahol a vonat nem állt meg, de az ősz *Luzenbacher* földbirtokos egész házanépével és cselédségével együtt a sinek mellett térdenállva fogadta az elhaladó vonatot. Kápolnásnyéken *Tőke* István velencei plebános, *Papp* Lajos pázmándi plebános és *Mátray* Ferenc volt ferencrendi gvárdián, a püspök régi gyóntatója hozták ki a híveknek a tömegét, akik imádkozva fogadták a koporsót és kiséretét. Ugyancsak nagyszámban térdenállva várták a hivek az elhaladó vonatot Velencén is.

Öt óra tiz perc volt, mikor a vonat beérkezett Székesfehérvárra a gyászlepellel boritott pályaudvarra. Az elzárt perronon a város vezetősége, a káptalan többi tagjai és a város más előkelőségei várták az érkezést. Miután a koporsót kiemelték és gyászkocsira tették, a kivilágitott utcákon keresztül lassu menetben vitték a székesegyház felé. Az uttest mellett cserkészcsapatok, leventék, az iskolák növendékei, iparostanoncok állottak sorfalat s az egész uton mindenütt virággal hintették be a koporsót vivő gyászkocsi utját.

A székesegyházhoz érve bevitték a koporsót a templom hajójába, ahová a papság követte. A halotti zsolozsmák elvégzése után ujból megnyitották a templomot a hivek számára,

amelyet fényesen kivilágítottak. Este hét órától egészen reggelig a cserkészek és díszruhás rendőrök által őrzött ravatalnál a kongregációk tagjai beosztott turnusokban imádkoznak.

A temetési szertartás szerdán reggel 9 órakor vette kezdetét.

*

Székesfehérvárott szerdán reggel hét órakor elzárták a székesegyházat az ájtatóskodók elől, akik még a korai órákban is csapatokban keresték fel a nagy püspök ravatalát, mely előtt áhítattal imádkoztak. Közben lassan megeredtek az ég csatornái. Szemergett az eső, amint egymás után vonultak fel a díszruhás rendőrök, a kirendelt katonai csapatok és a cserkészek csoportjai, akik a város vezetőségéből alakult rendező bizottság utasításai szerint megvonták a kordonokat, amelyek közé ettől az időtől kezdve már csak a kiadott jegyekkel lehetett belépni. Szükség volt erre az intézkedésre, mert a székesegyház befogadóképességét tekintetbe kellett venni és az előtte elterülő tér és a környező utcák sem alkalmasak nagyobb tömegek befogadására. Ezért a temetési menethez csatlakozni akaró nagyobb tömegeket részben a sikon fekvő szélesebb utcákban, részben a gyászmenet utvonalán alakított sorfalak mögött várták meg, amig ők is belecsatlakozhatnak az egyre hatalmasabb arányokat öltő menetbe. És vártak türelemmel, vártak imádságos, áhítatos lélekkel, majdnem mindenkinek kezében egy szál virág vagy egy kis csokor, hogy odadobja majd a koporsót vivő komor gyászkocsi elé. És állanak a csendesen szemetelő esőben és beszélgetnek csendesen, fojtott hangon . . . beszélgetnek Ottokár püspökről, aki nekik lelkipásztoruk volt és sokan csak mint ilyent ismerték és most látják, amikor egymás után vonulnak fel soraik előtt a végtisztességre nemcsak a helyi előkelőségek, hanem az ország minden nagy intézményének képviselői, fényes nevek fényes külsőségek között, de lehajtott, szomoru fejjel, hogy az ő gyászuk az egész nemzetnek gyásza. Soknak csak most ötlik igazán szivébe, hogy a fáradhatatlan püspök igazán evangéliumi magvető volt, akinek ajkáról peregtek le a lelki magvak és bizony igen ritkán estek terméketlen talajba.

Amig a kordonon kivül egyre feketélőbb tömegben gyülekezik a székesfehérvári egyházmegye népe és a város lakossága és amint a kordon mentén egyre sürübb csoportokban vonulnak fel az iskolák növendékei, nemcsak székesfehérváriak : láthattunk egy nagy csoportot, mely láthatólag idegen ebben a városban : a veszprémi kegyesrendi gimnázium felsőbb osztályainak katolikus tanulói testületileg jöttek el tanáraik vezetésével erre a temetésre ! Közben tisztelgő rendőrök kordonán át az udvarias rendőrtisztviselők és a karszalagos rendezők irányitása mellett a beszentelési szertartás résztvevői egyre sürübb csoportokban siettek a katedrális felé. A szentélyben a koporsó, rajta a püspöki jelvényekkel, égő gyertyák között várja, hogy székesegyházában az utolsó tisztességet adják meg Ottokár püspöknek, az ő lelki üdvösségéért és előtte folyjon le a titokzatos áldozat, amelyet ő annyiszor mutatott be ezen a helyen hiveiért . . .

A főoltár nagy képét már elboritja a fekete lepel, rajta a kereszttel, hiszen vasárnap után vagyunk és ez a nagy kereszt tekint le azokra, akik lassanként megtöltik a szentélyt és a templom egész belsejét. Itt is cserkészek sorfala áll megerősitve rendőrökkel és rendezőkkel, hogy az utat biztositsák azoknak a méltóságoknak, akiket a megkülönböztetett hely megillet.

Magában a szentélyben az evangéliumi oldal trónusa az ünnepélyes gyászmisét végző ***Szmrecsányi*** Lajos vbtt., egri érseknek van fentartva, mig vele szemben külön térdelőt kap ***Albrecht*** főherceg, aki az előző este érkezett meg Székesfehérvárra és akit a templomba való érkezésekor a főkapunál a káptalan élén ***Klaucz*** György apostoli protonotárius, káptalani helynök fogadott és kalauzolt helyére. A szentélynek a padsorait teljesen megtölti a papság, amelynek jelentős része még kiszorul a két sekrestyébe is. A fehér karingek és szerzetesi öltönyök váltakoznak a prelátusi és főpapi lilák különféle árnyalataival és a feketével bevont padokból egyre szinesebb kép emelkedik ki. Nem lehet ebből a nagy csoportból neveket felsorolni, hiszen nemcsak a székesfehérvári egyházmegye egész papsága gyászolta itt atyját, hanem az egész magyar katolicizmus szellemi vezérét.

Kilencet üt az óra. Megkondulnak a harangok és a templomba bevonul ***Szmrecsányi*** Lajos egri érsek, akit a káptalan és az asszisztáló papság a székesegyház kapujában fogadott.

Amint nemes alakja végigvonult a főhajó közepén, a térdek és fejek meghajolnak és fogadják a főpap áldását. Az érsek a szentélyhez érve, az előkészített térdelőn, rövid imát végez, majd felveszi a pontifikális gyászmise liturgikus ruháit és megkezdi a szentmisét, melyben neki ***Subik*** Károly c. apát, érseki irodaigazgatón kívül ***Viszota*** Alajos mesterkanonok, cerimonárius, ***Magdics*** István prépostkanonok, ***Lakatos*** Frigyes, ***Kovács*** János, ***Büttner*** Ferenc plébánosok, ***Scholtz*** János sekrestyeigazgató és ***Kuthy*** István szemináriumi igazgató segédkeztek.

Amikor a pontifikáló főpap az oltárnál megkezdte a lépcsőimát, a kóruson megszólalt a székesegyházi kar ***Kneifel*** Ferenc dr. karnagy vezetésével és megkezdette Max Filke remek E-moll Requiemjének az előadását, amely végigkisérte az egész szent cselekményt és melynek megkapó, de egyuttal felemelő hangjai szervesen kapcsolódtak a liturgikus cselekménybe. Különösen megrázó volt a „Dies irae" sequentia, melyet megkapó bensőséggel adott elő a kar. Az egy órán keresztül tartó pontifikálás mise alatt az egész templomban a legmélyebb áhitat uralkodott : imakönyv vagy olvasó majdnem minden kézben és szinte érezni lehetett, hogy Ottokár püspök szelleme ott lebegett az ájtatoskodó hivek serege felett. A pontifikáló érseken is látszik, hogy sokszor a liturgikus szavak olyan vonatkozásainál, melyek emlékeztették a nagy halott apostoli lelkére, csak a legnagyobb lelki erővel tud uralkodni meghatottságán és az elfojtott könnyek tompitják hangjának zengését.

Végigfolyik a szentmise, az utolsó evangéliumra is feláll az egész templom és miközben az érsek elvonul az oltártól és trónjára ül, ujból megszólalnak a harangok és zugásuk közben a szószékre lép ***Schütz*** Antal egyetemi tanár, a kegyes tanitórend tagja, hogy a következő szentbeszédben emlékezzék meg a magyar katolikus egyház nagy halottjáról.

— Életemet nem tartottam becsesebbnek a magaménál, csakhogy elvégezzem pályafutásomat és az igének szolgáltatását, amit az Ur Jézustól vettem, hogy bizonyságot tegyek Isten kegyelmének evangéliumáról.

— A nemzetek nagy apostolának ezt a szavát senki méltóbban nem vehette ajkára, mint Prohászka Ottokár, az apostol utóda. Negyven éve járta a magyar tereket helységről-helységre, csakhogy elvégezze az igének szolgáltatását és közben életét nem tartotta becsesebbnek magamagánál. Az aszkétikából a higiénika javára nem engedett és elvégezte pályafutását.

— Testvéreim ! Fájditsuk ? Helytelenitsük ? Mélységes tisztelettel kell állnunk az előtt, aki elvégezte az ő pályafutását, aki teljesitette azt a törvényt, melyet az Uristen beléje tett. Prohászka Ottokárt nem lehet közönséges mértékkel mérni, sem egyéniségében, sem életében, sem müvészetében. Amikor a Szentháromság mélységes örök végzésében elhangzott a titokzatos szó : teremtsünk embert és akkor ebben a szóban elhangzott az is, hogy teremtsünk Prohászka Ottokárt, akkor az Uristen maga vésett rá mértéket és nekünk nem kell, nem szabad őt más mértékkel mérnünk, mint, amivel az Uristen méri. Prohászka Ottokár bizonyságot tett az Isten kegyelmének evangéliumáról. Ő maga volt a kegyelem számunkra. Az Uristen őbenne géniuszt teremtett.

— Nincs megrázóbb a történelemben, mint amikor géniuszok, akikre rápazarolta az Uristen az ő teremtői gazdaságát, fellázadnak ellene. Lucifertől Nabukodonozoron át Voltaire-ig. De nincs is vigasztalóbb, élettel teljesebb, nincs nagyobb istendicsőités és istenigazolás, mint mikor a géniusz, miként Luciferrel szemben álló Michael, az ő gazdaságát visszaadja teremtőjének szolgálatára. Szent Agostonok, Danték sorában Prohászka Ottokár !

— Ritka kivétel a géniuszok között is, hogy ész és szív és alakitó erő annyira harmóniában együtt adassanak. Ész, amely eget-földet bejár : Nil humani divinique a se alienum putans. A szív, mely ontja évtizeden keresztül egyeseknek, közületeknek özönnel a szeretetet és a lelki gazdagságot. Alakitó erő, amely uj stilust teremt és visz bele életünkbe ugy hogy ő beszél belőlünk és őtőle tanuljuk erővel és

hatékonysággal hirdetni Isten kegyelmének evangéliumát. És ezért tudta magát ő, a nagy apostol, mások önvallomásával magát azonositani, tudott mindenkinek mindene lenni.

— Mi volt ő itt Magyarországon a vitézkedő katolikus egyháznak, mi nyugodott itt az ő vállán, mi meritett életet az ő szavából, azt ma még nem tudjuk felérteni. De azt már ma meg tudjuk mondani, meg kell mondani, hogy az ő nagyságának forrása az, hogy lelkének minden rostjával belenőtt a nagy, szent katolikumba. Mondták reá, hogy őskeresztény jelenség. Igen, őskeresztény hegyeket mozgató hit, őskeresztény heroikus áldozatkészség, vértanuság, őskeresztény szegénység, igénytelenség és az apostoli misszionálásnak remekelése, leleményességben, nagyvonalusságban, fáradthatatlanságban. Őskeresztény lélek ő, de nem leegyszerüsitéssel és a keresztény tartalom lefokozásával.

— Az ő magyar lelke nem tudott belenyugodni Csonkamagyarországba és lelkének minden rostja megborzadt volna a csonka evangéliumtól. Erről a helyről teljes felelősséggel és illetékességgel kell tanusitani, hogy elejétől végig a niceai, a tridenti, a vatikáni atyák hitét vallotta, fenntartás nélkül élt a katolikus hitből. Az akinek őskereszténységét dicsérik, ugy tudott az Oltáriszentségben élni, olvasót imádkozni, Szent Szivet tisztelni és zengeni, mint a Mechtildisek, a Gertrudisek és a szentek seregei. És nehéz órában, mert volt az is, bizonyságot tett, hogy áldozatban, alázatban, engedelmességben helyt tud állni hüséggel. Vérével pecsételte meg a hitét akkor, miként most és „qui dat sanguinem, vult vitam" vért adott, életet teremtett. A maga életét nem tartotta becsesebbnek önmagánál.

— Prohászka Ottokárban vivódott a magyar lélek és a magyar sors. Mint látó, ő fogta fel először a magyar történelem és élet nagy feladatait és válságait és mindig oda állt, mint Arnold von Winkelried, a svájci szabadsághős, a csatasor elé és magára egyesitette az ellenséges lándzsákat és nagy lelkének kohójában átformálta orvosságokká. Prohászka nemzetszeretése azonban nem volt a hazafiságos vallás. Akkor is, mikor a magyar nemzetnek a legnagyobb fiai közé nőtt, akkor is apostolként járta a magyar tájakat. O mondotta: „Nem lehet hazám az a föld, mely fölött nem domborul kék ég és nem ragyognak a csillagok." O járt tovább, tanitott, vivódott, küzdött, vigasztalt, szeretett csak azért, hogy a magyar föld fölött ismét a derüs kék ég domborodjék és tiszta csillag ragyogjon.

— A magyar középkort, azt a katolikumtól át- meg átitatott középkort támasztotta fel géniuszának varázsveszőjével és erre megnépesedtek a pilisi hegyek a régi jámbor pálosokkal, megéledt a Margitsziget szent szüzekkel és megéledt ez az ősi fehérvári talaj Szent István, Szent Gellért szellemével. A középkori magyar katolikus élet szálait, melyeket a mohácsi vész eltépett, ő felvette és szőtte tovább. Mint magyar is bizonyságot akart tenni Isten kegyelmének evangéliumáról.

— Székesfehérvár népe! Lezártan is ő lett nektek uj Szent Gellértetek. Talán sokat volt távol tőletek? Talán nehezetekre esett? A hüséget, amellyel püspökké szenteltetésében megyéjével eljegyeztetett, huszonkét éven keresztül hüséggel tartotta. Ha távozott, ugy távozott, mint XVI. századbeli óceánjáró hóditók, szivükben az otthon szeretetével és sugalmazásával mentek ki az idegen világokba idegen kincseket hazahozni. Ő haza hozta nektek a ti régi nagy kincseteket és megtoldotta egy ujjal: önmagával. Szent Istvánnak, Szent Gellértnek, Szent Imrének földje végig a középkoron magyar bucsujáró hely volt. A középkor fonalát a ti nagy püspöktök is tovább szövi, a magyar katolikus kegyelet bucsujáró helyévé teszi a ti ősi Székesfehérvárotokat . . .

— Az életét nem tartotta becsesebbnek magamagánál, csakhogy pályafutását

elvégezze. Pályafutását elvégezte és nagy üreség maradt itt nálunk, bennünk ő utána Mi aggódó, hüséges lélekkel kisértük ezt a tüzes lelkü Illést Chaldeába és Jerichóba és végül ott a Jordánnál az ő tüzes lelke istenszeretése tüzes szekéren fölragadtatott és mi itt maradtunk a parton tördelve a kezünket és kiáltunk: Atyám, Atyám, aki kormányzó és vivő: currus et auriga voltál, add nekünk kettős szellemedet. És ő vissza nem tér, de palástja itt maradt. És nincs az az Elyzeus, aki kezébe merné venni és ennek az Illésnek itt szellemét képviselné.

— Testvéreim az Ur Jézus Krisztusban, mi mindnyájan, akiknek megadatott meglátni őt, akiknek megadatott érinteni palástját, fogjunk össze, hogy közöttünk maradjon az ő kettős szelleme. Fogjunk össze a szentek egyezségében, ő velünk marad.

Mialatt a szentbeszéd tartott, a pontifikáló érsekkel együtt a szokásos nagy abszolucíókat végző négy főpap: *Zichy* Gyula kalocsai érsek, *Mikes* János gróf szombathelyi, *Rott* Nándor veszprémi megyés püspökök és *Werner* Adolf zirci apát felveszik a fekete palástot és amikor a szentbeszéd véget ért, a lila lepellel körülvett körmeneti kereszt nyomában, melyet két akolitus égő gyertyákkal kisér, helyet foglalnak a koporsó négy sarkán infulistáik kiséretében. Az érsek trónján maradva megkezdi az „Absolutio ad tumbam" szertartását, mikőzben ujból megkondulnak a harangok. A káptalan tagjai a megfelelő zsolozsmákat mondják. Az éneklőkanonok a zsolozsma végén a Kyrie Eleisont intonálja, az elsőnek fungáló *Zichy* érsek ajakán felhangzik a Pater noster és mikőzben kezében a szenteltvizhintővel, majd a thuribulummal kétszer körüljárja a koporsót, elvégezve az előirt szertartásokat, az egész templom hangosan mondja magyarul az Ur imáját, majd az üdvőzletet. És ez megismétlődik, amint sor kerül *Werner* apátra, *Rott* és *Mikes* püspökökre. A káptalan zsolozsmái, a szertartást végző püspök liturgikus szavai, a nép imája egymást váltogatják.

Véget ért a négy abszolucíó és a kóruson felcsendül a Libera dallama. Most *Szmrecsányi* érsek ül a koporsóval szembe és az utolsó versiculus elhangzása szerint ő kezdi meg az absolutio szertartásait püspöktársai után. És befejezi a megkapó záróimával, az „Absolve" val, melynek végén szivekbemarkolóan hangzik fel „Requiescat in pace." És mintha a papság könnyektől elfojtott hangjában egész Magyarország felelne: „Amen."

Véget ért a szertartás, a papság kifelé indul a körmeneti kereszt után a szentélyből. Fürge kezek szedik szét a ravatalt, az egyházmegyei papság hat tagja harangzugás között vállára veszi a koporsót, hogy kivigye a templom előtt váró négylovas gyászkocsihoz és a koporsó nyomában megindulnak a templomot megtöltő előkelőségek és képviseletek. Székesegyházában utolsó izben volt Ottokár püspők teste de lelke, hisszük, hogy ott marad és megihleti utódját és a következő korokat is...

Négylovas gyászkocsi várta a koporsót, amelyet fehér karinges papok emeltek be a kocsiba. Sürü tömegben őzönlött a gyászkocsi után a templom közönsége. Közvetlen a koporsó után *Raich* Károly altábornagy, a kormányzó képviselője és Albrecht főherceg ment, utána következtek a többi egyházi és világi méltóságok. Lassu tempóban indult el a gyászmenet a meredek uton lefelé, diszruhás katonák és rendőrők sorfala között. A rendőrség és a katonaság sorfala mögött nagy tömegben áll a nép. Levett kalappal, imára kulcsolt kézzel fogadta Székesfehérvár népe utolsó utjára induló püspökét. A püspöki palota előtti térségen megállott a menet. A téren katafalkot állitottak fel, amely körül négy kandeláber égett. A koporsót vivő papok most ujra vállukra vették a koporsót és a katafalkra helyezték. Tizezrekre menő áhitatos tömeg előtt adta meg *Szmrecsányi* Lajos egri érsek utolsó abszolucióját a nagy halottnak. Ez volt Prohászka Ottokár bucsuja azoktól, akiknek nem jutott hely a templomban, Eljött hozzájuk a püspök.

A téren mindenütt égtek a lámpák, melyeket gyászfátyollal takart be a város kegyelete. A püspöki palota minden ablakában két gyertya, csak a palota utolsó szárnyának négy első-

emeleti ablaka meredt némán, üresen a katafalkra. Itt lakott a püspök, ezekből az ablakokból nézett annyiszor és annyi szeretettel hiveire. Szemének két gyertyája kialudt, az ablakok feketén, szomoruan hirdetik, hogy lakójuk most távozik tőlük örökre.

Felzendül a Requiem Aeternam, Szmrecsányi Lajos egri érsek megadja az abszolucíót és a tömeg halkan imádkozik. Tiz percig tart a szertartás, azután a koporsót ujra a gyászkocsira teszik. A papság elindul s lassan a kocsi után hömpölyög a tömeg. Székesfehérvár uccáin végig, amerre a gyászmenet elvonul, kordon áll. A kordon mögött ember ember hátán. A menetbe most már nem lehet belépni, több ember el sem férne az uttesten. Az ablakokban mindenütt gyertyák, minden házon gyászlobogó. Az ucca szük, a menet lassan mozog, a halottat vivő kocsinak kétszer is meg kell állnia, amig a menet lassan felfelé megy. Elől halad a lovasrendőrök után a katonai zenekar, utánuk a vidéki küldöttségek végeláthatatlan csoportja. Nyomukba lépked gyászfátyollal takart gyönyörü zászlója mögött a Vasutasok Országos Gazdasági Egyesületének küldöttsége, azután a keresztényszociálista párt, a Gazdakör, majd az Iparoskör és az iparos egyesületek küldöttsége következik. Sorban utánuk jön a postások, vasutasok és a kereskedők csoportja, azután a katolikus egyházközség, a katolikus kör és férfikongregációk teljes számban, a női egyesületek és kongregációk, az oltáregyesület, a missziós növérek kékfátyolos csoportja, a női szerzetesrendek, majd közvetlen a koszorukat vivő kocsik előtt hosszu sorban a papság.

Cserkészek és rendőrök sorfala között haladt ezután a gyászkocsi, amely mögött a gyászoló család, Raics Károly altábornagy, a kormányzó képviselője, Albrecht főherceg, Vass József miniszterelnökhelyettes, Ripka Ferenc főpolgármester, Széchenyi Viktor gróf főispán, Zavaros Aladár Székesfehérvár polgármestere, a fővárosi és székesfehérvári hatóságok többi képviselője, az egyetemek képviselői, a törvényhozás tagjai és más egyházi és világi dignitáriusok lépkedtek. A menetet erős katonai és rendőri kordon zárta le.

Mikor a menet a temetőbe vivő utra fordult, felharsant a cisztercita gimnázium zenekarának gyászindulója és játszott mindaddig, amig a tömeg el nem vonult. Felázott kövezeten haladt a menet amig be nem fordult a temetőbe vivő utra. Itt a többnapos esőzés teljesen felázlatta az uttestet és a gyászoló sereg bokáig süppedt a sárba. Senki sem fordult vissza, senki sem állott félre. Észre sem vették, hogy milyen a talaj. Valóságos rajongás vett erőt a tömegen. Boldog volt, aki a koporsó közelébe juthatott. Sokan hangosan imádkoztak, mások énekeket zengtek. A tömeg akkora volt, hogy a fordulóknál felállított zenekarokat csak kis része hallhatta. Legalább ugyanannyi ember állott az ut mentén. Végig az utvonalon, több mint három kilométer hosszuságban mindkét oldalon sorfal állott. Bent a városban a középiskolák növendékei adták a sorfalat, az utvonal többi részén pedig a Kálvária-sétányon és a Palotai országuton cserkészek, leventék, leányiskolák s a felsővárosi legények állottak, de sehol sem szakadt meg a sorfal.

A sáros országuton virág hullott a menet lábai elé. Sokan azt hitték, hogy a koszorukat vivő kocsikról esett le, kikerülték, nem akarták sárba tiporni. Aztán egyre több és több lett a virág, már nem lehetett elkerülni. A felsővárosiak virágesővel boritották az utvonalat, amelyen a nagy püspökőt vivő halottaskocsi elvonult.

A Szentháromság temető kápolnájában csilingelt a lélekharang, amikor a gyászkocsi odaért. A temetőbe csak a papságot és a hatóságok képviselőit engedték be. Diszes katafalkra helyezték a koporsót, amelyet itt Virág Ferenc pécsi püspök szentelt be. A temetési zsoltárt a tanitói kar és a városi dalárda énekelte. A beszentelés után átvitték a koporsót a kápolna másik oldalára a kríptaajtóhoz. Lassan, ovatosan vitték le a nehéz tölgyfakoporsót a meredek lépcsőn. Szinte merőlegesen állott a koporsó, amikor eltünt a kripta sötétjében.

Tiz-tizenként lépcsőfok visz le Prohászka püspök nyugvóhelyére, a köralaku, négy-öt négyzetméter nagyságu, alacsony kriptába. A bejáratnak jobbraeső oldalán friss faltörés és a

törés mögött gyertyafény lobog. A gyertyák fénye fehérre meszelt üreget világit meg. Ide tették Prohászka Ottokár koporsóját. Még annyi hely volt a kriptában, hogy a koszoruk nagy részét ráboríthatták a koporsóra. A sírhely fölött barna márványtáblán ez a felírás áll:

Itt nyugszik
PROHÁSZKA OTTOKÁR
a székesfehérvári egyházmegye püspöke,
Székesfehérvár diszpolgára
1858—1927

A gyászoló sereg most tömegesen vonult le a kriptába, hogy utolsó pillantással bucsut vegyen a nagy halottól. Pillanatok alatt tele lett a kripta. Zokogó, imádkozó emberek borultak le a hideg kőre, siratták a püspökőt. Még a késő délutáni órákban is egyre jött a gyászoló sereg, de már csak a márványtáblát láthatta, mert délutánra felrakták a falat s Prohászka Ottokár a koporsója is eltünt a földi emberek szemei elől.

A NAGY RAVATALNÁL

Irta: **Bangha Béla S. J.**

Lobogó Láng, utolsót lobbantál!

Tüz, ki melegítettél, Fény, ki világoskodtál, segítő Kar, mely lehajoltál hozzánk, égbenyuló Mutatóujj, Világitótornya réveteg, tébolygó, habokkal küzkődő lelkeknek — Isten nagy papja, aki prófétája voltál nemzetednek, Mózese a sivatagba tévedt modern világnak, Prohászka Ottokár, igaz, hogy nem vagy többé? Akinek a neve maga is diadalmas apologia lett régóta, egyetlen szóba sürített diadalmi himnusz, te hitnek és reménynek zengő Memnon-oszlopa, akit tisztelő félelemmel emlegetett a katolicizmus minden ellensége és suttogó, rajongó szeretettel foglalt imájába ezer és tizezer megtért hajótörött! A toll megtörik ujjunk között, a papir reszket a betük sulya alatt, könnybe vész előttünk a világ, mikor ezt a szót leirjuk: Prohászka Ottokár nincs többé!

Elment! A parancsnoki hidon állt az utolsó percig, mint a hajóskapitány áll zugó szél-vész-hányta járműve vezéri ormán; a harc mezején érte el a csontosujju Rém fagyos keze, mint ahogy a hős az utolsó percig forgatja kardját s harcol még akkor is, mikor gyilkos sebtől vérezve összeroskad: Ugy esett el, mint vágtató hadvezér, aki válogatott csapata élén száguld a halálba, az utolsó percig buzditva, tanitva, intve s példát adva. Vér ölte meg, mint ahogy vér öli meg a becsület mezejének hőseit is; vér — de a tulajdon vére ömlése, amelynek ereit felpattantotta Prohászka lelkének mérhetetlen feszülése, a hév, mely korlátot nem ismert s a fáradtságnak a fogalmát sem akarta megérteni. A saját apostoli hevületének szent türhetetlensége, a saját gondolatainak s érzéseinek patakzó bősége, a szeretetének hihetetlen lángolása repesztette meg földisége szük, anyagi börtönét. A fő, mely félszázadon át termelte a legszebb s legszentebb gondolatokat, amelyek magyar földön kiteremtek, az agy, amely a lángelménél lángolóbb elme csodálatos rezonanciáju hárfája volt évtizedeken át, nem birta tovább ekkora lélek szeráfi dobbanásait s mint egy hangszer, amelybe tulnagy és tulerős melódiák, emberfölötti érzések viharai markolnak bele: megpattant, szétesett a drága lelki teher tulcsorduló hullámzása közben. A test elesett s a lélek kiszabadult.

Kiszabadult s minket itthagyott. Hogy Prohászkában mit vesztett a magyar katolicizmus, nem jól mondom: a magyar géniusz általában, sőt Európa kereszténysége, sőt az általános emberi kultura, azt e pillanatban átérezni nem tudjuk, csak lehajtjuk fejünket, mint az atyját vesztett gyermek, és sirunk . . . Csak azt tudjuk a gyász bénitó fájdalmában, hogy borzasztó, amit veszitettünk. Cecidit corona capitis nostri — valóban: a fejünk koronája hullott alá! Szegényebbek lettünk, végtelenül szegényebbek, mint aminők még tegnap ilyenkor voltunk. Elment a nagy Igehirdető, aki minden problémára tudott biztató megoldást. Elment a Vigasztaló, aki egy életen át könnyeket száritott, amerre járt. Elment az Életrekeltő, akitől százezrek kapták vissza a hitet az életben, a hitet önmaguk jobbik valójában s a hitet az Istenben. Elment az evangéliumi Ember, aki Mesterének oly csodás mása volt, mint kevesen. Elment a halottámasztó, csodatevő, kenyérszaporitó, Krisztus küldötte, a földönjáró, de mennyekben élő Apostol, akire csak ránézni, akinek egy szava-csendülését hallani máris annyi volt, mint jobbá lenni, megnyugodni, megerősödni s ujult lendülettel indulni el a krisztusi élet magasságai felé. Elment — s az ürt, melyet hagy, nem fogja pótolhatni tán száz évig, háromszáz évig senkisem. Pázmány Péter óta ekkora papunk, ekkora lelkipásztorunk, ekkora hitszónokunk nem volt s ki tudja, mikor lesz megint!

Tegnap még a mienk volt s mint minden megszokottat, őt is ugy vettük, mint ami van s nem is lehetne, hogy ne legyen. Ma érezzük csak, mennyivel szükebb, mennyivel szürkébb lett a magyar glóbus nélküle. Ó, tegnap ujabb Trianon történt velünk, tegnap ismét hatalmas darabbal lett kisebb Magyarország! Nem területet veszitettünk, hanem ami tán még fájdalmasabb: lelki nagyságot, szellemi kincsesházunk egyik legértékesebb gyémántját!

Isten, ki elvetted őt, hálát adunk neked, hogy megadtad őt nekünk!

*

Amikor Prohászka Ottokár mint Rómából csak nemrég hazatért fiatal esztergomi tanár szónokolni kezdett, Magyarországon korlátlan ur volt a jozefinista-liberális vallástalanság. A templomokba csak az egyszerü nép járt, az értelmiség lelkületét mint a hinár ellepte a magát felvilágosodottságnak nevező világnézeti határozatlanság. A nyugatról beszüremkedő destrukció divatos hóbortjával nem volt, aki diadalmasan szembeállott volna. Prohászka ércszava eleinte a fájdalmas elégiák hangján kiáltotta ki ezen való kesergését a magyar pusztaságba. Szavára azonban visszhang támadt s egyre többen értették meg a nagy keltegető szózatát. Növekvő hirneve s csodálatosan varázsos egyénisége hovahamar arra a dobogóra állitotta, ahonnan aztán mind többen hallották s végül egész Magyarország hallgatta életreriasztó szavát. A tudás és a szellem páratlan fölénye, amely előtt kénytelen-kelletlen meg kellett hódolniok még a liberális zászlóvivőknek is, hatalmas hasogatással tépte szét azt a balhiedelmet, hogy a vallás csak a tudatlanoknak s együgyüknek való. Prohászka ugy mutatta be a krédót, hogy mindig hegymagasságban szárnyalt a divatos, de muló divatu szellemirányok fölött. A magyar értelmiség általa kapott észbe s tért vissza a könnyelmüen elhagyott, ellenséges szirénszavakra megtagadott oltárokhoz. S ha ma nem „szégyen" többé imádkozni, ha ezrek és ezrek, férfiak, vezető intellektusok, politikusok és kutatók büszkén vallják és gyakorolják hitüket, ebben a főérdem a „diadalmas világnézet" nagy hirnökéé, Prohászka Ottokáré.

Ő vette észre elsőnek a vallás és hazafiasság nagyszerü, belső kapcsolatait is. Ő kongatta legerősebben a vészharangot, amikor a keresztényellenes áramlatok egymásután kezdték aláásni a nemzet lelki — s mint kiderült, politikai integritásának is alap pilléreit. Nem lehet hazafi, aki nem vallásos, és nem lehet vallásos, aki nem önzetlen hazafi — ez az axióma csendült ki azóta százszorosan Prohászka szavaiból, irásaiból, cselekedeteiből.

S ezzel a kettős igehirdetéssel Prohászka iskolát csinált. Az ujabb papi s hitszónoki generáció, de a közélet keresztény vezéreié is, sőt közvetve a katolikusságon kivül álló értékek is nagy mértékben Prohászka tanitványai. Neki megadatott, hogy élete végén az értelmes, ingatatlan, meggyőződéses kereszténységnek ezer és ezer katonáját, száz és száz tisztjét látta ugyanazon eszmék köré csoportosulni, amelyekért ő bontotta ki, nagyobb lendülettel mint bárki más harminc évvel ezelőtt a zászlót. Tanitványaiban beszél ő tovább is: Defunctus adhuc loquitur!

Defunctus adhuc loquitur! „Még holtan is beszél . . ."

Prohászka ajka nem dermedt meg végleg. Székesfehérvár püspökének fejedelmi termete ma már ravatalon fekszik, de a nagy Halott lelke a halálban is zugó szélvészként beszél. Mert Prohászka halála éppoly beszédes, mint élete volt. Amint élete, ez a mocsoktalan, feddhetetlen, aszketikus papi élet a legszebb prédikáció volt, a legékesebb szavu konferencia, a legzengőbb hitvédelem, ugy a halála is valóságos oratio funebris. Ez a harcban megtorpant élet, ez a haláltusáig segiteni, gyógyitani vágyó papi akarat, ez a hősi elégés a saját szeretetének lobogó lángján: a legszebb s leglélekbemarkolóbb szentbeszéd, amelyet Prohászka Ottokár valaha mondott.

Zarándokoljatok a ravatalához mind, ti hivők és ti hivők és ti hitetlenek! Nézzétek még egyszer a márványarcot, amelyet a keresztény idealizmus alpesi magasain élő papi lelkület vésett ily fenköltté, nézzétek meg a hatalmas Denkerstirnét s a vele jaj, másutt nem mindig párosuló jóságos, atyai s főpásztori arcvonásokat, nézzétek ezt a teremtője előtt alázatosan porbarokkanó hivőt, a megtévedtek után bojtorjánba hágó, aggódó jópásztort; nézzétek ezt a hősi papi önfeláldozást, ezt a kivételes nagysággal párosult apostoli egyszerüséget, ezt a megtestesült ke-

resztény idealizmust, amely sohasem hirdetett olyat, amit maga is nem gyakorolt; ezt a halálig szolgálatkész Isten-szolgáját s halljátok, amit kihült ajka, néma példája, lezárult szeme prédikál nektek . . .

Defunctus adhuc loquitur. Utolsó konferenciájában fájdalmas szavakat mondott a lezüllő magyar családi életről. - Jön hozzám egy asszony, — mondta, — aki kilenc viruló gyermeket nevelt fel a hitnek és a hazának. Mily szép ez! — kiáltott fel negyedórával elhorulása előtt Prohászka. — De jön aztán egy másik asszony, ugymond, egy „modern" anya, ha ugyan méltó az anya nevére, aki kilenc gyermekétől lopta el az életet, a napsugárt. Mily fájdalmas ez! — nyögte Prohászka s elhalkult a hangja. — Magyar családok, magyar asszonyok, a ti bűnötökön sírt utoljára Prohászka; a tirátok való emlékezés téphette fel az első erecskét a nagy Püspök homlokában! Aztán az ifjúsághoz fordult és intette őket tiszta, becsületes, evangéliumi életre. Ekkor már megcsuklott a hangja, balkarjával a szószék peremére hullott s csendes megtörtségben, szinte suttogva mondta: „fiatalemberek, hozzátok szólok, nincs más kódex, csak az Evangélium!" Ez volt Prohászka Ottokár hattyudala. Ezt hirdette, öntudatlanul. máris haldokolva. Ezt hirdeti halálában is. Valóban: defunctus adhuc loquitur! Még holtan is beszél!

*

Testvérek, fel a fejjel! Ily halotthoz nem gyász illik, de győzedelmes harsona! Ne gyászindulót zengjetek, de marcia trionfalét. Ugy vegyétek az ő halálát, ahogy ő hirdette, Ő, a diadalmas világnézet látnoka. Az ő halála — nem halál. Az ő eleste nem vereség. Az ő végzete nem fátum, hanem beteljesülés. „Jó harcot harcolt, a hitet megőrizte, a futást befejezte." Az Ur, a lelkek nagy Hadvezére, a Pásztorok Pásztora, magához intette őt. Elég a harcból! Elég a megpróbáltatásból! „Ime, jó és hű szolga, mivel kicsinyben hű voltál, sokak fölé helyezlek; menj be Urad örömébe!" A nagy lélek, a hű harcos, most már Uránál van. Szűkös földi tömlöc nem zárja már magába a szárnyaló, égig csattogó szellemet. Amiről imája lendületében sóvár szivvel elmélkedett, aminek konturjait nekünk oly apokalíptikusan ragyogó színekben rajzolgatta: a végtelen Szép és Igaz birodalma megtárult már neki. „Hitt s most lát", irhatják az ő sírjára

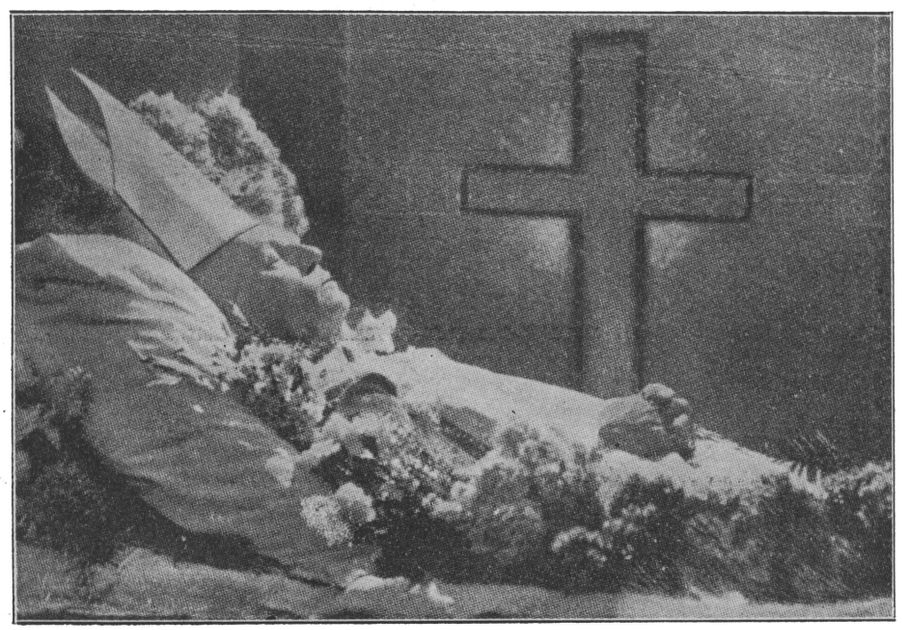

is. Bement abba a szebb, igazabb, magasabb és örökebb hazába, amelyet hirdetett, amelynek isteni víziója ihlette már a földön.

Prohászka Ottokár! Büszke örömmel törüljük le ujra s ujra kibuggyanó könnyünket ravatalod mellett s mig Klió nevedet a magyar Szó és Gondolat történetének legfényesebb lapjaira jegyzi fel, mi ittmaradottak, elárvultak, zokogva adunk hálát a magyarok Istenének, hogy ezeréves történelmünk egyik leggyászosabb korszakában világító csillagul Téged adott nekünk!

ISTEN VELED!

Dr. Prohászka Ottokár temetésére

Irta: dávodi Bakó Ádám

Elhalt a szó,
A lelkeket gyönyörbe ringató!
Elhallgatott a bűvös orgona,
Minőt nem hallánk búgni soha!
Székesfehérvár szent, ősz Püspöke —
Nem halljuk többé zengő lelkedet!...
Prohászka Ottokár, Isten Veled?
Isten Veled!

Én Istenem!
Mily elhagyottak lettünk hirtelen!
Egünk sötétebb, mint az éjszaka,
Amelynek nincs egy árva csillaga!
Jaj! nem lesz Krisztus, — több ily gyermeked,
Ki Hozzád minket, mint Ő — úgy vezet?...
Prohászka Ottokár, Isten Veled?
Isten Veled?

Add szent kezed?
Hadd hullassunk rá hálakönnyeket?
Köszönjük minden szép, csodás igéd,
Mellyel nekünk a Krisztust hirdetéd?
Pihenj Krisztusban most Te csendesen,
Kinek szószékén pattant szét ered?...
Prohászka Ottokár, Isten Veled,
Isten Veled?...

REQUIEM AETERNAM . . .

A magyar Sion utcái gyászban, Viae Sion lugent. Meghalt Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, Esztergom város nagy büszkesége. Halála megrenditően nagyszerü volt. Mint Illés próféta, ugy szállt el a modern kor prófétája. Szónoki lendületének tüzszekerén távozott hirtelen.

Koporsóját népek állják körül. Milliók szemében gyászkönyü ül.

Esztergom is meghajtja előtte gyászlobogóját és fátyolos ősi cimerét.

A bazilika nagyharangja rekviemre hiv. Jertek imádkozni Prohászka Ottokár püspök lelkéért! A mienk volt ő. Itt Esztergomban imádkozott csodálatosan látnoki lelke s kitermelte az örökszép elmélkedéseket, amelyeket az egész világ álmélkodva olvas! Itt, a papnevelde spirituálisi szobájában készültek a beszédek, amelyek egy alélt országot fölráztak s vitték a magasságok fölé. Innen indultak, utjukra a „Magyar Sion" és az „Esztergom" lapjain azok a kinyilatkoztatásszerü irások, amelyek a diadalmas világnézet gyönyörüséges titkait fölfödték s Magyarországon vallási, politikai és társadalmi ujjászületést készitettek elő. Papi nemzedékek nevelődtek titáni szelleme tüzlángjánál s szertevitték a szikrákat, hogy velök a szeretetet meggyujtsák. Esztergom szép panorámája ihlette meg a költő Prohászkát s kölcsönözte neki a ragyogó képeket, amelyekbe a mélységekből hozott gondolatait felöltöztette. A fejedelmi Duna, a hegyen épült felséges bazilika, a Pilis hegység kopasz csucsai, erdős virágos völgyei, a Garamvölgy végtelen perspektivája méltó keretbe foglalták művészlelkét.

Fáradhatatlanul járta Esztergom környékét s magános sétáin figyelte a bokrok sürüjében, milyen mély a madárfészek s elleste a sárbatiport galagonyabokor téli elmélkedését a tavaszi föltámadásról.

Papi szive hajtotta szenttamási és szentgyörgymezői utjain a legszegényebb viskókba, ahol vigasztalást és alamizsnát osztott. Esztergomban vetette le a saját kabátját s adta oda a szegénynek, mert egyéb kincsei kifogytak a Szent Vince-i köruton.

Esztergom gyontatószékeiben élte át a bünbánat és bünbocsánat lelki vigaszát s itt, Esztergom csillagos ege alatt elmélkedett az Ég és Föld titokzatos viszonyán.

Még élte alkonyán is esztergomi multjára emlékezett s a Pilis hegyről énekelt sokhuru költői hárfáján.

Elnémult a szónok. Elapadt a ragyogó költészet és a széditően mély gondolatok forrása. De amit alkotott, az örökké él.

Késő századok is lelkesülten olvassák majd halhatatlan müveit.

S akik róla emlékeznek, azok a képzelet szárnyain fölkeresik a Pilis-hegy és a Duna közt Esztergom városát.

Prohászka halála a halhatatlanságba enged betekintést.

Amikor fölhangzik a requiem aeternam . . . gondoljunk az örök életre, amelyben Prohászka Ottokár él.

Dr. Lepold Antal.

AZ APOSTOL UTOLSÓ ÚTJA

Irta: Surányi Miklós

Ma délután 3 órakor tette meg Prohászka Ottokár az utolsó vasuti utazást Budapest és Székesfehérvár között. Hányszor tette ezt meg! Székesfehérvár püspöke az egész ország lelkiatyja volt s az ország szivétől, Budapesttől, ettől a sürün lakott, nehéz atmoszférájú, dzsungelszagu, örökké hánykolodó, sárban és aranyban fetrengő szegény nyomorult magyar Babilontól egy hétre sem tudott elszakadni. Ez volt az ő nagy lelki klinikája, amelyben ihletett és lángeszü tudós sebészprofesszor módjára fehér palástban, steril kézzel járt-kelt a bünök és nyomoruságok által fertőzött lelkek s a vétkek sulya alatt meggörnyedt tetemek között.

Prohászka Ottokár nagy teológus, lángeszü bölcselő, összehasonlithatatlan szónok, nagyszerü iró és költő, de mindez csupán szabad óráiban volt, akkor, amikor más ember pihen, csak ugy mellékesen, hogy a lelkét egyszerre kiáraszthassa ezrekre és tizezrekre, hogy egyszerre beszélhessen a tömegek lelkére, merthogy minden embert külön-külön nem invitálhatott a maga mennyei asztalához s minden embernek külön-külön nem adhatta be az égi és földi bölcsesség malasztjából lepárolt lelki orvosságot, habár erre vágyott a legszenvedélyesebben és ebben látta az ő igazi élethivatását.

És ez az, ami benne a legbámulatosabb. Ez a nagy ember mindent tudott, ami az emberi lélek fenekén lappang, amit az emberi agyvelő a szellemi élet évezredes erőfeszitései alatt produkált, ő azok közül az emberek közül való volt, akikről elhisszük, hogy az Isten az ő kedvükért teremtette a világot, akikért megbocsájtjuk Nietzschenek, hogy kitalálta az Übermensch fogalmát, egyetemes, tökéletes, bevégzett nagyszerü remekmü, az emberi nemnek testben és lélekben ragyogó példánya, — és ő mégsem vonult el saját nagyságának goethei ormaira, hanem leszállt az emberek közé, megfogta a kicsinyek és nagyok fájdalomtól és dühtől, indulatoktól és elernyedéstől reszkető kezét és égő lelkesedéssel, forró szolidaritással, részvéttel és szeretettel bocsájtotta magát rendelkezésükre.

Ez benne a legbámulatosabb. Hogy nem unta meg az embereket. Hogy szerette az életet: a mi kicsiny, primitiv és kusza életünket. Hogy törődött velünk, a sorsunkkal, testi és lelki életünk harmoniájával, botlásainkkal, átlátszó és buta kis képmutatásainkkal és gonoszkodásunkkal, hogy ő, aki fejével a fellegekig ért, aki a világegyetem legmagasabbrendü titkain jártatta a szemét, aki a kozmikus erők, a csillagvizsgálók és az érzékfeletti égi birodalmak kutatója volt, ebből a magasságból nem ugy nézte a mi életünket, mint a jelentéktelenségek és efemeridák mikrobiológiáját, hanem ellenkezőleg: élete legfőbb és legmagasztosabb céljának tartotta embertársai lelkiéletének irányitását.

Ez az apostolkodás benne a legbámulatosabb. Hetenkint egyszer-kétszer vonatra ült és elment, hogy folytassa a tarzusi Pál müvét. Olyan egyszerü és igénytelen volt, mint a sátorkészitő. Nem utazott szalonkocsiban, sőt Kelenföldön leszállott, mert igy olcsóbb volt a jegy. És Kelenföldről nem autón robogott be Pestre. A villamos fapadján huzódott meg kőmüvesek és kofaasszonyok között. És az arca sugárzott az örömtől. Bizonyára arra gondolt, hogy ma ismét néhány léleknek meg fogja mutatni az igazsághoz és az élethez vezető utat. Ennek most már vége. Ma utoljára tette meg az utat Budapest és Székesfehérvár között, ma is gyorsvonaton, de ma sorfalat állt neki a magyar katolikus világ Budapesttől Székesfehérvárig. Ez az első különvonat, amelyet igénybe vesz. És a vonat minden állomáson sokáig pihen, hogy a hivek

kisirhassák magukat a koporsó fölött. A gyorsvonat meglassitja iramát, mint ahogy a gyászmenethez illik. Egy modern Pál apostolt temetnek! A holttestet nem alabárdos, fekete kámzsás, halálfejes gyászhuszárok viszik, hanem a feszitő gőz dinamikája. A legmodernebb agy és a krisztusi századokból való a szív, a hit és tudás, az égi és földi világosság embere teszi meg utolsó utját modern Góliáth-sineken, 1500 lóerejü lokomotiv-szörnyeteg által vont szalonkocsijában s egy egész ország lélegzetelállva, sirástól kimerült szemmel mered a tovatünő gyászvonat után.

A huszadik század zengő szavu, lángoló szivü Pál apostola többé nem utazik. Kezéből kiesett a kis fekete táska, elment, visszautazott haza, Székesfehérvárra, ahol az első magyar király szent szelleme várja a főpapot, aki a magyar kereszténység egyik legragyogóbb hőse és apostola volt. A könyvei, beszédei, az emlékei megmaradnak, de apostoli lénye eltünt és ezren és ezren árván maradtak, akik az ő kezébe kapaszkodva járták e siralom völgyének tövises utjait. Szegényebbek lettünk. Ennek a sorsüldözött szegény árva magyarságnak élete megint üresebb és sötétebb lett valamivel. Hidegebb és szomorubb. Dideregve nézünk a tovairamló gyorsvonat után.

A NAGY HALOTT

Irta: **Tankovits János**, országgyülési képviselő

Prohászka Ottokár püspök meghalt! Mély, nagy fájdalom fogja el az egyéneket e hir hallatára; sajog a szív, kesereg a lélek. Sir az ország, sirnak az emberek, mert elment a nagy pásztor. Bele kell nyugodnunk azonban a Mindenható akaratába, azzal a mondással: Isten adta s ő elvette. Alázattal meg kell hajtanunk magunkat s az igaz vallásos érzés hangján kell kinyilatkoznunk: legyen áldott az ő szent akarata.

Ki volt Ottokár püspök? Mit tett a nagy halott nemzetének, népének, országának? Mily alkotások maradnak őrök emlékként hátra? Érzésemnek adok kifejezést, amidőn leszegezem: nagy volt Ottokár püspök a nagyok között és első volt a kiválók sorában. Nem tulzok, ha megállapitom: szent volt a szó igazi értelmében.

Mikor először hallottam előadását a megyeháza nagy termében, lelkem uj, eddig ismeretlen érzéssel telt meg. Megragadott előadásának mélysége, és szivem melegséggel telt meg. Mikor hazaértem, letérdepeltem és buzgó imában adtam hálát a jó Istennek, hogy hallhattam tanitását, előadását. Egyuttal kértem a Mindenhatót, hogy tartsa meg nekünk sokáig, tartsa meg az országnak, amely nem nélkülözheti nagy fiát.

S most Prohászka Ottokár elment tőlünk. Nagy, betölthetetlen ür maradt utána hátra; egy pótolhatatlan értékkel szegényebb, jobb sorra érdemes hazánk. Fáj a szivünk. Sir a lelkünk. Bele kell azonban nyugodnunk. Hálát kell adnunk a jó Istennek, hogy őt nekünk adta, hogy tanitásait hallhattuk.

Áldassék érte a Mindenható jó Isten.

Berzeviczy Albert beszéde a Tud. Akadémia ápr. 25-iki ülésén

Mély fájdalommal jelentem be a Tek. Akadémiának mai — azóta első — összes ülésünkön rendes tagtársunk, Prohászka Ottokár püspöknek f. hó 2-án hirtelenül bekövetkezett halálát.

Ugy érezzük, mintha az ő kimultával nagy fényesség tünt volna le egyszerre a magyar égről; mintha balsorsunk éjszakája ezzel még sötétebbé vált volna.

Nagy fényesség volt ő, amely előmlött mindenen, ahova az ő szava, tevékenysége kiterjedt; fényt vetett Akadémiánkra is, melyhez való tartozását sohasem felejtette el, melyben ismételve hallatta szavát s mindig kitartó érdeklődéssel vett részt különösen választó nagygyülésünkön. Fényt vetett ő tudományos irodalmunkra, melyet nagybecsü művekkel gazdagitott, fényt hazánkra, melynek közéletében a legtiszteltebb, legtekintélyesebb alakok egyike volt. De fényt vetett, ragyogó fényt mindenek fölött egyházára, amelyben nemcsak főpásztori, hanem valódi apostoli szerepet vitt, kiérdemelve a gondviseléstől azt a legnagyobb dicsőséget, hogy — bár, hajh, tulkorán! — az Isten házában, az isteni ige hirdetése közben ragadtassék ki az élők közül s emeltessék föl az égbe, mint ahogy az ó-szövetség prófétájáját Jehova tüzes szekeren ragadta magához.

A gyász, amely kimulta fölött megnyilatkozott, olyan volt, aminőt megérdemelt s olyan, aminőt valóban régen nem láttunk. Az egész ország gyászolta őt; halála percében talán ő volt a legnépszerübb ember Magyarországon; nem azért mert le tudott szállni oda, ahol az olcsó népszerüség terem, hanem azért, mert gondolta, szava szárnyalásával a jobb, nemesebb lelkeket még egyháza körén kivül is fel tudta emelni magához.

Az országos gyászból kivettük mi is részünket, koszorunkat ravatalára helyezvén, testületileg jelenvén meg gyászszertartásán és kifejezvén részvétünket azok előtt, kiket halála legközelebbről sujtott. A temetés rendje nem engedte meg, hogy az őt gyászoló megszámlálhatatlan testületek — közöttük a M. Tud. Akadémia — ravatala fölött bucsuzhassanak el tőle.

Csodálatos természeti adományok csodálatos fejlődésének képét mutatta a Prohászka élete és egyénisége. Szellemének és tudományának majdnem egyetemes volta, a szónak és irásnak egymással versenyző ereje arra képesitették, hogy a társadalom legszélesebb körére erős és tartós hatást gyakoroljon. E hatás sokkal korábban kezdődött nála, semhogy saját szellemi fejlődésének állomásait a nyilvánosság elől elvonhatta volna; mindnyájunk szemei előtt ment végbe ez a fejlődés minden változataival és ellentéteivel is. Valami megragadó nyiltság volt lényében, amely tartózkodás nélkül kifejezésre juttatta azt is, amit talán később megtagadni volt kénytelen. Fejlődésének ezek az állomásai is, melyeket később elhagyott, érdekesek és tanulságosak voltak, mert mind egy nagy szellem küzdelmét mutatták, törekvését a legtökéletesebb felé, amelyet az elért tudás, a végzett munka és a gyakorolt hatás tekintetében nagyon keveseknek sikerült annyira megközeliteniök, mint neki.

Prohászka Ottokár lelkének és szellemének ritka erejével átküzdte magát azoknak a sulyos lelki problémáknak megoldásához, amelyek a modern embert nyugtalanitják s belső válságait idézik elő. Nála a vallásos hit a filozófiai gondolkodással, a tekintély fenntartása és tisztelete a szabadság és demokrácia modern követelményeivel megtalálta összhangzatos kiegyenlitését. Ez magyarázata nagy és általános hatásának.

Testét átadtuk az enyészetnek, emlékén nem fog erőt venni a mulandóság. Emléke élni fog a mi körünkben is; ebben a meggyőződésben iktatjuk elmulása fölötti fájdalmunkat jegyzőkönyvünkbe s hivjuk fel a II. osztályt, melyhez tartozott, hogy emlékbeszéd megtartásáról gondoskodjék.

Zsitvay Tibor gyászbeszéde a képviselőházban

Tisztelt Képviselőház! Tanácskozásaink három napi szünetelése alatt országos gyász borult nemzetünkre. Éppen abban az órában, melyben utolsó ülésünket befejeztük, omlott össze az Egyetemi templomban, szent hivatásának odaadó teljesitése közben egy nagy és szent élet, aludt ki egy Istentől ihletett lángelme világító fáklyája, némult el örökre egy szózatos ajk, melynek minden igéje kitörölhetetlen hatással vésődött be milliók lelkébe s bénult meg egy kéz, mely minden papirra vetett betüjével az „égi magasok" üditő harmatát hullatta az élet küzdelmeitől elcsüggedt szivekbe.

— Prohászka Ottokár, Székesfehérvár nagynevü püspöke átköltözött a halhatatlanságba. Pázmány Péter mellett a legapostolibb lélek, melynek magyar földön szánt hitvallást a Gondviselés, szállt vissza kutfejéhez, miután földi rendeltetését a szó szoros értelmében az utolsó pillanatig eszményi tökéletességgel töltötte be. A kivételes tehetség isteni adományát csak a bibliai talentumnak érezte, melyet saját erejéből és munkájával kell gyarapitania. Aszkétai visszavonultságban szerezte meg hozzá a tudományos felkészültségnek páratlan egyetemességét, azt az életokok és életcélok mélyére ható világszemléletet, mely arra képesitette, hogy papi hivatásának a krisztusi eszmény kultuszában a természet, a történelem, a társadalmi fejlődés minden megnyilatkozásában érvényesülő magasabb erkölcsi világrend tanulságaiból leszürődött tiszta és reális életbölcseletet bocsásson szolgálatába. A vallás tanitásait a mindennapi élethez közelebb hozva, a megpróbáltatásokból való fölemelkedésnek kiapadhatatlan forrásává tette. Alig van életviszony, mely beszédeiben, irásaiban ne találta volna meg ezt a bölcseleti alapon is alátámasztott utmutatást azok felé a magasabb erkölcsi eszmények felé, amelyek csucsán a világot átölelő isteni szeretet áll a maga céltudatos rendeléseivel a véges emberi lét határaihoz nem kötött, örökigazságosztó bölcsességében.

— Ez a világot átölelő isteni szeretet hatotta át egész lényét s tette élete céljává az apostoli feladatot, hogy önmagából minél több embertársának lelkébe sugároztassa át azt a meggyőződést, mely „az egész világfejlődésben Isten nagy gondolatát nézi." Az élő és irott szó páratlan varázsával rendelkezett erre a misszióra s minden igéje mögött ott állott egyszersmind harmonikus tökéletességében egyénisége és életének nemes példája, a maga igénytelen egyszerüségével, a társadalmi egyenlőtlenségeket, a nyomort és szenvedést mélyen átérző szociális gondolkozásával, az élet nemes szépségeire, kultura tiszta magasságaira irányzott tekintetével, amelyeket embertársainak közkincsévé óhajtott tenni, de amelyeket nem tudott elképzelni örök elévülhetetlen eszmények nélkül.

— S ezek között az örök eszmények között az isteni igazságosság mellett s ahhoz tapadó hitével és bizodalmával ott állott, legközelebb szivéhez hazájának lángoló szeretete is, mely a reánk mért legnagyobb megpróbáltatásban szólitotta az elsők közé, akik a hivatásuknak érezték „fényt gyujtani a sötétségben."

— A magyar gyász fájdalma, a magyar élni akarás törhetetlen ereje, a magyar ujjászületés nagy vezető gondolata alig szólalhatott meg hatalmasabb erővel, mint ahogy az ő ajkain nyilatkozott meg ebben a teremben is az első nemzetgyülés ujjá-

épitő munkájának kezdetén s azóta számtalanszor, szóban és irásban, templomok szószékein vagy társadalmi egyesületekben, mindenütt, ahol hitet, biztatást, felemelkedést hirdetni alkalma volt; hitet az igazságos Gondviselésben, biztatást a nemzetfentartó eszményekhez való tántorithatatlan ragaszkodásban, felemelkedést az erkölcsi megujhodásban.

— Nemcsak egyházának volt kiemelkedő ékessége, hanem hü és nagy fia nemzetének is s a székesfehérvári ősi templom, melynek sirboltjába ma annyi könny és áldás kiséri, a legbecsesebb magyar értékek egyikének hamvait fogja ereklyéi közt őrizni; nagy életének, apostoli munkájának emléke a maga továbbható erejében s a legtisztább életbölcsességet hirdető műveiben fog fennmaradni nemzeti géniuszunk legnemesebb megnyilatkozásainak tündöklő példái között.

— Ennek a szép és nemes emléknek mai ülésünk jegyzőkönyvében való megörökitését inditványozva, kérem a t. képviselőháztól jóváhagyó tudomásulvételét azon intézkedésemnek, hogy az elhunyt főpásztor ravatalára kegyeletünk jeléül koszorut helyeztettem, valamint a hozzájárulást azon javaslatomhoz, hogy elhunyta fölött érzett fájdalmas részvétünket a székesfehérvári káptalanhoz intézendő részvétiratban tolmácsolhassam.

— Inditványozom végül, hogy gyászunk jeléül s az Egyetemi templomban 11 órakor tartandó beszentelésen minél számosabban való megjelenhetésünk céljából mai ülésünket délután egy órára függesszük fel. (Helyeslés.)

— Azt hiszem, kimondhatom, hogy a t. Ház inditványaimhoz egyértelmüen hozzájárul s ennek folytán az ülést felfüggesztem.

„De hát minek tudja s minek látja az ember az enyészetet s a halált mindenben? Tán, hogy megkeseritse örömét s tompitsa jókedvét? Nem, hanem azért, hogy az az egyetlen, hozzá méltó fűszere legyen minden örömének s minden élvezetének, az az érzés, hogy életének a halál sem árthat s hogy ez az élet, mely itt lendül, szőkel és énekel, ha eltünik is, ha elnémul is, akkor is tovább folyik, van s kivirágzik ismét."

(*Prohászka. Élet 1909. 44.*)

„Most tenni, teremteni, alakitani kell, bele kell állnunk szivvel-lélekkel uj idők igényeibe s dagadó vitorlákkal kell beeveznünk az élet sikló vizeire."

(*Prohászka Ottokár az Alkotmányban.*)

PROHÁSZKA EMLÉKEZETE

A Petőfi társaság kegyelete 1927. április 10-iki ülésén.
PEKÁR GYULA elnöki megnyitója:

Egy messze terekre és időkre világító, örök dicsőséget sugárzó, hatalmas, kivételes lángelme hagy el minket, az uj Pázmány Péter: Prohászka Ottokár dicsően megdicsőült tiszteleti tagunk távozik el tőlünk, hogy halála percében egy feljajduló egész ország szivében egyszerre halhatatlanná legyen. ***Vae victis...*** az Ő halála minket győz le, minket hagy árván: egy fennen lobogó zseni fáklyáját fordította földnek a halál, orvul és oly megdöbbentően, hogy az életszikrát fojtó füst óriási gyászlobogóként terül rá, fekszi meg a keresztény Európa egész derekát. E nagy gyászlobogó alatt busan tekintünk a távozó nagy Ottokár püspök után, kiről a sirirattal máris leporlik az ő közhalandói vezeték neve, hogy a kiválasztott legnagyobbak családjának tagjaként ezután majd csak keresztnéven szólíttassék mint a szent Ágostonok, Bernátok és a magyar Gellértek. A legszebb és legtökéletesebben egyensulyozott tiszta harmónia csodája volt az ő fenkölt élete: mélyretüző gondolkodó, magasan szárnyaló költő és a kettő közt a földi planumon orpheusi erejü bübájos szónok... E három isteni attributum avatta őt Istennek ama küldött emberévé, ki hivatott, gyöngéd de biztos kézzel nyult bele százezrek lelkébe, hogy a hit renaissanceat és benne az őskeresztény lelkiközösséget teremtse ujra ***Lucere et ardere...*** mintha ez lett volna a jelszava: égett és világitott, — szava nem maradt passiv gondolat, hanem activ tetté lett a lelkekben, melyek az ő lelkéből frissülten éledtek uj életre. Ujjászületö százezrek... és mindnek ő az atyja: tán a legnagyobb lélekcsalád, mellyel halandó dicsekedhetik. Poezise, mely a ***Diadalmas világnézlet*** cimü könyvében vett testet nemcsak a friss és uj hatások és kapcsolatok pompájának a tárháza, hanem merészen modern nyelvet is kezdeményez. De legnagyobb ereje mégis szónoki szava volt; annak díthyrambikus, rajongó heve, ezzel tudta ő átalakitani, istenhez visszavezetni a magyar társadalom nagy részének világnézletét, közszellemét. E nagy, nehéz időkben erkölcsi magaslatot, ahogy ő mondta: „akarat érvet" adott hiveinek. ***Ecce vita...*** E forrongó disharmonikus világban tán a harmónia mintájául alkotta őt a teremtő, hogy a forma el ne vesszen a földről.

És e szónoki lángelme most örökre elnémult. Hangja más dimmenziókban zeng tovább, de az orpheusi büvös hang echoi azért itt a Petőfi szentélyében is örökre visszhangozni fognak. És Ottokár püspök Isten katonájaként diadalai csataterén a szószéken halt meg. Nem ágyban, párnák közt — nem lassan hervadt el, mint a virág, amelyen titkos féreg foga rág, nem is fogyott el

„... lassan mint a gyertyaszál,
mely elhagyott üres szobában áll."

— Nem, — őt a hit tőlgyét egyszerre járta át a villám: lelkének szentjánosi szava szárnyalás közben hanyatlott meg, élete káprázó napja delelő pompában, alkonyat nélkül ért véget. S lelke lobbanásával a magyar globuson egyszerre lett sötét.

A mi magyar golgotánkon is majdan jön fényes feltámadás. Es ebben a fényben az Ottokár püspök lelke is tovább világit majd a magyarnak.

Áldott nagy lélek! Nagy magyar szárnyalásodban szellemi vezérünk maradsz Te, itt a reád büszke Petőfi társaságban, Te nekünk tovább élsz és tovább világitasz!

A Kisfaludy Társaság Prohászka Ottokárról

A Kisfaludy Társaság április 6-iki felolvasó ülésén Voinovich Géza főtitkár a következőkben emlékezett meg Prohászka Ottokárról:

— Mély fájdalommal jelentem be az országos veszteséget: a Társaságnak nagyrabecsült kitünő tagja, Prohászka Ottokár, Székesfehérvár püspöke halálát. Ő a magyar katolikus egyháznak, kulturának, egész közéletünknek tündöklő alakja volt. Lelkéből hit, lelkesülés és akarat sugárzott. Ezt a fényt és ezt a tüzet mindenüvé készségesen elvitte, hogy apró lelkek mécsei felgyuljanak nála. Ugyszólván az egész ország lelkipásztora volt, kit egyházának egy másik, nemes és szigoru püspöke apostolnak nevezett. Törhetetlenül bizott az emberi természet nemes alakjaiban és az akarat erejében, hogy ezek fel birnak emelkedni a legnemesebb eszmékhez és érzésekhez, melyeket a hit örök fénye világit meg. Mint igehirdető, szavának varázsával felrázta és felemelte a lelkeket; eszméi, érzései, lelkesülése fényében ugy lobogott a szószéken, mint egy fáklya; szava belső világosságtól fénylő üzenet volt. Uj lapot kezdett a katolikus egyházi szónoklat történetében, költői szépségekkel s filozófiai eszmékkel árasztva el beszédeit. Ajkáról nemcsak szavak folyója áradt, hanem érzések, emelkedés, a hit sugarai. A Gondviselés, mely dus adományokkal ruházta fel, haló percében is kimutatta hozzávaló kegyelmét: ott halt meg, ahová küldetett, a templom szószékén, a hivők tömege fölött, az oltár felé fordulva.

— Szelleme nem szállt el nyomtalanul: él példájában, hatásában és könyveiben. Nemcsak az elhaló szó mestere volt, hanem egyházi iró, sőt szépiró is, aki hozzászólt országos és társadalmi kérdésekhez. Amit irt, mind szárnyas szó, a szónoklat szárnyain lebeg. Elbeszélés formájába öntött tanitásai az erkölcs nemesitését szolgálták. A római kollegium germanico-hungaricum leirásában, ahol ő maga is tanult, az egyház szervező nagyságát s az Isten felé forduló lélek belső törvényét magyarázta; a máriánosztrai fegyintézet ismertetésében, a szenvedélyek e sirjában, a bűnbánat vigasztaló erejét; utirajzaiban a Teremtő nagyságát. A Velencei tó csöndje neki mély elmélkedéseket sugallt; a gondolatoknak szinte végtelen láncával mérte fel, hogy milyen mély egy madárfészek s annak alján is az isteni jóságot találta. Még alig hangzott el körünkben székfoglalója, melyben a clairvauxi szellem hullámait figyelte meg a Pilis hegyén, ahol lelkében összefolyt a mult emléke s a filozófiai elmélkedés a tölgyek és kőrisfák suttogásával. A mult nagy emlékei s a természet szépsége lelke gazdagságának éltető forrásai voltak. Szerette püspöki palotájának kertjét; e kert alatt s a szomszédos ucca alatt pihen romjaiban Szent István hatalmas temploma, töredék kövei ott állnak a rezidencia udvarán. Ő ennek az elsülyedt bazilikának is főpapja volt, a magyar hitnek s az idők romjai a szivére zuhantak. E templom kriptájába temették régen a királyokat, az ősi város sirboltjában most egy királyi szellem alszik ki.

„Tán megtapasztaljuk mi is azt, hogy mennyivel jobb égni, mint tudni. Égni s élni . . . ez volt Szt. Bernát pragmatizmusa. S ezt érzem meg a Pilis-hegyén: megérzem, hogy a mult a jelenben lüktet s hogy az az igazi s gazdag élet, amelyben a mult is, a hagyományok is, az idők s a helyek története is mint bátor, erős s jelenvaló tudat él.“ (*Prohászka utolsó cikkéből. Megjelent a Budapesti Szemlében.)*

FAVETE LINGUIS . . .

Halkitsátok meg a hangotokat, csittuljon el minden zaj. Testvérek oldjátok le saruitokat néma áhitattal, boruljatok arcra, — mert közel van az Isten . . .! Favete linguis!

Minek a sürgés-forgás, minek a kétségbeesés, az ijedelem, minek? Csak egy érzésnek van itt helye, a megilletődésnek, mert itt az élet-halál Ura jár: az Isten.

És csend lett! Idegpattantó síri csend! Csend, amelyet az emberek csak történelmi pillanatokban hallhatnak . . . és nem zavarta semmi a léleknek, az Ő lelkének fenséges, királyi lelkekhez méltó hattyuénekét.

Consummatum est . . .!

Azóta beteljesedett! Ottokár püspök, a Világegyház fénylő meteorja befejezte földi, magasivelésű pályafutását és azóta bizonyára éjt nem ismerő világosságban tündököl tovább.

Hófehér, mélyen érző lelke elrepült e poros, szürke földről, hogy védangyala legyen továbbra is testvéreinek, mert akkora szeretetnek nem szabhat határt a halál. Ajka, a nagy Isten e csodás ajándéka elnémult, szeme, az az istenszeretetében égő szem örökre bezárult, — szive, az a melegen érző sziv elhallgatott csendesen — de a lelke továbbra is a mienk, hogy vezessen ahhoz bennünket, akit oly nagyon szeretett!

Miért sietett?

Ne kérdezzük tőle ezt, mert a Gondviselés utjai kiszámithatatlanok s Ő ujra csak csendre intene: Favete linguis . . . meg kell halnia annak, aki fel akar támadni!

Hit, remény, szeretet! — Ezek voltak Ottokár püspök tanitásának vezérgondolatai. Megtanitotta az embereket hinni a nemes, szép dolgokban, vallásossá tette őket, felgyujtotta bennük a remény örökké égő mécsesét és megmutatta, miként kell szeretni embertársainkat. Hidjük, reméljük, hogy Ottokár püspök igéi élő valóságként betöltik a szeretet után vágyódó lelkeket.

KALOCSA ÉS PROHÁSZKA OTTOKÁR

Nagyobb lendületet Prohászka Ottokár ifju lelke a Kalocsai Jézustársasági Konviktusban nyert, hol a gimnázium V. és VI. osztályát látogatta.

Prohászka püspök mindig hálával gondolt a Kalocsán töltött évekre és ennek 1908-ban a Szent Imre Kör kalocsai vándorgyülése alkalmából a gimnázium dísztermében tartott előadásán ékes szavakkal adott kifejezést. „Ebből a sárfészekből keltem én is szárnyra 35 évvel ezelőtt s ma mikor ide megtértem, a szeretet és hála csókját szeretném nyomni egykori nevelőim porladó kezére."

Prohászkát, mint fiatal tanitót tanárai szeretetteljes megbecsüléssel vették körül. Tanára, P. Raile Ede S. J. igy nyilatkozott róla az Élet hasábjain :

„Ritka szép ifjui jellemet ismertem fel benne. Nehéz minden szép vonását hiven visszaadni. Az a nyilt arc, az a mindenkor derült homlok, az a fesztelen, nemes magatartás, az a folyton barátságos mosoly, az a vidám, szerény tekintet még mai napig is mintegy megigézőleg állnak előttem. Hozzá még az a kitünő tehetség egyaránt minden tantárgyra, melynél fogva kedvence volt minden tanárának ; azután nemes, fenkölt társalgása, melynél fogva társai kivétel nélkül kedvelték, tisztelték, becsülték és szerették ; az ő egyforma viselkedése minden időben, mindenki iránt, minden fennhéjázás nélkül, ugy hogy senkivel sem éreztette fölényét, pedig osztályának szellemóriása volt ; továbbá páratlan kötelességtudása, melynél fogva egyforma készültséget tanusitott napról-napra, ugy hogy a lelkiismeretesség és állhatatosság példaképe gyanánt ragyogott részint megszégyenitőleg, részint buzditólag iskolatársai előtt ; az intézeti életben pedig a fegyelem pontos megőrzése, az intézeti szabályok becsülése, udvariasság és előzékenység előljárói és növendéktársai iránt . . . mindezek mindmegannyi kedves jellemvonásai, melyek emlékét intézetünkben felejthetetlenné teszik minden időre."

Természetes, hogy Prohászka Ottokár 60 éves születés napját Kalocsán is melegen megünnepelték. Ebből az alkalomból az alanti levelet intézte a főpap a Kalocsai Jézustársasági Nevelőintézethez :

Főtisztelendő P. Praefectus Úr !

Nagyon köszönöm, hogy a k. Stefáneum is üdvözölt s megtisztelt jókivánataival 60-ik születésnapomon. Mindig hálával emlékszem vissza kalocsai tanuló-éveimre, a nagy, gondos s megértő szeretetre, mely ott felkarolt és nevelt s azokra a kegyelmekre, melyeket ott Istentől vettem jó tanitóim s gyóntatóim révén. Sokszor aranyfénysugár övezi szemeimben a templomot, a házat s a fények ott lejtnek még a Vajason, az Érsekkertben is, bearanyozzák a régi platánokat s az utmenti, borotvált fűzfákat. Ez a régi s nem vénülő kegyelet kiterjed a Szenthely mai lakóira is, a ftdő páterekre, magisterekre s a csélcsap diáknépre s nem hagyom ki a jó frátereket sem. Áldja meg mindnyájukat az Isten ! Kapjon minden tanuló annyi kegyelmet, mint én — ha többet kap, nem leszek irigye — s viszonozza a ftdő páterek fáradalmát s

áldozatkészségét az Úr Jézus szeretete s mindazok hálája, kik ez áldott házból tértek ki az élet utjaira!

Magamat ftdő Uram imáiba ajánlva, maradtam őszinte tisztelője

Székesfehérvár, 1918 október 28-án

PROHÁSZKA OTTOKÁR.

* * *

Mikor a kalocsai Jézustársasági érseki főgimnázium fennállásának 60. évfordulóját, mely az 1920. évben volt, 1921. évben Kalocsán megünnepelték, a kongresszuson dr. Hanauer István püspök úron kivül, a volt kalocsai diákok közül Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök is megjelent.

Hannauer püspök urat kérték fel, hogy tartsa az ünnepi szentmisét, mig Prohászka püspökőt arra kérték, hogy szent mise közben tartson szent beszédet.

Mindkét püspök a legnagyobb örömmel teljesitette a kérést.

A Kalocsai Kollegium a kongresszus napján tartott szent miséről és Prohászka szent beszédjéről a következőket hozta:

A Jézustársasági atyák temploma még az ünnepi szentmise előtt zsufolásig megtelt, szűknek bizonyult.

A főgimnázium két legkiválóbb tanitványának Prohászka Ottokárnak, a székesfehérvári püspöknek és Hannauer Istvánnak, a váci püspöknek megérkezésekor megszólal a templom orgonája.

Szeretettel és örömmel várta mindenki a két főpásztort. Az egyik gyujtó szavaival, a másik az élet kenyerével örvendeztette meg az egybegyülteket.

Megkezdődött az ünnepi szentmise. A „Szent Szív" oltárához, melyet vakitó fény vett körül, a váci egyházmegyét lángoló tüzzel és apostoli hévvel bölcsen kormányzó főpásztor vonul, körülvéve teljes assistenciával, melynek mindegyik tagját a Jézustársasági atyák nevelték.

Evangelium után Prohászka Ottokár a szószékre lépett, hogy az egybegyültekhez szóljon.

Zsoltár a lelkem, — kezdte a lánglelkű főpap — midőn e szent helyen, a hit szent forrásánál megjelentünk és a zsoltárossal szeretnék fölkiáltani: mit adjak az Úrnak mindazért, amiket nekem adott? Mert nagyon sokat kaptunk itt Kalocsán. Ez az ünnep azonban nemcsak összejövetel, hanem a régi szeretet felébresztése, a nagy emlékek felujitása; átgondoljuk ilyenkor, hogy mennyi ideálizmust szivtunk magunkba, amelyet tettekre kellett volna váltanunk.

Mit adott Kalocsa? Kaptunk először ***kereszténységet***, amely nem jelszó, nem üres elmélet, hanem valóság: ebbe állitottak minket bele. A mai világot főleg az jellemzi, hogy mindent kérdésessé tesz, Isten, erkölcs, hit kezd kérdésessé válni. Mi azonban oly szilárdan állunk, hogy ezekben a legfontosabb kérdésekben nincsenek kérdéseink, nincsenek problémáink. Adjunk hálát az Istennek, hogy emberek vagyunk, akiknek tisztességes a világnézetük és ezt a legfontosabb jót a kalocsai jezsuitáktól kaptuk. Hálából még lábuk nyomát is meg kellene csókolnunk. Ragaszkodjunk az itt hallott elvekhez és két lábbal álljunk az egyedüli szilárd alapra, a tisztesség és hit alapjára.

Kaptunk másodszor ***erkölcsi nevelést***; a tiszta életet élők lehetnek csak kitartó, hűséges férfiak. A mostani világban a fő a jellemszilárdság és a fegyelmezett akarat. Ezeket csak a Jézustársasági atyák vezetése alatt álló intézetek képesek csak adni és azért ezek az intézetek az Egyház szentélyei.

„Wohl dem, der trauet den Sternen. Die Wege der Erde kann man nur am Himmel lernen." Boldog, aki hisz a csillagokban. A föld utjait csak a csillagokról lehet igazán megismerni. Igen, a tisztesség utjait is az égről lehet leolvasni. Kalocsai diákok, föl a fejjel! Ne az

árnyékban higyjetek, ne az árnyékba merüljetek! Magyarországnak tisztesség és tiszta kéz kell. Tűzzel, szikrázó lélekkel menjünk innen szét, mert a földrajzi integritás mellett főleg az erkölcsi, hitbeli integritásra van szükség. A kalocsai diákság legyen a legio fulminans, a villámokat szóró légió azon a nagy fronton, amely sz. István Magyarországát akarja visszafoglalni. Igy ezekkel a programmpontokkal térjünk vissza az életbe, hogy legyen szabad, boldog Magyarország!

Az apostoli ihlettől áthatott szentbeszéd leirhatatlan hatással volt a hallgatóságra. Mindenki szivben-lélekben felfrissülve átérezte azokat az igazságokat, amelyeket az aranyszáju főpásztor a keresztény közélet szilárd alapjai gyanánt a legbensőbb ihlettel és legszilárdabb meggyőződéssel hirdetett.

A legnagyobb meghatottsággal hallgatták az egybegyültek a gyönyörü szentbeszédnek azt a részét, amelyben a nagynevü püspők, a volt kalocsai diák, tanulóéveire visszaemlékezve magistere és prefektusa iránt érzett szeretetteljes ragaszkodást és mély háláját lerótta azért, hogy a mély, vallásos érzületet bele oltották.

*

Mikor Scitovszky Béla jelenlegi belügyminiszter dr. Steuer György államtitkárnak, kinek eszméje és érdeme a kongresszus, megköszönte a 3 napos kongresszust, mint jóleső lelki „reakciót", riadó éljenzés és orkánszerü tapsvihar közepette dr. Prohászka Ottokár emelkedett szólásra s hatalmas beszédében ***körülbelül*** ezeket mondotta:

Ki gondolta, hogy Kalocsából fontos nemzeti végvár lesz. De végvár volt már Kalocsa azelőtt is, a magyar keresztény kultura végvára. A végvárat nem a beépitett tégla-szikla teszi azzá ami, hanem harcosai, azok bátor, önfeláldozó lelkülete, amivel a száz halállal is szembe szállnak. Ilyen végvár volt Kalocsa a régi liberalizmus ellen. Ha Apponyi Albert beszédeiben megérintett valamit, ami csak távolról is keresztény volt, akkor mindjárt megjegyezték, hogy a gróf urban sok a kék vér és sok rajta a szentelt viz.

Most más idők járnak, a liberalizmusnak ki van tekerve a nyaka. Ne nézzük közéletünkben csak a felhőket, hiszen a napban is vannak foltok, hanem dobbantsuk meg lábunkat és álljunk keresztény elveink mellett sziklaszilárdan. Kövessük a tiszta zászlót a politikában, ha ma tövises is, mert tövis koszoruból lesz babér is. Ha e zászlót hitben erős magyar emberek tartják kezükben, akkor kalocsai diáktársaim vissza szerezzük szent földünket Magyarországot.

A kalocsai diákokra mindig számit a magyar katolicizmus; a multban nem hiába számitott és a jövőben is mindig számithat reánk.

Az igazi jótékonyság nem hirdeti, nem hangoztatja munkálkodását. Csendben zajtalanul dolgozik és segit azokon, akik nehéz sorban vannak. A névtelen jótékonykodó önmagáért tesz jót; saját lelki megnyugvásában találja meg fáradozása jutalmát. A nagy püspők szamaritánus cselekedeteit csak a gyámolitottak tudják; a csendben, zajtalanul végzett munka a felsegitettek lelkébe van zárva. Csak azok, akik felemelkedtek elesettségükből, tudják mi az: kérés, könyörgés nélkül kapni. A elesetteket, a lesujtottakat emelte fel Prohászka Ottokár; érző, meleg szive mindég megtalálta kit és hogyan kell segiteni.

GONDOLATOK A NAGY TEMETÉSEN

Irta : **KALLIVODA EDE,** *ny. huszárezredes*

Nagy emberek értékét, kiválóságát a kiömlött könnyek mennyisége jelzi. A könny olyan drágakő, amelyet nem mindenki bányászhat ki az emberek lelkéből; az egyének érzése, gondolatvilága a nagy temetésen az örökemlékü főpap felé irányult. Láttam pompás ruháju nőket, szegény asszonyokat, gazdag urakat és koldusokat; mindnyájan ontották az emberi lélek kristálytiszta gyémántját, a könnyet. Sirtak az emberek. Siratták a nagy lelket, az igazi embert. Mert az emberekhez nem a tudós, a hadvezér, a nagy politikus áll legközelebb, hanem az, aki szeretetet, megértést és igazi vallásosságot hint el közéjük. Prohászka nagysága nem tudásának mélységében, hanem *emberi nagyságában* rejlett. Prohászka nagy volt, mint *ember.* Az igazi, Krisztusi értelemben vett ember életét élte; a sok könny, az embernek, a szelid lelkü, Krisztusi életü főpapnak szólott.

*

A szeretet nemessé, megértővé és szeliddé teszi az embereket. Ha elhintjük a szeretet magját, kisarjadzik a nemes tulajdonságok fája. Prohászka Ottokár kertész volt. Egész életén át hintette a szeretét magját, amelyet sok esetben kipusztitott az emberi gyülölet száguldó vihara. Prohászka nagysága, szelid türelme nem csüggedt; a kipusztitott területre uj magot vetett. Apostoli türelemmel dolgozott azon, hogy az eldurvult, vallástalan egyénekbe beleoltsa: szeresd felebarátodat! E mondat egy világot rejt magában. A ki szereti embertársát, az csak jó ember lehet, az erkölcsös, munkás életet él.

A temetésen a jó emberek, a szeretetre megtanitottak ezrei sirtak. Siratták a szeretet atyját, Prohászka Ottokárt.

*

A nagy püspök elment tőlünk. Lelke, tanitásai azonban itt maradtak. Közöttünk lebeg szelleme, amely azt parancsolja: tartsátok be a nagy ember tanitásait, véssétek szivetekbe. Azáltal felemelkedtek önmagatok s felemelkedik az a társadalom is, amelyben éltek.

A magyar társadalom nem nélkülözheti Prohászka tanitásait. Szüksége van arra, mert általa erősbödik a lelkekben a hazafiasság.

*

Prohászka kihült testét a szivek ezrei kisérték. Lüktető, meleg szivek. Nem a kiváncsiság vitte ki az embereket. El akartak a szivek bucsuzni. Örökre. De csak a

testtől. Prohászka szelleme tovább él a szivekben, a lelkekben. Nemcsak a jelen, hanem a jövő nemzedékében is.

*

A jövő nemzedék! Ez volt Prohászka legfőbb gondja. Ezért dolgozott, harcolt, alkotott. Megérezte, hogy valamikor a jövő nemzedék lesz hivatva arra, hogy megteremtse ujra az erős, hatalmas Magyarországot. S a jelen ifjusága megértette, átérezte a nagy gondolatot. Magába fogadta a tanitásokat és igyekezett aszerint élni. Ez az ifjuság kisérte végig Prohászka Ottokárt; lehajtott fővel, gyászos lélekkel, mert tudta, hogy elköltözött az ékes szólamu tanitó, a szelid lelkü atya, aki csak szeretetet, jóságot árasztott.

A magyar ifjuság sorfala között haladt a nagy tanitó, akinek igéi örök életüek.

*

Egyszerü, vidéki emberek csoportja. A födetlen fejeken gyér hajjal játszadozik a gyenge szellő. Öreg, idős ember legtöbb. Eljöttek, elhozta szivük. Bucsuzni akartak ők is. Ahogy nézték a halottas menetet, ahogy tekintetüket reávetették a koporsóra, látszott: fáj, sir a lelkük. Ugy voltak az emberek, mint legközelebbi hozzátartozójuk temetésén. Prohászka Ottokár temetése nem pompázó gyászmenet volt. Nem idegenek kisérték a halottas kocsit, végelláthatatlan hosszu sorban fiuk, testvérek lépkedtek.

Egy nagy családdá olvadt össze a gyászmenet; temette a magyar nemzet legkiválóbb fiát. Egy egész nemzet kisérte utjára Prohászka Ottokárt!

*

— „Elment . . .“ „itt hagyott . . .“ „Mit csinálunk nélküle . . .“ ezek a hangfoszlányok hatoltak hozzám. Szegény, kopott, szinte rongyos asszonyok mondták. A szegénység, az elesettek tábora siratta a gyámolitót, a nagy pártfogót.

Prohászka Ottokár, a szónoklat legkiválóbbja nemcsak a beteg lelkeket gyógyitotta, hanem a szó szoros értelmében felemelte az elesettet és hathatósan segitette. Mert mit tesz az igazi ember? Nem elégszik meg azzal, ha megszerzi a lelkek békéjét. Ahol csak lehet, ahol csak módjában áll: ad, segit.

A jó szivvel, igaz szeretettel nyujtott kicsiny adomány értékesebb, becsesebb, mint a hidegen, érzéketlenül odadobott nagy.

Jótékonykodni tudni kell. Fel kell ismerni, hol van az igazi nyomor: ki az, aki a támogatásra, a segitésre valóban reászorul. Mert nem ott van a szükség, ahol a rikitó szinek elhanyagoltságot és munkátlanságot hirdetnek. Sokszor a tisztaság és a büszkeség igaz, valódi szegénységet rejtenek. A szemérmesség, a kérni nem tudás a jelen lerongyolt középosztályának egyedüli értéke. Hontalanná vált véreink nem tudnak kérni; a hideg téli fagyot, az éhséget elviselik. A szánalmat azonban nem.

A kutató szem éles reflektor fényének kell megvilágitani a nyomor büszke páriáit. Fel kell keresni és megtalálni őket. Ebben rejlett Prohászka Ottokár egyik nagysága; mindig tudta, kin és hogyan kell segiteni.

Családok áldása kisérte ezért a nagy püspököt utolsó utjára.

*

Hazafiasság! Valósággal stereotip szólam lett. Halljuk itt is, ott is. Azonban sokak ajkáról üresen hangzik; nem tudják megtölteni erkölcsi tartalommal. Prohászka

állandóan tanitotta: a haza érdekét ne a szájunkon, hanem a szivünkben hordozzuk. S valóban! A hazát mindég szeretnünk kell, főleg azonban akkor, ha szüksége van reánk. A haza mindannyionk édesanyja, aki eltart, ápol és eltakar. Az aki nem tud áldozatokat hozni hazájáért, aki csak előnyeit akarja élvezni, nem is jó hazafi. Jó hazafi pedig csak igaz ember lehet. Igaz, jó embereket kell tehát nevelni, akik jó hazafiak lesznek. Ez vitte Prohászka Ottokár szivét a leventékhez, a cserkészekhez. Bennük látta a magyar haza egyik erősitő pillérét s hogy azt helyesen vélte, bizonyitja cserkész és levente fiainak őszinte, igaz gyásza.

*

Lesz-e aki a kidőlt oszlopot pótolja? Akad-e utód, aki Prohászka szellemét tovább istápolja? Bizom a Mindenhatóban, aki a magyarságot nagy bajaiban és gondjaiban nem hagyja el, hogy igen.

Soha nem volt oly nagy szükség arra, hogy erős, igaz, nagy embereink legyenek, mint a jelen sulyos idejében. A tömegnek, az embereknek olyan vezetőkre van szükségük, mint amilyent Prohászka Ottokárban vesztettünk.

Gyenge, imbolygó az emberi lélek. Nélkülözhetetlenül szükséges ezért, hogy megtalálja igazi vezetőjét, azt, aki támogatja és elvezeti a valódi életcélhoz. A magyar katolikusság Prohászka Ottokárban találta meg egyik legkiválóbb vezetőjét, aki megmutatta, hogyan és miként kell élni. Prohászka élete példája lehet: miként szeressük embertársainkat és hogyan szolgáljuk hazánkat.

Ahogy a tengerszemnek beláthatatlan a mélysége, ugy a szeretet is határtalan. Prohászka nem mérlegelte mennyit ad; szive egész érzését kiöntötte hiveire.

Prohászka Ottokár — székesfehérvári püspök

A lelkesedés igaz érzésével, az öröm általános megnyilatkozásával fogadta a közvélemény, hogy Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök lett. A kiváltott hatást hiven tükrözik vissza az alanti sorok, amelyek az Esztergom cimü lap 1905 évi 44-ik számában láttak napvilágot:

Dr. Prohászka Ottokár Székesfehérvár megyés püspöke! E rövid örömhir száll körül széles Magyarországon. E néhány szó az egész magyar katholikus világ szivébe az ünnepi öröm és elragadtatás oly mámorát varázsolja, melyhez hasonlót a legszebb, a legbüvösebb opera nem képes kelteni.

Régen püspök volt ő a szónak ideális értelmében! A főpásztor jobbkeze volt, ki az egyházmegye ifju generációjának lelkét hittel, papi szellemmel telitette, buzgósággal felkente, hogy alkalmas legyen a papi karakter felvételére a felszentelt püspök kezéből. Sőt az egyházmegye régi generációjában is megujitotta lángszavával a felszenteléskor kapott kegyelmet. Régen a püspöki méltóságra kandidálta őt a közvélemény a szó reális értelmében, mint vezérszellemet, mint oly egyéniséget, kinek lelkületén a püspöki hivatás két főkelléke: a tudomány és életszentség kiváló fokban ragyogott.

Boldog Fehérvár, mely egymásután ily apostoli férfiakat üdvözölhetsz főpásztoraid gyanánt! Steiner, Várossy, Prohászka! Anyagi eszközök, mint tudva van, nem állanak a székesfehérvári püspöknek rendelkezésére, de ki aggódnék azért oly egyéniségnél, kinek minden gondolata, minden szava aranyakat ér?! Ideálistának mondják. Hála Istennek, hogy küld nekünk néha ily ideálistákat, kiknek initiativákkal van telve lelkük, kik nem helyezkednek a tulságos „praktikusság" vagyis komótosság álláspontjára, kik nem törődnek bele akármilyen rozoga állapotokba, hanem az Isten által elénk tüzött ideálokat hangoztatják. Ezek mozgatják a tömegeket. Ezek javitják a közállapotokat. Ezek a „gondviselésszerü férfiak", kik hivatva vannak Istentől arra, hogy az egyház életében folyton hullámzó reform processusát vezessék-irányitsák.

* * *

Prohászka püspök 1906 jan. 21-én tartotta székfoglalóját.

A beiktatás előtt ünnepi hangulat szállta meg Székesfehérvár városát. Az uccák lobogódiszt öltöttek; minden házon ott lengett a nemzetiszinü zászló. A tereken, az uccákon ünneplő, mosolygó emberek sétáltak. Arcuk elárulta: nagy eseménye van a városnak.

A püspöki palotába egymás után jelentek meg a küldöttségek.

Legelsőnek — jan. 20-án — a papság tisztelgett Károly János c. püspök prépost vezetése alatt. A király hadserege kér bebocsáttatást — mondta az őszfürtü püspök — a királyhoz. Fegyverünk egyik kezünkben a kereszt, a másikban az evangelium. A szeretet tanitványai

vagyunk s éppen ennek a szeretetnek nevében hozza a papság hódolatát, igéretét, hogy a vezérnek engedelmes, hódoló, tisztelő segitői és bajtársai lesznek.

A püspök válaszában kedvesnek és kellemesnek nevezte papságának bizalomnyilvánitását. A püspöki székhely papsága: a püspök karja, koszoruja és dicsősége. Erő kell tehát, energia és mindenekelőtt fedhetetlen, tiszta papi élet. Ha ez megvan, akkor a glória is, corona is meglesz, melyet maga a közvélemény is fon az apostoli papság homlokára.

Ezután Vajda Ödön zirci apát tisztelgett a ciszterci rend tagjaival, majd pedig a hadsereg tisztikara Nyiry Sándor v. b. t. t. altábornagy vezetése alatt.

A tanitói kart Szirbek József igazgató vezette és szép beszédben üdvözölte a püspökőt, aki kedvesen fogadta a nemzet napszámosainak üdvözletét.

Rendkivül kedves a megtiszteltetés, — mondá a megyés püspök — amellyel ma Önök a papság után személyemet megtisztelik. Nem vagyok a formák embere. A formák egyideig jók, aztán koporsók. A papság a formák szerint jó lehet, mig a szellem élteti s lehet egy laikus csapat ideális formák nélkül. A mai világ nem formát, hanem a tartalmat, a mozgatni tudó erőt tekinti. Önöket munkatársaimnak, testvéreimnek tekintem, akikkel egy nagy fát mozgatunk. S ha valakinek szivében visszhangot kelt az Önök feltörő sóhaja, ugy én vagyok az, aki azt megérteni tudja. Jöjjenek hozzám bármikor bizalommal, én mindig az Önök pártján állok.

A városi hatóság, a törvényhatóság, az államépitészeti hivatal, a pénzügyigazgatóság és a pénzintézetek nagy küldöttségét Havranek József kir. tanácsos, polgármester; az iparos kört Havranek Antal elnök, az ipartestületet Say Ferenc elnök vezette a püspök elé. A törvényszék küldöttségét Daróczy István elnök, az ügyészségét Ujházy Sándor vezette, a görögkeletiek nevében pedig Raics Demeter tisztelgett a főpásztornál. A kereskedelmi akadémia dr. Faludi Miksa, a főreáliskola tanári kara pedig Farkas Antal h. igazgatóval élén, tisztelgett a megyés püspöknél.

Az üdvözléseket a püspök rendkivül meleg hangon, a nála megszokott mély tartalmu feleletekben köszönte meg s végül mindenkivel kezet fogva, mondta: igen, igen — együtt fogunk dolgozni . . .

Aznap este érkezett meg az esztergomi szeminárium küldöttsége, az az hogy nem is küldöttség volt ez, mert a testvérek jöttek el, hogy együtt örüljenek az ünnepelttel. Kereszty Viktor és Krammer György tanárokat a püspök rendkivül szivesen fogadta, keblére ölelte.

21-én, már korán reggel hullámzó néptömeg lepte el a püspöki palota és a székesegyház környékét. Bent a püspöki palota csendes kápolnájában a főpásztor buzgón imádkozott.

A régi székesegyház két tornyában megcsendültek a harangok. Zugtak, ünnepet hirdetve az ünnepi szinben mozgó ős királyi város fölött. Sietett mindenki, hogy helyet biztositson magának.

A szentélyben és az első padsorokban foglalt helyet: Fejér vármegye és Székesfehérvár tisztikara br. Fiáth Pál és Havranek József polgármester vezetésével. Az összes hivatalok fejei és vezetői. Az Oltáregylet és Jótékony Nőegylet élükön Szögyén-Marich Julia elnöknővel. A katonai tisztikar Nyiry Sándor altábornagygyal, Vajda Ödön zirci apát, Várady Károly főigazgató, a főgimnázium és főreáliskola tanári kara, Ifj. Zichy János, Zichy Aladár és Zichy Rafael grófok, Cziráky Antal gr., Széchenyi Viktor gr., Eszterházy Móric gr., Udvary Ferenc képviselő, Nyitra város és papsága képviselői, Rott Nándor dr., a bécsi Augustineum igazgatója, dr. Kereszty Viktor és Krammer György és még számos fővárosi és vidéki küldöttség.

A papság térdenállva fogadta a főpásztort, ki az „Ecce Sacerdos . . .“ hangjai mellett áldást osztva vonult az oltárhoz.

Megható volt a bevonulás. A főtemplom minden zugában ember ember hátán s ez az összeékelt tömeg széles utra vált az apostoli menet előtt. És megjelent Prohászka, hermelines palástban, nehezen suhogó selyemben, átszellemült arccal, imádságos tekintettel: áldást osztva.

Az öröm tiszta kristálygyöngyei fénylettek a szemekben, mikor Ottokár püspök az oltár elé térdelt, hogy áldja a szivek és lelkek legfőbb Urát. A „Veni Sancte“ után a püspök elfog-

lalta a püspöki trónust s ekkor felolvasták a pápai és királyi kinevezés okmányait, utána pedig Károly János c. püspök, nagyprépost latin nyelven üdvözölte a püspököt a papság nevében, mire a megyés püspök szintén latinul, tartalmas beszédben fáradhatatlan, kitartó munkára intette a papjait.

A papság a püspök beszéde után kézcsókra járult, majd megkezdődött a nagy mise.

Az evangelium után Ottokár püspök a szószékre ment s ott kiöntötte lelkét hivei előtt. Elmondotta itt, hogy dolgozni akar a züllésnek indult nép megmentésénél, a beteg lelkek és szivek meggyógyitásán.

Az Ur Jézus Nazarethben egy szombati nap bemenvén a zsinagógába ; a próféta szavát olvasta fel : „Az Ur lelke énrajtam, azért kent fel engem és küldött engem, hogy a szegényeknek üdvösséget hirdessek, gyógyitsam a tőredelmes sziveket, megváltást hirdessek a rabságban levőknek és látást a vakoknak."

Nekem is szent szombati nap volt, mikor a Szentséges Atya kezei által püspökké felkenettem. Az Ur lelke rajtam és küldött engem hozzátok.

Ime itt vagyok köztetek ! Rajtam függ mindnyájatok szeme és kérdezitek : Mit akarsz ? miért jöttél ? ki küldött ?

Elmondotta a püspök, hogy őtet Krisztus küldte, hogy mentse az emberi lelkeket. Meg kell azokat menteni, bárhol és bármerre vannak. A mentés munkája pedig — ugymond — csak azáltal lehetséges, ha a sziv teljes szeretetét adják a népeknek.

Székfoglalójában megemlitette továbbá Prohászka Ottokár, hogy a lelkek visszahódítására törekszik ; vissza akarja vinni az egyéneket az örökkévalóhoz. A szegény, lenyomott embereket keresi majd fel, akik reávannak szorulva a támogatásra. Elmegy a szegényekhez, azokhoz, akik nem találnak az országban megélhetést. Szükség van arra, mert 1904-ben 150.000 ember vándorolt ki. De nemcsak az egyszerü emberek lelkét igyekszik megforditani a jó felé, hanem az intelligenciáét is.

Beszédében megjegyezte : „mindennap imádkozom az oltár lépcsőjénél ifjuságom megtartásáért ; ifju akarok maradni a lelkem fiatalságában, hogy dolgozzam."

A lelkekbe markolt Prohászka Ottokár székfoglaló beszédében ; szólt az értelemhez és az érzelemhez. Meggyőzte, egyuttal megragadta az egyéneket. Az értelem felfogta a megdönthetetlen, tiszta igaszságot és a sziv szivta magába a jóság megnyilatkozását.

Szinte alapigazságként hangzott, hogy Magyarországnak a munka társadalmára, a nép üdvén dolgozó papságra van szüksége. Ezt mindig szeme előtt tartja s szivéhez fogja szoritani a szegény népet.

Szinte látnoki erejü volt székfoglalójának következő mondata : látom, hogy a mai világ vulkanikus világ. Minden talpalatnyi föld alatt zugnak, dörögnek a vulkanikus erők.

Prohászka Ottokár tehát már a nagy világégés előtt érezte, hogy a világ felfordulás előtt áll. Tudta, hogy a vallástalansággal szövetkezett egyének miként furdalják a nemzetek virágzó fáit, sejtette, hogy a földalatti munka milyen forrásból ered. Az ige, a tanitás elhangzott és sajnos nagyon kevesen voltak, akik szivükbe zárták az intelmeket.

Prohászka Ottokár 1906-ban tartott székfoglaló beszédjét 1919 igazolta ; láthattuk akkor, hogy hova vezetett az, ha a kormányrudat nem fogja erős kéz. Ha Prohászka Ottokár igéi mélyen a szivekbe vésődnek, ha a székfoglaló igazságai szétszórodnak az egész országban, és megfogadásra találnak, egész biztos, hogy nem tapasztalhatjuk a jelen szomoru állapotait.

Székfoglalóját azzal fejezte be Prohászka, hogy fogadják ugy, ahogy jött. Istentől követségbe jött, lelkében hittel, szeretettel.

Prohászka Ottokár a székesfejérváriakat egyszerre meghóditotta. Mikor a mise végével palotájába tért a püspök, már ugy néztek rá, mint aki az ő atyjuk, testvérük, szerető munkatársuk.

Mise után fogadta a főpásztor a tisztelgő küldöttségeket. Rendkivül kedves volt az első.

Harminc apró gyermeklányka várta a lépcsőkön egy nagy csokorral, melynek szalagjára az volt irva : „Áldott, ki az Ur nevében jön."

A megyehatóság Fiáth Pál báró főispán vezetésével tisztelgett. A küldöttségben volt Cziráky Antal gróf v. b. t. t., Zichy János, Aladár és Ráfael grófok, Széchenyi Viktor gróf, Eszterházy Móritz gróf, Huszár Ágost alispán, verebi Végh István, Fiáth István cs. és k. kamarás, Szüts Artur főjegyző, Hattyuffy Dezső árvaszéki elnök, Fiáth György stb. A főispán lelkes szavakban üdvözölte a püspökőt, mire az szintén meleg szívvel válaszolt, mondván, hogy az ő segitségére és munkálkodására bizton számithatnak s reméli, hogy amint elmondották, hogy „Veni Sancte" ugy egykor elrebegik a Tedeum-ot is közösen.

Veszprém és Vasvármegye törvényhatósága nevében Udvary Ferenc országgy. képviselő és Gotthard Sándor, az ottani ker. szociális mozgalmak vezére tisztelegtek. Festetich Bennó gróf a kir. tanfelügyelőség nevében, mig Székely István és Breznay Béla egyetemi tanárok az egyetem részéről üdvözölték a püspökőt. Az országos Pázmány egyesület küldöttségét Cziklay Lajos alelnök vezette.

A kath. irók és hirlapirók küldöttségében résztvettek : Sziklay János, Bonitz Ferenc, Auer István, Pelikán Krizsó, Bilkey Ferenc és Dvihally Géza. A lazarista atyák nevében Lollok József üdvözölte a főpásztort. A külső papságot Krizsán János c. kanonok, a pesti kath. kör küldöttségét Förster Aurél, Nyitra városét Faschler polgármester vezette a püspök elé. Nyitra város polgármestere talpraesett beszédét a püspök meghatottan köszönte meg.

> A szülőföld emlitésénél nem hivatkozhatunk jogra, formákra, mert — ugymond — mindnél büvösebb, varázslóbb kapocs a szülőföld szeretete. Legnaivabb és legérzelmesebb momentum ez ránézve is, aki a nyitrai tájat, a várt, a réteket, a Zoborhegyet mindig a legkedvesebb örömmel idézi vissza lelkébe. Másik büszkesége a nyitrai papság, mely egyházias szellemével disze hazánknak. Bárhol lenne, de ezeket az érzelmeket hiven ápolná.

Jeszenszky Alajos kanonok a nyitrai káptalan nevében mondott üdvözlő szavakat a főpásztornak.

A budapesti Regnum Marianum nevében Kryvald Ottó üdvözölte dr. Prohászkát ; a pesti Mária kongregáció hódolatát pedig Gábler Lajos tolmácsolta.

A küldöttségek fogadása után Prohászka Ottokár püspök vendégül látta a nála tisztelgőket.

A fent felsorolt küldöttségek vezetőin és tagjain kivül a diszebéden résztvettek még : Nyiri Sándor altábornagy, Károly János nagyprépost, Mayer Károly, Szuborics Jenő, Krener Ignác, Gremsperger István apátkanonok, Koncz Frigyes és Jámborffy Kálmán tábornokok, Szibenlitz Béla honvédezredes, Szelestey Károly csendőrezredes, Lichtenstein herceg, Ujházy Sándor főügyészhelyettes, Kálmán János királyi járásbiró, Gánóczy Flóris királyi közjegyző, Plossek Ferenc miniszteri tanácsos, Várady Károly főigazgató, Zaley Mihály tiszteletbeli főgimnáziumi igazgató, Báthory piliscsabai házfőnök, Zsembery István, Hindy Zoltán, Kudelka Gellért szent Ferenc-rendi házfőnök, Faludi Miksa kereskedelmi iskolai igazgató, Horváth István kereskedelmi tanácsos, Hausner Oszkár zászlóaljparancsnok, Kubinyi Endre püspöki pénztáros, Tóth János dr., Ötvös József dr., Metzker József, Horváth István belvárosi plébános, Zlinszky János dr., Piláty Nándor, Klauser Zoltán, Filberger Gyula dr. és Filberger Vilmos. A vidéki papság a szemináriumba volt hivatalos.

Az első felköszöntőt a püspök mondta a pápára és a királyra ilyképen :

> A pápa apostoli lelke közel van az apostolok lelkéhez. Nem uralkodó ő, hanem a lelkek atyja, nem csatáz, mint II. Gyula pápa, hanem szeretettel hódító. A pápaság egy fölséges keret, de üres, ha nem töltí ki apostoli nagy egyéniség, fölséges és magas piedesztál, de kietlen oromzat, ha törpe áll ki rá ; Pius pápa mint hivatott apostoli lélek áll helyén. De mikor a sacerdotium képe elvonul előttem, egy más kép is tükrözik lelkemen. Az imperium képe a tiara, világraszóló szimbóluma a koronát idézi elém. A

magyar koronát, ezt a szent abroncsot, mely bérceket, rónákat, erdőket és virányokat, lelkeket és sziveket fűz egybe, melynek ékkövei könnyeinkben jegecesedtek ki; melynek lapjait szenvedések tüzében zománcoztuk: melynek keresztje századok terhétől görbül és amelynek tartalma egy nemzet élete, átka pedig egy nemzet szenvedése lehet.

Tisztelettel nézünk e szent jelvényre: dicsőségünk szent ereklyéje ez, jövőnk biztató szimbóluma, mely nem száraz csont, nem haló por, hanem varázshatalom.

Tisztelettel nézünk a magyar koronát viselő főlkent fejre, kivált innen e palotából, mely királyi sirok főlött épült. Mély megilletődéssel emlitem mindezt, mélyebb érzéssel, mintha lángolnék, mert egy nemzet imáját rebegem, midőn az Istent kérem, hogy áldja meg a királyt, hogy értse meg nemzetét és áldja meg a nemzetet, hogy szeresse a királyt, hogy a királyhüség és hazaszeretet mindig karonfogva járjanak s hogy a korona tekintélye és fajszeretet dicsőséget nyerjen. Éljen a pápa, éljen a király.

Leirhatatlan hatást keltett e beszéd, a nagy terem csak ugy zugott az éljenektől. A pohárköszöntőt a társaság állva hallgatta meg, a püspök után Károly János nagyprépost a püspökre mondott köszöntőt és ezután állt fel ismét a püspök és a közönségre emelt szót:

A szellemek országának nincsenek imperatorai, csak vezérei, ez a világ, mely nincs körvonalazva a formák által, hanem az ész és szív, az energikus tevékenység és szeszélyesség jellemzi. Örvendek, hogy ezen világ képviselői engem itt megtiszteltek. Ebben a szellemi világban sok munkást látok egyesülni. Látom a papságot, melynek programmjául Krisztus arcát lehelte lelkembe. Látom a véderőnek engem rendkivül megtisztelő előkelő képviselőit, látom a megyei és városi élet vezetőit, kikről meg vagyok győződve, hogy együtt dolgozunk, mert a nemzeti élet fájának, mely napsugár felé akarja bontani ágait, a tövét ápolnunk kell; látom a keresztény-szocializmus nemes uttörőit, a sajtó képviselőit, a politikai köröket, akik a keresztény alapokon nyugvó társadalom megszilárditásán fáradoznak. Látom szülővárosom képviselőit, kik szeretettel kisértek munkálkodásom jelen szinterére. Mélyen tisztelt uraim, én mindnyájukkal kezet fogok és érzem, hogy ez a nagy kulturális és szociális értelmü világ még sok munkát és több munkást kiván. Szivvel-lélekkel állok bele ebbe a munkába, melyhez nemcsak régi szervekre, hanem egy uj életre van szükségünk. Oly emberekre, kiket a német iró jellemez: „Ki nem tud morzsákból élni s kardért, harcért mindent nélkülözni, annak nincs hivatása az igaz eszmények szolgálatára." Az ecclesia militans, a harcoló egyház, nekem nem rokonszenves gondolat, ez egy középkori jelző, nekem ecclesia-laborans et orans kell, nekem tekintély kell, tekintély, mely nem nyom el, hanem tekintély, mely az életre kihat és szeret. Nekem lelkek kellenek, kik ha maguk élnek, másokat is éltessenek, teremteni és alkotni tudnak.

Mélyen tisztelt uraim, azt hiszem ebben nincs köztünk nézeteltérés, mert egy gondolat, egy érzés hevit bennünket a közös munkára. Ismerjék meg az én programmom, melyre visszhangot a szivekben keresek. A nagy munkából kiveszem a részem, mint az egyház és nemzet előmunkása. Egységes érzés hevitsen bennünket, egységes gondolat tömöritsen bennünket a magyar keresztény nép szellemi és anyagi jólétének emelésére. Erre a nagy munkára, a jobb korszak reményére, e munka napszámosaira, e reménységek részeseire emelem poharam.

Lelkes tapssal és éljenzéssel fogadta ezt is a közönség.

Pohárköszöntőket mondottak még: Udvary Ferenc orsz. képviselő; Jeszenszky Alajos kanonok, a nyitrai káptalan és Nyitra város nevében; Mayer Károly székesfejérvári kanonok, Havranek József polgármester, aki lelkes szavakkal üdvözölve a püspökőt, kijelentette, hogy annak minden, de kivált szociális törekvését ő és vele az egész város minden erővel támogatni fogja, és végül Nyiri Sándor altábornagy, aki talpraesett, hatalmas mondataival nagy hatást keltett. Az altábornagy szavait idézve, igy beszélt:

Annak az erőnek a nevében üdvözlöm Méltóságodat, melynek kötelessége az ellenségtől megvédeni a hazát. Méltóságodnak szavaiból egy másik erő is nyilatkozik meg: a szeretet hatalma. Ezen szeretet felénk árad Méltóságod szavaiból. Lehetetlennek tartom, hogy bárki is legyen, aki elzárkózzék is ez előtt. Lehetetlen, hogy aki ezeket

veszi szivébe, ne viszonozza ezen érzelmeket. Azért is legnagyobb bizalommal tekintek Méltóságod müködése elé.

Ami minket katonákat különösen érint, az a lángoló lelkesedés heve, mely Méltóságodat hivatásában vezeti, mert minket is csak az hevit. Ahogy mi képzeljük a bátor és önfeláldozó harcost, ép oly bátor és önfeláldozó harcosnak látjuk Méltóságodat, hivatásában. S amint az ily bátor harcos bizik a győzelemben, ép ez biztat, hogy Méltóságod is győzelmet fog aratni. Amint tegnap a tisztikarral tisztelegtem, szokott szép hasonlattal rámutattam arra, hogy a lelkészi és katonai pálya, ha utjában, eszközeiben különbözik is, de végcélja ugyanaz: Isten, király és haza! Lelkünkből beszélt Méltóságod, ezen jelszavakkal akarunk győzni a haza ellenségei felett. A győzelem pedig mindkét hivatás közös célja, de az eszközök persze különbözők, mert mig mi katonák az öldöklő fegyverek tökéletesbitésén dolgozunk, hogy ezekkel ellenségeinket minél alaposabban el tudjuk pusztitani, addig Méltóságod bölcs, szent és ellenállhatatlan fegyverekkel azokat nem pusztitani, hanem meghóditani törekszik. Ép ezért, ugy a magam mint az itteni helyőrség nevében kivánom, hogy Méltóságod mindenkor győzedelmeskedjék. Hogy egyházmegyéjében terjedjen és állandó legyen a szeretet és a béke, de terjedjen az egész hazánkra, amelynek ezekre nagy szüksége van. Kivánom, hogy Méltóságodat, mint a szeretet és béke apostoli utjain haladó vezérünket, az Isten soká éltesse!

Asztalbontás után a püspök még sokáig elbeszélgetett a társasággal.

A beiktatás alkalmából az uj püspök számtalan üdvözlő táviratot kapott. Elsőnek érkezett Vaszary Kolos bíbornok herceg következő távirata: „Székfoglalása alkalmából őszinte szivből üdvözlöm. Vaszary bíboros." Táviratot küldtek még Városy kalocsai érsek, Csáky gróf váci, Balázs rozsnyói, Radnai Farkas besztercebányai, Párvy szepesi, Kohl Medárd, Wolafka püspökök, Vencell Antal prel. kanonok, Andor György, Zichy Nándor gróf, Szapáry Béláné grófné, Esztergom város nevében Vimmer polgármester, Horváth Béla és mások.

Ha a nap ragyogva süt s az Élet egén felhők nem tornyosulnak: sok a jóbarát. Körülveszik ilyenkor az embert és szavaik szinesek, olvadozók. Ha azonban a ragyogást boru váltja fel és az egyén bajba kerül, kezdenek elmaradozni azok, akik az előbb még elmaradhatatlanoknak látszottak. Az igaz jó barátot csak a megpróbáltatások idejében ismerhetjük fel; az igaz szivü ember egyénisége akkor bontakozik ki, ha embertársa segitségre, támogatásra szorul. Prohászka Ottokár nem kereste a ragyogó napfényben élőket, szive azokhoz vonzotta, akiket elhagyott barát, ismerős. A magára hagyatottak, a mindenkitől elhagyottak Prohászka egyéniségén keresztül alkothatták meg maguknak: milyen a jó barát és milyen az igazi ember.

Emlékezéseim Prohászka Ottokárról

Dr. METZKER JÓZSEF, pápai kamarás, esperes, nyergesujfalui plebános.

A Rómából hazakerült fiatal paptanár egyik elsőidőbeli tanítványa voltam; az esztergomi Szeminárium lyceumának VII. és VIII. osztályában a görög és latin nyelvet tanította. Főleg Homér klassikus szépségű részeit látszott nagy élvezettel magyarázni és örömmel vette, ha valaki ezeket a szebb részeket feleléskor kívülről mondta fel. Lélekkel kezelte tárgyait.

Érettségim után Simor primás engem Rómába akart küldeni és akkori titkárjának Csernochnak mondta: „Irjátok meg a gyereknek, hogy Rómába megy!" Édes anyámnak aggódásai miatt (7 évi távollét, Róma mocsárlázas vidéke stb.) Esztergomba kellett mennem és kérni, hogy ne Rómába küldjön érsekem. Mikor ezt Prohászka megtudta, hivatott és látható meglepettséggel azt mondta: „Mikor én érettségit tettem, nem volt Rómába üres hely esztergomi növendék számára. De minden követ megmozgattam és több kanonokot kértem, kiknek közbenjárására mégis elküldtek Rómába. Önnek tányéron nyujtják a római diszpozitiót és nem fogadja el? de nagyon kár!"

A felszenteléshez való lelkigyakorlatokat Prohászka tartotta nekünk és primiciám ünnepi szónoka ő volt. „Áldott, ki az Ur nevében jön!" jeligével szólt a pap hivatásáról. E szép napról gyakran emlékezett leveleiben. Igy 1919 julius 16-án a kommun sötét idején igy irt:

> „Tegnap volt 31 éve, hogy N. M.-on nagy ünnepet ültünk s délután V.-on a szép concert volt. Ma vonultunk reggel napsütéses Z.-be. Dolci memoria! Ma Önért és azokért miséztem, kiknek felszentelésében valami részem volt. Az évek nem lazitották a szeretet s kegyelet érzéseit s azokat a kötelékeket, melyek lelkünk közé füződtek. Alázatosabbá és megértőbbekké tettek, de nem hidegekké. Isten kegyelmét s vigaszait kivánva Önnek vagyok régi szeretettel hive s Krisztusban testvére'" *P. O.*

Esztergomból sokfelé járt ki a községekbe, főleg ahol beteges, öreg plebánost kisegithetett. Nagymaros, Szob, Nyergesujfalu, Márianosztra stb. helyeken egy-egy predikációja évtizedeken át is emlékezetében maradt a népnek, mely az apostol lángszavától riadozott fel lelki szenderéből. Nagymaroson egy pünkösd ünnepi beszéde hatalmas felkiáltásával: „Jöjj el szentlélek e község lakóinak lelkébe is!" valósággal megrendítette e nagy kőzség lelkületét. Épugy Nyergesujfalun egy a szent keresztről tartott beszéde van most is emlékezetben. Utóbbi helyen a beteg G. plebános kisegitésére gyakrabban járt s végezte a különféle functiókat. Egy alkalnmmal a kántor hosszu bucsuztatót énekelt. Temetés után megkérdezi: „Mondja csak kedves kántor ur! mit fizetnek a plebános urnak, azért, hogy végig hallgatja ezeket a bucsuztatókat?

A fiatal papoknak, kik az ő idejében kerültek ki a Szemináriumból, minden nyáron külön lelkigyakorlatokat tartott. Mint a vizek élő forrásához, ugy sietett köréje a sok fiatal pap. Egyik elmélkedésében azt mondta:

> A tudósok megállapitása szerint a Duna naponként ezernyi és ezernyi szilárd anyagot sodor be a Fekete tengerbe. Ki lehetne számitani mikorra telnek meg igy a tenger mélységei, melyekből a kiszoruló viz tömege ismét ellepheti a szárazföldek területeit és akkor, amikor majd itt Esztergomban megint

tenger lesz, akkor is még a mi lelkünk élni fog és az örökkévalóságból le fogunk tekinteni erre a helyre, hogy ime itt, a hold fényében fodrozódó viz alatt, itt volt a bazilika, itt mellette a szeminárium az ő kápolnájával, a hol egykor ezt a lelkigyakorlatot tartottuk és ennek a lelkigyakorlatnak köszönhetjük sokban, hogy most boldogan éljük örökkévalóságunkat!"

*

A kilencvenes évek elején nagyon foglalkozott a gondolattal, hogy a Jézus Társaságába lép és a külső missiókba megy. Tett is ez iránt lépéseket Rómában kollégiumbeli volt tanárai utján. Mi akik vele voltunk és tudtunk szándékáról, nagyon ellene szóltunk. Megható volt, mikor egy májusi ájtatosság alkalmával, melynél ő tartotta a szentbeszédet a vizivárosi zárda templomában, ahol jelen volt az agg Sujánszki és Csernoch kanonok is, az ájtatosság végeztével a sekrestyében jobbról az egyik, balról a másik fogva kezét ugy kérték, hogy maradjon itt! „Gondolja meg, hogy milyen nagy szüksége van egyházmegyénknek Önre. Nem szabad, nem lehet, hogy itt hagyjon minket!" Nem feledem soha azt a mélyen meghatott szerény komolyságot, mely kiült a fiatal Prohászka arcán e könyörgő marasztalásra. Nehány nap mulva azt mondta nekem: „No már határoztam. Rómából irtak. Óhajtják, hogy maradjak!" Hála Istennek! feleltem, ugy-e, hogy azok is megérezték azt, a mi mindnyájunknak lelkünkben van?

*

Esztergomban 1892-ben alapitottuk meg Prohászkával a Vinceegyletet, melynek elnökévé megkértük Csernoch kanonokot. Titkár és pénztáros én voltam, Prohászka pedig a ruhatáros. A szegények sokszor 30—40-évei is ellepték a preperandia lépcsőjét, mikor délután az iskolából hazajöttem. Jelentkeztek, kértek segélyezést. A feljegyzettek cimét a legközelebbi heti konferencián közöltem és a Szent-Tamáshegyi Szegényeket rendesen Prohászka vállalta magának meglátogatásra. Nagy lélekkel vette magát rá a nagy szegénységek e telepére. Kifogyhatatlan szeretettel járta a nyomor sikátorait. „Uram, ez itt Szent-Tamás!" cim alatt cikksorozatban irta le a közvetlen szemlélet eleven tollával, mit és mint élnek ezek a szegény emberek! Mennyi ruhát juttatott nekik, azt körülbelül tudtuk mi is, de hogy mennyi vigaszt, lelki erősitést vitt a szegénység e hegyére, azt a jó Isten láthatta csak!

*

A „Magyar Sion"-ban megindult cikkeiben dus patakként mind erőteljesebben árasztotta lelkének életteljes eszméit. Sokszor beszéltünk arról, hogy mi módjával fogja meg a magyar vallástalanságot és hitközönyt. Meg kell mutatni ennek materialista, racionalista kornak, meg kell mutatni nagy tévedését, mellyel a keresztény vallástól elfordult. Mikép? Olyanféle könyvet irni, mint Hettinger Apologiája? Nem, hisz az ugy is le van forditva magyarra és kevésbé jut azokhoz, kikhez kellene; máskép kell közelükbe menni. Az ő nyelvük beszédjét kell felhasználni: a természettudomány, a történelemből cselet, a társadalmi nagy kérdések révén alakul ki világ nézetünk. Ezekre kell rávilágitani a keresztény igazság fényével. Igy került a „Magyar Sion" folytatólagos cikkeinek összefoglalásából a „Föld és Ég", „Isten és világ". Egy alkalommal ***Chamberlain „Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts"*** című munkáját olvastam és neki is átadtam. Lelke mindjárt rávette magát mint a méh a virágra és annak eszméit átdolgozta a keresztény igazság mézévé és sok került abból a „Diadalmas világnézet"-be!

*

Mennyire szerette a hegyeket! Egy levelében irta: „micsoda isteni érzés az ember szivében, mikor a hegytetőre ér: in manu ejus sunt omnes fines terrae et altitudines Ipse conspicit.*) 1903 julius végén sógorommal és fiával a Tátrában jártam. Prohászka egy fiatal nagyszombati tanárral is ottjárt: találkozunk. Elmondják, hogy előző nap fenn voltak a Ferenc József csucson, a mai pihenő nap után a következő napon pedig a Lomniczi csucs van programmjukban. Elmondja a fiatal kisérő, hogy milyen volt a hegycsucs felé való kapaszkodásuk.

*) Zsolt. 94.

Gyakran csak a sziklaoldalba kivágott keskeny ösvényen haladtak előre a sziklába erősitett vas kampóba fogózkodva. Közbe egy-egy szakadékon a vaskampóba kapaszkodva lendítették át magukat a folytatólagos ösvényre. Mikor ezt hallottam, oda fordultam Prohászkához és azt mondtam: „Hát kérem Tanár Ur! ne menjenek most már a lomniczi csucsra is, melyről mindenki tudja, hogy oda még rosszabb feljutni. Gondolja meg, hogy az Ön élete nemcsak a saját magáé, hanem igen sokunké. Minek tegye ki magát ilyen veszedelemnek? Nagyon kérem, elégedjen meg a tegnapi hegymászás dicsőségével! Bucsuzáskor még külön lelkére kötöttem a fiatal kisérőnek, hogy ne vegye magára a nagy felelősséget, tartsa vissza a tanár urat a lomniczi utról. Mikor 3 nap mulva megint találkoztunk első kérdésem volt, fölmentek-e Lomniczra? „Nem!" válaszolta Prohászka. Megköszöntem. A hatalmas Gerecse-hegy is nagyon vonzotta lelkét. Nehány év előtt is Nyergesről ott voltunk, a télen mondta nekem, hogy a nyáron kijön és fölmegyünk a Gerecsére. Fájdalom, hogy nem ide jött!

*

Utolsó levele, melyet halála előtt irt két héttel nekem, csodásan jellemzi lelkének nemes, főpapi érzületét. Igy szól:

K. Józsi! Most az egyszer onnan üdvözlöm, ahol még soha sem voltam, Pápáról . . . a pápai főpapot!*)

„Das stimmt", — hát csak igy stimmeljen minden egyéb! A lelkünk, tudom, együtt hangzik, a tisztelet s szeretet s a hüség akkordjában. Ezzel az akkorddal üdvözlöm Önt K. Józsi barátom a mi Kedves Szent Józsefünk ünnepén. Ő esdjen ki sok áldást s esdjen Önre sok vigaszt! Legyen Ő az Ön házának s plebániájának gondozója s hozza egyre közelebb egymáshoz a lelki atyát s a hiveket. Kegyed nagy szeretettel s kitartással gondozza hiveit, adja Ő a Kegyelmet, hogy teljék sokakban öröme, — akikben pedig nem telhetik, azok számára se fogyatkozzék meg szeretete! Tartsa meg Önt abban a visszaszerzett jó egészségben, melynek most örvend, hogy kitartóan dolgozhassék s teljesithesse nagy kötelességeit! Engem pedig tartson meg szeretetében ezentul is! Itt a tavasz, az uj élet csodája!

Isten vele! Sok szeretettel hive

Pápa, 1927. III. 16. *Prohászka Ottokár.*

* * *

Igen, eljött a tavasz, Neked drága Püspök Atyánk! az örök tavasz! Te az uj, az örök élet csodáját boldogan látod. Segits szavaddal, példáddal, imáddal, hogy ott viszontláthassunk!

*) A pápai kamarási címre vonatkozás.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: Dr. HINDY ZOLTÁN

Amióta az egyetem templomának szószékéről utoljára lement és Tőle többé semmit sem hallottunk, megindult a végeszakadatlan beszéd Róla. A beszéd a találgatások hosszú sora: Miben volt nagy? A válasz hol ebben, hol abban fut ki. Nagy iró, nagy szónok, nagy bölcselő, nagy pap, nagy ember. A megállapitás mind téves, mert egyszerüen a legnagyobb volt. Miben? Mindenben, mert egyetemes nagyság volt. Fölöttébb halátlan mesterség Ottokár püspök egyéniségével az olyan kisérletezés, amely a szellemi világ valamelyik sarkában igyekszik őt elhelyezni. Szellemének a tüzcsóvája minden szögletben egyformán világitott. Olyan volt, mint maga a kereszténység, amit sehova sem szorithatunk bele, mert arra hivatott, hogy mindenütt éljen. Ha szabad magamat megállapitásokra ragadtatnom, akkor nem tudok mást mondani, mint hogy Ottokár püspök élete céljául ennek a bebizonyitását választotta és mert ez sikerült neki, jutott el az emberi nagyság csucsára.

Amikor hóditó utjára elindult, a hitetlenség sivatagja meredt rá. Nem a gonoszság, nem a tagadás pusztája, hanem a tudatlanság sötétjével eltakart, naptól elhagyott és terméketlenné vált föld. Az emberek nem voltak mind rosszak, sőt a legtöbbje jóindulatu volt, de a kereszténység nagyszerü tanitásaira idegenkedő értelmetlenséggel néztek. Nagyon szép, megható, kedves elméletnek vették, aminek az élethez csak annyi köze van, hogy valójában az élet ellensége. A megpróbáltatások nehéz óráiban valamennyien odamenekültek, nem tudván másba kapaszkodni, a hit félig kihamvadt tüzét igyekeztek magukban felszitani: de a derüs, nyugodt percekben megint urrá lett rajtuk az okoskodás, hogy hát mit is kezdjenek azzal a tanitással, amely az egyik oldalon csodálatos dolgok elhivését, a másikon pedig csak lemondást, a való élettől az elvonatkoztatást kivánja. És jött Ottokár püspök, beleharsogván őket, mert hiszen a kereszténység az életet nem tagadja, hanem maga a lüktető élet. Nem ugy tanitott hittant, hogy a tételeket egymás mellé sorakoztatta, hanem a tételeket sorjába vette és az elferdült értelmet a bennük rejlő mélységes igazságokról meggyőzte. A meggyőzés változatos eszközei közül a legegyszerübbet választotta ki. Bármilyen magasságig vitte a tanitványait, minden előadásában ott volt valami kézzelfogható, amihez a legkisebb értelem is kapaszkodhatott. Az égig ragadott, de mindig a földről indult el. Azt hiszem abban volt a mérhetetlen nagysága, hogy ezt tudta mesteri biztonsággal eltalálni. Ezzel tudta az embernek agyára üllepedett ködöt eloszlatni és a hitetlenséget mélységes hitté átalakitani. Megtanitotta a tanitványait, akik nemcsak e hazának földjéről, hanem a nagyvilág szétszórt tájairól is kerültek össze és akiknek a számát milliókban fejezhetjük ki, a Krisztus hirdette igazságok egyedül valóságára

és beléjük oltotta a meggyőződést, hogy valódi életet csak ezeknek a vezetésével lehet élni. Büszke tudattá érlelte a hitet, hogy mindaz, ami a testnek a szellemmel folytatott küzdelmében a fülökbe, hogy a tépelődésük rossz utra vezette lemondásnak megtartóztatásnak látszik, értéktelen ellenszolgáltatás a tiszta, magasabbrendü élet gyönyörüségéhez képest. Ott keresem a tanitásának nagyszerü eredményét, hogy azok, akik a mester föllépése előtt nem értették, hogy a kereszténység az életet hirdeti, ma nem tudják megérteni, hogyan lehet anélkül élni. A fejekben világosságot gyujtott és ennek a fénye kiséri őt a halhatatlanságba.

Ottokár püspök finomvonalu, markáns fejét nem látjuk többé, de ő mégis itt él közöttünk, mert tanitásai, melyek mindennél maradandóbb nyomokat hagytak lelkünkben, azt bizonyitják, hogy mindaz, amelynek megvalósitására Prohászka Ottokár vállalkozott, sikerült neki és ezzel jutott el az emberi nagyság csucsára.

Aki a természetben gyönyörködni tud,
aki lelkét feltudja emelni a Mindenhatóhoz: az már megközeliti az emberi
ideált.

Az igazság végtelen és örökkévaló.
Midőn feléje törekszünk, egy soha
teljesen el nem érhető, de mindig
uj és értékes élet formára
törekszünk.

ELTEMETTÜK ŐT

Irta: BILKEI FERENC

Budapest olyan temetést rendezett Prohászka Ottokárnak, amilyen csak a királyoknak jár ki. Azzal a külömbséggel, hogy a királyoknak hivatalból kötelességből jár ki a tisztelet, a mi püspökünknek pedig hódolatos szeretet hozta.

Budapesttől Fehérvárig egy vármegye népe állott sorfalat. Amerre a fekete vonat elsiklott, ott állt az egyszerü emberek tömege, ott térdelt a szegény bakter felesége és sirt mindenki, hiszen mindenki azt érezte, hogy itt most a szivek, a jóság lett vesztes, árva, letört.

És most kivittük utolsó pihenőjére a fehérvári temető rügyező fái alá, ahol most csak a pacsirta énekel, ahol nemsokára a fülemile csattog.

Adunk neki egy szük, világtalan birodalmat, egy csendes kis fészket, ahol ugy pihen minden, mint ahogyan az ő áldott szive nyugszik, ahogyan az ő áldott keze néma mozdulatlanságban porladozik. Ahol nincs többé gondolat, eszmékért, világnézetekért való küzdelem, ahol nem lehet egyebet tenni . . . csak pihenni . . . csak pihenni. Csak mi kesergünk az ég felé szárnyaló sas összetört, porbahullott szárnyai láttán, csak mi hullathatjuk a hideg kőre könnyeinket . . . mert gyászolhatja az egész világ, zokoghat elmulása fölött a minisztertől kezdve az utolsó árvaházi gyermekig mindenki, azért a mi veszteségünk a legnagyobb, nekünk maradt a legnagyobb sötétség . . . Az a kicsi fekete sirüreg, amelybe őt örökre eltemettük.

Örökre?! Eltemettük? Nem maradt belőle többé semmi? Elmult? Ledőlt, összetört szobor? Kialudt gyertyaláng? Ez volna Prohászha Ottokár? Ha igy volna, ez volna a legrettenetesebb gondolat, ez volna a legkétségbeejtőbb, a legsötétebb gyász.

Csak idézzétek lelketek elé gyönyörü homlokát, amely mögött Isten nagy kegyelméből a gondolatok születtek, aztán ajkain keresztül szárnyrakeltek. Emlékezzetek a csodálatosan csillogó szemeire, amelyeken rajtunk vizsgálódott. Ez mind anyag volna csupán? A pornak, sárnak, testté, hussá, vérré, csonttá, idegekké átváltozása? Nem lett volna benne maradandóbb egyéb semmi?

Ó, de árvák, de koldusszegények volnánk akkor mi emberek!

Mily jótétemény, hogy hisszük, hogy tudjuk, mily magasra emelő büszkeség, hogy ujra meggyőződtünk róla: Prohászka Ottokár lelke a földi élet nyomoruságából, a küzdelem porondjáról átszállt a régiók magasságába, az Istenség birodalmának fényözönébe.

Lerázta magáról a port és kedvesen, mint a szállongó ibolyaillat, tisztán mint napsugár, ujjongva, mint a tavaszi madárdal, fölszállt a megvalósult igazság, a testté vált Ige hazájába.

Most már lát mindent, amit eddig sejtett, most már birtokában van mindennek, amibe eddig a reménykedés szálaival kapaszkodott. Nincs disputa, nincs gyülölet, nincs irigykedés, csak megértés, csak béke, csak szeretet, csak összhang, a szeráfok éneke, a fényesség diadala minden idők sötétsége fölött.

Ugyan! Minek alkotta volna Isten a világot, ha mindez meg nem volna benne? Minek élne bennünk, az igazság, a tökéletesség utáni vágyakozás, ha kielégitése soha nem volna.

Nem láttátok őt itt a földön, amikor imádkozott? Amikor a lelke belemerült az örökkévalóság szemlélésébe? Amikor nem hallott semmit, nem látott semmit, abból ami körülötte történik, mert az Isten nézte, az örökkévalóság harmóniájában gyönyörködött, nézte, csodálta, szomjazta, éhezte az örökkévalóság szépségeit.

Ó de irigylésreméltó volt ilyenkor. A próféta, az apostol, aki az istennel beszél, akinek számára az örökélet könyvét nyitogatják.

Nem láttátok őt itt a földön, amikor az Oltáriszentség imádásába belemerült, beleveszett a lelke. Ha nem hittem volna addig, akkor megtanultam volna hinni, imádkozni.

Akinek annyi adatott itt e földön az emberek közt, az most kitárt karokkal, tágra nyílt szemekkel nézi sejtéseinek, hitének, reményeinek, szeretetének megvalósulását.

Mit adhat most az Uristen Prohászka Ottokárnak jutalmul az ő hűséges sáfárkodásáért?

Bizonyára az igazságnak a szemlélését. Ugy, ahogyan az Isten látja. Nem a földi élet salakjával, hanem tisztán, tisztábban, mint a napsugár ragyogása.

Széttekinthet a magasságból a multba, a jelenbe és a jövőbe. Nem azokkal a szemekkel, amelyekkel mi, emberek nézzük a világot, hanem a tulvilág lakóinak tekintetével.

Beleavathatja a nagyvilág, az örökkévalóság kormányzásának terveibe. Az angyalok a megtisztult lelkek eszmevilágába.

Miféle társaság lehet ott vele együtt? Mózes a törvényhozó bölcs. Dávid a zsoltárok költője. Illés akit tüzes szekér ragadott az égbe. Izaiás, aki ugy beszélt Krisztusról az idők távolságában, mintha a szemei előtt növekedett volna, Keresztelő János, aki az Urral együtt játszott. Péter: a Vatikán temploma lakójából kiszakadt lélek. János a szeretet apostola. Pál, a nagy igazságok hordozója, Cecilia, Agnes a gyermek martirok. VII. Gergely a nagy reformátor. Akvinói szent Tamás. Assisi szentje: Ferenc. Loyolai Ignác. A másik Ferenc. Judia apostola. Pázmány Péter, akinek nyomdokába lépett. Szalézi Ferenc, akivel összehasonlitották. Vince, az árvák utcáról fölszedője, az elhagyottak istápolója. Steiner Fülöp, Várossy Gyula, X. Pius pápa, aki püspökké szentelte. Lisiői Teréz, akinek virágait osztogatta.

Miféle társaság! Milyen elitje az emberiségnek. Krémje minden időknek.

És fölöttünk az Ur, a Felséges, a testté vált Ige! Szüz Mária a szentek koronája.

És hangzik a szózat: Szent, szent, szent a seregek Ura Istene, teljes az ég és a föld az ő dicsőségével.

És hangzik a szózat: Euge serve bone et fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

Jöjj én hűséges szolgám, mivel a kicsinyben hűséges voltál, nagy dolgok fölé helyezlek tégedet, lépj be a te Urad, Istened örömébe.

Igen, foglald el a te méltó helyedet ott, ahova készültél, amelyet jó harcot harcolva kivivtál magadnak.

Testvéreim! Tudom, hogy hull még a könnyetek. De ne a sirba nézzetek, hanem fölfelé tekintsetek. Arra, amerre tőlünk eltávozott. A kék ég felé a csillagos mennyország birodalma felé. Ott, ahol ő ragyog.

Csak kicsinyek sirnak, akiknek nagy gondolataik nincsenek. Csak az irigykedők elégedetlenkednek, akik maguknak akarják azt, amint az Isten követelt a maga számára.

Belenyugodni testvéreim az Isten akaratába! Nem akarhatunk bölcsebbek lenni annál, aki mindeneket kormányoz!

Az Isten szerint elég volt Prohászka Ottokár szolgálata, harca az igazságért. Csaknem 50 esztendőn keresztül hordozta az Ur világosságát. Több mint két évtizeden keresztül a miénk volt: Fehérváriaké. A nagy emberek nem arra valók, hogy állandó robotban éljenek, hanem, hogy példájukkal, szavaikkal megvilágositsák a mi utjainkat, amelyeken utánuk kell mennünk.

A nagy lelkek arra valók, hogy nagyszerü életükkel kiérdemeljék az örökkévalóságot s aztán ott az Istennél pártfogói legyenek azoknak, akiket itt a földön ismertek, szerettek, akikért dolgoztak. Azért vannak, hogy odavigyék az Ur színe elé a kicsinyek imádságát és addig könyörögjenek, mig az Ur meghallgatja őket.

Prohászka Ottokár püspök nem halt meg. Csak a teste halt meg. A lelke él. Az Istené. A szeretete a mienk továbbra is.

Testvéreim! ezek a gondolatok mindenesetre megnyughatóbb vigasztalás számunkra, mint a porba hulló könnyek árja.

Az Isten igy akarta.

Legyen meg az Isten akarata.

Ottokár püspök, jóságos édesatyja a fiaidnak, szerető testvére Magyarország küzködő gyermekeinek — imádkozzál érettünk és magyar hazánkért az Istennél most és mindörökké Amen.

Prohászka püspök humora

Irta: REXA DEZSŐ, Pestvármegye főlevéltárnoka

Az Irás mondja az Urról, hogy nagy Ő a nagyokban és nagy a kicsinyekben is. A valódi emberi nagyság is abban áll, hogy az általános emberi mértéken felül van ugy a nagy, mint a kisebb tulajdonságokban s ha azokat a nagy szellemű embereket — akik jelentőségével koruk el van telve — szemre vesszük, szives örömest foglalkozunk lánglelkük oly kisebb értékű jelentőségével is, mint amilyen például a humor.

A kiválságosan nagy emberek humoráról, jókedvéről, tréfáiról meg kedélyéről szívesen olvas a nagy közönség s igaza is van, amikor szellemi nagyságuk megállapitásánál azt is figyelembe veszi. Mert hiszen a nagy ember is — ember s mint ilyen a kedélyét magával viszi, akcióiban annak is juttat szerepet, sőt legtöbbször nagyságának természetes takarójául használja.

Halhatatlan emlékezetű nagy püspökünk, — aki emberi vonásaiban olyan magaslatra emelkedett, mely még a kiválasztottak között is szokatlanul kimagasló — pompás példáját adja ennek. Ő, aki küldetésének tiszta tudatosságával lelkében, a Teremtőtől veleadott lánggal szivében, az isteni kegyelemmel, — melyet embertársai közt szét kellett osztania — egy életen keresztül olyan munkát teljesit, mely sulyos munka. És e terhes munkán kivül és e munka mellett emberi tulajdonságának azt a nagyszerű vonását, mely e munkát könnyiti s melyben az egyén teljes emberi mivoltában jelenik meg -- nem rejtette el.

Prohászka püspök azokban a valóban igen rövidre szabott időkben, amikor nem szent hivatásának, nagyszerű küldetésének élt — csodálatos derüvel tekintett szerte a világban. Beszélgetéseiben, mély tanulmányaiban, szépirodalmi alkotásaiban gyakran láttuk és látjuk azokat a momentumokat, amelyben lelke kacag a verőfény, a virág, a zümmögő méhe láttán; ilyenkor egész lénye felszabadul s énjét eltölti az a széles szabadság, — ami az ember isteni hasonlóságának oly pompás bizonyitéka. Lelke — amennyire magáévá tudta tenni annyi embertársa földi buját, baját, gondját — épen ugy a sajátjává lett a nagy mindenség pazar derüje. A lelke mindent fel tudott fogni és kedélye mindenre reagált.

Kedélyére vall, mint tudott kacagni, szivből nevetni és — mennyire szeretett nevetni. Hogy megértette az igazi tréfát, sőt valósággal kereste azt.

Az emberi gyarlóságok, ártatlan félszegségek, apró naivitások és maradi egyszerüségek derüsen hatottak reá: érezte, hogy ezek a természeti jelenségek az emberi lélek kezdetlegességének nyomai, de fejlődési fokot jelentenek, amely nagy, szorgos munkával majd valamikor nagyszerű emberi magaslatra fog emelkedni.

(Egy alkalommal — a világháboru idején történt — beszélte e sorok irójának a következő kis esetet:

Egy béres asszony ura a kórházból ir a feleségének. Irja, hogy őt is elérte a sors, megsebesült: egy ostoba golyó a ***lábán*** találta, összeesett, felpakkolták, most pedig az ispitálban ápolják, gyógyitják.

A jó asszony a levelezőlapot végigbetüzi. Ugy el olvassa, hogy azon egy betü sem sem marad olvasatlan s mire végére ért az olvasásnak — egyszerre érthetetlen lett előtte az egész.

Felkereste hát a levelezőlappal földesura jóságos feleségét, attól várta kétsége eloszlatását:

— Méltóságos asszony. Kérem alássan — kezdte — jött ez a kártya a postán. Az uram irja, hogy lábán megsebesedett, maga kezével irja, aztán a másik oldalon meg az áll, hogy ***Karánsebes***. Már most nem tudok kiokosodni — a lábán vagy a karján sebes-e az emberem . . .?

Persze a derék harcos a karánsebesi kórházból irt. A postabélyegzője zavarta; az asszonyt . . .

Oh — milyen jót nevetett, mikor elujságolta ezt a kis ártatlanságot . . .)

Szerette magát nem olyan nagynak láttatni, mint a mekkora volt. Terhére volt a kitünősége — erre jó arkánum volt valami humoros ötlet.

Emlékezem reá, hogy midőn püspöki székvárosa irói működésének harminc esztendős jubileumát ülte, ünnepi beszédét azzal kezdte:

— Mikor a teremtés szerdáján az Ur megteremtette a madarakat — azok még nem tudtak énekelni, leküldte hát az Angelus Cantort a földre, hogy tanitaná énekszóra a lég madarait. Egyike-másika nem tanult meg, de a legtöbb ma énekel — énekel ugy, ahogy az Isten tanitotta . . . Én — folytatta beszédét — épen ugyvagyok, mint a madarak, úgy énekelek, amint az Istentől tanultam . . . stb. . . . stb. . . .

Erre célozva aztán ugy gratuláltam neki az ünnepet követő napok egyikén, hogy:

— A veréb jön a fülemüléhez . . .

Nem engedte, hogy folytassam. Közbe vágott tótul (mindketten nyitramegyeiek lévén):

— Ale prosim, any to len tag poveda! (Ugyan kérem maga ezt csak ugy mondja . . .)

Persze, hogy egyszerübe vége lett az ünnepélyességnek.

A fehérvári apácák évzáró ünnepélyén beszédet mondott. Minden tanévet ezzel a gyönyörü püspöki ajándékkal zárt le. Felségesen szólalt meg: a kis leánykák érzékeny lelkéhez szólt s különös örömmel mondott köszönetet a tisztelendő főnöknőnek és a kedves testvéreknek évközbeni buzgalmáért és szeretetéért.

Egyszer azonban megesett, hogy a beszéd hevében — előbb végzett, mintsem hogy megemlékezett volna a kitünő és kedves tantestületről s leült, mint aki dolgát jól elvégezte, — de egyszerre hirtelen felállott és ujra megszólal:

— Pardon, kérem — ez az ünnepi szónok valamit kifelejtett . . .

. . . és az elmaradt elismerést igy toldotta hozzá.

Amilyen végtelenül gyengéd volt az arra szorultakhoz, ép olyan kemény is tudott lenni, ha olyanra talált, aki szerinte nem az igaz uton járt. Nem hallgatta el, ha valami ellenszenves volt előtte.

Ilyenkor röviden és határozottan mondta meg véleményét s abban a visszautasitó nyilatkozatban is világol az ő nagy egyénisége vagy felcsillan valami abból.

Egyszer egy urinő — több gyermekes családanya — egy konferencia beszéde után azzal keresi fel, hogy zárdába akar vonulni, apáca lesz.

A nagy püspök végighallgatta szó nélkül. Ha hallgatott és figyelt, szokása volt, hogy nyelvével arca falának belső oldalán játszott.

Végre megszólalt.

— Ugyan kérem, az Uristen nem szereti a bolondos, könnyelmü vén asszonyokat, — de én sem!

— Ezzel aztán elbocsátotta az elképedt dámát.

Egy alkalommal conferenciái után felmentünk hozzá megköszönni azokat a kincseket, amiket köztünk oly pazarul szerte szórt.

Mikor az én köszönésemre került a sor, mind a két kezét nyujtotta felém.

— Kérem, — mondá — mi ne köszöngessünk egymásnak. Hát én is minduntalan menjek el önhöz, ha olvastam valamit irásaiból vagy meghallgattam egy előadását?

Erre tréfás-ijedt arccal feleltem.

— De akkor elvesztek egy okot, hogy feljöjjek Méltóságodhoz! (Akkor még az volt a cime.)

— Hát . . . akkor elvárom, hogy semmit sem hagy köszönet nélkül . . .

Végtelenül kedves humora nyilvánult meg irányomban többek között, amikor Székesfehérvárról együtt bejöttünk a fővárosba. Ő azért, hogy a Petőfi-Társaságban székfoglalóját megtartsa, én azért, hogy azon jelen legyek.

Májusi vasárnap volt, de milyen májusi vasárnap!?

Óriási hóvihar dühöngött az egész országban. A már lombos, sőt itt-ott virágbaborult bokrok és fák meggörnyedtek a frissen hullott hattyuszin hótömegek alatt s az uton térdig gázoltunk a hóban.

A Déli vasut pályaudvarától az alagutig együtt mentünk — gyalog. Széleskarimás, puha kalapját jól a fejébe nyomta, szép fejét nekiszegte a durvaerejü, havas szélnek, jobb hóna alatt magához szoritotta olvasásra magával hozott könyvét, bal hóna alatt az esernyőjét, melyet nem lehetett a nagy szélben kinyitni.

Ő előttem törte bele magát a cudar időbe — én az ő szikár gyönyörű testének védelme alatt követtem. Jó sokáig mentünk már igy, amikor egyszerre csak hirtelen megfordul és hátra szól nekem — persze tótul:

— No, — szervusztok, ti csejthei szilvák!

(Tudnivaló lévén, hogy az én otthonom, Csejthe gazdag szilvatermő vidék.)

Szerette az embereket bizonyos helyzetekben látni — érthetetlenségek elé állitani.

Ez jelenik meg abban, amikor egyszer este tiz óra tájban jött haza rendes nagy sétájából. Kiséretével — egyik udvari papja volt vele — sietséggel igyekezett a főutcán át palotája felé. Épen az Elit Kávéház előtt mentek, ahol javában huzta a cigány.

Nevetve kérdezte sétáló társától.

— Ugyan mit gondol Monsignore (rendesen ugy nevezte) hogy néznének ránk itt bent, ha most bemennénk, aztán leülnénk az egyik asztalhoz és én odakiáltanék: Pincér egy Törley Talizmánt — jégbehütve . . .!

Apró vonások ezek az ő nagy lelke rajzához, kis szinárnyalatok lelke csodás szinpompájából. Gazdag, mély lelke — tiszta nemes humora mint az Ő — csodálatos egyéniséget rajzolják bele abba a homályba, a mi az után a nagy fény után maradt — mikor eltünt . . .

. . . when comes such anoter?

. . . Never, never! . . .

A szeretet nem tud gyülölni, mert csak a megbocsájtást ismeri. Az igazi nemes lélek a gyenge emberi gyarlóságok fölé emelkedik és megtévedt embertársát a jó utra törekszik vezetni. A gyülölet visszasugárzása helyett szeretetteljes megbocsájtásban részesiti a neki kellemetlenséget okozót. Prohászka Ottokár tanitásaiból állandóan kicsendült: a gyülölet nem igaz emberhez méltó érzés, azt ki kell tépnünk lelkünkből. Ahelyett hintsük el a szeretet magját azoknak a lelkébe, ahol eddig csak nemtelen tulajdonságok virultak.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: **Rákosi Jenő.**

Ime az Isten katonája, aki hősi halált halt. Prohászka Ottokár, Székesfehérvár püspöke, kit kortársai az aranyszájunak neveztek el ajkán az Ur igéivel, a templomi szószéken összeesett és tizenkét órai haláltusa után átlépett az örökkévalóság mesgyéjén és felméne az Atyához . . .

Prohászka Ottokár szerény nyitrai otthonából eredve utnak, a legideálisabb papi pályát futotta meg. Sem előkelő születéstől, sem uri protekciótól, sem hatalmi tényezőktől, sem összeköttetésektől, sem politikai szolgálatoktól nem istápolva, püspöki széket, apostoli koronát nyer negyvenhat éves korában. Apostoli küldetéssel, a Szent Lélek csodálatos adományaival bocsátotta őt a Gondviselés közénk s most, hogy visszahivta, oly megrázó tragikus pillanattá tette végső bucsuját, hogy az isteni végzés titokzatossága borul reá, lesujtott nyájának fájdalma zokog utána. Tehetetlenül megalázkodva bár, de kérdezi mégis a hivők serege: Miért? Miért kellett ennek megtörténnie? Mért igy? Hiszen látszólag oly ép, egészséges és szép öreg kor küszöbén állott. Ihletének és lelki és szellemi tehetségének ragyogó teljében! Mint Krisztus magvetője, buzgó, fáradhatatlan munka után kecsegtető aratás intett már feléje. Nem pihenő órákban, nem kényelmes nyugvó perceiben, nem tétlenségben, hanem munkája közben, az igét hirdetve, a szentegyházban, fenn a szószéken, ott érte a hivó szózat, amelytől el kellett némulnia. Miért, miért, zokog a tehetetlen emberi fájdalom. És nincsen más válasz a keresztény lélek számára, csak az, hogy Isten akarta, legyen meg az ő akarata.

Egyik legdicsőbb magyar egyházfejedelem pályája szakadt meg eképp. Mint ember jó volt; mint pap példás életü, igénytelen és önfeláldozó; mint tudós méltó utóda nagy egyházi iróknak: mint hitszónok a legnagyobbak társa, mint iróért versengtek tudományos irodalmi társaságok. Élete tartalma az apostolok küldetése volt, kiknek azt mondta a mester: Menjetek és tanitsátok a világot. A perctől fogva, hogy megszünt iskolába tanulni, tanitott könyvben, szónoklatban, katedrán, gyóntató székben és ahol csak alkalma kinálkozott rá.

Papi nevelését Rómába nyerte, a collegium romanumban, ahova a világ minden részéből küldetnek a kiválóbb papjelöltek. Onnan hozta magával katolikus hitének szilárd, meg nem rendithető formációit, mélységét és erejét. Ezért volt képes meglábolni a modern müveltség összes áramlatait, az ujkori filozófiát, a természettudományok vivmányait, a müvészetek evolucióit és a társadalmi tudományok örvényeit, meglábolni anélkül, hogy vallása konstruktiv alapjai megrendültek, anélkül, hogy egyházi iránytüje bizonytalan rezgések áldozata lett volna. Volt idő, amikor merev dogmatikusok megdöbbentek az ő szellemének merészebb szárnyalásán, de ezt inkább fáradt s tán elfogult szemek optikai csalódásának lehet mondani, mintsem az ő megtévedésének. Igen különösen volt ő mint egyházi tudós. Mert igen tiszteletreméltó, sőt megcsodálni való a néhai Roskoványi nyitrai püspök huszonkétkötetes egyházi

nagy müve, egy jámbor, kontemplativ élet munkája, a régi egyházatyák lelkes tanitványának elvont, tiszta és buzgó okoskodása és buvárkodása, mely fájdalom, a laikus hivők számára nem létezik, melyre azonban az ecclesia militans is csak tisztelettel és szent félelemmel néz, de akad-e egy-kettő közüle, aki olvassa is? Prohászka Ottokár minden tanitása-módszerében mintha ihletét Szent Pál apostol leveleiből és Szent Ágoston vallomásaiból meritette volna. Ő nem könyvtárak, nem egyházi tudósok számára irt és beszélt, hanem a világ számára. Kereste a kapcsolatot a társadalommal. Az utcát, szinházat, mozit és kávéházat járó közönségre vetette magát; a modern embert szólitotta prédikáló széke elé; a gyengéket, lelki betegeket, az elesetteket, a bün után rohanókat hivta magához és Krisztus teritett asztalához. Persze, hogy világias szint nyertek néha az ő szózatos ajkán a vallás legszublimisebb miszteriumai is. De meghasogatta a sziveket, megrázta az emléket, a templomok megteltek, férfiak, asszonyok tódultak az ő prédikációira, az ő gyóntatószéke gyógyszertára lett a meghasonlott lelkeknek, menedéke a szomoruaknak és vigasztalása a vigasztalanoknak a reményvesztetteknek. Az ő különös és páratlan egyéniségéből oly tüzoszlop emanált, amely után tódultak a hitre szomjuhozók és ő kristály kehelybe enyhitő italt nyujtott nekik, mely szomjuságukat oltotta: az ő pezsgő, szines szellemének és páratlan tehetségeinek és élete vonzó példájának tisztán ragyogó borát s benne feloldva katolikus hitvallásának gyöngyszemeit.

Szokatlan dolog ez a katolikus egyházi tudomány terén, világias formái és szinei könnyen meghökkentik az egyházi formák és dogmatikus merevség rabjait, de a mai közönséget az uj köntösben átjárják a régi világosságok. Hiszen nem egyéb ez, mint a Mester szavának a követése, aki azt mondotta: Hirdessétek az Igét minden népek nyelvén, a Szent Lélek erejénél fogva. Nos, ő, Prohászka Ottokár, a modern világ, a mai ember nyelvén és formái közt szólalt meg s a modern ember megértette és követte őt, megtöltötte a templomokat és maga megtelt Prohászka által a Krisztussal. Énnekem erős meggyőződésem, hogy az ő fellépése és apostolkodása nyomán Magyarországon a katolicizmus renesszansza gyors lépésekben ünnepelte volna föltámadását. Mert ő a modern bomlasztó szellemet a saját fegyvereivel és saját nyelvén támadta diadalmasan és győzött is volna, ha boldogtalanságunk napjaiban a politika rá nem teszi kezét a vallásra és saját hatalma jármába nem hajtja azt, ami voltaképen a lelkek szabadságát volna hivatva számunkra meghozni. Sajnos, a politika zavaros vizeit neki is meg kellett usznia. És kicsoda, mily csodás szem láthat tisztán zavaros vizekben.

Az Otthon irók és hirlapirók köre jó sok esztendővel ezelőtt huszonöt éves jubileumát ülte meg. Prohászka Ottokár püspök megjelent az ünnepen a Pázmán-egyesület, a Katolikus irók és ujságirók egyesülete nevében és gyönyörü beszédet intézett az Otthon akkori elnökéhez. Jelen volt a bécsi ujságirók képviseletében a gyülésen néhai Singer Vilmos, kiváló ujságiró, a nemzetközi sajtószövetség elnöke is. Egyik kollégánk, aki mellette ült, Singer fülébe forditotta a püspök beszédét mondatról-mondatra, amig a szónok beszélt. A bécsi vendég mind komorabb lett a beszéd alatt. Mikor végre megkérdeztük, nem tetszett-e neki a beszéd, igy felelt:

— Nem. Mert én Bécsben ahhoz vagyok szokva, hogy az egyházfejedelmek mind reakcionáriusok . . .

Végül hagytam azt, hogy ez mi Prohászka püspökünk, elszakitott szép területünk gyermeke, a leghübb és legfanatikusabb magyarok közé tartozott. Áldva legyen szép Nyitra, mely őt számunkra, üdvünkre és dicsőségünkre szülte. Szülőhelye akcentusát megtartotta mind haláláig, de oly müvésziesen, gazdag, szines és szabatos magyarsággal irt és beszélt, hogy irásai a klasszikus magyar irodalom fényességei közé

tartoznak. Hiszen csak nemrégen volt, hogy a Kisfaludy-Társaság évi közgyülésén a Pilishegyről irt müvével valóságos szenzációt csinált, amit különben a Pesti Hirlap annakidején vezércikkben ünnepelt meg.

Egyházmegyéjének, a kies Dunántulnak, melyet rajongóan szeretett és egész Magyarországnak gyásza és szomoru vesztesége az ő hirtelen halála. De pótolhatatlan vesztesége a magyar felsőbb klérusnak és az országos katolikus világnak. Ő alapitotta a katolikus misszió-társaságot s ő volt lelke is mindhaláláig. Mert igazában ez volt az ő földi hivatása: a misszió, az Ige hirdetése, a hivek lelki gondja, a katolikus egyház dicsősége és hazája boldogsága. És ha nekünk, korlátolt látókörünknél fogva megfoghatatlan is, hogy miért kellett őt ily hirtelen váratlan elveszitenünk: ne gyászunktól, ne fájdalmunktól kérjünk bánkódásunkban tanácsot, hanem keressünk világosságot és vigasztalást az ő életében, az ő könyveiben, az ő tanitásaiban és az ő áldott emlékében.

Hősi halált halt mint Isten katonája. Boritsuk holttestére szeretetünk, hálánk és megbékéltető hitünk háromszinü szemfödelét.

Ami a sivatagban az oázis, az volt nekünk Prohászka. Szomjazó lelkünket felfrissitette igéivel, fáradt lelkünket erősitette és nemes munkára serkentette. A szomjazó vándor mindég és minden körülmények között megtalálta a nagy püspöknél a lelki oázist.

A beteg lélek sulyosabb, mint a beteg test. A lélek orvosa nagyobb, érdemlegesebb munkát végez ezért, mint a test korságainak gyógyitója. Prohászka püspök a lelkeket gyógyitotta, erősitette. A csüggedőkbe kitartást öntött és az életnek visszaadta az ingadozókat. A megerősödöttek, az életbe visszahozottak áldozzanak ezért emlékének; áldják a lelkek utolérhetetlen orvosát.

Akit szeretünk, tisztelünk, annak virággal kedveskedünk. Prohászka Ottokár koporsója elé raktuk a magyar virágoskert minden nyiló virágát. A szirmokat könnyeinkkel öntöztük, hogy frissek, üdék legyenek.

URÁHOZ TÉRT A HARCOS

Irta: **vitéz Szakváry Emil** ny. tábornok

Az Élet folytonos küzdelem. Harc a létért, a fenmaradásért és az érvényesülésért. Azok, akik az Élet forgatagában valamely oknál fogva gyengéknek bizonyulnak, akik nem rendelkeznek elegendő testi és lelki erővel: elbuknak, elpusztulnak. Csak az erős, egészséges egyed maradhat fent. Áll ez ugy az egyénekre, mint az államokra.

Ha a történelem lapjait a kutató szem világánál vizsgáljuk, akkor láthatjuk, hogy fenti tétel minden időben, minden korban beigazolódott. Hol vannak már az ókor hatalmas népei; hol vannak a valamikor virágzó népek? Eltemette, letarolta őket az idő, ugy hogy ma már csak emlékeik jelzik, hogy éltek és dolgoztak valaha. A hatalom, az erő csak átmeneti, megszünik, ha nem dolgozunk annak kiépitésén, megtartásán. A hatalmas római birodalom is csak addig tudta magát fentartani, mig nem engedett szigoru erkölcsi szabályaiból. Addig mig katonai egyszerü életet éltek, fenállott. Amikor azonban erkölcsük gyengült, tüstént megkezdődött a bomlás.

Harcosokra van szükségük az országoknak. Olyan gladiatorokra, akiket nem rettent vissza a küzdelem veszélyessége, akiket nem vásárol meg pompa, kényelem. Magyarországnak ilyen harcosa, hadserege és vezére volt Prohászka Ottokár. Egymaga egy hadsereget jelentett; eredményei felérnek egy hadsereg működésével.

Vezér volt Prohászka Ottokár. Ő azonban önmagát küldötte a küzdelembe. Harcolt, küzdött mint az egyház buzgó katonája.

Mi, akik láttuk a heroikus munkát, csak sirni tudunk, hogy a nagy harcos megtért a Mindenhatóhoz.

A küzdőtéren érte a halál; elmulása méltó volt életéhez.

A lomb, melynek árnyékában menedéket találunk a dél forrósága ellen: apró levelekből áll. A szeretet is kicsiny kis virágokból van összetéve, apró cselekedetek jelzik utjait, mégis a nagynál, a hatalmasnál is erősebb hatása, ereje.

TÖBB SZERETETET

Prohászka Ottokár egyik legszebb tantétele : a szeretet gyakorlásának hirdetése ; olyan szereteté, amely nem hal meg a szavak cifra köntösében hanem testet öltve cselekedetté kristályosodik és hálát ébreszt abban, akivel szemben megnyilatkozik.

Talán sohasem volt nagyobb szükség arra, hogy egymást szeretettel, megértéssel támogassák, mint mostanában, amikor az erkölcsök eldurvulása, az élet gondjainak megsokasodása mindig negyobb és nagyobb próbák elé állit bennünket.

A felsorolt bajok a közelmult viharainak, rombolásainak szomoru eredményei, melyekkel immár évek óta küzködünk. Emberi erőket szinte felülmuló ez a harc, de ha elcsüggedünk, ha fegyverszünetet tartunk, összeomlik az is, amit eddig verejtékes munkával épitettünk. Itt a pihenés halál, a megtorpanás eddigi sikereinknek tönkretétele.

Nem szabad tehát csüggednünk, hanem a baj ellen megfelelő orvoslást kell keresnünk. Általános, majdnem mindenkire kiható bajok, szenvedések idején az egymáson való kölcsönös segités volt az orvoslás, melynek rugója a jóindulatból fakadt, önzetlen, megértő szeretet, az olyan szeretet, mint amilyen Prohászka Ottokár egyéniségéből fakadt.

Ha végignézünk társadalmi életünkön, mindent inkább megtalálunk, mint ezt ; a szeretetet Diogenes lámpájával kell kutatnunk és örvendezve kiálthatunk fel, ha egy szemérnyi csillogást észrevehetünk belőle,

Az élet gondjaival, nehézségeivel való küzdés önző érdekek hajhászóivá tett bennünket, de sajnos arra a szomoru tapasztalatra is elvezetett, hogy elszigetelten, egymás támogatása, segitése nélkül nemcsak célunktól maradunk távol, hanem életünk is üressé, tartalmatlanná válik.

Szomjazzuk, mint kiszáradt föld az esőt Prohászka tanitásait, kivánjuk, várjuk vissza a szeretetet, amely egymás mellett közömbösen elhaladó emberek helyett testvérekké tesz bennünket ; óhajtjuk, várjuk azt a szeretetet, mely megértő és megbocsájtó szivvel keblére ölel mindenkit, aki az uj világ, egy szebb haza kiépitésén dolgozni akar.

A harctéren a halál szele, a közös veszedelem testvérekké edzette a „bajtársakat", akik kölcsönös segitői lettek egymásnak. Igy kell ennek lenni az élet küzdő terén is. Akik a bajokban, a szenvedésekben társak vagyunk, legyünk szerető testvérek egymás támogatásában is. Az igazi, mély, tiszta szeretet legyen ismertető jelünk ; ne csak szóval szeressünk hanem cselekedettel, a rászorulónak istápolásával, segitésével is. A megnem értés, a viszálykodás és önzés világát váltsa fel végre valahára mindannyionk közös vágya ; a szeretet országa. Valósuljon meg az, amit a nagy püspök egész életén keresztül lankadatlanul hirdetett.

A feledés futóhomokja vastag réteggel vonja be az eseményeket. A tegnapról ma már megfeledkezünk. Prohászka Ottokár emlékét azonban az idők köde nem homályositja el ; emlékét szivünkbe zártuk.

A NAGY IHLETŐ

— PROHÁSZKA PÜSPÖK EMLÉKÉNEK —

Mint tengerparti fárosz, sötétlő alkonyon
kigyujtja rőt tüzét, hogy ködlő, messzi tájak
szétszórt hajóinak pihenö révet adjon
s másnap, ha hiv a munka, az élet és a tenger
induljanak tovább uj fénnyel s uj szinekkel,
a cél felé hajózva, az égi partokig
. . . állt a szivek fölött, szeméből más világok
égboltja nyilt s ajkáról ömlöttek az igék.

O, milyen pillanat, isteni végzés küldte
világitótoronynak kis életünk fölé ?
Mily csillagokból indult, hogy a partokra érjen
s rövid évek után a tenger eltemesse ?
Mert égi ajkak küldték s sejtelmes csók övezte,
lelkünkre selymesült jósága, biztatása,
bátoritó szavára uj emberek születtek,
más dallamot dalolt, ki egyszer is került
piros tüzébe : szebbé és jobbá édesült.

Uj csodák fakadtak virágba itt a földön :
vakok botorkáló sötétjét fényre, szinre
váltotta át, szegények és koldusok szivét
a boldog nyugalom révébe hozta vissza ;
akiknek életéből kihullt a hit, ő adta
az ihletést s ujjongó szemek ragyogtak ujra föl.
Kicsiny parázsból igy vált örök mécs, lengő fáklya
rozzant vitorla-rudra igy nőtt uj, tiszta vászon
s a megrokkant hajók életre frissülve
bátran indulhattak a tengerek felé ?

Minden kifényesült, mert lelkét sugta rájuk,
mert himnuszát dalolták és csókjait viselték ;
igy bontott uj tavaszt ránk az égi Ihlető.

És ma hiába várnak hivást a messzi partok.
A fárosz lángja eltünt, nem int jelt a viharban,
az égből nőtt torony a tengerbe veszett.
De néha alkonyon, ködlő-viharu éjen
titokzatos láng gyullad ki a parton
töretlen hitnek, mert remélni kell,
összefogó erőnek s üzenetként :
csak a torony omlott le, de a lélek
piros tüze közünk ég, mert örök.

CSISZÁR BÉLA.

Prohászka Ottokár tanitásai és a magyar jövő

Irta: **Juhász Jenő** ny. ezredes.

Megtépettségünkben, magunkra maradottságunkban legyünk erősek, kitartóak. Ne hadjon el bennünket az a remény, hogy a jövőben helyrehozzuk azt, amit a közelmultban elrontottunk. A jelen egyetlen erkölcsi feladata: a hazafiasság hirdetése és ápolása. Minden gondunkat, igyekezetünket fordítsuk arra, hogy a magyar fiatalság lelkülete olyan irányban haladjon, amely megfelel a nemzeti ideáloknak.

Prohászka Ottokár tanitásainak mindig nemzeti volt az alapgondolata; ékesen szóló szavakban hirdette, hogy a hazát ne ajkunkon, hanem szivünkben hordozzuk. Mindenki, akiben magyar érzés lobog, magáévá teszi a nagy püspök megállapitását s követője lesz a tanitásoknak. Mert mit is érünk el azáltal? Egy területre, egy mezőnyre hozzuk a szerteszét élő magyarságot, mert nem hiszem, hogy akadna párt, csoport ez országban, amely ne azt vallaná, hogy: a haza mindenek fölött. A magyar haza a mi közös anyánk, amely kenyeret, otthont ad. Becsüljük meg, szeressük azzal az érzéssel, amely szülőinkhez köt. Az az egyén, akiben nincs meg a hazafiasság érzése, jó ember nem lehet; az ilyen ember érzésnélküli, aki mentes a nemes gondolatoktól.

Prohászka Ottokár egész élete azt mutatja: miként szeressük ezt a földet, amelyet ezer év küzdelme, őseink csontja köt hozzánk. Mutatják a tanitások, mely uton kell haladnunk, ha azt akarjuk, hogy a magyar jövő ismét teljes fényben ragyogjon.

Mit kiván, mit parancsol a magyar jövő? Egységet, összetartást, főleg azonban alkotó munkát. Ha a magyar nemzetet összetartja a közös munka tudata, ha az alkotás ideje váltja fel a stagnálás szomorú korszakát, akkor elmondhatjuk: dereng. Ezt az időt azonban erős, lankadatlan munkával kell kitöltenünk.

Alkotó munka! Ez a követelmény az, amely Prohászka egyéniségéből élete minden szakában kiütközött. A nagy püspök szerette a dolgozókat; nagy megbecsüléssel vette körül azokat, akik két kezük munkájából tartották fent magukat. Tudta, látta: a kicsiny emberek hangyaszerű szorgalma az, amelyre lehet és kell is épiteni.

A magyar jövő a magyar dolgozó kezek munkájára van alapitva. A megujhodás csak akkor következhetik be, ha a teremtő-munka alkotásokat mutathat fel.

Fogadjuk meg Prohászka tanitását és annak értelmében lássunk megfeszült izmokkal, erős kitartással a nemzeti munkához. Teremtsünk! S ha ez bekövetkezik: a világ szeme felénk irányul s mi bebizonyitottuk, hogy kultura tekintetében fölényben vagyunk szomszédainkkal szemben.

Magyar kultura! Ez a mondás nem egyszerű, gőgös nemzeti megnyilatkozás; valami ez, ami élő, létező. A magyar kultura mutatja a magyarság elpusztithatatlan erejét; jelzi hogy: van egy nemzet, amely a tehetségek százait termeli a világnak és amelyre egyetemes kulturális szempontból nagy szükség van. Prohászka a magyar kultura egyik büszkesége, egyuttal annak reprezentánsa. A kulturát ő végcélnak és egyuttal eszköznek tekintette. Kultura által akarta az egyéneket a hazafiasság, a hit és a szeretet mezejére vinni s az ide elérkezett, megjavult lelkü emberek értelmét törekedett fokozni, erősiteni.

Láthatjuk, hogy a magyarság jövője a nemzeti kulturához és a teremtő munkához van kötve. E kettő: a jövő, a feltámadás.

Munkát, kulturát! Ezt hirdette az örökemlékezetü Ottokár püspök s nekünk hátramaradottaknak kötelességünk, hogy annak érvényt is szerezzünk.

A NAGY PÜSPÖK ÖRÖKSÉGE

Ki tudná elsorolni rövid néhány sorban, hogy mennyi kárt szenvedtünk az elmult esztendők viharai alatt? Ki tudná megmérni azt a tömérdek veszteséget, mely nemcsak országunkat érte csupán, hanem a benne dolgozó fáradt egyéneket is?

Mert sokat szenvedtünk, anyagiakban és erkölcsiekben egyaránt, mely károkat vállvetett munkával, kettőzött buzgalommal kell pótolnunk, ha uj életről és boldogságról akarunk beszélni.

Az anyagiak terén szenvedett pusztulást helyrehozza, kipótolja a produktiv munka, mely lázas sietséggel iparkodik termelni minden vonalon. De itt még nem szabad megállapodnunk. Az erkölcsiekben szenvedett károkat is meg kell orvosolnunk; itt is el kell ünтetnünk a vihar támasztotta hézagokat, ha önmagunk és mások becsülésére számot akarunk tartani.

És ez jóval nagyobb feladat, mint a másik, mert itt nem lehet tömegmunkát végezni, itt minden egyén önmagának lelkiismeretes orvosa. El kell ujra telnünk a vallás magasztos elveivel, amelyek az ép, erkölcsös élet legéberebb őrei. Ha Prohászka Ottokár tanai átitatják egész valónkat, ha ténykedéseinkben, cselekedeteinkben testet öltenek, akkor megkezdtük az épitő, az alkotó munkát az erkölcsi élet romjain is. Akkor majd nem zugolódunk az élet szenvedései, küzdelmei ellen, melyek talán bővebben jutottak nekünk, mint másnak, hanem kötelességünket teljesitve, türelemmel várjuk sorsunk jobbrafordulását. Akkor nem lesz az ember embertársa számára fark as, kárát kereső, életét megnehezitő tényező, hanem segitőtárs, kinek lelkét betölti az ellenségnek is megbocsájtó valódi felebaráti szeretet; akkor a munka is másként fog menni, mert a földi élet célja egy magasztosabbal ölelkezik.

A vallásos és erkölcsös élet azonban nem a véletlen müve: azt nevelni, azért fáradozni kell. Nem is csupán a vasárnap a nevelés nagy napja, hanem minden óra minden perc, még ha fárasztó testi munkában telik is, mert ha az Istentől való függés teljes tudatában végeztük, már lelkünket is edzettük.

Mig csak anyagi veszteségeinket érezzük, mig csak arra törekszünk, hogy az anyagiak terén pótoljuk a szenvedett károkat: addig csupán félmunkát végeztünk, addig omladozó kártyavárat épitünk.

Egy országot csak erkölcsös nép tehet naggyá, erőssé, hatalmassá; a tiszta erkölcsöt pedig meritsük Prohászka tanaiból, hátrahagyott örökségéből.

A tiszta erkölcs alapjaira bátran épithetünk; nem kell attól tartanunk, hogy összeomlik a nagy gonddal alkotott épület. Szivjuk magunkba az igazi erkölcs magasztos tanait; azokat, amelyet Prohászka Ottokár állandóan hirdetett.

A nagy püspök fel nem becsülhető, el nem tékozolható örökséget hagyott maga után; reánk hagyta gazdag lelkének hihetetlen kincseit. Ezek az értékek elkerültek mindenüvé s mi, hátramaradt hivei arra törekszünk, hogy az örökségben minél többen részesüljenek.

A NEMES MAG

Irta: — —

Nagy emberek alakja, egyénisége csak a távlatból ítélhető meg. A közelről erősen kidomborodnak az aprólékosságok. Prohászka Ottokár azok közé tartozott, akiket közelről még nagyobbnak, nemesebbnek találhatunk. A nagy püspök egyéniségét nem vázolom ezuttal; élete, működése, amelyet e helyütt részletesen talál meg az olvasó, mutatják: ki volt ő nekünk és mit jelent vesztesége.

E néhány sor, melyet közreadok azt célozza, hogy felhivja a figyelmet arra: ápolnunk kell szakadatlanul a nagy püspök emlékét, mert azáltal tanitásait hintjük széjjel. Szükség van erre, mert a tanitás olyan, mint a magvetés. Minden évben el kell vetni, hogy dus aratáshoz jussunk.

Prohászka tanitása a nemes mag, amelyből a hit, a hazaszeretet értékes kalásza nő ki. Dus aratásunk lesz, ha állandóan a nemes magot vetjük el az emberek lelkébe.

Hiszem, remélem, hogy a magyar társadalom, amely átérezte Prohászka tanitásait, örökkön-örökké magáévá teszi a nagy püspök gondolatait.

Biztosra veszem, hogy csak a testet hantolták el, a lélek tovább is közöttünk lebeg. S ha ez valóban igy lesz, Prohászka tanitásai àllandóan nemes, értékes termést eredményeznek, olyant, amilyenre nagy szüksége van a magyar társadalomnak.

Az elmulás csak a testre vonatkozik; nem hallhatjuk ezután a nagy püspök elragadó hangját, nem láthatjuk nemes alakját. Tanitásai, eszméi, gondolatai azonban ezután is közöttünk lebegnek.

Nagy püspökünk! Nyugodj békében! Tested pihen; lelked azonban tovább is közöttünk él, működik, dolgozik . . .

Mit ér a kincs, a hatalom, a dicsőség, ha hiányzik a boldogság? Mit csinálhat vagyonával a sivár lelkü ember? Éppen ugy a sirba száll, mint az utcaszegletek béna koldusa. Egyedüli érték, melyet magunkkal viszünk: a tiszta, nyugodt lelkiismeret. Aki ezzel rendelkezik, nyugodtan várhatja az elmulást.

AZ ELSŐ TALÁLKOZÁS

Nagy embereket, világhirü kiválóságokat néha egy-egy mondásukkal, apró megnyilatkozásukkal jobban lehet jellemezni, mint nagy alkotásukkal. A sziv, a lélek nyilatkozik meg az apró, sokszor talán jelentéktelennek látszó cselekedetekben; mutatja az embert, ugy, ahogy a Mindenható megteremtette.

Prohászka Ottokárt is hasonló megnyilatkozások jellemzik. Már egy mondása, egy tekintete elárulták: nagy emberrel állunk szemközt.

Az első találkozás mutatja: miként érzünk valakivel szemben.

Szinesen, megkapóan irja le Prohászka Ottokárral való első találkozását a Fejérmegyei Naplóban Stadler István. A közleményt változás nélkül leközöljük; a hozzátevés, avagy a megcsonkitás lehetetlenné tenné a leirt benyomás átérzését:

A kis falusi iskola minden tudományát kitanultam, a vizsgán szépen feleltem, a plébános megdicsért és azt mondta édesanyámnak:

— Tanittatni kell a gyereket.

Az apám szótlan hallgatott, édesanyám sirt örömében, azután bánatában, mert elébe állt a nagy rém — a Nincs!

— Városba vinni, tanittatni, de miből? — hajtogatta egyre, néha végigsimitotta az arcomat, azután várt valamit, talán csodát és nem hiába . . .

Hire járt, hogy a székesfehérvári püspök ősztől kezdve tizenkét szegény diáknak ad ellátást — talán én is odakerülhetnék a szerencsések közé.

Megpróbáltuk.

A plébános levelet adott, édesanyám félve becsomagolt, engem kézen fogott s a gyönyörü nyári hajnalon nekivágtunk az utnak.

Sárbogárdig gyalog — onnan vonattal. Kilenc órára már Székesfehérvárott voltunk.

Jártam már többször a városban: Istvánkirályra előző években is elvitt az édesanyám, de most egészen más volt minden. Örültem, de kissé féltem is — akkor még nem tudtam, mit ad nekem Székesfehérvár.

Megálltunk a püspöki rezidencia előtt. Álmok palotája: előtte kőoszlopokon lánckorlát.

— Ha én egyszer azon a láncon hintázhatnék — gondoltam magamban, de annyira féltem, hogy a gondolatomat még édesanyámnak sem mertem megmondani.

Beléptünk a nagy kapun.

Egy idős bácsi fogadott bennünket — a kapus. Ijedten kaptam le a kalapom és köszöntöttem:

— Dicsértessék . . .

Végigsimitotta a kócos, szöszke hajamat s a lépcsőház felé kalauzolt bennünket.

Istenem: de szép volt itt minden!

Márvány fehér, mint a hó és hüvös — vert a szivem, keskeny tenyereim égtek.

Jó lenne ott a márvány hüvösén lehüteni a fejemet is, de itt ez a bácsi . . .

Szőnyeg, piros futó, talán bársony és hatalmas edényekben pálmák.

Mint a mennyország — gondoltam és odasimultam édesanyám mellé: jaj! szép, de egyedül, édesanyám nélkül nem mernék itt maradni.

Felértünk az emeletre.

Ott szemben egy fehérruhás alak, mélyen szelid az arca, hogy ragyog körülötte minden.

— A püspök ur, — riadt belém a gondolat.

Mégegyszer odanéztem.

Egy festmény: Jézus állt a tengeren s emelte magához a vizbe már-már elsülyedő Pétert.

Soká néztem a képet, mert várnunk kellett.

— A püspök ur is magához emel — gondoltam akkor már kissé megnyugodva.

Egy magas pap jött ki az ajtón: bevitt bennünket a folyosóról, azután egy belső szoba felé mutatott.

Szorosan megfogtam édesanyám kezét és beléptünk.

Mosolyogva, derüs arccal, egyenes tartással jön felénk egy szelid arcu ember.

Megdöbbentem: mintha az előbb látott kép lépett volna ki a keretből.

A püspök ur volt.

— Mi jót hoztak lelkem — ez volt az első szava?

Édesanyám átadta a levelet.

Elolvasta: megint mosolygott. Én alig mertem ránézni: egészen odahuzódtam édesanyám mellé.

A püspök ur megfogta a kezem, maga elé állitott, lehajolt, felemelte a fejemet s hosszan az arcomba nézett.

— Hát ez a kis magyar lesz a mi vendégünk — mondotta. Öt is a többi közé vesszük.

Azután még egyszer megnézett. Feltünhetett, hogy milyen sovány az arcom, mert megjegyezte:

— Elkel neki a mi uri kosztunk. Megjelölte kereszttel a homlokom s ez felbátoritott.

Felütöttem a fejemet, talán mondani akartam valamit, de elakadt a hangom, hirtelen lehajoltam és megcsókoltam azt a jóságos kezet, mely megnyitotta előttem az élet ajtaját,

Ez az áldott kéz lehanyatlott — nincs többé!

Sok mindent elveszitettem: egy kincsem van még a szivemben — immár tizenhét éve ápolgatott virága a szeretetnek, a soha el nem muló hálának s ezt most odateszem mint utolsó Istenhozzádot, a szent ember ravatala elé . . .

PROHÁSZKA EMLÉKE

A székesfehérvári keresztény-socialismus össze van forrva Prohászka Ottokár nevével. Természetes ezért, hogy pünkösd hétfői közgyülésüket Prohászka emlékének szentelték. Az ünnepi beszédet — az alantiakban — Jancsó Sándor mondotta:

Hajtsuk meg fejünket mély megilletődéssel a ker. szociális evangélium legnagyobb apostolának, díszelnökünknek dr. Prohászka Ottokár Püspök Urnak még most is velünk együtt jelen levő nagy szelleme előtt és rójuk le a kegyeletnek szavakban el nem mondható, értékben és számokban ki nem fejezhető adóját.

A nagy apostól elköltözött a tülekedő élet világából. Benne elveszett a legnagyobb kereszténységocialista, akinél ragyogóbban, meggyőzőbben hirdetni, fanatikusabban hinni és követni ez eszméket és tanokat, nem tudta senki.

Ha a keresztény magyar társadalom tagjaiban a keresztény szociális eszmék iránt — megdicsőült díszelnökünk lelke rezzenésének csak egy milliomod része nyilatkozna meg, milyen magasan állanánk mi magyarok a világ népe felett?

Mi hisszük és valljuk, hogy az általa elvetett nemes magvak meleg talajba hullottak. Díszelnökünk nekünk vetett.

A székesfehérvári kereszténységocialista tábornak nagy a gyásza, mérhetetlen a fájdalma, mert lobogva égő nagy meteorja lefutott — leszaladt a sötét magyar égiven. De nagy a reménye és erős a bizalma is, mert ez az égi fény nem azért hagyott itt, hogy megsemmisüljön, hanem hogy közelebb jusson isteni szikrájával az elhagyatottakhoz, a hivalkodókhoz, a még hitetlenekhez, kétkedőkhöz.

Érezzük mindannyian, hogy bár levetett saruval közeledünk Hozzá, még is gyarlók, kicsinyek és gyengék vagyunk ahhoz, hogy felfogni, méltatni és értékelni tudjuk a Nagy Apostol isteni küldetését. Nem is azért gyültünk egybe, hanem égre emelt könnyes szemekkel kérjük Nagyvezérünket, ne hagyjon elveszni bennünket, hanem kovácsolja össze átfogó, átmelegitő szellemével a keresztény magyar társadalmat és állitsa ezt a megsemmisitetlen hatalmas erőt a krisztusi szociális igazságok és tanok megvalósításának szolgálatába.

Az intézőbizottság kimondotta, hogy Díszelnökünk emléke jegyzőkönyvben arany betükkel örökittessék meg, hogy a tagok lelkébe kitörülhetetlenül vésessék bele nagy neve, hogy most arcképe, később mellszobra pártunk részére szereztessék meg, hogy temetésén az egész párt jelenjen meg, hogy a Prohászka Ottokár parkban felállitandó szobrára inditsunk gyüjtést, hogy ez a szobor mementója legyen a hitetleneknek, zarándokhelye az enyhülést, vigasztalást, lelkiegyensulyt és bátoritást kereső millió magyarok számára.

A kereszténységocializmus, jövőbe látó díszelnökünk szerint a holnapé. A szociális életet, irányt és eszméket eltüntetni, elnémitani nem lehet, mert az még a kősirból is feltámad, hogy irányitója legyen az emberiség jobb sorsának, hogy kicsiszolja és nemesitse a lelkeket.

A szeretet apostolai az igazi nagyok közül kerülnek ki, mert a szeretetben az ember legfenségesebb, legnagyobb s legszebb érzése nyilvánul meg.

Zarándokok ezrei Prohászka Ottokár kriptájánál.

Az áprilisi szomoru, gyászos szombaton Ottokár püspök meghalhatott, de a halál apostoli lelkének szent tüzét ki nem olthatta: az tovább él, munkál a hivők seregében s biztosan mutatja az utat a földi lét Golgotháján át az örökkévalóság felé.

Ennek volt a bizonysága az áldozócsütörtöki zarándokok serege, akik a Szociális Missió Társulat vezetésével a fővárosból Alba patinás multu falai közé mentek, hogy felkeressék a Szentháromság temető kápolnájában levő kriptát, ahol dr. Prohászka Ottokár megszentelt hamvai pihennek.

A Szociális Missió Társulat kékkeresztes jelvénye — az Ő szellemének halhatatlanságát őrzi. Az Ő apostoli lelkének kincses tárháza hivta életre ezt a Társulatot, hogy annak tagjai a modern kor gyermekeinek lelkéhez férkőzve, a gyakorlati életbe vigyék bele a krisztusi szellemet, a kereszténvi szeretet soha ki nem alvó szent tüzét; s ezen áldásos munkájukkal a hitében és erkölcseiben megrendült mai nemzedéket visszavezéreljék Istenéhez, hogy az Ur megszentelt hajlékai, a templomok, a hivők seregével ujból benépesedjenek, ahol a lázárok és krőzusok szomjuhozó lélekkel áhitják az örök-lét nektárcseppjeit.

A kék-keresztes jelvény alatt dobogó szivek hivatottak elsősorban is e talizmán megóvására, hogy az idő a nagy Apostol szellemi kincseit soha fel ne őrölhesse, azokat az emberiség közkincsévé tegye.

* * *

Áldozócsütörtökön Székesfehérvárra több mint kétezren zarándokoltak. A zarándokok kezében megszentelt olvasó s fenhangon, az ima áhitatában elmerülve, vonult a menet a városon át azon az uton a Szentháromság temető felé, amelyen az őskoronázó város apostoli lelkü, nagy püspökét, dr. Prohászka Ottokár püspökőt vitték utolsó utjára. A menet az utcákon át mindenütt az ünnepi járókelő közönség sorfala között vonul a Szentháromság temetőig. Az egész utvonalon diszruhás rendőr őrszemek példásan ügyelnek, hogy az utcák forgalma sehol se zavarja meg a zarándokok áhitatát.

A temető főbejárata előtt diszruhás rendőrlegénység áll sorfalat. A temető főbejáratával szemben a katonazenekar várakozik. A temető kápolnájának ajtajában délszaki növényektől körülvett s virágokkal diszitett oltár áll. A kápolna előtt zsöllyeszékek és padok várják a zarándokokat.

A zarándokok megérkeznek. Az oltár körül felállanak. Az előkelőségek és idősebb zarándokok a székeken és padokon foglalnak helyet.

Egyszerre csak autótülkölés hangzik fel. Egy csukott, üvegezett autón megérkezik nagybányai Horthy Miklósné, Magyarország kormányzójának neje és nővérei: Meltzer Lászlóné és br. Urbán Péterné. Az érkezők elé a temető főbejáratához Farkas Edith alapítványi hölgy, a Szociális Missió Társulat főnöknője siet és üdvözli, majd Teller Gyula kerületi rendőrkapitány és Jónás Béla rendőrfőtanácsos társaságában a kormányzónét a számára az oltárral szemben fentartott zsöllyéhez kiséri. A kormányzóné, mielőtt helyet foglalna, megpillantja a mély gyászruhába öltözött Nagy Alfonznét, a megyéspüspök nővérét s kézfogással szeretetteljesen köszönti.

Dr. Viszota Alajos kanonok megjelenik az oltár előtt és szentmisét mond. Szentmise közben az Ottokár Hadiárvaház leánynövendékeinek énekkara egyházi énekekkel és a katonazenekar egyházi zeneszámokkal emeli a szentmise áhitatát.

A szentmise végén Zimányi Mihály budapesti piarista tanár tart egyházi beszédet. „Testett öltött — ugymond — a papi Ige. A hit bucsujáróhelyé teszi az őskoronázó várost, azt a várost, amelyben dr. Prohászka Ottokár püspök hamvai pihennek s amelynek rögeit Szent István, Szent Imre, Szent Gellért, mind megannyi apostoli elődök szent hellyé avatták." Ezután beszédében a lelkesültség szent hevületével méltatta Ottokár püspök apostoli szellemét és munkásságát, majd Asszisi Szent Ferenc példájára hivatkozva hiszi, hogy dr. Prohászka Ottokár sirjából is egy uj virágoskert fakad.

A szentmise végeztével a zarándokok a kápolna elé vonulnak. Apró koszoruk a kezekben — szorgos kezek munkájának eredményei.

Az első, aki a kriptába Ottokár püspök sirjához lemegy: nagybányai Horthy Miklósné, Magyarország kormányzójának felesége. Ötpercig időzik a kriptában. Imát mond s koszorut helyez eléje.

Utána a Szociális Misszió Társulat nővérei és a zarándokok csoportokban járulnak a kripta elé.

Nézzük a hatalmas tölgyet! Eljön az idő, midőn törzse, mely századok viharaival, fergetegeivel dacolt és büszkén emelte koronáját az ég kéklő menyezete felé: nyom nélkül eltünik. A szeretet müvei, alkotásai azonban állandóak. A bennük rejlő nemesség, jóság fentartja és távol tartja tőlük az enyészetet. Prohászka Ottokár emléke is örök; tanitásai kitörölhetetlenül vésődtek az emberekbe.

Legnagyobb áldás a vallás. Mi lenne a világból, milyenek lennének az emberek, ha nem ismernék a vallás mindenható erejét. Szeretetet, emberiességet, megértést, könyörületességet hint el a vallás s áldásai mindenütt mutatkoznak. Prohászka Ottokár olyan volt, mint a missionarius; elhintette a vallás magasztos igéit olyan helyekre, amelyek addig érintetlenek voltak azzal szemben.

Nincs fény világosság nélkül — nincs az életnek értéke, tartalma szeretet nélkül.

Székesfehérvár szabad királyi város közönsége nevében szomorusággal telt szivvel jelentem a mélységes gyászt, a váratlan és rettenetes csapást, a pótolhatatlan veszteséget:

Prohászka Ottokár dr.

Isten irgalmából és az apostoli szentszék kegyelméből székesfehérvári püspök, a hittudományok bekebelezett doktora, valóságos belső titkos tanácsos stb. Székesfehérvár szab. kir. város díszpolgára.

Budapesten 1927. április hó 2-án d. u. 3/4 2 órakor visszaadta nemes lelkét Teremtő Istenének.

Büszkeségünknek, lánglelkű, tudós püspökatyánknak tetemét f. hó 5-én, kedden d. e. 11 órakor Budapesten az egyetemi templomban fogják beszentelni, ahonnan ugyanezen napon délután Székesfehérvárra szállitják.

A budapesti gyászszertartásra Székesfehérvárról kedden d. e. 1/2 9 órakor különvonat indul és pontosan 10 órakor érkezik Budapestre.

Drága halottunkat Székesfehérvárott a Székesegyházban helyezzük ravatalra. Kedden este 7 órától egész éjen át szerdán reggel 7 óráig nyitva lesznek a főtemplom ajtai, hogy Székesfehérvár közönsége, a Nagy Halott árvái szivből fakadó ima kiséretében elbucsuzhassanak szeretett Püspökatyjuktól.

Székesfehérvárott a gyászszertartás szerdán d. e 9 órakor kezdődik, kezdődik a főtemplomban tartandó gyászmisével, ezt követőleg a püspökség előtt levő téren történik Nagy Halottunk beszentelése, majd a Nádor-Nagy Sándor-, Palotai utcán át a „Szent Háromság"-ról nevezett temető kápolnájába kisérjük csendes nyugvóhelyére.

Jóságos lelkű, rajongó szeretettel szeretett Püspökatyánk! Kiknek legnagyobb a gyászuk, a fájdalmuk, a veszteségük, — szerető gyermekeidnek, Székesfehérvár közönségének nevében bucsuzom Tőled.

Köszönöm, hálával telt szivvel köszönöm mindazt a jót, nemeset, mindazt a kincset, amiben bennünket 21 éven át részesitettél. Leborulva kihült tetemed előtt, mondok hálát apostoli, szent munkádért, jóságodért, szeretetedért. Hálásan köszönöm valamennyi gyermeked nevében a drága kincseket, tanitásaidat: az Istenfélelmet, a hazaszeretetet, a csapások elszenvedését, az igazságtalanságok elleni Krisztusi türelmet, fájdalomban, bánatban Istenben vetett bizodalmat, amikre szüntelenül bennünket tanitottál. Sziveinkbe véstük e drága kincseket és azt a hatalmas erőt, amit közöttünk életed árán szétosztottál, azt a fényt, amit addig sugároztál, amig nemes lelked lángja ki nem aludt — keresztény egyházunk, édes hazánk javára fordítjuk.

Gyermekeid, Székesfehérvár város közönsége nem engedte, hogy drága holttested másutt nyugodjék, mint itthon hiveid szerető gyermekeid, féltő, gondos őrzése alatt. Sirboltodat szent helynek fogjuk tekinteni, ahová mindenkor el fogunk zarándokolni, hogy nyugodalmadért imát küldjünk az Uristen zsámolyához, ahol megjelenünk, valahányszor erőre, vigasztalásra, erős hitre lesz szükségünk.

Jóságos Püspökatyánk: Isten veled!

Székesfehérvár, 1927. április 4. ***Polgármester.***

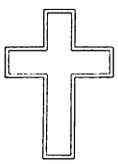

A székesfehérvári székesegyházi káptalan saját és az egész egyházmegye papsága nevében is mélységes szomorusággal, de az isteni gondviselés kifürkészhetetlen akaratában fiui alázatosséggal megnyugodva jelenti, hogy nagyméltóságu és főtisztelendő

Prohászka Ottokár

székesfehérvári megyéspüspök, valóságos belső titkos tanácsos, felsőházi tag, a magyar tudományos és a Szent István akadémia, a Kisfaludi és a Petőfi társaságok tagja, a Pázmány egyesület, az Aquinói Szent Tamás társaság és az orsz. kath. népszövetség elnöke, hit- és bölcsészet-tudor, stb., stb. f. hó 2-án, délután 1 óra 45 perckor Budapesten rövid szenvedés után, életének 69-ik, áldozópapságának 45-ik, püspökségének 22-ik évében az Ur igéinek fáradhatatlan és utolsó erejéig kitartó hirdetése közben előállott agyvérzés következtében, az egyház szentségeivel megerősitve, az Urban csendesen elhunyt.

Az Istenben boldogult Püspök Atyánk hült tetemeit a budapesti egyetemi templomban f. hó 5-én, kedden délelőtt tartandó gyászistentisztelet s beszentelés után Székesfehérvárra szállitjuk és f. hó 6-án, szerdán 9 órakor a székesegyházban érte ünnepélyes szentmisét mondunk, ezután a Szentháromságról nevezett temetőbe kisérjük s a jövő feltámadás reményében a Szentháromság kápolna sirboltjában nyugalomra helyezzük.

Székesfehérvár, 1927. évi április hó 2.

Az örök világosság fényeskedjék neki!

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

ÉLETRAJZA

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR ÉLETRAJZA

A nagy emberek élete, működése sok esetben kapcsolatos a körülményekkel, a helyzettel és a családi állapottal. A körülmények reányomják bélyegüket az egyénekre; befolyásolják a cselekvéseket és más irányt adnak sokszor az életnek. Szükséges, nélkülözhetetlen ezért, hogy a reflektor világosságát, mindent megvilágító fényét vetitsük a nagy kiválóságok életkörülményeire, mert azáltal magyarázatát kaphatjuk sok, különben meg nem értett megnyilvánulásnak. Prohászka Ottokár élete azt mutatja: a tehetség, a kiválóság önállóan, mindenkitől függetlenül halad és elnyeri kortársai szeretetét, hódolatát. Prohászka életpályája a tehetség érvényesülésének ragyogó példája.

Nézzük, lássuk: hogy indult el, milyen állomásokat hagyott maga után Prohászka Ottokár.

A nagy püspök 1858. október hó 10-én látta meg a napvilágot. Szülei akkor Nyitrán laktak. Édesatyja: Prohászka Domokos mint vadásztiszt szolgált, amely hivatását később felcserélte a

Prohászka Ottokár 3 éves korában

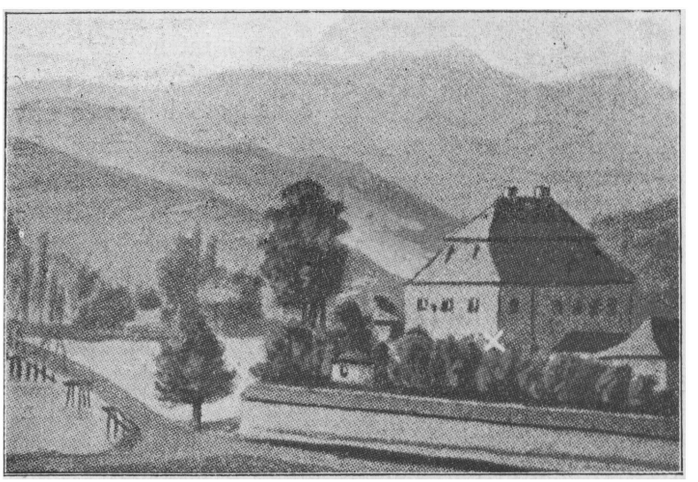

Prohászka Ottokár szülőháza Nyitrán.

pénzügyőri biztossággal. Édesanyja tősgyökeres nyitrai benszülött volt és a neves Filberger családból származott. Prohászka Domokos dacára annak, hogy Nyitrán általános szeretet és tisztelet vette körül 1860-ban elhagyta a várost és Rózsahegyre költözött.

Az elemi ismereteket Prohászka Ottokár Rózsahegyen szerezte meg. A hajlékony, minden szép és nemes iránt fogékony gyermeki lélek már a legfiatalabb korban is jelezte: tulajdonosa kiválóbb társainál. Rózsahegyen csak három elemit végzett a kis Prohászka Ottokár. A negyedik elemibe, — mivel édesapját áthelyezték, — már Losonczon járt. Ugyancsak Losonczon került gimnáziumba, s elvégezte ott az első és második osztályt. Mint harmadik gimnazista ujból vissza került Nyitrára, ahol édesapja rokonsága meleg szeretettel és gondoskodással vette körül a már akkor is elmélkedni szerető és komolyság felé hajló gyermeket. A Sors Nyitráról tovább vitte; elkerült a kalocsai Jézustársasági konviktusba. E helyütt már nyilvános elismerésben is volt része, amennyiben tanárai több izben nyilvánosan is hangot adtak elismerésüknek, s hangoztatták: jó, kiváló pap válik belőle. Mint hetedikes gimnazista az esztergomi érseki papnevelőben tanult. Ugyanitt végezte a nyolcadik osztályt is.

Már gimnáziumi tanulmányai alatt kivilaglott Prohászka Ottokár kiválósága. Ez volt az oka annak, hogy fiatalon, közvetlenül az érettségi vizsgálat után a római magyar-német kollegiumba juttatták be, ahol hét éven keresztül gazdagitotta tudását és csiszolta elméjét. A hosszu időt

Prohászka Ottokár theologiai és filozofiai tanulmányokkal töltötte. Belemerült a legrégebbi theologiai művek tanulmányozásába s tökéletesen kiképezte önmagát. Tanult, buvárkodott. Elmerült a régi irásokba és kettős doktorátust szerzett meg.

Prohászka Ottokár 7 éves korában

Tagadhatatlan, hogy Prohászka Ottokár életére, és későbbi működésére nagy hatást gyakorolt Róma. És ez természetes is. Az örök városban magába szivhatta a multak emlékéből kisugárzó tanulságokat és kikristályosodva láthatta az igazi pap feladatát: a szeretetet. Prohászka Ottokár ragyogó lelkének uj szint, uj csillogást adott Róma.

1881. év fontos esemény Prohászka Ottokár életében. Akkor szentelték fel áldozó papnak. Mint kettős doktor tért haza.

A fiatal áldozó papot Simor János hercegprimás segédlelkésznek nevezte ki az Esztergom-belvárosi plébániára. Uj hivatalában azonban nem működött hosszasan, alig két hónap multán a főpásztor az érseki papnevelő intézetbe küldötte, ahol a latin és görög nyelvet, majd később a lelkipásztorkodástant és ágazatos hittant tanitotta.

Több mint két évtizeden keresztül (22 évig) tanitott Prohászka Ottokár az esztergomi szemináriumban. Tanitása egyéni volt; a hallgató lelkét és értelmét ragadta meg. Prohászka minden egyes tanitványával önnálóan foglalkozott: mindegyikben felkeltette és ébren tartotta hivatásának magasztosságát. Oda törekedett, hogy az igék élő valóságot öltsenek. Az állandó tűz, amely Prohászka Ottokár keblében lobogott, uj, kiváló alkotásokra ösztönözte. A szónoklat mellett a tollat adta kezébe; a szó muló ereje mellett a betű állandó fegyverét is ütközetbe vitte. A szelid, galamblelkű Prohászka, aki teljes lélekkel, egész egyéniségével a szeretet embere volt, harcolt, küzdött, ha hitéről volt szó. Igazi apostol volt, aki ragyogó szónoklatokban vázolta az ember valódi feladatát. Igazi pap volt, akinek élete teljes összhangban állott a hirdetett eszmékkel.

Munkái országos hirt és elismerést szereztek Prohászka Ottokárnak. Akik elolvasták, megteltek uj hittel és hivő lelkük a magasság, az igazi tiszta élet felé fordult. A munkái közül felemlitendőnek véljük: Isten és a világ (1891), A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat (1895), A föld és ég (1902), A diadalmas világnézet (1903).

E helyütt nem biráljuk a munkákat, csak azt jegyezzük meg, hogy Prohászka Ottokár műveit mindenki, még a más vallásuak is élvezettel és meghatódással olvasták.

A nagyobb, önálló munkák mellett kisebb, értékes tanulmányokat és könyvbirálatokat is irt Prohászka Ottokár, amelyek jobbára a Magyar Sion hasábjain jelentek meg. E kisebb tanulmányok öt hatalmas kötetet töltenek meg, amennyiben 2600 oldalon 62 nagyobb értekezést és 160 könyvbirálatot olvashatunk. De nemcsak az irodalom terén alkotott abban az

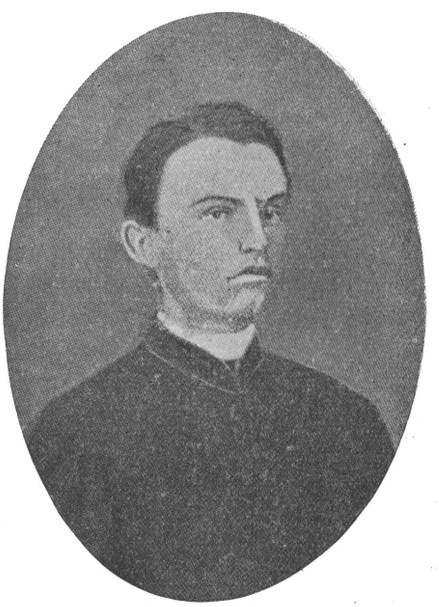

Prohászka Ottokár mint theologus

időben nagyot és hervadhatatlant Prohászka Ottokár, hanem arra is törekedett, hogy az egész ország lakosságát felrázza. Ez késztette arra, hogy 1901-ben a királyi udvari- és várplébánia templomban megtartsa lelkigyakorlatát. A férfiak ezrei hallgatták az igazságot a lelkigyakorla-

Az alsó sor balról *) jobbra: Vojnits (?), Prohászka, Antunovits
középső sor: B. Sennyey, Szinyei, Schmausz (?), Gr. Zichy, — ?, Országh (?)
felső sor: Hauer, — ?, — ?, Gr. Batthyány, Jakabos, Kégl

*) A baloldal a képre néző balkezétől számitódik.

P. Fényi, Prohászkát VI-ban tanitotta természetrajzból. A 83 éves öreg a csoportképet földeriteni nem képes teljesen, csak egyeseket ismert föl, de egyik-másiknál kételkedik.

tokon; hallhatták: milyen uton kell haladniok, ha a tiszta és szeplőtlen életcélhoz akarnak. jutni. Olyan működést fejtett ki Prohászka Ottokár, mint a hittérítő. A gyenge és habozó lelkeket visszavitte az egyházhoz és buzgó, vallását szerető és megbecsülő embert alkotott belőle. Prohászka Ottokár mindenütt ott volt, ahol buzditani, a lelkeket erősiteni kellett. Legtöbb katholikus nagygyűlés szónokaként szerepelt; ekkor elhangzott beszédei valósággal eseményszámba mentek.

Prohászka Ottokár alkotó, teremtő egyéniség volt. Felismerve az idők jelét, tudta és rögtön átérezte, hogy csak intézményesen lehet az egyéneket az igaz vallásosság utjain megtartani. Ahol csak lehetett, olyan egyesületet alkotott, amelynek tagjai kötelesség gyanánt tartották be az egyház eléjük irt parancsait. Ez a gondolkodás vitte arra, hogy elvállalja az Országos Katholikus Nővédő Egyesület vezetését. Az egyesületet nemcsak irányitotta, hanem részt vett a legaprólékosabb munkában is. Prohászka Ottokár nem disznek tekintette megbizását; dolgozott mint vezér, s munkálkodott minden téren, minden tekintetben. A tetterős és munkabiró főpap kivette tevékenyen részét a Szent István Társulat működéséből is. Ugyancsak vezető szerepet töltött be a Katholikus Irók és Hirlapirók Pázmány-egyesületében és az Aquinói Szent Tamás Társaságban.

Örök emléket állitott fel Prohászka Ottokár azáltal is, hogy meginditotta és sikerre vezette azt a mozgalmat, amely a leánykereskedelem ellen igyekezett küzdeni. Érző szive, meleg lelke elszomorodva látta, hogy Magyarország a leánykereskedelem egyik góczpontja. E munkában

Felső sor balról jobbra: Vézinger Károly, Horváth Ferenc, Fehér Gyula, Kereszty Viktor, Halmos Ignác, Prohászka Ottokár.
Alsó sor: Hettyey Sámuel, Homolay János, Meszlényi Gyula, Zádory János, Soóky Gábor.
1884 évbeli fényképfelvétel

Prohászka Ottokár látogatása az Árvaházban

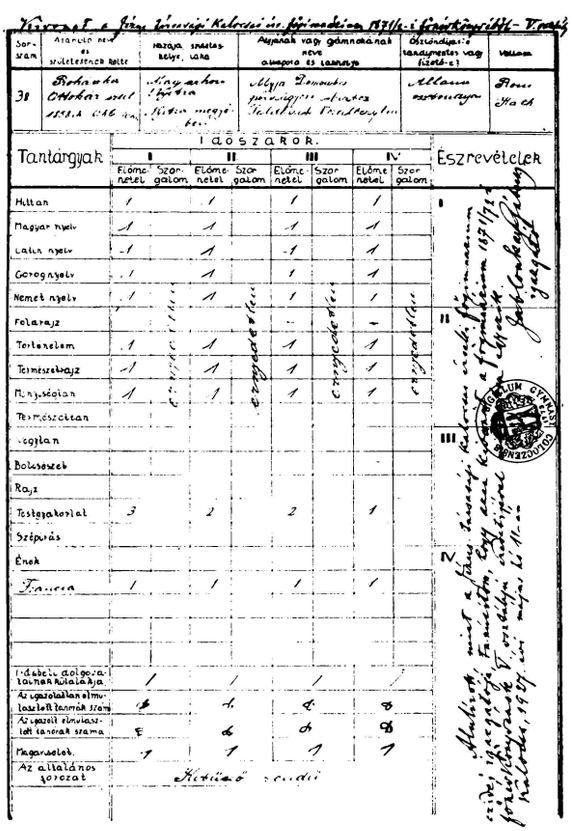

Sor-szám	A tanuló neve és születésének kelte	Hazája születés helye, lakása	Atyjának vagy gyámának neve állapota és lakhelye	Özvöndijas-e? tandíjmentes vagy fizető-e?	Vallása
38	Prohaszka Ottokár szül. 1858. évi [illegible] hó [illegible]-án	[illegible] Kisber mezővárosban	Alsó Domonkos [illegible] Tolnavármegyében [illegible]	Államsegélyes	Róm. kath.

Tantárgyak	I. Előmenetel	I. Szorgalom	II. Előmenetel	II. Szorgalom	III. Előmenetel	III. Szorgalom	IV. Előmenetel	IV. Szorgalom
Hittan	1		1		1		1	
Magyar nyelv	1		1		1		1	
Latin nyelv	1		1		1		1	
Görög nyelv	1		1		1		1	
Német nyelv	1		1		1		1	
Földrajz								
Történelem	1		1		1		1	
Természetrajz	1		1		1		1	
Mennyiségtan	1		1		1		1	
Természettan								
Vegytan								
Bölcsészet								
Rajz								
Testgyakorlat	3		2		2		1	
Szépírás								
Ének								
Francia	1		1		1		1	
Írásbeli dolgozatainak hulalája	1		1		1		1	
Az igazolatlan elmulasztott tanórák száma	8		4		4		8	
Az igazolt elmulasztott tanórák száma	8		6		6		8	
Magaviselet	1		1		1		1	
Az általános sorozat	Kitűnő sorozatú							

Észrevételek

I. [illegible]

II. [illegible]

III. [illegible]

IV. [illegible]

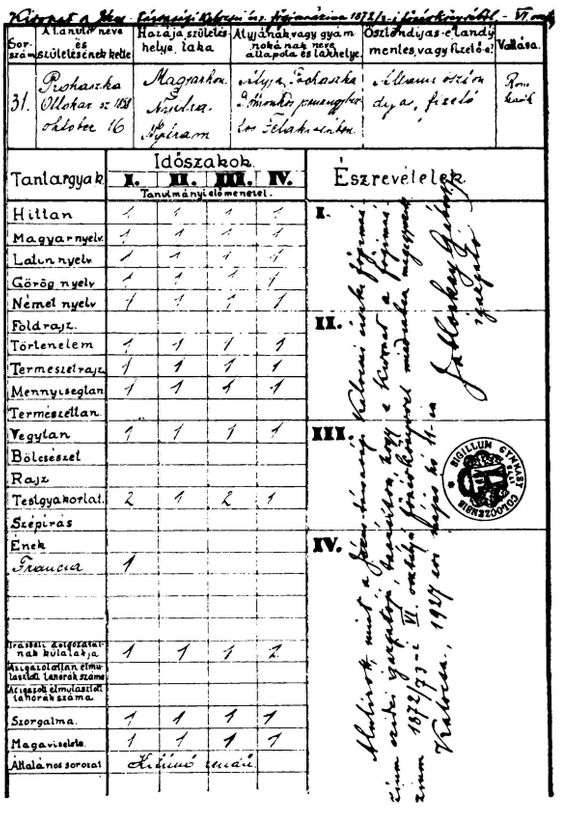

Sor-szám	A tanuló neve és születésének kelte	Hazája születés helye, lakása	Atyjának vagy gyámának neve állapota és lakhelye	Özvöndijas-e? tandíjmentes vagy fizető-e?	Vallása
31.	Prohaszka Ottokár sz. 1858. október 16.	Magyarhon Nádasd. Sopiram	[illegible] Prohaszka a Horvát pausegyház [illegible] Tolnavármegyében	Államsegélyes dijas, fizető	Róm. kath.

Tantárgyak	Időszakok I. Tanulmányi előmenetel	II.	III.	IV.
Hittan	1	1	1	1
Magyar nyelv	1	1	1	1
Latin nyelv	1	1	1	1
Görög nyelv	1	1	1	1
Német nyelv	1	1	1	1
Földrajz				
Történelem	1	1	1	1
Természetrajz	1	1	1	1
Mennyiségtan	1	1	1	1
Természettan				
Vegytan	1	1	1	1
Bölcsészet				
Rajz				
Testgyakorlat	2	1	2	1
Szépírás				
Ének				
Francia	1			
Írásbeli dolgozatainak hulalája	1	1	1	1
Az igazolatlan elmulasztott tanórák száma				
Az igazolt elmulasztott tanórák száma				
Szorgalma	1	1	1	1
Magaviselete	1	1	1	1
Általános sorozat	Kitűnő tanuló			

Észrevételek

I. [illegible]

II. [illegible]

III. [illegible]

IV. [illegible]

Prohászka Ottokár V., VI. oszt. bizonyítványai.

Prohászka a szószéken

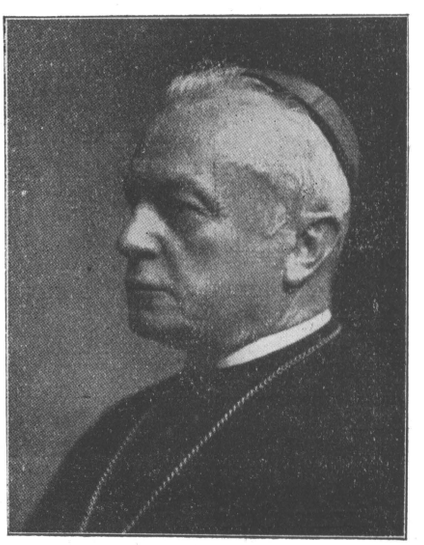

Prohászka székesfehérvári püspök

Tisza Istvánhoz kapcsolódott: e két nagy férfi agilitásának és fáradtságot nem ismerő kitartásának tulajdonítható, hogy e téren ma már megszüntek a régebbi idők elszomorító jelenségei. A szószékről a lelkekhez, a szivekhez beszélt, magával ragadva hallgatóit.
Hittudományi működésének elismeréseként 1904-ben a Pázmány Tudomány Egyetemen tanszéket kapott. A hittudományi kar büszkesége és disze lett Prohászka Ottokár.
Magasan ivelő pályája 1905-ben még tovább lendült; a király Róma hozzájárulásával Székesfehérvár megyéspüspökévé nevezte ki. A püspökké való felszentelés 1905 dec. 24-én folyt le a Sixtina Kápolnában.
Prohászka Ottokár mint püspök is egyszerü, igazi papja maradt egyházának. Tovább is éppen olyan szeretettel intézte a szegény emberek ügyét, baját; egyszerüsége, szerénysége püspökkorában is jellemző egyéni sajátsága volt. Püspöki működését hiven adja vissza egyik főpásztori beszéde: „Dolgozni jöttem, dolgozni akarok a züllésnek indult magyar nép megmentésének nagy napszámában, a kor bágyadtságától beteg lelkeknek meggyógyitásán, a szenvedélyek lázától elgyötört bűnösök megtéréséért. Mindezt Jézus nevében, Jézus erejével."
Prohászka Ottókár azt tette, amit mondott. Küzdött, dolgozott, hite, hazája érdekében.
Emléke maradandó lesz; azzá teszik alkotásai.

* * *

Prohászka Ottokár kitüntetései a kalocsai Jézustársasági gymnasiumban V. oszt. 1871/72-ben.

1. Szorgalom és összes előmenetelből az első jutalmat érdemelte.
2. Az egyes tantárgyakból versenyzés folytán jutalmat nyert:
   Német nyelvből
   Természetrajzból
   Francia nyelvből.
3. A jutalmazáshoz közel járt:
   Magyar nyelvből
   Görög nyelvből
   Történelemből.
4. A konviktus II. szakaszában érdemkeresztet nyert.
   (Ez a viseletet, fegyelmet jutalmazza.)

1872/73-ban, VI. oszt.-ban épúgy mint a többi osztályokban a jutalomkiosztás elmaradt.

Magyarázó jegyzet.

A tanulási kedv fokozására módszerünk egyik fogása a jutalmazás. Egyik neme ennek az évvégi prémium-osztás. Minden tárgyból van egy prémium, azonkivül egy főprémium, azonkivül egy főprémium szorgalom és összes előhaladásból. Az egyenlő erősek között versenydolgozat dönt. Külön dicséretben részesülnek a „közelítők", akik a prémiumhoz közel jutottak.

Prohászka Ottokár konviktor-osztálytársai Kalocsán 1871/72-ben, V. oszt.-ban.

Gróf Andrássy Géza, Antunovits Endre, gróf Batthyány Zsigmond, Hauer Hugó, Jakabos Vilmos, Kégl János, Országh Lajos, Pocskay Bódog, Prileszky Antal, Schmausz Antal, báró Sennyey István, Szinyei József, Vojnits Dániel, gróf Zichy Károly.

AZ ORSZÁG NAGYJAI

OTTOKÁR PÜSPÖKRŐL

Mint a napsütötte gyémánt, úgy ragyogott lelke a
krisztusi emberszeretettől, arany volt minden szava, ne-
mes volt minden tette, áldásthozó minden gondolata.

Az Ő gazdag vetése kikelt hálás hallgatói szívében
és megtermi éltet hozó gyümölcsét.

Emléke halhatatlanul tovább él hálás híveinek
lelkében; az Isten pedig megáldja nagy püspökün-
ket az örökkévalóságban!

József

PROHÁSZKA OTTOKÁR EMLÉKE

Irta: CSERNOCH JÁNOS esztergomi érsek, biboros hercegprimás.

Prohászka Ottokárt kénytelen voltam idegen földön megsiratni. Betegségem miatt San Remo-ban tartózkodtam, mikor nagy püspöktársam váratlan haláláról értesültem. Mélyen sajnálom, hogy a halottól el nem bucsuzhattam s a temetést nem én végezhettem. Prohászka Ottokár halála nemcsak az egyházra és a magyar hazára veszteség, hanem fájdalmas egyéni vesztesége mindazoknak, akik őt barátilag szerették. Én Prohászka Ottokárt 1882. óta ismerem. S ismeretségünk első pillanatától haláláig a legőszintébb tisztelettel, nagyrabecsüléssel és csodálattal vettem őt körül. Igaz barátságunk soha meg nem lazult, hanem folyton csak szorosabbá vált. Egyházi, politikai és társadalmi téren mindig együtt és teljes egyetértéssel dolgoztunk. Megpróbáltatásaink idején egymás vigasztalására voltunk. Esztergomban 22 évig közösen tervezgettünk, közösen harcoltunk, osztoztunk bánatban és örömben. 19 évig voltunk püspöktársak. S mint ilyenek nemcsak a püspökkari konferenciákon, hanem egyébként is számtalanszor találkoztunk. Mélységes hálával vettem az ő megbecsülhetetlen segitségét, amelyet egyházmegyém s különösen Budapesten nyujtott, s lángeszének értékes tanácsait az egyházi s egyéb kérdésekben. Valóban megható volt az a szerénység és fáradhatatlan szolgálatkészség, amellyel a világhires Prohászka Ottokár a hercegprimásnak és püspöktársainak szolgálatára állt. Ha én vagy a magyar püspöki kar bármily föladatot rótt reá, azt genialisan és ragyogóan megoldotta. Legutóbb, Magyarországból elutazásom előtt kértem, hogy a Szent István Társulat ezidei közgyűlését helyettem vezesse, amit örömmel megigért.

Prohászka a magyar papság örök mintaképe marad az alázatosságban, az Isten dicsőségeért és a lelkek üdveért önzetlen buzgóságban. Soha kitüntetésért nem vágyott, sőt azt elháritotta. Mint egyszerű presbyter lépett a püspöki trónra, amikor az Apostoli Szentszék kegyelme, a király bizalma és a magyar nemzet egységes lelkesedése tőle azt az áldozatot elvárta, hogy püspökséget vállaljon. Mint püspök is megőrizte igénytelen szerénységét.

A törtetést, irigységet, támadást és az éles kritikát nem ismerte. Fölényes szelleme nyugodtan trónolt a magasságban s onnan örülni tudott mindenki sikerének. Sértések és fájó kritikák nem értek föl hozzá. Föltétlen engedelmességet tanusított elöljárói iránt.

Életének egyetlen célja volt az Isten dicsősége és a lelkek üdve. Szerette a lelkeket s értük tanult, elmélkedett, írt és beszélt. Őseredeti egyéniségének tehetségei érintkezésbe léptek a modern ember lelki világával. S ebből a szellemi viszonyból születtek meg nagy szellemi alkotásai. Uj utakon járt, friss problémákat elemzett, kisérleti munkát végzett. Nem a föltünés, a ragyogás volt a vágya, hanem a lelkek megnyerése. Sokan szemére vetették, hogy csillogó költészetével, varázslatos retorikájával csak gyönyörködtet, de nem nyujt kenyeret s nem hajlitja az akaratot. Ez a szemrehányás igazságtalan volt. Prohászka öntudatosan cselekedett.

Maga mondotta nekem: „Tudom, hogy minden hallgatóm meg nem ért. De ha bárki is avval a benyomással távozik beszédem után, hogy szép volt, azt már beigazitottam az Istenhez vezető útra." Prohászka példás élete volt beszédeinek és irásainak legjobb magyarázata. Imádságos, szeplőtelen papi élete bizonyitotta, hogy nem vizenyős poézist, hanem praktikus katholikus hitéletet hirdet. Eredeti, félremagyarázható szavait és mondatait az ő életének kommentárjában kell megvizsgálni. S ha tévedett, a jó ügyért tévedett. A hivatalos egyház intését gyermeki alázatossággal fogadta.

Soha nem felejtem el azt a lenyügöző hatást, amelyet különös lelki extázisban mondott néhány beszéde, például legutoljára a Szent István Akadémia Szent Ferenc ünnepségén a pesti Vigadóban mondott beszéde bennem kiváltott. Mintha az emberi mértéket meghaladó szellem titkos revelációkat tárna föl, úgy nyíltak ki a gondolatai. Boldog és büszke voltam, hogy az Isten ily csodás lángészt adott nehéz időkben a magyar egyháznak. S szinte féltem, hogy nem is tudjuk eléggé, mekkora Isten-ajándéka Prohászka Ottokár.

S amikor nehéz gyászban olvastam a magyar sajtó közleményeit az elhunyt Prohászkáról, nagy bánatomban vigasztalásomra volt, hogy a legnagyobb tollu magyar irók nemes versenyben méltatták Prohászka nagyságát s az egész ország úgy hódolt neki, amint százados jelentősége megkiványa. Az ország tehát megértette Prohászkát. Először lelkesedett gondolatainak tündöklő szépségén s azután fölfogta azok igazságát.

Prohászka előkészitette az Úr útjait. A nagy próféta a sirba szállt. Most az Úr vegyen állandó lakást a magyarok szivében. Evvel az imádságos fohásszal búcsúzom halhatatlan barátomtól és püspöktársamtól.

A NAGY APOSTOL

Irta: SZMRECSANI DR. SZMRECSÁNYI LAJOS v. b. t. t. egri érsek.

A nagy apostolhoz méltó *nehány sort* általában sem, de különösen most nem tudok irni, mikor elvesztése felett sötét gyász boritja a nemzet lelkét, a mely méltón, néma siratásában nyilatkozik csak meg; nem most midőn még minden mást elnémít az aggodalom: lesz e aki nyomdokaiba lép; s — mint a képviselőház elnöki székéből elhangzott: „a vallás tanitásait a mindennapi élethez közelébb hozva, a megpróbálkozásokból való felemelkedésnek kiapadhatlan forrásává teszi." Az ő nagy elméje és nagy szive ebben lángolt és égett el. Lángolt már nagy pályája legelején, mikor még csak szűk körben, tanitványai értették meg s melegedtek fel tőle. Lángolt akkor is, mikor sokan félreértették s arra gondolt, hogy talán elfogulatlanabb lelkeknek az uj világban legyen apostola. Eljött azonban az idő, mikor lángjától égni kezdett minden, ami hozzá ért; s lett felülmulhatatlan abban, hogy minél több szivben gyujtott a lelkéből kiáradt isteni láng, minél számosabbak szomjuhozták az ajkáról csodás szépséggel és erővel elhangzott igét, annál önfeledtebb buzgalommal kivánt mindenkinek mindenévé lenni, egész a teljes odaadásig és elmulásig; hová fogja-e követni más, mint az utána való enyészhetlen vágyódás s elvesztése felett kesergő mélységes gyász? ki mondhatná meg?

PROHÁSZKA APOSTOLI JELENTŐSÉGE

Irta: DR. SCITOVSZKY BÉLA m. kir. belügyminiszter

Székesfehérvár halhatatlan emlékü püspöke, Prohászka Ottokár nemcsak a magyar globus lánglelkü főpapja volt, hanem egyetemes emberi mértékkel mérve is a XIX. és XX. század legnagyobbjai között helyet foglaló, páratlan lelki és szellemi értékekkel megáldott géniusz, amelynek fénye soha ki nem alvó fáklyaként lobogja be a magyar éjszakát!

Eldönteni is nehéz: miben volt nagyobb? Tudásának mélységeiben, amelyekből az életbölcseség és a modern tudományok minden gazdagságának tárháza sugárzott elő? A lélek szárnyaló magasságában, mely soha nem látott magaslatokra tudott ragadni? Hitének főnséges ragyogásában? Életének, papi hivatásának eszményi betöltésében? Szónoklatainak csodálatos kulturájában és költői szárnyalásában? Minden irásában és szavában géniuszának ihletett felgyulásában? Apostoli lelke szeretetének mindeneket besugárzó melegében?

Én Prohászka géniuszának és életének legnagyobb jelentőségét — nemcsak a magyar katholikus élet, de az egyetemes hitélet és a társadalom etikai szinvonalának felemelkedése és megerősödése szempontjából is — abban látom, hogy prófétai éleslátásával a társadalom vezető osztályának: *az intelligenciának* lelki életét vette gondozásba és ezt a sulyos feladatot tüzte ki apostoli működése céljául. Már

munkássága kezdetén észrevette, hogy a modern kor eszmeáramlatai mennyire meggyöngitették a társadalom hitéletét és a vallástalanság a közönyösség folytán éppen az intelligencia körében terjed leginkább. Minthogy pedig az intelligenciának hitélete szerint alakul az egész társadalom hitbeli állásfoglalása: Prohászka apostoli hivatásba kezdett akkor, amikor ennek a vallási letargiának és közönyösségnek a maga lángoló hitbuzgóságával hadat üzent.

Amidőn azonban apostoli müködése területéül az élet küzdelmeiben elfásult, a materializmus, racionalizmus hináraiban vergődő, tépelődő modern lélekben urrá lett sötétséget választotta, jól tudta, hogy ebbe a sötétségbe gyertyaszállal bevilágitani nem lehet. Ehhez a hatalmas munkához a modern kor szellemi fáklyáinak reflektoraira volt szüksége. Érezte, hogy a hitében meglazult, közönyös lelkeket felrázni, a szunnyadó hitet felgyujtani csupán a teológia merev, évszázados dogmáival nem lehet. A modern tudományok utvesztőiben eltévedt lelkek megmentésére modern metodika szerint — a hitelvek uttörő munkájául — a modern tudományok egész tárházát és minden eszközét harcba vetette. A dogmatikus hitelvek szikláján megtántorithatatlanul állva dolgozta fel szelleme a modern tudományok minden problémáját, bátran nyitotta meg az Istenség befogódzó lelke zsilipjeit a modern kor szellemi életének minden áramlata előtt és páratlan zsenijével, költői lelkének nagyszerü átdolgozó erejével, lángoló hitbuzgóságával a teologiai dogmák tartalmába, örökéletü igazságaiba friss levegőt, uj szépségeket, káprázatos szineket árasztott, az élet értelmét, realitásait és a tudományok megállapitásait pedig oly ihletett intuicióval hozta harmonikus kapcsolatba az Istenség, a földöntúli élet szárnyaló problémáival, hogy ezek a kinyilatkoztatásai a kialudt vagy tépelődő lelkeket felrázták, felgyujtották, az élet és a hit soha nem sejtett szépségeivel és melegével töltötték el.

Az apostoli magvetésnek gazdag volt az aratása.

A magyar intelligencia Prohászka működése óta fokozottabb hitéletet él és pedig erős, benső, meggyőződéses hit alapján, amely hitélet nem csak a nemzet jelene, de jövője szempontjából is mérhetetlen fontosságu.

Prohászka az Isten felkent apostola és az élet lánglelkü hirdetője volt. Nemcsak szeretettel, de mélységes meggyőződéssel igyekezett a lelkeket gazdagitani, feltárva a gyarló ember előtt a földöntúli élet szépségeit, felgyújtva benne a megértés lángját. a hit melegét, — bebizonyitva, hogy a hitigazságok nem merev dogmák, hanem az élet fenséges igéi és azok követése vezet a boldogság igazi útjára! A közönybe, fásultságba sülyedt lélek sötétjébe a maga lángoló lelke fényességének reflektorával oly szuggesztív erővel világított bele, hogy aki eddig a sötétségben élt, örömmel fedezte fel a benne felgyúló világosságot és ráeszmélt arra, hogy a földi élet szépségei csak a hit sugaras világa mellett nyujtják az igazi boldogságot.

Apostoli müködésének e téren elért gazdag eredményei bizonyitják legjobban Prohászka nagyszerű kvalitásait és emberi nagyságát, ennek a hivatásának páratlan hatásu betöltésében látom kimagaslani. Igazi apostol volt!

Pótolhatatlan az az űr, mely utána támadt. A költő aggódó sóhaja száll az ajkamra: „Mikor jön hozzá hasonló!?"

PROHÁSZKA OTTOKÁR PÜSPÖKRŐL

Irta: Báró WLASSICS GYULA a közigazgatási bíróság és a felsőház elnöke

Nincs a magyar társadalomnak egyetlen rétege, egyetlen nemesen gondolkozó tagja, ki át ne érezte volna annak a nagy veszteségnek sulyát, mely megcsonkitott hazánk erkölcsi értékeinek világára borult a mai nemzedék egyik legnagyobb és legjobb embere, elragadó szónoka, a hitélet leghivatottabb apostoli ihletségű lelki pásztora elhunytával. Nemcsak az elhangzott nagyjelentőségü beszédek és irott megemlékezések, de a nagy közönség köztudatának egyetemes megnyilatkozása volt az a mély gyász, mely őt az örökkévalóság útjára kisérte, de egyuttal fölemelő hit is abban, hogy az a fényesség, mely a nagy elhunyt lelki világából sugárzik — kalauzunk marad az élet viszontagságaiban.

Prohászka a mai nemzedék egyik legnagyobbika. Az ő értelmi és erkölcsi jellemének synthesise a legtündöklőbb vezércsillaga marad hitéletünknek. Ő a mit szóval vagy tollal mondott, azt belső meggyőződésének odaadó hevével mondta. Prófétai pathos ragadta el és ragadta ő magával hallgatóit. Filosophus volt a legjobbak közül, de ő nem az analysis túlzásában és ennek scholastikus magyarázatában kereste a formulákat, hanem az összefoglaló gondolatok szárnyas igéit tudta életre kelteni a nagy közönség számára is. Ő sohasem volt pessimista — ő hitt az emberi természet folytonos tökéletesedésében. A hit ragyogó fénye hevitette minden szavát. Hitt abban, hogy az embert az isteni gondviselés arra teremtette, hogy nemes alapérzései fejlődjenek. Hitt abban, hogy fel lehet rázni a közönyös lelkeket is. Hitt a saját hivatásában, melynek betöltésére annyi nagy lelki adományt nyert az isteni gondviseléstől. Hitt abban, hogy az ő mély meggyőződéses hitével meg tudja tériteni a hitetlent, szavainak igazságától áthatott buzditó erejével föl tudja emelni hallgató közönségét a legnemesebb gondolkozás, a legtisztább érzések világába. Igy lett ő igazi prófétai apostola, gondozó lelki pásztora a hivők seregének. Nem egy község, nem egy püspöki megye, hanem az egész országnak lelki pásztora. Nem volt neki nagyobb lelki öröme, mintha saját lelkesülését, meggyőződésének megingathatlan varázsát átsugározhatta a hivek lelkébe. Az isteni gondviselés nagy választottja volt ő. Bizonyitja ezt még az is, hogy a jó isten a legszebb halállal hivta magához, midőn a templom szószékéről, isten igéjének hirdetése közben, arról a helyről, honnan az ő lelkéből a hit örök fénye gyújtott világot.

A történelemnek lesz hivatása az ő nagy érdemeihez méltóan megörökiteni az ő korszakos jelentőségét, Prohászka Ottokár szónoki művészetének, igazi országos lelkipásztorkodásának, az ő erkölcsnemesitésének nagy munkáját. Prohászka Ottokár nemcsak a szónak volt mestere, de mestere a tollnak is. Tollával nemcsak az egyházi irodalmat gazdagitotta, de a tudomány különböző ágait és a szépirodalmat is. Minden irásában a gondolatok egész sorozatával találkozunk. Ezek a gondolatok mélyen járó elméjének és nemes szivének fényében sugároznak felénk. Nagy volt ő mint szónok, nagy mint iró, nagy mint lelkipásztor, de nagy volt mindenekfölött mint ember. Ő nemcsak predikálta, de gyakorolta a legnemesebb életet. Utolérhe-

tetlen népszerüségének ez a nemes emberi jellem volt jelentékeny mozgató ereje. Elmondhatjuk, hogy a legjobb ember koronája ragyog az ő értelmi és erkölcsi jelleme egész működése fölött.

Ennek a koronának a fénye hatásában élni fog a késői nemzedékek lelkében — és egészen bizonyos, hogy ha Prohászka ajkairól elhalt is a szó — Prohászka értelmi és lelki nagysága az ő szavaival nem hal el. Az ő apostoli működése él és élni fog mig tisztelik az igazi nagyságot, mig értékelni fogják a nagy erkölcsi, közművelődési és társadalomnevelő értékeket, melyeknek legelső sorában foglal helyet Magyarország igazi nagy lelki pásztora. *A Prohászka Génius halhatatlansága őrködjék fölöttünk.*

PROHÁSZKA A NAGY SZÓNOK

Irta: DR. RAKOVSZKY IVÁN nyug. belügyminiszter, orsz. képviselő

A nagy szónokok nemcsak a szó művészei. A szavak, amelyek csak mondatokba összetömöritve, bár még oly gyönyörű művészettel legyenek is összeállitva, a szónoklatnak legfeljebb rideg köntösét adják. Az igazi szónoklatnak leike van. Ragyogó, csapongó, Istenhez szóló, és emberi szivet megragadó lelke. Ezt az életet a szónoklatba csak a nagy emberi elme és a nagy emberi sziv képes beleönteni és nagy szónokok nem a szó, hanem az érzés, a tisztesség, a hit és a bölcseség művészei.

Prohászka Ottokárt, a nagy közönség, amely elvont munkásságát nem ismeri, leginkább hitszónokként szokta ünnepelni. Sokan hallgatói közül talán maguk sem tudták mi ragadta el őket inkább a nagy elme ragyogása-e, amely szavaiból kiáradt, a beszédek nagyszabásu felépitése, amely a monumentalitás érzését keltette a hallgatóban, a ragyogó nyelv tűzi játéka-e, amely elkápráztatta azt, akihez szólott, vagy az előadás tűze, mely elragadott, a legmagasabb régiókba emelt minden jelenlévőt.

Pedig ezek a momentumok mind egy forrásból fakadtak és ugyan annak az elemi erőnek egyszerre mutatkozó, különböző megnyilvánulásai voltak. Az Istenbe vetett erős és törhetetlen hit, a gondolkodás legmélyebb kincseit feltáró bölcselkedő elme és az erkölcsi világ legmagasabb csucsaira felszálló becsületesség töltötték meg szónoklatait tudással, hittel és az előadás szépségével. Az Ő szavainak valóban lelke volt, amelyhez méltó volt a külső köntös. Ezt a lelket ő adta bele a saját nagy lelkének páratlan értékeiből csillogtatván meg egy-egy drága követ minden szavában.

Nagy szónoklatai egy nagy ember lelkének varázslatos megnyilatkozásai voltak, melyeken keresztül közönsége bele tudott tekinteni abba a kohóba, lelkébe, — melyben az emberi nagyság tűze olvasztotta fel a hit, a gondolkodás és szeretet nemes ércét.

Nagy emberek tevékenysége nem múlik el nyomtalanul. Generációkon keresztül fog élni közvetve és közvetlenül az a láng, amelyet Ő gyujtott és sok embertársunk lelke lesz gazdagabb jóságban, hitben és szeretetben évszázadokon keresztül azért, mert Ő élt és hirdette a földön az Isten igéit.

HIÁNYZIK A VARÁZS

Irta: gróf ZICHY GYULA dr. kalocsai érsek

A fájdalmas megdöbbenés, mely Prohászka püspök fenségesen tragikus és tragikusan fenséges elhunytával a lelkünkbe nyillalt, egy kissé megenyhült. A hivek könnyei lassan felszáradnak. A nemzet sóhaja — fia, ébresztője, korszakos értéke, drága kincse után a lelkekbe szorul. Az érzések viharzó tengere elült körülötte — a nagy halott körül. Tátongó ürt, néma csendet, olyan hiányt érzünk azonban utána, melyet első pillanatra nehéz magyarázni.

Hiányzik a varázs, mely lényéből áradt, hiányzik az erő, mely vonzott, szuggerált, melegitett, magával ragadott.

Csendes sírja felett kérdezzük meg tehát, mi volt benne az a különleges, mondhatnám misztikus, csodálatos varázs, mely a nagy püspököt mind igehirdetőt és mint lelki vezért olyan rendkivüli, olyan mélyreható s olyan általános lelki sikerekre, olyan maradandó lelki hatásokra képesitette, ugyszólván mindenütt, ahol csak megfordult?

Nagy része volt ebben annak az átfogó, folyton szélesbülő, hatalmas tudásnak, melyet — bármily nagy volt már akkor is, mikor az egyetem tanári székéből a püspöki trónra kellett átlépnie — soha meg nem szünő hévvel és munkával tágitott, bővitett az utolsó percig. Hozzájárult az a különleges, tüzet sziporkázó, markáns egyéniség, mely az embereket akkor is meglepte, ha őt nem ismerték. Érthetővé tette az a bámulatos szónoki képesség, mellyel a hallgatók eszét, szivét, figyelmét, nemcsak lekötötte, hanem egyszerüen magával ragadta. Magyarázza az a nyelvezet is, melynek ezerféle kincse, fordulata, szokatlan szépsége mindenkit elbüvölt. Indokolta az a kedves, nemes egyserüség, mely lényéből — minden magas klasszicitas mellett — mindenkire áradt s melynek révén kicsit, nagyot, tudóst és tudatlant, hatalmast és gyengét egyszeriben megnyert.

Ámde a tartósabb lelki hatásokhoz mindez nem volt elég. Varázsának kulcsát mindezeken kivül kettőben találom. Először is abban, hogy mindenkor ugy élt, ahogyan prédikált, másodszor meg abban, hogy az élet minden fordulata, öröme, bánata és keresztje között alázatos maradt.

Soha olyant nem kivánt senkitől, amit maga előbb nem gyakorolt. Munkát, szeretetet, áldozatkészséget hirdetett és kivánt, de mindebben — hivalkodás nélkül — ragyogó példával mindnyájunk előtt járt.

S ami még meghatóbb: alázatosságát soha semmi nem befolyásolta. Egyszerü volt

mint szegény paptanár. Az maradt akkor is, mikor az egyetem katedráján a hír s a dicsőség szányaikra vették, majd mikor a Szentszék kegye és a király szava főpásztori trónra kívánták emelni. Az sem érintette, mikor a tömegek akár otthon, akár körutain, akár az országos katholikus nagygyűlések alatt körülrajongták őt elmés, gyujtó, magával ragadó beszédei miatt. Az sem törte le őt, mikor egyik művét Róma cenzurázta. Alázatos lelke meghajolt a törvényes tekintély parancsszava előtt és a nehéz próba súlyos perceiben Istennél keresett és Nála talált erőt és vigasztalást. Az sem bántotta őt, mikor a vad kommunisták kiűzték őt a saját házából s idegenben a földet művelte, míg példája reményt, erőt lelkesedést keltett a csüggedt szivekben. És legvégül ajkainak mosolygását az sem tüntette el, mikor befejezve a tündöklő pályát, összetörve és sulyos betegen, mint egy szegény vándor idegen lakásban, idegen ágy vánkosai között feküdt s pihegett s várta a behivót. Róla is mondhatjuk, mint a Mester hű tanitványáról: „Mitis erat et humilis corde". Ez volt az ő varázsának legfőbb oka és legszebb forrása.

KRISZTUS DALNOKA...

Irta: DR. GÉVAY-WOLFF NÁNDOR m. kir. vallás- és közoktatásügyi államtitkár

A mikor megdicsőült nagy Püspökatyánkról, a lelkemet Ő iránta betöltő nagy kegyelettől ösztönözve, emléksorok írását kisérlem meg, tudatában vagyok annak, hogy mennyire erőtlen tollam ahhoz, hogy megemlékezésem méltó legyen egy olyan tökéletes emberhez, a milyent hazánk, egyházunk és az emberi kultúra Prohászka Ottokárban birt. Ő róla méltóan irni, a benne oly csodálatos harmóniában egyesülve volt értékeknek — az Ő erkölcsi és szellemi nagyságának, óriási tudásának, szónoki, irói kiválóságának, élete szentségének és annak a varázslatos hatásnak, melyet szelleme, példaadása, apostoli működése a magyar társadalomra gyakorolt — méltó jellemzését csak az Ő hozzá hasonló nagyok adhatják. Ő tőle magától kölcsönzöm tehát az Ő nagyságára szerintem legtalálóbb jellemzést, a mikor Ő reá alkalmazom azt, a mit Ő szent Ferencről ír: . . . meghallotta s megértette korának kiáltó szavát s Ő nemcsak visszakiáltott, hanem visszaénekelt s ez az éneke az Ő áhitatából való, mely csak bensőséges s imádkozó lelkéből telt, *mástól nem telhetett volna,* mint Ő tőle, „Krisztus dalnokától", a kinek a lelke sugározta ki magából azt, a mi annak a kornak is kellett, a melyben Prohászka püspök élt.
Azt, hogy ki volt Prohászka Ottokár, hogy kit veszítettünk el Ő benne, leghívebben az a fájdalom fejezte ki, mely oly példátlanul nyilvánult meg az Ő ravatalához özönlő embersokaság részéről. Felejthetetlen látványt nyujtott az a gyász, a melyben az Ő koporsójához zarándokoló, a legkülönbözőbb társadalmi osztályokhoz tartozó emberek, szegények és gazdagok, felekezeti különbség nélkül egyesültek. És azokat a könnyeket, a melyektől Püspökatyánk ravatalánál az én szemeim is elhomályosultak, a mindenkivel közös nagy fájdalmon kivül az én, sok másénál

még indokoltabb fájdalmam okozta. Hiszen nekem megadatott, hogy Ő vele hivatali ügykörömnél fogva régtől fogva gyakori érintkezésem lehetett és igy az Ő varázslatos egyéniségét minden tündöklő tulajdonával együtt a legközvetlenebbül ismerhettem meg s drága kincskint őrizhetem annak a jóindulatnak emlékét, amellyel Ő, az emberek legnagyobbjainak, legjobbjainak ez a példaképe engem kitüntetett. Fülemben cseng az Ő jóságos mosolyától kisért viszonzása a neki, ügykörömben tett csekély szolgálatoknak: „Gratias" — szokta volt mondani, amikor ügyei, a melyekben óriási elfoglaltsága mellett is gyakran személyes látogatással, vagy sajátkezüleg irt leveleivel interveniált, kedvező elintézést nyerhettek. És ezek az ügyek sohasem voltak személyes ügyek — hiszen ilyenek számára talán nem is léteztek — hanem egyházmegyéjének, papságának, hiveinek, kulturális, sociális intézményeknek általa oly atyailag, oly meleg szivvel, annyi szeretettel, olyan sociális lelkülettel gondozott ügyei, avagy magánosoknak, főleg támogatásra szoruló özvegyeknek, árváknak, szegénysorsú tanulóknak, iróknak, művészeknek méltányos elintézésre számottartó, mindig igazságos ügyei.

Hányszor bámulhattam azt az áldott, munkás kezet, amely az előtte különös fontossággal bíró ügyekben, de sokszor még kisebb jelentőségüeknek látszó ügyekben is maga irta — bár rendelkezésére állott egyházmegyei irodája — a legpedánsabb formában kiállitott hivatalos előterjesztéseket.

A külső megjelenésében is legnemesebb, legtiszteletreméltóbb, a legjóságosabb egyházfejedelmet, a hiveiért, minden arra érdemes embertársáért, minden jó ügyért fáradhatatlanul buzgólkodó, saját magával szemben minden igény nélküli, szelidlelkü apostolt csodáltam Ő benne, akinek szinte emberi méreteket felülmuló tulajdonai a legmagyarabb lélekben egyesültek. Mint ilyennek emléke fog bennem, mint minden magyar ember lelkében örökké élni!

AZ APOSTOL..

Irta: DR. KÓSZÓ ISTVÁN ny belügyi államtitkár, a törvényhozás felsőházának tagja

Megismétlődik a természetben minden kisebb vagy nagyobb mértékben. Az apostolok kora nem mult el a krisztusi tanitásokkal. Folytatódik az ma is csak szélesebb alapon és nagyobb terjedelemben. Ennek a munkának folytatására legnagyobb hivatottsággal biró apostol volt Prohászka Ottokár a koronázó város — Székesfehérvár — magasztos gondolkozású, galamb lelkü, izzó magyar hazafias érzésü, igaz socialis gondolkozással átitatott lelkü és lángeszü püspöke. Példaadó egyszerüsége, őszinte igaz felebaráti szeretete, fáradhatatlan munkássága és a lelkek gyógyitásában mesteri képessége, egy igazi földönjáró és Krisztus tanitványainak méltó utódául ritkán jelentkező korszakalkotó szentnek avatta őt.

Irtózott a politikától, mert nem tudott másként beszélni, mint ahogy érzett. Igaza volt!

EMLÉKEZÉS PROHÁSZKA PÜSPÖKRE

Irta: DR. TÓTH JÓZSEF szombathelyi nagyprépost

1890-ben volt. Münchenben a Bambergerhof szálló ebédlőtermében ültem. Az oberammergaui passiójáték előadása, melyre megjelenni óhajtottam, foglalta le gondolataimat. Egyszer csak a szomszédos egyik asztalnál magyar szót hallok felcsendülni. Odanézek. Egy elegáns, megnyerő arcu, csupa szellemtől égő szemü fiatal papot láttam ott két uri hölgy társaságában. Ők is ebédeltek. Amint szavaikból kivettem, ők is Oberammergauba készültek.

Szerettem volna odamenni s bemutatkozni az én magyar testvéremnek; de a két hölgy jelenléte visszatartott szándékom kivitelétől.

A vasutra indulás ideje is közelgett. Ők is felkeltek az ebédtől. Én is fizettem s mentem ki az állomásra.

A kis magyar társaságot elvesztettem szemeim elől. Délután, illetőleg este felé megérkeztem Oberammergauba.

A kis társaságot megint nem találtam. Pedig nagyon kiváncsi voltam, hogy ki lehetett az a klasszikus arcu, csupa értelem fiatal pap.

Másnap a passiojáték előadását élveztük végig. Amint az előadásnak vége volt, tele szent érzelmekkel és lángoló lelkesedéssel beszélgettünk a lefolyt gyönyörü előadásról azokkal, kik, habár ismeretlenek voltak, de ott Oberammergauban mintha testvéreknek érezték volna magukat.

De az én kis magyar társaságomat nem láttam sehol.

A vasuti állomásra értem.

Beszálltam. S ime! a két hölgyet ott találtam a fülkében, hol még volt egy hely az én számomra is. Csak nagyon természetes, hogy nagy hamar megismerkedtünk, mert kivülük s kivülem magyar utas nem volt a kocsiszakaszban. Persze, hogy első kérdésem az volt, hogy a főtisztelendő ur, kit velük Münchenben láttam, hol van? Egy másik kocsiban talált helyet.

A vonat persze zsufolva volt. S igy nehéz volt helyet kapni.

Aztán megkérdeztem az egyik hölgyet (Farkas Edith volt), hogy ki az a főtisztelendő ur, ki velük jött?

Prohászka Ottokár dr.: volt a felelet.

Nagyon megörültem, hogy, habár csak néhány percre, láthattam őt Münchenben. Mert már ismertem őt hiréből s műveiből, illetőleg cikkeiből, melyek a Magyar Sionban s egyéb folyóiratokban s ujságokban megjelentek.

Ez volt az első alkalom, hogy Prohászka Ottokárt láttam.

Képe mindig megmaradt a lelkemben, mert mélyen bevésődött az emlékezetembe. Azt hiszem, hogy aki őt egyszer látta, soha sem felejtette el.

* * *

Ezután csak mint püspökkel találkoztam.

1911-ben lelkigyakorlatokat tartott Szombathelyen a férfiaknak.

A konferentiák a püspökvári nagyteremben voltak.

Oberammergau Muzeum

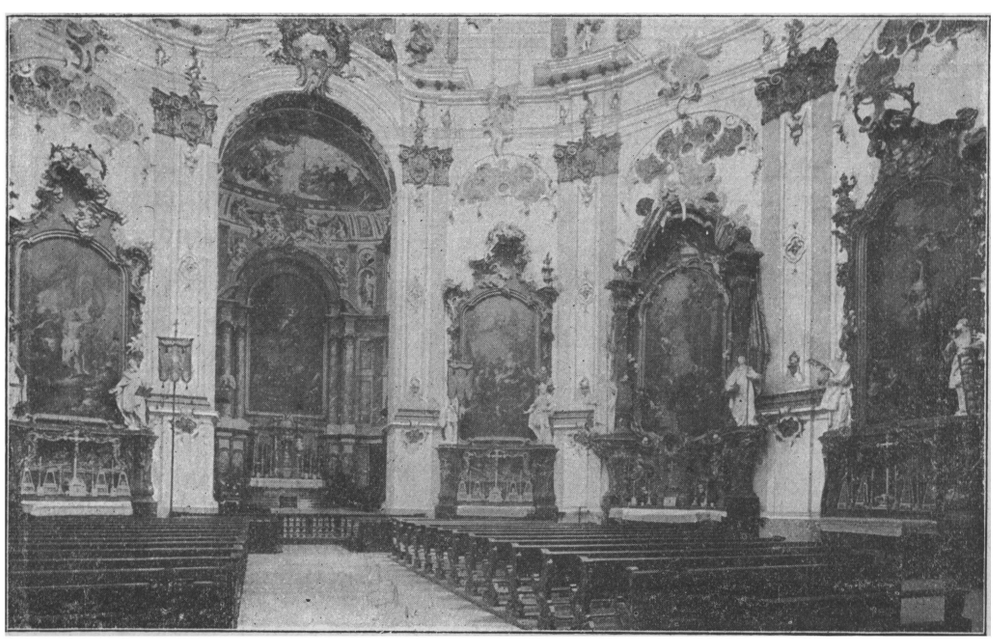

Oberammergau-Ettal. Bencés kolostor templomának belseje

Oberammergau-Ettal. Bencés kolostor.

A püspöki szék Szombathelyen üres volt.
Mint káptalani gondnok működtem a széküresedés alatt.
Örömmel eszközöltem ki a miniszteri biztosnál azt, hogy a nagytermet engedje át a konferentiák számára.
A püspök magas röptü elmélkedéseit három-négyszáz férfi hallgatta elragadtatással. Magam is mindegyiken ott voltam.

Bámulva és csodálva igyekeztem a merészen szárnyaló sast követni; de bizony nagyon is éreztem kicsiségemet a mellett a merész röptü nagy szellem mellett, kinek minden szava gyujtott s minden gondolata magával ragadott.
Nagy volt az örömöm, mikor alázatos meghivásomat ebédre elfogadni kegyes volt.
Néhány bizalmas ismerősömet is meghivtam tiszteletére.

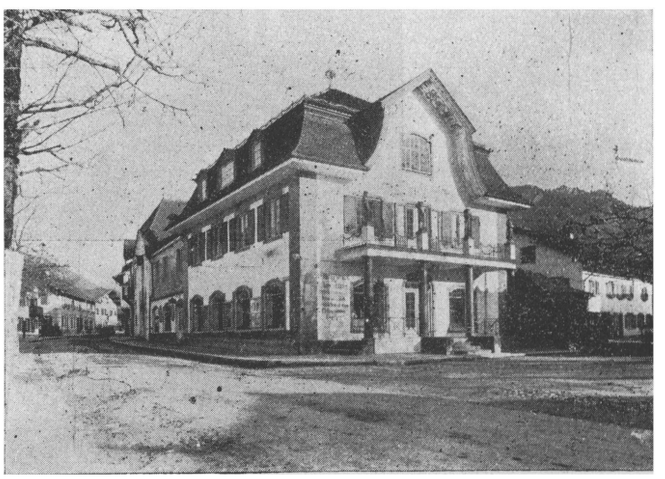

Oberammergau.

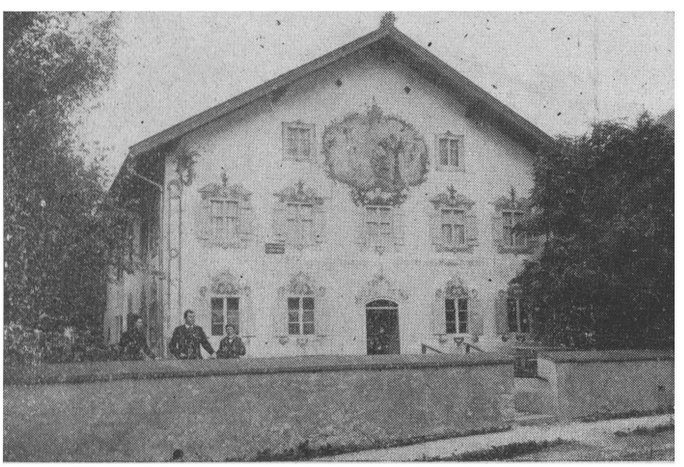

Oberammergau.

Az a közvetlenség, az a szerénység, az a kedvesség, mellyel ez a nagy lélek ebéd alatt is. de ebéd után is vezette azt a magas szinvonalu társalgást, mely csupa fenköltség, és sziporkázó szellemesség, csupa bensőség és meghittség volt, még ma is élénk visszhangot kelt mindnyájunk lelkében, kik szerencsések lehettünk őt élvezni.

* * *

Ez idő óta szerencsés lehettem megtisztelő barátságát és jóindulatát többször is élvezni. 1912-ben ujra találkoztunk Szombathelyen.
A kath. hölgyek nem tudtak belenyugodni abba, hogy a kath. férfiak hallhatták a nagy Püspök szent beszédeit. Ők pedig nem.
Püspökatyám meghivására eljött megint és a kath. hölgyeknek tartott szent gyakorlatot. Csak néhányszor volt szerencsém vele beszélni, mert hisz' fáradhatatlan volt a hozzáfordulók fogadásában. Beszélt, gyóntatott. Gyóntatott, beszélt. Mindenkinek mindene lett.
Az én lelkemben pedig mindig nagyobb lett a tisztelet és csodálat iránta. Mindig magasabbra emelkedett különösen pedig akkor, midőn néhányszor őt magántársaságban figyelhettem meg.
Ez a kiváltságos nagy lélek, mily elragadóan közvetlen, jókedvü tudott lenni, ugyannyira, hogy az ember szinte érezte, hogy mennyire magához tudta ő fölemelni azokat, kiknek társaságában volt. S mennyire tiszta és szent lett még a levegő is körülötte. Az ember érezte, hogy itt egy tiszta, harmonikus lélek édességét és természetfölötti szépségeit szivja magába és boldogan élvezte e tiszta harmonikus lélek nagy magábaömlését.
Egyik kath. nagygyülésen felkért, hogy a Pázmány-egyesület diszgyülésén elnököljek helyette.
Ő másutt volt elfoglalva.
Nagyon szabódtam, hogy igy meg ugy, nem tudom én őt helyettesiteni.
De hát nem engedett. Nekem kellett engednem s meghajoltam óhaja előtt, mely nekem parancs volt.
Egész életemben büszke leszek erre a nagy megtiszteltetésre s arra a kedvességre, mellyel a Pázmány-egyesület csekélységemet fogadta, mint Prohászka püspök helyettesét. Utoljára a Missios kongresszuson találkoztunk. Egymás mellett ültünk. S én nekem alkalmam volt őt figyelni.
Soha sem láttam még valakit ugy figyelni a szónokokra, mint őt.
Ez a csodálatos szellem, ez az Istentől ihletett szónok ugy figyelt, mintha mindent most akart volna megtanulni azoktól, kik előtte beszéltek. A kongresszus végén ő is intézett egy rövid szózatot a hallgatósághoz.
Finis coronavit opus.
Ez a rövid beszéd annyira tartalmas, annyira magas volt, hogy mindenkit lebilincselt s magával ragadott, különösen a külföldieket.
Ez volt utolsó találkozásunk, mikor egymással szót válthattunk.
Az 1926-iki nagygyülésen hallottam utóljára beszélni. Akkor nem gondoltam, hogy utóljára hallom őt. Hisz' oly friss, oly lendületes, oly erőteljes volt minden egyes mondata, minden egyes gondolata és minden szava, melyek a szivbe markoltak s extasisba hoztak mindenkit.
Az isteni gondviselés máskép akarta.
Többé nem hallhatom őt. De mintha lelke most is mintha körülöttem lebegne.
És én leborulok e nagy lélek előtt. És meghatottan mintha látnám Őt, suttogják reszkető ajkaim: Hare pia anima!

EMLÉKEZÉS PROHÁSZKA OTTOKÁR PÜSPÖKRE

Irta: MAYER JÁNOS m. kir. földmivelésügyi miniszter

A székesfehérvári temető sírhantja vagy, majdan a díszes kripta ajtaja előtt, könnyes szemekkel, de magasztosuló lelkiérzésekkel áll meg mindenkor a magyar föld népe. A „nagy püspök" a maga fenségesen egyszerü életével közel állott népünk lelkivilágához, a tisztelet és szeretet, valamint az őszinte nagyrabecsülés oly erős szálaival füződött össze a magyar nép érzés világával, amire Pázmány Péter óta a magyar katholikus egyház püspökei közül talán egyik sem tett szert.

Ha keressük azt, ami volt ennek a páratlanul bensőséges és kölcsönös viszonynak az alapja, azon a helyzeten kivül, mely az egyház apostol utódjait a hivő nép ragaszkodásával és tiszteletével a magas egyházi méltóságból folyó különleges egyházjogi és közjogi állásuknál fogva összeköttetésben tarja, abban vélem feltalálni, hogy Prohászka Ottokár püspök volt az, akinek egyéniségében, tanitásában, egyházi és világi vonatkozásu életnyilvánulásában — eltekintve mind ama tulajdonságoktól, melyek őt egyénileg a kiválók legkiválóbbjai közé helyezik — a legszerencsésebb harmoniában olvadt össze a legtisztultabb *hitéleti, nemzeti és szociális gondolat.*

Ezt a harmoniát egész élete folyamán, amelynek tartama alatt annyi pusztulást okozó vihar vonult el szerencsétlen sorsu hazánk felett, midőn derék magyar népünk szomoruan tapasztalta, miként őrlik fel a történelmi események a sérthetetlennek hirdetett és tartott politikai dogmákat, midőn a végső kétségbeesés dermesztő érzései vettek rajta erőt, a társadalmi rend mindent maga alá temető véres felfordulása miatt: Prohászka Ottokár püspök a legelsők között volt az, aki csodás lelke ihletett megnyilatkozásával erőt nyujtott a csüggedt lelkeknek és magasan szárnyaló szellemének világitó szövétnekével megvilágitotta, mindnyájunk számára az utat, amelyre nemzetünknek már-már az erkölcsi fertőbe sülyedő hajója egy jobb jövő reményében reátalálhatott.

Apostoli küldetésének teljes átérzésével egyesitette önmagában azokat a legszebb erényeket és tulajdonságokat, melyek egyénisége iránt népünk szivében páratlan szeretetet és lelkében soha el nem muló kegyeletes emlékezést biztositanak.

Tanitásai és cselekedetei az eszmék és valóságok csodás összekapcsolódásait tükrözik vissza tündöklő egyéniségében. Költői szárnyalásu igehirdetéseinek témáiért gyöngyhalász módjára a mélységekbe száll, hogy azokat felszinre hozván a lelkek gyönyörködtetésére, az aggodalmaskodók biztatására, a kétségeskedők meggyőzésére Isten dicsőségére és nemzete sorsának jobbra fordulására és előbbre vitelére egy emberöltőn át a legcsodásabb szinpompában diadalmasan megcsillogtassa.

Szellemének gigantikus nagyságánál csak Krisztusi szerénysége és a gyöngébbek iránti végtelen szeretete, igaz katholikus keresztényi türelme volt nagyobb.

Az Ő nagyságát, nemzetére gyakorolt hatását, életrajzának elfogulatlan megírója és a történelem hivatott teljességgel feltárni.

Midőn eme soraimban a magyar földmivelő nép megértő lelkének halvány visszfényét vetitem emlékezésképen e néhány sorban papirra, hiu kisérletnek érzem

bármily tömör sorokban egybefoglalását annak a jellemzésnek, mely e kiváló lelki nagyság egy-egy kimagasló tulajdonságának lerögzitésére keretül szolgálhatna.
A hála és a kegyelet legtisztultabb érzései mégis megengedik számomra annak megállapitását, hogy Prohászka Ottokár püspök, kinek egyéniségére e szűk ország határain kivül is, mint kimagasló bércre tekint rang- és felekezetkülönbség nélkül a világnak mind ama népe és társadalma, mely hallotta, vagy olvasta Isten dicsőségére hallatott szavát elsősorban a magyar nemzet ihletett apostola volt.
Apostoli ihletségében varázslatosan érezte át minden időben a magyar népnek, főleg a falu népének sóhaját, vágyait és óhajtásait, mindazokat a lelkek mélyén élő nagy érzéseket, mely népünkben ennek a hazának földjéhez füződő csodás szeretetében és ösztönös ragaszkodásában élnek és ugy igehirdetésében, mint tetteiben, egy szeretettől égő nemes szív belső sugallatánál fogva törekedett e szép és értékes jellemtulajdonságokat fakadó bimbót mentül teljesebb kivirágozáshoz hozzá segiteni. Ő benne nem volt félelem, vagy lehangoltság a legujabb kor reform törekvéseivel szemben.
Az a sírhant, amely a „nagy püspök" porladó teteme fölé egy nemzetnek őszinte fájdalmából hullatott könnyeitől áztatottan borul, bucsujáró helye lesz időtlen időkig mindazoknak, akik nemzetük sorsáért aggódva keresik ennek a hazának feltámadásához vezető utat.
Ez a sírhant minden szomorusága, minden fájdalma mellett azért, mert lakójának emléke népünk lelkének mélyén a tisztelet és szeretet legcsillogóbb fényében az Ő földi elmulása dacára örök mécseskén tobogva él, mindennél fényesebben hirdeti Isten különös gondosságának kegyét, sokat szenvedet népünk sorsa felett. Legyen áldott emléke, mig magyar él, legyen boldog annak a földnek népe az Ő szándéka szerint, mely föld e drága halottat rejti szentelt hantja alatt.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: Dr. GAÁL ENDRE v. népjóléti államtitkár, országgyűlési képviselő, a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület elnöke

Melyik magyar ember vallásküloönbség nélkül ne nézne fel tisztelettel Prohászka Ottokár alakjára, amely annál nagyobbnak tünik fel, minél inkább mulik az az idő, amely ily történelmi alakok megméréséhez kell. Ha életében éles pártharcok keresztttüzében állt is, halála után nemcsak el kell némulniok a kicsinyes kritikusoknak, hanem jogaiba lép a történetíró, aki a magyar közéletnek ezt a korszakos nagyságát át fogja vinni a történelem lapjaira.
Prohászka Ottokár emléke nem egy egyházé, hanem az egész országé. Törhetetlen lángoló hazafisága annál vakitóbb fénnyel világitott, mert az ékesszólás glóriája

övezte körül. Pázmány Péter nagy örökségének, a retorikai szárnyalásra nemesitett magyar nyelvnek kiváló művelője, folytatója volt Ottokár püspök.
Különös véletlenkép ép azon a napon, amelyen utolsó egyházi szónoklatát tartotta, találkoztam ismerőseimmel, akik az Egyetemi templomba igyekeztek.
A mindenapi élet utcai zajában is feltünt nekem az a lelkesültség, amely arcukon volt. Szinte előre vetette fényét az az átszellemültség, amely a Püspök beszédjéből rádiumsugárként hatott reájuk.
Ezren és ezren voltak a lángeszü és pünkösdi nyelvü hitszónok hívei. Az ő közönsége, oly izgalommal és lelkifelkészültséggel ment a templomba, mint az emberek szinházi prömierekre mennek.
Ez nem akar profanizálás lenni, ép ellenkezőleg, számomra azt mutatja, hogy a vallás ihlete és a művészet ihlete közt valami rokonság van, azzal a különbséggel, hogy a vallás még jobban felemeli az embert saját maga fölé, mint a művészet. És valójában, amikor az ősz Püspök váratlan tragikus haláláról értesültem, első gondolatom az volt, hogy az ő híveit, hallgatóit érte a legközvetlenebb veszteség. Nem fogják többé hallani arany szavait, gyémánt igazságait és aranynál, gyémántnál értékesebb igazi, vallásos ihletét. Hívei számára nemcsak lelki élmény volt a Püspök minden egyes szónoklata, hanem a legtisztább, legnemesebb szellemi manna is, amelytől elestek örökre. Hány embert tartott vissza az ő lelkes szava, nemes élete, ragyogó példája a kétségbeeséstől, bűntől!
De nemcsak hívei, hanem az egész ország átérzi azt a veszteséget, amelyet Prohászka Ottokár halála jelent egy kis nemzetre nézve. Jellemének gyémánt tisztasága, érzéseinek a tömeg fölé való ihletteljes emelkedése, ritka tudománysága, költői elokvenciája, példás élete: mind csupa érték jelzők, amelyek arra az abszolut értékre mutatnak, amelyet Ottokár Püspök jelentett.
Az országnak mindig szüksége lesz oly vezetésre nemcsak alkalmas, hanem hivatott lángelmékre, mint Ő volt. Szüksége lesz különösen a megpróbáltatások nehéz idején. Hazafisága gyémánt erényeivel beleírta nevét korunk történetébe. Mint ritka és eléggé meg nem becsülhető érték ragyogott mindig a Főrendiházban. Én, mintegy más törvényhozó testület tagja, hódolattal hajlok meg az Ő halhatatlan törvényhozói munkája előtt.
Hogy Prohászka Ottokár mint magánember is egyike volt a legáldásosabb életüeknek, csak természetes. Karitativ tevékenységével ezrek és ezrek sebét gyógyitotta. Nemcsak szavaival, hanem tetteivel is balzsamot nyujtott a szenvedőknek.
Mint a Magyarországi Gyógyszerészek Egyesületének elnöke alkalmam volt néhányszor a nemes Püspöknek mindig szegény elesett emberek érdekében tett kivánságaival találkozni. A legszivélyesebb hódolattal teljesitettem óhajait és ez csak természetes: mi gyógyszerészek is a szenvedő emberiség szolgálatában állunk és kötelességemnek éreztem, hogy a Nagyemberrel szemben, akinek szava orvosság, lelke balzsama volt, cselekedetei pedig a boldogság szérumát oltották a szenvedőkbe, a gyógyszerészek karának rokonszenves előzékenységét, határtalan tiszteletét kifejezésre is juttasam.

PROHÁSZKA OTTOKÁR ESZTERGOMBAN

Irta: DR. LEPOLD ANTAL prelatus kanonok

1873. augusztus 4-én az esztergomi papnöveldében fölvételre jelentkezett egy 15 éves nyulánk, eleven ifju tiszta kitünő bizonyitvánnyal a kezében a kalocsai főgimnázium VI. osztályáról. Prohászka Ottokár volt. Dr. Feichtinger Sándor orvos a jelentkezők jegyzékében ezt irta róla: constitutionis sanae penes celebrem corporis evolutionem. Egyéb rovatokból megtudjuk, hogy a nyitrai egyházmegyéből származik, a kalocsai gimnaziumból jön, minden tantárgyból kitünő osztályzata van, a magyar, német és tót nyelvet beszéli. Simor János augusztus 5.-én megirja Dr. Dankó József papnöveldei rektornak, hogy Prohászka Ottokárt a papnövelde filozófus növendékei közé felvette.

Prohászka az 1873/74 és 1874/75. tanévben a főgimnazium VII. és VIII.-ik osztályának anyagát az esztergomi papnöveldében világi papok előadása mellett tanulta s az esztergomi bencés főgimnaziumban vizsgázott. Tanárai voltak: Soóky Gábor, Maszlaghy Ferenc, Hettyey Sámuel, Rotter Károly, Ében Mihály, Ács Ferenc. Különösen a magyar irodalomban, a számtanban és a fizikában tűnt ki. Magyar dolgozatait ámulattal csodálta Maszlaghy tanár s a növendékek előtt nyilvánosan felolvastatta. A számtanból és fizikából Prohászka a rendes tananyagon túl is haladt s magyarázatot tartott tanulótársainak.

Az érettségi után Dankó rektor ajánlotta a primásnak, hogy Prohászka Ottokárt a római Collegium Germanico Hungaricumba küldje filozofiai és theologiai tanulmányokra. Azt a kérdőivet, amelyet a római kollegium rektora Steinhuber András S. J. küldött, Prohászka Ottokár Feldkirchben Amberg János voralbergi püspök előtt töltötte ki. Tehát a vakáció alatt Feldkirchben tartózkodott. Simor a római rektorhoz irt levelében dicséretekkel halmozza el Prohászkát s lelkére köti a rektornak, hogy kiváló gondja legyen e kitünő növendékére s óvja egészségét, mert a tapasztalatok szerint sok magyar növendék betegesen jött vissza Rómából.

1875—1882.-ig Rómában tanult Prohászka. Esztergomi társai voltak Horváth Ferenc, Winkler (Vetési) József, gróf Eszterházy Sándor. Tanárai között kiváltak Palmieri, Ballerini. Rómából irt néhány levelén és az elöljárók kitünő információin kivül egyebet nem őrzött meg a levéltár a római tartózkodás idejéből.

Szeminarista társai szerint Prohászka papnövendék korában igen vig, élénk, merész ifju volt, aki a tanuláson kivül a társaságban és játékban is vezető szerepet játszott. Minden kiválósága mellett végtelenül szerény és lebilincselően kedves modoru volt. Szónoki képessége, gazdag fantáziája már akkor jelentkezett.

1881. október 30.-án a Pincion, Jézus szent Szive templomában Lenti József c. érsek, a római vicarius helyettese pappá szentelte Prohászka Ottokárt, aki mint felszentelt pap még 1882. juniusig Rómában maradt.

Mikor Esztergomba visszatért és Simor primásnál jelentkezett, Simor a fiatal pappal igen hosszasan elbeszélgetett s aztán környezete előtt ezt a kijelentést tette: „Meglátjátok ebből a fiatal emberből nagy ember lesz."

1882 julius és augusztus havában Prohászka káplán volt Esztergom-belvárosban, ahol plébánosa gróf Csáky Károly, káplántársa Dr. Halmos Ignác volt. Szeptember 2-án kinevezték az esztergomi papnövelde gimnáziumához tanárnak. A latin és a görög nyelvet tanitotta. Már 1884. augusztus 26-án megkapja a kinevezést Blümelhuber Ferenc helyébe a theologiai katedrára. Rábizták a morális és pastorális tanitását. Simor primás a kinevező okmányban kiemeli, hogy Prohászkát nemcsak alapos készültsége, elsőrangu előadó képessége, hanem kiváló példája is képesiti erre a tanszékre. 1888 julius 10-én átveszi Zádori Jánostól a dogmatika tanszékét, amelyet egészen 1904-ig betöltött, amikor budapesti egyetemi tanár lesz. 1893-ban Vézinger Károly után a lelki igazgatói tisztet is átveszi.

Prohászka tanártársai a theologián Zádori János, Horváth Ferenc, Halmos Ignác, Kereszthy Viktor, Krammer György, Andor György, Rott Nándor, Pécsi Gusztáv. Hosszú tanári pályáján megóvta magát a ridegségtől és a szokványosságtól. Egyszerüen butorozott szobája álló iróasztalánál, a kápolnában az Oltári Szentség előtt tartózkodott leginkább, mikor nem ült a katedrán. De a szigoru életmód mellett valami titokzatos lelki öröm sugárzott az arcán, jókedvű, szellemes és kedves volt a társaságban.

Kollegái szórakozásaiban résztvett s különösen boldogan élvezte a szabad természetet. Esztergom gyönyörű vidékének nem volt nála fáradhatatlanabb turistája. Gyakran egészen Szobig, Márianosztráig és Kóspallagig gyalogolt.

Tanitványai rajongtak érte. Lelkes előadásai, költői lendülete, megható életszentsége, egyszerűsége és közvetlensége megbűvölte növendékeit. Ő volt a szeminárium lelki vezére s szelleme lassanként átjárta az egész főegyházmegye papságát. Uj korszakot jelentett. Tanitványai fölolvadtak benne s utánozták őt még az élet legaprólékosabb részleteiben is. Utána vágyódtak, miután a papnöveldét elhagyták. Nyáron eljöttek, nála lelkigyakorlatokat tartani. Budapesten Izsóf Alajos, Solymos Oszkár, Krywald Ottó, Shvoy Lajos stb. vezetése alatt Prohászka szellemében társaságba verődtek a Philippinum majd Regnum Marianum neve alatt s Prohászkát vallották szellemi vezérüknek, akit sürün hivtak maguk közé. Vidéki buzgó plébánosok ostromolták, hogy jöjjön missiot és lelkigyakorlatot tartani. Különösen sürün eljárt Böhm Károlyhoz Márianosztrára és Brühl Józsefhez Ürménybe. Igen kedves kiránduló helye volt Márianosztra, ahol a fegyházban sokat gyóntatott.

Esztergom városában apostoli munkát végzett. Hetenként többször meglátogatta a kórházat, ahol a betegeket vigasztalta és gyóntatta. Az apácák gyóntatója volt. Mint a Szent Vince egyesület pénztárosa és ruhatárosa példátlan szeretettel foglalkozott a szegényekkel. Meglátogatta őket otthonukban. Bő köpönyege alatt mindég vitt ajándékot. Több helyen hallottam, hogy gazdagoktól ruhát koldult s azt személyesen vitte azonnal a szegényeknek. Egy izben saját kabátját levetette s odaadta egy szegénynek.

Kedvelte az elhagyott iparos ifjuságot. 1888-tól négy évig volt a kath. legényegylet elnöke s egyéniségének varázsával soha nem látott virágzásba hozta az egyletet. Foglalkozott a munkásokkal s azokat kereszténytyszociális alapon szervezte. Hivatalos politikus nem volt. De mikor az egyház érdeke kiványta, ezen a téren

is derekasan kivette részét. Már 1892.-ben közvetlenül az egyházpolitikai törvények előtt aktiv szerepet játszott Esztergomban a választás előkészitésében. Frey Ferenc mellé állott, aki kijelentette, hogy Schopper püspök körlevelének programmját vallja. S amikor Frey-el szemben Timon Ákos lépett fel szabadelvű programmal, a hivatalos pártfogás ellenére is kitartott Frey mellett. Vaszary hercegprimáshoz cimzett gyönyörű levelében indokolta meg a maga és paptársai állásfoglalását. Az 1894. évi komáromi katholikus nagygyűlés óta minden nagygyűlésen szerepelt. Egyik legagilisabb alapitója volt a néppártnak. Molnár Jánossal, Zichy Nándorral, Esterházy Miklós Móriccal és Csernoch Jánossal körüljárta az országot s népgyűléseken hatalmas sikerrel beszélt. Az 1896. évi választásokkor a vágvecsei kerületben mint néppárti jelölt föllépett. Csernoch Jánossal és Keményffy Dániellel megalapitotta a néppárti »Esztergom« cimű hetilapot s annak 1905.-ig kiadója, főmunkatársa maradt. Az esztergomi papnövelde rektorát Roszival Istvánt, aki a stomfai kerületben liberalis programmal megválasztatta magát, az »Esztergom« hasábjain nyiltan megtámadta s önzetlen bátorsággal győzelmesen megharcolta a küzdelmet, mert a papnövendékek és az egész ország papsága olyan imponálóan sorakoztak Prohászka mellé, hogy Roszival Istvánt a papnöveldéből eltávolitani kellett.

Prohászka mindég a legmelegebb barátsággal és tisztelettel vonzódott Csernoch Jánoshoz. S Esztergomban ismerkedett meg gróf Majláth Gusztávval és Fischer Colbrie Ágostonnal, nagy lelki rokonaival.

Zádory Jánossal és Kereszthy Viktorral együtt szerkesztette a „Magyar Sion" cimü esztergomi tudományos folyóiratot. Ebben megjelent cikkeiből nőttek ki hirneves munkái: „Isten és a világ" (1891), „A keresztény bünbánat és bünbocsánat" (1895), „Föld és ég" (1902), „A diadalmas világnézet" (1903), amelyek Esztergomban jelentek meg.

Bár 1904. óta Prohászka Ottokár igen ritkán jelent meg Esztergomban, emléke kitörülhetetlenül él a primási városban. Ha szellemének fényét az egész ország élvezte is, szeretetét Esztergom tapasztalta legtöbbet. Az itt elpazarolt szeretet fakasztotta a könnyeket, amelyek a szegények szeméből hullottak, mikor a Basilika nagyharangja Prohászka halálát hirdette.

PROHÁSZKA ÉS MI

Irta: hajdudorogi PAPP ANTAL c. érsek, apostoli administrator

A nagy ember meghatározását a legtalálóbban a „Ben Hur" kiváló irója igy fogalmazta meg művében: Nagy ember az, akiről Isten bizonyitja, hogy meghivta őt. Valóban minden emberi nagyság csak Isten szemével ismerhető fel s az Ő mértékével mérhető; mert csak ott lehet nagyságról beszélni, ahol az ember az isteni Gondviselés terveihez simulva, Isten szándékait igyekszik mennél tökéletesebben megvalósitani a földön.

Prohászka ezen isteni reflektor fényében is nagy ember, — mert az isteni képmás kialakitásában s hordozásában mint egy ércbe vésett remekmű áll előttünk, — akik őt ismertük, életének és működésének harmonikus szépsége.
Az Istentől való elhivatottságának csalhatatlan jele az, hogy mindenütt, ahol csak egyszer is meggyujtotta az evangelium fáklyájának messze világító fényét, halálakor a gyász mélysége s a veszteség fájdalmának siralma szinte felülmulta azt a fényt, mely vele járt és apostoli működését kisérte.
A sötét gyász napjai elmultak, s mi a veszteség siratása helyett adjunk hálát az isteni Gondviselésnek, hogy beteg korunk gyógyitójává s a hitetlenség háborgó tengerén biztató fénnyel világító s irányt mutató őrtoronnyá tette őt.
A veszteség siratásából felocsudva hozzá kell fognunk az ő hatalmas szellemi örökségének felértékeléséhez, ami egyedül fogja legméltóbban őrizni áldott emlékét, mert szellemi örökségének megbecsülésével, terjesztésével az ő munkáját fogjuk folytatni s érezni fogjuk annak igazságát, amit ő egész életében munkájával hirdetett, hogy „minden isteni dolog között az a legistenibb: Istennel munkálni a hivek lelki üdvén." (S. Dionys).
A tökéletesség mértéke: Isten szeretete és sz. Ágoston szerint az a tökéletesebb Isten szeretetén, aki igen sokat térit a szeretetre. . . . *Ebben áll Prohászka nagysága!* Ez volt az ő programmja is. . . . Kell, hogy ez legyen a mienk is, ha szellemi örökségét értékelni akarjuk.
A módszerben is mesterünknek kell vallanunk Prohászkát. Egész lelkünket bele kell vinnünk a szeretet munkájába, mert a bennünk lobogó tűz nélkül támaszthatunk-e másban tüzet, avagy szeretet nélkül teljesithetjük-e a szeretet kötelmeit? Nem.
Az a buzgóság, mely az Úr házáért emésztette őt, — aki szive utolsó dobbanásával is Istent kereste s a hivek üdvét szolgálta, — ragadjon magával bennünket, hogy Kempis szerint: előbb magunkkal szemben legyünk buzgók, hogy azután mások irányában is buzgólkodhassunk.
Ez az Istenben elhunyt Prohászka életének hosszu nemzedékeken át világitó tanulsága. Ezért nem halt ő meg *egészen;* mintha csak a Bölcseség könyvéből szólana: „Mivel Uram Te vagy, kinek az élet és halál fölött hatalma vagyon: elviszesz a halál kapujáig és visszahozasz."
Őt is elvitte az Úr a földi halál kapujáig, de mindjárt vissza is hozta közénk, hogy nagy szellemének alkotásaiban s az általa megmentett lelkekben folytassa csodás erejü életét, amelyet, mig közöttünk járt, eléggé meg nem értettünk.
Ezen szerény sorokban óhajtottam én is nagy püspöktársam sírjára letenni a kegyeletes emlékezés nehány virágszálát.
Különös okom is volt erre.
Mikor a nagy egyházfejedelem 1927. évi március hó 27-én a Magyar Nemzeti Muzeum lépcsőinél a tavaszi nappal szembenézve, mint az ég felé repülni induló sas meglebbentette hatalmas szellemi szárnyait, s mint a földi léttől bucsuzó legendás hattyu: *az országos Vasvári Pál ünnepségen* az Isten és a hazaszeretet fönséges kapcsolatairól zengte el dalát, rólunk, magyarországi görög katholikusokról is külön mondott nehány meleg, ércbe kivánkozó és soha eléggé meg nem becsülhető szót.

Meghajtotta az elismerés zászlaját azon papság hazafias, becsületes magyar munkája előtt, amely papságnak egyik sarja volt a 48-as idő megdicsőült alakja: Vasvári Pál is.
A nemismerésből fakadó félreértés sok keserűséget okozott már ennek a szegénységében is kitartó, állhatatos, magyar nemzeti munkát végző görög katholikus papságnak, amelynek homlokára — szinte végrendeletszerü elismerő nyilatkozatával — Prohászka püspök koszorut font.
A soha el nem muló hálás kegyelet kisérje érte áldott emlékét, mert az egész ország előtt hirdette azt, amit szivünk érez, hogy a görög szertartáshoz, vagy bármely szertartáshoz való tartozás nem lehet öncél. A szertartás az örök üdvösség utján csak járulékos eszköz, de lehet gondviselésszerü szükségesség, amint nálunk az eljövendő Uniók szempontjából az is. . . .
Nemzeti szempontból pedig ez a szertartás hazánkban ezeréves klenodium, amelyet fönntartani: kötelesség.

* * *

A próféta szavával, mint Prohászka Ottokár nagyságához egyedül méltó epitafiummal zárom e szerény megemlékezést:
„Az értelmesek tündökleni fognak, mint az égboltozat fénye; és akik igazságra oktatnak sokakat, mint a csillagok örökkön örökké. (Dán. 12. 2—3.)

ECCE SACERDOS MAGNUS!

Irta: DR. GLATTFELDER GYULA csanádi püspök

A főpap fogalmában a *pap* gondolata domborodik ki leginkább. Mert bármennyire az egyházi és világi közéletnek, avagy közigazgatásnak feladatait van is hivatva végezni a főpap, és bármennyire hozzátartozik is a nagy püspöki vonásokhoz a kormányzó erő, anyagi és jogi adminisztrativ képesség, mégis a papi hivatás fokozott teljesítése az a feladat, melyet az egyház nagy püspökeitől vár és kiván. Ennek legbeszédesebb bizonyitéka, hogy a szent püspökök, kikről a breviárium megemlékezik, fel vannak ugyan jegyezve tudományos, irodalmi vagy egyházkormányzati ténykedéseik címén is az egyház hőseinek emlékkönyvében, de leginkább azt magasztalja róluk, hogy mint papok tündököltek és voltak nagyok, ugy hogy az ecce sacerdos himnusza nem a főnökséget, hanem a papi jelleget hangoztatja mint tiszteletet kiváltó sajátságot legékesebben.
Ha ebből a szemszögből vizsgáljuk Prohászka Ottokár főpapi működését, akkor megállapitható, hogy a nagystilü papiműködés révén egészen uj főpap-tipust honositott meg a magyar egyházi és közéletben. A trienti zsinat utáni idők apostoli lelkü ellenreformátor püspökei jártak, keltek, prédikáltak, lelkigyakorlatoztak, gyóntattak, vigasztaltak s végezték a tömeg- s magánlelkipásztorkodás teendőit ugy,

mint ő. A győzelmes ellenreformáció s a barok-kor püspöki tipusa más lett. Ebben a kormányzó és fejedelmi magaslatról iránytmutató egyházfő alakja jelenik meg inkább, s ez a gondolat megmaradt egész a legujabb korig, a forradalom és liberalizmus válságain keresztül is, holott e két világmozgalom volt legalább is oly szellemi veszedelem, mint a reformáció, s ezért igényelt és igényel is a papi munka hatványozásával sikert kereső főpapi tevékenységet. Ez a gondolat ragadta meg a nagy püspök lelkét s ezért fektette főpásztori működésének sulypontját — anélkül, hogy méltósága követelményeiről bármikor megfeledkezett volna — a szorosan vett papi tényked ésre.

A prédikálás a trienti zsinat szerint elsőrendü püspöki feladat és az elhunyt fehérvári püspök ezt a kötelességét székesegyházában és egyházmegyéje minden templomában, ahová a kánoni látogatás kötelessége elvezette, ugy teljesitette, mint nála jobban senki. A század-eleji katolicizmus lassu ébredését, tömegeinek a hitélet mélységeivel szemben tanusitott lomha közömbösségét mindannyian ismerjük. Igy volt ez országszerte, igy Székesfehérvártt is.

A fővárosban mutatkozott már némi érdeklődés — főkép Prohászka Ottokár agitációja révén, — de a vidék még aludt, vagy pipált. Ebbe a poshadt nyugalomba tárogatta bele a Dunántul is Prohászka harsonája a riadót. Évről-évre fokozódó érdeklődése mellett tartott konferencia-beszédek sorozata a férfiak számára az intelligens gyónók számát Székesfehérvártt husz év alatt 7-ről 500-ra emelte, visszavarázsolva valamelyest korunkba a legnehezebb munkatéren Csoda-tevő Szent Gergely püspök példáját, ki annyi hitetlent talált halálakor, ahány hívőt püspöki széke elfoglalásakor. Hogy a nők vallásos buzgalmát ugy formálta Fehérvártt is, ahogy kivánta, hogy nemcsak plebánia de filia vagy puszta sem volt egyházmegyéjében, ahol a népet magával ne ragadta volna, mint városhelyen a müvelt osztályokat, azt arról a püspökről, kinek a szószék volt élete és halála, felesleges magyarázni.

Az igehirdetésen kivül a nagy főpap ambiciója a lelkipásztorkodás minden más tere is volt. Prohászka Ottokár volt tulajdonkép Székesfehérvár főpenitentiáriusa. Megható egyik bizalmasának, aki minden tényked ését ismerte, következő nyilatkozata: „Amint meghallotta, hogy komolyan beteg egy férfi, pláne, ha az a régi liberális kor neveltje volt, rögtön meglátogatta. Ez annyira gondja volt püspökünknek, hogy aulistáiba teljesen beidegződött, hogy amint egy jobb iparos vagy lateiner ember komolyan beteg volt, azt mindjárt jelentettük neki és rögtön ment. Természetesen az illető mindig meggyónt nála. Megkövetelte, hogy rögtön jelentsék neki a papok, ha valaki az utolsó szentségeket visszautasitotta, és bárki volt az illető, rögtön ment hozzá és eredmény nélkül sohasem tért vissza. Püspökünk ezen eljárása azt eredményezte, hogy a fehérvári papság a betegek provideálásáról különösen gondoskodott s nemcsak a népbe, mely azt régen is megtette, de az intelligenciába is beidegződött, hogy beteghez papot hívjanak. És hála Istennek, azt írhatom, hogy 17 év óta, mióta Fehérvárott vagyok, nem tudok valamire való férfit, ki provizió nélkül halt volna meg, pedig még a mult évben is volt olyan, aki minket visszautasitott és csakis püspökünk látogatása és rábeszélése puhitotta meg. Ez áldás volt Fehérvárra, mert ép az ő püspöksége alatt dőltek ki a régi liberális kor

korifeusai, kik az uj irányhoz öregségük miatt nem csatlakoztak és elvfeladást láttak a gyónásban és áldozásban".

A boromei szent Károly iskolájában nőtt püspökök szokása volt az intenziv gyóntató munka. Bármiként vélekednek is némelyek a rendszeresen gyóntató püspökökről s kivánják őket a gyóntatószékből a kormányzószékbe, az kétségtelen tény, hogy az e téren tanusitott főpásztori példa a legfinomabb lelkipásztori munka intenzivitásának legerősebb ösztökélője. A boldogult főpap ezt a munkát is lelkesedéssel és rendszeresen végezte, minden hónap első péntekjén kora reggeltől egész délidőig gyóntatván bárkit, s ha bizalmasa ugy nyilatkozhatik róla, hogy Fehérváron legalább ötven olyan paraszt néni van, akinek ő volt a rendes gyóntatója, akkor elképzelhető, hogy ez a püspöki példa minő papnevelő munka volt.

A papnevelés, ez volt Prohászka Ottokár első és utolsó ambiciója. A papnevelésben nőtt naggyá, a papnevelést — akár szemináriumban, akár szemináriumon kivül — tekintette püspöki hivatása legnemesebb ambiciójának. A székesfehérvári püspökség javadalmi viszonyai — különösen püspökösködése első felében — nem tették lehetővé, hogy a papnevelésre oly áldozatokat forditson, mint aminőket szeretett volna s amelyeket bizalmas körben sejtetett. A háboru szörnyü vége, majd a rákövetkező gazdasági válság épugy, mint a szeminárium elrekvirálása, az egyházmegyei papnevelés föntartását nem tette lehetővé. Ez bármennyire nyomasztólag hatott is a püspök és környezete kedélyére, a kényszerü bajban vigasztalódott azzal a gondolattal, hogy központi papnöveldékben az ifjuság a theologiai képzés eszközeit gazdagabban nyerheti, mint kicsiny vidéki intézetekben. Mindazonáltal mihelyt a viszonyok megengedték, semmi áldozattól sem riadt vissza s megnyitotta az egyházmegyei szemináriumot, a nagy papnevelő tapintatával és szemével választva ki annak vezetésére a legalkalmasabb egyéneket. S amire alig van példa az ujabbkori magyar egyház történetében, földi javakban nem igen duslakodó egyházmegyéjének papságát oly önmegadóztatásra tudta példájával buzditani, mely előtt nem csak kalapot kell emelni, hanem benne azt a vigasztaló tényt is felismerni, hogy a lelki nagyság biztosabb bázisa az egyházi intézményeknek minden vagyonnál és alapitványnál.

A papok toborzásának ügye különben egyik legnagyobb gondját képezte. E tekintetben nem dicsekedhetett mindig szerencséről, mert nem egy hajótörött lélek menekült az ő védőszárnyai alá. De ha a nagyok nagyok tudnak lenni a kicsinyekkel szemben tanusitott hitben és megbocsátásban is, ez az ő nagyságukból nem von el semmit. A nagy püspökkel is megtörtént, hogy visszaéltek jóságával, de aki papságának buzgalmát, a szentügyhöz s a püspökökhöz való ragaszkodását látta, az meggyőződhetett róla, hogy a főpap papnevelő és formáló munkája szintén eredményes volt. Azon papjait, kik feladatuknak megfeleltek, nem zaklatta. A kicsinyeskedéstől ment, más véleményt elviselni tudó, nagy lelkek természete szerint hagyta őket dolgozni s nem fukarkodott az elismeréssel. Ha pedig a lelkirokkantakban talán kelleténél is többet bizott s velük sokat foglalkozott, ez egy nagy püspöknél bűn semmi esetre sem, legföljebb csak túlzott jóság lehet.

A világi hívekkel való foglalkozásban az apostolkodás gondolatának terjesztése az

a szempont, melyet tőle a modern lelkipásztorkodás nagy szükségleteit szivükön hordó papok és főpapok kell, hogy mindenekelőtt elsajátitsanak. Mert nap-nap után keservesen tapasztaljuk, hogy különösen Magyarországon „sok ugyan az aratás, de kevés a munkás". A lelkesedés, mellyel különösen az intelligens férfiakat pasztorálta, bizonyára abban a vágyban lelte magyarázatát, hogy az intelligencia szivét a kegyelem számára megnyissa, de hogy a keresztény világnézetnek utat nyisson a műveltek öntudatos hite által a magyar közéletnek sokszor alpári területére is, ez volt szüntelen agitációjának másik öntudatos célja is. Ugyanez a vágy, minél több világi embert megnyerni a keresztény szellemű közélet szolgálatára, magyarázza nagy iparkodását az egyházközségi szervezetek megalakitása irányában. Az okosan és mindig katolikusan értelmezett autonómiának s rajta keresztül a világi elem egyházi közéleti érvényesülésének hívebb barátja nála nem volt. De tévednek azok, akik ugy vélik, hogy Prohászka e téren valami elméleti demokratizmusnak hódolt. Ezt — miként egyéb téves vélekedést is — csak azok tételezik fel róla, kik gondolatainak mélyére lehatolni nem tudnak és ugy az orthodoxia, mint az ő föltétlen fegyelmezettsége tekintetében saját kicsinyességük szerint gondolkozva oly szándékokat tulajdonitottak neki, melyek az ő lelkétől teljesen idegenek. Rendületlenül hitt az egyház fogyatkozhatatlanságában, ezért volt bátorsága utat nyitni minden jóakaratnak, ezért nem ismerte lelke azt az elfogultságot, mely szerencsétlen korok emlékeként kiegyenlithetlen ellentétet keres egyháziak és világiak között, de az egyházi fegyelemnek ép oly hű bajnoka volt, mint a hitbuzgalomnak, s ha az egyházjog paragrafusai talán nem ihlették lelkét szárnyalásra, a dogma és etika minden téren világos látást biztositott számára.

A legmélyebb kérdések körül érvényesülő ez otthonossága magyarázza meg, hogy Prohászka Ottokár szózataira, akár mint az egyházmegyének főpásztora intézte azt híveihez vagy papjaihoz, akár a püspöki kar megbízásából irt közös püspöki pásztorlevelet, mindig a legnagyobb kegyelettel figyelt a világ. Mintha lenyügöző erővel áradna püspöki tanitásaiból a tudat s győzné meg azokat, kik ezt hallgatják, hogy benne valósággá vált az egyház legnagyobb imádsága, mellyel püspököt szentel: „non ponat tenebras lucem nec lucem tenebras, non dicat bonum malum nec malum bonum". Valóságos ünnepei voltak a püspöki tekintélynek, mikor a székesfehérvári püskök tanitó szavát hallatta egyházmegyéjéhez intézett körleveleiben. S tévedés volna azt hinni, hogy e szózatok súlya nehéz volt a mi egyszerü népünk számára, mert aki a köznép lelkesedését hallotta, mellyel felolvasásukat kisérte, el kellett ismernie, hogy a lángész magával tudta ragadni a törpéket is. Amikor pedig az egész magyar püspöki kar gondolatait tolmácsolta, akár a családi élet szentségéről, akár a belopózkodó szekták veszedelméről, akár bármely más kérdésről kellett szólani, a magyar egyház nagy gondolatainak, reményeinek és aggodalmainak ékesebben és komolyabban mint ő, senki sem tudott hangot adni.

Nem egyszer lehetett hallani, hogy nem az adminisztráció embere. Ha valaki közelebbről érdeklődött e megállapitás indoka iránt, a felelet rendszerint az volt: az aktaszerű elintézést nem szereti s a bürokratikus formák helyett inkább a zseniális ötletességet alkalmazza. Sajátkezűleg irt, egyszer, másszor talán hivatalos szám

nélkül kelt rendeletek, levelezőlapon elintézett személyi dispoziciók támasztják alá ezt a véleményt. Ámde ez a felfogás is, mint a nagy emberek eredetisége körül kialakult sok más legenda, nélkülözi az alaposságot. Mert ha a püspöki kormányzat eredményességének mértéke: mily arányban sikerül föntartani és kiépíteni egy egyházmegye rendjét és intézményeit, akkor az a húsz éves főpásztorkodás, mely egy szegény és kedvezőtlen viszonyokkal küzködő egyházmegye területén az új lelkészségeknek, templomoknak, iskoláknak egész sorát létesítette, a papnöveldét semmiből ujjá teremtette, egyházmegyei zsinaton oly szabályzatot alkotott, mely sokaknak mintául szolgál s mindenekfölött fölkeltette és megszervezte papsága áldozatkészségét s magasra fokozta annak munkakedvét — és mindezt háborúk és forradalmak eddig soha nem látott viharai között —, kormányzati téren is emlékezetesnek minősitendő. S akik annak a balvéleménynek hódolnak, hogy a magyar püspök kormányzati hivatottságának egyik legnyomósabb bizonyítéka, nagyot alkotott-e anyagi téren s rosszaló fejcsóválgatással vettek tudomást a magasságok felé tekintő lélek egyik-másik anyagi érdekeltségének nehézségeiről, feledik, hogy a papok és főpapok legnagyobb financiális sikerei nem az üzleti könyvekben, hanem a hálás lelkekben vannak följegyezve. S annak a püspöknek, ki ezer és ezer embernek sietett titkon támogatására, számtalan ifjúnak biztosította tanulmányai végzését, szerény javadalom élvezetében a szociális jótékonyság missziós műveire vagyont tudott áldozni, emléke mint nagy mezőgazdáé vagy számvetőé nem lesz talán följegyezve, de mint az anyagi javak hű és valóban apostoli lelkű sáfárjáé, az élet könyvének legfényesebb lapjain fog tündökölni.
Ha volt püspök, ki századok óta emlékezetessé tette nevét a magyar egyház történetében, úgy Prohászka Ottokár az. S ha sírja fölött kegyelettel virraszt a magyar nép nagy tömegeivel együtt a theologiai ép úgy, mint a költészet muzsája, a gyászból az első részt bizonyára a tanitó-egyház igényli, mely a legnagyobb érdemnek kijáró babért teszi le sírjára s kegyelettel őrzi emlékét minden idők magyar püspökei számára példaadásul.

EMLÉKSOROK

Irta: ROTT NÁNDOR veszprémi püspök

Midőn emlékalbumba emléksorokat irok Prohászka Ottokár püspökről, nem a volt növendék kegyeletét, mely esetleg túlárad, sem a későbbi munkatárs ragaszkodó hűségét nem akarom megszólaltatni: hanem teljes tárgyilagossággal a felejthetetlen nagy püspöknek nehány lebilincselő, szinte hóditó vonását akarom kiemelni.
Ezen vonások elseje volt férfias jámborsága s egész alakján, arcán áttörő és szétáradó életszentsége. Az újabb növendék az idősebb társaktól a szemináriumba való belépése alkalmával Prohászka Ottokárt mint szentéletü papot hallotta emle-

getni. Ugyanakkor buzditották a fiatalabbakat, hogy őt válasszák lelkiatyjuknak, tanácsadónak, mert bölcsesége és határozott utmutatása biztos irányt adnak a lelki élet fejlesztésében.

Innét származott nagy tekintélye is. A szentet, az önzetlen s apostoli lélekkel megáldott papot tiszteltük benne, ki semmit sem keresett a földön s Istentől nyert nagy tehetségét is egyedül Istennek dicsőségére forditotta. Éreztük, hogy egészen természetfölötti volt élete s magának sem dicsőséget, sem elismerést, sem előmenetelt nem keresett. Tekintélye nagy volt a növendékek előtt s később tapasztalnom lehetett, hogy épen ilyen nagy volt tanártársai előtt. Fölényét, melyet soha sem éreztetett, készséggel és féltékenység nélkül ismertük el mindnyájan.

Másik gyönyörü vonása volt páratlan szívjósága. Mily nagylelkü tudott lenni mások hibáinak elbirálásánál! Mily sokat iparkodott ilyenkor átháritani a mostoha körülményekre! Csak ott volt szigoru, hol határozott rosszakaratot és jellemtelenséget látott. Voltak, kik tudományos nézeteit kifogásolták. Mily alázattal emlegette ilyenkor az emberi elmének korlátoltságát s az egyes elméknek, ha még oly kiválóak, szűkes látókörét. Voltak, kik tevékenységét kifogásolták s irányát birálták. Mily alázattal tudott ilyenkor hallgatni! Ha valaki bármily érzékenyen sértette volna őt, kész lett volna mégis azonnal segitségére lenni, ha arra rászorult volna. Hányszor hallottuk őt többen is, midőn kritikusainak védelmére kelt. A kiket mindenki mellőzött, kiknek jószándékában senki sem bizott: azokat, ha hozzá fordultak, szeretettel felkarolta s mindig bizott bennök, mindig védelmezte őket.

Végtelenül tudott bizni az emberekben! Mindenkit jónak tartott s ha csalódott is sokakban és sokszor: lehetetlen volt őt arra birni, hogy ejtse el őket, mint bizalmára és szeretetére érdemetleneket.

Ezen jóságából fakadt páratlan művészete, a melylyel vigasztalni tudott. Mily szeretettel tudta az aggodalmas, szomorú, bensejökben összetört, sokszor kétségbeesésre hajló, vagy pedig aggályoskodó lelkeket fölegyenesiteni! Ebben volt legnagyobb mester s ez a művelet volt tán az ő legnagyobb szenvedélye.

Szívjósága, melylyel az irgalmasság lelki cselekedeteit oly lelkesen gyakorolta, kiterjedt az irgalmasság testi cselekedeteire is. A szegényeket erején tulmenőleg támogatta. A betegeket hajlékukban felkereste. Megható látvány volt, midőn már esztergomi tanár korában állandóan ajtaja előtt láttuk a szegényeket, özvegyeket. Az állásért küzdőket minden tekintélyének felhasználásával álláshoz segitette s a mi a legszebb volt: soha, de soha sem beszélt jótetteiről.

Még egy megkapó vonása volt: nagy lelki ereje. Soha saját bajairól, fájdalmairól, gondjairól senkinek nem nyilatkozott, Ő, ki mindenkin, minden meggyötört lelken segiteni iparkodott, ki mindig mások panaszát hallgatta, mint kemény szikla állott s szótlanúl, megadással, sőt fölényes módon, lelki derüvel és nyugalommal hordozta magában a lelki fájdalmaknak súlyát.

Támasz, pillér, szikla, pásztor, atya volt mindenkinek, de Ő maga Istennek kegyelmén kivül emberektől vigaszt, segélyt, vagy támogatást nem kért. Pedig jósága sok gondot, főleg sok anyagi gondot okozott neki! Itt is hallgatott! Egy szóval sem fakadt ki azok ellen, kik a gondok terhét rakták vállaira.

Ime életszentsége, szívjósága és lelki erőssége voltak a nagy alapvonalak Prohászka Ottokár püspök képében. A többi kiváló tulajdonság s az erények egész sorozata csak szinezték, kitöltötték s teljessé tették ezen képet.
Mi pedig, kik őt elvesztettük, imádkozzunk, hogy a mag, melyet elvetett a magyar papság s a magyar intelligencia szivében, el ne enyésszen érzéketlen szivünk földjében, hanem fakadjon s hozzon bőséges termést és gyümölcsöt.

EMLÉKSOROK

Irta: Dr. RIPKA FERENC Budapest székesfőváros főpolgármestere

Az igazságok a könyvekben ugy vannak elvetve, mint a mag a földben. Életre kelni és uj igazságokat termelni csak a lélek fényességétől és a sziv melegétől tudnak. Csak akkor tud jótékonyan hatni az igazság, ha egy kiváló ember lelkéből árad ki. Akkor ugy lobog az emberek előtt, mint a világitó tüzoszlop a pusztában.
Prohászka Ottokár dr. ilyen ember volt, akiben megelevenedett az igazság. Azért élt, hogy általa szóljon az igazság az emberekhez. Az az igazság, mely megtisztit és fölemel. Azért volt az ő pályája is tiszta és egyre emelkedő. Még az emlékezete is tisztit és emel.

SZÉKESFEHÉRVÁR NAGY PÜSPÖKE

Irta: Dr. SIPŐCZ JENŐ Budapest székesfőváros polgármestere

Az egész magyar társadalom osztatlan, mélységes gyásza közben indult el nemrég Székesfehérvár nagy püspöke, Prohászka Ottokár, Magyarország fővárosából utolsó utjára, püspöki székvárosába. Váratlan, mindenkit megdöbbentő halála is apostoli munkája közben érte ezt a kivételesen nagy alakját Magyarország jelenlegi, történelmi napjainak, amit szinte természetesnek kell tartanunk nála, akinek egész élete szakadatlan, megfeszitett munkában telt el s akiért bármely percben jött volna el mindnyájunk kikerülhetetlen végzete, a halál, mindenkor munka közben találta volna.
Szakadatlan munka volt egész élete, mely egyszerüségében és igénytelenségében méltán hasonlitható a kereszténység első apostolainak életéhez. Szemei előtt két cél lebegett: porbasujtott, megalázott hazájának használni és az anyaszentegyháznak szolgálni. Előtte egyformán szent volt mindkét cél s ebben van az ő nagysága. Amennyire lelkes magyar volt, ugyanolyan buzgó és fáradhatatlan harcosa volt az Egyháznak is, mert ő meg volt győződve arról, hogy a katholicizmusnak

épp oly szüksége van Magyarországra, mint Magyarországnak a katholicizmusban rejlő óriási értékekre. Az ő magyarsága és kereszténysége nem elválasztani és egymás ellen felhasználni törekedett a különböző anyanyelvü és felekezetü magyar állampolgárokat, hanem ellenkezőleg: mindenkit egyesiteni az egyetemes magyar és keresztény érdekek szolgálatára, mert meggyőződése az volt, hogy Magyarországot csak az összes nemzeti erőknek keresztény és nemzeti alapon való összefoglalása tudja ismét nagygyá tenni.
Mint Budapest székesfőváros első polgárának, külön meg kell emlékeznem még arról a rajongó szeretetről, amellyel a nagy püspök a székesfőváros iránt viseltetett. Tudta, hogy az ország ujjáépitésének elengedhetetlen feltétele Budapest főváros népét is beállitani abba a nagy munkába, amelynek célja Magyarország feltámasztása, s ezért apostoli munkájának igen nagy részét Budapesten vitte véghez. A főváros egész népe rajongó szeretettel őrzi meg a nagy főpásztor emlékét s az ő, életében oly szerény és egyszerű, de halála után oly ragyogó egyénisége lesz egyik vezércsillaga annak a nagy utnak, amely a mai szomoru, csonka országból a hatalmas Nagymagyarországhoz vezet.

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR PÜSPÖK-ATYÁM

Irta: MAGDICS ISTVÁN praelátus prépost őrkk. egyházm. főtanfelügyelő

1915-ik évben bizott meg, mint kanonokját, a Székesfehérvár egyházmegyei főtanfelügyelőséggel.
Hazánk első magisterének fáradhatatlan munkássága, igazságszeretetével egyesült kegyessége hivatalom betöltésében vezércsillagom volt. Hivatalos referálásom végeztével lángelméjének mérhetetlen tudásával boldogitott, tanitott.
Az egyházmegyei r. k. tanitók évi közgyülésein tartott beszédeiben lelkesitett, buzditott, programmot adott. Munkálkodásunkat figyelemmel kisérte. A tanitóknak szerető, gondviselő atyja volt. Sokoldalu elfoglaltsága mellett, a kerületi tanitói gyűléseken is megjelent. Tanitói rajongtak érte. Mindig kegyes és jó volt.
Emberfeletti munkássága miatt egészségét féltve 1926-ban mondottam neki: Kegyelmes Uram mi féltjük Kegyelmességedet, amire ő energikusan igy felelt: Ne féltsenek engem, amire én azt válaszoltam: Mi mégis féltjük; mert szeretjük.
Fáradtságot sohasem akart ismerni. Visszérbántalmai dacára 1926 május havában 30 plebániában osztotta ki a bérmálás szentségét.
Midőn f. é. március 19-én Pápáról történt hazaérkezése alkalmából üdvözöltem apostoli működéséért, kérdésemre, hogy érzi magát Kegyelmes Uram? először ismerte be: Fáradt vagyok; de azért mégis sietett 29-én Pécsre, ahol az egyetemi ifjuságnak tartott lelki gyakorlatok után Őt üdvözölve hogylétéről érdeklődtem, azt válaszolta: Álmos vagyok; de tudja, tavaly hivtak ide is, oda is, s akkor nem

mehettem; de az idén mindenütt voltam s most még elvégzem Budapesten és azután pihenünk.
Megdöbbentettek e szavak: Fáradt vagyok s még inkább: Álmos vagyok, amelyek a kimerülésnek biztos jelei voltak; de szólni nem mertem s hiábavaló lett volna minden könyörgés.
Ment fáradtan, de Isten és felebaráti szeretettel lángolva, a lelkek üdvéért küzdve, meghalni mint hős a csatatéren, szivében Krisztus szeretetével. ajkain az üdvösség igéjével, homlokán a dicsőültek koronájával. Egy Prohászkának ez volt a megfelelő halál.
Fájdalommal megsirattam a valóban kegyelmes, legjobb atyámat; de könnyeim között, az anyját sirató Szent Ágostonnal hálát adtam Istennek, hogy így halt meg.

MI VOLT PROHÁSZKA?

Irta: DARÁNYI IGNÁC ny. m. kir. földmivelésügyi miniszter

Apostol és magyar volt.

TALÁLKOZÁS.

Irta: PETROVÁCZ GYULA, orsz. képviselő.

Prohászka Ottokárral egyetlen izben voltam szerencsés egy dobogóról beszélhetni: 1925. szeptember 13-án, a herminamezői búcsúval kapcsolatos naggyülésen.
Az a megtiszteltetés ért ekkor, hogy Prohászka az ő beszédét az én igénytelen szavaimhoz fűzte és azt a gondolatmenetet ragadta meg és folytatta az ő ragyogó beszédművészetével és kimélyitő gondolattömegeivel, amelyet én gyenge erőimmel megpenditettem és fejtegettem.
Örökre emlékezetes marad előttem az a mesterien levont következtetése, hogy katholikus embernek nincsenek problémái, nincsenek eldöntetlen kérdései, nem lehetnek kétségei egyetlen lelkiismereti, családi, társadalmi vagy politikai kérdésben sem, ha van kis kathekizmusa!
A kis kathekizmus mindenre ad választ: egyszerüet és világosat, a problémát leegyszerüsiti és megoldja, a kérdést megfejti, a kétséget teljesen és tökéletesen eloszlatja.
Azóta számtalanszor kipróbáltam ennek a lapidáris gondolatnak az igazságát és teljes meggyőződéssel hirdetem azt tovább. Tényleg oly egyszerü, oly megbizható iránytü a világ minden tévutján, az élet bármily vonatkozásában a kis kathekizmus, hogy szükségtelenné tesz minden más orientációt! Ezt tanultam én sok egyéb között Prohászka Ottokártól.

PROHÁSZKA OTTOKÁR ÉS AZ AGRÁRSZÖVETKEZETEK

Irta: MESKÓ PÁL, a „Hangya" ügyvezető igazgatója

„A szövetkezeti eszme lánglelkü apostolának." Ez volt a felirat annak a koszorúnak a szalagján, melyet a szent hivatása közben megdicsőült Prohászka Ottokár ravatalára, kegyelete jeléül a „Hangya" elhelyezett. Ebben a koszoru feliratban nincs semmi hizelgés, túlzás, vagy nagyítás, mert Prohászka Ottokár a szó igaz értelmében lánglelkü hirdetője és legelső, legmegértőbb harcosa volt annak a szövetkezeti mozgalomnak, mellyel az úttörők, főként földmivelőnépünket akarták gazdasági elhagyottságából kiragadni s a hitel és áruuzsora fojtogató csápjai közül kiszabaditani.

Mint az agrárszövetkezetek szerény szervezője, megállapitom, hogy Prohászka Ottokár egyik legelső helyet érdemelte ki a magyar szövetkezeti mozgalom történetében s gyujtó beszédeivel s hatásos irásaival életet és örök fényt biztositott nevének.

Agitációs körutaimon, lelkészekkel és tanitókkal történt találkozásaim alkalmával, mindig észrevettem, hogy melyik volt Prohászka Ottokár tanitványa. Ezek mind felkészült, lelkes hivei voltak az eszmének. Ezeket nem kellett rábeszélni, buzditani, ezekkel beszélgetve én lettem erősebb szövetkezeti meggyőződésemben és kitartóbb a munkában. Prohászka Ottokár egy-egy beszéde meggyőzte a legkétkedőbbeket s az eszme harcosává tette a legközömbösebbeket. Ahol Prohászka Ottokár szónokolt a szövetkezeti eszméről, ott nem kellett többé agitálni. Elméje, lelke, szive, ékesszólása leghatalmasabb és legértékesebb tényezői voltak a magyar agrárszövetkezeti mozgalomnak. Ha arra kértük, tisztelje meg jelenlétével és felszólalásával szövetkezeti gyűléseinket, mindig biztosan számithattunk rá. Mikor cikket kértünk a Hangya Ujság ünnepi számai részére, azt szövetkezeti hiveinek nagy örömére és gyönyörűségére, mindig megkaptuk. Mi tehát őszintén és igazán siratjuk Prohászka Ottokárt, mert dőbbenetes halála az egyetemi templom szószékén, azt a ragyogó szövétneket oltotta el, mely világosságot terjesztett az agrárszövetkezeti mozgalom utjaira.

A magyar barázda népének, a magyar rög művelőinek s bajai sokaságának Prohászka Ottokárnál megértőbb és szolgálatkészebb barátja nem volt. Akkor is a legelsők között állott, mikor a földreform nagy problémái kerültek napirendre. Nagy tudományos felkészültségével szerencsésen párosult a gyakorlati érzék is s ennek köszönhetjük, hogy felismerve a földbérlő szövetkezetek jelentőségét, ezeknek legbátrabb szószólója lett, mert érezte, hogy ezek villámháritói a radikalista földreformerek tulzó s nem mindig önzetlen, sőt sokszor spekulációtól szitott tevékenységének. Prohászka Ottokár a földreformmal kapcsolatban gazdaságilag erős portákról s erkölcsi javakban is gazdag, megelégedett földmivelőnépről álmodozott, mely sohasem fogja magát belevetni a szélsőségek vörös hullámaiba, de hű marad Istenéhez és hazájához.

Az agrárszövetkezeti eszme hivei Prohászka Ottokárt a maguk halottjának tekin-

tik s benne vezérüket, mesterüket s lángszavu apostolukat siratják. A székesfehérvári temető felé az összes agrárszövetkezetek hálás emlékezése száll s dicsőült mesterünk koporsóján gyakran lesznek láthatók a Prohászka Ottokár szellemében működő szövetkezetek friss virágai.
Még a halott Prohászka is vezér, apostol s most is halljuk feledhetetlen tanitásait, melyek uj és kitartó küzdelemre buzditanak.

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR ÉLETE

Irta: DR. ÓVÁRI FERENC felsőházi tag

Krisztusi élet, mert letudott mondani minden kényelemről, nyugalomról egyéni hiuságról, vagyonról, azért, hogy Isten által pazar bőkezüséggel megáldott hatalmas szellemének drága és értékes kincseit megossza embertársaival s a lelkét egészen betöltő szeretetnek áldásait, kiárassza emberekre, alkotásokra, intézményekre, egyházra, hazára.
Munka, szolgálat és áldozat volt az ő élete és szünet nélküli, folytonos istentisztelet; mert átérezte, hirdette, élte és cselekedte Jézusnak apostola utján velünk közölt üzenetét. Tiszta és szeplő nélkül való isteni tisztelet és meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő nyomoruságukban és szeplőnélkül megtartani magát a világtól! Lemondás tette őt lelkileg naggyá, önzetlensége áldozatkésszé; szolgálata, szive, áldozatos munkája emlékét örökké áldottá.

EMLÉKEZÉS A NAGY PÜSPÖKRŐL

Irta: ALMÁSY LÁSZLÓ országgyűlési képviselő, az Egységes párt elnöke

Nagyemlékü Prohászka Ottokár püspökkel igen sokszor voltam együtt s igy bőséges alkalmam volt az ő nagyságának a megismerésére. Választókerületem egy része az ő egyházmegyéjéhez tartozik s igy községeimben a bérmálás szentségét ugy, mint azt hiszem, egyházmegyéjének többi községeiben is, rendszerint személyesen adta fel. Egy gyönyörüszép májusi napon a szentendrei szigeten fekvő Szigetmonostoron és Tahitótfalun adta fel a hívőknek a bérmálás szentségét Ottokár püspök s ez a nap a községeknek s a résztvevőknek tényleg igazi ünnep volt. Mindig nagy jelentősége van annak, mikor a püspök egy községbe érkezik. Aki ismeri a mi népünk ájtatosságát, hitbuzgóságát és ragaszkodását vallásához, az tudja milyen ünnepélyességet jelent az egyházmegye püspökének a községekbe való érkezése.
A fentírt érzelmek ilyenkor külsőleg is ünnepélyes kifejezésre jutnak, hát oly megjelenésében imponáló, szónaklatában elragadó, fenkölt lelkü egyéniség, mint Ottokár püspök volt. A lakosság ünnepi díszben vonult ki, zászlók és virágeső fogadták a főpásztort s ma is híven emlékezem reá, hogy a lakosság valláskülönbség nélkül

nélkül a legmélyebb tisztelettel és vallásos áhitattal hódolt a nagy püspök egyéniségének és méltóságának.
Biber Gyula akkori esperes-plébános és Kindli János tahitótfalui plébános helyi lelkészek körül csoportosult a nép apraja-nagyja s a szép májusi napon lovasbandérium és hosszu kocsisor vonult az áldott termékeny sziget egyik községéből a másikba. A szociális és emberbaráti érzésekkel telitett püspöknek a szive ilyenkor kinyilott s a derék becsületes földmíves-nép vallásos érzésében mély meghatottsággal hallgatta varázslatos és bűbájos beszédét a nagy magyar egyházi szónoknak. Ottokár püspök egyénisége lelki derüt sugárzott: — a szemében volt valami ragyogó fényesség, amely biztatott, vigasztalt, megnyugtatott, elevenitett s az ájtatos hívek serege szinte glóriát látott tündökölni a lángszavu szónok feje körül.
Más alkalommal Pilisvörösváron, Solymáron és Pesthidegkuton jelent meg a bérmálásra s a németajku lakosság hasonló érzésekkel fogadta, mint a szinmagyar községek közönsége. Akkor Pilisvörösváron Angeli Márton esperes-plébánosnál ebédeltünk a kerületi papság részvételével. Ma is őrzöm az ez alkalommal felvett fényképet, melynek középpontjában a püspök ur látható. Vörösvárról Szentiván-, Solymár- és Hidegkutra mentünk. Az ezen községek között azóta elkészült kitünő jó ut ennek a püspöki körutnak köszönheti létrejövetelét, mert az ezen körutnak tapasztalatai alapján léptem annak idején aktioba az utnak kiépitése iránt, amely még a háboru alatt az orosz foglyok segitségével szerencsésen meg is történt.
Nagy volt az a lelki hatás, amelyet a püspök egyénisége a népre gyakorolt, de meggyőződésem és tapasztalataim szerint legnagyobb hatással volt Prohászka Ottokár működése az intelligens közép- és felsőbb társadalmi osztályokra. Különösen a mult század végén a magyar intelligentia a köznéppel ellentétben távolról sem volt olyan hű ápolója és megvallója hitének és vallásának, mint napjainkban. A sok szenvedés és gyötrelem kétségtelenül erősitette a vallásos érzést, *de a magvető ezen a téren Prohászka Ottokár püspök volt s ez talán az ő legfőbb érdeme.* Ő szoktatta hozzá a vallásossághoz, a templomhoz, a magyar intelligentiát, az ő prédikációi lelki épülést nyujtottak az intelligensen gondolkozó főnek, s a szabadabb röptü, tudományosan képzett léleknek is. Ő megmutatta a Mindenható nagyságát, bölcseségét, jóságát és jelenlétét a tudományban, a művészetben, a költészetben, a gazdasági életben, az ember szellemi és testi munkájában. Fenkölt lélekkel nyomról-nyomra vezette a kutató elmét, megnyugtatta a tévelygőt s a vallás szent vigaszát nyujtotta a sorsával elégedetlennek s a szerencsétlennek. Az a sok lelki vigasz, amely az ő nagy lelkéből fakadt, ma hála ima alakjában szárnyakon repül a Mindenható elé s mind az ő nagy lelkét, jóságát és emlékét hirdeti. Egy ilyen nagy ember lelki tisztitója és javitója az emberi társadalomnak, ideálokat teremt, az Ur imádásához s a tévelygő emberi lélek megnyugtatására vezet. Felemel a mindennapi élet porából, megmutatja a lélek jó tulajdonságait, buzdit, gyámolit és segit, s vezet a tökéletesség felé. Ő mindenkivel jót tett, akivel érintkezett. Ideális lelki kincseinek tömegét szórta az emberek közé s e tanitások termő talajra találtak, mert mindazok, akik vele érintkeztek, szentbeszédeit hallották vagy műveit olvasták, áldják emlékét s megtisztult lélekkel gondolnak reá.

Csoportkép Prohászka Ottokár püspök bérmautja alkalmából.

KRISZTUS IGAZ SZOLGÁJA

Irta: DR. KOSSALKA JÁNOS műegyetemi nyilv. r. tanár, orsz. képviselő

Lelkünk harmoniájának, az ember földi boldogságának, a társadalom egészséges fejlődésének egyedüli biztos alapja a Krisztusi felebaráti szeretet és az Istenbe vetett hit. Istennek kiválasztottjai azok, akik ezt az egyszerü igazságot a lelkekbe beoltani képesek.
Prohászka apostoli életével, Isten adta lángelméjével és ihletével ezt a munkát végezte el közöttünk.
Legyen áldott az emléke mindörökre. Hála a Mindenhatónak, ki Őt nekünk küldötte.

A MAGYAROK APOSTOLA

Irta: DR. SZILVEK LAJOS pápai prelátus, a Szent István Akadémia tagja, Pécs

Ha valaha, most lenne igazán szüksége e csonka országnak apostolra, tudósra, íróra, poétára. Régen azt mondták, hogy inkább ne született volna ilyen nagy ember, hogy ne kelljen átszenvedni az elvesztés csapását. Ma, a nagy resignatiók korszakában, mikor csak reménységből él a nemzet, vigasztal minket Prohászka szellemi örökséghagyománya is, és bizalmunk a mindeneket kárpótoló és kiegyenlitő Gondviselésbe.

AZ ARANYSZÁJU FŐPÁSZTOR

Irta: KARAFIÁTH JENŐ ny. államtitkár, orsz. képviselő

Azok sorában, akik Prohászka Ottokárnak a legnemesebb lelkü, lekötelező nyájasságu, aranyszáju főpásztornak, a közönséges földi halandókat mérföldekre messze felül haladó hatalmas egyéniségét tisztelték és becsülték, ugy érzem engem is megillet egy szerény hely, aki szerencsés voltam magyar sorsért dobogó nagy szivének melegét annyiszor érezni, példátlanul nemes intencióit oly sokszor nagyraértékelni és aki a Magyar Jövendő érdekében vágyódóan szeretném, ha a magyarok Istene a nemzetnek és az egyháznak minden időkben ajándékozna egy-egy lánglelkü apostolt, aki Prohászka Ottokárt kvalitásban megközelitené.
Talán kevesen tudják, hogy a Kötelesség Teljesitő Elhivatás legnagyobb halottját különös szeretet és ragaszkodás fűzte hontvármegyei választókerületem egyik bájos kis községéhez, Mária-Nosztrához, ahol a XIV. század derekán Nagy Lajos királyunk

kolostort épittetett a Pálos-rend számára és ahova a Püspök Úr, majdnem minden évben elzarándokolt.
Elzarándokolt pedig a szó legigazibb értelmében, ugy a hogy a püspöki székét foglalta el; egy esernyővel és egy imakönyvvel a kezében, amugy turistásan, amugy gyalogosan. Előzetes értesitést jöveteléről sohasem küldött. A szobi vasuti állomásra hintót sohasem kért. A másfélórás utat mindig egyedül, és mindig bejelentés nélkül tette meg. A fogadó-ünnepségeket, a pompát, a szokványos bókokat, a hajlongásokat, mindenkor kerülte, sőt talán meg is vetette.
A régi magyar politikai élet annáleseiben lapozgatva, a puritánságnak, a patinás, nemes, magyar egyszerüségnek kétségtelenül alig akad méltóbb reprezentánsa a Haza bölcsénél, Deák Ferencnél, aki több mint 90 évvel ezelőtt Balatonfüredről Kossuthhoz irt levelében, örömteljes szive egész melegével emliti meg, hogy Zalavármegye főispánjának installációja minden pompa, fény, aranyos ruhák, hintók és bandérium nélkül történt meg, ami talán az idegenekre különösképen hathatott, de ami inkább Batthyány Imre gróf követésre méltó, rokonszenves szerénységének és a megye pompátlan egyszerüségének volt tulajdonitható, semmint hidegségnek.
Mintha csak Deák Ferenc purián egyszerüségre hajló lelke sugárzott volna ki Prohászka Ottokárból is.
Mária-Nosztra zarándokának sok kitünő képessége közül ezuttal én ezt emelem ki, ezt huzom alá.
Mert a trianoni magyart tervszerüen kellene erre az egyszerüségre nevelni. Mert valahogy ugy érzem, mintha tulsok is volna itt a magyar cifraság, a sallang, az aranyos hintó s a bandérium. És nemhogy kevesbednék, inkább egyre emelkedik azoknak a száma, akik már nem is tudnak — pedig a nagy cél érdekében meg kellene tanulniok — a megszokott, a felesleges, a könnyen kerülhető külsőségekről lemondani.
A nemzeti ujjászületéshez pedig elsősorban belső tartalom, puritán egyszerűség, erkölcsi tisztaság és önzetlen lemondás kell, még pedig a szónak teljes Prohászka Ottokári értelmében.
Erre tanitson, erre intsen, erre figyelmeztessen bennünket, valamennyi magyarokat Prohászka Ottokárnak kegyelettel őrzött gyönyörü emléke és reánk árva magyarokra örökké őrködő ihletett lelke, ragyogó szelleme.

AZ APOSTOL AGRÁRPOLITIKÁJA

Irta: DR. SCHANDL KÁROLY államtitkár, országgyülési képviselő

A magyar püspökök egyuttal az ország első földbirtokosai közé tartoznak. Prohászka Ottokár püspököt már előbb ott látjuk az agrár mozgalomban. A földmivelő nép gazdasági és szociális haladása mód felett érdekelte. Különös melegséggel támogatta a szövetkezeti mozgalmat s ahol csak tehette, ékesszólásával és arany tollá-

val védelmére kelt. A manchesteri liberalizmus szabad versenye által fenyegetett kisemberek védelmét nemcsak szóval és irásban sürgette, hanem maga is gyakorolta. Az agrárpolitikában azt a népies keresztény irányt követte, melynek Károlyi Sándor gróf volt az úttörője. Sokszor láttuk a Magyar Gazdaszövetség ülésein Darányi Ignác mellett, mikor a legbensőbb érdeklődéssel vett részt a falu és a föld népének gazdasági boldogulására irányuló tanácskozásokon. Nem tétovázott, mikor önző merkantilista, vagy bankérdekek egyoldalu támadásaival szemben kellett megvédeni a jogosult szövetkezeti és népies agrár érdekeket. A szövetkezeti mozgalom mindegyik ágát, a fogyasztási, értékesitő és hitelszövetkezeti ügyet egyaránt fölkarolta s papjait a főpásztori székből és a gazdakörök és szövetkezetek istápolására buzditotta. Prohászka Ottokár agrár szociálpolitikai tevékenységéből mégis két mozzanatot kell kiemelnem. Egyik a keresztény társadalmi együttműködésre, a másik a birtokpolitikára vonatkozik.

Még senki sem gondolt arra, hogy a liberális kormányzat alatt álló Magyarországon keresztény irányzat is lesz valamikor, midőn mi néhányan, fiatal emberek, az Országos Széchenyi Szövetségben nagyot gondoltunk s elhatároztuk, hogy a szociáldemokrácia, szabadkőmívesség és a szabadgondolkodók országrontó együttműködésének ellensulyozására a különböző keresztény felekezetek és szervezetek összefogására akciót inditottunk. A keresztény társadalmi együttműködés, a későbbi keresztény irányzat lebegett szemünk előtt. Prohászkához mentem barátaim megbizásából először mint a szövetség elnöke. Hozzá kellett fordulni, mert az Országos Széchenyi Szövetség megalakulását is, mely voltakép az ifjuság körében a különböző keresztény felekezetü ifjak egyesülését jelentette, ő tette lehetővé pártfogó szavával. Soha sem felejtem el szavait, melyeket a terv hallatára mondott. Hiszen velünk volt, midőn 1908-ban a pécsi országos szabadtanitási kongresszuson összeütköztünk azokkal, akiktől mi az ezeréves ország rendjét és békéjét féltettük. Akkor is az ő hatalmas szelleme védett meg bennünket a csatában, melyet a későbbi népbiztosok ellen vívtunk meg. Magáévá tette a gondolatot s 1913. áprilisában a Köztelek dísztermében végbement a fölemelő esemény : a katholikus, református és evangelikus keresztények ünnepies deklarációkban fogtak össze a destrukció ellen.

Csernoch hercegprimás, Petry református püspök és Zsilinszky evangelikus főgondnok voltak a keresztény összefogás kihirdetésének ünnepi szónokai. Ezen a napon kezdődött a keresztény irányzat Magyarországon. Csak a háború szakította meg teljes kibontakozását

Prohászka előre látta a rossz szellemek romboló munkájának katasztrófális hatását. Sokáig iparkodott azt megelőzni azokkal, akik a népet nem magukért, hanem önzetlenül szerették. Erre a törekvésre vezethető vissza emlékezetes föllépése a népies birtokpolitika érdekében. A főrendiházban azt inditványozta, hogy a latifundiumok 10 ezer holdon felüli területeit juttassák örökbérletek formájában a harctéren kitünt családos földmívelők kezére. Résztvettem egy tanácskozáson, ahol inditványáról volt szó. Még szociális érzésü főurak is radikálisnak és kivihetetlen-

nek tartották. Akkor fejtette ki, hogy ő nem ragaszkodik inditványának részleteihez. Ő csak szívével dolgozta ki birtokpolitikai eszméjét, de annak szavaihoz nem köti magát. Valami jót akart, azért szólalt föl. Azért állott elő, hogy történjék valami. Reá bizta a birtokpolitikai szakértőkre, hogy formálják úgy az ő gondolatát, hogy abból valami életrevaló váljék. Csak azt nem tudta tétlenül nézni, hogy semmi sem történik.

Nem volt radikális a birtokpolitikában sem, bár sokan támadták érte. Hiszen annak előtte megelégedett a földbérlő szövetkezeti gondolat istápolásával s Darányi nemzeti birtokpolitikai reformjával. De nem ő tehetett róla, hogy ezeket is megakasztották talán ép azok, akik őt radikalizmussal vádolták.

A székesfehérvári püspöknek nem volt szüksége a forradalomra, hogy a népies agrárpolitikát istápolja. Régi meggyőződése vitte a Faluszövetség munkája mellé is, melynek nemcsak védőségét vállalta, de kulturális és szociális tevékenységében hatásosan közre is működött

Szelleme tovább él s irányít a magyar nép és agrármozgalomban, melyben azoknak az apostoli papoknak a munkáját folytatta, a kik a magyar népet nemcsak a kereszténységre téritették, hanem az agrár foglalkozásra is megtanitották.

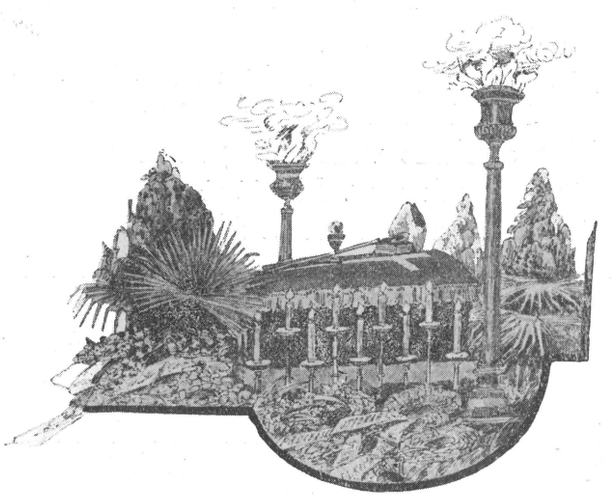

Prohászka Ottokár ravatala.

Felvétel a temetési menetből

Felvétel a temetési menetből

Felvétel a temetési menetből

AZ ÁLDOTT ÁLDÓ KÉZ

Irta: BILKEI FERENC székesfehérvári esperes plebános

Találóan mondotta Károlyi József gróf, hogy Prohászka Ottokár élete tüzoszlophoz hasonlitott. A messzevilágitó fényét jobban látták azok, akik távolabb álltak tőle — mi, akik 22 éven keresztül közvetlen közelségében éltünk, akik közt az életének legbőségesebb és legtermékenyebb szakaszát töltötte: mi inkább a melegségét éreztük. Annak az áldott kéznek áldó melegségét, amelyet elfeledni nem fogunk soha amelyből minden idők minden didergő lelkei tanulhatnak.

Legyen szabad nekem e helyen annak az áldott kéznek áldó melegségéről beszélnem.

Néhány héttel a nagy püspök halála előtt egy különös gondolat ötlött az eszembe. Az, hogy Prohászka püspök nagyszerü élete tulajdonképen azokból az apró kis jótevésekből épült oly csodaszéppé, olyan lendületessé, olyan igazán meleggé, hogy mindenkit magával ragadott. Ezekbe a kis cselekedetekbe kapcsolódtak az ő nagyszerü tervei és eszméi és lendültek oly magasságok felé, amelyeknek egy hallgatója se tudott ellenállni.

Ez év januárjában történt. Az első szent Sebestyén-napi litániára készülődtem. Ott künn sáros, hideg, piszkos idő volt s az esti köd teregette fekete leplét a külváros alacsony házikóira. Egyszerre betoppan az én püspökatyám. Leült, beszélgetni kezdtünk. Aztán előhuzott egy levelet: mondjam meg, hogy hogyan juthat ő a Sár-utca 7 szám alá, ahol egy szegény beteg leány kinlódik 20 esztendő óta az irtózatos köszvényével.

Megmagyaráztam és minden áron kisérőt szerettem volna melléje adni, aki a hepehupás, sáros vidéken elkalauzolja. Tiltakozott ellene. Világért se, hiszen odatalál ő már a magyarázat alapján is. Másnap, 20 esztendős szokása szerint ő maga vezette a belvárosiak processzióját hozzánk. Persze ő is predikált. S nagyszerü! a predikációja tele az előző nap hangulatával, amikor a szegény beteg leányt vigasztalta, aki 20 esztendő óta az ágyától a székig se birta magát elvonszolni, hősiesen küzdött a borzalmas fájdalmakkal, a ránehezedő nagy nyomorusággal, nem gondol öngyilkosságra, mint annyi egészséges és parkettes szobában lakó fiatal ember és leány szokta mostanában tenni, hanem alázatosan várja a gondunkat viselő Istentől, mikor szakad mindennek vége és mikor nyitja föl az Isten a kereszthordozás nagy jutalmát, a menyország aranykapuját és mikor nyujtja át neki a hősök pálmaágát. Milyen gyönyörü alaptónus volt ez a hős vértanunak, szent Sebestyénnek az ünnepén. Szinte láttuk rajta, hogy tele van a lelke ennek a nagyszerü képnek a hangulatával, hogyan köti össze a földet a menyországgal, a rosszillatu, kisablakos, szük kis betegszobát, az ott kinlódó, a köszvénytől elnyomorodott kezü-lábu szegény leányt a menyország ragyogó boltozatának boldogságával, az angyalok zengő énekével, a megdicsőült lelkek diadalittas hozsannájával.

Kinézek az ablakomon. Éppen szemközt van egy régi nádfödeles házikó. Az udvarban hátul egy egyszobás alacsony szobácska. Ott gyötrődött talán tiz esztendőn keresztül egy szegény leány, egy utcaseprőnek a leánya. Csonttuberkulózisban szenvedett. Levágták már a jobbkezét, az egyik lábát. A gennyedő sebek borzasztó szagot terjesztettek. Szegény leány éveken keresztül maga kötözte magát, mivel senki se birt erre a nehéz munkára vállalkozni. Amellett gyönyörü kézimunkákat készitett a megmaradt csonka kezével. A mi nagy püspök atyánk ennek a szegény leánynak is állandó látogatója volt. Gyakran órák hosszat ült a betegszoba romlott levegőjében és beszélgetett a szegény utcaseprő még szegényebb leányával. Erzsi nagyon okos leány volt. Mindennap áldozott. Sokat olvasott s a szörnyü szenvedések megtanitották elmélkedni az életbölcseség tudományáról. Ezt a tudományt egészitette ki a mi nagy püspökünk messzelátó értelme. A szegény szenvedőből hőst csinált, tudóst, bölcset, akihez tanulni, vigasztalódni járt az egész környék minden megkeseredett szivü szenvedője. A püspök valahányszor beszélt róla, mindig úgy beszélt, mint ahogyan a szentekről szokás beszélni.

Ez csak két eset. Pedig ezekhez hasonló, kisebb, nagyobb százszámra van Székesfehérvár

utóbbi 22 esztendejében. Ha valakivel nem boldogultunk, ha nem akart gyónni, lett légyen tudós könyvmoly, aki Häckelnek éktelenségeivel tömte tele a koponyáját vagy akinek a családi disszonanciák képezték az élet problémáit, végső esetben a nagy püspököt hittuk segitségül. Ha másnak nem sikerült, neki bizonyára győznie kellett, mert tudott győzni. Addig gyurta, addig látogatta, mig végre boldogan mondhatta: ezt is megnyertem a menyországnak. Ismerte az egész várost. Az előkelőket ép úgy, mint a legszegényebbeket — akár borromaei szent Károly, főleg azokat, akikben a lelket kellett tartani. Szórakozása volt a látogatás. A napi sétájának ez volt a legkiemelkedőbb része. Az emberek csodálják, hogy mennyire ismerte a világot, az embereket, az élet mélységeit. Mi pedig azt mondjuk, hogy az ő felséges világnézleteinek ezek az esetek, az élet sötétségei voltak az inspirálói. De profundis clamavi ad Te Domine. Igen! a mélységből kiáltottak hozzá, könyörögtek hozzá az emberek: hallgass meg, érts meg bennünket, hiszen az emberek, a családom, a gyermekeim, a feleségem, az uram nem értenek meg. Érts meg te, Te, Isten küldötte, hogy el ne vesszen a lelkem. És ő megértette a de profundis kiáltókat, eligazitotta az utjokból az akadályokat és fölnyitotta előttük a menyország aranykapuját.

Egy asszony mondta el a következőket:

— Sok gyermekem volt s uj reményeket ápoltam a szivem alatt. Az uram azonban tiltakozott az áldás ellen s követelte, hogy én is legyek olyan okos, mint a többi asszonyok, mert ő a sorvasztó szegénységben nem is tudja, de nem is akarja eltűrni a további terheket. Borzasztó helyzetben voltam. Itt az uram, ott fönn az Isten. Mit tegyek? Elmentem gyónni a mi bölcs püspökünkhöz. A jó püspök összetette a két kezét és úgy könyörgött, hogy ne vétsek az Isten törvénye ellen. Én sirtam, ő könyörgött. Végül azt mondta, hogy a születendő gyermekről ő fog gondoskodni. S azóta minden karácsonykor és minden husvétkor minden gyermekemet fölruházta.

A mi Székesfehérvárunk utolsó 22 esztendeje tele van ilyen és hasonló történetekkel. A nap a mi püspökünk volt — az ő sugarai mellett melegedtünk. A forrás ő volt, — az ő szivéből fakadt életvíz cseppjei üditették fel a tikkasztó forróságban kicserepesedett ajkainkat. Tudjuk, hogy a tiétek is volt, az egész Magyarországé, az egész keresztény világé. De elsősorban a mienk volt. A Szentlélek Uristen nekünk adta a nagy szervező Steiner Fülöp, a gyengédlelkü Városy Gyula után. Sokszor halljuk, hogy Fehérvár szegény, hogy a székesfehérvári püspöki megye anyagi javakban szerény — az Uristen akaratából gazdagok lettünk, dúsgazdag életének legtermékenyebb szakában a mi kicsiny világunkat tette gazdaggá Prohászka Ottokár.

Ne csodáljátok tehát, ha ragaszkodunk hozzája még halálában is. Az isten akarta, hogy a mienk legyen. Az emberek nem akarhatják, hogy az Isten végzése megmásittassék.

A mi városunk királyi város volt sok száz esztendőn keresztül. Prohászka Ottokár királyi várossá avatta ujra. Innen ment a nagyvilágba szétszórni azokat a sugarakat, amelyeknek tüzét itt gyujtotta meg, a mi életünk tüzhelyénél, a mi istentkereső vágyakozásainknál. A fehérvári püspök kincseket osztogatott, királyi ajándékokat szórt a rája várakozóknak. Hadd legyen nagy, hadd maradjon király, királytársai szomszédságában a nagy pihenés századaiban is.

PROHÁSZKA HATÁSA A KISPAPOKRA

Irta: Dr. RÉVAY TIBOR praelátus, kanonok, érseki irodaigazgató

Prohászkát mint lelkiigazgató, theologiai tanárt ismertem meg. Az iskolai év elején kispap koromban Esztergomba menvén csodálkozva láttam, hogy a szokásos esti elmélkedésre a növendékek papirost és iront vittek magukkal s egytől-egyig

jegyezték a hallottakat. Ilyen buzgóság a vakáció végén, ily önkénytes fáradozás valóban meglepett. Mi a budapesti központi papnöveldében azokból a lithografált jegyzetekből ismertük Prohászka gondolatait, melyeket ismerőseink küldtek Esztergomból. Több ifju felől hallottam, hogy noha alkalma lett volna belföldi, vagy külföldi egyetemekre kiküldetést kapnia, inkább maradt Esztergomban, hogy Prohászka vezetése alatt maradhasson.

Reám sem gyakorolt más oly hatást, mint Prohászka. Világiak vezetése alatt levő gimnáziumban akkor nem kaptunk vallásos nevelést. Egyik tanárom Istentagadó volt, a másik apostata szerzetes pap. Ismét vajmi kevés jó csepegett belénk. Ennek ellentétje volt a főgimnáziumban élvezett szerzetesi nevelés, amely bizonyára a kellő megértésűnk hiánya következtében, a szerzetesi életben látta a legnagyobb tökéletesség elérésének egyedüli lehetőségét. Ez érthető lelkitusáknak vált okozójává. Szerzetesi hivatás nélkül szerzetessé lenni elhibázott élet volna Vágyódni a tökéletes élet után avval az érzéssel: hiába törekszel, célt nem érsz, mert nem tudsz teljesen lemondani a világtól, keservesen kinzó érzés. .

Ebben a lelki állapotban valóságos megváltás számba jött Prohászka fellépése, aki szerencsésen egyesitette magában mindazon kiváló tulajdonságokat, melyek világi papot ékesithetnek. Itt az ideál, melyet követni lehet. Amennyire a távolból módunkban állott: figyeltük őt, hogyan fogja fel a hitigazságokat, mikép alkalmazza az életre, mire hivja fel a kispapok figyelmét, minő példát ad; folyton dolgozik; az alatt is olvas, míg a belépő hozzá lép; mennyire fegyelmezi a kedélyét, mindig jó kedvet mutat, ebben annyira tökéletes, hogy nem lehet rajta a kedély hullámzást észre venni; a társaságban oly tréfás, mintha ez volna az eleme; minden iránt érdeklödik, legkivált szereti az Oltáriszentséget. Mélyen gondolkozva térdel előtte, az erek is kidagadnak az arcán, át van szelleműlve. Ennek hirtelen meglátása is egész életre megragadja az ember lelkét. Ruhát, élelmiszert, pénzt kér, gyüjt a szegényeknek. Felkeresi őket, elviszi nekik, szereti a betegeket látogatni. Sulyt helyez a test ápolására. Nem a böjtben, álmatlanságban, folytonos vezeklésben, a test rongálásában látja a lélek uralmát biztositva. Nem főcélnak tekinti a testi fenyitékek alkalmazását; a léleknek Istennel való egyesülésében érzi hivatásának teljesitését. Nagyokat sétál, edzi izmait, a lapátot, seprőt sem szégyenli, amivel a seminárium ból utat csinál hófuváskor az esztergomi bazilika felé. A menybe vágyik és mégis szeret élni a földön. Neki nem nyüg az élet, amelytől való mielőbbi szabadulás képezné Istent kereső lelkének főtörekvését. Lehet tehát a világban is élni tökéletes, papi életet; nem kell a világtól elzárkózni, okvetlenül szerzetessé lenni, ez volt az első tanulság Prohászkától.

Szabadkőműves körben, hitviták közt növekedvén, korán megéreztem a szellemi felkészültség szükségességét. A főgimnáziumi hitoktatás nem elégitett ki, az öt évi theológia alatt küzdeni kellett a philosophiai elökészület hiányaival, nyolc évi latin tanulás után a holt nyelv nehézségeivel; az akkori egyetemi tanárok kevés kivétellel csak tanitottak, nem neveltek. Hidegen maradt a lelkünk; tudatában voltunk világboldogitó hivatásunknak; láttuk a kath. hit erősebb érvényesülésének rügyfakadását a néppárt megalakulásában, az Alkotmány megjelenésében; a katholikus

ujjászületés, kezdeténél tartottunk. Vettük észre, hogy a munkások szakszervezetekbe tömörülve hagynak el minket; bántott a bölcseleti és a többi facultas némely tanárának a kath. egyház alapigazságait tagadó, illetve lesajnáló tanitása; a polgári házasság törvényjavaslata mutatta, hogy a törvényhozás is balfelé csuszik.
A mi frontunk pedig gyenge volt. Sok kitünő főpapunk, buzgó papságunk és hithü világi uraink dacára sem láttunk erős vezérkarral rendelkező, az ellenséges terep minden zugát ismerő s legkivált az ellenség fegyverzeténél kiválóbb felkészültségü tömeget magunk mellett. A magasabb, kath. helyekről jövő felszólalások csak fájdalommal állapitották meg a romlást, amely nőttön nő; a küzdelem sikerében kevesen bíztak; nekünk pedig sürün adagolták a világ fiainak okosságáról szóló Krisztusi jövendölést, amely megnyugtatni igyekezett, hogy Krisztus egyházát mindig üldözték; abba tehát bele kell törődni, hogy Magyarországon most, (35 évvel ezelőtt) az egyház háttérbe szorul. Fájt a fejünk, vérzett a szivünk s ópiummal gyógyitottak. Olvastuk a nagy német irók apológiáit, Hettingert, Döllingert, élveztük Bougand hangulatos müveit, hallottunk Ketteler, Windhorst, a centrum erőlködéseiről, a német kath. nagygyülések fényes sikereiről, és nálunk mindebből semmi, semmi.
Csak ha Prohászka cikkeit olvashattuk, akkor éreztük, hogy ezeket olyan fő gondolta ki, aki világosan ismeri a kath. hit egész rendszerét, megtudja védeni minden támadással szemben tudományos téren ép ugy, mint a társadalmi érvényesülés szempontjából. Tőle tájékozódtunk a harc nagyságáról és szinhelyjeiről, mely tudományos és társadalmi téren az egyház ellen folyik. A munkáskérdést nálunk kath. szempontból a legalaposabban ő tárgyalta. Ő merészkedett nemcsak minden támadást tudományos téren visszaverni, hanem egyik kath. nagygyűlési beszédében mikor még a XIX. században éltünk, megjósolni a XX. századbeli tudomány meghódolását a katholikus egyház tanainak igazsága előtt. Ekkor mondotta azt is, hogy a XX. század az Oltáriszentség diadalának százada lesz, pedig akkor még nem ismertük a Sacra Tridentina Synodus és a Quam Singulari kezdetü pápai körleveleket a gyakori szent áldozásnak az őskeresztények módjára a felnőttek és a gyermekek közt való terjesztéséről és meghonositásáról. A nemzetközi eucharisztikus kongresszusok akkor még csak elsőt villantak; Ő e villanásnak már az egész világra kiható, jótékony sugárzásában gyönyörködött.
A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara helyisége tanuja annak a brilliáns kétszeri vitatkozásnak, melyet a nihilista elveket dicsőitő Batthyany Ervin gróf, — az istentelen Schmidt, a szociáldemokrata Garami — és a zsidógondolkozás fő képviselőjével Vészi Józseffel szemben az egyedül helyes kath. világnézet védelmére, a munkáskérdés helyes megoldására nézve folytatott.
Megtanitott arra, hogy ne féljünk az oroszlánok barlangjaitól sem, minden téren bátran hangoztassuk a katholikus tanokat; ezeknél igazabb, szebb, jobb nincs a világon. Minden ember szive befogadhatja, mert attól valók, aki a sziveket teremtette. Ez kellett nekünk. Ez hatott reánk és nevelt olyan papi gárdát, amely apostoli szegénységtől, tapasztalatlanságtól támogatva, de az igazság győzelmében bízva nekivágott az életnek, az Isten kertje művelésének, amelyben minél többet igyekezett termelni. Igy létesültek a világi papok által vezetett Mária Kongregációk,

a Regnum Marianum, kath. ifjusági lapok, az egyetemi ifjak collegiumai, a kath. legényegyesületek convictusai, uj templomok, uj plebániák, uj iskolák, kath. egyesületi házak és cserkészcsapatok.
Nem csoda, hogy Prohászka egyik tisztelője akként köszönte meg a püspök alkalmi üdvözletét: Köszönöm Kegyelmes Uram szives figyelmét, de kegyeskedjék tudomásul venni azt is, hogy Excellentiád volt a legnagyobb kínzóm életemben, mert mindig fülemben csengett az a figyelmeztetése: bízzék az igazság győzelmében, apostolkodjék az igazság érvényesüléseért s ez sohasem hagyott nyugtot, mindig ujabb kezdeményezésekre ösztönözött, kényszeritett, ami nem járt fájdalmak nélkül. Isten áldja meg érte!

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: WEICHER MIKLÓS baracskai c. apát, orsz. képviselő

Már régen ott élt a köztudatban, hogy a magyar katolicizmusnak Pázmány Péter óta nem volt olyan tüneményes alakja, mint Prohászka püspök! s talán ismét lepereg 350 esztendő, s elmerül az idő mérhetlen tengerében, mire ujból feltünik az égen egy ily csodás üstökös, hogy fényével bevilágitson s melegségével elárasszon mindeneket, a solis ortu usque ad occasum! Pedig a magyar kat. egyház mindig gazdag volt, nemcsak anyagi- de lelki javakban is, nemcsak műkincsekben, de szellemiekben is. Prohászkája azonban évszázadok óta mégis csak egy volt!
Amikor még csak egyszerü, feketeöves fiatal pap volt, s mint ilyen hozta, azelőtt sohasem észlelt tűzbe és lelkesedésbe a kat. nagygyűlések közönségét, már akkor a püspökök közé, sőt ezek fölé helyezték. Népszerüsége nem lassanként emelkedett, fokról-fokra, Ő egy csapásra hóditotta meg a lelkeket, s egyetlen iveléssel szökött fel az emberi nagyság legnagyobb magaslatára, s ott maradt élete utolsó órájáig.
Pázmány a protestáns magyarokat téritgette, Prohászka a katolikusokat ébresztgette, felrázván őket tespedésükből, mert neki bátor és hitvalló, nem pedig „náthás" katolikusokra volt szüksége.
Mikor püspök lett, közvetlen előde, a szelid lelkü Városssy érsek, ezen szavakkal mutatta be Őt Fehérvárnak: „Ime egy ember! kinek saruja kötelékeit megoldani sem vagyok méltó!"
Ő nem lett biboros, mint Pázmány, de a magyar katolikusok, már régóta a szeretet biborával vették őt körül. S ez neki bizonyára kedvesebb is volt amannál! Mi, kik őt közelebbről ismerhettük, mi tudtuk, mily teher volt neki minden külső fény, minden üres csillogás!
Mikor püspöki székfoglalóját tartotta Székesfehérvárott, ezeket mondotta: „Higyjétek el Kedves Hiveim! hogy nem szivesen, csupán kényszerből viselem ezeket a drága, aranyos ruhákat. Ha tehetném, legjobb szeretnék közétek állni, s akár kapával a kezemben, veletek együtt dolgozni Tiértetek!"

Az a bizonyos, immár közmondásossá lett *esernyő,* amellyel székvárosába bevonult, hű kifejezője volt lelke egyszerüségének!
De amikor ott állt a szószéken, vagy az oltár lépcsőin, amikor megnyiltak ajkai, hogy lávaként öntsék a vigasz balzsamát s a legtisztább bölcseséget, akkor pazarul szórta nagy lelke drága kincseit, minden szava mint értékes drágakő hullott alá s nekünk ugyancsak iparkodnunk kellett, hogy ezeket az igaz gyöngyöket összeszedhessük s azokból egy egész életre elégséges vagyont gyűjthessünk magunknak! Volt idő, amikor teljesen megfeledkezni látszott halandó emberi mivoltáról. Lelkesedésében szárnyai nőttek, s ezek segitségével emelte fel hallgatóit is abba a tisztább, magasabb régióba, ahol ő maga annyira otthonos volt!
Egy dolog volt csupán, ami benne még szelleménél és lelkesedésénél is nagyobb volt, alázatossága. Az a csodált és magasztalt zseni, láttuk, mily alázatos készséggel tudott meghajolni Róma akarata előtt!
Mikor utoljára jártam nála, 3 héttel tragikus halála előtt, kezeit összekulcsolta mellén, s szemeit az égre emelve így szólt: „Soha senki, legyen bármily magas állásban vagy korban, nem élhet meg Isten kegyelme nélkül". S valóban Ő állandóan Isten közelségében volt, tehát mindig az elképzelhető legjobb társaságban. Vele beszélgetett. Tőle kért tanácsot. Onnét nyert irányitást. Neki köszönhette sikereit, amiken azonban nem önmagáért, de Istenért s az egyházért örvendett. S ez a nagy alázatossága a magyarázata annak, hogy szinte káprázatos népszerüsége dacára sem féltékenykedett rá soha, senki csak csodálták és szerették őt. Még a kommün idején is, amikor pedig egy század terrorista költözött be a püspöki palotába, neki semmi bántódása nem lett. Mert az igazi nagyság előtt akaratlanul is meghajol mindenki. Prohászka pedig ilyen volt!
Nem kereste az emberek kedvét. Meggyőződését nem rejtette véka alá. Isten országát kereste, az igazságot hirdette mindig és mindenütt. Tudatosan sosem okozott fájdalmat senkinek. Ő nem emberek ellen, de az emberekért harcolt és küzdött. Innét van az, hogy sírjára még ezek is letették a hála és elismerés koszoruját. Mikor nyilvánosságra jött, hogy milyen gyönyörü tervek hálóját szövögeti lelkében, miként épitgeti azt a bizonyos hidat Pannonhalma és Debrecen között, ujjongtunk örömünkben, hogy ime! ami másnak még nem sikerült, azt az Ő nagy lelke talán meghozza nekünk, a felekezeti békét, megértést és kölcsönös szeretetet.
Valami hasonló természetü megbizást e sorok irója is kapott Tőle, közvetlenül a háboru után. Amikor kezdtünk ráeszmélni, hogy mennyire magunkra vagyunk hagyatva, mi egymás között is széthuzó magyarok, tehát jó lesz összetartani, mert különben elvész minden, a haza, a vallás, a hit, a becsület, minden, akkor összejöttünk az Ő kivánságára, Pestvármegye különböző felekezeteinek lelkészei és tanácskoztunk. A közös fájdalom annyira közel hozta egymáshoz a lelkeket, és nem rajtunk mulott, hegy eredményt felmutatni még sem tudtunk. Amint hogy az sem Prohászkán mult, hogy az a bizonyos híd még ma sincs kiépitve!
Az az emberfeletti munka, amit végeznie kellett, végre felőrölte Őt.
Mi már régebben láttuk, hogy ez így fog történni. Kértük Őt, könyörögtünk, hogy kimélje magát, Ő azonban csak mosolygott ezen az atyáskodó jóakaraton s ment

tovább a maga útján. Hisz minden város, minden falu, minden intézmény Őt kivánta, s Ő nem is lett volna Prohászka, ha egy kérést megtagadott volna!
Az égen ragyogó nap is egyformán világit be a kunyhókba és a palotákba, megtermékenyit mindent, áldást terjeszt mindenütt!
És amikor ez a fényes nap aláhanyatlott az égről, egyszerre oly komor sötétség, oly dermesztő hidegség ülte meg a lelkeket.
De azután lassanként feleszméltünk s az Ő gondolatai — az Ő utasitásai szerint kerestünk megnyugvást és vigaszt. És amikor elkisértük Őt utolsó útjára, ez a menet már nem gyász — ez valósággal diadalmenet volt. Tenger nép az utcán, virágerdő a ravatalon. Az örökzöld babér, s mellette a szerény kis nefelejts.
Minden ablakban virág, minden ablakban gyertya, s minden ablakban gyászfátyollal bevont Prohászka-kép. A harangok zúgtak, a papok prédikáltak, a hívek pedig zokogtak és imádkoztak. Ez a zokogás azonban nem a megvigasztalódni nem tudó vagy nem akaró fájdalom kétségbeesése volt, inkább valami szent megnyugvás s egy meghatódottsággal vegyes büszkeség.
Igy temetik nem a királyokat, és nem a hadvezéreket, igy temetik a szenteket!

PROHÁSZKA OTTOKÁR MINT SZÓNOK

Irta: CSÖNGEDY GYULA c. prépost-plebános, országgy. képvtselő

Valahányszor Prohászka Ottokárra — mint az én volt, felejthetetlen püspökömre gondolok — mindig úgy érzem: mintha egy gyönyörü tündér-világ jelennék meg lelki szemeim előtt — a melyben oly sok és oly káprázatos a látni való, hogy azt sem tudom: mit csodáljak meg jobban. Ha mint főpapot és apostolutódot nézem, a világot járó Pál apostol jut eszembe a ki ott hordozta lelkében a „sollicitudo omnium ekclesiorum"-t (az egész világ gondját). Ha mint tudóst tekintem, nem tudom a tudomány melyik ágában csodáljam meg jobban. Theologus az elsők között — természettudós a javából — filozofus és geologus a legjobbak közül. Ha mint pastoracios papot nézem, a mint hosszú éveken keresztül az ország csaknem valamennyi nagyobb templomában hirdeti a: diadalmas világnézetet és gyógyít és vigasztal a gyóntatószékekben és konferenciákon — igazán nem tudom — hol vette mind ehhez a tudást, erőt és időt. De talán mégis, mint szónokot bámulom a legjobban! A mint a hivatottak — s közöttük Dr. Brisits Frigyes is megállapitotta róla; a voluntarista szónoki iránynak ő volt a legragyogóbb alakja. Mikor először szerepelni kezdett, minden vonás szokatlanúl friss és meglepően új volt nála.
Uj volt Prohászkának, amint Dr. Brisits megállapitja: 1. A közönsége és problémája. Az Ő első hallgatóinak nagy része azok közül való volt, akik Schoppenhauert, Nietzschet, Tolsztojt, Ibsent, Dosztojewszkit és Verát olvasták. Ő maga is akkor talált erre az uj hallgató közönségre, mikor Ő is a fölsorolt irókat olvasta. Ezekből értette meg azt a nagy örömtelenséget s azt a fáradt blazirtságot, amelyben az Ő intelligens hallgatói sinylődtek. 2. Uj volt az apparátusa, amelyet magával hozott. A sz. irás és sz. atyákon kivül — filozófusok — költők, államférfiak és szépirók szerepeltek beszédjeiben, és ez tette előadásait érdekessé és vonzóvá azok előtt is, akiknek ultraliberális neveltetésük a kenetteljesebb stílust még nem bírta el. 3. Uj volt az Ő módszere is. Ő nem szeretett dogmatizálni. Mindig arra törekedett, hogy bebizonyitsa,

miszerint a kereszténység nem akar mást, mint beigazolni, hogy a kereszténységből milyen szépen és harmonikusan lehet és kell is élni. Szerínte a kereszténység nem puszta keret, se nem rendszer, hanem kedves, vidám élet. 4. Uj volt a nyelvezete. Kissé idegenszerű, de annál vonzóbb és lebilincselőbb. Valóságos muzsika volt minden beszédje, ezért sohasem volt unalmas akármily hosszasan tartott is! És végül 5. új volt előadási módja is. Csak igen ritkán tartotta be a beszéd szokásos fölosztását. Nála nem mindig volt bevezetés, tárgyalás és befejezés. És éppen ez a szokatlan módszer tette igen érdekessé előadásait. Igy csak Prohászka beszélhetett.

Sokan próbálták őt utánozni — de tudtommal eredményesen senki sem léphetett nyomába. Iskolát alapitott — de a tanitványok nem tudják pótolni a mestert. Hogy ki volt ő a magyar katolicismusnak, erről a hivatottak és illetékesek már nyilatkoztak és én úgy érzem, hogy csak pislogó mécsest gyujtanék a nap mellé — ha a hivatottak nyilatkozataihoz csak egy szót is hozzátennék. De hogy ki volt ő nekünk fejéregyházmegyei papoknak —: ezt csak mi tudjuk és hogy elhalálozásával mit vesztettünk: ezt csak mi érezzük!

Én hálát adok a jó Istennek, hogy 22 évre őt nekünk adta — és mindenkit csak arra kérek: őrizzük meg emlékét ne csak imáinkban, ne csak sziveinkben, ne csak ebben a Prohászka Emlékalbumban, hanem és főként az által, hogy szándékaikat megértve — továbbra is kitartással dolgozzunk a magyar katolicismus minden téren való megerősítéséért — az Ő szellemében s az Ő energiájával.

AKI AZ ÜRES MADÁRFÉSZEK MÉLYSÉGÉT MÉRTE

Irta: HAJÓS JÓZSEF plebános, a Szt. István Akadémia tagja

Amit felőle tudunk, azt nem prózába irni, hanem rimekbe fűzve, kótába szedni kellene, hogy a mai kábult dzseszbendes világban: a rithmus varázsával hasson és a lelkek népdalává váljék. Vérbeli természetbölcselő is volt, aki nemcsak a bölcseséget kedvelte, hanem a természet szépségeiben Assisi lantosának lelkületével: a Teremtő gondviselésének tükröződését látta. Neki örvénylő mélység volt a mikroszkopi függőcsepp és az üres madárfészek épúgy, mint a Niagara örvénye. A viharok orgonaszavában a „Te Deum laudamus" intonálását hallotta.

A magasságok és mélységek bölcselője volt; irtózott az élet lapályaitól, hova csak irgalmas szamaritánusként ment. Apostoli missióját teljesitve: világosságot gyújtott a sötétségbe, diadalmas világnézetre nevelte az embereket, vezetve őket a Végtelen felé.

Esztergomi és fehérvári dolgozószobája rádió-leadóállomás volt, honnét új nemzedéket nevelő eszmék sugároztak. Nem várta be a radioaktivitás felfedezését, hanem negyven év óta árasztotta ki lelkéből a lelkeket finomító emanációt. Egyénisége katalizátor volt; puszta jelenléte révén különbbé vált a környezet.

A szegény esztergomi spirituális szegényei számára koldult, de mérhetetlen szellemkincseiből alázatos gesztussal ugyan, mégis fejedelmien fizetett. Ha Prohászkának bűne van, hát bizonyára legnagyobb bűne, hogy túlpazarul szórta géniuszának áldásait, ezért is érte korai halál. Agyában mérhetetlen szellemkincset hordott. Mi a serdülő ifjú csodálkozásával és tiszteletével tekintettünk fel homlokára, midőn a pesti Regnum Marianum növendékeinek beszélt. Kronosz homokóráján azóta hosszú huszonöt év pergett le és azóta is a dúsgazdag „Hirnbesitzer" csodálatos radioaktivitással sugározta geniuszának fényét és fehérizzású megdicsőült lelke történelmi távlatokból is világítani fog az igaz életbölcseséget keresőknek.

Prohászka biológus bölcselő volt; ismerte a földi élet titkát, az egysejtű véglény és az ember életműködéseit egyaránt; de a biologiában is az evangeliumi elvet akarta érvényesíteni, miként

Krisztus mondotta, hogy „életük legyen és bőségesebb legyen az élet", vagyis a tiszavirágszerű földi életből az örökkévalóság Életforrásához akarta átmenteni az embereket.
A nagy természet titkaiba kevesen hatoltak oly mélyen, mint Ő! Egyik fő érdeme, hogy hazánkban Prohászka kezdte meg a természetbölcseleti hitvédelem modern irányát: *„Isten és a világ"* (1890), a *„Föld és ég"* (1901) című műveivel, melyekben megmutatta, hogy miként kell a természettudomány exakt tényeit és elméleteit helyesen értékelni és a túlzásokat mint kell a kritika rostáján úgy átszűrni, hogy a „természettudományos világnézet"-ére büszke elme belássa az exakt tudásnak a hittel való összeférését.
Prohászka emez uttörő munkájával a természetbölcselő apologéták mestere lett. Művész zsenije a költészet aranyporával hintette tele még az őslénytan albumának sárkányait is. Eredeti geniuszának invenciója. ragyogó stilusa a legszárazabb témát vonzóvá varázsolta.
A Gondviselés megengedte, hogy Prohászka közelében éveket tölthettem és Tőle tanulhattam. Most, midőn elmélkedve keresem, hogy e sokoldalú zseni *miben volt legnagyobb,* — azt vallom abban, hogy saslelke *leereszkedett hozzánk* szürke verebekhez.
Hiszen Prohászka óriás eszével, prometheuszi akaratával lehetett volna az emberiség oceánján úszó félelmetes fenségű jéghegy, melynek tündöklő csúcsain sziporkázva törik meg a napsugár, de a jégkolosszus mélységbe merült része hideget lehel, elriasztja az életet, közeléből a hajók is menekülnek . . . De Prohászka nem akart rideg hatalom, megcsodált bálvány lenni, hanem *melegszívü atya,* ki bár irtózott az élet laposságától, *szeretetből* mégis leereszkedett az emberekhez, meghallgatta apró kis panaszaikat, rongyos ügyeiket, sőt szó nélkül türte gyerekes nyelvöltögetéseiket. Ő, akinek lelkében magasztos gondolatok viharzottak, midőn elmélkedve sétált az erdőn s a széltől recsegő fák lombjainak zugását, az égzengéses viharok koncertjét hallgatta, — gyengéden tudott betekinteni a gyermekszemek fekete éjszakájába, elmélkedett az üres madárfészek mélységéről és megsimogatta az erdőszéli szőke kankalint . . . Megtörtént sokszor, hogy holnap tartandó magasnivójú bölcseleti előadásra készült, de azért ma elment egy külvárosi szegényhez vigasztalást és alamizsnát vinni. *Prohászka kemény acélos temperamentum volt, de csodálatos önfegyelmezésével akart gyengéd lenni és a magasból leereszkedni.* Ez a legnagyobb nagysága!
Ottokár püspök palotájában élhetett volna mintegy elérhetetlen magasságú szellemi fellegvárban, melyből az alant nyüzsgő toprongyos gondolkodású társadalomférgekre a zseni öntudatával és az „odi profanum Vulgus" dölyfével tekinthetett volna le. Mondhatta volna Ő is, mint szellemtestvére Beethowen: „egy fát jobban szeretek, mint egy embert," — de Ottokár püspök nem akart egetostromló Titán lenni, hanem szocialista apostol, aki nagy nyilvánosság előtt is elmondotta; a püspöki „palota nem stilszerű hozzám!"
Élete az *apostoli stilus* harmoniája volt.
Nagyszerű halála fiziologiai szempontból is Ottokár-stilusu. Hatalmas agya: koncertorgonája volt az Ottokár-léleknek, *aki* beethoweni művészettel produkált csodálatos oratóriumokat és szonátákat az agy orgonáján . . . Miként a gyémántot saját porával csiszolják tündöklő brilliánssá, hasonlóképen Prohászka grandiozus agyát a *saját vére* öntötte el és belőle átsegitette a szárnyaló lelket a másvilágba, hogy Ottokárnak testből kiszabadult lelke az örökkévalóság szellemvilágában tündököljön. E gyémántlelket Isten az ég múzeumába helyezte el . . .
Ottokár püspök azt irta egykor: „legillatosabb a rét, mikor kaszálják." E gondolat Ottokár atyánk nagyszerü halálában is valóra vált. Midőn a halál az egyetemi-templomban megsuhintotta kaszáját és épen a szószéken apostolkodó Ottokárt vágta le: megérezte a világ, hogy Isten lantosának virágos réthez hasonló lelke stilusosan költözködik az örökkévalóságba. Mi árván maradt verebek még most is nézünk a végtelenbe szárnyaló lélekre és elimádkozzuk Radványi fohászát:

Tovarepült a szép szellemmadár . . .
A diadalmas élet kettépattant;
Ora pro nobis: áldott Ottokár!

Akinek élete és halála Ottokár stílusú volt, lesz-e annak stílusos siremléke? Lesz, ha kivisszük holttestét a budai hegyek erdei földjébe,*) sirjára egy mohlepte sziklatömböt helyezünk és csak ezt vessük reá:
Isten lantosa, — áldott Ottokár.

A LÉLEK EMBERE

Irta: RAFFAY SÁNDOR evang. püspök

A világ Megváltójának legnagyobb apostola, Pál, az embereket két osztályba sorozza: akik a testnek és akik a léleknek élnek. Ma, a testnek élés e szégyenletesen egyoldalú világában sokan meg sem tudják érteni, bár megbámulni kénytelenek a lélek emberét. Ezért volt Prohászka Ottokárnak olyan sok bámulója és olyan kevés követője. A lelki életet élő prófétáknak és apostoloknak mindig ez a sorsa.
Székesfehérvár nagy püspökében a test sohasem jutott egyeduralomra. Az volt és az is maradt, aminek az Isten teremtette: a lélek sátora, eszköz, melyben és melylyel a lélek dolgozik, hajlék, melyben az Isten lelke lakozik. Ezért dolgozott benne lélek még akkor is, mikor a test már összeomlóban volt.
Legtöbb embernek teljes kielégülést szerez, ha mások mozdulatait, szokásait, külsőségeit utánozza. Még uralkodókat is kielégített már, hogy a vasalt nadrág és a vasalt bajusz divatját megteremthették. A szellemi élet terén kevés ember tudja mások lelkét megfogni, még kevesebb tud új lelki irányt törni. Prohászka Ottokár, mint a lélek embere, a szellemi életben teremtett újakat. Még bennünket, protestánsokat is befolyásolt az ő bensőséges vallásossága, emelkedett életfelfogása, lélekből lélekhez való beszédmodora. A villanylámpa, akármilyen ragyogó és vakitóan fényes legyen is, teremtő erő nélkül szűkölködik, az égi nap ellenben, ahova csak szórja, mindenütt tenyészetet kelt a legparányibb sugarával is. És Prohászka Ottokárnak termékenyítő meleggel volt telve a lelke.
Prohászkának sok utánzója van, mert a beszédben is új stílust alkotott. Azt a szines, változatos, belső fordulatokban és külső képekben gazdag stílust, melynek sok utánzója, de kevés követője van. Prohászka lelke teremtő erőben, egyéni meglátásokban és sajátos megfigyelésekben olyan gazdag volt, hogy nála a belső lelki élet pazar szépségeinek a formába öltöztetésére még az ő ötletes és fordulatos stílusa sem volt elég gazdag és bőséges. Ezért volt a beszédje néha pongyola és fogyatékos, — de mindig tartalmas és termékenyítő. Utánzóinál ellenben a sallangos keresettség még azokat az ösztövér ötleteket is émelygőssé teszi, melyeket cifra köntösben elibünk tálalnak. A legszebb kalotaszegi varrottast is hiába húzzák rá a viaszbabára; nincsen abban élet, mert nincs benne lélek. És ami Prohászka lelkétől legtávolabb állott, nyomában gombamódon kelnek életre az üres keresett-

*) Mária remete közelében

ségnek és a tetszetős frázisoknak stilusatlétái. Gondolatainak eredetiségében, gazdagságában és változatosságában a lélek emberét nehezebb is megközeliteni, mint ötletes frazeologiájában utánozni.

Prohászka Ottokárnak is, mint minden lelki embernek, megvolt az a csalódásokat termő fogyatkozása, hogy a test szerint élők nagy társadalmában nem leli meg mindjárt a maga helyét. A nagy nemzeti összeomlás után, mikor minden egyes becsületes magyar ember a kibontakozás útjait és módjait kereste, Prohászka a maga ideális lelkével azt hitte, hogy a nemzet hajóját a politika vizein lehet legbiztosabban enyhe révbe vezetni. Az önmagával nem számoló rajongó lélek teljes odaadásával vetette magát bele a politikába. — Azt hitte, hogy az emberek ott is lelki életet élnek. Egyszer felkeresett és engem is arra igyekezett rábirni, hogy az időközben megüresedett egyik mandátumot vállaljam el és osszam meg vele a pártelnökséget. Két és fél órát töltöttünk akkor el ennek és ezzel kapcsolatosan más társadalmi és nemzeti kérdések megvitatásával. Mikor okaimat mind kifejtettem, miért nem vállalok én mandátumot és miért helytelenitem, hogy a „tisztelendő" a politika szennyes vizeire evezzen s magát és állását a politikai élet kulturátlan és izléstelen támadásainak prédájává vesse; miért is volna jobb és helyesebb, ha egyetlen lelkész se adná rá magát a napi politikára, melynek sodrában értékek mocskolódnak be, vagy emésztődnek fel és hősök válnak pojácákká: hirtelen felpattant és ezt mondta: „Végtelenül sajnálom, hogy előbb nem beszélgettünk erről a témáról, mert akkor ma nem volnék képviselő." A lélek embere hamarosan felismerte azt a félszeg helyzetet, melybe őt a legnemesebb szándék, a nemzeti érdekek szolgálatának szándéka juttatta. És levonta a következtetést: a politikai élet terén többé nem szerepelt.

Annál többet tett a lelki élet gazdagítására és megújítására. Hatása szinte példátlan volt és maradt egészen haláláig. De ez is, mint minden igazi hatás, személyes hatás volt. Ezért nem volt akkora ereje az irásainak, mint volt a beszédeinek. A bensőséges lelki élet ereje és hatása mindig meggyengül egy kevéssé, mig a toll hegyéig jut. Akivel azonban Prohászka Ottokár beszélt, abban a lélek öntudatlanul is gerjedezni kezdett. Mint mikor mágneses vassal közelitünk nem mágneses tárgyhoz. Ez a láthatatlan és titokzatos, de vonzó és ellenállhatatlan erő hatott Prohászka Ottokárban. A lélek emberének ez az Istentől nyert kegyelmi ajándéka.

E kegyelmi ajándék szokatlanul gazdag forrása halt el Prohászka püspökben. Hadd álljak oda én is a gyászolók közé és hadd sirassa el az én lelkem is az isteni lélek e kivételes emberét!

A SZENTKORONA ÁLLAMA ÉS AZ EGYHÁZI VAGYON

Irta: DR. ERDÉLYI LÁSZLÓ bencés, egyetemi tanár

A szegedi Kath. Ébredés c. hetilap 1924. karácsonyi számában hosszabb cikket irtam az egyházi vagyonról azon alkalomból, hogy Tomcsányi S. J. feltünést keltő füzeteket adott ki e tárgyban a püspöki jogokról.

A karácsonyi cikk alkalmat adott egy fiatal szegedi jogtudósnak arra, hogy az egyházi vagyon-

jog védelmére a cikktől eltérő történeti alapot fejtsen ki, mely mélyen belevilágit a mai jogtudósok felfogásába, mely azonban történetileg nem igazolható. Ennek megértése után fiatal jogtudósunk visszavette kéziratát s ezért nem irjuk ki a nevét sem.

De mivel az egyházi vagyon eredetére, jellegére vonatkozólag sokan mozognak ugyanoly történeti tévedések alapján, azért nem tartjuk feleslegesnek a szegedi jogtudósnak érvelését röviden, lényegében bemutatni és megvilágitani. Érvelése a következő:

A honvédelmi kötelezettség az Árpádkorban még nem volt összefüggésben a földbirtokkal, hanem *személyes kötelezettsége volt minden szabad magyarnak.*

Amikor tehát *a nagy egyházi vagyonok létrejöttek* a szentkirályok idejében a XI. században, akkor még szó sem lehetett e nagy vagyonokhoz füződő banderialis kötelezettségekről, s igy e cimen nem lehet az egyházi vagyonokkal szemben föllépni, ezeket elvenni.

Az *„onus inhaereat fundo"* a feudalizmus sajátos jellemzője s ez hiányzik a magyar jogéletben, a nemesség ezt az elvet *sohasem* fogadta el. Az *adománybirtoknak* nem célja a jövő hadkötelezettség, hanem *csak jutalom akar lenni a mult katonai érdemekért.*

Hogy az 1397. évi temesvári országgyülés 20 jobbágytelekre rója ki egy lovas vitéz hadbaállitásának a terhét, ez *rendkivüli eset* akar lenni s a további jövőre nem kötelező.

A banderialis hadkötelezettséget nem a hűbéri eszmék hatásaira kell visszavezetni, mert a hadkötelezettség a szerzeményi birtokot is terhelte, már pedig ez a szerzeményi birtok nem tartozott az ősiséggel megkötött u. n. feudalis magyar nemesi birtokhoz. A hadkötelezettség alapja tehát személyi természetü s nem birtokjogi.

Egyáltalán a régi magyar jogéletben a feudalizmust tagadnunk kell, a szentkorona állama nem volt feudalis állam s főpapjai nem mint hadköteles feudalis birtokosok, hanem mint buzgó önkéntes hazafiak vezettek banderiumokat a király seregébe.

A föntebbi hét pont nem hű idézet, hanem a leglogikusabb pontokba, tételekbe foglalása az emlitett fiatal jogtudós érvelésének. Válaszom pedig röviden a következő:

1. Az Árpádkirályok hadserege a királyi várak falvaiban élő várkatonák vagy várőrök és tisztjeik, a várjobbágyok zászlóaljaiból állott, amelyek élén a királyi várispánok parancsoltak. Erre jellemző az 1074. évi kemeji és monyoródi csaták leirása a Képes Krónikában. Ott 30 királyi ispán vezeti a királyi várak zászlóaljait, s 15 várispán I. Béla fiainak hercegi országharmadából vezényli a hercegi várzászlóaljakat. Szabad birtokosok csapatairól nincs szó. A királyi s hercegi zászlóaljak várőrei és tisztjeik, a várjobbágyok, frank-szláv eredetü honfoglaláskori hadifoglyok ivadékai s mint ilyenek falujokhoz, várukhoz kötött szabados vitézek, kik katonai szolgálatukért az illető várfalu földjeiből házrészt, telket, mintegy 27—30 kis hold földet kapnak sorsolás, nyilhuzás utján családjuk használatára. Ez a várkatonaság főrésze a királyi s országos hadseregnek. A hadkötelezettség alapja a földhöz kötött állapot. Ez nem telek-nélküli pusztán személyi kötelezettség az Árpádkirályok korában, hanem a telek vagy ház (mansio) kötelezettsége s egy házból egy férfi, az árpási besenyőknél egy pár ló birtokosa mindegyik lován egy-egy férfi hadba menéseért felelős az illető háznép, vagy annak a feje, úgy hogy mulasztás esetén hadibirságot fizet. Hogy a ház hadkötelezettségét mely férfiak teljesitik a család férfi tagjai közül, az nem számit; fogadhatnak zsoldos harcost is, ha birják. Vagyis ez a hadkötelezettség valóban nem személyi teher, hanem birtokteher az összes Árpádkirályok idejében.

A király birtokai, várai s egyéb uradalmai kiterjednek az egész országra: a tatárjárás előtt csak Csákvár, Himösudvar s még egy pár erődités van magánföldesurak kezén, a többi 72 vár királyi vár mindenütt az országban; mert már Árpád a saját birtokába vette a korábbi fejedelmi birtokokat épp úgy, mint minden más honfoglaló fejedelem. Közben vannak elszórva a magánföldesurak uradalmai s a közép és kisbirtokosok szabad földjei. Akinek nincs birtoka, az nem köteles hadba menni; de a kisbirtokos legalább egy embert köteles hadba küldeni az országbatörő ellenség kiverésére. Külföldi hadjáratra, mely a királynak magánvállalataként, családi érdekből kezdett vállalatának tünik fel, egy szabad birtokos sem köteles követni a

királyt, hanem csak a közös veszély elháritására. A közös haza védelmére mindenki természetesen birtoka arányában köteles: a kis birtokos egy személlyel, a középbirtokos többedmagával, a nagybirtokos nagyobb hadi kisérettel, a saját testőreivel megy a nagy utazásra épp úgy, mint a hadjáratra. Az megesik, hogy valaki kevesebb vitézzel megy a harcba, mint más hasonlóan nagybirtokos; de ritka eset, ha a nagybirtokos vagyoni jövedelmét meghaladó erőfeszitést tesz hadcsapatának kiállitásában.

Vagyis mindent egybefoglalva kimondhatjuk, hogy az Árpádkirályok alatt a haditeher már a birtok nagyságától függött s nem volt az személyi teher, hanem anyagi alapon nyugvó kötelezettség. Személyi kötelezettségről csak az általános hadkötelezettség beszélhetett, s ilyen volt a hadkötelezettség az ősmagyarok vándorlása és honfoglalása korában, mig nem volt állandó földbirtok, meg a legujabb korban, amikor a birtoktalan is hadköteles.

2. Az egyházi vagyon adományozói az első királyok s a nagyurak eredeti célja az egyházi vagyonnak az istentisztelet, léleküdvösségért imádkozók anyagi ellátása; mindazonáltal vagyona arányában minden egyházi javadalmas kötelességének tartotta, hogy katonákat tartson s királyi vagy földesuri patronusát segitse a haza védelmében, a betörő ellenség ellen, sőt a király külföldi családi hadjáratában is. Az egyházi vagyont adományozó levelekben nincs szó katonai terhekről; de például a tihanyi apátság 1055-iki alapitólevelében I. András király 20 lovast, vitézt adományoz az apátnak részint karhatalmul szolganépének fékentartására, a belső rend és fegyelem, élet- és vagyonbiztonság megóvására az apáti uradalmakon belül, meg azért is, hogy az apát hadikisérettel utazhasson bárhova és a királyt is segithesse, kisérhesse hadjárataiban. A somogyvári apátság 100 vitézt kap alapitásakor 1091-ben Szent László királytól.

Banderialis hadkötelezettség a XI. században nem volt, mert még nem volt banderium nevü zászló s nem volt lovagság nagyobb számban. A banderium sajátos jellemzö jegye a cimeres zászló és a sodronypáncélba öltözött csatlósok, serviensek, nagyuri, lovagi zászló alatt küzdő csapata. Kálmán király törvénye már szól loricatus, sodronypáncélos lovasokról, kiket egyes várispánok kötelesek tartani a király számára, egyet-egyet 375 szabad bérlő telepes évi földbéréből. II. Gyécsa királynak 1146-ban már egész lovag-csatlós hada van az osztrák lovag had legyőzésére. A magyar nagyurak banderiumainak kezdetét leginkább az 1217. évi magyar keresztes hadjárattól keltezhetjük. Az bizonyos, hogy Kézai Krónikája 1283-ban már oly réginek véli a banderiumokat, hogy Attila hunn királynak is banderiumokat tulajdonit.

Banderialis hadkötelezettség, mely számszerüen meghatározta, hogy hány jobbágytelekre kell számitani egy-egy páncélos lovast a közép- és nagybirtokosok részéről, Zsigmond királynak 1397. évi temesvári országgyülésén kerül elöször törvénybe, aztán 1435-ben és még többször, mindig más-más arányszámmal: 20, 33, 10, stb. számmal fejezve ki a jobbágytelkeknek egy-egy zsoldos páncélosra eső számát, amely t. i. viseli egy-egy zsoldos tartásának a terhét.

Ily értelemben banderialis hadkötelezettség valóban nem volt a XI. századi főpapokra nézve; de az az elv, amelyet a banderialis törvények 1397-től kezdve többször számokban fejeztek ki, minden időben, a XI. században is természetszerüleg megvolt, hogy t. i. mindenki vagyoni tehetsége arányában köteles részt venni a veszélyben forgó haza védelmében. Freisingi Ottó püspök 1147-ben átutazva látta, hallotta, hogy itt 8—9 paraszthaz tart el egy katonát. S igy volt ez a XI. században is.

3. Az *„onus inhaereat fundo"* = „a teher a telekre nehezedjék" olyan elv, mely a közterheket anyagiakban a gazdasági erőktől teszi függővé s megvolt már az ókori timokratiákban s megvolt és meg lesz minden időben. Solon timokratiája a jövedelmet becsültette meg a polgároknál s ennek arányában rótta ki a hadkötelezettség anyagi terheit, de ennek arányában osztotta a közhatalomban való részesedést is. Félszázaddal utóbb Servius Tullius római alkotmánya Mommsen szerint szintén timokratia, mely a telek nagysága szerint szabályozta a haditerhet és a jogokat. Ez egészen természetes. Az Árpádkirály kor várhadseregében a várőrök és várjobbágy nevü tisztjeik s ezek ivadékából hadköteles bajtársaik száma egyenlő volt az illető katona és tiszti családok telkeinek, házainak számával, vagy mint az árpási besenyők-

nél, a telek nagyságával arányosan egy vagy két annyi ló számával (1222/4). A szerviens nevü királyi páncélos çsatlósok is házankint vagy telkenkint tartoztak hadba küldeni egy vitézt, több együttlakó osztatlan testvér közül a legalkalmasabbat. S ezen szerviensekből lettek 1260 táján a köznemesek, később más királyi szolgaosztályokból is, akiknek minden kötelezettsége a várföldekből bírt telküktől függ.

Mikor Mária Terézia s utódai korában azt tervezték, hogy a nemesi népfölkelést mint rendkivüli hadkötelezettséget valamiképpen a rendes sorkatonaság évi hadkötelezettségébe illesszék bele vagy pénzbeli teherré alakitsák át: akkor a kormány az „onus inhaereat fundo" alapelvet hangoztatta, de a magyar nemesek jogászai ezt annál inkább tagadták és azt hirdették, hogy Magyarországon a hadkötelezettség mindig személyi, fejenkint való kötelessége a nemes embernek.

Ez látszólag igaz, de a valóságban nem. A nemeseknek három osztályát különböztethetjük meg: a kis-, közép- és nagybirtokú nemeseket, vagy mint a középkori törvények mondták: a jobbágytalan és a jobbágyos nemeseket, meg a bárókat. A báró és köznemes cim a tatárjárás körül született meg nálunk, amaz előtte, ez utána, s mindkét osztály akkor *hivatásos katona:* báró a királyi főtiszt és a lovag csapatvezér, köznemes pedig a bárók királyi páncélos csatlósa. A Hunyadi kor nemesei már csak népfölkelők az akkori hivatásos katonákhoz, a „zsoldos" csapatokhoz képest. A népfölkelök hadbahivása rendkivüli veszélyek idején fejenkint történik, ámbár még itt is tekintettel voltak a szegénységre, mert egy kis nemesi birtokról a testvérek csak egyet tartoztak maguk közül hadba küldeni. A többi nemesnél az számitott, hogy hány jobbágytelke van. Zsigmond 1435-ik évi törvénye szerint 33 jobbágytelek (egyenkint körülbelül 30 hold föld, összesen tehát 1000 hold) küldött egy páncélos vitézt, nem parasztot, nem népfölkelőt, harcban járatlant, hanem gyakorlott hivatásos zsoldost vagy urasági csatlóst. E szerint az a főpap vagy báró, akinek 50.000 hold földje volt jobbágyai kezén, az 50 csatlóssal ment a hadba, azaz hogy a főpap, ha egyházi tizedszedő joga is volt, akkor kétannyi csatlóst vezetett vagy vezettetett főtisztjével a háboruba, mint amennyit a jobbágyainak száma szerint köteles volt fölfegyverezni és hadakoztatni. A középbirtoku nemes is 33 jobbágytelke után egy csatlóst vitt, vagyis másodmagával ment, apa mehetett a fiával, vagy az idősebb apának két nagy fia ment el a csatába. Amely nemes tizenegyed magával ment hadba, annak 330 jobbágytelke, tehát már körülbelül tiz kis faluja volt. E hadkötelezettség kicsi a maihoz képest.

Világos, hogy ez a hadkötelezettség a telkektől függött. Csak annyiban látszott függetlennek a telektől, amennyiben a nemesi kuriát elkülönitjük a hozzátartozó jobbágytelkektől. A kuria nem adózott, a jobbágy porta adózott. Ugy tünt fel, mintha csak a jobbágy adózna és viselné a katonai terhet a sorkatonaság fönntartásában. A jogi valóság pedig az, hogy a nemes birtokos adózik és viselí a katonai terhet, de ezt természetesen a földjeinek jövedelméből fedezi, amely földeknek szabadon jövő-menő, költöző bérlői a jobbágyok. A nemes tehát, mikor nagyobb adót vagy haditerhet ró ki reá az országgyülés, akkor kénytelen a rendes ősi földbért fölemelni, vagy a saját kuriájába jobbágyaitól egybegyüjtött földesuri kilencedekből vállalni az új terhet. Nagyon természetes, hogy rendesen jobbágyai vagyis bérlői közt osztotta el az uj terhet épp úgy, mint a modern iparos, gyáros, kereskedő a vevőin veszi meg a tehertöbbletet, a háziur pedig a lakóin béremeléssel.

Mikor Mária Terézia s utódai a nemesi insurrectiót rendes évi haditeherré akarták átváltoztatni, akkor figyelembe vették, hogy a jobbágyok kezén levő nemesi földbirtokok már régtől fogva, kezdet óta viselik a haditerhet, kivált a jobbágyportákra kirótt kamarahaszon és hadi segély nevü porta-adókban, sőt a Rákóczy-fölkelés után már a hadsereg ujoncait is a jobbágyporták bizonyos száma szolgáltatja. De a bécsi kormány 1750 után Rousseau és a fiziokratizmus elvét kezdte vallani, hogy t. i. igazi új értékeket csak a természet, csak az őstermelés hoz létre, tehát csak ezt szabad és kell megadóztatni, tehát a nemesek házi gazdálkodásában levő kurialis vagy allodialis földeket is, amelyek egyre jobban szaporodtak, mert a földesurak

nem látták jónak, hogy jobbágyaik rossz gazdálkodásától függjenek, mikor az urasági béresekkel való gazdálkodás biztosabb és szebb eredményeket termel, melyekre a nemes uraság is büszke lehet és igy ő hasonlóbbá lesz a virágzó földművelést vezető nyugati földesurakhoz. A nemesek házi gazdálkodását, majorságait is adóztatni kivánó bécsi kormány ellenében a magyar nemesek jogászai tagadták az „onus inhaereat fundo" elv jogosságát, mint amely elv sohasem vonatkozott a nemesi kuriák csüreire, pincéire, kertjeire s házikezelésü földjeire. Ilyen földek sokáig nem is igen voltak, amelyeket t. i. nem jobbágyok, hanem béresek szántottak-vetettek volna. A jobbágyoktól beszolgáltatott és földesuri csürökbe, pincékbe hordott termés-kilencedért pedig már a termés helyén, a jobbágyföldeken és szőlőkben megvették az egyházi és kincstári adót, a tizedet és a kamarahaszon-hadisegély nevü királyi jövedelmet. A vitatkozás tulajdonképpeni tárgya tehát a külön földesuri földek, amelyek észrevétlenül szaporodtak minden teherviselés nélkül. Ezek adómentességét a magyar jogászok ősi kiváltságnak, a bécsi kormány fiziokratái pedig igazságtalannak hirdették.

4. *A feudalizmus sajátos jellemzője* nem az „onus inhaereat fundo" elv, hanem az, *hogy ezen társadalmi rendszer a tiszti és katonai szolgálatot pénz helyett főképpen földekben fizeti,* amelyek megmaradnak az adományozó földesur tulajdonában, a megadományozott személy pedig haszonélvezője a tiszti beneficiumnak vagy katonai fendumnak, mely öröklődik apáról fiura, elvész pedig a férfiivadékok kihalása vagy hűtlensége, illetőleg a tiszt elbocsátása folytán, ha a javadalma nem örökölhető. Nyugateurópában már régen örökölhető a tiszti beneficium, javadalom, grófság, stb. amikor Szent István törvénye kimondja, hogy az ispánság nem örökölhető. Sőt a magyar királyok bármikor tetszés szerint elbocsátják várispánjaikat. A feudalizmus nálunk Kálmán király muló kisérlete után elvben az 1205-ik évi koronázó esküvel, a szentkorona örökségeinek elidegenithetlenségével kezdődik, amelyet az aranybulla 1222, 1231 és 1290. évi kisérletei csak nagyon rövid negyedévekre tudtak meg-megszakitani, s amely 1351-től kezdve az aranybulla csonka megerősitésével, a 4-ik cikkelye kihagyásával szentesitett törvénnyé lett 1848-ig.

A szegedi tudós fiatal jogász sok magyar jogtörténetiróval együtt tagadja a magyar feudalizmust, mert hogy állitólag a királyok a nemesi birtokok adományozásakor csak a mult katonai érdemet akarták jutalmazni, s nem kötötték ki a jövő katonai szolgálatot.

Ez való igaz akkor, amikor a nemes ember már csak népfölkelő irreguláris, gyakorlatlan katona-számba ment a hivatásos zsoldos katonák mellett. De eredetileg, amikor a magyar feudalizmus az első századait élte, a XIII—XIV. században, gyakran olvassuk a szabadosokat szabad vagy nemes szerviensekké — 1267-től köznemessé, nobilissá — kinevező királyi oklevelekben azt a formulát, hogy *„exercituare teneantur"*, „hadakozni tartozzanak", mint meggyőződhetik erről mindenki „Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései" és „A tizenkét legkritikusabb kérdés" c. vitatkozásaim utolsó fejezetében. (Sz. Istv. Társulatnál.)

5. A fiatal jogtudós elismeri, hogy Zsigmond király 1397. évi temesvári országgyülése alkalmas volna bizonyitani a magyar feudalizmust, az „onus inhaereat fundo" elvet, mert 20—20 jobbágytelekre rója ki egy-egy tegzes vitéz hadbaállitásának a terhét; de erőtlenné kivánja tenni e bizonyitékot azzal a kifogással, hogy ez csak rendkivüli eset volt, a további jövőre nem szólt.

Itt jó lesz különbséget tennünk.

Mikor Zsigmond 1397-iki törvénye Nagy Lajos 1351-iki törvényét átirja, megerősiti az aranybullával együtt, akkor ennek 7-ik cikkelyét a honvédelmi kötelezettséget úgy bővíti ki, hogy először kimondja az általános, minden időkben köteles elvet, hogy t. i. minden szerviens — ekkor már köznemes (nobilis) — és földesur tehetségéhez, vagyonához képest tartozik részt venni az ország védelmében. Ezt az általános, mindenkori elvet, mely a feudalis katonai teher nagyságát csakugyan a vagyon nagyságától teszi függővé, Zsigmond temesvári országgyülése az akkori háborus veszélyre, a nikápolyi nagy vereségre s további következményeire való tekintettel súlyos tehernek látszó arányszámmal fejezi ki: minden 20 jobbágytelek után követel

a földesuraktól egy-egy páncélos, hivatásos katonát. Zsigmond király később, uralma végén már csak 33 jobbágytelek után követelt egy tegzest. Amikor tehát az 1397. évi decretum a maga hadi cikkelyét rendkivülinek, csupán a jelen veszély esetére kötelezőnek jelenti ki, ez nem a feudalis elvet, a vagyoni képességtől függő hadkötelezettséget mondja ezen egy esetre szoritkozónak, hanem az $^1/_{20}$ arányszámot, amely szokatlanul súlyosnak látszott s később csakugyan leszállitották $^1/_{23}$-ra, de nagyobb veszély idején fölemelték $^1/_{10}$-re is. — Ez azonban az általános elv feudalis jellegén nem változtat.

6. Érdekes érve a fiatal jogtudósnak *a szerzeményi birtokra* való hivatkozás. Ez az érv a syllogismusok tisztaságában igy hangzana: A szerzeményi birtokot is terhelte a hadkötelezettség, tehát a szerzeményi birtok is feudalis birtok volna. Másrészt azonban a szerzeményi birtokról a szerző szabadon rendelkezett; tehát ez nem tartozott az ősiség feudalis köteléke alá. Vagyis nálunk nem volt igazi feudalizmus.

Ámde ez az érvelés téves. Mert a szerzeményi birtokról csak a szerzője, vásárlója, irtója rendelkezhetett szabadon; a második birtokosra nézve ez már patrimonium, atyai örökség vagy adomány, melyről nem rendelkezhetik szabadon, vagyis ez már kötött feudalis birtok s természetesen feudalis hadköteles birtok.

7. A végső következtetés szegedi jogtudósunknál az, hogy *a szentkorona állama nem feudális állam* s a hadkötelezettség alapja nem a földbirtok: tehát *a magyar főpapok nem mint feudalis javadalmasok,* hanem mint önkéntes királyhű honfiak vezettek banderiumokat a királyok seregébe.

Itt is különbséget kell tennünk.

A szentkorona magyar állama nem olyan feudalis állam, mint a nyugateurópai államok, de azért szintén feudalis, sajátságosan magyar feudalis állam.

Másrészt a magyar főpapok nem feudalis javadalmasok, hanem tisztán egyházi javadalmasok, akik azonban szép egyházjogi alapon segitik főpatronusukat, a királyt hadjárataiban, s természetjogi alapon kötelesek minden erejökkel védeni a megtámadott hazát.

Fejtsük ezt ki egy kissé.

A nyugateurópai államok közt legfeudalisabb volt Franciaország, vagyis ott a feudalizmus leghamarább élte át a feudalizmus természetéből kifejlődő összes alakulásokat és fokokat, s ott a feudalizmus leginkább tagolta szét az államot. Ott következett be először az a magánjogi feudalizmus, hogy a frank király katonai adománybirtokokat osztogatott fegyveres kisérőinek, s ezek mint urak a saját vitézeiknek. Ott következett be leghamarább az a közjogi feudalizmus, hogy a királyi uradalmak főtisztjei országszerte kierőszakolták gyönge királyoktól annak törvényesitését, hogy ők tisztségeiket s tiszti javadalmaikat fiaikra s további férfiivadékaikra hagyhassák. Ily módon a frank király nem parancsoló ura lett országa összes alattvalóinak, hanem csak első tekintély a vele egyenlők közt, kik elismerik ugyan a király földesuri jogát, de egyenlő vagy nagyobb seregükkel szembe is szállnak vele vagy szövetkeznek ellene, mignem a francia királyok a középkor végén leghamarább hozzáfognak a feudalis urak letöréséhez, ágyúkkal s állandó zsoldos haddal leghamarabb kivivják a királyi absolutizmust az udvaroncokká alázott bárók, mágnások fölött.

A nyugateurópai feudalizmus lépcsőzetesen közvetett katonai s birtokbeli függés rendszere ily formán: a király közvetlenül csak a saját hercegsége tisztjeinek parancsol, kik tovább ad-

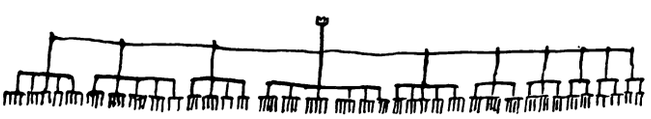

ják e parancsot hűbéres lovagjaiknak; ezenfelül parancsol a király a fő koronahűbéreseknek, a főbáróknak, esetleg csak fölhivja őket katonai támogatásra vagy kéri őket, de már az ő tisztjeiknek nem parancsol, lovagjaiknak sem. A korona ott is előfordul, mint az állandó királyi tekintély jelvénye.

A magyar feudalizmus egyszerübb, közvetlenebb katonai s birtokbeli függést jelent a szentkorona viselőjétől. A szentkoronát szentté teszi az, hogy az első szentté avatott király kapta és Szent László is hordozta, s igy szent ereklye a honfoglaló fejedelem véréből való szent királyok idejéből. Az Árpádkorban a székesfehérvári Nagyboldogasszony-bazilikának, a királysirok bazilikájának egyházi kincse a királyavató székkel. Vencel rablása óta az egyházi kincset a királyok őriztették legbizalmibb főtisztjükkel, a nádorral; vagy rokonukkal mint királyi kincset, amelytől hatalmuk függ; végül országgyülésen választott főurak őrizték Mátyás koronázása, 1464 óta mint az ország főkincsét.

Ennek a szent ereklyének lett tulajdona minden királyi birtok s minden királyi adomány az 1205. évi uj integritási koronázó eskü óta. Valamint volt a Szent Jóbnak, Szent István jobbkezének mint ereklyének egyháza és egyházi elidegenithetlen vagyona, úgy lett 1205-től fogva a Szent koronának is elidegenithetlen quasi egyházi vagyona minden királyi birtok, a 72 királyi várispánság a várak falvaival és népeivel s a királyi udvarházak udvarnokaikkal, asztalnokaikkal, pohárnokaikkal és lovászaikkal stb. Ebből a szent vagyonból az egyes királyok már nem osztogathattak azzal a teljes dominiummal, rendelkező joggal, mint aminőt Szent István követel magának s a mindenkori királynak (II. 5, 6, 35. törv.-c.), hogy adhassa, akinek akarja, egyháznak is, hanem az 1205-ben már uralkodó katonai, lovagi, feudalis felfogás szerint már ily feudalis célra jogosult a királyi adomány a szent korona elidegenithetlen javaiból.

Akinek Magyarországon földje van, az mind a Szentkorona tulajdonából való földet használ, de nem mint tulajdonos, hanem mint haszonélvező, mint pap vagy katona. Katona pedig minden országos királyi nemes és ilyen a királyi városok civise, eredetileg várőr katona, aztán békés ipari céhek tagja, de még mindig védője a városfalnak. Katona a báró is, a királyi főtiszt. Sőt katonáskodik még a főpap is, kivált mint királyi várispán, amely tisztségére ráfizet egyházi javadalmából. Az egyházi vagyon mégsem olyan, mint a nemzeti vagy városi birtok. Az egyházi nagy vagyonok a hitbuzgalom első idejéből valók, a szent királyok idejéből, kik teljes dominiummal adták a püspökségek és apátságok első nagy vagyonát örök birtokul Istennek, s a legnagyobb védőszenteknek, illetőleg bazilikáiknak a lelkek örök üdvösségeért, s haszonélvezetre az ott szolgáló papoknak és szerzeteseknek. Itt tulajdonos a szent patronus, a püspök vagy apát pedig csak tisztje a szent tulajdonosnak, akitől adományt visszavenni nem lehet. Az egyházi adomány természeténél és céljainál fogva visszavonhatlan, ellenben a feudalis adomány visszavonható, mert az adomány csak a katonai hűség tartamára szól és föltételes. Ott a tulajdonos a Szent vagy egyháza, itt a tulajdonos a Szentkorona, mely az egyházi vagyonnal szemben csak védő és adományozó, de nem tulajdonos. De azért az egyházi vagyon is a Szentkorona földjéből való, s haszonélvezője épugy hozzátartozik a Szentkorona erkölcsi testéhez, mint minden királyi, országos nemes, s e testnek közös feje a király.

Az 1298, évi országgyűlés beleegyezik, hogy a királyi nemes bármely nagybirtokos báró szolgálatába is beállhasson, vagyis annak hűbérese lehessen. Voltak főpapi hűbéresek is, predialis nemesek. De azt lehet mondani, hogy még a földesuri nemesek is boldogok voltak, ha királyi országos nemesek voltak és első, fensőbb szent kötelességüknek tartották a hűséget a Szentkorona és a király iránt.

Más volt a magyar feudalizmus, mint a nyugateurópai, de azért tagadhatlan, hogy itt is volt feudalizmus, mely szentebb, egyszerübb, közvetlenebb és királyhűbb, tehát az ország egységét jobban biztositó.

A főpapok beleilleszkedtek a szép magyar feudalizmusba, amennyire ezt a kánonjog megengedte. A hűtlen főpaptól világi bíró nem vehette el egyházi jog szerint a javadalmat s ezt nem illeszthette vissza a Szentkorona tulajdonába; de súlyos érvek előtt a pápa is meghajolt és maga mondta ki a büntető itéletet a királyi tekintélyt jogtalanul sértő főpap ellen, ámde alig van erre példa.

* * *

A szegedi fiatal jogtudós az egyházi vagyon védelmére gondolt ki uj érvelést, de régi rossz alapon. Fölkapta a régi nemes jogászok tanitását, hogy Magyarországon nem volt feudalizmus, nem a birtoktól függött a katonai teher, tehát az egyházi vagyonnak sem volt banderiális kötelezettsége, tehát ennek megszüntével nem lehet az egyházi vagyont államilag visszavenni. Kénytelen vagyok megállapitani, hogy Magyarországon is volt feudalizmus, itt is a birtok nagyságától függött a katonai teher nagysága. S főpapjaink minden időben teljesitették honvédelmi és főkegyuruk iránt tartozó kötelességüket nemcsak mint nagy egyházi javadalom tehetősebb élvezői, mint más földesurak, hanem mint egyházi tizedjövedelmek szedői is, tehát kétszeres katonai terhet viseltek.

Az egyházi vagyon mégis visszavonhatlan, az állam részére vissza nem vehető, mert:

1. az egyházi vagyon javadalmasai ma is épp ugy viselik a katonai terheket vagyonuk arányában, mint régen s mint a világi földesurak, a hadi adókban és összes személyzetök, alkalmazottaik általános hadkötelezettségében;
2. a banderiumállitás másik alapját, az egyházi tizedszedést a magyar főpapok 1848-ban föláldozták a haza oltárán az egész magyar társadalom, főleg a földmívesség javára, tehát ezen a címen sem maradhatott fönn az egyházi vagyon számára különleges teher vagy visszatérités kötelessége;
3. visszavonhatlan az egyházi vagyon legfőképpen azért, mert a szentkirályok és egyes nagyurak a magyar egyházi vagyon legnagyobb részét a saját rendelkezésükre álló vagyonból, még mielőtt kialakult volna a Szentkorona elidegenithetlen örökségeiről szóló magyar feudalis államfelfogás; s mert az adomány Istennek, szenteknek s megnevezett egyházaiknak szólt, a lelkek örök üdvössége érdekében, tehát örök céllal, a legszentebb jogon, visszavonhatatlanul.

* * *

E kis tanulmány az egyházi vagyon és a középkori magyar társadalom Szentkorona állama mibenlétéről, helyes viszonyáról oly feladatot old meg, amely nagyon érdekelte Prohászka nagy szellemét. Mikor emléket akarunk emelni e nagy szellem tiszteletére, akkor itt oly követ illesztek be az emléképületbe, aminőt ő is szeretett faragni életében.

Emléket lehet még állitani a saját műveinek és nagy képességeinek méltatásából. S végül emléket kell állitani Prohászkának levelei és összes művei díszes kötetsorozatából.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: RAVASZ LÁSZLÓ ref. püspök

Nem beszélek arról, hogy Prohászka Ottokár ki volt egyházára és a magyar katholicizmusra nézve. Erre mások illetékesek. Én csak arról beszélhetek, hogy mi volt Prohászka Ottokár *minden magyar* embernek. A nagy embereket épugy nem lehet elvonatkozni tőlük, mint a lomnici csúcsot. A Mont Blanc Franciaországban van, de azért Svájcból is látszik és aki látja, birja róla és általa a fenség képét és hatását. Ha a svájci ember a genfi tó partjáról nézi, még nem foglalta le magának; gyönyörködnie benne szabad, mert ez a Mont Blancnak nem árt, magának pedig használ.

Prohászka Ottokár filozófus volt, bár rendszert sohasem adott. Nagy, collectiv gondolkozó volt, akinek szellemében egybeolvadott az emberi gondolkodásnak minden ága. Ugy ölelte a keblére az emberiség örök gondolatait, bárhonnét jöttek, mint a patriarcha unokáit. Nem nézte milyen a vendég hangja és keze; sátorában helyet adott nekik és megáldotta őket. Ezért filozófiája nagy synthezisekből áll. Gondolataiban mindenki ráismer önnön világnézetének egyik darabjára. Ezért van köze Prohászkához mindenkinek, akiben az emberi gondolkozás örök idealizmusának egyik darabja él. Ezért benne ki lehet békülni és kezet lehet szoritani ellenkező irányból érkező, egymásra nézve idegen vándoroknak is.

Prohászka művész volt. Különösen visualis művész, látó ember és formát teremtő ember. Akármennyire otthon volt az abstrakciók világában, szeretett leszállni azokba a mélységekbe, ahol a gondolatok szemléletekké válnak és testbe öltözködnek; mint Gabriel arkangyal a Tasso szeme láttára. Megtörténhetik, hogy valaki nem hisz bennük, de nem lehet, hogy mindenki ne gyönyörködjék bennük. Művében annyi az erő, hogy stylust teremtett, nyelvet formált és egy korszakra nyomta reá bélyegét. Minden művészet az emberi életnek kitágulása és meggyarapodása, a dicsőségbe vont örök egyetemes élet. Ezért az ő művészetében mindenki saját életének darabjára ismer rá és megköszöni neki, hogy általa gazdagabb lett. Mindenkinek hitelezett, aki hozzáfordult, tehát mindenki adósa.

Szellemét valami hatalmas prófétai pathosz hevitette át és az örökkévalóság szenvedélye lüktetett benne. Nem volt hideg csillag, merengő pásztortűz, enyhe holdvilág; égő, izzó protuberantia volt: egy láthatatlan lelki nap tüze csapott fel benne, világitotta meg az éjszakát, hevitette át az életet.

Nemcsak a nagy hit embere volt, hanem a nagy cselekvések embere is. Életét áldozatul az oltárra tette és igehirdetésének harangzugásán kivül örökre beszélni fog róla a megszegett kenyér, a letörölt könny és a meggyógyitott seb néma bizonyságtétele.

Műve egy óriás igehirdetés, amelyben egyik legnagyobb magyar lélek vált gondolattá és erővé. E beszéd döntő argumentumai saját életének ismeretes, vagy ismeretlen tényei Fölséges befejezése egy nagyszerü aposiopézis: az, ahogy meghalt; az ámént Isten és a történelem mondja reá. Mi pedig, bús magyarok, hallgatva állunk a templomi csendben és mondogatjuk magunknak, egymásnak: köszönjük az Igét, része legyen benne!

PROHÁSZKA

Irta: LUKÁCS GYÖRGY v. b. t. t. és kamarás, országgyűlési képviselő

Prohászka idő előtti elmulása nemzeti veszteség. Nekem különleges okom is van siratni őt. Mert nekem jutott osztályrészül az a szerencse, hogy megyés püspöki kinevezésre javasolhattam szent István koronája akkori viselőjének. Előbb kéré-

semre Majláth püspök, aki a római Curiával intim összeköttetésben állott, volt szives bizalmasan puhatolózni Rómában, hogy miképen fogadják Prohászka püspökké kinevezésének gondolatát. Az eredmény nagyon megnyugtató volt, a szent szék örömmel vette tudomásul a magyar kormány szándékát. Ferenc József királyunk pedig épen nála szokatlan bensőséggel fogadta a kormány előterjesztését az iránt, hogy a kalocsai érsekké kinevezendő szent életü Városy székesfehérvári püspöki székébe Prohászka Ottokár emeltessék. A magyar katholikusság pedig elragadtatással hódolt az uj püspöknek, akit már akkor rajongó szeretettel öveztek, de akiről az volt a köz nézet, hogy mindvégig a szószék birodalmára kell szoritkoznia s nem gondolták erről a nagy papról és tudósról, akinek nagyságát csak szerénysége multa felül, hogy a hierarchia legmagasabb fokozatára jusson. Annál nagyobb és általánosabb volt tehát az öröm, mennél váratlanabbul érte az a hívőket.

Prohászka természetesen a főpapi székben is maradt, aki addig volt: szárnyaló lélek, fürkésző nagy elme, a krisztusi szeretet lángszavu apostola és egyházának leghűbb fia. Nem neki kölcsönzött fényt a püspöki méltóság, hanem ő adott annak díszt, dicsőséget, tartalmat. Ember maradt és pap továbbra is, a szónak legmagasztosabb értelmében.

Soha egy percre hiuság hozzá férközni nem tudott. Közismeretü róla, hogy midőn mint püspök először ment székvárosába, egyszerü fekete reverendában, gyalog, esernyővel a kezében jelent meg rezidenciájában, ahol fejedelem volt. De még előbb történt, eskütétele alkalmából, az a kis epizód, melyre ma is élénken emlékezem. Ferenc József Király Ő Felségénél volt esküt teendő az uj egyház fejedelem. A Felség előtermében már összegyülekeztek az eskütételnél közreműködésre hivatott közjogi functionáriusok, csak maga a püspök hiányzott. A szolgálattevő udvari tisztek aggódni kezdtek, majd midőn már elérkezett a Felségnek való jelentéstétel pillanata, az izgatottság tetőpontjára hágott, mert a püspök még mindig nem érkezett meg. Végre, igazán az utolsó másodpercben megjelent az ajtóban Prohászka férfias alakja. A püspök kipirult arccal suttogja: „Már áldozári ruhában akartam jönni, mert utolsó percben hozták meg püspöki ornatusomat." Mázsás kő esett le a szolgálattevő szivéről, aki a kitüzött időben pontosan jelenthette Ő Felségének, hogy az urak együtt vannak. S az eskütétel ceremóniája alatt semmi sem árulta el a korábbi izgalmakat. Ez a kis epizód is jellemző a tekintetben, hogy mennyire távol esett Prohászka lelki világától minden földi hiuság és csillogás. A püspöki elhivatás egészen más, mélyen járó előkészitésekkel foglalkoztatta őt, semmint a külső dísz jelvényeinek mohó beszerzésével. Nyilván sok minden előbbre való gondja volt, mint ez, s igy történhetett, hogy majdnem lemaradt a földi ünnepélyről, lelke azonban teljesen elő volt készülve a földieken túl emelkedő hivatás teljesitésére.

Lehet-e hivő női lélekre magasztosabbat elképzelni, mint azt, hogy házassági frigyét Prohászka áldása kisérje? Igy belső lelki szükség késztette feleségemet azon óhaja nyilvánitására, hogy házasságra lépésünk 25-ik évfordulóján Prohászka áldása kisérje frigyünket. Amidőn ezt a kivánságot a püspöknek tolmácsoltam, a legkészségesebb örömmel vállalkozott reá, hogy eljő hozzánk erre az alkalomra falusi

családi otthonunkba. A baj azonban az volt, hogy akkoriban — 1925-ben a csehszlovák köztársaság éles ellentétben volt a Vatikánnal, aminek folyamányaképen a csehek több hónapon keresztül nem adtak papi személyeknek beutazási engedélyt. Hozzá járult ehhez az is, hogy szomszédaink Prohászka püspöknek az elszakitott szlovák területre lépésétől különben sem voltak elragadtatva, mert ismerték azt a varázserőt, melyet a püspök a hivőkre gyakorolt, s így bizony csak nehéz diplomacziai közbenjárásra sikerült Prohászka számára *négy napra* engedélyt szereznem a Szlovákiába való utazásra, s e mellett még kikötötték, hogy a püspök kizárólag ezüstmenyegzőnkön való egyházi közreműködésre szoritkozzék és a hivőkkel való minden egyéb érintkezéstől tartózkodjék. Mégis Prohászka jövetelének hire mint futó tűz terjedt el, és a hivök a környékbeli papsággal élükön valóságos bucsujárással sereglettek a püspök köré, akiben különben a környékbeli plébánosok a pesti egyetemi kathedrán volt szeretett tanárukat is tisztelték. Prohászkának ez a futólagos tartózkodása az elszakitott Szlovákiában maradandó nyomokat hagyott és talán magva jövőben kifejlő eseményeknek.
Jelentéktelen epizódok ezek a nagy püspök életéből. De a nagy emberek életének még olyan csekély epizódjaiba is bele szövődik nagyságuk egy-egy csilláma, mint jellemző mozaik részlet.
Humano maior volt ő lelkében, amíg közöttünk járt. Most pedig bizonyára eredményes szószólónk Magyarország patrónájánál.
Legyen emlékezete áldott!

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: Dr. HEGEDÜS LORÁNT ny. pénzügyminiszter

Bár más keresztény felekezet hivője, más politikai hitvallásnak hitvallója és más irodalmi iskolának tagja, mély szomorusággal állok ama veszteség felett, melyet Prohászka Ottokár székesfehérvári püspöknek megrenditő, egyben lelkileg felemelő elhalálozása jelentett. Mint magam is olyan ember, aki igyekszik a nyilvánosság elé jutó gondolatainak irói vagy szónoki konstrukciót adni, mindig nagy élvezetem volt Prohászka Ottokár mesteri konstrukciójában, hallottam bár templomi szószéken beszédjét egyházi dogmákról, avagy a Magyar Tudományos Akadémiában filozofiai kérdésről vagy Danteról, vagy végül a Kisfaludy Társaságban, melynek díszülésén februárban egy programmon szerepeltünk. Irodalmi műveit theologiai szempontból megitélni én természetesen alkalmas nem vagyok, de ezekből is azt a megyőződést meritettem, amelyet szónoklatainak élvezete közben: hogy megvolt az a bátorsága egyrészt, hogy a napi megunott formák helyett merész és bátor kronstrukciót épitett bele gondolkozásába, másodszor a legmodernebb irodalomból levont bizonyitásokkal felfrissitette a legelvontabb kánonjogi fejtegetéseket is. Ez mind csak ugy volt lehetséges, — ha jól megfontolom — Prohászka Ottokárt

meleg szive késztette arra, hogy ne maradjon meg a dogmák és normák birodalmában, hanem a szenvedő, körülötte élő emberiséggel mennél közvetlenebb érintkezésbe jusson. Ennek magyarázata szerintem az, hogy volt olyan adománya, amelyet semmiféle könyvből megtanulni nem lehet: a suggestio. Suggerálni csak az tud, aki maga is suggerálva van. Ezt pedig nem az ész adja, amely különben is igen gyöngének bizonyult a világháboruban, hanem a belső szenvedély és a mély hit. Ezekben látom Prohászka Ottokár irodalmi és szónoki működésének maradandó emlékét.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: ILOVSZKY JÁNOS főv. bizottsági tag

A lelkek tömjéntartójának parazsára hintett hódolat füstfelhőin túl sápadtan tekint vissza reánk a markáns, nemesen merészszabásu férfi arc, — átragyogva a mélységesen nagyszerü intelligencia sugárzó erejével és a bensőséges hit megdicsőült glóriájával: Ottokár püspök arca . . .

Ez az arc csodálatos és felejthetetlen inkarnációja volt a lélek kristálytiszta egyéniségének. — Gyönyörködve és elfogódva tekintettünk fel a boltozatos homlokra, melyen a havasok szűztisztasága fehér lett, és amely alatt súlyos, merész és nagyvonalu gondolatok izzottak és mint a forgószélből született méhek, ugy rajzottak, hogy az abszolut tudás szorgalmával, az Istenbe vetett hit fenségével, a munka példaadásával uj életre, bízó hitre senkentsenek minket, hogy belénk idegződjék az „ora it labora", — belénk, akik láttuk és hallgattuk Őt!

És, akik láttuk és hallgattuk Őt, lehajtott fővel fogadtuk szivünkbe az ajkáról elhangzó meggyőző igéket. Lelkünkig megrendülve éreztük a metamorphosist, melyen átmentünk az idő alatt, míg Ő, gyarlóságainkon keresztül ostorozott és a krisztusi szeretet mindeneket elárasztó tüzével megajándékozott minket . . .

Az Arcon, az Ő arcán, midőn a szószék magasságából a harc után, melyet az alant állók lelkével és értelmével vívott meg, a hegyi tavak békéje nyugodott el, amikor az engesztelés és megbocsátás enyhületével a szeme sugárzásában tekintett le reánk.

Akik még most is látjuk Őt és szeretettel folyton élő tisztelettel gondolunk reá a kereszténvi összetartás lánglelkü apostolára.

AZ APOSTOL

Irta: Dr. LOBMAYER JENŐ Budapest székesfőváros tanácsnoka

Az a gazdag lelkiség, amelyet szónoklatának varázsos erejével bele tudott plántálni hivőinek a lelkivilágába, egymagában nem lett volna még elegendő a maradandóságra; minden szavát, szavának minden betüjét tetteivel is igazolta, fölaprózta életét, munkáját és idejét, mindenét nagyok és kicsinyek között, mások bánatában és örömében élte ki önmagát, ezért kellett sokat szenvednie és csak kevés öröm

jutott osztályrészeül, mert főkép csak azok keresték föl, akiknek bánatuk volt és ez biztositja számára a halhatatlanságot. A szavak és tettek harmonikus egybeolvadása és egysége az ő életének ragyogó koronája. Örökéletűségének ez az alapja és ezért fognak mindenkoron kizarándokolni a székesfehérvári temetőbe, hogy életenergiát, akaraterőt és reményt meritsen az emlékezet kiapadhatatlan forrásából, egy halottól — egy élni akaró nemzet!

„EXEGIT MONUMENTUM . . ."

Irta: DR. CSELÉNYI PÁL

Prohászka Ottokár nagyságát, életének jelentőségét mi sem dokumentálja jobban, mint az a körülmény, hogy halála után pár hétre már egész irodalom vette körül emlékét. Tudósok, költők, írók, művészek, főpapok és államférfiak egész sora méltatta Őt s áldozott szent emlékének a napisajtóban, a folyóiratok hasábjain s külön kiadványokban. Emellett szinte megszámlálhatatlan azoknak a nekrológoknak a száma, amelyekben az előszó kisérelte meg ennek a tüneményes nagyságnak a visszhangját adni.

Mindenki írni, beszélni akart Róla! . . . Mindenkit szinte fűtött a megható, kedves vetélkedés, — én lagalább majdnem minden sor írásból és elhangzott szóból kiéreztem ezt, — hogy minden addiginál ékesebben és találóbban tárja elénk a nagy püspök egyéniségét és élete munkáját. És majd mindenki — akaratlanul is — azon a lélekbe csengő, ezerszinü klaviaturán próbálta eljátszani a maga himnuszát Róla és Hozzá, amelyet — Tőle tanult.

Ilyen körülmények között bizony nehéz, nagyon nehéz ma már Prohászka Ottokárról írni, Róla valami ujat mondani. Azért én most, amikor az a megtiszteltetés ér, hogy a kegyeletes emlékezésnek ezeken a lapjain szerény irásommal megjelenhetek, meg sem kisérlem azt, hogy uj babért fonjak, uj himnuszt daloljak, uj visszhangot adjak. Ehelyett inkább megszólaltatom a nagy püspököt magát egy olyan, nekem mindenkor kedves és emlékezetes kis epizód kapcsán, amely engem 1921 novemberében közvetlen érintkezésbe hozott Vele.

Ugy volt, hogy én a Keresztény Pénzintézeti Tisztviselők Országos Szövetsége szerkesztésemben megjelenő hivatalos lapjának az 1921. évi, karácsonyi számát valóban „ünnepi" számmá akartam tenni. Leültem tehát s irtam egy levelet Székesfehérvár Püspökének, amelyben arra kértem Őt hogy irjon lapomba vezető cikket. Mondanom sem kell talán, hogy a jó Püspök addig a napig csak annyit tudhatott a mi nagyigényü egyesületi közlönyünkről, mint e soraim kedves olvasóinak 99%-a. A válasz — a sztereotip Prohászka-féle gyöngybetükkel — mégis *postafordultával* megjött s igy szólt: „Kedves, jó Szerkesztő Uram! Pénzintézeti Szaklapba? . . . No arra már mégsem vállalkozhatom! — Szívből köszönti Prohászka Ottokár."

Látva, hogy a Püspök engem félreértett, lapomat meg félreismerte, először egy kicsit töprengtem, de aztán nem hagytam annyiban a dolgot, hanem ujból irtam

Neki. (Gondoltam, ennyi erőszakosságot minden szerkesztő megengedhet magának.) Megmagyaráztam, hogy a lap, amelyről szó van, épen nem szigoru értelemben vett szaklap, ha tartalmaz is itt-ott szakcikkeket, hanem sokkal inkább „keresztény-mozgalmi" orgánum, amely első sorban az elernyedésre, leszerelésre, közönbösségre igen hajlamos keresztény banktisztviselői tábor állandó ébresztője akar lenni.
Erre megint csak *póstafordultával* megjött az a gyönyörü cikk, *amelynek kéziratát közöljük* s amely ugy beletalált a lapunkba s az azt olvasó lelkekbe, mint előtte és utána egy sem. Nekünk, hozzánk szóllott ez a karácsonyi szózat, akik abban fáradozunk, hogy a pénzvilág léleknélküli, sivár Zahara-homokján megteremtsük a keresztény gondolat és tetterő oázisát. De megvan az egyetemes jelentősége is minden szavának abban a vonatkozásban, hogy mit tartott Prohászka Ottokár az u. n. keresztény-nemzeti megujhodásról s annak feltételeiről.
Itt fekszik előttem ez az irás. A Prohászka Ottokár azóta kihült, áldó kezének az irása. Most már, hogy a kéziratból ereklye lett, olyanokat is meglátok rajta, amik azelőtt elsiklottak a figyelmem elől. Látszólag kicsiségek, semmitmondó apróságok... Olyanok azonban, amelyekre az ember, ha észrevette, azt mondja: „Igen, ez Ő!.." Az az ember, akinek minden szavából, minden lépéséből, minden cselekedetéből, még a látszólag legjelentéktelenebből is csak ugy sugárzik ránk az Evangelium...
Most is megnézem a papirlapokat, amelyekre a Püspök a cikket irta. Látom, hogy az egyszerü, sőt durva kézirat-papiros hátlapján hozzá intézett jajszavas, panaszos kérvényszövegek vannak, reszkető ákom-bákomok, amelyekben adományért esedezik a nyomor. A kérvényező neve a Püspök tollával elolvashatatlanná téve... Szóval Magyarország egyik legtekintélyesebb egyházfejedelme, utolsó királyának valóságos belső titkos tanácsosa nem címeres, meritett papiron ír, hanem a szegények papirján, kimustrált egyházi blanketták tisztán maradt hátsó oldalán. Nem kell-e észrevennünk és megéreznünk ezeken a papirlapokon a prohászkai egyszerüségnek és másokért való takarékosságnak megható jelét? Nem emelkedik-e ki, nem emelkedik-e magunk fölé ezekről a sárguló papirlapokról is az a mindig gyalogjáró, majdnem a kopottságig egyszerü apostol-utód, akin a püspöki méltóságával járó szükségképeni diszt és ékességet is csak ritkán, ugyszólván csak az Istenházában láthattuk? Nem a Genezáreth-tavának nagy „hálóvető" halászapostola áll-e itt is előttünk — a maga szerénységében és szegénységében, igénytelenségében és lelki nagyságában!?...
Ez a kis kézirat tehát, amelyet én megemlékezésem tárgyául választottam a maga karácsonyi lelket — mindig csak „lelket" — hirdető, lángoló tartalmával és egyszerü, igénytelen külsejével: — igazi, kész Prohászka-szimbólum. Mint ahogy ebből az egész kis epizódból, amelyet elmondottam, bizonyára rá fogunk mindannyian ismerni arra a Prohászka Ottokárra, aki mindenki számára mindig *készen állott,* aki szinte kifogyhatatlan bőkezüséggel és áldozatkészséggel osztotta ki közöttünk önmagát, s ki az igazi „méltóságot" abban a meghajlásban látta, amellyel a gyöngét, a kicsinyt, az egyszerüt és igénytelent is atyai szivére ölelte.
Ezért áll most őrt oly sok ezrek hálája és szeretete az ő szent emléke körül!...
Exegit monumentum aere perennius!

Karácsonyi levél a szövetségnek!

A keresztény nemzeti érzés Kis és előtti karácsonya egyúttal nagy nemzetmentő és élni akarás önbuzdító napjainak kiadása volt; mely lelkesítő és megpezsdítő erejét máig kiadta. A nemzeti lélek e kiépítése bevilágította az örvénybe, in lyer a nemzet sírjául készülődött, a napjainkban pártviszályos feladatainkra, ha még tovább is élni akarunk és felpattanottra kemény -kő 'g, kemény'- a nemzeti élet havasa nyugszik. Élni akarunk, önrendelkezőek lenni és mi mondjuk: mi magyar szó dobog és mi magyar versek égnek, nem adjuk meg magunkat!

Ennek a lelkes Karácsonynak lett az az igaz: a magyar nemzeti lélek, a Belső vetett kiáltó kezdődött. A belsőbeli összetartás lelkében a lelkesülés kiáradt az ember tudat fontos egységben és a keresztény nemzeti gondolat oly közösségi folyamatot indított meg, mely a szervezkedéseit bevitte szövetkezésig, míg ....

— 82 —

a megváltó Jézus beszélt a rómaiak prefektusa előtt
hamis passzióból mint Barabással az igazság világosságáról? Nem volt-e

az oka is, hogy nemcsak a Barabás szabadulási, hanem „ölési" is a bi-
zalmatlanság a hitetlenség hitének sugárzóvá tárja. A főpapok azonban
megis csak ezt, hogy a beszélő Isten az ő igazság fogadtatás el nem
ismerték, pártjukból el nem űzték a hogy ő az istenségre
világosságával, a bizalmatlanságukra bízó hitből felé a sír
bizalom a kétségbeesés állóvíz közül – a cél magyon egyúttal
elutasításuk a szenvedésre függelmébe – arcukat szemükbe is,
hanem emberségre törekvés a szeretet hordozásainak továbbis
szívesen tartották fenn őket. Valamikor ők is bebörtönözték.

Isolgálom az örömöt a dicsőséget nélkül, akik hisznek
a szeretnek a akik a kar-nemesi ügy győzelmét megértik egyre.
Nekik köszönöm, hiszem jegyezném meg magamnak, hogy minden

mongolcsomodi magyar a vulkanikus s a legtöbb mi vizi kvarcita
fauna is, – ami az időszakot értem alatt, amikor vastag hó, a
sok intalat, az üstökösök, a bazalt és a tengerfelszint vagyon
felszínes folyosait, melyeket később a kvarcbi eruptiv, de
arról ejcen oly mély, tűz erőtlenebb, mint megbízható alaras
a megpusztódási vált fel. Szelső hei a tengerfelszínig mutat-
kozott. a Per. nemzeti földelevésen is; ezen azonban már bálva-
gyűrt a mond már a harcot s nemcsak mindő mesterkedés
birtok önkívületivel, de annál elmaradhatlan kibontakozással a apostoli
buzgalmával látunk a beteljesítésnek s a bűnösökért nem nem.

Ez a tűz ki nem alkotható s az azonban meg nem szűnhető
ki sokat mélységben Krisztus e bolgárok pokolba, semhogy a bűn-
letet s a minden kinzo örökglattságát pokolt elpusztíthatnók; mi
sokat kiszolgáltatott a nemzet sirjához, semhogy a (siratás) vallásszagát bánnék
gyötrő elmúlásbatudatának magányát. A vulkánok tüze, (parázsát)
ha nem is tör ki, de ott is vannak a föld mélyében, s ha a jég
páncéla rájuk feszült vagy a Duna, a páncél alatt ott

áramlik a milyen eleven energiával : no hát így van ez a nemzeti megújhodással : a magát mindig állítsa ; ősiség nem zárkózó, nemzeti élniakarással is. A feltárt nemzeti lét láza forr benne ; az lenne külső

Mi vagyunk, élünk és cselekszünk ; mentsük a keresztény nemzeti magyarságot a nemzetközi kapitalizmus gátjai a erőszakos diadaroszágon! Mi élünk és hevülünk a [illegible] hatalmas és erőszakos igazságért - Ki ezért ezt még borzalmasabban mint a keresztény

pártemberek kiszorítás adtak, amikor közülük, magyar parancsolnak a földalatti ucca - mi hevülünk az minden fajtájú igazságért és a keresztény nemzeti magyarságért, azért is, mert az [illegible] (olyan mint) a minden más közösségnek, hagyományunk, kötelességünk, mystikánk és fajunk. Jelrik nem gyűlölünk - keresztényekre legkevésbé - , de a magunkét annál melegebben, szeretjük - keresztényeket még melegebben! És az a meleg szeretet összekötött a küzdelmekre, a múltakra : a propagandára. És az ami [illegible] - mindegyikre! Ezt (a részletes, tagokat együttő propagandát) nem a keresztények - folyta, mert az

nem ér el oda; akkora az egész ér a lakást még mindig bér-
foglalhat, ha szűk, ha hamis s ha nedves, sőt hozzám tar-
tozik, de még sokan nem mertek, az utcákban jó
barátsággal járnak, de tisztességben tűrjéggel az ember sérült
megkönnyebbi.

Ujjon szerető, hűséges s hódító tapsolatszívvel a kor.
Pénzem Tisztv. Országos szövetségnek, hogy az Ígéretek betöl-
legem valahogy, hanem a szívek s lelkek mélyéig örömöt és tisz-
tulást tartozzon és diadalmaskodjék.

Szívélyes üdvözlet

M. T. Igazgató Úr! Van szerencsém a tisztelt címzett-nek
küldeni. Ígéretek. Kiváló tisztelettel

Szegszárd 1921. XI. 26.

S. O.

III. évfolyam. Esztergom, 1898. december 25. 52. szám.

ESZTERGOM

POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési árak: Egész évre 5 frt. Félévre 2.50.
Egyes szám ára 9 krajczár.

Lapszerkesztőség és kiadóhivatal: Papnövelde, hová az előfizetések, közlemények és hirdetések küldendők.
Hirdetési árak: Egy háromhasábos petitsor ára 8 krajczár. Többszöri közlések árkedvezmény. A bélyegdíj minden közlésnél az előfizető által fizetendő.

Lapszerkesztő és kiadótulajdonos:
Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR.

A betlehemi barlang.

Esztergom, 1898 december 23.

(Dr. P.) Láttatok már szikla-barlang oldalán vadrózsát nőni s a legszebb, legillatosabb májusi nap reggelén érintetlen szépségben, rezgő kelyhében megnyílni? Rideg a barlang fala, köves a földje, de azért a rózsa a természet páratlan kellemével oda simul, elakarja karcsú termetével s finom meleszéd leveleivel a sord falat, s a természet szépségét szemjasó szem gyönyörűtassan tapad a rezgő, hívány rózsás szirmokhos s az ellentétek behatása alatt még jobban megszeretődik s megszereti a nyiló rózsaszálat.

Betlehemi barlang, sord szikladarab, faragatlan kődudorodásaid, nyirkos falaid, taposott földed, aljasott szalmád nem vonzók. Rideg hajlék vagy; hajléka lehetnél a földönfutónak; az éjszakán a puszta hőe éjjele elől téged jár belé; a ész a vihartól kerbáncsoltatva, lihegni jön hamályodba, itt igazítja meg kúszalt szárnyait; de embernek nem vagy való. Csak a földönfutó, a kitagadott, a számüzött, ne meg a földhöz tapadt koldus húzhatja meg magát nálad. Ágárnak, a számüzött cselédnek, a földönfutó anyának lehetsz lakása; de anya, ki első az anyák közt, kinek szive forró, mint a puszta nap — lelke gyengéd; mint a vadrózsa szirma — hi tiszta, mint a csillag rezgő sugara; az istenanya már csak más hajlékot talál elszállítójának, nem barlangot — puszta ágyat, nem szalmás jászolt.

Ne féljetek sem a jászoltól, sem a barlangtól; a betlehemi barlang ridegségét, sord falait elfelejteti, betakarja, szépségét paradicsommá változtatja az isten kertjének legszebb részsága, a titkos értelmü része, mely ott nyílt a betlehemi barlang szikla-oldalán; isten ültette, érintetlen szépségben, szeplőtelen fogantatásban; isten nevelte szüzies tiszaságban; szeretet pirjával festette be arcát, alabastrom-fehérré tette homlokát, az ég királynőjének diadémját főste hajába; ez az isten titkos értelmü részsája; e barlangba tűste őt le, hogy itt nyiljék meg lelke a legfönségesebb kontemplációban és szive a legádásebb anyai szeretetben.

Éjfél volt már; a földön az örök szeretet lélekzései még nem dobbantottak meg szivet oly hathatósan; lélek még nem küszkölette meg a végtelent oly szerencsésen, mint első az imádkozó szüzé. Lelkét elöntötte a kifejezhetetlen érzet, mely azt sugta neki: te isten anyja vagy; szive leszakadni készült az öntudat boldogságától, hogy benne van az istenember; az Üdvözítőt szerető világ vágya föltörtödött benne mint nagy világrend az örökkévalóság szellemi fölött; az emberiség virágjának, a sértetlen szűznek istent keresö imája egyesült a csodálatos anyának fia utáni vágyával s mint tüzes, fényesövé nyíl irámlott a végtelenbe, szivén találta az istent s ime megtörtént, amit a népek vártak, megtestesült az Ige s a Szent Szűz ruhéjának szélén, lent, az aljasott szalmán fekúdi a nemzetek reménye, értetlen, kedves kisded alakjában; szemeiben tükrédött a végtelen szeretet s lehajolván gyermekéhez az anya istenét imádta a istenében gyermekét csókolta.

Ó kikelet! *O oriens!* Szép kikelet, istent élet kikelete. Mily boldogító mámor, mily édes éjféli csend; átszőve az angyalok ajkának gloriájával. Mily édes mészet csepegtet a szikla; szikliából vett mészete csillapítja az Úr a lelkek éhségét.

Ugy-e csodálatosak az isten gondolatai. Mindent elhagyott, mindenről lemondott, földönfutója lett a szeretetnek; nélkülözte az emberi lakás fődelét, meleg szobáját, jólmelkedő emberek szolgálatát; kivek közül mindenből, amit ember szeret, keres és igényel; de egyről sem birt megválni, sőt mindenekben csak erről és egyről gondolkodott: anyjának szeplőtelen szépségéről. Jöjj a szikalák hasadékaiba, jöjj a szirtek drogeibe szeplőtelen szüzies és istenanyai lélek, turbékold ott szived szeretetét; jöjj a magányba, a barlang homályába; ott nem szavar meg senki. Éjféli csendet teremtett körülötted, hogy jobban hallhassam szavad suttogását, ezt a szót, hogy ast mondjad istennek: fiam!

A szent Szűz leike a megtestesülés és megváltás legszebb, legfönségesebb diadalmi pálmája; az iránta való szeretet egy külön sietlető vonzalom volt, mely lehozta az Urat; az ő istenben való elmerülése különálló, fönséges theologia; az ő csendképe az istennek különálló, vasárnapi gondolata volt a teremtés hétköznapi világa fölött! S mert ilyen volt, azért lőtte ast oda barlangjának

AZ „ESZTERGOM" TÁRCÁJA.

Karácsony.

A mikor a betlehemi
Kisded Jézus született,
Éjnek álmát, bánnak álmát
Aludták az emberek.

Nem volt ébren sem Heródes
Sem a főpap, Kaifás;
Csak a tiszta liliompár:
Mária s a szűzi társ.

Ébredése is csupán a
Pásztoroknak volt, midőn
Angyaloknak glóriája
Félhangosott az éjiden.

Többieknek, milliónak
Nem csukadi az álma meg:
Istent csak annak tisztasága és
Mély álmát látja meg!

Most is egy van, úgy mint régen!
Szent karácsony készeleg,
S mintegy éjnek, bánnak álmát
Alusznak az emberek.

Hány van ébren milliók közt,
Hány a tiszta szűz kebel?
Pásztoroknak ébredése
Hány utánod szivre lel? —

Évről évre földre száll a
Kis Jézus, de ne feledd:
Istent csak szent tisztaság és
Mély alázat látja meg!

Pennám.

Elemér karácsonyestéje.

Az Úr Jézus eljövetele óta a keresztényeknek legkedvesebb ünnepe a karácsony. Négyezer évi vágya az embereknek teljesült az első karácsonyban s így képzelhető, mily kimondhatatlan örömet éreztek akkor, midőn a várva-várt pere elérkezett s a sötét éjben fáklyavirrádt a mennyei világosság; a téli gyászban levő szivekben földeredt az örök tavasz reménye, mikor az angyalok ezt hirdették: Dicsőség istennek! — békeség embereknek!

Jézus Krisztus, a mi Üdvözítőnk születése! Ó, az élő hangzó, az égből jövő! a világ világossága, a béke példája, a lelkek gyógyító balzsama! Ezáltal a karácsony a bánodott reménye lett, mert a Megváltó visszaadta elvesztett jogukat a mennyországra s remélhetik bánok bocsánatát. Ez reménye a karácsony a megényeknek is, mert a jászolban fekvő Üdvözítő megtanította őket arra, hogy nagyra becsüljék a szegénységet és nélkülözést. Ő is sokat tűrvén és szenvedvén esett a földön.

Midőn az angyalok megjelentek a pásztoroknak, ezek az ihlet környező nagy fényességtől a földre estek s csak később — az angyalok biztatására — mertek szemeikat felemelni. Megtörténvén azután a mennyei jelenés ottat, nyomban elhatározták, hogy ajándékot adnak a kisded Jézusnak.

Mily kimondhatatlan jól esheteit a Szűzanyának az egyszerű emberek áldozatkészsége, kik betlevő fiukhoz is készek voltak szeretni megosztani.

Habár azóta már majdnem kétezer esztendő multi el, fennmaradt az áldozatkészség szokása, ama szép szokás, hogy a rokonok és ismerősök ajándékot adnak a napon egymásnak.

Örömet igyekednek szerezni egymásnak, hogy minden szív telve legyen boldogsággal és dicsőítse Istent; érezze mindenki, mily kimondhatatlan nagy jótéteményben részesített minket az Üdvözítő, midőn lejött a jászolba.

Mindenféle szerepe élő ember, még a szegény napszámos és gyári munkás is élni e szent estét családja körében eltöltsi, hogy élvezhesse az együttlét boldogságát. Mert nincs a földön nagyobb öröm, nagyobb boldogság, mint ha szerető szeretett gyermekeikhez, jó testvérek testvéreikhez együtt élhetnek. S e szent estén mintha még bensőbb szeretettel fiaihoz egymáshoz a szülői és gyermeki szivek, midőn a földre jött kis Jézushoz mintegy közelebben érik.

Magának a karácsonyfának jelentősége szépen fűzi egy szent fűzfa. A karácsonyfa — egy-

szikiafalához, hogy a barlang ne ijesszen s a gyermeknek is barlang, jászol, világelfordulás daczára öröme s gyönyöre legyen.

A titkos értelmű rózsa a betlehemi barlang szikláján, íme a kereszténységnek egyik remek, örökszép gondolata. Lelket, szivet fölemelő valóság, fönséges theologia, szárnyaló poezis, s mindezekben az Isten ioereszkedése a gyermek gyöngeségéig s az ember fölmagasztaltatása a szeplőtelen szűz-anyáig, elv magasra, hogy még az Ur is mogszerezti s öröme telik saját művében, mint lényegét s tökéletességét visszatükröztető, hű gondolatában Gyarló ember! zarándokolj a barlanghoz, hogy megbecsüld önmagadat s megszeressed testvéredben Istenedet s anyádban ezeményedet.

Tiszta bor, vagy csingér.

— Válaszok —

I.

A világi tanító úrnak »Öntsünk tiszta bort« czimü levele csupán bizarr szinekedés. Majd ájtatosan fohászkodik, majd karmol egyet a hanyag papokon, amiért nem tanitották a tanító urat katekizmusra. De nem tudom fölfogni, mi közük az iskolatestvéreknek a papok multban elkövetett, czéggé meg nem róható hanyagságához. Hiszen az iskolatestvéreket azért akarjuk behozni, hogy az elemi iskolásokban ápolják a vallásos érzületet és emeljék, és akkor se vallják kárát a gyermekek a vallásoktatásnak, ha a lelkész egyik vagy másik okból akadályozva lévén, a hittani órát nem tarthatta meg. Egy kissé féltékeny is vagyok a tanító úrra, mert az ideális gondolkozást csak a káplán urak számára tartotta fenn. A káplán uraknak az iskolatestvérek behozatala iránti mozgalomban vajmi kevés rószük van, mert azt egy plebános indítványozta. Igaz, ideális szempontból fogta fel a dolgot, de azt akarja, hogy ideája itt a földön, az egyházban testet öltsön: ne csak kétségbe tanító úr! a szemináriumból magával hozott katholikus ideákat, az egyház iránti szeretetet nem tanették el!

Tanító úr azután kezdi védeni kartársait, az elemi katholikus iskolák tanitóit, de mondhatom, legalább is nem lojális védő az, aki, ha saját feleit védeni akarván, másik felét legyalázza; úgy tek tanító úr is; a vallásos érzület hiányát teljesen a papok hanyagságának tudja be. Elveszett bennünket az elemi iskolába, ahol a gyermekek csak énekelve tanulják a kátét, azután a középiskolába, ahol a tanárok inkább jó latinés mennyiségtanoktatók, mint hitelemzők és végre a falusi pap lakásába, aki tanító úr szerint egyebet sem tett, csak a főbiró úrral elitta és elferblizte életét. Igazán rettenetes egy lelki metamorphosis, ha egészen úgy volna, van benne Voltaire calumniare audacter semper aliquid haeret féle elv. Tanító úr, ha a papok működése egészen olyan lett volna, aminőnek elég ügyesen festette, akkor ma egyházunk felett kétségbe kellene esnünk. Tagadhatatlan, történtek a papok részéről vétkes mulasztások, de nem nagyobbak, mint a tanító urak részéről. Nem tudom, kisérte e figyelemmel, a mikor tavaly az Esztergom vármegye jelenlegi tanfelügyelője a megyében iskolalátogatásokat tett, mit jelentett hivatalosan a megyei közigazgatási bizottságnak, hát elmondom: sok helyen nem is találta iskolában a tanító urat, még a plebános sem tudta felvilágositani a tanfelügyelőt, hogy hol leledzik a tanító úr; mert a tanító urak sohasem találják érdemesnek bejelentani a plebánosnak, mint iskolaszéki elnöknek, elmaradásukat. Nekem volt egy tanitóm, csak imént ement Bécsbe mulatni, vagy ement Szenicre farsangolni, de nem jelentette be, és mikor ezért felelősség vontam, még ő neki állt följebb, hogy hát neki úgy tetszett. Amit Esztergom vármegye főtanfelügyelője jelentett, hivatalos volt, de nagyon szomorú is volt, de hát annak nem a plebánosok az okai, a hivatás hiánya, csak kenyérkereset, mondjuk meg és valljuk be: é elemi és legfellebb két latin osztályu bukott bizonyitványnyal megy be a növendék a praeparandiába, hát azután az ilyen fiú tanulja a nevelástant és lélektant és sok mindenfélét, hiszen nem értl, szegény hogy is, hiszen nemrég kéményseprőinas volt, nemrég még hústagló volt a kezében, nemrég még lábszijjal hadonázott, azután ezek neveljék a nemzet jövőjét? Hát mit tehet itt a plebános? »Hogyan követelhetik a világi tanitói kartól, hogy az minden izében katholikus legyen? vagy pedig hogyan önthessük mi másokba azt a szellemet, melyet soha belénk nem öntöttek? Ezt a nyiltságot becsülöm, és nem tagadja, hogy ő az volna. Ha nincs tanitó úrban katholikus szellem, szerassze meg Isten segitségével és saját iparkodásával, vincit omnia labor, ott vannak a jó könyvek és ujságok, ott vannak a templomban a prédikációk, de hát vannak kántorok és tanitók, akik, mikor a pap kezd beszélni, kiosonnak a chorusról, soha könyvet kezükbe nem fognak, hanem korcsmáznak. Tavaly egy kántortanitó korcsmát poharazás közben székkel leütött egy tanitót, no és mi történt? semmi, minden a réginél maradt, hát azután ilyen emberekkel működjék a pap. A katholikus érzület fejlesztésére nagyon hathatósan hat, a szentségek ájtatos és gyakori vétele, a mi tanitóink ugyan hányan járulnak hozzájuk? Öt évvel ezelőtt Esztergomegyházmegyében körlevélben bocsátottak ki figyelmeztetést, hogy a tanitók járjanak gyónni és áldozni, ugyebár szomorú állapot, mikor erre is kell figyelmeztetni, no és megfogadták! de hogy minden siendriánságban fuldaljon meg, no és mit tehet a pap? Semmit. Tehát nem a pap a hibás, hogy a tanitókban nincs katholikus öntudat, mert a nyert, szerzett ismeret fogy és egészen elvész, ha nem gyarapitjuk és fentartjuk az értelem lankad és kialszik, ha nem ápoljuk; mutatják a történelem szomorú alakjai. Julián hitehagyott császár katholikus hitben volt nevelve és eleinte jónak mutata magát, azután elpártolt az egyháztól és dühöl ég Krisztus iránt még akkor is, midőn haldoklik. Wilkleff, Lutter jól voltak nevelve és mégis elpártoltak az egyháztól azért, mert nem tudták fékezni gőgjüket. Hát Franciaországban Voltaire jezsuiták neveltje, és milyen áldz ellensége az egyháznak! Lamartine, lelkes hive az egyháznak, az újkor legfényesebb legnagyobb tehetsége és legfenomenalisabb romantikusa, aki elbüvölte tollával az egész világot és mégis elbukott. Ki nem ismerné az újkor Tertullianját: Döllingert! haeresisében konokul elveszett! Hát ezek elpártolásának is a papok voltak okai szegény papok minden rosszat csak reájok konok! A tanitókban hivatásbiány van és nincs meg bennök a hivatásos ügybuzgóság és odaadás az egyház iránt. Többé nem engedelmeskednek az egyháznak! Leveléenek az a passusa csakugyan sok jó akaratot árul el, amely azt mondja, hogy a pap csak ott jár tanitani, ahol fizetést kap! Ezt kultuszminiszter mondta az országgyülésen, ön csak utána kelepeli! Hát megfelelt arra Gyurió képviselő, mi igaz a dologban, milyen bőkező az állam a dijazásban! Szenicen polgári iskolában tanitottam a hittant heti 18 órában és kaptam 1 évre 100 forintot, ugy-e fényes honorarium? vagy pedig a hová kocsin kell járni hetenkint kétszer, kap a hitoktató 50 frtot, hiszen ez nem elég a fuvarra és mégis ön meri az ujságban kiirni hogy a papok csak ott tartanak vallást, ahol fizetik őket, merész ráfogás és elbizakodottság A miniszter titkos adatai legalább is nem egészen hitelesek a papok tanitási statisztikájában, mert azokat a kultuszminiszterek a papok ellenségei szolgáltatták be! Miért nem közlik a püspökökkel, azok majd elbannak a hanyag papokkal; higyje el tanító úr, az a pap mindig nem ér elmenni az iskolába, akkor pedig pótolja a tanitó. Mindig hangoztatja, nincs intelligenciánk katholikusan érző és gondolkozó; nyissa fel szemeit és nézzen szét az országban, mint kezd pezsdülni az élet, az a számos egylet, társulat mi egyéb, mint a hitbuzgóság kifolyása; ne nézze a hivatalnoki kart, azokat lelkesedésükben a kenyér kérdés nyügözi le és az egyház kezdetétől azok voltak az állam erőszakoskodásának eszközei. Ott vannak a keleti egyházban a vallási viszályok! Kik vitték keresztül? a szolgai hivatalnoki kar Hát Angliában VIII Henriknek és Erzsébetnek kik segitettek kipusztitani a hivőket? a hivatalnoki kar, a kenyér és szolgaság, panem et circenses. Ugy van az minálunk is Nincs több időm tovább fázni a gondolatokat, megyek isko-

---

mond — jelképe a keresztfának a Golgothán, mely a mi üdvösségünk; a gyertyák azt jelentik, hogy az Üdvözitő a világ világossága, mely kereszttől tört a sötétségen; az aranyos és ezüstös gyümölcsök beszédes tanui a keresztfa áldásos gyümölcseinek, melyek a lelket táplálják és tökéletesitik az örök életre. A keresztfát jelképezi tehát az öröm e fája, a melyről áldásos gyümölcsök, az önmegtagadás gyümölcsei integetnek felénk. Keserüek ugyan e gyümölcsök, de ha az isteni kiadedet szeretö, érte dolgozó, önmagukat érte földáldozó lelkek szedik azokat, a méznél édesebbek! . . .

* * *

Előkelő, de tiltott, vallásos szülők gyermeke volt Elemér. Előkelő származása, szép tehetsége és vasszorgalma pompás kilátással, fényes jövővel kecsegtették, de ő szives-örömest mondott le mindenről, — nem hirt és dicsőséget, csak a jó Isten tetszését keresve. Gyermekkorától a papi pályára vonzotta őt szive; és volt vágyai netovábbja, boldogitó reá nézve annál inkább, mert jó szülei nemcsak nem ellenezték, de teljesültét maguk részéről mindenképen előmozditották.

Miután a püspöki kézfölitétel az Ur szolgájává avatta, a Gondviselés egy kis falucskát jelölt ki működése teréül. Szerénységben, egyszerüségben bár boldog volt az ő alázatos lelke, nem irigyelte a nagy városban vigan élő társait, s mig amazok fényes szalónokban, előkelő társaságokban forgolódtak, Elemér az egyszerü népnek szentelte idejét, oktatva gyermekeiket, gondját viselve a szegényeknek, buzgó apostol gyanánt mindenkinek mindene igyekezvén lenni.

Körülbelül félévet töltött már ez állomásán, midőn elérkezett a karácsony, az első karácsonyest, melyet szülői házán, családja és társai körén kivül, egészen egyedül volt töltendő Elemér. Midőn a szent éjszakába bevilágitott az ég millió csillaga, midőn a falu szegény házikóiban is kigyultak az örömgyertyák. Elemér visszaszállt gondolatiban elmult gyermekkorába; mint a zümmögő mehek körülzsongják őt a kedves emlékek, midőn még szülei, testvérei körében töltötte e szent estét. Összeszorult a szive a tudatra, hogy mily elhagyatott ő most, hogy minden örömet nélkülöznie kell. De csak egy percre, mert a következő pillanatban megfedve önmagát kislelkűségéért, megalázódott az Isten keze alatt s e nélkülözést, mely fájó volt szivének, a várvavárt mennyei kisdednek hozta áldozatul. Ő de mi nagy lett volna öröme, ha csak nehány órával a jövőbe lát . .

Elmélkedéséből csengetyüszó zavarta fel. Ablaka alatt megállt a szán, melyen a szomszéd faluba kellett mennie, hogy ott mondja az éjféli misét. Dermesztő fagy, kegyetlen hideg volt. — jelképe mintegy a hitbideg, az isteni kiadedirant lőgönyös lelkek fagyának. A lombtalan fák kisértetiesen szörögtek az éjszakában, irtóztatóan zugott a szél. Elemér egyre összébb húzta bundáját, de a furfangos szél mindig kitalálta, hogy hol férkőzhetik hozzá legkönnyebben. A szél lassan szünedezett és sürün kezdték hullani a csillagos hópelyhek. Rövid idő alatt a meglevő réteget jó vastag friss hórétes födte el; a tömör hullásban szánjuk letért az utról s Elemér egyszerre a völgyben találta magát. Jó lelke elmosolygott e kis incidensen s beugorva a szánba, tovább folytatták utjokat.

Végre megérkoztek a szomszéd faluba Itt egy fütetlen-szellőztelen szoba, egy asztal s egy rozoga szék volt a káplán úr számára föntartva. S öneki, kit gyermekkorától a legnagyobb kényelem vett körül, kinek minden óhaját teljesitették, e nagy örömnapon ily szerény batorzattal, e szegoskával kellett beérnie. De nagy lelke, mely örömét találta az önmegtagadásban, mihamar ezzel is megbékült. Mihelyt megszólalt az első harangszó — bejárva a közelfekvő begyeket és erdőket, bivogatva a jámbor hivőket az Ur házába — Elemér szonnal a templomba sietett. Leborult itt a hideg, puszta földre s oly buzgó imába merült, hogy arca egészen átszellemült, ugy látszott, hogy csak a teste van itt e földön, lelke máshol, magasabban szárnyal. Mennyei élvezet volt ez imádkozó szentet nézni! Valóban bebizonyodott rajta egy iró szép megjegyzése, mely szerint akkor lehet legjobban megismerni, hogy ki mennyire haladt elő az erényekben, ha ő imádkozni látjuk, mert imája egész lényében visszatükrözi lelkét. Viszont mennyei öröm töltő el Elemér lelkét is, midőn látta az egyszerü nép buzgalmát, áhitatát; midőn látja a hivők sokaságát, kik mindnyájan a legbensőbb hódolattal és szeretettel veszik körül a kis Jézust! Erényes szivének jól esett azt tapasztalni, hogy a mai közönyös, hitbideg világban is akadnak még lelkek, kik örömet igyekesnek szerezni az elhagyatott, feledett Megváltónak.

Éjféli mise után szobájába tért; ez azonban még hidegebb, barátságtalanabb volt, mint azelőtt.

Fényképfelvétel a temetési menetből

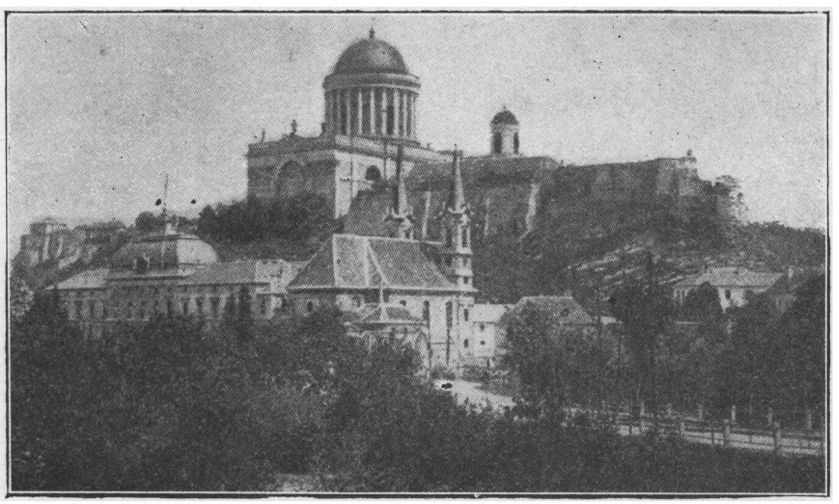

Esztergom Bazilika, primási palota és viziváro:i plébán:atemplom

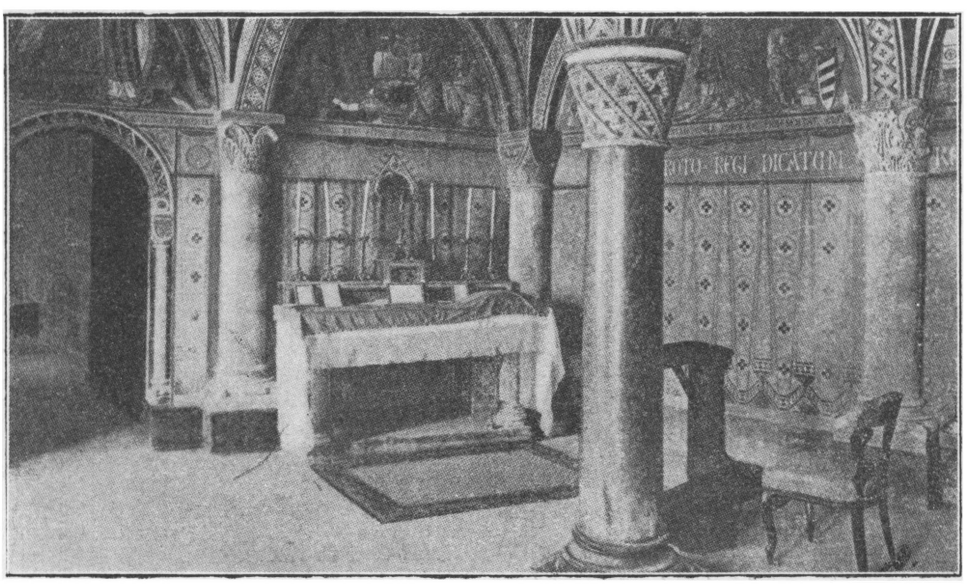

Esztergom

Szent István király kápolna és szülőhelye

Jestem zawsze wiecz
bine:
Ks. Aleksander Orłowski

PROHÁSZKA OTTOKÁR SOCIÁLPOLITIKUS-EGYÉNISÉGE

Irta: Dr. BUZÁTH JÁNOS székesfővárosi alpolgármester

Nem mernék avatatlan tollammal hozzányulni a hamisitatlan egyetemes kereszténység tündöklő reprezentánsának méltatásához; csak saját szavaiból, saját tanitásaiból és cselekedeteiből kivánok egy szerény sugárral rávilágitani ennek az ihletett Apostolnak, mint szociálpolitikusnak hatalmas egyéniségére.

Szociálpolitikájának, mint egész életének és müködésének alapja a tiszta hamisitatlan krisztusi szeretet. Maga mondja: »Az erkölcsi haladás kriteriumai között legmegbizhatóbb a szeretet. Egyéni és társadalmi erkölcs ott van emelkedőben, a hol az egyéni és társadalmi szeretet, mondjuk: »a caritas« és a szocialis érzés emelkedőben van«.

Mint szociálpolitikusnak müködése ott kezdődik, amikor Ő, aki »Lumen de coelo« pápa mellett nőtt fel Rómában, annak szociális problemákat tárgyaló körleveleit forditja, aztán önnállóan majd állandóan is foglalkozik szociális kérdésekkel. Mint papja annak a vallásnak, mely Krisztus szavát hirdeti: „Nincs nagyobb szeretet, mint az, amely életét adja barátaiért«, és mely a világnak egy Assisi Ferencet, De Paul Vincét, Don Boscot adott, nem maradt meg a teoriánál, az Igénél, amelyet utolsó lehelletéig apostoli lélekkel és hivatottsággal hirdetett. »Jobb élet, lakályosabb otthon, a »standard of life«-nek fokozatos emelése, ez végre is Istennek akarata«, hanem azt gyakorlatban is megvalósitani iparkodott.

Viszont Ő aki nemcsak malasztot nyujt hiveinek, époly nyiltan kimondja: »Hiába, a kultura legnagyobb és legértékesebb feladata nem a lakás és vízvezeték, nem a szép utca és kertváros, hanem az ideális, nemes ember, aki utcák, városok, kulturák felett egy bensőséges lelki világot hord lelkében", és másutt: „Nekünk ez az egész realitás kell: kell a szabadság, egészség, vagyonosság, de kell a lelkiség, bensőség, mély vallásosság is", — ez benső világ szemléletéből folyik.

Megértem, hogy ki lelkét oly gazdagon alakitja, az tud lelket bőven osztogatni, s hogy, aki lelket oly bőkezüen osztogatott, mint Ő, az szivesen osztogatta volna a földet is a háboruból megjötteknek, meg azoknak, akik a háboruban vagyonukat vesztették.

Igy lett az idegen származásu katonatiszt pap-fia a szinmagyarságnak legnagyobb képviselőjével gróf Széchényi Istvánnal az Uj Magyarországnak legnagyobb keresztény nemzeti politikusa.

Szociális volt, mint a napsugár, mely: „felkel, nem mondja, hogy nem győzi a sötétséget, nem fél az árkoktól, nem fél az erdőtől, nem fél semmitől, jön, jön, ő tud világitani, ő tud melegiteni, ő a középpont . . . ő a szive az életnek, rajta függnek mindnyájan."

Aki ily szociális volt, az nem félt, hogy nem győzi, ezért volt nyitva ajtaja mindenkinek, de nemcsak ajtaja, hanem erszénye, nemcsak erszénye, hanem nagy szivének, lelkének kimerithetetlen kincsesháza is és miután mindenét odaadta,

odaadta a legnagyobbat: Önmagát is, agyát gondolatait, érzéseit, életét is: egészen a krisztusi mintakép szerint. Ez már több, mint következetesség, ez már csak a szerafi szentével congeniális, kevés kiválasztottnak szánt isteni stilusnak mondható. E téren van bőséges okunk példájából tanulnunk, szelleméből meritenünk.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: Dr. STUHLMANN PATRIK rektor-főigazgató

Csak kétszer volt alkalmam hallani. Egyszer Kassán, egyszer Gödöllőn. Csodálatos lelkét csupán könyveiből ismertem, amelyek leigázó erővel hatottak reám épenugy, mint rendtársaimra.

Kassán egy katholikus egyesület nagytermében egyházi témáról beszélt. Ült és jól emlékszem, már első mozdulata olyan gesztus volt, amely ritka embert, ritka szónoki képességeket sejtetett. Hazamenet egy öreg jogtanár barátommal emlegettük egy-egy tételét és derék társam az iránt érdeklődött, hogy evvel meg evvel az állitásával mit is akarhatott mondani.

Prohászka beszédeit nem volt könnyü megérteni és nem volt könnyü rekapitulálni. Valami rapszodikus, valami balladaszerü jelleget viselt talán mindegyik. Az érzések vulkanikus ereje töltötte be lelki világát és ez nem engedte, hogy epikai nyugalommal és részletességgel tárja fel gondolatait. A hallgatók hézagokat és szertelen ugrásokat találtak fejtegetéseiben, holott egész bizonyos, hogy az ő dusgazdag szelleme sem a hézagokat, sem az ugrásokat nem érezte. Aki őt meg akarta érteni, annak széleskörü tudással nem közönséges képzelő tehetséggel kellett megáldva lennie.

Mennyire más volt a mi néhai áldott püspökünknek, Fischer-Colbrie Ágostonnak a beszéde. Ennek a megértése és tartalmi visszaadása nem igen okozott senkinek sem nehézséget. Egyszerü volt, szinek és különösebb ornamentika nélkül, átlátszó szerkezetü, amelynek eszmemenetét reprodukálni tudta a gyermek is. Nemes lelkét szinültig töltötte ő is ismeretekkel, szíve a legemelkedettebb érzések székhelye volt, ám a Prohászka lángoló hevülete, magasra szárnyaló fantáziája hiányzott belőle. Nála nyilvánvaló módon az észnek a meggyőzése, az észnek a megnyerése maradt a főcél.

Beöthy Zsolt szerette az élőszóbeli és irásbeli előadások módjait a képzőművészeti stilusok nevével illetni. Ő nemcsak az épületeken, s szobrokon s a képeken talált renaissance, barokk és rokoko stilust, hanem a könyvekben és a beszédekben is. Ha őt akarnók követni, akkor talán nem tévednénk, ha a volt kassai püspök irás- és beszédmódját renaissancenak, a Prohászkáét pedig barokknak minősitjük. E mögött hatalmas megindulások, egekig csapó emótiók hullámoztak, amelyek ámulatba ejtették, elragadták, elbűvölték, szédületbe döntötték az embereket, amazt pedig a renaissance nyugodt, egyszerű, túlzásokat kerülő, mérsékelt szelleme hatotta át.

Prohászka püspök a szó igazi értelmében vett „vir catholicus" volt. A katholicizmus nem a rész, nem az egyoldalúság, nem a detail világnézete, hanem ahogy a neve is mutatja, az egésznek mindenoldalú, semmit figyelmen kivül nem hagyó szemlélete és felfogása. Nemcsak az anyagról tud, hanem a szellemről is, nemcsak a földről, hanem az égről is, nemcsak a testről, hanem a lélekről is, nemcsak az észről, de az érzelemről s az akaratról is, nemcsak a nemzetről, hanem az emberiségről is, nemcsak egy szociális rétegről egyszersmind, hanem minden társadalmi osztályról, nemcsak a tudományról, hanem a művészetekről is, nemcsak a „domus orationis"-ról, a templomról, hanem a véres, kegyetlen reálitások világáról, a politikáról is, nemcsak az Isten igéjéről, hanem a mindennapi kenyérről is.

Ennek az egyetemes, ennek a diadalmas világnézetnek ideális képviselőjét látjuk Prohászka Ottokárban.

Ma majdnem lehetetlen, hogy a tudományok széditő meggyarapodásának és elmélyülésének korszakában azt irják valakinek a sírjára, amit valamikor az Abelárd Péterére irtak: Cui patuit, scibile quidquid erat, aki előtt feltárult minden tudható, de amennyire napjainkban valaki tudományos tájékozódást szerezhet, azt Prohászka püspök megszerezte.

Nemcsak az egyházi ismeretekben volt ő gazdag, hanem a profánokban is. Tessék csak az Ég és Föld c. nagyszerű könyvét elolvasni, akkor nem győzi az ember csodálni geologiai, általában természettudományi ismereteinek szokatlan méreteit. Persze a költő kitört itt is belőle és egyik-másik lapja prózában irt ragyogó óda. Az égről s a tengerről egy helyen úgy emlékezik meg, hogy arra csupán ihletett lélek képes. Járatos volt a részlettudományokban s a tudományok tudományában, a filozófiában, a tudományokban s a művészetek alkotásaiban, a szépirodalomban s a képzőművészetekben. A diadalmas világnézet gyönyörű lapjai fényes bizonyitékai szépirodalmi és képzőművészeti tájékozottságának.

Az emberek vagy a tudománnyal foglalkoznak vagy költők, Prohászka püspököt ezzel szemben a tudósok és költők társasága egyforma készséggel választotta tagjai sorába.

Ám nem csupán a tudomány és a művészeté volt ő, de talán elsősorban és főként az életé. Az előbbi kettő mintha ez utóbbinak a szolgálatában állt volna, mintha pusztán ennek az emelése, gazdagitása, megtisztitása, finomitása miatt lettek volna geniális szellemének kincseivé. Hogy lángolt az objektiv idealizmus lelkes hiveiért, a vallásos hitért, az elesettek megmentéséért, a gyengék megerősitéséért, a szociális igazságosságért, kirabolt, becsületétől és anyagi javaitól megfosztott, saját polgárai egyrészétől tönkretett szerencsétlen hazájáért! Hogy ment, hogy írt, beszélt, tett és áldozott, amikor valami jobbnak, valami nemesebbnek a megteremtéséről volt szó. Nemcsak az íróasztalnál, a katedrán, a gyóntató székben, az oltárnál, a szószéken lehetett őt látni, hanem a szegények, az ügyefogyottak, a betegek, a munkától elcsigázottak, a reménytelenek, a csüggedők s a kétségbeesettek között is.

Nem haladt el közönbösen semmi mellett, hanem tűzlelkét foglalkoztatta az ég s a föld, a hit s a tagadás, az ismeret s a hevület, az abstrakció s az élet, a kegyelem s a természet, a mult s a jelen, a nemzet s az emberiség, a test s a lélek, a bőség

s a nélkülözés, az erő s a gyengeség, a tanultság és tudatlanság, a bűn s az erény, a nő s a férfi, a gyermek s a felnőtt, minden, de minden, amit a lét, az emberi lélek felmutatni csak tudott és tud. Apostol volt, filozófus volt, tudós volt, szónok volt, költő volt, keresztény szocialista társadalmi és reformer volt. Universális szellem, amennyire valaki ma az lehet, valódi „vir catholicus", akihez foghatót a századok csak keveset szülnek.

Egyetemességével, catholicitásával függ össze harmoniára törekvése. Aki pusztán a részeket látja, aki a dolgokat csupán egyoldalról nézi, nem is érzi az ellentétek kibékítésének, az ellenmondások megszüntetésének szükségességét. Aki azonban az egészet figyeli, körösközül szemléli a válságot, az nem nyugodhatik meg addig, amig a szembenállók kiengesztelésére, a chaos rendbehozatalára legalább is kisérletet nem tesz. Prohászka püspök arról szerette volna meggyőzni olvasóit és hallgatóit, hogy összhangnak kellene uralkodnia Isten és világ, a hit és tudás, a lélek és test, az ész és ösztön, a törvény és szabadság, a társadalmi mélység és magasság, az individualizmus és szocializmus, az ellenségeskedő népek s az egymást irtó osztályok között. A harmónia örök szépsége bűvölte meg őt, s ha célt nem is ért, de teljesen hiába nem fáradt.

Gödöllőn a hungarizmus érdekében tartott az elmult esztendőben hatalmas tömeg előtt elragadó beszédet. Nem a gyűlölet vezette ebben a megnyilatkozásában, hanem a gyenge védelme, az elesett felemelni akarása, a kifosztott védelembe vevése, az az erkölcsi kötelesség, amely első sorban a hozzánk legközelebb állók gondozását, istápolását parancsolja. Istenem, micsoda magyar gyermeke lett az ő szláv nevű apjának és nevü édesanyjának! Nagy, igen nagy tévedés azt hinni, hogy a név a nép, a faj. Mindenki ahhoz a néphez tartozik, amelyikkez érzésével, lelkületével, áldozatos életének minden tettével fentartás nélkül hozzátapasztja magát. És Prohászka ekkor teljességgel a magyarságé, a mi ezer bajjal küzdő nemzetünknek soha el nem halványuló fényessége volt.

Világosodjék is neki mindezekért az örökkévalóság semmi időben el nem sötétülő fényessége!

MAGYARORSZÁG TŰNDÖKLŐ CSILLAGA

Irta: DR. PUREBL GYŐZŐ főv. tanácsnok

Valahányszor az Egyetemi-templomba a keresztény hivő belép és szeme a gyönyörü szószékre téved, önkénytelenül megtorpan ha arra gondol, hogy ezen a szószéken beszélt utoljára hivőihöz dr. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, világi és egyházi életünknek e tündöklő csillaga, maga elé varázsolva őt, amidőn a szószék karfájába kapaszkodva, életerejét megtagadva, teljes erőmegfeszitéssel hirdetni óhajtja az Ur igéit. Egy pillanat az egész, utána ugyanazon hivő megtörve, lehajtott fővel kénytelen beletörődni a Mindenható megmásithatatlan elhatározásába, az elhunyt

főpapért egy fohászt bocsát az Istenhez, emlékéért imádkozván. Ugyanakkor megvillan a hivő agyában az a gondolat, hogy vajjon a kiváló apostolt, a nagy szónokot, a hitvallót, az engedelmes főpásztort a tespedésben szenvedő lelkeket felrázó nagy férfiut gyászolja-e benne. Az esztergomi szemináriumtól kezdve, egészen a székesfehérvári püspöki székig betöltött pályafutása egy tündöklő, mintaképül szolgáló, honát és társadalmát megmentő, az emberi lelkekben és agyban a vallást megrögzitő munkásság volt. Halála tragédia a haza számára, mert ahogy a közvélemény kimondotta, hogy évszázadok nem szültek ilyen kiváló, nagy férfiut, aki agyával, tollával, önzetlenül, becsületesen szolgálta Istent, egyházát és hazáját, minek legtökéletesebb bizonyitéka az, hogy mindenét a szegények között szétosztván, maga is szegényen halt meg. Örök utjára kisérte a nemzet s hivőknek százezre, emlékét amig magyar él elfelejteni senki soha nem fogja.

AZ ÚR PRÓFÉTÁJA

Irta: LIBER ENDRE Budapest székesfőváros tanácsnoka

Pár sorban megemlékezni Prohászka Ottokárról nagyobb feladat, mintsem egy egyszerü toll elvégezhetné, hiszen az irott szó élettelenné fagy az eleven szó jártas mesterének meleg ragyogásu emlékével szemben. Azonban, ha műszereink gyöngék is egy sziklaszál magasságának megmérésére, a ködbeveszö csucs maga igazabb benyomást ad arról, mert érzéseinket a végtelenség felé vezeti. Valóban Prohászka Ottokár egyéniségével szemben a végtelen fenköltsége kap meg, hiszen százoldalu munkássága száz embernyi feladatot vállalt és mind a száz oldalon egész emberként töltötte be azt. Működése egy-egy oldalát kiragadva könnyebben adhatunk képet róla és az emlékkönyv, helyesen cselekszik, mikor ezeket a kis megemlékezéseket mint a szivárvány szintöredékeit összefogja, hogy a tiszta napfény tündöklését és melegségét igy vetitse az olvasóra.

A jótékonyság terén való hivatalos működésem ismertetett meg Vele és azt hiszem, akik a jótékonyság berkeiben járnak, nem csodálkozhatnak ezen. A szükölködés, a lelki és testi inség ellen való munkálkodásnak nem volt lelkesebb harcosa, mint Prohászka Ottokár, aki mindenütt ott volt, ahol segitenie, buzditania lehetett és megértő együttérzéssel, önzetlen odaadással támogatta a szeretet munkáját. A kiáltó nyomor orvoslása, nemcsak eszményi célként lebegett előtte, hanem tettekbe vitte át ezt és akik közelről ismerték, beszélhetnek határtalan bőkezüségről. Ugy érezte, ha a társadalomnak egy embert, Istennek legnagyszerübb teremtményét megmentheti, kötelességet teljesit és a kötelesség nála egyenlő volt a paranccsal. A fáradhatatlan kitartás, a hatalmas akarat, melyről utolsó szavai is beszéltek és szárnyaló szavának magávalragadó bensősége élére állitották minden nemes mozgalomnak és ma mindannyian igazi vezért vesztettünk benne.

Mégis nem hiszem, hogy tulzok, mikor rámutatok munkálkodásának egy ágára, melyre teljes szeretetét mindenekfelett kiárasztotta. A gyermek, a társadalom kicsi fakadó bimbója, nagyon-nagyon közel állt az Ő lelkéhez. Ő is magához hivta a kisdedeket, hogy áldó kezét kiterjessze föléjük és elháritva figyelmes gondoskodással a veszélyeket, lássa palántává serdülni őket. A Gyermekvédő Liga élén töltött 20 éve, az az évtized, melyben az Ottokár Hadiárvaházat szerető atyaként istápolta, bizonyságot tehetnek felőle. Az Ő emlékezetét a legmaradandóbb emlék, sok-sok szeretettel megmentett és hasznossá nevelt gyermek őrzi.
Midőn a halálhir az első napon végigszáguldott a városon, mindenki megrendült a sujtó végzettől, de most szinte azt kell hinnünk, hogy a Mindenható Atya megmérte jócselekedeteit, sulyosnak találta és elküldötte tüzes szekerét az ő Prófétájáért.

A NAGY EGYHÁZFEJEDELEM

Irta: DR. BURÁNY GERGELY csornai prépost

A magyar katholikus egyház egén Pázmány Péter óta nem ragyogott oly fényes szellem, mint Prohászka Ottokár. Az igehirdetés terén is hasonlatosak az érdemei. A magyar intelligenciát ő rázta fel a vallási közönyösségből. Nem tudja az ember, mit bámuljon benne inkább, a nagy theologust, az éleselméjű bölcselőt, a kiváló természettudóst vagy a magávalragadó szónokot, aki a megalkuvást nem tűrő hazafias érzelmeknek és gondolatoknak is lánglelkű tolmácsa volt.
Már fiatal szemináriumi tanár korában is mint fáradhatatlan kutató tudós és buzgó papnak példányképe volt. Számos tapasztalat igazolta ezt. Itt például csak egyet emlitek. Egy volt tanulótársam, hontmegyei plébános többször felszokta őt kérni arra, hogy segitse ki gyóntatásban. Mindenkor legnagyobb készséggel vállalkozott. Kocsit nem fogadott el, de már reggel 6 órakor megjelent a plébánián. Esztergomból gyalog tette meg a 2 óránál hosszabb utat. Azután a rövid ebéd idejét leszámitva, még tovább esti 6 óráig gyóntatott. Azután ugy tért vissza, mint jött, vagyis gyalog.
Szerette a természetet. Nagy sétákat tett az esztergomi hegyekben. Gyakran vitt magával kispapokat, akikre ezek a kirándulások nemcsak testileg hatottak üditően, hanem szellemileg is, mert sok ismerettel jártak. Valódi mester volt a nevelésben, a tanitványai is rajongásig szerették. Annyira edzett volt, hogy télen még nagy hidegben sem füttetett, hanem egy szál reverendában dolgozott az álló iróasztalánál. Mint jóbarát őszinte, előzékeny, szókimondó volt, de nem kiméletlen. Másoknak könnyen megbocsátott. Maga iránt szigoru volt, másokkal szemben elnéző. Inkább példájával akart hatni, mint rábeszéléssel.
Az egyszerűséget és alázatosságot nemcsak szóval hirdette, hanem tényleg gyakorolta. Puritán igénytelen életmódját, mint általánosan ismeretes, a püspöki méltóságban is megtartotta. Ebben is nagyember volt és tiszteletreméltó.

PROHÁSZKA MINT SZOCIOLOGUS

Irta: Dr. ANGYAL PÁL egyetemi ny. r. tanár

Ugy tudom Fontenelle-től ered az a mondás, hogy: „A great man gives the tone to his age," s ha ennek a francia filozofusnak, kiről kortársai azt jegyezték fel, hogy „anima naturaliter moderna" több tételével nem is érthetek egyet, ezt az axiomáját teljességgel elfogadom, mert való igaz, hogy egy-egy korszak nyilt vagy rejtett törekvései, — bevallott vagy néha csak érzett, de a tudat küszöbe fölé nem emelkedett eszmevilága: a nagy egyéniségekben tükröződik le legerőteljesebben. A nagy egyéniség egyfelől kifejezője kora szellem-erkölcsi gondolatösszességének, — másfelől irányitója ama kisebb-nagyobb társadalomnak, amelyben vezérként szerepel. A kifejezésre juttatás során statikus jellegü munkát végez, felismeri, lerögziti s tudatossá teszi azt, ami van, — az irányitás körében viszont dinamikus funkciót teljesit, mozgat, uj utat vág, neki lendit a felismeretlen helyes célnak, előirja azt, aminek lennie kell. Akiben mindkét képesség, mindkét rátermettség kialakul, az még a nagyok közül is kiemelkedik, az akarva-nemakarva még a gondolatmintázó művészeknek is ideálja lesz s az irányitó vezérek rendjének is az élén jár. Prohászka Ottokárról elmondható, hogy a művészek művésze volt. Volt? Nem. Ma is az, s marad mig magyar és katholikus él a földön.

Vannak nagy egyéniségek, kik bár több száz, vagy több ezer évvel ezelőtt szálltak sirba, de szellemük, tanitásuk, gondolatkincseik, erkölcsi és szociális eszméik ma is ugyanolyan, ha nem nagyobb értéket jelentenek a késői utókornak, mint a minőt azok életükben képviseltek. A társadalom lényegében spirituális kapcsolat, szellemi hatáseredmény. Aki örökérvényü kincseket hagyott vissza: ha testileg is enyészik, de lényével továbbra is bent él, bent marad a társadalomban. Platon, Aristoteles, Aquinoi Szent Tamás tovább élnek minden gondolkodó ember lelki világában, — Szent István, Mátyás király, Széchenyi István, Deák Ferenc el nem muló benyomást gyakorolnak ma is a magyar haza minden polgárára.

A magyarok s tulzás nélkül mondhatom az emberek nagyjainak diszes s valamenyiöket irányitó sorában a legelőkelőbb helyen volt s marad is mindörökre Prohászka Ottokár, ki minden vonatkozásában „az ember" ideálját valósitotta meg. Cicero jegyzi fel Aristotelesről, hogy a Stagirita jellemző vonásai: hihetetlen ékesszólása — inkredibilis suavitas dicendi és aranyosan áradó előadása — dureum orationis flumen. Sokan a mi nagy Püspökünknek is ezt a kiválóságát emelik ki. Mások a költőt, a tudóst, a filozofust magasztalják az ő egyéniségében s bár nyilván minden hallgatójának, olvasójának s követőjének igaza van, mert az ő igehirdetése, megnyilatkozásai s irásai kivétel nélkül a keresztény magyar érző és tudós lélek legnemesebb virágainak gyüjteménye, van mégis egy szellemi terület, melyen a legnagyobb volt, amelyen nem csak a legszivesebben mozgott, hanem amelyre minduntalan vissza is tért, hogy neveljen, ráképezzen, tanitson s amint szerette mondani — mindenkit „beállitson" abba a nagy munkába, amely az ember s az emberiség nézőszögéből legjelentősebb s ez a társadalom és illetőleg a társa-

dalomtudomány területe. Prohászka izig-vérig, minden idegszálával szociológus, kinek a jövő felé feszülő dinamikus világszemlélete egyfelől az önmagunkra eszmélést, másfelől az embertársainak javát szolgáló öntudatos áldozatos cselekvést követelte. „Gondolatból, teoriából, kontemplációból, nézetekből elég, sőt sok is van — olvasom egyik ép husz év előtt tartott beszédjéről tett feljegyzéseimben — akaratból, mély igaz érzésekből, tettből pedig vajmi kevés". Prohászka cselekvő embereket akar formálni s nem nyugszik bele a legkisebb ellenállás irányában haladó, tehát anorganikus principiumot valló animális homo tipusba, neki spirituális homo kell, akit az akadályok serkentenek, akinek izmai feszülnek, akinek veriték gyöngyözik homlokán, aki szociális ember akar lenni s ilyenné törekszik átalakitani mindenkit.

Ha Prohászka szellemének prizmáján keresztül nézzük a társadalmi kérdéseket: egyfelől a szivárvány spektrum szinei tárulnak elénk, másfelől megértjük, hogy ezek a szinek mégis egy nagy szintézisbe, a fehérbe olvadnak össze. Nem egyes, izolált szin rajongója ő, hanem a szinek összetettségének. Fehér lélek, fehér emberek, fehér cselekedetek: ezek a jelszavak ragyognak ki minden szavából.

Kövessük Őt, ki lehalt ugyan a magyar rózsatőről, de lehult, mert nem a tövis sorsát osztotta, mely értéktelensége ellenére helyén marad, hanem rózsa volt, mely lehull ugyan és mégis egyedüli és igazi értéke a tőnek. Rózsa volt s bár szirmai elhervadtak, de reánk hagyta szociális tudásának s érzésének minden kincsét, minden gazdagságát. Legyünk hü sáfárjai e drágaságoknak, foglaljuk méltó keretbe gondolatait s folytassuk az ő nagy munkáját abban a reményben, hogy valamikor mi is oda érkezünk, ahova Ő már eljutott.

CONFESSIO

Irta: KOMÓCSY ISTVÁN kanonok

Lelkének átsugárzó ereje nem ismert időt és térségeket. Mielőtt ismertem volna, hatása alá kerültem. Akkor még a Magyar Sionba irta hatalmas cikkeit. Tudtam, hogy dr. Pethő az esztergomi fiatal spiritualis. Amikor egy-egy kispapjával találkoztam, magam is kispap, rajtuk keresztül éreztem lelki vezetésének sajátos, szabad, egyéni módját. Azután folyton folyvást hatott rám. Amint megjelent az Ég és a Föld, a Bünbánat és a Bünbocsánat, a Gondolatok a Század Végén, Konferencia beszédjeinek sorozata, a Diadalmas Világnézlet, az Elmélkedések. Egyike lettem azoknak, akikről Apponyi Albert gróf irt Prohászka halála után a Magyar Kulturában. Egyike annak az uj nemzedéknek, amely a papok között sarjadzott nyomában.

Olyan volt mint a Nap. Akárhányan álltunk eléje gazdagon, megfogyatkozás nélkül szórta ránk lelke kincseit. Világosságunk volt és melegségünk. Akárhányan álltunk bűvös körébe ugy éreztük, hogy egészen nekem süt, egészen engem világit, bennem kelt inditásokat. Azokat a sajátos egyéni képességeket keltegeti, amik meg voltak, de szunnyadoztak. Nélküle, az ő világossága, az ő melegsége, az ő bátorsága nélkül — talán nem bontakoztak volna ki. Avagy kisarjadva elsorvadtak volna. Ezeren voltunk igy a papságból, csak úgy mint a világi intelligenciából.

Valahogyan tudta ezt és ápolgatta. Ha egy-egy irásom megjelent, volt szava hozzám. A Verais-mus idején — a Gyermekek Nemi Fölvilágositása megjelenése után és később, amikor határozottabb irányt vettem A Tömegben Végrehajtott Cselekedetek Erkölcsi Értékével — levelet irt, bátoritott, előre lökött. Megfogta a kezemet, föntartott. Ezekben a kézfogásokban sohasem a leereszkedést, hanem fölemelést éreztette. A kicsinynek, az igénytelennek fölemelését a saját régióiba. Nem kellett sok idő hozzá. Elég volt egy negyed óra, akárhányszor néhány perc

*

A kereszténységszocialisták kis lapjának, az Igaz Szónak szerkesztőségébe vetődött be. Otthon volt a kis szerkesztőségi szobában is. A nélkül hogy leült volna, néhány jó szó, határozott irányitás a szerkesztőhöz. Azután hozzám. Akkor az ő lapjába a Fehérmegyei Naplóba is irtam. A püspök megkapta az egyik cikk gondolatát. Van a fehérvári szőlőskerteknek egy erdős domboldala. Hatalmas szálfák vannak benne, ha ugyan eddig ki nem irtották. Ugy hivták hogy Halesz. A monda azt tartja, hogy amikor egy nagyon öreg ember ültetgette fáit, megkérdezték tőle mit csinál? lesz-e belőle valami?
— Ha lesz, lesz, — ha nem lesz, nem lesz — felelte az öreg.
Azóta hivták a fehérvári kis erdőt Halesznek.
— Csak neki vágni bátran. Nem törődni semmivel csak az igazsággal. Bizni és akarni — és lesz még a *mi* mozgalmunkból is szálaserdő.
A kereszténységszocialisták mindig magukénak tudták Prohászkát. És sok meg nem értés, sok félreértés között ez a tudat főerősségük volt. Viszont Prohászka irásaiból, főleg a katholikus nagygyűléseken tartott beszédeiből sohasem hiányoztak a kereszténységszocialismus igazságai.

*

1907-ben Pécsett a Szabadtanitás Országos Kongresszusát tartották. Néhány jóhiszemü rendezőn kivül nagy számmal vonultak föl a szabadgondolkozók, a radikálisok, a Huszadik Század törzskara és a szociáldemokraták intellektüelljei. Pikler Gyula, Jászi Oszkár, Jászi Samu, Harkányi Ede, Faber Oszkár, Szende Pál és a többi. Arról volt szó, hogy a katholikusok elfogadják-e a meghivást.
Prohászka megjött. Vele jöttek Czettler Jenő, Vass József, Ember Károly, Gaal Jenő, Schandl Károly, Bernolák Nándor, Szentiványi Károly. Mi, pécsiek szintén fölkészültünk. Bitter Illés volt akkor a Pécsi Katholikus Kör igazgatója. A szociáldemokratákkal szemben a mi kereszténységszociálistáinknak kellett helyt állania. Patacsi Dénes és néhány lelkes botos parasztja képezték a hátvédet. A tömeghatás szempontjából strategiai föladatunk az volt, hogy minél előbb lefoglaljuk a pécsi városháza és a Pécsi Nemzeti Kaszinó ülőhelyeit. A város intelligenciája, a papság egy része nem javallották részvételünket. El is maradtak.
Prohászka jött, tehát nekünk mennünk kellett. Csodálatosan szép, izgalmas, harcias három nap volt. A püspök mindennap beszélt. A szakelőadók Waldapfel, Cholnoky Jenő nem tudtak elhelyezkedni. Érdektelenségbe fult előadásuk. A világnézetek harca folyt a kongresszuson. A Huszadik Század emberei szellemesek és nagyképűek, a szociáldemokraták durvák, merészek, hangosak és tudatlanok voltak. Támadták a papságot, a katholicismust, a keresztény fölfogást. Mindenki Prohászkától várta a védelmet. Prohászka izzott, süstörgött, lelke mint a sebzett oroszláné viharzott, szelleme világitott. A Kongresszus második napján már a pécsi városháza tanácstermében szorongott Pécs egész intelligenciája. Azok az emberek, akik a kaszinóélet szürkeségében és a napi politika kicsinyeskedéseiben elsekélyesedtek, csodálatos távlatokat kaptak. Prohászkában magyarságukra, kereszténységükre és önmagukra eszméltek. És büszkék voltak rá.
A lapok akkor tele voltak a pécsi napok izgalmaival. A kislelküek és kényelmesek később is helytelenitették a felvonulást. Qui bono? Mire jó az ilyen?
— Hát kellett ez? — mondották — . . . minek meghurcolni a talárt?
És az eredmény?

A szociáldemokraták és a radikálisok érezték és elismerték Prohászka igazságainak sulyát. Pécsett akkor született meg a Szabadtanitás Egyesülete. Vezetése ma is tisztán keresztény, sőt katholikus kezekben van.

Magamnak a Kongresszusról s Prohászka jovialis bajtársiságáról mélységes élményem maradt emlékül. A Kongresszus második vagy harmadik napján este fél nyolc órakor fülledt volt a levegő. Fölgyujtották a villanyos lámpákat. A püspök és a kiséretét Zichy Gyula gróf várta vacsorára. Mentek. Az ülésen Pikler egyetemi tanár elnökölt s ugyancsak az ő célszerüségi elméletéről esett sok beszéd. A Huszadik Század vezérkara a kor diadalmas bölcseletéül a positivismust állitotta oda. Katholikus részről ki beszéljen? Érdemes-e, célra vezető-e? És ha nem válaszol senki, nem fog-e fegyverletételnek feltünni? Jó magam már vagy másfélórával előbb föliratkoztam, de csak ugy ötletszerüen, a rendszer kifejtése és a többi felszólalás előtt. A hallgatóság kifáradt. A mieink nagy része eltávozott, mig a radikális intellektüellek, Pikler iránti tekintetből és a rájuk közösen várakozó vacsora miatt is, maradtak.

Maradtam. Fölálltam. Nyisztor György a szociáldemokrata földmunkásszervezetek országos vezetője valami mázsás gorombaságot vágott a fejemhez. Szomszédnőm, egy pécsi tanárnő, meghuzta a reverendámat, hogy üljek le, ne szóljak. Szót kértem. Szomszédnőm imádkozni kezdett, én pedig beszélni. Mintha csak beteljesedett volna az irás: „Megadatik nektek azon órában." Eltelt az első öt perc. Nyisztor elhallgatott a gorombaságaival, annál inkább fölfigyelt Pikler és a radikálisok. Pikler elméletét, azután a positivismust mint világnézletet támadtam — de, mondottam, ha elvetjük is mint világnézletet, mint a problemák végső megoldását — elfogadhatjuk mint módszert, amely sok ismeretlen megismerésére vezet bennünket. Olyan szempontokat világosit meg, amelyek az ismeretelmélet tisztán spekulativ módszerével alig közelithetők meg. Megkaptam a harmadik öt percet is. Azt is kibeszéltem. Nyisztor György és társai kivételével érdeklődéssel hallgattak végig. A tanárnő melegen és büszkén szoritotta meg a kezemet.

A dolognak hire ment a püspöki asztalhoz is.

— Komócsy elfogadta a positivismust és Pikler megdicsérte. No de ilyet!

Bitter Illésnek kellett közbevetnie magát és hűen, értelmesen beszélnie el az eseményeket.

Másnap Prohászka püspök ur szoritotta meg kezemet ugyanazzal a melegséggel, mint a szomszédasszonyom. És ez a kézszoritás lökött és föntartott engem sok gondolati és közéleti válságban.

*

A háboru második évében Nekám professor a kormány támogatásával országos értekezletet hivott össze az ijesztően fenyegető venereás betegségek ellen. Az előadók között voltam magam is, de a sok miniszteri kiküldött, orvos, rendőrtiszt, laikusok és hozzáértők, urak és hölgyek között Prohászkát figyeltem. Valljon mit szól? Hogyan szól? Miről szól? Megtépi-e nimbusát vagy uj diadalt arat?

Zengő szava az első öt percben a katholikus erkölcstan magaslataiba röpitette a hallgatóságot. A sok skeptikus fölfigyelt, az orvosok várakoztak, a hölgyek, legtöbbje zsidó, néma izgalommal hallgatták a püspököt:

— Én mondom Önöknek, lehet. Nem prüdériával, nem is rendőri reglamával, nem orvosi profilaxissal, még kevésbbé a dekadens szabados irodalommal és művészettel és az érzékcsiklandozó női divattal — de lehet tisztán élni. Lehet akarattal és kegyelemmel. Elővigyázattal és imával. Én tudom és mondom, hogy lehet. Megpróbáltam.

És a fejek lehajoltak. Mosoly nem volt az ajkakon. A lelkeket egy fensőséges akaratnak és egy alázatos léleknek ihlete járta át. Orvosok, rendőrök, hölgyek hittek a pillanat szenségének. Hittek a nagy revelaciónak. Hittek abban; szent járt közöttük. És igazuk volt.

*

1907 május végén Prohászka püspök úr nagyon megbecsült. Közel félóráig időzött nálam. Egy memorandumot húztam elő íróasztalomból. Alig pár nappal előbb küldöttük el a magyar püspöki karnak. Aláírta csaknem valamennyi magyar egyházmegye főtanfelügyelője. A püspök

még nem olvasta át. Elmondottam tartamát. Tények, igazságok, a magyar katholikus tanügy sok megoldatlan és veszélyeztett kérdése, bizalmas, politikai értesülések és következtetések voltak benne.
Végig hallgatott. Azután ragyogó, mélységes tekintetével a lelkembe nézett. Hagyott tovább beszélni. Azután keveset szólt, de sokat mondott:
— Igaza van, de nem lehet.
— Csak egy mentség van Kegyelmes Uram, véglegesiteni kell a keresztény kormányzatot és abban érvényesiteni a katholicismus erejét.
— Ebben is igaza van. Ez kell a nemzet érdekében. Kell, — mondom kegyeteknek. Kell.
Ugyanazon nap délutánján a pécsi Erzsébet Egyetem tanári karának és ifjuságának konferencia beszédet tartott. Arról beszélt, hogy a katholikus világfölfogás megbirkozik a fejlődő civilizáció rá háritott nehézségeivel.
A tőle bucsuzó káptalannak pedig ezeket mondotta:
— Nekem könnyü, mert én elmegyek, kegyeteknek nehéz, mert Önök itt maradnak.
Két hét mulva halálát sirattuk.

A KIRÁLYI SAS

Irta: BUDAY DEZSŐ országgyűlési képviselő

Nem tartozom azon szerencsések közé, akik őt nagy ivelésü, magas röptü életpályáján évtizedeken át szemlélhették, bámulhatták. Én ezt a királyi sast csak nemrégiben láttam meg először, uszva a magas levegő égen, megfürödve a napfény bearanyozó ragyogásában. Rámeredő szemeimet káprázat fogta el, megtöltötte a lelkemet, hűséget és jóságot ébresztett a szivemben Isten és felebarátaim iránt, hogy cselekedjem a jót az ő utmutatása szerint és hogy törekedjen minden hűséges keresztény tekintetét ennek a nagy példaadónak, ennek a nagy jótevőnek a magas szárnyalására irányitani. — Csak nem régiben szükebb hazámban a Ferencvárosban ismertem meg, amikor egy kulturestén szólt hozzánk, az ő utánozhatatlan ékesszólásával, hanghordozásában a melegséggel párosult nagy erejével.
Az igazság hirdetésében ellenálhatatlan meggyőzéssel, szárnyalása közben a beszéd hevével, mindannyiunkat, akik lelkünkbe tudtuk fogadni az ő szavait felemelt a magasba és amikor beszédje végén az ünneplés mámorában lábunk ujra földet ért, éreztük, hogy bennünket is megfürösztött a világosság tisztitó és ragyogó napsugarában, hogy jobbak lettünk, hogy emberségesebbek lettünk, hogy közelebb jutottunk annak a véghetetlenül nagy és örök problémának a megoldásához, amelyet a Megváltó Jézus Krisztus 2000 év előtt egyetlenegy szóban megoldott „felebaráti szeretet".
Boldogok voltunk, hogy láthattuk és hallhattuk őt és e boldogságunk tetőfokát érte, amikor szives kérésünkre elfogadta a mi estebédre hivásunkat és megjelent szerény lakásunkban, hogy részt vegyen egy szerény szükkörü vacsorán.
Ebben a közeli érintkezésben még nagyobb volt a szentéletü főpap az ő jósága és közvetlensége által és mikor néhány órai időzés után elhagyta szerény hajlékunkat némán és ragyogó szemekkel tekintettünk egymásra, hogy közvetlenül egész szük környezetben láthattuk, hallhattuk, érezhettük e nagy embernek a varázsát.

Ez a szentéletü főpap, aminővel a mindenható Uristen kegyelme csak hosszu évszázadok után ajándékozta meg nemzetünket, amilyen nagy volt mint egyházi férfi, épen olyan nagy volt mint honfi is. — Az Isten és a Megváltó Jézus Krisztus dicsőitése mellett mindig említést talált az ő ajkain a haza szeretete is. — Az ő nagy személyében a vallással egybefolyt a haza és ha mi — polgári emberek — sok keresztény szervezetet is létesitettünk, amelyektől az Isten és a hazaszeretet megerősitését reméltük és reméljük, akkor bizton mondhatjuk, hogy ezeket a szervezeteket lélekkel Prohászka Ottokár töltötte meg. Lelkét nyujtotta, nem külsőségek között és nem a megalkuvás jegyében, hanem az igaz emberek tiszta meggyőződésével, ahol az eszme teljes és tökéletes diadaláért folytatott mindhalálig megalkuvás nélkül való harcot.

E pár sorban emlékezem az eszme fenkölt bajnokára, a nagy Krisztusi kereszténre, aki sohasem alkudott, hogy önmagát kimélje, hogy életét kényelmesebben élje, hanem szüntelenül és hiven harcolt a keresztény nemzeti gondolat egész diadaláért, példát mutatva azoknak, akiknek az Eszme csak a fórumon elkiáltott szó, a cselekvésre, a követésre való minden őszinte törekvés nélkül.

Ezeket a rikoltozókat és a csipogó verebeket a végtelenségben uszó királyi sas egy szárnycsapással sepri le a pódiumról, ahova nem az Eszme diadala miatt léptek, hanem hogy önmaguknak hasznot szerezzenek belőle.

Prohászka Ottokárral csak azok tudnak emelkedni, akik befogadják Prohászka Ottokárnak az emberiség megjavitását célzó tanitásait és akik megfogadják Prohászka Ottokár erélyesen hirdetett parancsait. Mit is parancsolt Prohászka Ottokár? semmimást, mint a mit maga is megtartott. Imádni Istent és a Megváltó Jézus Krisztust, szeretni a hazát mindenek felett és cselekedni a Megváltó tanitásának és példaadásának felülmulhatatlanul igaz és örökkévaló parancsát, a felebaráti szeretetet. Tiszta életet parancsolt, az aranyborjunak elvetését parancsolta, hogy alkalmassá váljunk az emberi önzés gyarlóságaitól megtisztulva szolgálni az emberiség közös érdekeit; amikor a Mindenható kifürkészhetetlen akarata szerint ez a szent élet egyenesen a szószékről indult el arra a végtelen utra, amelyre bennünket a Megváltónak egy örökkévalóságról hirdetett tanitása vezet — megdöbbenve és alázattal eltelve könytelt szemekkel nézünk utána áldva a Mindenhatót, hogy adta és hosszu életen át megtartotta nekünk.

Prohászka Ottokár lelke megtelt az Úr szent tanitásával. — Nagy volt az ő hite, ki is áradt a lelkéből és szétáradt miközöttünk ez a kifogyhatatlan lélek és mi, akik hiszünk Prohászkának, nekünk jutott az ő ihletéből, a nagy hazafi és szentéletü főpap tuláradó lelkéből.

Most, hogy az Isten parancsa beteljesedett és Prohászkát az ő hü szolgáját magához szólitotta, lelki kincseinek még birtokában utolsó szóra nyilt az ajak „csend legyen" igen, csend legyen! A nagy lélek átformálásának pillanata elérkezett. A nagy átalakul egészen lélekké; a lélek utra készül, hogy megtérjen Ahhoz, aki elbocsájtotta, hogy számoljon Annak aki ő rá a lelkek ezreit, millióit birta.

Csend legyen! Prohászka Ottokár utra készül, számadásra készül. Számol magáról, számol mirólunk és mi akik ebben az elröppenő lélekben kimondhatatlant vesztet-

tünk, égre tekintő könnytelt szemekkel kisérjük őt az Ur zsámolyához, bizonyságot tevén, hogy az Ur parancsát a földön megtartotta, hüségesen sáfárkodott a mi lelkeinkkel, a vallásosság és hazafiság legszebb termőfáit ültette el szivünkben, javitott bennünket, vezetett bennűnket és amikor most itt hagyott, Árva-Magyarországon milliók sirnak a veszteség felett.

A NAGY PÜSPÖK

Irta: SZINYEI MERSE JENŐ cs. és kir. kamarás, országgy. képviselő

Az igazán nagy ember kiválóságának fokmérője, nézetem szerint, tudott-e maradandó hatással lenni embertársaira, voltak-e oly cselekedetei, amelyeket célkitüzésül tekinthettek emberek százezrei.

Prohászka Ottokár püspökünk egész életének minden cselekedete ilyen messzetekintő célkitüzésnek állott szolgálatában. Irodalmi müveiben, de még inkább közvetlenül ható, a felsőbbrendü értelmiséget is megkapó ragyogó szónoklataival fölrázta az intelligens katholikus férfitársadalmat abból a közönyből és tespedésből, mely a hitélet terén oly sajnosan volt tapasztalható a mult század második felében. A felnövekvő férfinemzedéknek a középiskolában nagyon is szükre szabott, szinte melléktantárgyként kezelt vallásoktatáson kivül, alig volt módja, hogy elmélyithesse hitbeli tudását, ugy hogy később, amikor az ifjuvá serdült gyermek először került szembe a kisértésekkel és veszélyekkel, kellő fegyverzet hiányában alig tudta a szükséges ellentállást kifejteni.

Az élet forgatagába lépett férfiu, Prohászka Püspökünk fellépése előtt, szintén magára hagyottan harcolta végig az élet nehéz közdelmét és a különbözü világnézetek harcában sehol nem látott oly fényforrást, amely felé nyugodtan igazodhatott volna. Egyes kiváló egyházi szónokok, főleg szerzetesrendeink köréből, igyekeztek ugyan a katholikus férfiintelligenciát több-kevesebb sikerrel fölrázni a tespedésből, azonban egyedül a Jézus-társaság vezetése alatt álló és alig negyedszázados multra visszatekinthető Mária kongregációkba tömörült férfiak kapták meg a hitélet terén is azt a táplálékot, amelyre a szellemnek szüksége van, hogy erejét és frisseségét üdén megőrizhesse,

Az e század elején mindinkább mutatkozó erkölcsi züllés és az anyagiságban való elmerülés, de főkép a világháboru és az azt követő évek szenvedései és megpróbáltatásai közben kezdett a katholikus társadalom józanabb része ráeszmélni arra, hogy a hit nemcsak a gyengéknek vigasza, hanem támasza az erősnek is, forrása nemcsak a szivben van, de az észben is. Ennek a nemzedéknek szavakba nem öntött óhaját értette meg Prohászka püspök, amikor szent misszióját megkezdette. A katholikus férfitársadalomnak ez a rétege Prohászka püspökben látta mindinkább azt a lelki gondozóját, aki tollával és ékesszólásával, szeretettel és ha kellett korholással rávezette arra az útra, amelyen haladva zaklatott lelke megnyugvásra

lel, mert oly fényességeket nyitott meg bámuló szemei előtt, amely fényesség mellett eltörpül, homályba borul megpróbáltatásokban gazdag földi életünk minden szenvedése, minden fájdalma, de minden gyönyörüsége is.
Prohászka püspök pazaran bőkezű magvetése dús kalászokat érlelt. Templomaink ujból megteltek a katholikus intelligens férfiak tömegével, a hitbeli renaissance megnyilvánult családban és társadalomban, politikában és tudományban, irodalomban és művészetben egyaránt, s kétségtelen, hogy akinek egyszer is alkalma nyilt hallhatni Prohászka püspököt a szószéken, azt szavainak varázsa egész életre szólóan lenyügözte.
Hivő katholikus Isten rendeléseit nem fürkészheti, de önkénytelenül is arra kell gondolnunk, hogy ha Isten valakinek megengedte, hogy hivatása közben oly fenségesen halhatott meg, miként Ő, az az Isten kegyelmét birja, azt az Ur Isten még itt a földön megdicsőiteni akarta.

ELMÉLKEDÉS PROHASZKA PÜSPÖKRŐL

Irta: DR. SCIPIADES ELÉMÉR egyetemi tanár.

Illuziót kelteni jöttem, Testvéreim! Visszaidézni közétek mégegyszer az elhunyt Prohászka püspök szellemét.
Ő mondotta: „A meditáció, az elmélkedés, arra való, hogy bennünk a csodálkozás képességét ébressze fel." (Utolsó sz. beszéd, 1927. III. 27.)
Elmélkedjünk tehát, mert „az Ur — Ő mondá — azt akarja, hogy mi csodálkozzunk." Ezért teremtett körénk egy egész csodálatos világot. Erről ugyanis csak azt tudjuk kétségtelenül, hogy létezik. De mikor lett? Kezdetben , . . De mi az a kezdet? . . . Hiszen már földünk történetét is millió esztendőkkel méri a tudomány, kezdetét ellenben eddig a legfényesebb elmék se tudnák elérni. Pedig rajtunk kívül is vannak világok, melyeknek már megnyilvánulásait mérni is olykor csillagévek kellenek. Kezdetök meg épen a végtelenbe vész. Aztán, miből lettek e világok? Semmiből . . . De mi mindig azt látjuk, hogy valami nem alkotódik, hanem alkottatik, vagyis, hogy semmi sem lesz magától. Ha ez igy van, akkor ezek is igy kellett, hogy legyenek. De, ha mindeneknek, amik lettek és a világokat alkotják, kezdetök a végtelenbe vész, akkor az, amiből ezek lettek, más már nem lehet, mint maga az Örökkévalóság, tehát az, akiről azt mondja az evangélium, hogy „Én vagyok a kezdet", vagyis az, aki Mózesnek az égő csipkebokornál azt felelte, hogy „Én vagyok, aki vagyok". (Exod. 3, 14.)
Ebben az egy szóban pedig „vagyok", benne van az Isten lényege, mert csak az Isten mondhatja abszolut értelemben, hogy „vagyok". Hiszen e szóban egyedül nála van benn a mult, a jelen és a jövendő.
Ime, Testvéreim, a meditáció révén milyen mélységes meglátás támad e szó nyomán „vagyok" az Isten örökkévalósága felé.
S nem csodálatos-e, hogy a végesnek ismert emberi elme e végtelen magasságig, vagyis az Isten létezésének és örökkévalóságának meglátásáig, fel tud emelkedni. És csakis az emberi elme. De mi az, ami azt ezen magasságokig eljutni képessé teszi? Nem tudjuk biztosan. Titok, titok . . . Csak azt tudjuk kétségtelenül, hogy ez a valami az embernél az élet lényegével kapcsolatos. Már az első sejtben benne van. És hogy az csak akkor életképes, ha ez benne van. S ha ez benne lenni megszünik, nemçsak ez a sejt, hanem az ilyenekből álló

bámulatosan szövevényes egész gép is megbomlik, összeroppan, kimulik. Mi mulik ki? Az ember. Kimulik tehát az, ami, ezen épen mondott tulajdonságainál fogva, a korona a teremtésen. Kimulik pedig annak a lényegnek belőle való elszállása révén, ami őt, minden teremtmények fölé emelvén, a teremtés koronájává teszi. Ez a lényeg tehát több a világnál, mert az csak általa lesz teljes, megkoronázott. Mi hát ez az imponderabilis valami, ami több a világnál? Kétségtelenül az, amit Isten az első embertől az utolsóig soha nem szünő teremtési ténnyel újra teremt: az Isten lehelete bennünk, amit úgy hívunk magyarul, hogy lélek, amit megfogni nem tudunk, hanem csak csodálni.

Csodálatos. Csodálatos. És hogy feszül az agy, ha mindezt elmélkedésében végig szárnyalja. Nem látjuk-e hát, mit kívánt az Úr, mikor azt akarta, hogy csodálkozzunk s hogy ehhez a meditáció révén legyünk képesek eljutni? Feszül az agy . . . Telik . . . Világos tehát, hogy a csodálkozásra késztető elmélkedés révén az Isten véges elménket akarta a végtelen felé törés képességével megtölteni. Ezért mondotta Ő, akit e teremben hallgattunk, hogy „hülye, üres ember az, aki nem tud csodálkozni." (U. sz. b. 1927. III. 27.)

De az Úr, mondotta Ő, nemcsak elménket megtölteni, hanem szivünket — mint tűz a parázsból — melegíteni is akarta. Ezért akarja, hogy gyönyörködjünk. Mert, mi a gyönyörködés? Végtelen, kritika nélküli odaadás. Hiszen, ha kritizálunk, már többé nem gyönyörködünk. Nem más tehát ez, mint egy akaratlan harmonikus sensus. A teremtés fenségességében, annak lenyügöző, eltörpítő hatásában való odaadó felolvadás. S a hév, mely bennünket felolvaszt, az, ami melegít, ami után, mint az olvadó anyag párája, lelkünk a magasságok felé tör. Ez az az érzés, mely Ő belőle is kitört, mondván: „mikor a Máté evangelium e passusát: mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja, a szószékről olvasom az egyszerű falusi népnek, mikor ott fellépek azzal a vakmerő igénnyel, hogy te, a darócba, subába, ködmönbe öltözött ember, te több vagy, mint az egész világ, több mint az impérium: hideg borzalom fut végig rajtam, a tiszteletnek, hódolatnak, a gyönyörűségnek mély áhitata száll meg s letéve a könyvet, rebegem: felséges evangélium." (Konferencia beszéd, 1907.)

Ez az az érzés, mely megállitotta Michelangelo Buonarottit is azon egekbe törő hegyek aljánál, melyeknek csucsairól — mint a soha el nem nyugvó fehér imádság — vész a fellegekbe egy különösen csilogó fehérség, s amelyeknek lábát a végtelenbe vesző, sohajtozó, morajló tenger locsolja. S az e táj fölötti elragadtatás gyönyörében való felolvadás hevülete benne is felfakasztotta a magasságokba való törés vágyakozását: megnézni, mi az a fehérség, amely a mérhetetlen fenekű vizekről felszakadó sóhajok párájába burkolódzva igyekszik az egek felé, s belelátni a magasból, mit rejteget az a mélység, amely annak lába alatt a végtelenbe vész. S a csucsra felérve meglátta, hogy ez a fehérség a kővé kristályosodott calcium. Calcium, mely a lényegben minden más ilyennel megegyezik, de amelyik mégis fajilag sajátos, amilyen másutt sehol nem terem, csak ott e hegyben, melynek talaját a, teremtés titkait még e magasságból is kideríthetetlenül rejtegető, tenger rejtelmes páracsókjai simogatják. És ekkor, e rejtelmesen felséges teremtés gyönyörének mély áhitatában, megszállta a hevület dicsőíteni azt az elképzelhetetlenül gyönyörűt, aki mindezt teremtette és pedig magával e gyönyörő teremtménnyel, de úgy, hogy ő, a Teremtőhöz mérten kivált döbbenetesen csunya arc, ne rontsa e szépség hatását, hanem a háttérben maradjon.

Leszállt tehát a földbe, kiválasztotta Carrara fehér csodáinak legszebb darabjait s kifaragta belőlük, maradandólag megrögzíteni minden koroknak, azt a Mózest, akinek ez a Teremtő megnyilatkozott. Aztán kifaragta a menyország Királynéját, mint piétát, ölében az ifjú ember alakjában megmintázott halott Krisztussal, megmutatni minden koroknak, mely magasságokig vezet az út, ha az ember befogadja a kinyilatkoztatást a Teremtőt, ifjuságának kezdetétől a halálig, követi. Majd pedig ez utóbbi alkotás fölé emelte a leghíresebb festők képeinek másától boritott Sz. Péter templom kupoláját, hogy az emberi geniek alkotásainak keretébe állított pietához odacsalja a világot, faj és valláskülönbség nélkül, hódolóan térdre kényszerülni. S ha közöttük mégis akadnának olyanok, akik közömbösen tudnának elhaladni e látvány előtt,

gondoskodott utolsónak arról, hogy útjukat a Sixtinába vegyék, melynek falára döbbenetes realitással festette rá az utolsó ítéletet, megmutatni, mi lesz a vég, ha arról a menyekbe vezető útról letérnek.

Mily gondolatokra és tettekre vitte ime, Testvéreim, a teremtés magasztosságában való gyönyörködés, Őt is, akiről ma elmélkedni összejöttünk. Azt, akit a szónoklatban a Bossuekkel, a költészetben a Dantékkal, a bölcsetetben az Aquinoi Tamásokkal, az építészetben a Bramantékkal, a szobrászatban a Michelangelókkal hasonlítanak össze: Prohászkát. (Bangha: Keresztény nő, 1927. 4. sz.) S tette képessé lenni: egy a többitől egészen különös, magával ragadó emberi jelenséggé és egy valláskülönbség nélkül hódító olyan pappá, amilyen, legalább is nálunk, előtte még nem volt soha, s amilyen, ha még sok jön utána, akkor az Egyház, különösen itt Magyarországon, olyan diadalokat fog megérni, amilyenekről bölcsességünk álmodni sem tudott. (Némethy Ernő. Ugyanott.)

Hogyan jutott el azonban idáig? . . . Mint Michelangeló, Ő is a magasságokból kezdett a mélységbe s a végtelenbe tekinteni.

Mint ifjú gyermek Nyitra, Pozsony, Rózsahegy és Losonc várfokairól és szikláiról tekintett le a magyar televény rejtelmes rónáira, látva, hogy Isten kezéből a mag ott szaporodik, aztán rozs, búza lesz belőle, acélosabb, mint bárhol a világon, amiből lesz az a kenyér is, amivel az egész világ táplálkozik, az a kenyér is, amiben az Isten adja magát mindennap a világnak. „Csodák lefelé, csodák felfelé." Csodálkozott.

Onnan látta a magyar róna fölött a rejtélyesen változatos tündéri délibábot is felkelni. Gyönyörködött, gyönyörködött . . . S ennek nyomán elragadta a vágy meglátni, meglátni. Ezért lejött a felvidékről a magyar rónára. Ezt a stációt jelenti Kalocsa. Itt látta meg, hogy míg a rozsból és búzából izes kenyér lesz, hozzá a földet meg kell hasogatni, meg kell termékenyíteni, a Duna hulláminak kipárádzó felhőiből esőre kell várakozni, a felszökkenő kalászból kipergő szem közül a konkolyt ki kell válogatni, az életet meg kell törni, porába kovászt keverni s végül a tűz mellett meg kell azt sütni. Csodálatos, csodálatos . . . „Ha tehát egy kenyérdarabot látok, mondá, ez az erő őserdeje, a titkok őserdeje, a haladás, a fejlődés őserdeje." S az ember minderre rájött. De hiszen ő akkor még ezeknél is csodálatosabb. Mi lehet hát benne, ami őt ily csodálatossá teszi? Erre tanította Őt meg Esztergom, az evangelium. Itt értette meg, hogy az a nagy művész, aki arra képesített, hogy kenyér legyen: a Teremtő, s hogy az ember ezt azért képes utána csinálni, mert a Teremtő az ő istenségének egy szikráját, a lelket beléje oltotta. Elragadtatással gyönyörködött. Ó felséges Teremtő, felséges evangélium. S az elragadtatás heve itt fakasztotta fel benne a vágyat, ezt a Teremtőt dicsőíteni és pedig azzal, mint Michelangelo tette, magával a teremtménnyel, de ennek is a legnagyobb csodájával, az emberrel magával.

De vajjon az-e a legjobb út, amit erre Michelangelo választott? . . .

E kérdésre hozta meg neki Róma a feleletet, melyben ott látta a felséges imádat symbolumként álló apostoli székesegyházat, a San Pietrót, benne a geniek csodálatra méltó alkotásaival: Raffaello, Reni, Michelangelo s a többiek kezemunkájával. A Sixtinába lépve azonban már látta annak falán Michelangelo freskóját repedezni. Elmélkedett . . . A Teremtő dicsőítésének e módját tehát az elmulás fenyegeti. Aztán felhágott a Capitoliumra. Ott látta a régi Róma gigászi alkotásiból azon romokat, melyeket a tűz, a földrengés s az évezred óta lerakodó por abból meghagyott. Romokban látta heverni a Capitolium lábánál az egykor világhíres forumot is, de hallotta még akkor is, még évezred után is, tisztán és csengően Cicerónak: Quo usque tandem-szavát. E magaslatról látta meg, hogy Rómát nem a háttérben maradt emberek alkotásai teszik örökké, hanem annak a világosságra kilépett tanításnak örök igazsága, melyet ott Krisztus helytartója őriz. Ez érlelhette meg benne azt a meggyőződést, hogy az Istent maradó alkotásokkal dícsérni legjobb út, kiállani és hirdetni. S talán ekkor érezte meg, hogy a fejedelmi megjelenés, a fascináló erejü arc, a fenkölt homlok, a nyugodt, biztos, jóságos tekintet, a lelkébe oltott állandó jókedv és derü, az optimista előrenéző képesség — egy örök jövőbe

(Bangha) őt, a rút külsejű Michelangeloval szemben, egyenesen e másik útra jelöli ki. De milyen céllal és mit hirdetni?
Erre megtanította — mint egyik életirója mondja, Némety — a Collegium Germanico-Hungaricum három évszázados szelleme. E szellem lelke mélyén ragadta meg, ellenállhatatlan erővel vonta magához és felébresztette szunnyadó tehetségeit. A kolostor csendje, a lélek belső ébredése lesz. A magasratörő szellemek első szárnycsattogásait csak a magános cella hallja ugyan, de itt alakul ki benne az ősi, római, tradiciós szellem, mely észrevétlenül árad a lélekbe, ott csendbe működik, de szilárdan épít s mély alapot rak; finom szálakat sző és szétszakíthatatlan kötelékkel fűz szívet, lelket a világegyházhoz, hogy tér és idő határain túl az eszmét szolgálja. Itt nyilnak meg előtte a belsőséges élet forrásai: mély hit, áhítat, férfias erény, önmegtagadó élet, kritikával művelt tudományok. Itt kapja meg őt az apostolnak a hitről zengett dicsőítő hymnusa, itt esik örök rabságba az Egyház impozáns szépségétől elragadtatott lelke! Az apostolfejedelem sírján térdelve, az áhitat hevében kigyúl s reszkető ajakkal itt rebegi el: „Credo unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam!" Ezen a síron veti meg lábát, mint forgó-nyüzsgő világ rendületlen középpontján; ezen a síron, mely a földi létbe keresztény életet áraszt, mely Róma világossága, hatalma, szétáradó sugarainak gyujtópontja.
S ezen a Sotto l'ombra di San Pietro-n eltelt 7 év alatt magába szívott benyomások tették aztán azt, hogy „Ő ott kezdődik, ahol az evangéliumi hullámok reszketnek, a Genezareti tavon, ahová a parancs szól: Evezz a mélyre." Ez tette, hogy ez lett mottója is „Duc in altum. (Lc. 5, 4.) Evezz mélyre! De nem a Genezareti tó viharos mélységeire, nem is az Atlanti-Oceán örvényes mélységeire, hanem evezz ki azokra a különb mélységekre, melyek az ember szívében nyilnak, s ahonnan mély titokzatos hullámok, ember-hullámok gyürüznek ki a partra. Mert „Ő hitt, különös, mély, propheticus hittel az emberben. A kultúrát s benne a gondolat diadalmas haladását is hymnicusan szerette, de mindene az ember volt. Mert szinte sugallóan akarta a világot meggyőzni arról, hogy nem a technika, hanem az ember a legnagyobb csoda a világon." Kivált mégis a magyar embert szerette, akinek földjén születve s körében élve, Ő, az osztrák katonatiszt fia, a tót földön nevelkedett csemete, époly fajlagosan sajátos magyarrá vált, mint ahogy az a mindenütt otthonos, tehát nemzetközi calcium is Carrara földjében sajátosan olasz márvánnyá kristályosodott. Ezt a magyar embert akarta Ő tűzbe, lángba, evangéliumi életbe borítani.
S ezt tenni-tudni hosszasan készülődött. Iskolája volt az esztergomi érseki papnevelő, ahol a latin és görög classicus nyelvet művelte, ahol az ágazatos hittan tanításával foglalkozott; majd az egyetemi kathedra, hova, a legmagasabb intellectüel körébe, már a modern írók és philosophusok pontos ismeretével lépett. Itt rögződött bele aztán az a meglátás, hogy annak a célnak, mely felé törekedett, a magyar intellectüellt kell elsősorban megnyerni. Classicus tudással, hogy, akik nagyoknak hiszik magukat, legyüressenek. A phylosophusok szétboncolt argumentumainak csábítóan lenyügöző praeparatum-tárházával, hogy az azok felületesen ismert érveivel kicsinyesen gunyolódók tárgyismeretétől visszahökkenjenek. A rá nem érő, a rohanó, modern ember természetéhez illeszkedő gondolkodó, beszélő, szinező és hangfestő képességekkel. Végül egy olyan alkalmazkodó hajlammal, amelynek folytán Ő, annak ellenére, hogy mindenkitől különbözött, mégis mindenkihez tartozó tudjon lenni: a koldusnak istápolója, a szociálistának megértője, a demokratának barátja, az úrnak fejedelme, a bölcsnek tanítómestere, a mindennapi embernek coseurje, a művésznek inspirálója, a költőnek lantosa, a hazafinak mintaképe, a törvénytiszteletnek kódexe, az ascetizmusnak és életszentségnek útmutatója, szóval: mindenkinek mindene.
E készültségekkel aztán, 1901-ben, a szószékre lépett azzal a tervvel, hogy templomot épít, de nem mulandót, mint a Bramanték, hanem örök talajra, az emberek lelkébe. Telerakja festményekkel, de nem olyanokkal, mint a Rafaelló-k, Murilló-k, Rubense-k és Palma Vacchio-k, melyeken minden szín pontosan a másik mellett legyen s amelynek tárgya annyira kidolgozott,

hogy a megnézés után nincs többé rajtuk mit látni, hanem csak színfoltokból állókkal, melyekbe a saját munka még sok-sok mindent vigyen bele. Zenét visz bele, de nem olyat, mint a Beethovené, melybe el lehet merülni, nem is olyat, mint a Wagneré, melyben el lehet fáradni, hanem izgatót, mely a modern ember enervált idegrendszerére is még felingerlőleg lesz képes hatni. Végül, hogy az így kiképzett templomba Ő is piétát farag, de a menyország személyesítőjét nem kőből formálja, mint Michelangelo, hanem emberi szivekből, dédelgető ölébe pedig az ifjú magyarság intellectüelljét rakja, de nem halottan, mint Buonarotti az ő Krisztusát, hanem az élet pezsgésében, a menyország Királynéjával, gyermeki szeretettel összeölelkezve. S a terv sikerült, mert a stylus hatott. A templomba nem- és valláskülönbség nélkül tódult a tömeg, mely igézetben tapadt: az ősi katholikus hitnek becsületet szerző, Krisztus igazának minden idők változataiban hatóerejét igazoló s a modern pogányságot hódolatra kényszerítő olyan hirdetőjére, akit e szószékről valóságos erőszakkal kellett lefejteni, még akkor is, mikor az Örökkévalóval szemben tartozó szeretet hymnusát elhaló ajakkal, utoljára zengte. (Bangha.) Mielőtt azonban ez a szivetrázóan magasztos esemény megtörtént, Ti hozzátok jött el, Testvéreim, akkor, mikor már mind e mondott készségeknek legnagyobb művészévé forrott, hogy a Ti lelketekben építsen templomot. Feldíszítette azt a néhány ecsetvonással, egy-két színfoltból álló, maga alkotta, szebbnél-szebb képekkel. Egyik falára a sötétben tévelygő embernek képét állította, kinek arcán meglátszik az ismeretlen veszélyek félelme s a vágyakozás a világosság felé. Szembe rá következett máslata Murilló beteget cipelő Istenes Jánosának, akinek a sötétben Krisztus világít. Egy pillér elé állította a női test után vágyakozó tekintettel loholó ifjú embert. Egy másik elé, contrastul, a tiroli grófot, nyakában a rákovácsolt bilinccsel. A szentély egyik falára tette a naptól elfordult földet árnyékával. Másikra a gyertyájától elfordult embert árnyékával: habemus umbram aláírással. A chorus homlokfalára néhány kotta került. Szemben vele az apsis egyik falán a vasat cipelő hajó, megbomlott iránytűjével, a céltól eltérve, másikon az úton tülekedve előbbre jutni nem tudó embertömegből az árokszélre szorulva, a cél felé nyugodtan ballagó ember. Fölötte végül kupolán a cél: a Mária piéta, kebléről széttártan várakozó karokkal.

Gyönyörködtetek . . . Elméláztatok . . .

És ekkor felrázott Titeket felharsanó szavával, hogy mind ezek csak jelek. Nézzétek azt, amit bennök látni kell.

Az első kép: a bűnben tévelygő ember ösztönszerű vágyakozása az isteni világosság után. Ez, mint ösztönös érzés, mindenkiben benne van. A világosság pedig Krisztus, aki mindenkinek, még a bűn súlyos terhét cipelő embernek is, világít. Elérheted, csak ne loholj a test után, mert akkor az érdek visz, nem tudsz gyönyörködni. Inkább kösd nyakadba az ascetismus láncát, hogy figyelmeztessen, mi az a vas, mely iránytűdet megbomlasztva a céltól, a világító sarkcsillagtól eltérít. Szeresd inkább a lelked, mely többé tesz téged a világnál. Ne fujd el ennek gyertyáját, mert akkor elfordulsz a világosságtól, sötétségbe kerülsz. Pedig a sötétség nem az, mely virágba fakasztja a márciusi mezőt, hanem a fényeskedő nap. Hogy közeledhess felé, tartsd meg a törvényt. Ez az élet harmoniájának kottája. Mert gondold meg, mi lenne, ha csak kottát írnának, de azt senki se énekelné. Ne tülekedj hát, nehogy feltartóztattassál, hanem, ha kell, elégedj meg az árokszéllel is, hogy bizton haladhass a szentnek útján, az egyedül helyes cél felé, mely nem más, mint a menyország Királynéjának szerelmesen ölelő karja, míg ha feltartóztattatol, az itéletnél belelöketsz a sötétségbe, mely sötétebb, mint a föld árnyéka, az éjtszaka, amelyben való tévelygés örökös veszélyeket és rettegést jelent.

S mikor ezeket mondotta, csodálkoztatok, de szemetekben megjelent a csüggesztő gondolat jele, mi lesz, ha mindezt nem bírom. És ekkor fületekbe kiáltotta: fogódzzál a szűz Anya köntösébe, hogy bírjad. Próbáld meg, én, a püspök, mondom: Isten engem úgy segéljen, lehet, mert én megtettem . . .

És hogy örült, nekem mondotta, mikor az aggodóan csüggedő fejek erre felemelkedtek, mikor szemetekben felcsillant a csüggedésből új erőre kapott lélek bizalma, mikor kebletek az ő hitét

visszarezonálta s megszületett közte és köztetek a lélek harmoniájának gyönyörü symphoniája. De vajjon igaz volt-e az, amit Ő mondott, hogy próbáld meg, mert lehet, — mert én megtettem. Hogy igen, mutatja, hogy ma, Pünkösd előtt, mi, az Ő tanítványai, ime itt e házban összegyülénk, hogy róla elmélkedvén közénk idézzük az Ő apostoli lelkét, mint tették egykor ugyanezen időben Annak tanítványai, aki az örök igázságot tanította. S hogy a Lélek kegyelme nekünk is eljött ma, bizvást elmondhatjuk, mert, ha meditációnk corollariumát levonjuk, meggyőződéssel vallhatjuk, hogy soha úgy mint az övé, némaság még beszédesebb nem volt, soha mozdulatlanság nagyobb tettekre még nem serkentett, soha becsukott szem befelé-nézésre még így nem tanított, soha összekulcsolt kéz lélekbe még így nem markolt, soha kihült szív ily tüzesen belénk nem égette még Krisztus igéretét: „Légy hű mindhalálig és én neked adom az élet Koronáját." (Apoc. 2. 10.)
Sírassuk-e hát Őt ezek után? Nem, Testvéreim. Inkább hálásan imádkozzunk, hogy Ő a mienk volt s hogy boldogok lehettünk Őt egyszer színről-színre látni. Inkább imádkozzunk, hogy próbálkozásunk erősitőjének köztünk maradjon. Inkább imádkozzunk, hogy, mint egykor a tanítványok, kik a Szentlelket megkapták, mi is megerősítve Isten kegyelmével, meg merjük próbálni e házból kimenve nyiltan megvallani és terjeszteni hitünket, hogy a magyar katholicizmus hatalmán erőt a poklok se vehessenek. Nem búcsúzunk hát tőle, Testvéreim, hanem tettre fel! Imádkozzunk!

EMLÉKEZÉS PROHÁSZKA OTTOKÁRRA

Irta: BÁRÓ SZTERÉNYI JÓZSEF

Ide-oda negyedszázada, hogy a nagy püspökkel megismerkedtünk. Államtitkár koromban volt: a katholikus legényegyleti mozgalom hozott bennünket össze. Mint Nagymagyarország legtöbb egyházfejedelmével. A valláserkölcsi nevelésnek voltam rendithetetlen híve mindég, abban lelte magyarázatát a legényegyleti mozgalomnak általam történt felkarolása. A hitben hittem azt az egyedüli erőt, mely az ifjuságot az élet viharai számára megedzi és melyhez támaszkodva, megállhat az élet küzdelmei között. Ennek az iránynak követése alkalmat adott némely radikális irányu sajtónak az ellenem való támadásra. Egyszerre reakcionáris szellemű lettem. Már mint előttük. Akik a tisztult liberalizmussal nem vélték összeegyeztethetőnek a valláserkölcsi alapot. Ezeknek a támadásoknak köszönhettem Székesfejérvár akkori fiatal püspökének barátságát, mellyel csaknem egy negyedszázadon át mindvégig megtisztelt. És a magyar közélet még egy kiváló alakjának, a puritán lelkű, szent életű Molnár apátnak, akinek emlékét kegyelettel őrzöm. Itt kezdődik érintkezésem Prohászka püspökkel, akivel a Svábhegy berkeiben nem egyszer sétálgatva, élveztem az ő nagy tudását, szociális érzékét, akivel itt vitattunk meg nem egy fontos szociálpolitikai problémát.
Az egyházi javak kérdése volt egyik tárgya ilyen beszélgetéseinknek. 1907—1908-ban volt, mikor én ezt a kérdést koaliciós kormányunk körében bizalmasan fölvetettem. Természetesen nem a szekularizáció és nem a későbbi földreform szellemében. Hanem megoldást keresve az egyház nagy kulturfeladatainak biztositathatására.

Olyan megoldást kerestem, mely elismerve az egyház tulajdonjogát, mentesítse az egyházfejedelmeket és káptalanokat a gazdasági gondoktól, de örök időkre biztositsa azoknak birtokaik jövedelmeit. Az volt az alapgondolatom, hogy elébe kell vágni a későbbi, szerintem okvetlenül bekövetkező radikalizmusnak. Ebben az értelemben tényleg reakciós voltam. Az volt az elgondolásom, hogy az állam szerződés alapján vegye örök bérletbe az egyházi birtokokat és adja kisbérletekbe kisgazdáknak. Megoldásom nem érintette volna a tulajdonjogot, biztositotta volna az egyháznak vagyonát és jövedelmeit, ezzel pedig képessé tette volna nagy kulturfeladatai fokozottabb teljesitésére, amellett nagy szociális célt is szolgálhatott volna, minden anyagi áldozat nélkül. Ezt az elgondolást közöltem Prohászka püspökkel és Molnár apáttal. Ennek aggályai voltak a kérdés felvetése ellen. Elfogadta a tulajdonjog külön törvényes elismertetésére vonatkozó javaslatomat, a megoldást is diskutibilisnek vélte, de félt, hogy ha a kérdés napirendre kerül, nem lehet esetleg megakadályozni a radikális irány érvényesülését. Arra kért, hogy ne bolygassam az ügyet. Prohászka püspök más véleményen volt. Szerinte a kérdés önmagától fog napirendre kerülni. Csakhogy őt nem elégitette ki megoldásom, ő radikálisabb megoldást akart. Én elejtettem tervemet — annál inkább, mert félreértésre adhatott volna okot, hogy én mint református ember bolygatom ezt a kérdést — Prohászka püspök pedig nyilvánosságra hozta később az ő tervét az egyházi javak kérdésében.

A szociális biztositás, majd az anya- és csecsemővédelem hoztak bennünket még közelebb egymáshoz. Abban félt a nemzetközi alapon szervezett munkásság egyoldalu térfoglalásától. A paritás elvét azonban, mellyel az én törvényem első volt az egész munkásbiztositási törvényhozásban, feltétlenül helyeselte. Hiába kerestünk korrektivumokat, nem sikerült, hacsak az elven nem akartunk csorbát ejteni. A polgári társadalom öntudatlanságát nem lehet törvényekkel pótolni. Megalkuvás az egész vonalon, ez jellemzi a polgári társadalmat. És még egy: önokozta baj esetén a gyávaság. Ezt bőven volt alkalmunk tapasztalni. A „szeretet törvénye" nevet nyert volt annak idején az én munkásbiztositási törvényem. Ez az elnevezés Prohászka püspöktől származik.

Az anya- és csecsemővédelem volt egyik közös működési terünk vele. Azzal a szeretettel vett abban is részt, mely minden cselekedetének rugója volt. Eleintén tevékeny munkása volt az ügynek. Megjelent üléseinken, érdeklődött a szervezet és kiépitése iránt. Utóbb elmaradt. Soká nem tudtam okát. Bizonyos befolyásokat vélt abban látni, melyek ellen más téren is küzdött. Mi nem hittük, nem is láttuk, nem is tűrtük volna. Az események — ugy látszik — neki adtak igazat. Félre is állottunk mi is.

Azóta csak még háziipari ügyben érintkeztünk Prohászka püspökkel. Rezidenciája munkára utalt női lakosságának érdekeit ajánlotta figyelmembe: a székesfehérvári háziipari telepünk iránt érdeklődött. Abban is hivei iránti szeretete és nagy szociális érzéke.

Egy kedves kis epizoddal fejezném be róla való kegyeletes emlékezésemet. Ez már politika. Melyet ő épen olyan kevéssé szeretett, mint én, amelyben azonban

ugyancsak találkoztunk, de nem egyazon politikai irányzatban. Azaz, hogy magában az alapgondolatban igen, abban közöttünk nem lehetett eltérés: a nemzeti és keresztény alap nem lehet vitás magyar emberek között. Nem is volt. Csak az eszközök, a gyakorlati alkalmazás tekintetében lehettek és voltak ellentétek. Az idő ezeket is elsimitotta és megelégedéssel állapitom meg, hogy a szélsőségek letompitásával; a középuton találkoztunk. Az első nemzetgyűlésre Prohászka püspök is megválaszttatta magát. Ő volt kiszemelve, — az első szónoknak, neki kellett megnyitnia felszólalásával az uj parlamenti irányzatot. Közvetlen közelben ültünk egymáshoz. Mi kevesen, pártonkivüliek, be voltunk ékelve a nagy keresztény pártba. Prohászka Ottokár, a nagy szónok, a szónoklat nagymestere, mintha zavarban lett volna ezzel az ő első felszólalásával. Nem csalódtam. A régi barátságával félrehivott engem és megvallotta, hogy nem tud beleilleszkedni a millieube, tőlem, mint régi parlamenti embertől akar tanácsot kérni a neki szokatlan felszólalásra nézve. Hogy erre nem volt szüksége, azt felesleges hangsulyoznom. Olyan sikere volt vele, mint minden más beszédével. Amint a szónak, a gondolatnak nagymesterénél nem is lehetett másképen. Nekem azonban ez az epizod egy kedves emlékem vele kapcsolatban.

A politikát hamar megutálta. Nem neki való volt. Nem is kért belőle másodszor. Megcáfolta azt a közhitté vált felfogást, hogy aki egyszer belekóstolt, nem tud megválni tőle.

A NÉPJÓLÉTI POLITIKÁNAK VEZÉRSZÓLAMA: OTTOKÁR PÜSPÖK TANITÁSA

Irta: Nagyszentmiklósi DRÉHR IMRE dr. a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszterium államtitkára, orsz. képviselő

Az embernek szeretése az Istennek szeretése. Aki embertársát szereti, a Teremtőt szereti — ez az evangeliumnak halhatatlan, felejthetetlen regulája. Az ember szeretése. De vajjon tudjuk-e szeretni az embert? Át tudjuk-e lelkünk mélyén érezni a felebaráti kapcsolat erősségét, spontán érzelmek hurjai összefonnak-e bennünket mindmegannyi embertársunkkal, — szeretjük-e a kloákák lakóját, szeretjük-e a bűnözőt, kiben csak az állat ösztönei dulnak és aki megveti az emberi együttlétet szabályozó törvényeket? Szeretjük-e azt az emberarcu lényekből álló irtózatos tömeget, melynek tagjaiban oly nehéz, oly igen nehéz feltalálni a teremtés koronáját . . . Prohászka Ottokár szeretted-e az emberek összességét? Tudtad-e szeretni azt aki rút, testében és lelkében egyaránt; spontánul zúgott-e fel lelkedben a felebaráti szeretet melódiája? És én tudom, hogy Prohászka Ottokár püspök mindenkit szeretett. Miért? Mert akart szeretni. A szeretet akarása, a szeretet positiv érzelmét tagadó gerjedelmek tudatos elfojtása, az eszes, a tudatos, az akaratos, a cselekvő, az aktiv, a teremtő, az alkotó, az életet fakasztó szeretet, ez volt a Te szereteted Fehérvár püspöke. Akartál szeretni és tudtál szeretni. De meg-

győződésem, hogy az emberi förtelmességek, nemtelen szenvedelmek, pokoli áskálódások láttára hevesen küzdöttél önmagaddal, marcangoltad, korbácsoltad, fegyelmezted lelkedet, hogy szeressél akkor is, amikor az ösztön más érzelmi hullámoknak féketvető zsilipek kitárását parancsolja. Élted nagy példája ez: szeretni tudni mikor mást parancsol ösztönünk. Mert gyengék vagyunk, bár hitünk melegít, lágyít, formál, modulál bennünket, szivünk mégsem mentes az állat ösztöneinek behatásától. Magára hagyatott autonóm lélek elvész a nemtelen ösztönök által felkorbácsolt érzelmek áradatában. Gátat kell szabni lelkünk hullámverésének, fékeznünk kell érzelmeink áradását, korlátoznunk kell lelkiségünk autonomiáját. Való, hogy a legszentebb, a legemberibb az Isten dicséretére a legméltóbb szeretés az embernek, ember iránti spontán szeretete. De kérdem, hogy vajjon ha a szeretet érzelme spontán módon bennünk meg nem nyilatkozik, mondjunk-e le arról, hogy szeressünk, mikor szeretni akarunk, mert szeretni kötelességünk? Adjuk-e át magunkat a közömbösségnek, a lelki szürkeségnek, az érzelmi szintelenségnek, vagy sötét ártalmas, káros szenvedelmeknek csak azért, mert azok spontánul nyilatkoznak meg lelkünk világában és csak akkor higyjünk, ha hit bennünk — talán tudatunk csodálkozásától kisérve — spontánul kivirágzik és ne akarjunk hinni akkor is, ha a hit melegét különben nem érezzük? — A hit akarása, a szeretés akarása, a keresztény élet akarása, a keresztény cselekvés akarása ez az aktiv, a tevőleges, az örök, az egyetemes krisztianizmus szelleme előttünk laikus katholikusok előtt, akik erős elhatározással akarjuk szeretni azt is, aki testi szemeink előtt ocsmány és lelki szemeink előtt irtózatos. Mert a szeretet, az embernek ember iránti szeretete a krisztianizmus lex regalisa, királyi törvénye, amelynek uralmát biztositani akarják azok, akik az élet hétköznapi viszonyaiban érvényesiteni akarják az örökérvényű regulát. Jól tudom, hogy az akaratos szeretet elvét Ottokár püspök tetteiből és szavaiból levonni csak nekem, a laikusnak szabad. Jól tudom, hogy a szkeptikus kételyt támaszt, hogy vajjon lehetséges-e a szándékolt, a célzatos érzelem. De aki „szkeptikus, az mindig törpe. A szkepszis a szellem marazmusa nem mert legyőzte vagy meghaladta a világot s az örök problémákat, nem azért lesz valaki szeptikus, hanem azért, mert kedvetlen és vénhedt ember lett." (Prohászka Diadalmas Világnézet.) Valóban fonnyadt lelkü, szellemileg kiaszott emberek szellemi szárnyakkal nem lendithetik fel magukat az érzelmek szféráiba. Szárnyaszegett lelkek, korcsivadékok, gyenge társadalmak kifáradt tagjai az akarat szárnycsapásaival nem úszhatnak a szeretet régióiban. És ez az akaratos cselekvés hozza közelebb a katholicizmust a korszellemhez, mert akarásoknak, dübörgő felvonulásoknak, szilajul vágtató eszmeáramlatoknak, kozmikus erők küzdelmeinek korszakát éljük és megvetjük azt, aki tétovázik, aki kockázatot nem ismer és a rizikómentes élet örömei után vágyva lelkében, szellemében és testében eltesped, eltunyul, elfásul, elernyed. Nem! Korszakunk embere a cselekvő, az akaratos ember. Prohászka Ottokárnak a szeretet és az akarat harmonizálásáról szóló tanitása lehetővé teszi, hogy az akarás embere azzal a tudattal cselekedjék, hogy akarása nem ellentmond, hanem stilizálja spontán vallásosságát. Prohászka Ottokár tanitása megérteti a férfiuval, hogy nem kell asszonnyá, nem kell puhánnyá, femininné, passivvá

válnia, hogy valóban vallásos, valóban katholikus legyen. Megérteti velünk férfiakkal, hogy akkor vagyunk egész lényünkkel vallásosak, mikor legjobban akarjuk a jót, mikor akarásunk erejével megfeszitjük érzelmeinknek húrjait. Hálát mondok én s jól tudom magyar férfiak sokasága, hogy a férfias akarást a szeretettel összeegyeztetted Te halhatatlan halott, aranyszájú Ottokár. Megengedted nekünk, hogy aktiv elhatározással parancsoljunk érzelmeinknek s utasithassuk lelkünket arra, hogy szeressen. Érezzük, hogy a szeretetre szükség van akkor is, ha az állatember fellázad ez érzelmi követelménnyel szemben, szükség van arra akkor is, amidőn az ösztön az érzelmeknek más utat parancsol. A szeretetre mindenkor szükség van és mivel szeretni mindenkoron nem tudunk, szüntessük meg lelkünk autonomiáját, parancsoljunk, akarjunk, hogy mindenkor szeressünk.

Nagy igény, nagy feladat ez, amely az emberi szellemre hárul. Követelmény, hogy uralkodjék szellemével lelki világa felett. Elismerjük, hogy ezt elérnünk, a lélek leigázását végrehajtanunk nem lehet, mert lelkünkben sok minden ellenáll, ágaskodik, lázong az ész parancsszavával szemben. Ezért nem elégséges, hogy szellemi erővel parancsoljunk utat érzelmeink megnyilatkozásának, elégtelen, ha puszta akarással akarjuk kicsikarni a szeretetet, mert lelkünk világa az értelmi parancsszóra csak akkor reagál, ha vallásunk előkészitette, megmunkálta lelkünket, befogadóképessé tette arra, hogy könnyü légyen számára az engedelmesség, ha az értelem őt a szeretetre utasitja. A szeretet akarása, a szeretetre való lelki dispositió, az akarat megacélozása, a lelki finomságok kimunkálása párhuzamos feladat, ezt kell elvégeznünk akkor, ha társas lényeket, szociális egyéniségeket akarunk alkotni önmagunkból és ezt az embertypust akarjuk általánositani a nemzet társadalmában. Szerető, szeretni tudó és szeretni akaró emberek sokasága a szociálpolitikai gondolat érvényesülésének előfeltétele, mert a szociális gondolat előfeltétele e gondolatot termelő egyén szociális jellege és az, hogy a társadalomnak mentől több tagjai között létezzék a legerősebb szociális kötelék, a legstilusosabb és egyben legerősebb funkcionális összefüggés: a szeretet kapcsolata.

Már-már betemette a közömbösségnek és elanyagiasodásnak futóhomokja Krisztus Urunk hitének alapkövét, a szeretetét, midőn megfujtad a Diadalmas Világnézet harsonáját és zengő hangod hullámai elseperték a pusztaság sivárságának porát és előkészitették a magyarság lelki életének nevedhez fűződő rinascimentióját, a hitnek, a tannak, a szeretet tanának ujjászületését. Láthatóvá lőn a fundamentum, az örök evangéliumi alap, amelyre mint a legerősebb szociális kötőszövetre reá épithetjük szociális politikánk intézményeit, mert csak szeretettel, csak a szeretet alapjain, a világegyetem Teremtőjének eszméibe kapcsolódva tudunk társadalmunkban nagyot, hatalmasat alkotni. A teremtésnek, az alkotásnak képességét az örök Teremtő kiapadhatatlan energiaforrásának kisugárzásától nyerjük, az ő szeretete a mi szeretetünk, lelkünknek, szellemünknek képességei, apró energiák, a Teremtő energiaforrásából kipattant atomok. Ezeknek — a teremtő atomoknak — bőségében részesült a kegyelem adománya révén Prohászka Ottokár, ez az isteni energia nyilatkozott meg rajta keresztül, mert miként vannak hatalmasok, kik korbácsai, vesszei az Urnak, úgy vannak a léleknek, a szellemnek hatalmasságai, akiknek

rendeltetése, hogy ők legyenek az útmutatók. Az érzelmek útját megmutattad, az érzelmek tudatos irányitását, az akaratos szeretetet nekünk megmutattad, hogy lássunk. Lássuk és tudjuk, hogy a társadalom intézményei nemcsak a spontán szeretet társas kapcsolatain nyugszanak, hanem az ember akaratos szeretettel tudja kitölteni az alapoknak a spontán szeretet által üresen hagyott hiányait.

Az akaratos szeretet koncepciójának nagy az értelme azok előtt, akiknek felelősségteljes kötelessége a szeretet szüntelen gyakorlata. Mert volna-e más feladata annak, akit a Mindenható a népjólét őre mellé állitott, mint az aktiv, a tevőleges, a praktikus szeretet. Népjóléti kormányzás a szeretet praxisa, a szeretetnek szüntelen gyakorlása. Érzelmeinknek kútja, lelkünk a szeretet forrásából is táplálkozik, de a szeretet forrásának árja nem egyenletes, hol bőségben árad és lelkünk kicsordul, hol kiapad és . . . vele együtt érzelmeink kútja. Kérdem, vajjon azokban az intervallumokban, amikor a szeretet forrása nem táplálja érzelmeink kútját, szűnjön-e meg a szeretet gyakorlása, vagy talán más, nemtelen érzelmek praxisa érvényesüljön életünknek Istentől megszabott körében? Nem! — akiknek, igy a népjólét szolgálóinak, hivatása a szeretetnek állandó gyakorlása, szeretniök kell, akkor is, ha érzelmeik erre módot nem nyujtanak, ha lelki világunknak más forrása — nem a szeretet — teliti érzelmeinknek kútját. Vadvizek hatolnak gyakorta lelkünkben; vadság ösztönei uralkodjanak akkor bennünk, lényünkben és érvényesüljenek cselekedeteinkben? Nem! — az érzelem szerepét vegye át akkor az akarat és a szeretet praxisa akaratos és nem érzelmi cselekvés legyen. Lépjen a szeretet, mint akarat a szeretet érzelmének helyébe és a szeretet akarása ösztönözzön bennünket, a különben spontán szeretetből, „érzelmes" szeretetből fakadó cselekedetekre.

A szeretet a krisztianizmus kategórikus imperativusa, amelyet az egyház mindenkihez intéz, de különösen azokhoz a férfiakhoz, akik elhivatottak a szeretetnek a legszélesebb társadalmi körökben való gyakorlására. Miután azonban az élet zúgó forgatagában lehetetlen lelki szemeinkkel szüntelenül vizsgálni azt, hogy mikor spontán és minő intensivitással az az „érzelmes" szeretet és mikor válik kereszténnyi, de egyben állampolgári kötelességünkké az akaratos szeretetnek behelyettesitése a szunnyadó érzelmi szeretet helyébe, — ezért legyen a szeretet szüntelenül akarat is, akarjunk tudatosan szeretni akkor is, ha a spontán szeretet melódiája a legmelegebb szólamokban dalol is szivünkben. Nincs időnk tétovázni, nincs alkalmunk megfontolni, hogy mely pillanatban kapcsoljuk be a tudatos szeretet áramát életfunkcióinkba; ne akarjuk feles takarékosság okán tartalékolni a jövőre a szeretet akarásának energiáit. Szüntelenül akarjunk szeretni és akkor tudni fogunk szakadatlanul szeretni és ha állandóan akarunk és tudunk szeretni, cselekvéseink valóban nem lesznek egyebek, mint a realisált, a konkrét, a formába jutott, a maradandóságnak jegyétől ékes krisztusi érzület megnyilatkozásai.

Az akaratos szeretet nemes fémszálaival szőjük egységbe a társadalomnak különben elárvult tagjait; a szeretet akarásával munkáljuk a nemzetnek, rajta keresztül a magyar családoknak érdekeit; a szeretet akaratának megnyilatkozása legyen népjóléti politikánk. Fehérvár örökemlékezetű Püspöke, legyen a Te tanitásod szerint.

Szent Imre.
Boldogok a tiszta szivüek, mert ők meglátják az Istent.

Székesfehérvár Püspöki palota

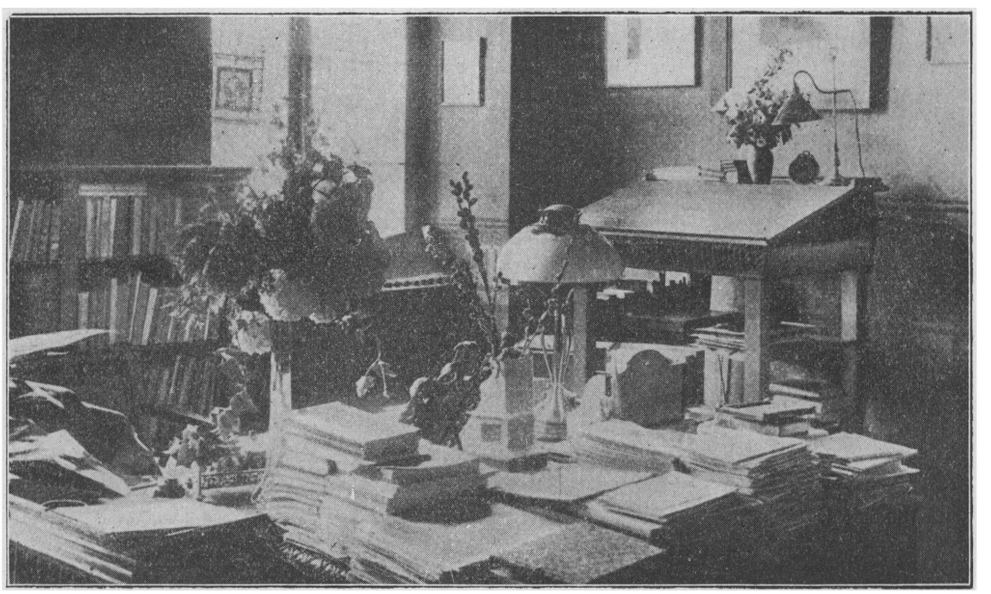

Prohászka Ottokár dolgozószobája álló íróasztalával

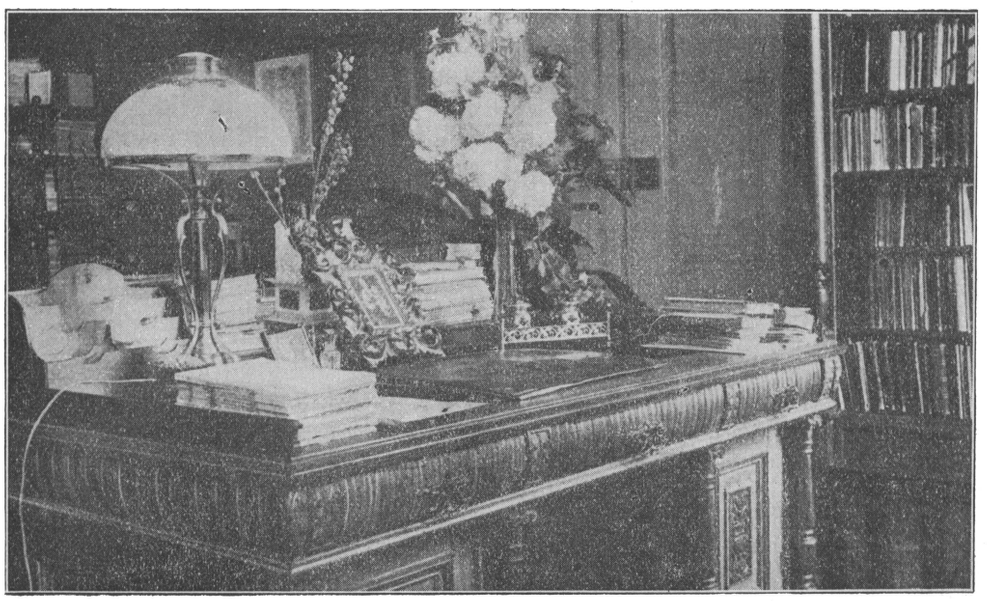

Prohászka Ottokár íróasztala

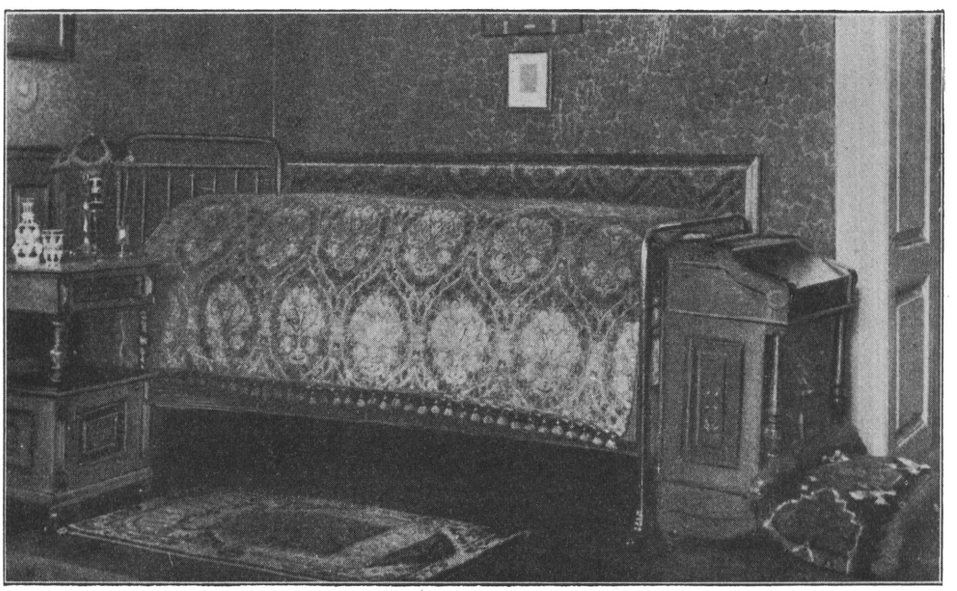

Prohászka Ottokár hálószobája imazsámolyával

Magyarok Nagyasszonya, kérj
áldást országodra!

Dr. Potyondy Imre püspöki irodaigazgató, Dr. Prohászka Ottokár, felsőeőri Nagy Pál v. székesfehérvári főispán és **felesége** sismándi kastélyuk előtt.

Ottokár püspök utódja Shvoy Lajos bevonult Székesfehérvárra.

Felsősor: Bohuss isztiméri káplán, Sille kántortanitó, Kiss iszkaszentgyörgyi plébános, Dr. Potyondy Imre püspöki irodaigazgató, Pintér fehérvárcsurgói plébános, Mayer bakonykutii plébános, Török balinkai plébános.

Alsósor: Halmos isztiméri főjegyző, Holeksy esperes Bakonysárkány, Kemény Ede ny. táb. ezredes-ielkész, Dr. Prohászka Ottokár, Sándor Béla főmérnök, Dr. Kvacsák ny. őrnagy-lelkész, Angeli biró.

Prohászka Ottokár a budafoki bérmáláskor az Erzsébet szanatorium bejáratánál. (1905)

Prohászka Ottokár a székesfehérvári Ferenc József nőnevelő intézet uj polgári iskolájának alapkőletételén (1926 nov. 17)
Dr. Kapossy Endre igazgató az okmányt hüvelyébe helyezi.

PROHÁSZKA ÉS AZ EGYETEMI IEJUSÁG

Irta: JÁRÓ ISTVÁN a Turul Szövetség országos alvezére

Abban a drágakövekből füzött gyöngysorban, mely a nagy Püspökre való emlékezésből tevődött össze, lehet-e ragyogóbb diadém mint Dr. Prohászka Ottokárnak az egyetemi ifjuság iránt érzett olthatatlan szeretete. Ez a szeretet, mely a maga nagyszerűségében glóriát font még életében a legnemesebben gondolkodó fő fölé, kötelezi az ifjuságot, hogy az idők végtelenjéig megőrizze a hálát az iránt, kinek gondolatai és eszméi testet öltve jelentek meg a kommunizmus fertőjéből kimenekedett egyetemi ifjuság minden cselekvésében. Prohászka jelentősége volt a legnagyobb azokban a keresztény eszméktől hevitett nagyszerü tettekben, melyek a magyar nemzeti öntudatra ébredt ifjuságot az 1919—20-as időkben vezérelték. Azok a tanok, melyeket Ő hirdetett nemcsak a kommunizmus, hanem az azt megelőző válságos időkben is, a keresztény fajszeretet védőbástyái voltak.

E keresztényi fajszeretettől áthatott antiszemitizmusa azonban sohasem volt konok gyülölet, mint amilyennek azt az izraeliták beállitották, hanem a hazáját a nemzetközi destrukció, a nemzet fogalmát szétroncsoló vallástalanság s az Istent tagadó cinizmus szennyes hullámai elboritásától féltő főpap világnézeti felfogásának természetes megnyilvánulása.

Tanitásai az ifjuság lelkéből kiváltották a helytállást, az okos megfontolást, a megmaradásnak s az ellenállásnak mindazon eszközeit, melyek alkalmassá teszik a mai generáciot minden haza és államellenes eszme magától való távoltartására s ha kell letörésére. A mai ifjuság nem a szavak, hanem a tettek nemzedéke. Azok a nagy feladatok, melyek a jövő megoldatlan problemái, kimerithetetlen erőt kapnak azokban az apostoli megnyilatkozásokban, melyek a nagy Püspököt a keresztény Magyarországért való harcában vezették.

Fáradhatatlan magvetője volt a magyar hazaszeretetnek, lankadatlan hévvel hirdette a szószékről, kathedráról, gyüléseken és mindenütt ahol csak lángoló szavaival ki tudta nyitni a csüggedő lelkek zárját s felrázta a fásult közönybe visszasülyedni akarókat.

S a magok televény földbe hullottak. Szavai nyomán uj életre kelt a Nemzet, s Ő törhetetlen hittel épitette ujabb és ujabb pilléreit a Feltámadás aranyhidjának. Lelke megérezte, hogy eszméihez legközelebb áll a Haza reménysége: az egyetemi ifjuság. A forradalmak utáni hazafias diákmozgalmakban tevékenyen vett részt. Áldozatkészségével szerető Atyja, igaz Patronusa volt a diáksägnak. Diszes katonája volt annak a csillogó vezérkarnak, mely féltő gonddal irányitja a mai örömtelen idők diákseregét: ajka sohasem szűnt meg buzditást és erőt önteni a mindennapi élet gigászi küzdelmei között elernyedt izmokba. Ragyogó csillag volt a nagy magyar éjszakában, kinek lehullásával ismét halványabb lett az a mécs, melynek hunyó pislogását messziről százezernyi magyar figyeli. Sirhantját az egész magyar társadalom trikolorja boritja, melyre hódolattal, kegyelettel teszi le koszoruját a keresztény magyar egyetemi ifjuság.

A FÁKLYA

Irta: HODOSI HODOSSY GIDA országgyűlési képviselő

Nem hiszem, hogy volna nehezebb feladat, mint Prohászka Ottokár püspökről emlékbeszédet mondani vagy emléksorokat irni.
Őt mások szónoklataiból, mások irásaiból megismerni, kellőképen értékelni, nem is lehet. Csak az tud az Ő nagyságához némileg felemelkedni, aki Őt magát hallgatta, vagy aki az Ő irásait olvassa.
Oh milyen gazdag örökséget hagyott számunkra és mennyi, mennyi kincstől foszthatott meg bennünket a kérlelhetetlen halál, amikor elragadta közülünk Őt, aki oly pazarul tudta szórni hazánk, nemzetünk és az egész emberiség javára, vigasztalására, ragyogó szellemének és nemes lelkének kifogyhatatlan kincseit.
Mert az Ő szellemének és lelkének gazdagsága csakugyan kimerithetetlen volt, akárcsak az oceán mélységei.
Az Ő apostol-ajkairól ugy permeteztek, irótolla alól oly könnyedséggel gördültek ki a szebbnél szebb gondolatok és érzések, mint a napsugaras tenger hullámainak fodrairól a gyöngyöző habok.
A nagy bölcselő gondolatainak valódi értékét, sokszor nem is tudjuk azonnal kellőképen értékelni, felbecsülni, csak ha elgondolkozva felettük, elmélyedve bennük, felfogta gyarló agyunk a szavak valódi értelmét, akkor látjuk, akkor érezzük, hogy nem gyöngyöző habok, de valódi nemes gyöngyök azok, melyek nem felszines hullámok szülöttei, hanem a tenger méhéből felvetett felbecsülhetetlen kincsek.
Érzem, hogy milyen bénult, milyen tehetetlenné válik a tollat vezető kezem, amikor Őróla akarok megemlékezni és ezért csak arra a szük térre szoritkozom, a melyen oly szerencsés lehettem működését, lelkét, szivét, mondjuk Őt mint embert, közvetlenül megismerhetni.
Szinte csodálatos, hogy az a legmagasabb szellemi spherákban szárnyaló nagy lélek mennyire tudott Ember lenni!
Hogy tudott szükség esetén abból a magasságból leszállani a földre! Milyen jóságos, milyen megértő tudott lenni a gyarló, bűnöző emberekkel szemben és nem röstelt a sárba, a szennybe sem lenyulni, ha abból egy-egy veszendő lélek kiemelését, megmentését remélhette. Nyugodt, biztonsággal tette ezt, nem félt attól, hogy ezzel nagy egyéniségének hófehér palástján folt eshetik.
Mikor Tisza István gróf martirhalála után a »Leánykereskedelem Elleni Magyar Egyesület" elnöki széke megürült, hosszabb tanakodások után, az Egyesület megbizásából, mint annak alelnöke, nem csekély aggodalmak között mentem el a szentéletü püspökhöz, hogy felkérjem Tisza István gróf utódjául.
És Prohászka Ottokár, a felszentelt pap, Székesfehérvár püspöke, minden habozás nélkül élére állt annak az egyesületnek, amelynek célja a legundokabb bünök fertőjéből kimenteni az elzüllött, a könnyelmü, elkeseredett, vagy nyomorukban megtévedt leányokat és megakadályozni, hogy lelketlen gazembereknek, a női becsület és erény rablóinak, a kétségbeejtő nyomor hitvány vámszedőinek hálójába kerüljenek.

És hazánknak ez a nagy fia, püspöki talárjában eljárt üléseinkre, az Egyesület szerény és szűkös helyiségében gyakran órákon át tanácskozott velünk, odaadó buzgalommal irányitva munkánkat utolsó leheletéig.
Azt hiszem, hogy ez, a nemes célok eléréséért a mélységekbe is lehajolni tudás jelzi legjobban azt a magasságot, amelyben Ottokár püspök fennkölt alakja, oly ragyogó dicsfényben ragyog mindnyájunk szemében!

A LELKI VEZÉR

Irta: DUKAI-TAKÁCH GÉZA orsz. képviselő, az Egységespárt igazgatója

Nagy emberek, igazi kiválóságok egyéniségét cselekedeteikből állapithatjuk meg. Az eltávozott után támadt űr mutatja: ki és mi volt nemzetének, és mennyiben folyt be az alkotó munkába. Prohászka Ottokár oly nagy volt, hogy a veszteség sulyosságát hamarosan át se foghatjuk, Nem eszünk, nem értelmünk szólalt meg; szivünk, lelkünk sajgása beszélt amellett. hogy nagy veszteség ért bennünket.
Ottokár püspököt nemcsak egyháza, hivei gyászolják; gyász vett erőt mindenkin, aki e hazában él. Gyászolt az ország, amely szegényebb lett egy krisztusi egyéniségü lélekkel, aki minden időben és minden körülmények között nagy volt és meg is maradt nagynak. Mert az igazi nagyság nem üstökösként felbukkanó jelenség, amely egy időre árasztja el fényével a földet, hanem élő fáklya, amely addig izzik, amig csak földi élete tart. Prohászka életének fáklyája kialudt, a fény azonban nem szünt meg. Világitanak örökkön örökké munkái, alkotásai, mintegy jelezve: ember, járj tovább is a kivágott ösvényen.
Aki Prohászka személyét ismerte, aki látta a nagy püspököt közelről, megállapithatta: egyszerüség, meleg közvetlenség, áldott jó szív, minden iránt való érdeklődés, hatalmas kultúra töltötte be. Mindenkivel, szegénynyel, gazdaggal egyaránt szivélyes, kedves volt; nem nézte, hatalmas, előkelő egyén áll-e előtte. Szivéhez közel állottak a nyomorultak, akik vigaszt, támaszt esdekeltek. A szív embere volt Prohászka Ottokár, azé a szivé, amely érzését positivumokban formálta ki. Gazdag tudásának tárháza szinte öntötte a kincseket; tanitásai jobbá, nemesebbé tették az embereket. Valahányszor Prohászka személyére esett gondolatom, mindannyiszor igaznak találtam azt a mondást: nemzeteket nagygyá nem a hadvezérek, hanem a tanitó, oktató és lelket nemesitő egyének munkája teszi. Előbb az erkölcsi alapot kell leraknunk, csak azután gondolhatunk az épület további emeléséhez. Prohászka megalkotta az erkölcsi fundamentumot; mélyen belevágtak tanitásai a lelkekbe. Amit Prohászka teremtett, arra bizton épithetünk, nem kell attól tartani, hogy a szélvihar szétrombolja az alkotásokat.
Erkölcsi alap! Ez mindennek a kiindulási pontja. Enélkül nemzetek élete tiszavirág; enélkül nemzedékek nyom nélkül tünnek el a megsemmisülésben. Aki erős, meggyőződésében, hitében kitartó egyéneket nevel nemzetének, aki az egyéneket

kötelességtudóvá neveli, a legnagyobb szolgálatot teszi, olyant, amellyel nem ér fel semmi. Prohászka nagyságát abban látom, hogy felismerte: vissza kell állitani a szilárd erkölcsi alapot.
Amit Prohászka megkezdett, azt folytatni kell. Nem szabad megállani, nem szabad csökkennie a nemzetet erősitő munkának; tovább kell dolgozni azon, hogy különösen az ifjuság, testben, lélekben erős, ellentálló legyen. Mert nagy szükségünk van a magyar ifjuságra. A jelenben és a jövőben egyaránt. Szükség van erős kezekre, szilárd lelkekre.
A nagy tanitó munkáját át kell venni. Ki lesz aki folytatja; nem hozzám, nem reám tartozik. Én, aki Prohászka munkásságának néma szemlélője és csodálója voltam, csak azt jegyzem még meg: Prohászka emlékét akkor tarthatják tiszteletben, ha a megkezdett munkákat az ő szellemében folytatják.

A HÁLÁS TANITVÁNY

Irta: ALAKER GYÖRGY S. J.

Tanitványunk Ő. Nem csak Nyitra, Esztergom és Róma vallhatja Őt magának, hanem a kalocsai jezsuiták intézete is: a konviktus és a gimnázium.
A nálunk eltöltött két év irányt adott életének. Ez idő harmat hullása az égi kegyelmeknek. Itt méltatta különös barátságára az Isten — selegit et elegit — és hallatta hívó szózatát: veni, sequere me! Itt szerette meg az Úr az ö szépséges lelkét és nyujtott neki legritkább ajándékaiból özönével.
„Ritka szép jellem . . . nehéz minden szép vonását hiven visszaadni. Az a nyilt arc, az a mindenkor derült homlok, az a fesztelen, nemes magatartás, az a folyton barátságos mosoly, az a vidám szerény tekintet még mai napig is mintegy megigézőleg állnak előttem . . ." Igy nyilatkozott róla 1918-ban P. Raile Ede S. J. egykori tanára és nevelője.
A magasságokban szárnyaló lelkének a 69 év alatt nagy intuiciói, átélései, revelációi voltak, de mindez nem bírta gyöngíteni a tőlünk elvitt emlékeit. „Mindig hálával emlékszem vissza kalocsai tanuló éveimre . . . a kegyelmekre, melyeket ott Istentől vettem jó tanitóim és gyóntatóim révén . . . Kapjon minden tanuló annyi kegyelmet, mint én — ha többet kap, nem leszek irigye —! . . .", irta az intézet elöljáróinak 60 éves jubileuma alkalmából. Tőlünk a VI. oszt. után az Úr levitáihoz vezette a Gondviselés az esztergomi szemináriumba. Ekkor hosszú időkre került el az intézettől, de emlékét mindenhová magával vitte. „Sokszoros aranyfénysugár övezi szemeimben a templomot, a házat s a fények ott lejtnek még a Vajason, az Érsekkertben is, bearanyozzák a régi platánokat s az útmenti, borotvált fűzfákat. . ." irta egyik levelében.
Életének sora kétszer hozta Őt vissza intézetünkbe.
Mint Székesfehérvár püspöke jelenik meg közöttünk 1908 szeptemberében. Két-

száz főnyi vendégsereggel hozza magával a Szent Imre-kör egyetemi ifjuságát, hogy Dr. Glattfelder Gyula püspök, akkori vezérükkel nálunk rendezzék meg a vándorgyűlést s ünnepeljék egyuttal a Kör létezésének 20 éves jubileumát.
„Ide jöttünk Kalocsára, — mondotta az ünnepi beszédben — mert hol van jobb, áldottabb, szentebb kéz annál, mely itt nevel . . . Ha valahol a hit nevel katonákat, akkor itt van az! Itt nevelünk, itt toborzunk mi is magunknak pretoriánusokat, triariusokat a Jézus sz. neve alatt vitézkedő Társaság zászlaja alatt . . ."
Majd a díszelőadás után ismét hangzik főpapi ajkáról a hála himnusza: „Ebből a fészekből keltem én is szárnyra 35 évvel ezelőtt, s ma, mikor ide megtértem, a szeretet és hála csókját szeretném nyomni egykori nevelőim porladó kezére . . .«
Másodszor 1921 októberében intézetünk 60 éves jubileumára jött el a másik nagy Tanitvány, Dr. Hanauer A. István váci püspök, kiséretében. S amikor látja az egybegyűlt öreg diákok százakra menő táborát és közülök a 160—170 áldozót az Úr asztalánál, a dicsőitő zsoltárok hálaimája zeng föl ajkáról: „Zsoltár a lelkem, midőn e szent helyen, a hit szent forrásánál megjelentünk és a zsoltárossal kérdi ajkam: mit adjak az Úrnak mindazokért, amiket nekem adott? Mert nagyon sokat kaptunk itt Kalocsán . . ." Azután felsorolja a kegyelmeket s hozzá teszi, „ezeket csak a jézustársasági Atyák vezetése alatt álló intézetek képesek adni s azért ezek az intézetek az Egyház szentélyei."
E beszéd volt az ő hálatelt főpapi szivéből előtörő Magnificat, mely a szent öröm ujjongó érzései között mindenkit magával ragadott.
Ki sejtette volna, hogy hattyúdala volt ez már akkor a minden időben nagyrabecsült intézete számára? Nemes szive már megszünt hálálkodni, de nem a lelke. Háláját egyre sugározza, nem a földről, de az égből.
Csak hadd ünnepeljék mások Prohászkát mint költőt, szónokot és filozófust, mint aszkétát, apostolt és prófétát, mint főpapot, misztikust és szentet, ünnepet ülünk mi is, mi ünnepeljük Őt mint a leghálásabb Tanitványt.
Az ő mindvégig hálás lelkülete minket — nevelőinek, tanárainak utódait és a még egyetlen, életben levő tanárának, a 83 éves P. Fényinek kartársait — a földre késztet térdeinkre és imára ihlet, hogy hálálkodjunk Istenünknek: köszönjük, hogy Őt reánk biztad, köszönjük, hogy jellemének kialakitásában mint ecset, véső Téged dicsérhettünk. Köszönjük Neked, hogy dicsőbbé alakithattuk Őt mint önlelkünket, köszönjük hálatelt szívvel, hogy merészebben szárnyalt és magasabbra érkezett a Tanitvány mestereinél, köszönjük alázatosan örvendező lelkülettel, hogy minket a Főpap, az Apostol, a Próféta, az Aszkéta, a Szent szolgálatára kirendelni méltóztattál, s azért az Aranyszájú szent püspökkel — János pátriarkával — rebegjük összekulcsolt kézzel:

Χάριν Θεῷ πάντων εἴρηκα!

PROHÁSZKA OTTOKÁR EGYIK UTOLSÓ LEVELE

Az elhunyt nagy püspök a következő levelet intézte dr. Erdei Ferenchez, a kalocsai tanitókháza igazgatójához:

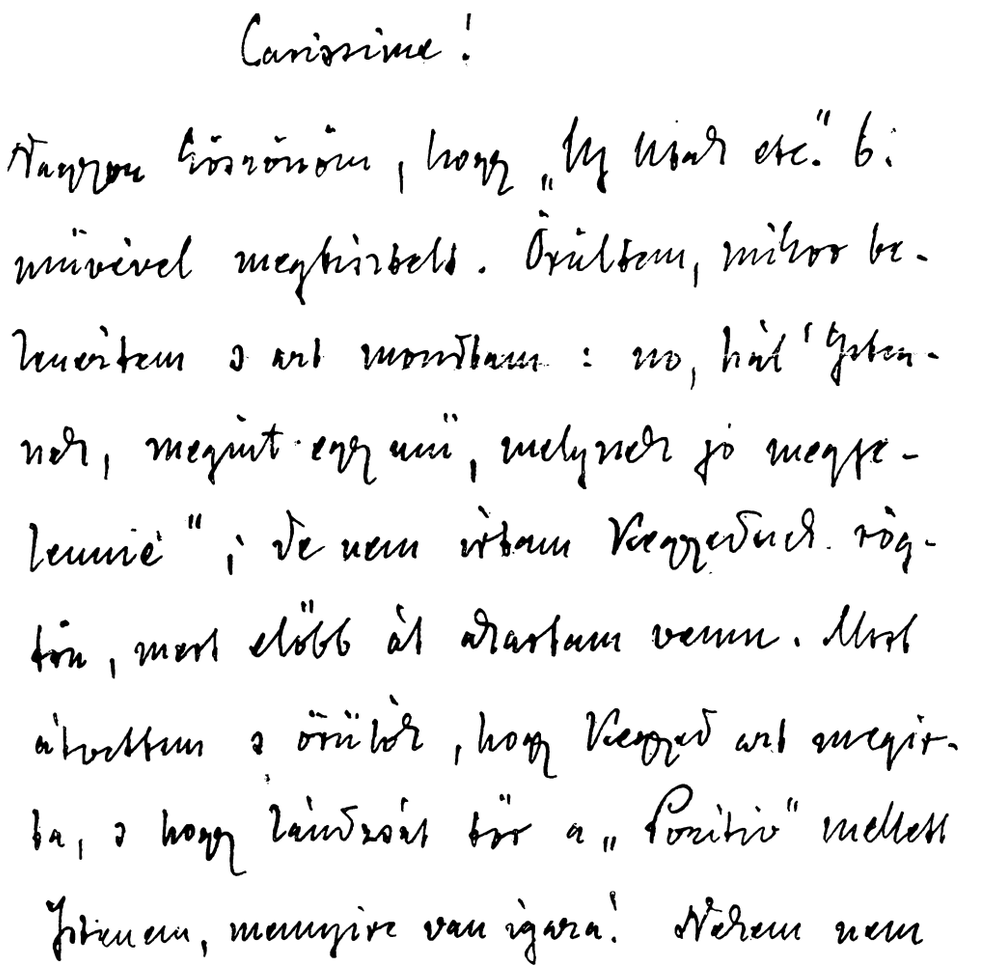

Carissime!

Nagyon örvendek, hogy „Az Úrnak etc." b. művével megtisztelt. Örültem, mikor be-lenéztem a mű mondanivalójába: no, hát ezt is-mer, megint egy mű, melyből jó megta-nulni"; de nem akartam Neked rög-tön, mert előbb át akartam venni. Most átvettem a könyvet, hogy Neked azt megír-ja, s hogy lássad Ő a „Positiv" mellett állásomban, mennyire van igaza! Nekem nem

Kell bizonyítás; magamnak ez vagyok „argumentum non apparentium" a v. i. inkább „non cognitorum". Romában csak az asszisztens könyvekből tanultam eleinte; a Moralisban csak bűnről volt szó. - Mi kor itthon Foerster könyveiben patottam, azokból tapasztalom azt az egyoldalú, nem-pszichologikus előadását a Moralisnak, mely a Jury-ban van. Scientia de peccatis; nem is „de legibus", azok szellemiről, fölépítéséről, magyarázatáról szól; hanem tisztára arról, hogy ki vétkezik ellene s mikor. De hát Kell tanulmányozza egyszerűen lámpalázáról beszélni s amellett ex usu a szépségről hallgatni?! S nem lehetne-e megfordítva a szépség lényét

Lelkek jótevőnek?! Tudom, hogy a szeretet hatóbb – s ez a katekizmus esete –, ha arra mondják: ezt nem szabad s azt nem szabad; de ha lehet-e érinteni az orientációval a többet meg, látóval, az ifjúval s mással?

Vagyis jól distinguálja a katechesis, az apologia s a paedagógia momentumait.

Itt is főtisztelendő világát dal-Tamás de egész II. Pius-dac már csak positiv értelmű, – dogmatikai határmeghatározásokat, melyekkel a paedagógia függetlenül abbeli a gyakorlat hangsúlyozásától. Ön erős vagy megértésben s ha nem is elszegődnék a fejtegetésekbe, de megértheti magam s gyakorlatban arra felé mindent tenni. Isten áldja meg! Ön is-Cordelia

Szmv-1927. I. 18. Szerdahelyi Istvánné

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: KONTRA ALADÁR ref. lelkész, orsz. képviselő

Vannak emberek, akik a földön nem a maguk kis életét élik, hanem annak a küldetésnek élnek, amelyre az emberek és nemzetek sorsát intéző isteni gondviselés kiválasztotta őket. A sorsuk örökös küzdelem és éppen azért nem boldogok a világ szerint, de annál boldogabbak lélek szerint, mert nincs nagyobb boldogság a világon, mint Isten eszközének lenni s betölteni az Ő akaratát...

Ilyen kiválasztottja volt Istennek Prohászka Ottokár is. Küldetése volt: szent és magasztos és nehéz. De küldetésének terheit emelt homlokkal viselte. Az égre nézett, mikor a megpróbáltatások keresztje a föld felé nyomta. Boldog volt, ha az igazságért üldöztetést szenvedett s még boldogabb most, amikor a földön megszokott, de a lélek életét élt emberekre semmiképen nem illő kifejezéssel azt mondják róla, hogy — meghalt.

*

A mi fajunk híres arról, hogy hosszú a türelme, hamar lohadó a haragja és rövid az emlékezete. De talán akadnak a gyorsan felejtő magyarok között is, akik visszaemlékeznek a béke úgynevezett „boldog" napjaira, amikor még ágyúk nem dörögtek s fegyveres ellenség nem háborgatta a határokat. Amikor csönd volt és csak kevesen — óh, nagyon kevesen — figyeltek föl rá, hogy tulajdonképen mégis harc folyik. Nem öldöklő, de mégis gyilkos; nem a testeknek fegyverrel ártó, hanem a lelkeket veszejtő, heves és kíméletlen harc. Nem — mint később a világháborúban: sokféle népek egymás ellen törő küzdelme — és mégis faji harc: harc minden ellen, ami e szomorú földön ezer esztendő óta magyarnak és kilencszáz esztendő óta keresztyénnek megmaradt.

Talán lesznek még, akik emlékeznek rá, hogy volt idő, mikor csúfságra emlegették, aki magyarnak merte magát vallani s nem — „európéer"-nek. Az ilyennek „hazaffy" volt a neve... A „reakció fekete lovagja" volt, aki még hitt, imádkozott és — mint az apostol — „nem szégyelte a Krisztus evangéliumát"... Amikor az volt a jelszó, hogy „ki a mételyt az iskolából" s métely alatt a valláserkölcsös nevelést és a történelemnek nemzeti szellemben való tanítását értették, pedig az igazi mételyt kathedrák magasságából, könyvek és újságok lapjairól szórták szét bomlott agyú, vagy már fajilag is rombolásra hajlamos „intellektuelek".

Talán még emlékszünk arra a dermedt csöndre, amellyel ezt a jerichói lármát fogadta az alvó magyar közvélemény. Az alvó magyarság álmát nem zavarta meg a fajára, földjére, hitére támadó veszedelem. Nem riasztotta föl a magyar portákon fölsíró dobszó, mely idegen kezekbe vitte, egyre vitte a magyar föld holdjainak ezreit. A halálos csöndbe hasztalan sírt bele ezer és ezer hazátcserélni kényszerült magyar panasza. Hiába pengett sírva a kasza, mert a mi földünk termő gazdagságát nem magyarnak vágta. A templomok harangjai hiába szóltak, mindinkább gyérültek az Igére szomjazók. A nemzet nagy keresztyén többségét elkábították nyugatról importált eszmék parfőmjével, amellyel elfojtották a feloszlani készülő nemzettest hullaszagát s ez a többség aludt dermedt, halálos álomban, semmit nem tudva, semmit meg nem értve. Azok a kevesek pedig, akik láttak, tudtak mindent s megértették, hogy az Apokalipszis minden réme ellenünk esküdött, tehetetlenül, kétségbeesve, magukrahagyva, vezér nélkül nézték az egyre harapózó pusztulást.

Emlékszünk még ezekre az időkre?

Aki nem emlékszik, soha sem fogja megérteni Prohászka nagyságát, mert az ő alakja akkor lesz tündöklővé igazán, ha ez elé a sötétség elé állítjuk, amelyből milliók világító csillagául hívta el őt az Ur...

*

»Ahol legnagyobb a veszedelem, ott legközelebb van az Isten« ... Ebben a mondásban nemcsak a reményt adó és vigasztaló erő értékes nekünk, hanem az e szavakban rejlő, megcáfolhatatlan

örök igazság is. A nap a sötétség öléből kél. Szenvedések éjjelében sugárzik ránk legfényesebben az isteni irgalom. A próféták szomorú korokban születnek s Vezéreknek termettek akkor, mikor egy-egy nép fölött „megnehezül az idők viharos járása". És a napot a sötétség után, az irgalmat a kereszt alatt görnyedezőnek, a prófétát s a vezért az átok terhét viselő időknek — mind, mind az Isten adta mindig s az Isten adta most is. Harsona kellett, hogy fölriassza az aluvókat. Lélek kellett, amelynek fényénél igaz ösvényre találjanak az útjukat vétettek. Kiáltó szó kellett, hogy érdeklődésre ébressze a közömbös szíveket. Vihar kellett, hogy utána éltető ózon töltse meg a tespedt, miazmás levegőt. Imádság kellett az ajkakra és hit a lelkekbe; reménység kellett a csüggedés, erő a kábult lankadtság helyett. És mindezt megadta az Isten, mikor Porhászkát elhivta.

*

Talán még akkor, mikor a megszületett kisdedre először hajolt rá az édesanyja, hogy tiszta homlokára az első csókot lehelje, talán még azzal az első anyai csókkal csókolta homlokára észrevétlenül Isten is az elhivatottság stigmáját.

Talán később, egy álmatlanul átvergődött, a hitéért, hazájáért való aggódásban átvirasztott és átimádkozott éjszakán szólt neki az Ur.

Talán akkor mondta neki: „Szolgám! Én hivlak, akinek föleskedtél. Én küldelek el, hogy az Én lelkem szóljon a te ajkad által. Elküldelek, hogy légy a pusztába kiáltó szózat, mint a Keresztelőé volt egyszer régen. Légy ébresztője a magyar éjszakának, jóravezetője a téveteg lelkeknek, prófétája üldözött fajodnak." . . . És az lett . . .

Mikor először szólalt fel nyilvánosan, olyan kavarodás támadt a személye körül, mint a Péteré körül, mikor az első pünkösdkor ama 3000.-et megtéritette. Ezer féleképen zugott a sok kérdés a hivők és a kételkedők s megriadtak és a fölébredtek, a barátok és az ellenségek ajkáról: „Ki ez az ember? honnan jött? hol volt eddig? hogyan nem ismertük?"

De aztán hamar megismerték . . . Ahol megjelent daliás alakja, ahol a szószékre lépett és a tömeg meglátta nemes homlokát s meghallotta ajkáról áradni a bölcsességet, akit megkapott a belső meggyőződésnek az az ereje, amely minden szavából kicsendült, — a lelkek egész sokasága lett rabjává ellenállhatatlanul.

Kételkedők váltak meggyőzöttekké s hitvallókká lettek a Tamások. Langymeleg hitűek, akikről a Krisztus oly megvetőleg szólott, izzóvá lett hittel siettek a közömbösen elmellőzött oltárokon örök tüzeket gyujtani. Hitetlenek ridegen bezárt szívébe útat talált az Evangélium. Elbizott gazdag, aki csak azért ment el hozzá, mert „divat" lett Prohászkát meghallgatni, — megértette, hogy nem használ neki, „ha az egész világot megnyerné is, ha lelkében kárt vall". Szegény, félrevezetett munkás ember, ha véletlenül bűvkörébe került, elfelejtette a vezérei által fejébe vert atheizmust s megújulva, reményben fürödve jött ki templomából. Gőgös és öntelt farizeusok pirulni tanúltak meg szavától, az alázatos, bűnbánó publikánusok pedig bizakodva tanúltak meg az Isten egére nézni. Ha a harangok hivogatva szóltak, már nem hiába szóltak. Egyre több és több lett, aki az elvett áldásokért háláját leróni vagy keresztjét a Krisztus lábaihoz tenni a templomokba ment. Ezt tette Prohászka Ottokár, a próféta.

És mint vezér?!

Úgyis megtette a maga kötelességét — fényesen.

Bölcsességével rávilágitott a magyar élet legrejtettebb bajaira is. Száz és százezrek lelke előtt világossá tette e bajok igazi okait. Fölkeltette a nemzeti öntudatot ott, ahol csak szunnyadt s újra ültette ott, ahol már egésszen kiölték. Az örökségen marakodó testvéreknek megmutatta a békesség és az összetartás előnyeit, mikor „aranyhidat" akart emelni „Debrecen és Pannonhalma" között. A magunk vérével szemben való közönyösség ellen életadó orvosságul ajánlotta a fajszeretetet. Hatalmas erővel döntögette a magyar és magyar közé s a különböző osztályok közé ellenséges kézzel emelt választófalakat. Egymás megbecsülésére s a belső ellenségtől való óvakodásra oktatott. És csodálatosan megkapó volt minden beszéde. Akkor is, ha a philosophiának csak az ő lelkének szárnyaival elérhető magasságaiba próbálta emelni hallgatóinak lelkét

s akkor is, mikor leszállt egyszerű hallgatóinak értelmi szintjéhez s meglepő képekkel, frappáns hasonlatokkal iparkodott megértetni velük Istennek és a magyarságnak régi és örök, de nem ismert vagy megtagadott igazságait.
Így lett Prohászka Ottokárnak mindig több és több hallgatója. Így bővült híveinek köre mindig tágabbá, míg végül az őt álmélkodó gyönyörűséggel hallgatók közt ott volt minden jó magyar: katholikus és protestáns magyar egyformán s mindenki érezte, hogy Prohászka Ottokár nemcsak Székesfehérváré, hanem egész nagy Magyarországé, nemcsak a katholikusoké, hanem mindnyájunké, akik e földön kész szívvel hordozzák a fajunkra mért végzetet.

*

Egyszer aztán egy szomorú napon, mikor száz- és százezrek aggódva könyörögtek féltett életéért, azt írták róla az újságok, hogy — meghalt, pedig csak visszahívta Isten a betöltött küldetés után . . .
Aztán jött a nagy, nemzeti gyász és az elköltözött megható búcsúztatása. Harangok kongása, szemek omló könnye, szívek fájdalmas elszorulása siratta. Valaki azt mondta róla, hogy nagy fényessége tünt le vele a magyar égnek. Igaz . . . Mint a hulló csillag után egy szempillantásig tündöklő fénysáv látszik az égen s aztán még feketébb lesz az éjszaka, úgy volt most is. Itt maradt utána a nagy-nagy sötétség: egy egész nemzet gyászának sötétje.
De annál nagyobb az öröm bizonyára odafönn, ahova egyszer számotadni Isten ítélőszéke elé mindnyájan elmegyünk. Ahol majd nem ékesíti senki fejét királyi korona, senki vállát püspöki palást és nem ékteleníti senkinek kezét az esetleg egy hosszú életen át hordozott koldusbot. Ahol mindannyian csak semmiségünk teljes érzetében s alázatunk köntösébe öltözötten jelenhetünk meg s ahol — ím, — Prohászka Ottokár is megjelent.
És tanuságot tesz mellette az előtte elment és a még ittmaradt lelkek egész sokasága.
Aluvó lelkek, akiket szava fölriasztott . . .
Sötétben járt lelkek, akiket világosságra vezérelt . . .
Útjukat vétettek, akiket útbaigazított . . .
Hitetlenek, akiket megtérített . . .
Beteg lelkek, akiket meggyógyított . . . Mind, mind azt vallják, hogy hüséges volt a rábízottakban s elvégezte, amire küldetett.

*

Itt alant pedig nemcsak a ma élő nemzedék őrzi meg áldott emlékezetét, hanem majd azok is, akik utánunk jönnek. És a múló időkkel még nőni fog alakja, amely köré apródonként legendák szövődnek a szeretet és csodálat aranyfonalából. Glória képződik nemes vonalu homloka körül s a nemzet kegyelete azok közé fogja helyezni, akiket szinte kincsül adott nekünk az Isten: az árva magyarságért élt, küzködött és meghalt glóriás nagyjaink legelső sorába . . .

POHÁSZKA HÁLÁS PAPJAI

Szinte példa nélkül álló az a határtalan szeretet, amellyel kanonokjai és az alsó papság is Prohászka Ottokárt övezték. Különösen lelkesen nyilvánult meg ez a szeretet Prohászka megyéspüspökségének huszadik évfordulója alkalmából, amikor a káptalan tagjai egymással versengtek, hogy rajongva szeretett püspökük iránti hódolatuknak tanujelét adják.
Egyik szép emléke Prohászka 20 éves püspöki jubileumának az a nagyszabásu alapitvány, amelyet Magdics István c. prépost, Őrkanonok tett annak idején, hogy kegyelmes püspöke iránti szeretetének állandó jellegű cselekedettel hódoljon.

Régi irások közül emeljük ki Magdics István alapitólevelét, amely a következőkép hangzik:

ALAPÍTVÁNYI LEVÉL

Kegyelmes Püspök Atyám, Dr. Prohászka Ottokár megyés püspöksége huszadik évfordulója alkalmából, a szülővárosomban, Ráczkevén létesítendő nő-zárdának örök alapítványul leteszem a 027, 955 és 027, 957 sz. Z betűs 10,000.000—10,000.000 azaz tíz-tíz millió, összesen húsz millió koronáról kiállított kettő darab 5%-al kamatozó „Magyar Királyi Államadóssági Kötvény"-t, amelyeknek kamatai a fentjelzett zárda létesítéséig tőkésítendők s a létesítés évében, a zárda főnöknőjének a mindenkori ráczkevei róm. kath. plebános által látamozott nyugtájára egyszerre, a következő években pedig évenként mindenkor a zárda kiadásainak fedezésére kifizetendők.

A kötvényeket életemben magam kezelem, halálom után a székesfehérvári kegyalapítványi gondnokságnál teendők le kezelés végett.

Ha az alapítványt bármely okból veszély fenyegetné, azzal a mindenkori székesfehérvári püspök úr legbölcsebb belátása szerint jogosult rendelkezni.

Székesfehérvár, 1925 október hó 21-én.

Magdics István
c. prépost, őrkanonok.

$\frac{1865}{1925.}$ Jóváhagyom, Székesfehérvár, 1925 nov. 17-én.

† *OTTOKÁR*
püspök.

Prohászka Ottokár püspök nagy örömmel vett tudomást a kegyes alapitványról és két levele, amelyeket alább közlünk, fényes bizonyság arra, milyen igazán öröm volt számára az, ha kanonokjai nemcsak szóval hirdették, de cselekedetekkel is szolgálták mindazt, ami Ottokár püspök intenciói szerint szent kötelesség is. Ottokár püspök Magdics István áldozatkészségét az alábbi levelekben méltatta:

$\frac{1000}{1923.}$

Főtisztelendő Apátkanonok Úr!

A káptalan legjobb tradicióit nyitja meg Főtisztelendőséged, midőn nagylelkű alapítványt tesz a Ráczkevén, szülővárosában létesítendő apáca-zárda iskolára s erre a célra 50 azaz ötven székesfehérvári takarékpénztári részvényt tesz le s intézkedik a kamatok mikénti odafordításáról. Ez alapítványt hálával elfogadom; azért Főtisztelendőségednek meleg köszönetet mondok, kiemelve azt, hogy Főtisztelendőséged mindenképen tettel, az iskolaügynek egyházmegyeszerte gondozásával s most íly nagy áldozatmeghozatallal is segíti s előmozdítja a szent ügyet. Isten áldja meg mindkettőért. Imában ajánlottan Úrban atyja

Székesfehérvár, 1923 november 13.

† *OTTOKÁR*
püspök.

Nagys. és Ftdő Magdics István apátkanonok, Főtanfelügyelő úrnak Helyben.

554
1924.

Főtisztelendő c. prépost, őrkanonok Úr!

Most írtam alá nagylelkű alapítványi oklevelét, melyben 100 drb. székesfehérvári takarékpénztári és keresk. bank részvényt tesz le, hogy azok kamatai mint stipendiumok osztassanak ki székesfehérvári újmisés áldozárok közt.

Köszönöm Főtisztelendőséged e nagylelkű adományát, magát az adományt is s a megértő s jóságos szándékot, mellyel épen az újmiséseknek kíván segítségére lenni. Nekem ez kedves Alleluja, még inkább Főtisztelendőségednek s reméljük mindazoknak is, kik jótéteményében részesülni fognak.

Imáiba ajánlottan vagyok Úrban atyja

Székesfehérvár, 1924 november 19.

† *OTTOKÁR*
püspök.

Nagys. és Ftdő Magdics István c. prépost, őrkanonok úrnak Helyben.

Ottokár püspök azonban tovább is ment és hűséges kanonokja buzgóságát és jótékonyságát úgy értékelte, hogy 1920. május 31-én a következő levéllel fordult kedvelt papjához:

947
1920.

Főtisztelendő Kanonok Úr!

Jól esik, hogy Főtisztelendőségednek „ugy az egyházmegyei r. k. iskolák terén kifejtett önzetlen és fáradtságos munkájáért mint a lelkipásztorkodásban működő paptestvéreink készséges segítésében megnyilvánult szeretetéért nemcsak írásban fejezhetem ki főpásztori köszönetemet, hanem hogy ugyanekkor módom nyílik főpásztori elismerésemet és nagyrabecsülésemet Főtisztelendőséged előtt egyházi kitüntetés alakjában is kifejezésre juttatni. Ennélfogva örömmel tudatom Főtisztelendőségeddel, hogy a most fennálló jogomnál fogva Főtisztelendőségedet a falakon kivül fekvő székesfehérvári szt. Miklósról nevezett prépostság címzetes prépostjává kinevezem és vele mindazon jogokkal és kiváltságokkal, melyek a c. prépostsággal járnak, felhatalmazom. Ihlesse továbbra is Főtisztelendőségedet egyházunk lelkes szeretete, hogy mennél többen példánkon elindulva ugyanúgy megszeressék.

Ájtatos imáiba ajánlottan vagyok, Székesfehérvár, 1920 május hó 31.

Főtisztelendőségednek Krisztusban jóakaró atyja

† *OTTOKÁR*
püspök.

Főtisztelendő Magdics István kanonok úrnak Székesfehérvár.

... Magdics István kegyelettel őrzi Ottokár püspök sajátkezü leveleit, történelmi dokumentumait harmónikus életének és ha könnyekkel teltek néha az elsárgult levelek, ezek a könnyek a nagy püspököt siratják.

VÉRZŐ SZIVEK PAPJA
PROHÁSZKA OTTOKÁR, A SZOCIÁLPOLITIKUS

Irta: KOVRIG BÉLA egyetemi magántanár

Papja volt Ő a magyar szenvedőknek.
Tűzzel írt, hogy kiégesse nemzete testén a közömbösségnek és önlemondásnak kóros fekélyeit. Alázattal borult le a szenvedő emberiség előtt és megborzadt annak egekbe kiáltó szenvedésitől.[1]) Érzelmeink hevétől gondolatai tüzet fogtak és váltak — eszményekké. Szürke volt a magyar szociálpolitikai gondolat, majd áttüzesedett Prohászka geniejének szikrájától, hogy ragyogjon, — miként a csillagok. Gondolatainak fénycsóvája belevágott a mélybe, megvilágitotta az árnyékok világát. Sötétségbe vágott a fény, zordonba hatolt a ragyogás. A szociális érzéstől lángoló elme előtt világosság lőn a sötétségben. Megadatott neki, hogy nézzen és lásson; lássa, hogy a történelem szinvonala lesiklott az ember jogainak magaslatáról az állat jogainak lápjába, hogy most az állat jogainak korszakát éljük. Az állati ember lépett föl a világ szinpadán. — Az erősebb győz és a győzelem megkoszorúzza az állatot az emberben. Az Istenjogokból ember-jogok, s az ember-jogokból állat-jogok lettek.[2]) Osztályharcok tépik a társadalom keblét, milliók nyakában a kényszermunka járma. Üres, sivár, elnyűtt, fáradt a lelkük. „Nekik nem kel föl bíborszinben, hanem füstben a nap; nekik nem a rigó, hanem a gőzgép fütyül, nekik nem a harkály kalapál, hanem a gyárak zakatolnak". „A kulturmunka elfogta a napot, a levegőt, az erdőt s a gyárak olajos, kócos, poros börtöneiben tartja fogva rabszolgáit." „A munka templomai az elcsenevészedett emberiségnek kórházaivá lettek, amelyekben az ember tönkrement: lefokozták géppé, elbutitották, beteggé tették s azután az utcára dobták. Ezek a roncsok nem utmutatói a paradicsomnak. S a milyen a munka világa, olyan a szellem világa: vergődő, vajudó, elégedetlen. A prófétáknak azért is nagy a keletük, kik megmásszák az ormokat s új világot néznek ki a nyomorultaknak. Azalatt pedig folyik a társadalom minden rétegében a szakadásig fokozott munka s hangzik a biztató szózat: haladás, szebb jövő!"[3]) A magas égig emelkedik Prohászka Ottokár és „a summo coelo", a magas égből veszi mindig kiindulását[4]) valahányszor az élet tövises avarjain ide-oda dülöngő ember földi sorsának beteljesedését figyeli az apostol szemével. Az életet hirdeti meg, mint evangéliumot,[5]) hiszen Krisztus Urunk kimondta ezt: „én vagyok az élet . . . jöttem, hogy életük legyen, hogy gazdag túláradozó életük legyen". A kereszténységnek e nyomokon kell haladnia; sürgessen és adjon életet.[6]) Az életet, az élni akarást hirdető Prohászka azonban megtorpan a szervezett élettagadásnak, a ma életének, a ma társadalmi szerkezetének szemléletétől. Ugyan „mit várjunk az agyonstrapált emberektől, a társadalom teherhordozóitól, a millióktól, kiktől megtagadunk mindent, amitől jobbak lehetnének s nem adunk nekik időt, hogy magukhoz térjenek." „Mondjátok az ilyeneknek, hogy . . . hivatva vannak az örök dicsőségre s az istenfiainak méltóságára; ezt azok egyáltalában nem fogják megérteni." És az idealista Prohászka bámulatraméltó életrealismussal kiált fel: „ah, *akinek napsugara nincs, annak a nagy hivatás, az örök dicsőség sugara nem világit.*" „Náluk *idealismusról szó nem lehet, mert a nemes emberi érzés alapjai s létfeltételei hiányzanak..*" „Hiányzik a kenyér, az otthon, a pihenés . . . Ezeknek elüljáróban másra van szükségük: „tisztes életre, megélhetésre, egészségre."[7]) Ha tehát ki akarjuk fejleszteni az emberi lélek szépségeit, teremtsük meg annak feltételeit, azokat a társadalmi és gaz-

1) Prohászka: Kultúra és Terror, 40 old.
2) Magyar Sion 1894. évf. 5. old.
3) Prohászka O.: Diadalmas világnézet, 27 old.
4) Prohászka O.: Elmélkedések az evangéliumról 306 old.
5) Prohászka O.: Diadalmas világnézet 56 old.
6) Prohászka O.: Diadalmas világnézet 48 old.
7) Prohászka: Kultúra és terror, 36 old.

dasági alapjait. Tegyük lehetővé, hogy az egyén önmunkájával a tömegből kiváljék, hogy önmaga alkothassa meg saját világát és otthonát, mert „egyéniség s otthon nélkül, nincs nemes emberiség."[1]) *A kereszténység kulturideáljait — Prohászka szerint — csak akkor valósithatja meg, ha a szociális berendezkedés az egyén számára lehetővé teszi lelki és szellemi kulturájának munkálását.* „Az önműveléshez és önneveléshez idő kell", mert „valamint az izom s az agymunka a kulturvilágon dolgozik; úgy kell mindnyájunknak lelkivilágunkon dolgoznunk. Ki kell tágitanunk tudásunk határait, bele kell hatolnunk az igazságokba, hogy megragadjanak." „Az erre való *időt biztositanunk kell a munkásnak,* mert ha embert akarunk nevelni a társadalom teherhordóiból, akkor azoknak ki kell vonulniok a macskazugokból. Adjunk *munkaszünetet* a lelki töltekezésre, juttassunk igaz vasárnapokat azoknak, kiknek egész életük csak robot és gond, örömtelen, végtelen szürkeség."[2]) *A dolgozó tömegek anyagi érdekeinek felkarolásában nyilatkozzék meg a kereszténység életrevalósága.* Ha azt akarjuk, hogy a munkások lelkükkel törődjenek, ha a dörgő-pergő gépek pokoli zsivajában meg akarjuk menteni a lelket, bele kell nyúlnunk a nép anyagi érdekei közé, „érvényesitsük a keresztény elveket a létért való küzdelemben, lépjünk a nép anyagi érdekeinek megóvásáért sorompóba."[3]) Emberibb, műveltebb s gondtalanabb életet az emberiségnek és biztatóbb kilátások nyilnak meg a lelki kultura térfoglalása előtt."[4])

Ha idealismust és tiszta erkölcsöket akarunk, előbb segitsük az embert tisztességes életre. Vonjuk le a dolgozókat „a mindennapi gondok s gyötrelmek kinpadjáról",[5]) adjunk nekik órákat, amikor lelküké lehetnek. *A keresztényi élet feltétele az emberi élet.* „Aki a dicsőséget akarja magában hordozni, annak életkörülményeiben is az állatnál különb, életnek kell örvendenie." Először levest, aztán törvényeket" úgymond *William Booth,* „csináljunk először ember az emberi páriából, hogy azután csinálhassunk szentet is, ki hivatva van az Isten dicsőségére." Hozzátehetjük, hogy miként *csak „ember" lehet jó keresztény, úgy csak „ember" lehet igaz hazafi.* „Embereket" kell teremtenünk, — lelkes lényeket. Kereszténység, — nemzet . . . ideálok foglalata. Ideálok, melyeket követni csak idealismussal lehet. „Idealismus" azonban csak „ott van, hol az ember nagyot és fölségeset hisz magáról, életéről, föladatáról s munkájáról."[6]) Azonban miként viruljanak az élet ideálok, miként muzsikáljon a tömegek lelkében „a szociális érzésnek, a társadalmi intézmények keretén kifeszített húrjain[7]) megpendített emberi motivumok resonantiája, ha a „társadalmi rend az Isten képét milliókban eltorzítja",[8]) ha az élet mesgyéjének tövises tarlóján fáradtan haladó vándornak mély barázdáktól szántott orcájáról nem töröljük le a munka verejtékeit. Valóban „ide szociális eszmény, szociális érzés, ide szociáll politika kell,"[9]) különben a „rend vagy rendetlenség, élet vagy halál, kereszt vagy vakoló, ember vagy állat"[10]) problémája, a foszladozó, bomladozó régi társadalom válsága: a szociális kérdés oly társadalmi képletben fog jelentkezni, amelyben többé már nem együttható a keresztény gondolat. Nem tehetünk tehát sürgősebb szolgálatot a keresztény civilizációnak, mint ha e kérdést a *szociális kérdést* mindenütt napirendre tűzzük, iránta az érdeklődést felkeltjük és vállvetve odahatunk, hogy ez új vér és petróleum-özön, e modern kénes és dynamitos tűz fel ne perzselje a keresztény társadalmat.[11]) Mert „új erők pattantak ki és sürgetik az élet meg-

1) Prohászka: Kultúra és terror 113. old.
2) Prohászka: Kultúra és Terror, 115. old.
3) Magyar Sion 1896. évf. 486. old.
4) Kultúra és Terror 19. old.
5) Prohászka: Kultúra és Terror 36. old.
6) Prohászka: Kultúra és Terror, 33. old.
7) Vass József miniszternek Szegeden 1927. április 26-án a Kath. Nővédő Egyletben tartott beszédéből.
8) Prohászka: Diadalmas világnézet, 13. old.
9) Vass József miniszternek az 1926. évben tartott Országos Katholikus Nagygyűlésen tartott „Katholicizmus és Politika" c. beszédéből.
10) Prohászka cikke a „Magyar Sion" 1894. évf. 4. old.
11) Prohászka „Mi a szociális kérdés"? c. cikke a „Magyar Sion" 1894. évf. 25. old.

újhodását",[1] a nagy rinascimentot, melyről csak annyit mondhatunk, hogy nagyobb és méltóságosabb kiegyenlítést jelent, „amelyben elismerni és érvényesíteni akarjuk a kis nemzeteket a nagy világmérkőzésben s a kísembereket a gazdasági elhelyezkedésben".[2] Ha a nagy átalakulásra, a fejlődésre, az evolucióknak sokak által naiv rettegéssel fogadott elméletére és szemünk előtt áradó folyamatára gondolunk, akkor az idők változásában és azok meghirdetésében, a társadalom szerkezetének elváltozásában ne lássuk a kegyelet megsértését, lázadást Isten országával szemben, az antikrisztusnak uralmát, hanem tekintsünk Prohászka Ottokárnak az igazság lángolásától izzó igéire: „Az Isten országa nemcsak nem akadályozza az elváltozást, hanem sürgeti annak szerencsésebb kialakulását. Akik azt gondolják, hogy az evangélium fölöslegessé teszi a társadalmi átalakulást, azok sem azt nem tudják, hogy mi az Isten országa, sem nem értik, hogy mi a társadalom. Fölületes nagy szó az is, hogy az egyház egymagában képes megoldani a szociális kérdést; arra ugyan nem képes, hanem igen, az evangélium fogja szolgáltatni az erkőlcsí ideális elemeket, melyeket a szociális kérdés időnkénti megoldásában érvényesíteni kell.[3] De ahhoz, hogy az evangéliumi kereszténység eszméit a tömegekben felébreszthessük, legyen a lelkész valóban született vezére a népnek[4] és ne csak lelki vezére, hanem a „papság mindenütt pártolja azokat az intézményeket és eljárásokat, melyek a munkásosztály javára létbe hívatnak",[5] érdeklődjék a társadalmi bajok pusztítása s az iparosok és munkások s a föld népének szenvedései iránt.[6] *Tág és ruganyos látókörrel,* a tudás világosságával szemlélje a *szociális* pap az életnek, a társadalomnak nagy változásait. Szemlélje, tanulmányozza és — cselekedjék. Cselekvése az alkotó cselekvése legyen. Alkosson, teremtsen intézményeket, törvényeket, mozgalmakat, gerjesztő, élesztő, életet fakasztó erőket, hogy a monistikus világszemlélet „istene", az *anyag,* a materia, a materializmus éjszakája mellett a társadalmakat mozgató, formáló, alakító erők átfogó dualizmusában érvényesüljön a lélek is, a keresztényi ideál, az idealizmus napja. A lélek befogadásának *anyagi feltételeit megteremteni, a gép-embert lelkes emberré stilizálni,* az anyagnak és léleknek társadalmakat formáló határaiban a lélek szerepét kihangsulyozni ez a szociális papnak hivatása, a modern pap szociális szerepköre, aki hivatása magaslatán csak akkor áll, ha nemcsak az egyesnek, de a társadalomnak lelkésze is.[7] Ezért a *lélekbeszállás mellett a pap szálljon a társadalom mélyébe is. Legyűnk és legyetek ti — a magyar társadaiomnak felkent papjai a lelkek — bányászai.* Szálljunk alá, merüljünk a mélybe nagyon mélyre, mert a megkövesedett társadalmi berendezkedések nemtelen rétegei elfödik a mélységekbe szorult ember milliók lelkének nemes fémeit, az emberiség szellemének egén tűndöklő eszmék ragyogásától. Most mélyben szürkül, melynek természete a ragyogás. Fakó lelkek, szint mikor nyertek? Ha bearanyoz titeket és minden intézményen *keresztü! sugaraival átvilágit* a nap; a keresztény ideálizmus napja. A fém fekszik alant, a magasságokban a nap ragyog. Társadalom teremts és pusztits intézményeket, hogy tüzet foghassanak a kiszáradt lelkek. Tüzet a naptól: az ideáltól. Lelkek bányászai a mélybe hát, mert kinek nincs bátorsága, szíve, ereje, akarása, hogy átjárja, áttörje a mélységeknek a társadalmi infernónak dantei köreit, — az nem jut el a Magasságokba soha! Az emberi gondolat, a társaslét átérzésétől terhes lélek a mélységeken át csap fel az Egek felé. A gondolatoknak és tetteknek merész, titokzatosan mély aláivelésével lendül fel erkölcsi lényük a transcendentális Magasságokba.

Prohászka Ottokár, Te szímbólum, tanitsd, vezéreld, kényszeritsed azokat, kiknek nincsen bátorsága, hiányzik náluk a teremtő lendület, hogy alámerüljenek a társadalom mélységeibe és rántsák fel — magukkal embertársaikat — az aetheren át — a csillagok felé.

1) Prohászka cikke a „Katholikus Szemle" 1919. évf. I. füz. 4. old.
2) Prohászka: Kultúra és Terror 41. old.
3) Prohászka: Diadalmas világnézet 1. old.
4) Kingsley mondása.
5) Prohászka: (Dr. Pethő) A papság feladata a szociális kérdések körül, „Magyar Sion" 173. old.
6) Prohászka: „Magyar Sion" 163. old.
7) Dr. Csajka Ernő: Szociális lelkipásztorkodás, „Magyar Sion" 1897. évf. 836. old.

X. évfolyam. Esztergom, 1905. december 31. 53. szám.

ESZTERGOM

POLITIKAI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési árak: Egész évre 10 kor., fél évre 5 kor.
Egyes szám ára 16 fillér.

Alapító:
Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR.

Szerkesztőség: Szentgyörgymező 9. sz.
Kiadóhivatal: Káptalan-tér, hová az előfizetések küldendők.
Hirdetések felvétetnek Busárovits Gusztáv könyvkereskedésében.

A világ Megváltója.

(Dr. P. O.) Láttatok már régi, pergament-kodexeket, melyeket szorgalmas barátok keze irt? Az irás bevezető betüje a legpompásabb aranytól ragyog s élénk tavaszi szinek gyulnak ki rajta; angyalfejek kandikálnak a betüknek öbleiből; mindmegannyi diszes, rozmaringos, tulipános ablakból; mosolyogva integetnek, hogy fogjatok hozzá — olvassátok; biztatnak, hogy az irott gondolat van olyan szép, mint az a szines betü.

Az evangélium bekezdő betüje Bethlehem. Ezt a gyönyörü iniciálét kidolgozta az Isten művészi kézzel; aranyat, égi glóriát pazarolt rá; szineket, zománcot nem kimélt; apró vonásokban, bársonyos, lágy tónusokban *kipontozta benne nagy gondolatait.*

S melyik az a vezető gondolat bethlehemi kinyilatkoztatásában? Az az, melyet az angyal hirdet, hogy megjött s belépett a világba a Megváltó s eljött hatalmassá, erőssé, urrá tenni az embert. Fölséges gondolat; de még fölségesebb a mód, melyet a gondolatot megvalósitotta. Végignézett palotákon, házakon, kunyhókon, sátrakon s fonnakadt a betlehémi barlangon s mondá: Lakást keresek magamnak; no ennél rosszabb nem lehet, tehát ez a legjobb nekem! Végigmustrált tógát, tunikát, vértet, palliumot; végre rongyokat talált s mondá: Ruhát keresek magamnak; no, ennél silányabb nem lehet, tehát ez a legjobb nekem. Azután diadalszekér kellett neki és trón s bejárta az Orienst, a Capitoliumot s a Palatiumot, nem talált; végre azonban ráakadt egy bárdolatlan jászolra s mondá: Ennél hitványabb nem lehet, tehát ez való nekem. S bibor és szőnyeg s koszoru is kellett neki dicsőséges bevonulásához s ismét végigfutott Syrián, Indián és Cypruson, mig végre száraz sarjuval s aljazott szalmával beérte s gyönyörködött ez imperátori diszen. S miután koldusnak, szegénynek felöltözködött s a jászol szalmájára leült, miután a világ lábai alá került s mélyebbre már nem szállhatott: kikiáltatta magát angyalok, próféták, csodák, jelek által annak, a mi volt öröktől fogva, Istennek; proklamációt adott ki az emberiségnek fölszabaditására s fölemelte a szegényt, a rabszolgát; a magasba fölszoritotta a társadalom elnyomott s megvetett rétegeit; minden embert fölmagasztalt az isteni élet magaslatára, — fölébresztette az elcsigázott, *elgyötört embert az istengyermek méltóságának* öntudatára s szabadságot igért s követelt mindenkinek számára az örök életre. S ugyan hogyan s mi által eszközölte mindezt?

Éknek állt be a pogány, hisztorikus társadalomnak alapjai alá; az emberben, akár bíborban, akár rongyban jár, rámutatott az örök értékre; amit eddig értéktelennek, silánynak hittek, annak ő végtelen értékére ismert s igy a szegény a király mellé került, a jászol a trón mellé állt s a barlang a palotát sem nem imádta, sem nem irigyelte. Szóval kifordult az alája csusztatott éktől a világ s Krisztus a kiforditója. Valamint minden reform belülről kifelé tör; valamint a hegyeket nem rakták össze darabokból, hanem alulról emelte fel azokat ég felé a föld alatti erő, ugy a megaláztatott s a föld méhébe s a társadalom legalsó réfegeibe leszállt Istenfia, gyökerében fogta meg az emberiség fáját, alapjai alá nyult e társadalomnak s fölemelte benne mindazt ami alacsony, állatias, elnyomott, nyomorék és rab volt. S ime előléptek azok, kik üregekben, lyukakban, barlangokban laktak, — kik rongyokban jártak s földön, szalmán, szénán, szennyben s piszokban éltek és haltak s azt mondták: mi isteniek vagyunk; mi rabszolgák s zsarnokok csordái nem lehetünk. S tagadhatták-e azt az urak és királyok, Krisztusnak testvérei?! Előléptek a kifosztottak, a kizsaroltak ezrei, kik a kényszer vagy a zsarnokság igája alatt nyögtek s azt mondták: isteniek vagyunk s testvérek; ostorcsapásokkal magunkat ezentul hajtani nem engedjük, hogy palotákat épitsünk másoknak, sőt gulákat sirokul egyik-másik *fenhéjázó urnak, mialatt mi sárból tapasztott vityilókban élünk.* Engedjetek helyet nekünk! nekünk is, testvéreiteknek! Krisztus sürgeti. A szikla hasadékaiból, a patkányok társaságából kiszólit az Isten, ő állt oda be az oduba, hogy kiemeljen minket onnan; ő öltözködött rongyba, hogy lássa a szokás tehetségétől megvakult világ, hogy nem illik az Istengyermekhez rongyokba öltözötten csavarogni a világban.

De nemcsak ez a tipus mozdult meg! Ami nyögött és degradált volt, az mind megmozdult a bethlehemi proklamációtól.

Föléberedtek az élvhajhászat ámoros áldozatai, a nők s a gyermekek, kiknek gyöngeségét taposta az állatias erő. Föléberedtek Babylon ifju és szép *leányai*, kiket ragyogó kocsikon megkoszoruzva vittek Mylittas templomának csarnokaiba, hogy addig

AZ „ESZTERGOM" TÁRCÁJA.

Egyedül.*)

Miért szeretem annyira a csendet?
Miért, hogy szivem folyton sirni vágy?
Ha álmokat szövök s néman merengek.
Miért kinoz a hó szerelmi vágy?
Miért szállnak az égő sóhajok.
Ha kis szobámban egyedül vagyok . . .?

Szivem veresén néman eltünödöm
És álmokat szó lázas képzetem,
Száz bajommal, gondommal nem törődöm,
A mult időket visza-képzelem
S emlékein lelkem elandalog,
Ha kis szobámban egyedül vagyok . . .

Mig Hódad irok egy-két edes verset
Ugyan gondolsz-e néha-néha rám?
Vagy a szivemben bordjam e keservet
Hosszú időkig, — mindörükre tán . . .?
Lázas szivem Érted hiába ver, dobog,
Ha kis szobámban egyedül vagyok . . .?

Mintha a végitélet napja lenne
Szivemben dul a kinok érzete,
Zajong, forr, lázong minden vércsepp benne . . .
— Te vagy szivemnek tördőfője, Te . . .!
Te vagy oka, hogy sirok, zokogok,
Ha kis szobámban egyedül vagyok.

A mult eltünt . . Álmom szetfoszlott régen . . .
A rózsák már mind elhervadtanak . . .
Nem oly hevitőn süt a nap az égen . . .
A tél felhői nem mosolyganak . . .
De lelkem ott van, hol szemed ragyog, . .
Ha kis szobámban egyedül vagyok

Öh, mennyi kéj van e kinos magányba',
Hol mint gyermek zokogom bánatom . . .
S ha olykor-olykor foszlik lelkem álma:
Sirok soká, sirok nagyon, nagyon . . .
Az emlék búja mindig felzokog,
Ha néha-néha egyedül vagyok . . .

Kiruna.*)

Sokszor csodálkoztunk utközben, hogy minduntalan teherszállitó vonatokkal találkozunk, a melyek hatalmas sötétbarna, vagy fekete kövekkel vannak megrakodva. Később aztán felvilágositottak bennünket, hogy mindez a kirunai vasbányáknak, a világ leggazdagabb vasbányáinak terméke. A térképen hiába keresed szives olvasó. Én is összenéztem a legujabbat s a legpontosabbat is, de azon se találtam meg.

Kiruna a modern haladás érdekes alkotása. Olyan, a milyenre legtöbbször Amerikában találunk példát. Két esztendővel ezelőtt még néhány szegényes svéd kunyhó volt csak a helyén, ma egy 4—5000 lakossal biró város hirdeti a munka és szorgalom előretörését. Már messziről látja az ember a hegy oldalában kiemelkedő, modern európai stylusban épült, emeletes épületeit, csinos villáit, a melyek körül már fák, sőt parkok is zöldelnek. S mindez két esztendő leforgása alatt! Tavaly épitették ki a vasuti vonalat a norvég tengerpartig. Narvikig s ez a modern szállitási eszköz ezreket hozott erre a kegyetlen, kopár vidékre.

Alig hogy megérkeztünk, első gondunk volt, hogy alkalmat találjunk a nagyszerü vasbánya megszemlélésére. A vezetőség figyelme külön vonaton szállitott bennünket a domboldalban fekvő városka vizavijához, a félóra járásra fekvő vashegyhez. Este 8 óra volt, de az egész tájék nappali világosságban ragyogott. A hegy aljában megkezdődtek a falépcsők. Néhány száz. Ezeken kellett felmennünk a művelés alatt álló területig. Őszintén szólva, boldognak éreztük magunkat, mikor a három-napi vonaton ülés, a kényelmes, lassu mozgás után végre elpetyhüdt izmainknak is használt vehettük. Az ötlesebbek s a kiket az otthoni koszt vastagabb hájrétegekkel diszitett fel, nem győzték csodálni a fürgeségünket, a mellyel a száz és száz lépcsőnek a nyakára hágtunk. Igaz! kipirultunk bele, lihegtünk, mint egy kisebb kaliberü kovács-fujtató, de nem adtuk volna aranyért, hogy végre módunkban van magunkat alaposan kifárasztani. Mire a hegy derekára értünk, épen 9 óra volt, a mikor — épen szom-

*) Bilkey Ferencnek, a »Fehérvári Napló« szerkesztőjének általunk már ismertetett kötetéből vettük mutatóul e közleményt. A könyv a szerzőnél rendelhető meg Székesfehérvárott.

vissza ne térjenek, mig koszoruik el nem hervadtak. Fölébredt s pancszos hangon áldotta az Istent az a tizezer syriai leány, kiknek jajveszékelése eddig a hieropolisi templom arany boltozatairól visszhangzott és más 10.000, kik Daphne ligetei közepett kristálytiszta folyók partjain lelkűket szennyezték. Fölébredt az emberi érzés, vagyis inkább az isteni öntudat a »luxuriosa Corinthus«-ban s Cyprus rózsás ligeteiben s az undor hidegétől s a jobb ember lelkesülésének hevétől megrezzent a világ, végigpyilalt a szent borzadás Syrián, végig Phoenicia pálmaországán Amon templomáig s Carthago is s ami azon tul van, már uj eszményekről álmodott, álmában meglátta Perpetuát!

Lett uj világ!

Voltaképp pedig a világ nem kesz, hanem tovább fejlik; fejlik azon az uton, melyre Krisztus állitotta; fejlik föltartóztathatlanul azon elvek erejében, melyeket az Ur erjesztőül rejtett az emberiségbe Uj világot akart a Megváltó, azért a régi alá állt s kifordította azt. Leszállt a mélybe, nem hogy magával vigyen házakból barlangba, tisztes ruházatból rongyokba, kulturából troglodita tengődésbe, hanem azért szállt le, hogy azokat, kik ott lenn senyvednek patkányok közt, fölhozza s azokat, kik a szenvedély karjai közt elvetzenek s elhervadnak kiszabadítsa. Leszállt a mélységbe, nem hogy csitítson s hirdesse, hogy igy van az jól; hanem hogy ébresszen s arra a belátásra segitsen hogy az igy nem mehet tovább. Leszállt a mélységbe nem hogy az érzéketlenség tompa mámorát ontsa a degradáltak verszegény ereibe, hanem hogy világosságot gyujtson verőfényes, szuró világosságot s megvilágitsa vele a szenvedély s a bün által megbecstelenitett embernek tarthatatlan állapotát.

Ez a bethlehemi bemutatkozás tehát egy világprogramm! Ez a jászol diadalszekér; rajta ül az Istenfia, az emberek testvére s mikor megindul, magával sodorja mindazt, aki szegény, aki szenved, aki nyomorult, mindegyik fölemeli fejét s az Istengyermek jussát követeli erényben épp ugy, mint hozzá méltó életben, földet s eget kér!

A pápa költségvetése és a Péterfillér.

A legutóbbi évek folyamán a katholikus világ bizony nem fejtett ki valami nagy buzgalmat a kereszténység fejének anyagi támogatásában; áldozatkészsége mintha lelohadt volna, sőt mi több, a pápának bizonyos körök részéről rendesen adományozni szokott összeg is már kisebb arányokat kezdölteni.

Látván a nagy hidegséget, közönyösséget, azon töprenkednek: hogy is lehet az, hisz a katholikusokat napról-napra bensőbb és szorosabb kapocs füzi a szentszékhez; az előbbi évszázadokban nem érdeklődtek annyira az emberek a pápa személye s az ő egyházkormányzata iránt, nem fektettek oly nagy súlyt politikai és magánéletére mint manapság, midőn a különböző nyelvü lapok révén sok mindenféléről szerez tudomást az olvasó, többi között azokról az ügyekről és eseményekről is, melyeknek szinhelye a Vatikán és az örök város.

Mindenütt csak lelkesedéssel, örömről beszélnek X. Piusról, mindenki csak dicsérettel emlékezik meg róla, képe majd minden kath. család szobáját disziti, sokan — s köztük a mi magyarjaink is — nem retteznek a Rómába való zarándoklás fáradtságos-munkájától, mert ereikben kath. vér pezseg s Péter sziklájától soha elszakadni nem akarnak. S mily boldogok, mikor az áldásos lelkü Szentatya, a szegény családból származó, de a világ legnagyobb méltóságát viselő férfiunak szent áldásában részesülnek!

Azonban ez az dicséret ugy látszik csak puszta szó, mert tettekben nem igen nyilvánul. S épen ez a baj, hogy a katholicizmus sok helyütt, s fájdalom nálunk is, nem a tettek, hanem az üres szavak katholicizmusa.

A kath. világ legnagyobb reszenek mintha még fogalma sem volna a Péterfillérről, nem ismeri annak célját, nem tudja kellően mérlegelni a szentszék óriási kiadásait, a pápa financiális viszonyait.

Mi a Péterfillér? Mint a neve is mutatja, bizonyos pénzbeli adomány, melyet a világ katholikusai közadakozásból szent Péter utódjának felajánlanak, hogy a kath. egyház kormányzásához szükséges intézmények fentartásához ők is hozzájárulhassanak.

A Péterfillér nevével már a középkorban is találkozunk. Nagy sz.-Gergely pápa idejében különösen Anglia kath. népe segélyezte filléreivel a pápát, sőt királyai, mint pl. Nagy Kanut, kötelezővé is tették a segély megadását; a legujabb időben főleg IX. Pius óta a Péterfillér teljesen az egyesek önkéntes jó s áldozatkészségétől függő adomány.

1870. szeptember havaban az egyház ellenségei Rómát elfoglalták. A pápa erkölcsi fogoly lett; birtokaira lassankint az olasz kormány tette rá kezét és világi fejedelemsége megszünt tényleg, de nem jogilag létezni. A pápa egyedül a Vatikánra van szoritva, Olaszországot el kellene hagynia, ha a kereszténység Péterfilléreivel nem segitené. Méltán mondja Segar: »Ki a pápának ad, Istennek ad, kinek ő a helytartója.« A fejedelmek között egyetlen, ki gyermekeinek önkéntes adakozásából él, mert más fejedelmek elvesztvén trónjukat, nem részesülnek oly tisztelet és ragaszkodásban, minővel uralkodásuk alatt birtak.

Az egyház ellenségei tagadják, hogy a pápa fogoly és azt mondják, hogy bátran kimehet a Vatikánból. De jegyezzük meg: a pápa tartozik esküjénél fogva nemcsak az egyháznak jogait, hanem méltóságát is védeni; már pedig ha kimenne az utcára, személyét inzultálásoknak tenné ki. Mert ha a nép ugy bánt IX. Piussal temetése alkalmával, mire nem vetemednék az élővel, kit az antikatholikus, szabadkőmüves, szociáldemokrata stb. lapok szóltében gyaláznak. Ha kimenne elismerné és helyeselné a történteket és esküszegő lenne. Ezt sem IX. Pius, sem XIII. Leó nem tették s X. Pius sem fogja tenni soha.

Elég e fájdalmas és lesujtó dologból. Lássuk csak röviden, melyek X. Pius kiadásai? A pápai államháztartás a következőkről számol be

A pápának magáncéljaira 500,000 lira áll rendelkezésére. Ebből a félmilliónyi összegből rendesen az uralkodóknak és más magasabb személyiségeknek szóló ajándékok térülnek meg melyek elől a pápa, mint a kath. világ legfőbb fejedelme, nem zárkózhatik el. Saját személyére nagyon keveset költ. XIII. Leo 5 lirával elégedett meg naponkint. X. Piusnak még annyira sincs szüksége.

700,000 lira a Rómában lakó kardinálisok fizetésére forditattik évenkint, s ha meggondoljuk, hogy egyesek közülük még equipage-t (lófogatot) sem tarthatnak, mert szerény fizetésükből ily luxust nem üzhetnek, az összeg nagysága egy cseppet sem ejti gondoikozóba az embert. S az is tudvalevő dolog, hogy a bibornok nem elégedhetik meg pl. egy káplán vagy plébános jövedelmével, mikor representálása nagy összeget igényel s más jövedelme nincs.

Továbbá, mivel mint emlitettük, az olasz szabadkőmüves kormány IX. Piust birtokaitól galád módon jogtalanul megfosztotta, azóta 460.000 lirát fordit a pápa a szegény olasz egyházmegyék és plebániák fenntartására is. Roppant nagy kiadással járnak azonkivül az egyes jogkörébe vágó s tenhatósága alá tartozó templomok és paloták, azoknak gondozása, személyzeteinek javadalmazása stb. Az a kiadás meghaladja évenkint az 1.800,000 lirát. Magának a szent Péter templomnak fentartása s szolgaszemélyzetének javadalmazása évenkint 160,000 lirába kerül.

Hol van most az államtitkárság, a kongregációk az ő hivatalnokaikkal? Valóban fel nem fogható, hogyan tarthatja fenn a pápa az ő »miniszteriumait« mikor csupán csekély egy millió lira áll e tekintetben rendelkezésére. Az emberbati nap lévén — az egy heti munka után szünet kezdődik. Éjjel-nappal dolgoznak a bányában, de szombaton megszünik a dinamit-bombák robbanása, a kalapácsok zuhogása, a vonatok még csikorogva, erőlködve nagy ivben vonulnak föl-felé, de a munkások sietve sietnek le egy heti munka után pihenni. Az északi népek kérlelhetlen szigorusággal betartják a vasárnapi munkaszünetet.

Érdekes volt ezt a bányász népet szemügyre venni. Marcona, sötét alak valamennyi. Csupa izom és erő mind. A mellett valami bágyadt fény lobog a szemeikben. Nem tudom, a nehéz testetlelket ölő munka, vagy az év háromnegyed részében nélkülözött világosság hiánya okozza-e, de a mellett hogy imponálnak az erejükkel, másrészt részvétet keltettek bennünk. Önkénytelenül jutott az eszembe: milyen lehet ezeknek a szegény embereknek a lelkiállapotuk? Vannak-e vágyaik, szárnyaló ideáik? Fürdik-e a lelkük a lélek tiszta boldogságának verőfényében, vagy pedig eltompul minden érzésük a csak a mindennapi kenyérért való küzdelem állati erőfeszitését érzik? Pénzt szerezni s azután elmulni gondolat, álom, ábránd nélkül? Hisznek-e egy boldogabb, szebb világban, a hol a lélek tiszta virágai édes, el nem muló gyümölccsé érlelődnek? A szük lépcsőkön egymás mellett kellett volna elmennünk. Nem volt türelmük kivárni a kényelmes lassu menést, hanem nekivágtak a hegyoldal meredek, alig járt oldalának s valami gyermekes örömmel rohantak lefelé, Kirunába. Hogyne! szombat este van s holnap vasárnap lesz, a pihenés napja.

A vashegyet ne gondolja senki valami különös jelenségnek. Épen olyan, mint a többi, csak a szine sötét. A sziklák rétegesek s igy könnyen szakadnak darabokra. Velünk jött néhány fiatal svéd mérnök s azok szivesen magyarázgattak mindent, a mire kivánciak voltunk. Maga a hegy s éve ismeretes a világ előtt. Akkor fedezték fel, hogy a világ vasércben leggazdagabb bányája, melynek vastartalma változó ugyan, de a legmagasabb százalék a 72%-ot is eléri. A vasércet tartalmazó közet sulya 760 millió tonna. Ebből évenkint másfél millió tonnát, vagyis 15 millió métermázsát aknáznak ki s szállitják vasuton, hajón délnek, vagy fel észak felé, Narvikba. Onnan hajón Belgium, Hollandia, Németország és Anglia vasbányáiba kerülnek, ott kiolvasztják a vastartalmat s feldolgozzák. Az eddigi üzemtervek szerint legalább 200 esztendeig eltart még a kiaknázás. A kirunai bánya közelében van még két másik ilyen vashegy, az egyik 18, a másik 10 millió tonnát nyom. Két év előtt, a mikor még a vasut nem épült meg, iramszarvasfogatokon szállitották tova a vasércet. Körülbelül 1000 ember dolgozik állandóan a bányában s vannak köztük, akik 8 koronát (12 magyar koronát, is megkeresnek naponkint. A bánya azonban csak akkor lesz igazában értékes, ha a vasércet már ott'a helyazinen fel tudják dolgozni s nem lesz szükség arra, hogy a vasércet $^{6}/_{8}$—$^{8}/_{8}$ % salakot is elazállitsanak. A legnagyobb hiány az, hogy Svédországnak hincs vagy csak nagyon csekély a kőszénbányája. A mit fölhasználnak, külföldről szállitják. A bányászathoz a villanverőt megtalálnák még a természeti erőkben, a gyakran előforduló vizesésekben, de a vas kiolvasztásához szükséges óriási mennyiségü szenet mégis csak külföldről kellene szállitani. Az egész telep egyébként egy részvénytársaságé, a mely a földterületet maganosoktól vásárolta össze, 1000 koronás részvényeken alapult, a melyek ma már 3300 koronát érnek.

Magán a bányán semmi látnivalót nem találtunk. Olyan mint akármelyik müvelés alatt álló kőbánya. Bennünket, az ifjuságot azonban a hegy legeslegteteje érdekelt legjobban, a mely körülbelül 300 méter magasságig emelkedett. A vállalkozóbb szellemüek rögtön készek voltunk a megmászására. Nem mondom, hogy valami kényelmes mulatság lett volna a durva, meredek, sok helyen sikos sziklalapokon felfelé kuszni. Bizony nem egy helyen a négykézlábmászás tudományához kellett fordulnunk, a melyet pedig a pendelyes ifjuságunk óta meglehetősen volt már alkalmunk el is felejteni. De hát Kirunában járni s a vashegyet meg nem mászni, olyan szégyenfoltnak tartottuk volna a magyar hirnévre, a mit semmiféle bagoly-szappannal lemosni nem lehet. Szegény mérnök barátaink bevallották, hogy ők már esztendő óta nem járták meg azt az utat — mert hát kisebb gondjuk is nagyobb, minthogy ilyen nyaktörő vállalatra szánják a fejüket. De a mi kedvünkért, meg mivel társaságunk egyik ifju hölgytagja is résztvett a ritka szórakozásban, ők se maradtak el tőlünk. Ott fönn aztán a svéd zászló tövében élenekeltük a magyar hymnust, a Kossuth-nótát, kigyönyörködtük magunkat a

EMLÉKEZÉS

Irta: Dr. KENÉZ BÉLA egyetemi tanár, országgyülési képviselő

A dicső emlékezetű Püspökkel az első nemzetgyülés idején kerültem közelebbi ismeretségbe, mint Vele egy pártba tartozó képviselő. Boldog vagyok, hogy ebből az időből magam is egy szemernyivel járulhatok ama mozaik-lap összeillesztéséhez, amely élete apróbb epizódjainak feltüntetésével is az ő fényes alakját lenne hivatva visszatükrözni és az utókor számára megörökiteni.

A háboru utáni földreform alaptörvényjavaslatának előadói beszédét 1920. november hó 4-én mondtam el. Az anyag nagy terjedelme és a tárgy korszakos jelentősége miatt a beszéd körülbelül két óra hosszáig tartott. Mikor bevégeztem, Prohászka hizelgő szavakkal üdvözölt s elmondta a következőket: a hosszura nyult több idézetet és adatot tartalmazó beszéd folyamán egyes képviselőtársaim nem akarták elhinni, hogy pusztán emlékezetből jegyzet nélkül beszélek. Hogy a való ságról meggyőződjenek néhányan, köztük Túri Béla, a jelenlegi esztergomi kanonok-képviselő, óvatosan fölmentek az előadói szék mögött fölmagasló elnöki emelvényre s onnan megállapitották, hogy az előadó előtt bizony csakugyan nincs egy szelet papiros sem. Mikor ezt az észleletüket velem közölték, — folytatta Prohászka — mindjárt mondtam én nekik, mint az effélékben járatos szakértő, hogy ha te egyszer beszédedet az agyadban szépen átgondolod, — nincs akkor neked annak elmondásához semmiféle jegyzetre szükséged.

Egy másik, ugyancsak hálával őrzött emlékem Róla a következő: egy kedves és igen érdemes barátom leánykáját a Notre Dame de Sion budai intézetébe nem akarták fölvenni, mert későn jelentkezett s minden hely be volt töltve. Elpanaszolom az esetet Prohászkának, aki jóságos mosolyával bólintva ennyit mondott: „Nehéz dolog, de nekem talán megteszik, hogy még egy ágyat állitanak be. A kedvedért magam beszélek a Főnöknővel." Mondanom sem kell, hogy Prohászka szavának állt s az illetőt föl is vették. S ez esetben is, mint annyi másban, az Isteni Gondviselés jóságának volt a szentéletü, áldott lelkü Püspök a földi végrehajtó eszköze. A leányka, akiről itt szó van, azóta teljes árvaságra jutott s a Sionban tanult ismeretek segitségével keresi meg mindennapi kenyerét.

AHOGYAN ÉN ŐT LÁTTAM...

Irta: POÓS REZSŐ apátplébános Budafok

Száz szót kell elhajítani, míg egy-egy szépre faragott szó kerül kézbe, mely némileg megfelel, bár talán csak akkor lesznek majd meg az igazi szavak, melyek hozzá illenek, ha majd mégegyszer eljő.

Theologus, filozofus, geologus, sociologus, költő, tudós, püspök, biretumos Apolló,

mondjuk, s ez mind nem Prohászka Ottokár. Ő több. Kopott ruha, vidám lélek; esernyő és breviarium nem elég; övé volt a görög bölcs sóvárgott kalokagathiaja, nem elég; daliás férfi, mélységet sugárzó homlokon főpapi szelidség, nem elég, nem elég. — A mértéket, mellyel őt mérni kell, maga állapította meg.
Steiner Fülöp volt a székesfehérvári püspök, mikor az esztergomi spiritualis Prohászka Ottokár Székesfehérvárott Szent István ünnepén a szent beszédet tartván igy állapította meg Szent István mértékét: Óriási férfiu ez, mert végtelenbe nézett és örökkévalóságba tört.
Nem öl, nem kilométer, nem száz év vagy ezer, hanem végtelenség és örökkévalóság: valóban nagyszerü mérték s Ottokár püspök kibirja e mértéket.

*

Minden kicsiség mellé meghuzta a koordinátákat, melyek a végtelenbe kapcsolják. A sárréten menve a vasuti töltésen szembe a lenyugvó nappal végtelen távolság nyílott előtte, s az üres madárfészek kimondhatatlan dimenziókat öltött szeme előtt egyik irányban a végeláthatatlan kicsiségek s másik irányban a kimondhatatlan nagyságok felé. Láttam állni a Hüvösvölgy tisztásán az erdő felé fordulva, kezében könyv volt; mozdulatlanul állott. Az erdő susogott. Egyszerre csak eltünt az erdő visszafelé, amikor pagony volt; amikor még nem volt; amikor tengerfenék volt; amikor semmi sem volt. És előre: hova lesz a pad, melyen ott két fiatal ül; hova lesznek a fiatalok; hova lesznek a fák; hova lesz a nap, mely most verőfényt önt; s a föld is hová lesz egyszer? ... Az Aachensee még itt van s minap láttam a kis csermelyt Mühlauban, mely mellett együtt álltunk és nem győzte nézni habjait, milliomtalan fehér pezsgő atomját. Egyelőre minden megvan s ő a másik oldaláról nézi a végtelenséget, az igaziról, ahol a szebbik része van, holott innét is csak azt nézegette. És mindig a végtelent látta, amely minden mögött ott van, akár a gyóntatószékben ült, akár a szószéken állott vagy esti szürkületben a fehérvári szegényeket látogatta.
És nézvén tetteit, vagy irásait olvasván, mindenki úgy érezte, hogy századokkal megelőzte korát, melyben nem fért el, holott a homályoknak egyszerü titka van: a végtelenségbe nézett.

*

Egyszer nehéz szívvel Rómába ment. Itthon ugyanakkor mindazok, akik Őt tisztelték és szerették X. Pius pápa levelét olvasgatták, melyet egy igen előkelő magyar főpapnak irt: ... és ha kedvelt fiunk Ottokár püspök Rómába jön, itt a szeretetnek és tiszteletnek olyan megkülönböztető jeleivel fog találkozni, melyek alkalmasak lesznek arra, hogy az ő megsebzett szivére irt nyujtsanak. A camera caritatisban találkozott a pápa és a püspök, szent Péter és szent Pál, s mit tudjuk mi, mi történt ott akkor. Miután szent Pál, az apostol, megmutatta magát az örök Péter. nek, szükségesnek találta, hogy megint magával találkozzék és elment San Pastore-ba-San Pastoreba, mondom, ahhoz a pirosruhás ifjuhoz, aki ő volt husz és egynehány évvel azelőtt, mikor készült. Mit mondott egymásnak a pirosruhás kispap s a lilaruhás püspök a husz év távolságán, e prizmán keresztül? Mi itthon csak azt éreztük, hogy ő akkor is a legnagyobb messzeségeket látta s az örök történések leg-

titkosabb kapcsolatait, s ehhez képest milyen értéktelen és üres minden emberi vonatkozás.

*

1926 év őszén a budatétényi missiósház erkélyéről nézte a naplementét. Szótlanul ült és mindenki hallgatott. Jaj de szép naplemente volt. A szótlan néző, messze néző püspök, lábai alatt virágos kert, a messzeségben az öreg Duna, melynek vize sohsem folyik el. Odaát piroslott Petőfi rónasága és a soroksári templom tornyán csillogott a kereszt. Mellette ült a missiósház feje és a pogány Turán meghóditására készülő missionáriusok álltak mögötte. Mindenki hallgatott.
A püspök ott ült és mindenki érezte, hogy messzire eltávozott. A test fáradt volt s a karosszékben pihent. — Hányszor ment el olyan messzire, hogy más mindenki lemaradt melőle és csak sejtelmekkel erőlködött utánna oda, ahol ő még látott, és ki tudja, hogy mennyivel látott annál is tovább, mint amennyire sejtjük, hogy ellátott. Ott Budatétényben minden sejtelemnél messzebbre nézett s némasága hasonlitott a hegyéhez. A végtelenséget éreztük.

*

Addig nézett a végtelenbe és addig töltekezett vele, míg a mulandó edény többé nem birta. A test, amely hordozta, melyet nem kimélt, melynek széthullását erős akarata s némi emberi, bölcs, jóságos orvosok tudománya ideig-óráig akadályozta, nem birta tovább. Nem volt agg, nem volt elerőtlenedett, nem volt gyenge. Minden arcképét, mely gyarlóságot rögzít, össze kell törni, mint sértést. Csak egyetlen egy maradjon meg, az, amelyiken daliás örök ifjuságában a végtelenbe néz.

PROHÁSZKA OTTOKÁR A FOLYOSÓN

Irta: ORBÓK ATTILA v. országgyülési képviselő

Aki csak egyszer hallotta beszélni Prohászka Ottokárt, a püspököt, az soha többé nem felejtette el csodálatosan lendületes hangját, kifejező gesztusait, mélységes gondolatait, stilusos főpapi alakját, amely a székesfehérvári kathedrális megihlető hangulatában, mint a megelevenedő eszme szimboluma tünt elő a szószéken a hívek seregének.
Aki csak egyszer hallotta beszélni Prohászka Ottokár *képviselöt* az élet reális gondjainak, a törvényhozásnak házában, ahol nem csak hitben és lélekben vele érző rajongókkal állott szemben, hanem más meggyőződést valló politikusokkal, ellenpárttal is, (akiknek megadatott a ritka szerencse, hogy polemizálhattak Vele s ily' módon észrevétethették magukat,) annak is felejthetetlen élmény volt a püspök-képviselő mindenkit lenyügöző bölcs érvelése, kiméletes türelme a gyengék irányában, megvetése a politika kalmárjaival szemben, akiket perzselő lángszavakkal ostorzott — és végtelen szeretete, amellyel a magyarságot dicsőitette.
Prohászka képviselő harcos politikus volt, de mégis magasan felette állott a napi

politika apró, személyes torzsalkodásainak, a párttörekvéseknek, amelyeket mindenkoron, — a legőszintébb meggyőződés mellett is, — az uralomvágy is motivál. A törvényhozás házában is az volt, ami a templomban: a krisztusi szeretet apostola, a bűn ostorozója és a hazáját szerető igaz magyar ember, aki a nemzeti közösség hatalmas érdekeiért sokszor kimélet nélküli őszinteséggel állta útját ártó törekvéseknek.

Az első nemzetgyűlés idején, amikor még a lelkek a forradalmi indulatok hatása alatt állottak, sok olyan képviselő kapott mandátumot tájékozatlan tömegektől, aki nem annyira eszméket, mint inkább tömegindulatokat, nem annyira politikai gondolatokat, mint inkább forradalmi indulat-jelszavakat képviselt.

Mint minden forradalmi korszakban, ezekben az időkben is szivesebben magyaráztak félre hatalmi érdekből nagy eszméket, semhogy megérteni igyekeztek volna. Akadtak sokan, akik Prohászka Ottokárnak, »a keresztény Magyarország« apostoláinak tanitásait is egyszerü indulat-jelszóvá igyekeztek deformálni.

Aki csak egyszer látta Prohászkát a parlament folyosóján, az az első pillantásra megállapíthatta, hogy milyen magasan felette állott ő képviselő-társainak, az egész t. Ház megbecsülésében is. A képviselő urak mókáznak egymással. Az apró kis pártvezérecskék, klikk-főnökök összebujnak a párttagokkal, súgnak-búgnak. A minisztereket ostromolják és szűk kört fonnak körülötte, hogy ne menekülhessen a kérdések és kérések elől. — Prohászka a püspök-képviselőnek nagy tábora volt mindig, — neki és Apponyi Albert grófnak.

De milyen tanulságos volt az őt körülvevő csoport elhelyezkedése.

A püspök-képviselő a dunapartra néző, úgynevezett keresztfolyosón szokott állani — mindig egy ablakmélyedésben. Előtte széles, nagy félkörben a politikusok. Jó néhány lépés távolságra tőle. És a miniszterek, államtitkárok, pártvezérek is a szürke képviselők sorában . . . Folyt a beszélgetés, a vita körülötte, halkan, disztingváltan. De akárki beszélt, akármiről volt szó, az ő megjegyzéseire lestek. És ha valamit mondott, — csak egy mondatot, megjegyzést — annak az emléke maradt meg legtovább. Egy-egy megjegyzése ma is él. Pedig aznap, ugyanazon a folyosón képviselők, államtitkárok, miniszterek hány és hány megjegyzése, ötlete röppent el! . . .

Egyszer — egy ilyen folyosói beszélgetés közben — egy demokrata a »kurzus« szót használta. A püspök-képviselő nagyon haragudott erre a kifejezésre és joggal, mert ez a meghatározás egy kalap alá vont forradalmi törekvésü politikai kalandorkodásokat nagy nemzetmentő eszmékkel.

A püspök-képviselő szeliden megjegyezte:

— Kedvesem, miért nevezitek ti kurzusnak a keresztény társadalom vezető szerepét? Magyarországon ezer éve van kurzus. És remélhetőleg az lesz a további ezer év alatt is! . . .

Egyik hatalmas parlamenti beszédje után egy liberális képviselővel volt emlékezetes párbeszédje.

Az illető gratulált a püspök-képviselőnek:

— A legnagyobb szónok vagy kegyelmes Püspök uram, — mondotta, — akit

valaha hallottam. Csak az a kis idegenes akcentusod ne lenne . . . A a-t kissé á-nak mondod . . .
Prohászka mosolyogva válaszolt:
— Evvel a kis akcentussal tartozom a származásomnak. Csak ennyi van bennem ami nem magyar,
Igaza volt Prohászkának, Csak az a kis akcentus volt benne idegen. Egyébként magyar volt minden izében, — szeretetében türelmében, bölcsességében, lángoló hazafiságában. Magyar volt és harcos keresztény — mert magyar vonás bátran, őszintén, tántoritatlanul vallani hitünket.
Nemes ciceroi alakja eltünt a sir örök sötétjében.
De aki csak egyszer hallotta beszélni Őt, vagy csak egyszer látta a folyósón, ahol vitáztak, anekdotáztak diskuráltak körülötte, ő meg hallgatagon állt — s mégis mindenki reá figyelt, — az soha nem felejtheti el őt.
Ritka szép, méltóságteljes, szinte szigoruan konok s mégis krisztusi szeretetet sugárzó arcu férfi volt,
Nem láthatjuk többé hallgatagságában is szónoki, beszédes alakját, nem hallhatjuk többé nagyszerü szónoklatait, amelyekben igazán csak az a kis akcentus nem volt magyar.
De emléke él és világit szivünkben. És élni fog, míg az enyészet végleg fel nem morzsolja az utolsó papirlapot is, amely irásait őrzi.
Mert azon ritka nagy szónokok közé tartozott, akiknek beszédei tökéletes irói alkotások is, amelyek elmondatlanul, olvasva is hatnak előrevilágitva az eljövendők sötétjében is.

PROHÁSZKA OTTOKÁR MINT SZÓNOK

Irta: MÁTRAI RUDOLF főrend, a ciszterci rend székesfehérvári Szent István reálgimnázium főigazgatója.

Az ihletett szónok ajkán a kor lelke szólal meg. Az ihletett író tolla a kor örömének, fájdalmának, vágyának, sóvárgásának, igényének reflexe. A kor lelke valamennyiünk lelkében benne szunnyad, de nem tud mindenütt alakot ölteni. Ehhez művészi ihlet kell. Aki ezt a közös érzést dalba foglalja, az lesz a kor költője, aki rendszerbe szedi, az lesz a kor tudósa, aki a fórumokon élő szóval hírdeti, az lesz a kor szónoka. Prohászka Ottokár megjelenése a szószéken azért vált korszakossá, mert a transzcendentális táplaléktól elidegenedett, kiszáradt, megmerevült, etikai aszályban szenvedő lelkekben lüktető mozgalmasságot, a magasabb, a végtelenbe kívánkozó értékek iránt érdeklődést ébresztett. Prohászka a dolgok legmélyére ereszkedő eszmélkedés, az igazságot kikristályosító, hosszas elmélkedés, mélységes filozófiai erudició megszerzése, a pozitiv tudományok gondos áttanulmányozása után jelent meg a fórumon, Szónoki tehetségének varázslatos erejével, gondolatainak merészségével és gazdagságával, filozofiájának mélységével, stílusának eredetiségével és

tartalmas ragyogásával, szívének sugárzó melegével, lelkesedésének tüzével, a szívekbe hatoló hangjának vígasztaló színével hamarosan kiolvasztotta hallgatóinak lelkéből a kor közömbös, fagyos hangulatát. Az égi magasságok felé lendülő eszmék szépsége, az előadóművészet faszcináló ereje, az érzés kultuszának rég óhajtott filozófiája, a régi igazságok új fogalmazása, a nyelv széles, színes skálája sűrű tömegeket vonzottak Prohászka Ottokár szószéke köré. A szónoklat, az előbeszéd volt Prohászka Ottokár igazi eleme. Az előadóművészet volt lelki kincseinek igazi közege. Mint a tündöklő kék azurban a sasok, ugy szárnyaltak a nagy mélységekből fakadó igéi a magasságok felé. A beszélő Prohászka hallgatóival egy misztikus egységbe olvadt. A sokszorosan átmeditált eszme a retorika minden szépségével felruházott szavakban öltött testet, a gondolatok páratlan gazdagsága öntött lelket, a gesztus lendülete méltóságot, a szemek sokcsillámu fénye meggyőződést. A szónok lelkéből titkos erő áradt a hallgatók lelkébe. A szemekben csillagfény gyult ki, az arcokon a lelkesülés pirja ömlött szét és eltünt az élet keménységének az árnyéka. A hallgatók a szónok eszméitől áhitatra gyultak, a szónok pedig a mélységes, lehelet nélkül való hallgatásból, a szemek felcsillámló fényéből erőt meritett.

Prohászka püspök szava édes volt, mint a szellő, mely végigsimitotta a völgy ibolyáit és magával hozta azok édes illatát és hallgatói gyönyörrel fürösztötték meg lelküket ebben az édes illatban. Beszédmüvészete, nagy skáláju erudiciója, csodás nyelvképzelete, lelkének a szavakon kivillódzó derüs ragyogványa müvészi krizanthemummá nemesitette a paraszt zsályát: az evangelium szent egyszerüségét.

Prohászka Ottokár szószéke körül a nagy, magába szálló, az események után vágyódó, szent csend virrasztott. E néma csendben élet és halál, föld és ég, hit és tudás, érfelem és képzelet, teremtés és elmúlás, evangélium és természettudomány, kultúra és terror, fény és setétség, anyag és szellem, parány és végtelen, enyészet és örökkévalóság sorsdöntő kérdései rezdültek át a hallgatók szivén. Az élet misztikuma remegett ebben a feszülő csendben. Ennek az élet-misztikumnak felelt Prohászka, ihlet-élményének gazdagságával, gazdag tudat-tartalmának kozmikus kiárasztásával. Ismereteinek és olvasmányainak kincses tárházával úgy bánt, mint a méh a virággal: mámorosan dúskál benne s midőn tovább száll, magával viszi a virágport, hogy rejtélyes műhelyében a maga mézét szűrje le belőle.

Nyelve olyan, mint a magyar himzés remeke, a szépség mellett van benne erő is. Igéiből kicsendül az élet beleérzése a szürke theoriákba. Gondolatmenetében nincs tervszerű rend, egyensúlyozott kompozició, eszthetikai nyugalom. Inkább lávaömlés az, mint szabályos gondolat-kristályok kialakítása, inkább gondolat-geyzirek, mint a retorika szabványai szerint készült mondatok, inkább meglepő fordulattal zuhogó hegyi patakok, mint egyforma méltósággal hömpölygő folyamok.

Csodálatos, szuggesztív erejük volt ezeknek a lélekből kigördített gondolat-szikláknak. Nem volt bennük dogmatikus fejtegetés, explicite moralis fejtegetést sem tartalmaztak. Prohászka szive sohasem keményült erőszakos szóra. Sohasem volt zordon hitének fensége. Felemelően áradt beszédéből a bibliai igazság, szépség és jóság. Képzelete gazdagon villogott, mint hullámzó vizeken a napfény. Szavaitól átmelegedett a hallgatók szive és mikor a templomból távoztak, jobb és több embernek érezték magukat.

Prohászka Ottokár beszédei lepörkölték a lelkekről a közönyösség penészgombáit. Ihlető szavával becsalta az embereket az ideálok világába. A fásult lelkü emberekkel megértette, hogy az élet tele van csengéssel, fénnyel és melegséggel. Leoldotta a lelkekről a denevér-karmakat és rákötötte az új tavaszt hirdető pacsirta-szárnyakat. Ezek a szárnyak azután elvitték az embereket a templomba, a gyóntatószékekbe, az Úr oltárához. Megteltek a templomok, sűrű sorokban álltak a gyóntatószékek körül és önmagára eszmélt a katholikus öntudat. Prohászka Ottokár ihlető szavára megszületett a magyar katholikus renaissance.

TÁJÉKOZTATÁSUL S AJÁNLÁSUL

Irta: PROHÁSZKA OTTOKÁR

Cime szerint e könyv a modern ember cimére szól. Ennek a modern embernek lelke ugyanis bele van bonyolódva a kritika kusza hinárjába, szíve pedig tele van kishitüséggel, kétellyel és hűtlenséggel Isten s Anyaszentegyháza iránt. Azért még igy is szeretne hinni, de azt mondja, hogy nem bír s körülnéz mintha keresne valakit, aki segítsen rajta. Meglehet, hogy legtöbbször némán szenved; de gondolom, hogy találóan jellemezné lelki nyomorúságát s jobb vágyát, ha amíkor szólni akarna, ajkára adnám ezt a két szót: „csodát kérek!"

Igen, ez az; csoda kellene neki, hogy higyjen s megenyhüljön. Föl ís panaszolja hébe-korba, hogy ugyan miért nem csinál az Úr Isten csodát, még pedig most, — most, mikor annyi a hitetlen s hűtelen, — no meg azt is gondolja még hozzá, — mikor annyi a tudós ember, a ki azt a csodát alaposan meg is tudná vizsgálni s mondjuk, hitelesíteni! Ha most tenne az Isten csodát — igy folytathatnám gondolat- és érzelemmenetét, — akkor természetesen ő is hinne s hinne az olyan készséges, magától értetődő hittel, melyben meg is nyugodnék.

Hát olvassák ezek a mi lelki betegeink e könyvet, olvassák el épen ők, kik a kétséget isszák s a hitet azért mégis szomjazzák, Modern cso-

AZ OLTÁRISZENTSÉG ÉLÖ CSODÁJA.

LATEAU LUJZA ÉLETE

(Született 1850. jan. 30-án; — meghalt 1883. aug. 25-én.)

NÉMETBŐL FORDITOTTA:

BILKEI FERENC

SZÉKESFEHÉRVÁRI FELSŐVÁROSI PLEBÁNOS.

TÁJÉKOZTATÓ ÉS AJÁNLÓ BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA:

PROHÁSZKA OTTOKÁR dr.,

MEGYÉSPÜSPÖK.

SZÉKESFEHÉRVÁR.
NYOMATOTT DEBRECZENYI ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1919.

dáról szól e könyv, mely Európa szívében, a legnagyobb nyilvánosság szine előtt történt. Csodáról szól, mely felverte a hitet, a kereszténységet elvből tagadó fölvilágosodottság békéjét. — mely kihivta a tudományt s tudományos „fegyelmit" kért maga ellen. Ezt a „fegyelmit" aztán az egész világ szine előtt le is folytatták az akkori még csak liberális, de még el nem zsidósodott sajtó frenetikus lármája közt s lefolytatták a lármától meg nem tévesztve a legnagyobb tárgyilagossággal és . . . fényes kiderítésével a természetfölötti elemnek, az Isten újjának!

Olvassuk el e könyvet mindnyájan, mi hivők is, hiszen az Isten szól belőle a lelkekhez, úgy ahogyan ő szokott, a maga nyelvén, a természetfeletti tények s az azokban kifejezésre juttatott keresztény igazságok nyelvén. Szól világot legyőző hitről és békességről a kristálytiszta leánylélekben, szól helyettesítésben vállal szenvedésről, azután elegettevő s engesztelő szenvedésről, szóval a krisztusi kínszenvedésnek szelleméről; szól nagy szentségről, szeretetről s áldozatkészségről, milyet Isten nevel s amilyet szentjeiben szemeink elé tár s mindezt azért, hogy felkeltsen minket érzéki s ösztönös mámorunkból, fölkeltsen a kereszténységgel s a megváltó szenvedéssel szemben tanusított bárgyú értelmetlenségünkből, Krisztus iránt való rettenetes közönyűnkből, bűnös fásultságunkból s hűtlenségünkből, melynek bármily reklámos tudósnak kiszólása s bármily egyéni ötlet vagy nehézség elegendő, hogy a kereszténységben kételkedjék s a hit gyakorlatában s a szentségekhez való járulásban a tetszések s nem-tetszések, az ötletek és szeszélyek divatját kövesse. Mily szegényes s fölületes lelkek az ilyenek az Isten szentjeivel szemben, kiknek nevét viselik!

Azonban a mily komoly s megsemmisítő szózat ez a csoda a könnyelmü s hitben gyönge hivekhez intézve, oly mélyen megindító s lelkesítő buzdítás a Krisztust szerető s őt hiven követő lelkek címére. Ez olvasmány által hitbeli meggyőződésük megszilárdul, alázatuk valódibb s érzésük finomabb s gyengédebb lesz. Megtanulnak Krisztussal szenvedni, a bűnökért eleget tenni, Istent szenvedések által megengesztelni. Ezek sokak számára idegenszerü, de szin-arany, keresztény igazságok s nagy lelki javunkra fog szolgálni, ha ezeket e csodáról megilletődve leolvassuk.

A fordítónak e szolgálatért nagy köszönet jár, melyet az olvasók nevében elsőnek én rovok le.

AZ Ő SZOBRA

Irta: RUFFY PÁL ny. államtitkár.

Hol állitsuk fel fehér márványból az Ő szobrát.

Ha elbolyongunk ligeteinkben, virágos tereinken, megtaláljuk az Őt megillető helyet. A mi jó Gellért püspökünk szobra alatt, abban a kicsi de kedves parkban, ahol Gellért szobrától kristály tiszta viz ömlik a köveken alá, ahol a gyógyitó csoda-

forrást ezernyi beteg látogatja, ahol a fekete rigó hallatja énekét, ahol szelíd galambok tábora turbékol, hol az ezüst fenyő, a hárs, a nyír rezegteti lombját. állitsuk oda az Ő márványszobrát.
Ez a hely méltó az ő nemes egyéniségéhez. Nem hangos, nem zavarja ünnepi csendjét a vásári zaj, az utcai tülekedés szemérmetlen versenygése, olyan ez a kis liget, mintha az ő számára ültették volna és már ma is ugy érezzük, hogy Ő hiányzik onnan.
Ezt a kis parkot Ő maga is sokszor felkereste, annak hangulatos csendjében felüdült az ő elmélkedő lelke.
Mi hü tanitványai, kiket egy emberöltőn át az Ő nagy szellemének szárnyalása emelt azokba az étheri magaslatokba, ahová a föld iszapja nem hat fel, mi akik ott voltunk abban a rettenetes órában, melyben az Istennek ez a csodálatos alkotása összeomlott, az Ő számára a földi hatalmasoktól ennek a kis ligetnek megajánlását kérjük.
Meneküljünk az élet küzdelmeiből az ő kis ligetébe az ő fehér szobrához, vezessen az ő nagy szelleme, legyen ő a jövőben is a mi küzdő, a mi szenvedő lelkűnknek világossága.

PIHEN A NAGY HALOTT

Irta: Dr. KOVÁCS DÉNES belügyminiszteri osztálytanácsos

A székesfehérvári néma sírboltban örök álmát alussza a nagy apostol. Pompás fizikumára, nemes arcélére, szemének ihletett kigyúlására, hangjának zengő színgazdaságára ráborult az enyészet titokzatos fátyola — porbahúllt, összetört a nemes drága edény. Tartalmának mérhetetlen gazdagságát azonban itt hagyta örökül az egész emberiségnek, elsősorban szegény, árva nemzetének!
Pihen a nagy halott. De tündöklő szellemének, csillagfényű lelkének az élet, a szeretet, a hit melegétől sugárzó energiája ott lüktet milliónyi magyar lelkében — erőt, hitet, lendületet, a lelki élet harmónikus szépségeit gyújtva fel millió meg millió emberi szívben!

Nemcsak a katholikus egyháznak volt eszményi apostola — messzevilágító láng-oszlopa volt a magyar őstelevénynek, a magyar ősgéniusznak, remekbe készült koronája a magyarság életfájának!

Apostoli munkájának páratlan gazdag magvetését nemzedékek sora fogja érezni az erkölcsi és hitélet megujhodásának, fölragyogásának aratásában. Megdicsőült alakja örök fénnyel övezve fog állni a magyar Pantheonban, mint akinek — „. . . szárnyai fel, az égig nőnek — szelleme a Téren átvilágít s beragyogja éjét az Időnek!"

PROHÁSZKA OTTOKÁR BETEGSÉGE

Irta: BERZSENYI ZOLTÁN kórházigazgató-főorvos Székesfehérvár

Prohászka Ottokár életéből egy hiányzott csak, a történelmi perspektiva, az a távlat, amely a szellemóriások nagyságát a maga valóságában szemlélteti. Csak ebben a perspektivában ítélhetjük meg egyrészt — mint Pauler Ákos mondja — helyesen a nagy lelkeket, másrészt csak e távlaton keresztül jutunk annak tudatára, hogy kik voltak azok, akiket már ezen keresztül szemlélünk. Prohászka Ottokárral, ezzel a kiváltságos konceptióju nagy emberrel is igy vagyunk: élt közöttünk, mint ember, láttuk alakját, hallottuk hangját, de vajjon hányan voltak a vele együtt élők közül, akik a maga valóságában tudták volna azt értékelni, hogy Prohászka Ottokárral együtt, az ő korszakában élnek? Mert Prohászka Ottokár élete és működése korszakot jelent: a keresztény világnézet renaissance korszakát, ami az Ő működésével támadt és jutott diadalmasan érvényre nemcsak nálunk, hanem az egész keresztény világban. Épp ezért tán Pázmány Péternél is nagyobb, mert Prohászka Ottokár lánglelkét az egész világ kereszténysége megérezte. Elvesztettük Őt s most a Reá való emlékezés kapcsán e nagy szerencsétlenség mellett a magam szerencséjét is érzem, aki e szellemóriásnak orvosa és egészségének istápolója lehettem.

Aggodalmas lélekkel mentem mindig hozzá, nem betegségének sulyossága miatt — mert hiszen komolyan beteg Ő sohasem volt — hanem mert tudtam, ki Ő, tudtam, minő hatalmas lelket zár magába emberi teste. Ezt az aggodalmat elsősorban Ő oszlatta el csodálatos optimizmusával, lelkének mindig aranyos derüjével és fenséges humorával. 1921-ben kerültem Hozzá először mint orvos. Lábára panaszkodott. Ekkor jobb lábának kis ujján kötőszövet-gyulladás keletkezett, ami miatt meg is kellett operálnom. Viszota kanonok ur kiséretében jött és feküdt a műtőasztalra ugy, mint arra feküdni még soha senkit sem láttam. Szemeit egy pillanatra az égre szegezte és fenséges nyugalommal állta ki az altatás nélkül végzett műtétet. Amennyire csak lehetett, igyekeztem az egyébként igen fájdalmas, beteg területet érzésteleniteni, de ez a betegség természeténél fogva tökéletesen nem volt lehetséges s midőn a műtét után megkérdeztem, hogy volt-e fájdalma, azt felelte: „Oh kérem kedves Doktor Ur, igazán semmi ez, ennél sokkal nagyobb fájdalmat is elviseltem volna." Kisujjának sebe huzamosabb gyógykezelést igényelvén, mindennapos voltam akkortájt dolgozó szobájában, ahol álló iróasztala is állott, amelyen mindenkor állva dolgozott. Midőn meggyógyult igy szóltam Hozzá: „Igérje meg Kegyelmes Uram, hogy sutba dobja az álló iróasztalt és ezentul csak ülve dolgozik." „Nagyon szivesen" — volt felelete és ezentul nem használta többé álló iróasztalát. Ez a betegsége tisztán lokális természetü volt. A későbbi idők folyamán kezdett csak véredényelmeszesedése bizonyos tünetekkel járni. Igy 1924-ben egy alkalommal heves, nehezebben elállitható orrvérzés lepte meg, 1925-ben pedig ujabb lábpanaszok léptek fel ugyancsak jobb lábfején, de ezek már vérkeringési zavarból eredtek, a már akkor kétségtelenül fennálló véredényelmeszesedés következményekép. Eme bajával hosszabb ideig laborált és őrizte szobáját. Végül s hőn szeretett nővérének, özv. Nagy Alfonznénak — mint Ő mondani szokta „Az én Supperevízorom"-nak odaadó ápolása segitségével sikerült e bajt elmulasztani s megint folytathatta apostoli működését. Az, hogy Őt bármikor is kisebb szélütés érte volna nem áll. A fentemlitett orrvérzésből kifolyólag támadt e hamis hir.

Az orvosi tanácsokat minden ellenvetés és mérlegelés nélkül fogadta és tartotta be. Általában betegségét azzal a ritka türelemmel és optimizmussal viselte, ami csak nagy intelligentiáju emberek sajátja. A tüneteket tömör precizitással mondotta mindenkor el és e téren is oly kiváló megfigyelőnek bizonyult, hogy a szakember sem adhatta volna azokat helyesebben vissza. Mosolyogva az Ő fenséges humorával szokott bajáról beszélgetni. Operált kisujját „Kis forradalmár"-nak nevezte, akit mindig figyelemmel kisér, mert benne nem bizik, hiszen egy-

szer — mint mondta — már fellázadt és csak fegyverrel (értsd a műtő-szikét) lehetett megfegyelmezni. Orvosi müködésem kapcsán köztem és Közte — ha szabad magamat igy kifejeznem: bizalmasabb viszony keletkezett ugy, hogy akárhányszor a szokott beteglátogatási időn tul tartózkodhattam Nála s ilyenkor fesztelenül mondotta el véleményét mindenről ami a diskurzus folyamán felvetődött. Ezeket az órákat sohasem fogom elfelejteni. Ha betegsége szobájához kötötte, fejét egy kis párnán nyugtatva feküdt diványán, beteg lábát az előirás szerint magasra helyezve s olvasott. Olvasmányairól — főleg az ujabban megjelent munkákról — szivesen beszélt. Igy igen tetszett neki Szegfü Gyula „Három Nemzedék" c. munkája, melyet elolvasás végett át is nyujtott.

Hősi halálát — az orrvérzést leszámitva — e két, külömböző időszakban fellépett betegség előzte meg. Ezek elmultak, meggyógyultak, véredényelmeszesedése azonban lassan fokozatosan kezdett előtérbe lépni ugy, hogy az utóbbi időben már gyakran kérleltem családjának tagjaival együtt, hogy pihenjen és kimélje magát. „Óh, hiszen eleget pihenek, nagyon kevés az amit teszek" volt felelete. Valójában pedig járt-kelt mint apostol és én aggodalommal kezdtem nagy tevékenységét szemlélni, mig végre is — körülbelül három héttel halála előtt — megállapodtam családjával abban, hogy immár „erélyesen" beszélek a Kegyelmes Urral és figyelmeztetem tulfeszitett munkájának veszedelmére, kérni akarván Őt, hogy bármily irányu felkérésnek csak akkor engedjen, ha szereplését orvosa megengedi. Ezt azért tartottam szükségesnek, mert tudtam, hogy jóságos lelke senkinek sem tud nemet mondani. Arra azonban sohasem került a sor, hogy ezt valóban meg is mondhattam volna. Mintha csak menekült volna e kérelem elől: minden igyekezetem mellett sem találkozhattam többé Vele. Igy a legutolsó alkalommal egyik este, ugy 1/2 8 felé kerestem, bizonyos lévén abban, hogy ez időtájt otthon van. Bekopogtattam nővérével szobájába. Nem találtuk ott. Lementünk a kertbe. Ott sem volt. Végül is megtudtuk, hogy rövid idővel azelőtt szokása ellenére ki ment a kapun. A legutolsó kisérletet egy levél formájában tettem meg ama gyászos szombat reggelén. Levelemben nővérét arra kértem, hogy másnap azaz vasárnap délelőtt 11 órára feltétlenül jelentsen be a Püspök Urnál, kit a terv szerint ekkora vártak haza. Látogatásomnak ezuttal is fenti célja lett volna: eltiltani Őt, hogy a közel jövőben bárhova is elutazzék és bárhol is szónokoljon. Fájdalom, mindez már végkép céltalan volt, hisz ekkor Ő már nem volt az élők sorában. A Gondviselés intéző kezét kellett Végzetében látnom, amely Őt oly fenséges módon az örökkévalóságba szólitotta.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

Irta: TORMAY CECIL

Prohászka legnagyobb predicatiója az ő élete volt. Ezért fog megmaradni minden predicatiója.

PROHÁSZKA OTTOKÁR EMLÉKE

Aranyszárnyak emelték a katedrát,
S mint égő fáklya lobogott a mennybe,
Ahol már várták, üdvsereg fogadta
Az istenmámor palástos vitézét.

Ha már föld — s nem az árok — szüli őt:
Egész világot összefog szavával.
Varázserő — a nemzet ünnepelte,
S neki is híve, ki hívő, igaz s jó.

De szíve, szíve — ez a néma ajk —
Osztva titokban áldó tetteit
Hírdette Istent még tán ékesebben.

Bizony az ajtón ment be a juhokhoz,
Minden, minden nyáj lelki szomjúsága.
Fenntündökölt az egy akol a Pásztor.

PETRI MÓR
a Petőfi-Társaság tagja.

PROHÁSZKA SPIRITUÁLIS OTTHONA

Irta: NÉMET ISTVÁN spirituális Esztergom

A most folyó augusztus hónap második vasárnapján messziről jött vendég kopogtatott be hozzám. A szokásos bocsánatkérés és bemutatkozás után megtudom, hogy a látogatás tulajdonképen a lakásomnak szól. Nagy Prohászka-tisztelővel volt dolgom, aki nemes lelkének őszinte tiszteletét jött leróni a boldogult nagy püspökatya iránt. A kegyelet hozta az esztergomi szemináriumba. Megilletődötten lépte át a küszöböt és szent áhitattal tekintett körül abban az egymásba nyiló kettős szobában, ahol másfél évtizeden át lakott a nagy lélek, mint az intézet spirituálisa. A szokatlan vendéget melegen érdekelte minden, de minden, ami itt Prohászka-emlék. Megihlette a tágas nagy helyiség bőséges, világos levegője. Önkénytelenül mély, nagy lélekzetet vett: Prohászka is úgy szeretett tele tüdővel lélegzeni. Elmerengett a hosszú, magas falakon, melyeknek szine, festése most is a régi, mondjuk: prohászkás. Megsimogatta a régi butorokat, melyeket még Ő használt. Majd szent áhitattal ereszkedett a térdeplőre, hol az ő püspökatyja valamikor oly sokat imádkozott. Látszott rajta, hogy megszentelt, élő, kedves emlékek közt jár. Végül mint a zarándok a kegyhelyről, ő is megnyugodva, lelkiséggel töltekezve távozott.

Tán szabad azt hinnünk, hogy a Prohászka-tisztelők nagy tábora előtt nem lesz felesleges, kárbaveszett munka, ha — mint a nagy elöd szerény, méltatlan utódja az esztergomi lakásban és spirituális munkában — néhány őszinte reflexiót füzünk az itt közölt képekhez.

SPIRITUÁLIS

A szeminárium nagy épületének első emeletén a széles keleti folyosó 22 számú duplaszárnyas ajtaján e fakult szinü felirás olvasható: Spiritualis.

Minden esztendő legifjabb levitáinak állandó problemája ez a felirat: mit is jelent ez? Emlékszem rá, szörnyen imponált nekünk ujoncoknak az az idősebb társunk, aki ezen ismert hangzású ismeretlen jelzést magyarázgatta nekünk: itt lakik a theologusok lelkivezetője, egy élő szent ember. Úgy hívják: Prohászka.

Egész természetes, hogy ez a bemutatás forrpontra csigázta a mi kiváncsiságunkat: minő lehet az a spiritualis, az a valóságos szent ember? Csupa szem voltunk, mikor nyilik már meg az a titokzatos ajtó és hogy fest az a spirituális! Végre egy pattanás, ruganyos könnyedséggel hosszú, fekete reverendás pap lép ki és siet tova. Ott a Prohászka! Susogják a veteránok és bámulunk mi ujoncok. Aztán láttuk sokszor, láttuk, hallottuk éveken át. De az első csudálat nem szünt meg, hanem megtelt igaz tisztelettel, rajongó szeretettel, mert személyisége titokzatos varázserővel hatott ránk. Egyik érettségiző kispaptársam azt a vallomást tette előttem: attól félek, hogy egyszer önkénytelenül térdre hullok Prohászka úr előtt, annyira angyalinak és nem földinek látom én őt. Igen, ifjú lelkünk érezte, hogy

sok természetfelettiség sugárzik egész egyéniségéből. Róla olvastuk le, benne ismertük meg azt a titokzatos valamit, melyet úgy hivunk: lélek, szép lélek, kegyelmes lélek. Önmagában volt legszebb és legvonzóbb erő a lelkiéletre, mert tetőtől-talpig lelkiember volt. Oda illett ajtajára: Spiritualis.

IMAZSÁMOLY

Igazi Prohászka-ereklye most is a spirituális szobában. Szerény, zöldposztóval bevont térdeplő. Kétszeresen szent emlék előttünk. Megszentelte a mi jó Atyánk imája, hosszú-hosszú térdre hullása, virrasztása. Ez volt a spiritualis szoba kis szentélye. Ékessége a csupasz feszület.

A szeminárium kis Benjaminjainak az a kiváltságuk, hogy e térdeplőt ők vihetik a nagybőjti keresztúti ájtatosságon egyik stációtól a másikig. Alig vártuk az alkalmat, hogy e kegyelmet élvezhessük. Oh azok a keresztuti imák most is fülemben csengenek. Most is hallom azt a csengő, mélabús, nagybőjti Prohászka-hangot: Gondold meg itt, ájtatos lélek, a szelid Jézusnak békességes türését . . . stb. . . Emlékszem, az utolsó ájtatosság is, mit velünk tartott a fájdalmas keresztút volt. A nagybőjti időben bucsuzott el tőlünk az egyetemi katedrára. — A bucsuzás is keresztút volt neki is, nekünk is.

Szent emlékek füződnek az egyszerü imazsámolyhoz azért is, mert itt fogadta gyónásainkat. Mi is erre térdeltünk, mikor hazatérő lelkünk mennyei Atyját kereste. Hetenként kétszer, szerdán és szombaton néma csoportok várakoztak a spiritualis ajtó előtt. Bent az imazsámoly mellett fogadott minket mennyei Atyánk és lelki atyánk. Ha e csendes, néma zsámoly szólni tudna, beszélne nekünk azokról a csodálatos kegyelmi hatásokról, melyeket a nagy spiritualis a lelkekből kiváltott. Az imazsámoly néma, őrzi a gyónási titok pecsétjét. De e zsámolyról távozó kispapi lelkek az új élet ütemével és derüjével hirdették, hogy jó Atyánk révén a Szentlélek müvészi keze érintett minket. Tán a legnehezebb munka az, hogy az öntudatlanságot öntudatra ébresszük, hogy az ifjúban észrevétessük a lelket, megértessük annak értékét és megkedveltessük annak kegyelmi gondviselését. Lelket verni az emberbe csak nagy lelkek tudnak. Izzó tűznek van csak kiugró szikrája. Prohászka atyánk ilyen nagylélek volt. Izzó lelkéből szikrák hulltak reánk s azt vettük észre, hogy öntudatosabban tudunk élni, tisztábban örülni, keményebben akarni és acélosan tenni. Ez a csendes imazsámoly a tanuja: hogy tudott Ő, a lélek nagy mestere, vigasztalni, bátorítani. Hogy tudott bánkódni, aggódni. Hogy tudott, ha kellett, keményen is szólni. De mindenek felett, hogy tudott célt kitüzni és vezetni! — Kicsi, néma imazsámoly, most is ott látom melletted Atyámat, amint várja a kis lelket. Várja egyik kezében rózsafüzért szorítva, a másikra fejét lehajtva. Várja atyailag, szeretettel.

ÁLLÓ IRÓASZTAL

Tipikus butordarab. Elkiséri mindenüvé nagy gazdáját: a toll mesterét, a stilus művészét. Szent ez is, akárcsak az imazsámoly, vagy a kápolna térdeplője. A mi

ezeken nagy lelkében megfogant, azoknak gyöngye testet öltött számunkra ez álló íróasztalon. Prohászka lelke nagyon termékeny lélek, önmagából kipattanó, közlékeny lélek. A meddő tudósokat ő is olyan kályháknak tartotta, melyekben sok fa, sok szén elég, melyeket folyton fűtenek, de nem melegítenek.
Prohászka állva szeretett irni. Sőt igazán irni csak állva tudott. Ő irásban is, tollában is szónok volt, lendületes, szárnyaló szónok. Szónokolni pedig csak állva lehet. Ezért is ragaszkodott mindenütt az álló pulpitushoz. Itt aztán csodálatos bőséggel és szinezéssel szőtte gondolatait, eresztette hatalmas isteni adományának aranyszálait. Egymásután születtek cikkei, könyvei. Ha a művészi egyéniségek tollát, ecsetét drága ereklyeként őrzi az utókor, jogosan elmondhatjuk, hogy a Prohászka-kultusznak drága ereklyéje marad a nagy Mester álló-íróasztala.

ALAMIZSNÁS SZÖGLET.

Erről is kell szólnunk. Ez is jellegzetes része az egykori spirituális szobának. Prohászka egyszerü fekete cingulusa Szent Erzsébet alamizsnás kötényének lehetett a szalagkötője. Könyörületes adakozó lelke ezt mutatja. Ha majd az életíró megrajzolja Prohászka lelkületében az igazi krisztusi felebaráti szeretetet, akkor el kell jönnie az esztergomi spiritualis szobába s ott külön fejezetet irni az alamizsnás szögletről. A krisztusi lelkekhez mindig közel állnak a szegények, az árvák, a betegek, az elhagyottak. Megértjük, nem kell külön magyarázni, hogy Prohászkának oly jellegzetes vonása a szegények szeretete.
Sokszor hallottam, hogy az alamizsnálkodáshoz inkább szív és lélek kell, mint arany. Neki is vékony volt mindig az erszénye, de nem volt üres soha a keze, a zsebje. Összegyűjtött növendékeitől, barátaitól mindent, ami kioszthtató. A szemináriumból és környékéről az alamizsnás szögletbe vándorolt minden rosz cipő, használt ruha, elnyűtt fehérnemü. Oda vittük az ünnepi kalács feleslegét, a husvéti pirostojást sőt a mindennapi kenyér nagyobb darabjait. S akinek oly drága volt minden perce, a karitás angyalaként tudott szakítani félórákat, hogy személyesen keresse fel a nyomortanyát és enyhitse a szenvedőnek fájó kínját.
Ennek a prohászkás alamizsnálkodásnak egy megható esetét hallottam a közelmultban. Mivel közérdekü, leirom.
Esztergom külső részében szegényes hajlékban köszvényes beteg legénykét látogattam. Már távozni akartam tőle, mikor a mezei munkából betoppan hozzánk édesanyja.
Jaj, tisztelendő úr, — mondja az anya — de meglepett minket, mint egyszer az a jóságos Prohászka úr a szomszédasszonyomat itt az udvarban.
Hogy is volt az? — kérdem a jó nénitől.
Hát a szegény asszony — folytatja — öt aprósággal özvegyi kenyérre jutott. Neki is menni kellett a betevő falat után. A gyerekek legtöbbször egész nap is magukra hagyatva voltak. Akkor is épen úgy volt. A mezőről jövök, mikor itt látom az udvarban azt a jóságos angyalt. A gyereksírás hozta be és csititgatta a kis rivó jószágokat. Mintha most is látnám becézte a kis maszatosakat és simogatta kócos fejüket.

Hát ennek a csöppségnek mi van a szájában, kérdi tőlem, a legkisebbre mutatva. Miért szopogatja azt a szennyes rongyot?
Nagy cuppanással kihuzom kis szájából és mutatom. Fekete kenyérből való kása megcukrozva, bekötve egy elnyűtt zsebkendő darabba. Ez a kícsike dudlija.
Uram, Teremtőm, mivel táplálod e kis árvákat! kiált fel a jó ember. Aztán szó nélkül eltünik. Rövid vártatva vissza jön. Kezében egy üveg tej, zsebében cukor. Még engem kért, hogy készitsem el a kicsinek. Meg is várta és csodálkozva nézte, hogy nyeli az éhes apróság a jó cukros tejet. Ezután naponként megérkezett az üveg tej a kicsi számára.

A KÁPOLNA

Ez már nincs a spiritualis szobában, de hozzá tartozik a spirituális otthonhoz, mint a levegő, vagy napsugár a házhoz. Az esztergomi szeminárium remek szép kápolnát rejt magában. Ez a kápolna az intézet szive. Innét indul az életerő az egész házba, mert itt az Eucharistia, a szentségi Jézus. Ennek a krisztusi új életerőnek legfőbb közvetitője az intézetben a spiritualis. Aki sokat akar adni, annak előbb sokat kell befogadni. Megértjük, ha e nagy spiritualisról azt mondjuk: szinte többet volt a kápolnában, mint a szobájában.
Az volt csak felemelő látvány, míkor a nagy embert imádkozni láttuk. Imádságos lelkületének kulcsát önmaga adja tollam alá. A minap láttam egy arcképét, melyre sajátkezüleg ezt irta: Engem az Isten mély alázatra inspirál, mert ő örök, szent felség; de gyermeki bizalomra is késztet, mert ő édes örök szeretet.
Alázat és bizalom volt imája. Alázatában mélységes hódolat ömlött el. Azért volt oly összeszedett. Egyenesen, mozdulatlanul térdelt. Bizalmában a leggyengédebb fiui ragaszkodás nyilvánult meg. Azért tapadt úgy a lelke a Kápolna Lelkéhez.
Mikor növendék voltam, az a szállóige járt köztünk, hogy a nagy Prohászka csütörtök este sohsem alszik, hanem vigilál és adorál.
Egyik ilyen éjjeli adorációjában esett meg a következő kis kedves történet. Az intézet belső udvarkertjében az egyik évben kis őzike tanyázott. Amint az egyik őszi éjjelen adorálni ment a jó spirituális és szokása szerint letérdelt hátsó padjában, ütemszerű szuszogást hall a kápolnában. Figyelmes lesz a hangra, de nem tudja mire vélni a dolgot. Gyertyát gyújt, hát akkor látja, hogy a kis őzike ott pihen az oltárlépcső szőnyegén és egészséges szuszogással alszik.
Sokszor felhasználta e kedves jelenetet. Ezzel szemléltette, hogy az emberi lélek is olyan, mint az éjben, sötétben, hidegben botorkáló kis őzike, keressük a bensőbb, melegebb, békésebb világot s mi is az oltár tabernákuluma előtt találjuk azt meg.
A nagy Prohászka spiritualis otthonának e néhány tükörképét esztergomi emlékkel, saját szavaival zárom. A szentgyörgymezei temetőben egy apostoli lelkü pap sírkeresztjére az egykori spiritualis e szavakat vésette: Istent szerette, a szenvedő emberiséget szolgálta. Semmit sem keresett, azért áldott nevet szerzett és örök békét nyert. Igazi papi életprogramm. Jellegzetes Prohászka-szavak. Az ő áldott emlékéről is jogosan elmondhatjuk.

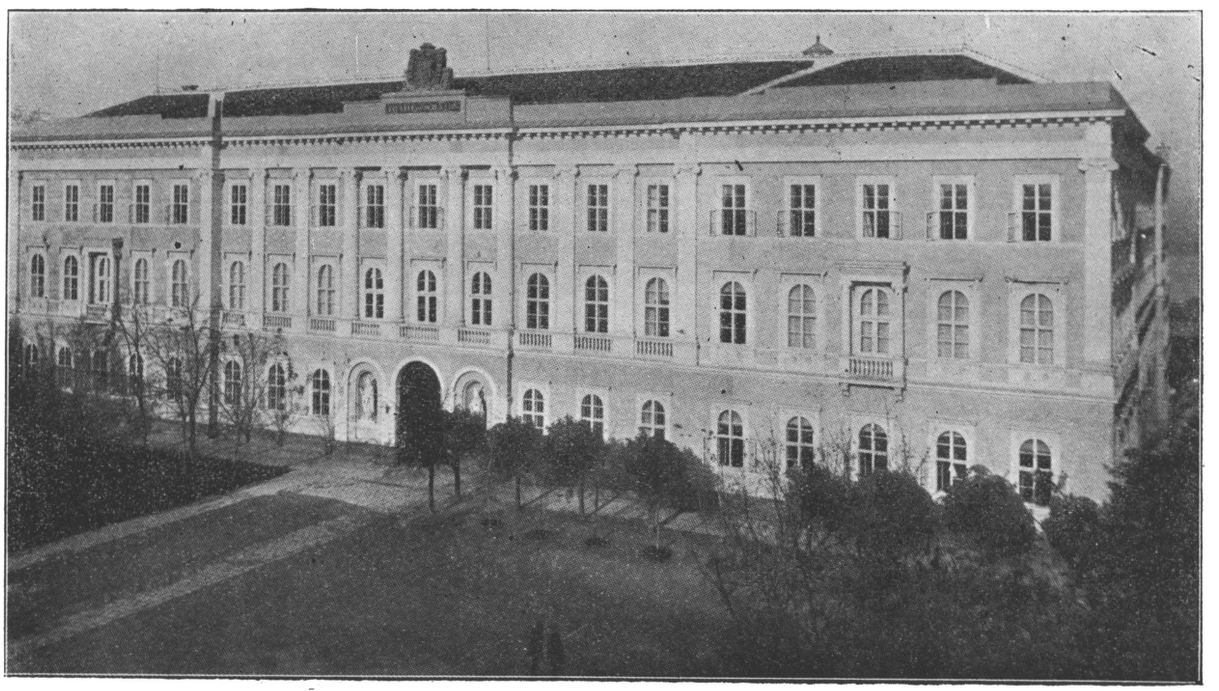

Az esztergomi szeminarium

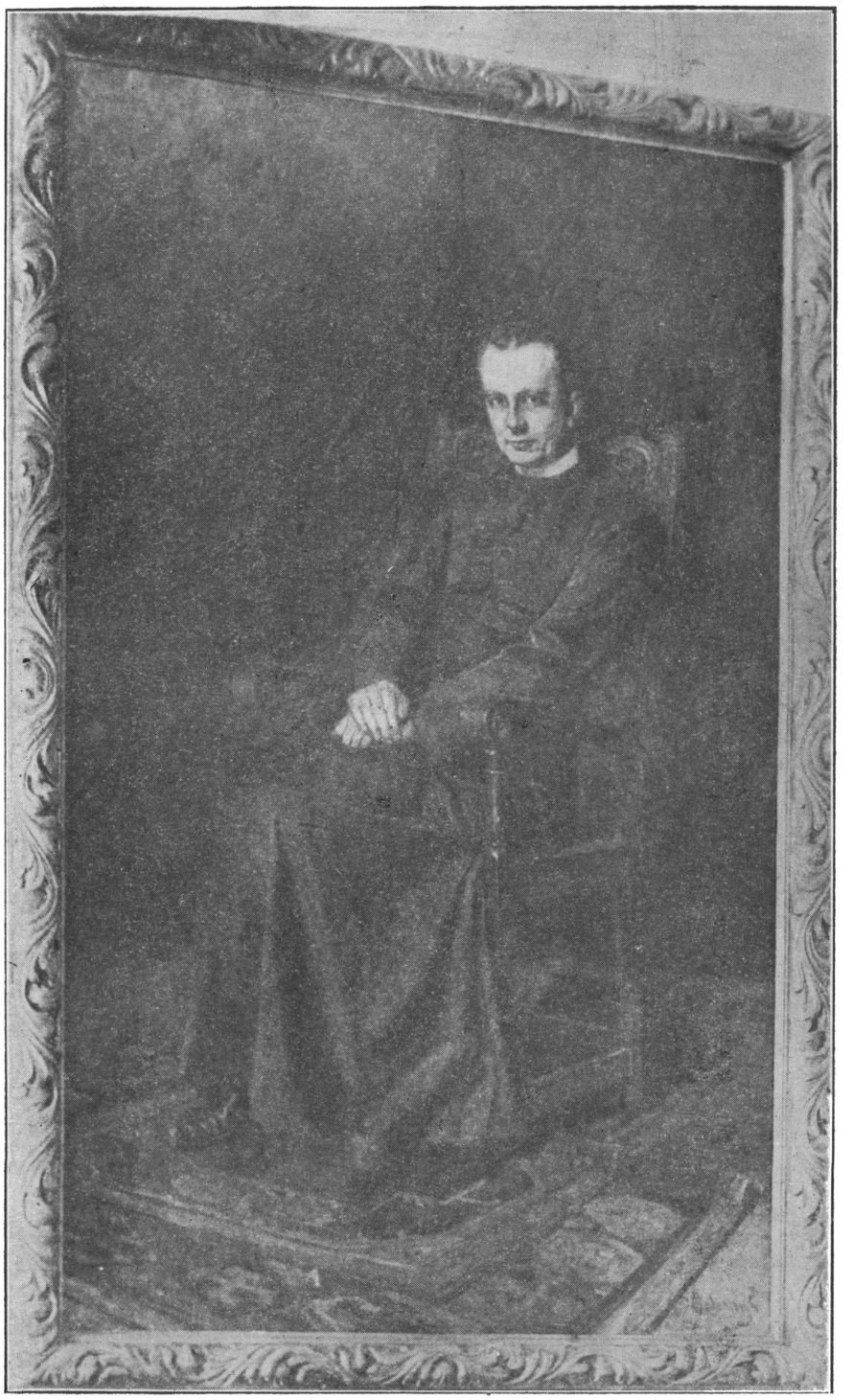

Prohászka mint spiritualis

Dr. Roszivál István prelatus kanonok, rector, dr. Andor György, dr. Krammer György, gróf Majláth Gusztáv, dr. Halmos Ignác, dr. Horváth Ferenc, dr. Prohászka Ottokár, dr. Csajka Ernő.

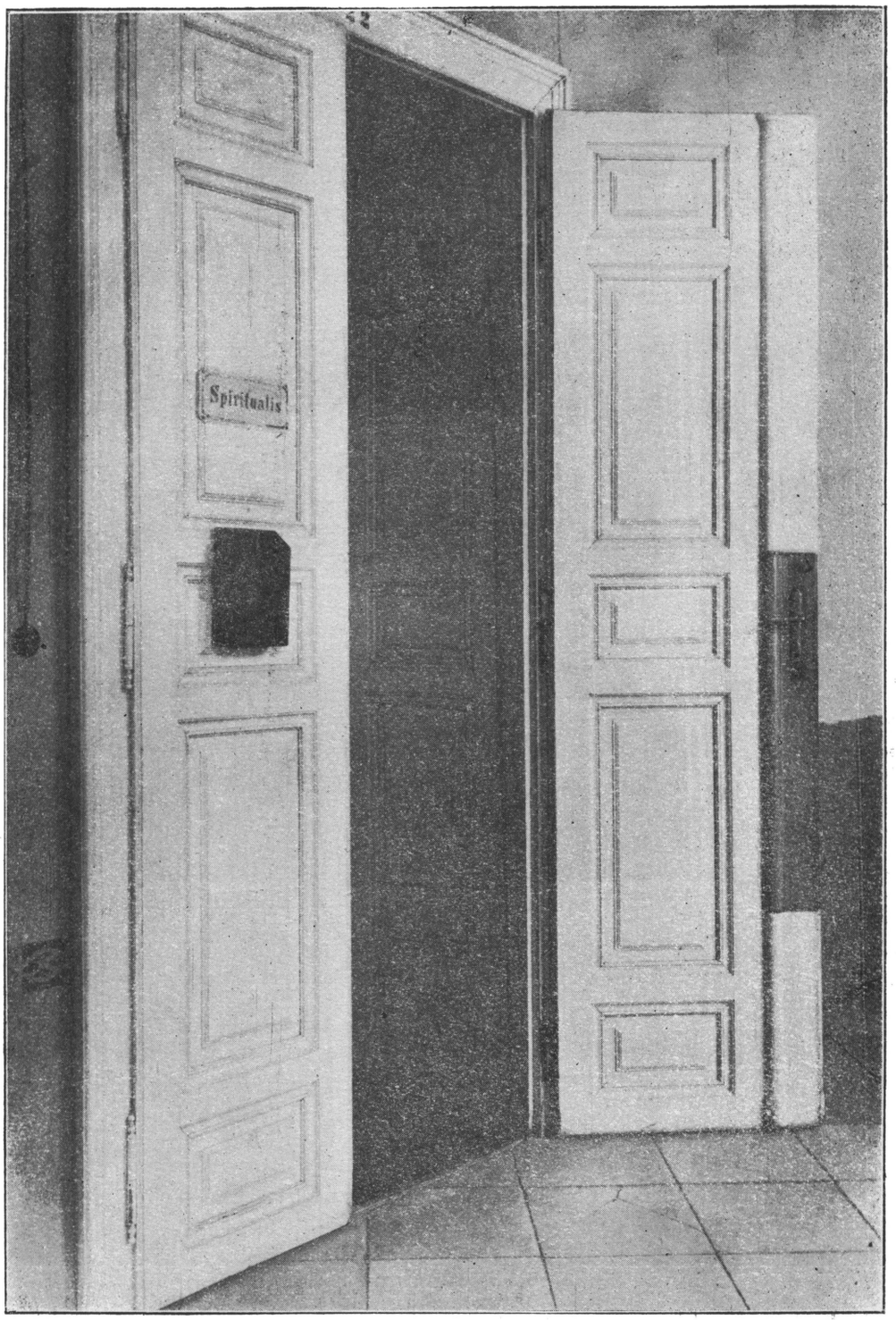

A spiritualis szoba ajtaja

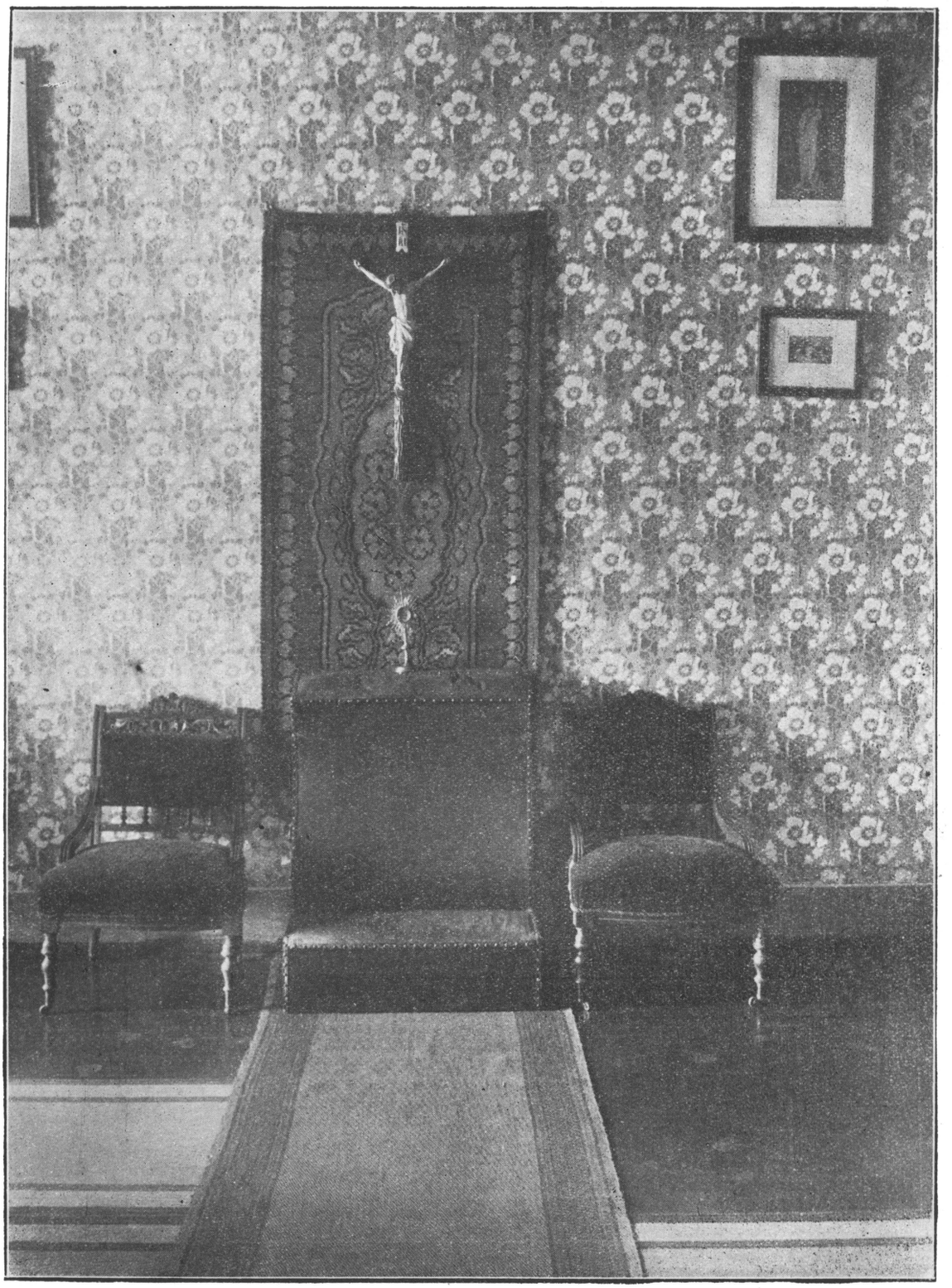

Imazsámoly a spiritualis szobában

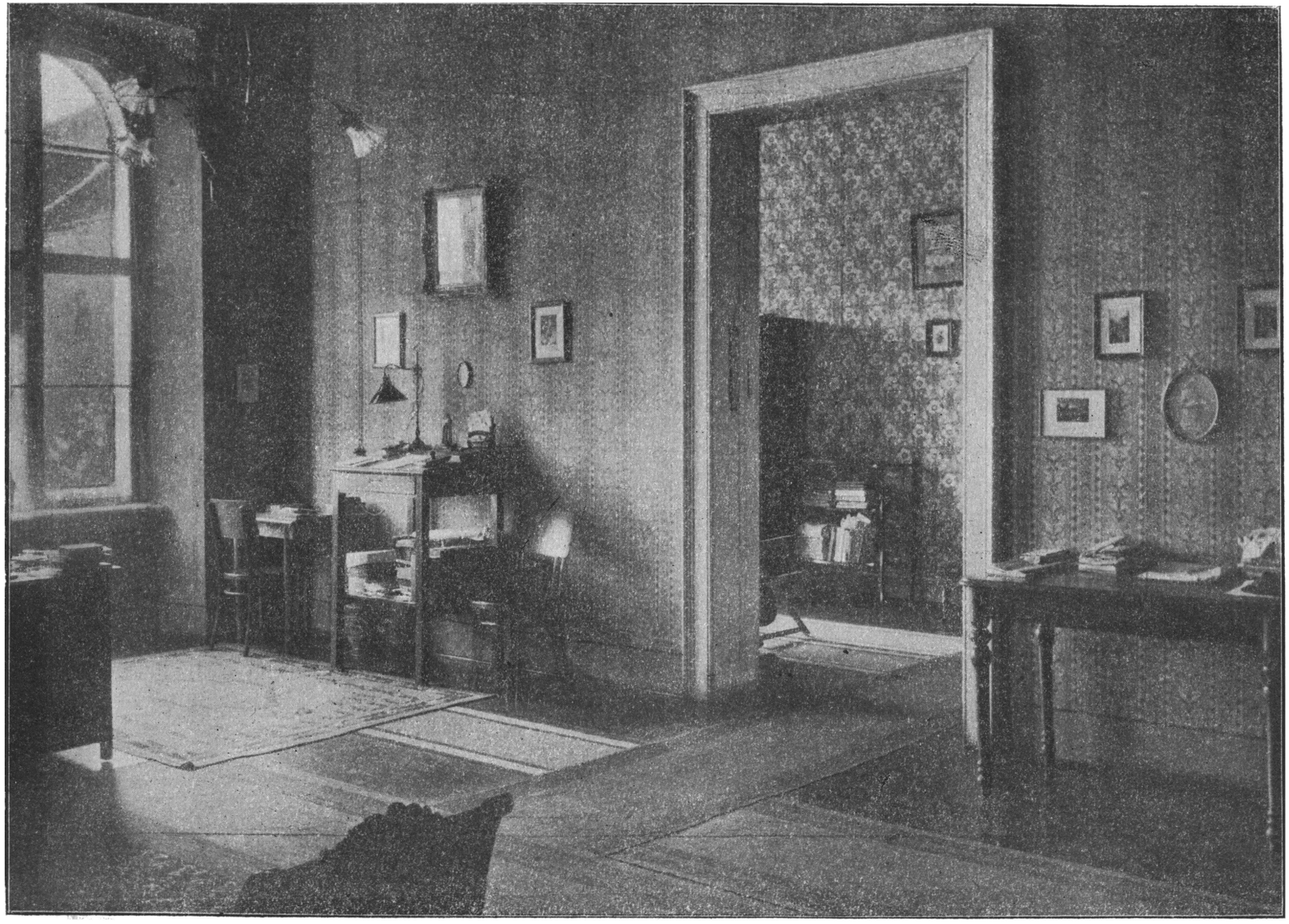

Álló iróasztal a spiritualis szobában

Alamizsnás szöglet a spiritualis szobában

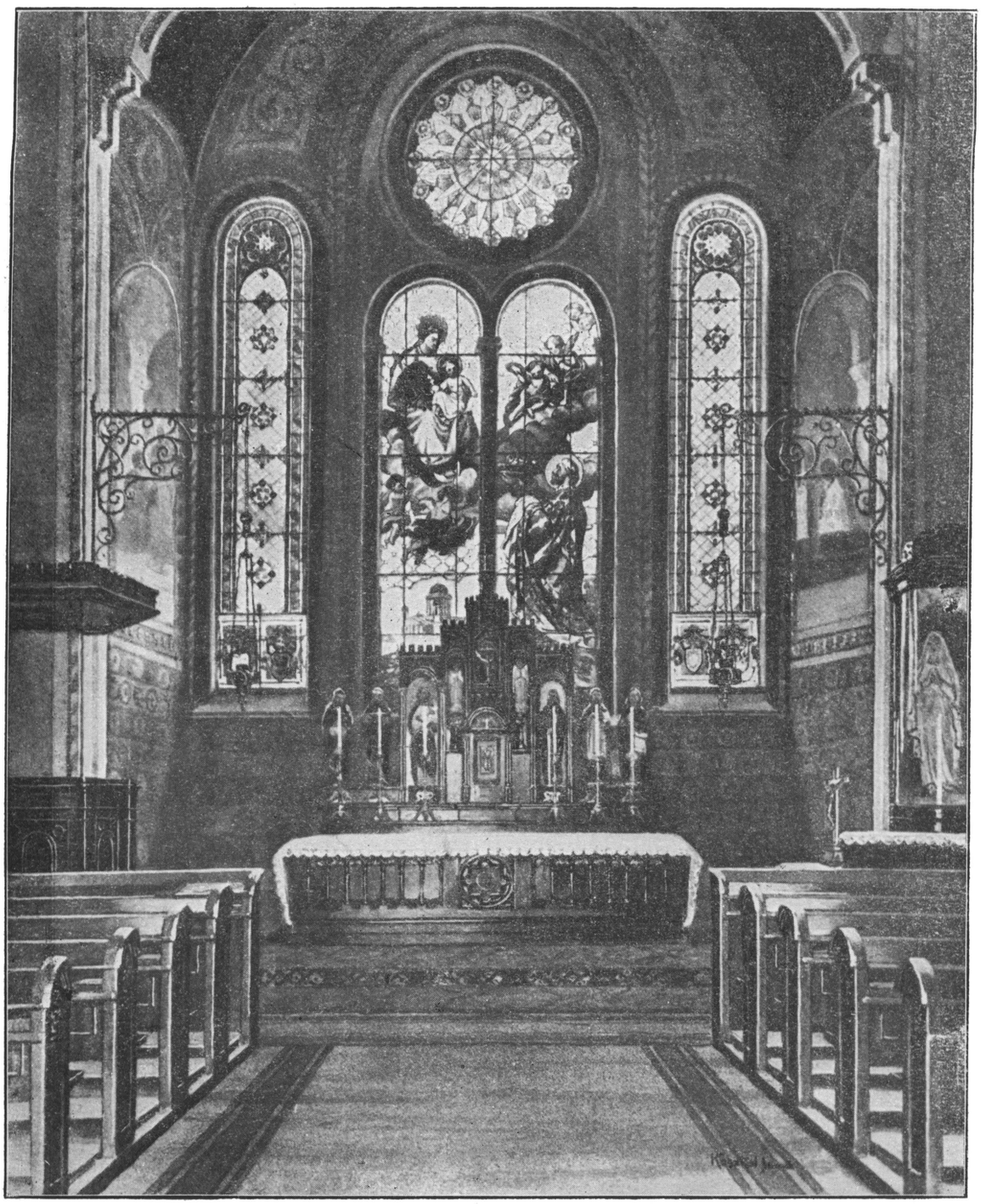

A kápolna

APRÓSÁGOK PROHÁSZKA OTTOKÁR ÉLETÉBŐL.

Irta: BILKEI FERENC székesfehérvári esperes-plébános

A nagy püspök csodálatosan érzékeny volt az emberek nevelésében. Mintha missiót érzett volna magában, hogy minél több embert minél nemesebbé, minél jobbá tegyen.
Egyszer egy papjával Margitligeten, a szociális Missio társaság nővéreinek parkjában sétált. Beszélgettek s a püspök minden nagyobb követ odébb rugott az utról, a még nagyobbakért lehajolt és átdobta őket a patak másik partjára. A fiatal pap nem győzött csodálkozni és végül megkérdezte:
— Kegyelmes Uram, miért tetszik félredobálni ezeket a köveket?
— Azért, mert ha az emberek erre jönnek és nem nézve a lábuk alá rálépnek, megbotolnak bennük. Tudja, hogy a magyar ember ilyenkor káromkodni szokott. Hát hogy ne káromolja senki a jó Istent, inkább eldobom az utjukból a botránykövet.
Máskor meg ugyancsak Margitligeten élő faágakat tördelt le és a pusztán maradt talaj földjébe ledugta.
— Miért tetszik ezt tenni? — kérdezte a vele sétáló.
— Látja, mikor az emberek itt barbár módon minden fát kivágtak, nem gondoltak arra, hogy mennyi kellemes árnyéktól fosztják meg azokat, akik utánuk következnek. Én most fákat ültetek. Tudom, hogy sok nem ered meg közülük, sokat pedig elpusztitanak. Azonban, ha minden negyedik-ötödik marad is meg, egyszer majd eljő az idő és szép, terebélyes, gyönyörü fa válik belőlük. Képzelje csak, itt, a domoldalban ülni a lombos fa árnyékában akkor, amikor melegen tűz a nap. És gyönyörködve nézett a messze távolságba, élvezte a tájék bűbáját, amelyet nálánál igazabban, mélyebben alig tudott valaki élvezni. És maga elé képzelte azt az embert, aki talán 50—60 esztendő mulva ott ül és esetleg arra gondol, hogy de okosan cselekedett az, aki ide fát ültetett.

*

A mult télen az utcán ment. Szeretett egyedül járni. Hideg szél nyargalászott az utcán. A gyalogjáró szélén 2—3 éves lányka üldögélt. Ugy látszik valakijét várta. Kék-zöld volt a kis keze-lába a nagy hidegtől. A maga együgyüségében azt se tudta, hogy a hidegben nem a mezitelen bőrén, hanem a ruháján szokott ülni az ember. A püspök odament hozzája, megcirógatta az átfázott orcácskáját, aztán lesimitotta a szoknyáját:
— Igy, most a ruhácskádra ülj fiacskám.
Az apróság nyitva felejtett szájjal nézett a jó bácsi után s úgy érezte, mintha valami pompás melegség járná át a testét, lelkét.

*

A püspöki palota a városháztéren van. Ugyanott van a városi takarékpénztár is. Előtte üldögél hosszu-hosszu évtizedek óta a jó Treszka néni, a gyümölcs generális. Ott árulta 40—50 évvel ezelőtt már az almát, mikor én vettem tőle és ott rostokol meleg napsütésben, zivataros hóhullás idején egyaránt, amig a jó Isten élni engedi. Bizony télviz idején nem irigylendő a jó Treszka néni sorsa, pláne mikor a hó szinte betemeti a terebélyes alakját. (Mert Treszka néni ugy középeurópai mérlegelés szerint bizonyosan elnyomja a 3 bécsi mázsát.) Mikor aztán nagyon kegyetlen volt az időjárás, egyszerre megnyilt a püspöki palota kapuja és a szolga egy jó nagy bögre forró, édes teát hozott ki a Treszka néninek.
— Honnan hozta, drága jó fiam?
— Nem szabad megmondanom. Megtiltották.
— Hát persze a jó Kegyelmes Úr küldötte. Ó az Isten áldja meg érte mind a két kezével.
A püspök pedig az ablakból nézte a Treszka néni mosolygó arcát. Azonban, azt hiszem, neki nagyobb volt a boldogsága a Treszka néni boldogságánál.
Az emberek csodálkoznak, hogy annyian annyira szerették a jó Prohászka püspököt.

Hát én mondom, hogy a tisztelőinek jó nagy részét ezek a szegény, egyszerü Treszka nénik képezték.

*

Egyszer egy asszony elmondta a következő esetet:
— Gyónni voltam a jó püspök úrnál. Sokáig beszélgettünk és én elmondtam, hogy egy hosszu idő óta beteg asszonyt ápolgatok és lelki vigaszban részesitem őt. A püspök maga is ismerte a beteget és nagyon hálásan köszönte az én jóságomat. Egyszerre aztán hirtelen kihajolt a gyóntatószékből, meg fogta a kezemet és mielőtt észbe kaphattam volna, meg csókolta. Hüledeztem, szégyeltem magamat, ő pedig azt mondta:
— Ez a püspök kézcsókja a szegény beteg ápolásáért.

*

Egy másik gyónóasszony pedig a következő esetet beszélte el:
— Gyónni voltam a püspök urnál és elmondtam a kétségbeejtő helyzetemet. Öt gyerekem van és most a hatodikat várom. Én belenyugodnék a sorsomba, azonban az uram kétségbe van esve, hogy ő ezt nem birja és követeli, hogy tegyek valamit, mert különben végez velünk.
— Mit csináljak? — nyöszörgött, siránkozott a szegény asszony.
A püspök pedig elkezdett neki könyörögni.
— Mindent csak azt ne! Egy világért ne tegyen semmit az Isten áldásainak megakadályozására, mert az egy borzalmas nagy bűn. Hogyan áll majd oda az Uristen elé, hogyan viseli majd el a vádat, ha az elpusztitott, meggyilkolt kis élet lelke odaáll majd az utjába és azt mondja;
— Nem eresztelek az Isten szine elé, mert anyám voltál és gyilkosom lettél.
— Tudja mit — mondotta a püspök. Annak a gyereknek én leszek majd az atyja.
S azóta minden év karácsonya és husvétja előtt egy kocsi állt meg a szegény asszony hajléka előtt. A püspök ajándékát hozta. Ruhát, kalácsot, tudomisén mit. De nem egy, hanem mind a hat gyerek számára.
Ezért nem volt szegény Prohászka püspöknek soha pénze.
Ezért mondotta, mikor a püspökségekről, egyik javadalomnak a másikkal való fölcseréléséről volt szó:
— Egyik püspökség csak olyan, mint a másik. A különbség csak abban van, hogy egyikben több, a másikban kevesebb jót tehet az ember.
Ha a Dárius kincsét kapta volna kezébe, az is kevés lett volna neki, mert mind elosztogatta volna.
Érdekes, hogy esztergomi spiritualis korában ő szedte össze az ismerősei elviselt cipőjét, csizmáját. Mikor aztán sétálni ment, papirosba takarva, hóna alá csapta és vitte hol az egyik, hol a másik szegénynek. Volt rájuk pasas elég, csak tudta volna valamennyit ellátni.
Az ő ruhája kopott volt. Fehérvárott 22 év mulva is a régi tanári reverendájában járt. Olyan fényes, olyan reményszinü volt, hogy nem kellett már bemutatni, mindenki ismerte. De hát ujra nem igen került. Kellett a pénz a szegényeknek.
Ismeretes hogy a székesfehérvári egyházmegye Prohászka püspök idejében menedéke volt a papoknak. Aki valamiféle ok folytán elmaradt az egyházmegyéjétől, Prohászka püspöknél kopogtatott bebocsátásért. Persze voltak szerencsés akvizíciók, de voltak olyanok is, akik réme lettek a plébánosoknak. Egy ilyen szerencsétlen vándor végigjárta már Magyarországnak majdnem valamennyi egyházmegyéjét, később kálvinista, majd luthránus lett, azonban sehol megmaradni nem tudott. Mindenki rossz volt neki, csak ő maga, egyedül volt a jó. Mikor az egyik papja panaszkodott ellene a püspöknek, az hevesen kikelt:
— Önök nem tűrik meg az idegent. Kimarják maguk közül. Én jól tudom, hogy az az ember nem büntelen, azonban *meg akarom menteni.*
Ez volt az ő programmja: jobbá, nemesebbé tenni mindent, amit lehet és megmenteni mindenkit, akit csak lehet. Hogy aztán sokszor csalódott, hogy sokszor a legvérmesebb reményei

sem váltak be — az nem számit. Voltak esetek, amikor a leglehetetlenebbnek látszó dolog is sikerült. És ez volt az ő öröme. Ez az idealisták emeltyüje, amellyel ezt a kopott, romlott világot a sarkaiból kimozditani iparkodnak. Ha idealisták nem volnának, hanem csak sablonemberek dolgoznának, a világ sohse menne előbbre, hanem álló vizzé válna vagy elposványosodnék.

*

A kommunizmus alatt, nagycsütörtökön hozzá mentem valamiért. Fel volt indulva és elmondta, hogy a terror-fiuk — Fehérvárott a Fabik-csoport grasszált — sipkával a fejükön, kopogtatás nélkül beállitottak a dolgozó szobájába és kijelentették, hogy: — itt akarunk lakni. — Képzelje — mondotta az én jó püspökatyám — itt táboroznának a szomszéd szobákban, itt orditoznának, dorbézolnának és csak egy ajtó választana el engem tőlük. Ha ugy tetszenék nekik, rám törnék az ajtót és elpusztitanának. Nem maradhatok itt, el kell vonulnom valahova, máshova.

El is vonult Streit Ferenc kanonok lakásába s a kanonok ur Magdics István kanonok egyik szobájában huzta meg magát.

Érdekes, sőt izgalmas volt az elvonulás. Hirtelen össze kellett kapkodni egyetmást, ruhát, élelmet, amit csak lehetett, hogy minél előbb künn legyenek s ne kelljen az utonállókkal szóba állni. Maga a püspök is segitett a hurcolkodásnál s a reverendája bizony lisztes lett, mikor a vállán a zsákot cipelte.

Elhelyezkedtek. Neki két szoba jutott a Streit kanonok uréból. Azontul egy fogadó, illetve előszoba volt, a mellette levőben pedig Potyondy Imre titkár huzta meg magát. A püspök egészen jól érezte magát vagy legalább is a helyzet magaslatára emelkedve, igyekezett a dolgok vidámabb oldalát nézni. Mikor én a harmadik kommunista börtönből kiszabadulva, hozzája mentem jelentkezni, kacagva fogadott és pompásan mulatott rajta, hogy az elveszettnek hitt ember mégis csak megkerült.

A mi püspökatyánk ezalatt az idő alatt minden anyagi eszköztől meg volt fosztva. Nélkülöznie kellett. Meghallották ezt az én felsővárosi hiveim. Több se kellett nekik. Vittek mindent, ami az udvaron, kertben termett. Baromfit, zöldséget. gyümölcsöt, lisztet, ugy hogy a jó püspök úr akár boltot nyithatott volna. Az volt a legboldogabb, aki a legszebb, legizesebb termelvényét a püspöknek vihette. Később aztán maga a püspök úr kért, hogy mondjam meg a hiveimnek, hogy mérsékeljék az adakozást. Január 20-án, a bucsu napján pedig a templomom szószékéről köszönte meg a jó felsővárosiaknak, hogy annyira gondoskodtak róla.

A püspök életbiztonságára pedig Zavaros Aladár dr. a jelenlegi polgármester, akkor rendőrfőkapitány gondoskodott. Nem hagyta ott az állását, mint mások, nem is szolgáltatta ki a polgárok élet- és vagyonbiztonságát a kommunisták őrültségének, hanem alkalmazkodott a vörösökhöz, amennyiben muszáj volt, egyébként pedig összetartotta a tisztviselői kart és a rendőrlegénységet úgy, hogy azok készek voltak érte akár a tűzbe menni. A fehérek minden mozgalmában Zavaros Aladár is benne volt és megtett mindent a polgárság érdekében. amennyire lehetséges volt. A püspök lakását éjjelenkint 2—2 rendőr őrizte, hogy ha esetleg a vörösök támadást intéznének ellene, azonnal alarmirozzák a fegyveres őrséget és a polgárságot. Mert Prohászka püspök egyáltalán nem csinált titkot a meggyőződéséből és husvétkor, pünkösdkor, Urnapkor olyan beszédeket mondott a székesegyház szószékéről, hogy bátran beillett ellenforradalmi riadónak. Mi meg lángoltunk, égtünk mint a vulkán. A puskaport szárazon tartottuk, azonban vigyáztunk arra. hogy a falnak fejjel ne szaladjunk.

A terrorfiuk azalatt a püspöki palotában hallároztak. Velinszky László egy megbokrosodott meztelen száju fiatal tanitó volt a szellemi termékek biztosa. A főhadiszállást egyenesen Prohászka püspök dolgozószobájában ütötte fel. Az ő iróasztaláról irta a vörös ukázokat. Mindent, ami nyomtatás alá került, ő ellenőrizte. Kiadta a rendeletet, hogy Prohászka Ottokár megyés püspök is köteles minden irását előbb hozzá küldeni revizióra. Persze a mi püspökatyánk keserüen kacagott és inkább lemondott a körlevelei kinyomatásáról, minthogy azokat

egy féleszü ember csirkeeszére bizza. A terrorfiuk pedig uraknak érezték magukat a püspök gyönyörü termeiben. Mindenekelőtt kifosztották a pincét és az éléskamrát. A pincében volt néhány üveg tokaji, melyet a püspök valamelyik tisztelőjétől kapott s valami magas vendég tiszteletére rejtegetett. Azt persze megitták és megfelelően berugtak tőle. A szép plüs-butorokon, kereveteken a cipőiket tisztogatták. Mikor valaki figyelmeztette őket, hogy más helyet is találhatnának a lábbeli tisztitására, még nekik állott feljebb, hogy hát ők csak nem tehetnek róla, ha különb hely nincs a püspök palotájában az ő cipőjüknek.

A fogadó teremben van a régi püspökök galériája. Azokra a vitézek célba lőttek. Steiner püspöknek a szájába lőttek és késsel hasitották be a gyönyörü festmény első részét. Hasonló sors érte IX. Pius pápa gyönyörü képét, a melyet Jakoby, a világhirü festő Rómában készitett a műértő püspök rendeletére. A titkár földszinti szobájának falait obszeán képekkel pingálták teli, kinyitották az ablakokat, hogy mindenki gyönyörködhessék a proletár izlésben. Urnapján volt leginkább élére állitva a helyzet. Mi nem engedtünk. A gyönyörü ünnepnek meg kellett lenni, ha nem is úgy, mint más években szokott történni, azonban buzgóbban, mélyebb áhitattal alig énekeltük: „Ez nagy szentség valóban", mint az Ur 1919-ik esztendejében, a vörös terror tobzódása idején. Az Oltáriszentséget — mint mindig — maga a püspök hordozta kezében. Az egyik oltárt mindig a püspöki palota kapuja alatt szokták fölállitani. Akkor géppuskák csövei vigyorogtak onnan felénk. A gyönyörü emeleti ebédlő ablakaiból szintén a géppuskák villogtak. Mi azonban dobogó szivvel, összeszoritott öklökkel s bármire elkészülten özönlöttük el az utcát, körülvéve, s testünkkel védelmezve a Legméltóságossabbat az esetleges támadások ellen. A barátok templománál, szemben a püspökséggel állott az egyik oltár. Elvégeztük a szertartást s az áldás után Námessy Medárd cisztercita főgimnásiumi tanár zenekara rázenditett a hymnuszra. Soha, de soha oly meghatottsággal nem énekelte egy se közülünk a nemzet imádságát. Sirtunk, zokogtunk, nem maradt szem, amelyből a könyek gyöngyei nem hullottak volna. Énekeltünk a zenekarral együtt úgy, hogy fölharsogott a magas menyországba: Isten áldd meg a magyart. Néhány lépésre tőlünk a gépfegyverek csövei, mi pedig zengtük, harsogtuk föl az Isten trónusáig, hogy: Megbünhödte már e nép a multat s jövendőt.

Mise után, mikor a püspököt a templomajtóig kikisértük, valaki kiadta a jelszót, hogy virágot kell hinteni a püspök utjába. Mintha villanyszikra adta volna meg a jelt, az óriási tömeg egyszerre elözönlötte az utcát és sorfalat állt a püspök lakásáig. Magukkal hozták-e akkor szerezték-e a virágokat — nem tudom, de az bizonyos, hogy gyönyörübb demonstrációt elképzelni se lehet, mint mikor ezer meg ezer ember, szegény és gazdag, asszony és férfi, gyerekek, öregek ujjongva, éljenezve dobálták a friss virágokat Székesfehérvár szellemi vezérének, Prohászka Ottokárnak lábai elé. A keresztény magyar érzésnek lelkesebb, áldozatrakészebb katonáit semmiféle eszközzel nem lehetett volna nagyobbra nevelni, mint akkor, amikor az erőszak mindenre halált kiáltott.

A virághintés gyönyörü gondolata megmaradt aztán egész a kommunizmus felfordulásáig.

Az Urnapot követő vasárnapon az én templomomban ksllett volna lenni az urnapi processzionak. Én azonban ukázt kaptam az egyik zsidógyerektől, Hoppner elvtárstól, hogy „világi dalok — értette alatta a hymnuszt — ne legyenek énekelve" a körmenetnél. Én a szószékről felolvastam az otromba magyarsággal irt levelet és kértem hiveimet, hogy ne várjanak predikációt és ne kezdjenek a hymnusz éneklésébe se, mert akik fölöttünk állnak, ma ezt parancsolják.

Velinszky elvtárs úr azt is kijelentette, hogy a püspöki palota gyönyörü barok diszitését, az oromzaton levő pompás szobrokat, az épitészet remekművét proletár egyszerüvé fogja változtatni, ami azt jelentette, hogy minden diszt eltávolitva, simára faragják a falat. Erre azonban nem került már sor. A kommunizmus alkonyodóban volt.

A proletárok egy ideig szabadon jártak-keltek még a püspöki palota remek kertjében, azonban a pesti patkányok elinalása után a terrorfiuk minket is faképnél hagytak.

Prohászka püspök kitisztogattatta az utánuk maradt rengeteg piszkot, bemeszeltetve a befirkált falakat és visszaköltözött az ő régi, kedves otthonába, mosolyogva, ünnepelve, aztán közakarattal, egyhangu választás alapján mint Székesfehérvár nemzetgyülési képviselője.
Még egy epizód.
Véletlen? vagy egy felső kéz ujjmutatása — nem keresem. Azonban lehet róla gondolkozni. Mikor Prohászka püspökatyánk temetésére készülődtünk, természetesen talpon volt az egész város. A társadalom minden rétege ki akarta venni a részét az ünnepi gyász kötelességéből. Az iparosok minden szakosztálya is odakészült. Az asztalosok szakosztályának elnöke Rátkay József volt. Fiatal, alig negyven éves, erőteljes, egészséges ember — egyébként erősen szociáldemokrata. Az egyik iparos elment hozzá, hogy ha mindenki ott lesz, hát valahogyan ők se hiányozzanak.
Rátkay dühösen kikelt:
— Mire való ez? Egy papnak ekkora parádét csapni. Akkor, amikor minden perc drága. Dolgozni, nem gyászolni kell ma az iparosnak. Ha én meghalnék, az én temetésemre bizonyára nem jönne el az a Prohászka püspök.
A temetés persze megtörtént Rátkay asztalosmester részvétele nélkül is. A nagy halottat ott vitték el Rátkay mester lakása előtt.
Másnap aztán különös dolog történt. Huszonnégy órával később pontosan abban az időben, mikor a nagy püspök koporsóját Rátkay háza előtt elvitték, a mester a műhelyből bement a szobába, ahol már ebédre volt teritve.
— Éhes vagyok, hozd be a levest — szólt a feleségének.
Az asszony kiment a konyhába. Mire beért a levessel, a férje mozdulatlanul ült a diványon. Meg volt halva.
Nem csinálunk csodát belőle. Lehet véletlen is. De mindenesetre lehet gondolkozni fölötte.
Hónapok multak el azóta. Prohászka püspök is, Rátkay mester is pihennek, porlanak földanyánk kebelén. De csak a testük. A lelkük valahol — a jóságos Isten tudja hol — szállszáll a nagy végtelenség szárnyain. Az Isten itéletét hiába fürkésszük. Az az ő titka. Mi csak azt látjuk, ami a szemünk előtt lejátszódik. Azt, hogy Prohászka püspök sirját naponta friss virágok boritják. Honnan jönnek? Kik hozták őket? — nem tudom. De: fényes autók állnak a temető kapujában, egyszerü bácsik, nénikék tipegnek le a lépcsőn és elmerülve imádkoznak. Nem is imádkoznak, hanem beszélgetnek az elhunyt nagy lélekkel. Mert ő csak nekünk, az anyagnak hunyt el, azoknak, akik messze, nagyon messze látnak, akik lelkükkel a távolságokat átrepülni tudják, azoknak él. Él most is és él ezután is és vár bennünket. Vár egy gyönyörü napsugaras, vidám ragyogó világban, ahol ő *otthon* van.
Mert ő már hazaért. Haza. A jó Istenhez.

A FEJLŐDÉS, AZ ÉLET, A HALADÁS APOSTOLA

Irta: IFJ, DR. ERŐDI-HARRACH BÉLA egyetemi tanár, országgyülési képviselő

Az emberi szellem az egység felé törekszik. Ennek az egységnek nagyszerü megnyilatkozását láthattuk, tapasztalhattuk Prohászka szellemében. Ez az egység olyan gazdagon nyilatkozott meg benne, hogy azt kellőképen visszatükrözni, irásban levetiteni és mintegy tanitásul szétvinni és hirdetni a későbbiek számára is, egy ember visszaemlékezését csaknem meghaladó feladatnak látszik. Ezért én itt, Prohászka világszemléletéből inkább a *szociális elemet,* a szociális vonatkozásokat

kisérlem meg kiragadni, a hozzá füzött egyéni kapcsolatok egynéhányának megjelenitésével. Amit tanitásával az emberek százezrei számára elérni akart, azt ő maga gondolataiban és életében átélte. Az ő élete egy nagy szintézis és erre a szintézisre, harmóniára akarta az embereket nevelni, rávezetni. Kétségtelen, hogy korunk egyik nagy gondolkodója, akinek irásai maradandó becsüek, de mégis szónoklataiban élt, ezekkel gyujtott, öntudatra ébresztett, buzditott, ébresztgetett, nevelt és megnyugtatott. A nagy gondolkodók módjára abból, amit saját egyéniségében megérzett és átgondolt, ki tudta választani azt, ami az egész kort illetőleg közös és jellegzetes és amiben ő ezer és százezer embertársával találkozott. Ő felfedezi és rámutat arra, ami a többiekben csak bizonytalan sejtések módjára él. Szavaiból, gondolataiból, az ember és emberiség fejlődőképessége iránt táplált nagy bizalma villant ki, hogy a kicsinyes érdekek és önzések mögött működik az emberiség nagy lelke, amit csak művelni kell és az folyton előrehalad. Ez a nagy bizalom tette őt optimistává. Fel kell kelteni a gondolatot! Irja egyik munkájában. De ő nemcsak felkeltette, hanem kimélyitette az emberi gondolat határait. A területek, amelyeket ő szántogatott és nagy lelkével művelt, a legszélesebbek. A gondolat teremtő erejét a hit mélységéből meritette s lélekszemével mindig előrenézett. Minden nagy gondolat meragadta és annak harcosa lett, az ő héroszi nagyságával. Megalkuvást nem ismert. Elve volt, hogy a nehézségek elől nem kitérni, hanem azokkal következetesen megküzdve, épiteni, emelkedni, fejlődni és haladni. Lénye, az ismeretnek világosságot és a szeretetnek meleget sugárzott. Az élő, teremtő, alkotó, tömegeket kiformáló, gondolattá vált ember volt, aki gondolkodásra nevelt és tanitásában mindig egy darabot adott önmagából. Tévedések iránt megértő és megértése felemelő volt, mert arra tanitott, hogy a tévedés nem mentesiti az embert a cselekvés: az akarat és a tett alól. Szeretettel karolta fel a gyengéket és megbocsátott, ha tettet, akaratot tapasztalt. Egyén, család, társadalom, nemzet voltak mindig szeme előtt. Az ember feladatát az egyén belső és szintetikus kimüvelésében látta, aminek célja nem önmagában van, hanem az egyéniségen keresztül egy szebb, jobb és igazabb élet elérése érdekében. A hibák és félreértések ellen küzdött és a megértést kereste. Küzdött, hogy az egyén megértse a világ folyását. Amikor a legeszményibb élet feltételeit magyarázta, nem hagyta el soha a földi élet talaját és az eszményiség világából mindig visszamutatott az emberiség, a földi élet és annak feladataira, mert amint mondja: „Ez a világ az élet fájának talaja, melyet elhanyagolni nem szabad, hanem művelni kell, hogy az emberekben uj energiákat lehessen kelteni." A modern élet reménytvesztett, pesszimista, szkeptikus érzülete fájdalmat keltett benne, de amint ő mondotta: „ez a fájdalom nem sorvasztja el bizalmát." Amint az élet, az akarat, az erő, a lelkesülés szelleme áthatotta őt, ugy dolgozott az ő nagy életével azon, hogy ez a szellem áthassa az emberek százezreit. Csodálatos tisztalátás nyilatkozott meg benne a társadalom és annak fejlődését irányitó belső tényezők iránt. A társadalmat élő szervezetnek tekinti, amelyben a mult, jelen és jövő egymásba kapcsolódik és minden kor életében és felfogásában annak az eszméje és annak a munkája testesül meg. Ezért a társadalom eszméje, mint minden emberi eszme, nem változatlan és nem örök,

a társadalomban és annak eszméjében fejlődés van. Ez azonban evolució és nem revolució. A társadalom tehát nem megkövesedett szervezet, változik, hogy ujra meg ujra szervezkedjék. A mult szükséges azért, hogy abból tanuljunk, de nem akaszthatjuk meg vele a jövőt. Fejlődés van és fejlődés kell, hogy legyen. A történet fejlődése néprétegek emelkedését mutatja s az ujkor jellemző vonását abban látja, hogy a társadalom a jót és jogot minél több emberrel akarja megosztani. Társadalmi vonatkozásban sem a lemondást, nélkülözést, elvonulást a világ elől hirdette, hanem az életet, szellemi, erkölcsi, lelki és anyagi élet terén, annak szép és célravezető kifejtésében. A modern időkben sürgetően fellépő szociális kérdést nem látja ellentétesnek az Evangélium szellemével, az nem ellentétes a keresztény felfogással, mert a kereszténység szelleme sürgeti a társadalomnak az összeségre nézve szerencsésebb kialakulását. A társadalomtudományok fejlődésétől várja — helyesen — a modern szociális probléma megoldását. Emellett a probléma megoldásában nagy jelentőségét látja a kötelességek széles rétegekben való tudatossá válásának, amikor a kötelességből közkötelesség lesz, s magát a problémát abban látja, hogy szabadság alapján eleven közösséget alkosson az ember embertársaival és ebben felismeri, hogy melyek a fejlődő természetü társadalom értékei: a szabadság és a társadalom közössége. A megoldás e kettő kombinálása. Magas foku szabadság és magas foku műveltség jellemzi a modern szociális mozgalmat és tehetnők hozzá, mindkettőben a szociális jelleg, jellemvonás adja azok magas fokának tartalmát. Nem a lehetőség az eszményi társadalmi állapotra jellemzi az embert, hanem a képesség, hogy formáljuk, javitsuk a társadalom rendjét. Krisztusnak a testvériségről szóló tanitásában látja a társadalom alakitásának irányát, a szeretetben és a szeretetből eredő kötelességekben és azok teljesitésében, a legjobb és legméltányosabb társadalmi állapotok megteremtésére. Ennek az uj szellemű kötelesség és feladatnak ébresztésében a társadalom vezető osztályainak látja elsősorban hivatását. Amikor az egyén és a társadalom életében felismeri a szeretet nagy erejét, mert a szeretet mindig több életért lelkesül, a társadalom haladását kifejező szociálizmus eszméjében a szeretetnél mégis az igazságnak tulajdonit nagyobb és végső értéket, ami felé az egyénnek és a társadalomnak, fejlődésében törekednie kell, hogy azt minél közelebb hozza a megvalósulásra az életben és annak berendezésében.

A szeretet alkotó erejében az áldozati elem szerepét látja. Ezt a gondolatot s a szellem és a szeretet erejének kölcsönhatását fejtegette esküvőm alkalmával is az oltár előtt és az ide levetitett gondolatokat hallottam tőle a magyar társadalom munkaszervezésének legfontosabb mozzanataiban, amikor ott állt közöttünk, majd a tömegben, majd négyszemközt, teendőkről, feladatokról beszélve, buzditva, mindig mint az élet vezére. Minden, a legkisebb részleges feladatban is az ő nagy, egységes, diadalmas világnézete villant meg, mely a százezrek lelkében élő szükséglet kiformálásában segitett. Ezt a kiformálást, ezt a belső épitést nem ő akarta elvégezni, csak a segitséget akarta ahhoz megadni. A fejlődés, az élet, a haladás apostola volt ő, sohasem rombolással, hanem mindig ujak, jobbak teremtésével és ezt nemcsak tanitással, buzditással, de életének példájával is igazolni akarta.

PÉCSI EMLÉKEZÉS OTTOKÁR PÜSPÖKRŐL

Irta: Dr. RÉVÉSZ AMADÉ cisztercita rendi reálgymnasiumi tanár

Tegnap még itt volt, itt járt közöttünk,
Mint égi Fénytől fénylő üzenet.
Arany szava szólt s zugott fölöttünk
S szivünkre hullt a balzsamos kenet.

Ma a F ö l d és é g szónoka halott,
Pihenni tért a vándor s hazament.
Bennünket árván, gyorsan elhagyott,
Istent kereső élte elpihent.

M a g a s s á g o k f e l é szállt az égbe,
D i a d a l m a s v i l á g n é z e t szava
Mint V i l á g o s s á g a s ö t é t s é g b e n
Tünt el a lelki szépség dalnoka.

Mikor A h á b o r u l e l k e zúgott,
Megtört sziveknek I r á n y t ű-t adott,
Lelke tüzével égi fényt gyujtott —
Sivár sötétben fénylő çsillagot.

Szava orgona, majd meg zúgó szél,
Nyári napsütés, pacsirta dala:
Nyomában tiszta, derült világ kél
Lélekkerteknek hit-remény fala.

Elnémult a szó, élte megszakadt
Életforráshoz nem vezet többé
Tiszta vizekre szomjazottakat.
Kidőlt, meghalt, hogy éljen örökké.

Szószéken halt meg, hová küldetett,
Ott nyujtá ki az Úr hivó kezét
S O t t o k á r ment . . . mert elvégeztetett:
Hogy égi honban élje életét.

*

Tegnap még itt volt, itt járt közöttünk,
Szivünkbe gyujtott hit-szövétneket,
Ma kihalt mécses fénye örökünk,
S lánglelkéből kelt lelki napkelet.

OTTOKÁR PÜSPÖK

Irta: ifj. dr. TOLDY LÁSZLÓ egyetemi tanár

Rendkivül érdekes, vonzóan megirt könyvecske fekszik előttem: Dr. Meszlényi Antalnak, a tudós papnak Neri Szent Fülöpről irt csodálatos életrajza, amelyben a szentet nemcsak mint vallásunk nagy heroszát, hanem mint derültlelkű és jámborságában is jókedvű földön járó embert festi. Amint mindig beljebb hatolok ebbe a virtuózul megirt életrajzba, úgy érzem, Neri Szent Fülöp alakja megelevenedik előttem, lelkemhez mind közelebb és közelebb férkőzik és végre revelatióként elmosódik a XVI. század nagy szentje és új alakot ölt: egy vigasztaló, lelki békét és Krisztusi szeretetet lehelő alakká változik, melynek arcvonásaiban forrón szeretett gyóntatóatyámnak Prohászka püspöknek arcára ismerek.

Mikor Neri Szent Fülöp életrajza készült Ő még köztünk járt, hirdette lánglelke fenséges gondolatait. Hirdette a hitet és főleg a szeretet; hirdette a haza és embertársaink szeretetét; hirdetett mindent amitől jobbakká, istenfélőbbekké lehetűnk. És mi gyarló emberek mindezt úgy vettük, mintha teljesen magától értetődő dolgokról lett volna szó. A bűnbánatot és ennek jutalmát a bűnbocsánatot senki oly megrázó erővel és annyira az észhez szóló vaslogikával még nem hírdette, mint Ő. Ha a szószéken állott, és onnan hirdette az igét, onnan ostorozta a bűnt és onnan magasztalta az erényt: az az érzésünk volt: Pázmány Péter támadott új életre. Pedig mily nagy a kűlömbség a nagy magyar hitvitázó, az ellenreformatio biboros főpapja és Prohászka püspök között.! Ha Pázmány Péter szentbeszédeit olvassuk a XVII-ik századbeli erős kiszólásaival, az a hitűnk: a Mindenható nagy lelki megpróbáltatások idejében adta őt a zordont, a fenségeset az eloquens hitszónokot nemzetének, akinek nem utolsó fegyvere a kiméletlen villámlás és a lélek mélyét megremegtető dőrdűlés És ezzel szemben Prohászka Ottokár? Az angyali szelidség, a mindent megértés, a mindent megbocsájtás lélekemelő igéinek szónoka. Ha emelt hangon szólott is hozzánk, alázatos hiveihez; emphasisának mindent lenyűgöző ereje nem volt ijesztő, nem volt megfélemlitő, hanem vigasztaló felemelő, akárcsak az apostolok igéi.

Sokat lehetne róla mint hitszónokról irni, de ez nem az én feladatom. Énnekem Ő gyóntató atyám, lelkem titkainak letéteményese volt. És ilyenkor, mikor hozzám szólott, csakis én hozzám, velem beszélt, csakis én velem, dicső homloka körül aureolát láttam fényleni és mióta Neri Szent Fülöp drága alakjába Meszlényi könyve beavatott, úgy éreztem, van a XX. századnak is Neri Szent Fülöpje: Ottokár püspök! Mert Ő igazán szent volt. Megértő és megbocsájtó minden emberi gyengeség iránt. Az Ő derüsen mosolygó szemeiből az angyali szelidség tükröződött, csak szelidsége mélységes tavának fenekén a hitvalló, a martyr törhetetlen elszántsága villámlott.

A „gnóthi seautón" embere volt, ki hazájának utolsó örökségképpen a gnóthi seauton tanitását hagyta; hogy az magát megismerje, megjavitsa és felemelkedhessék azokba a tiszta régiókba, ahová csak Grál-lovagok földi salaktól megtisztult lelke emelkedhetik. Magyarok Grál-királya áldassék neved mindörökké.!

Ottokár püspök a ravatalon

Márton Lajos festőművész rajza

Könny és virág

Marton Lajos festőművész rajza

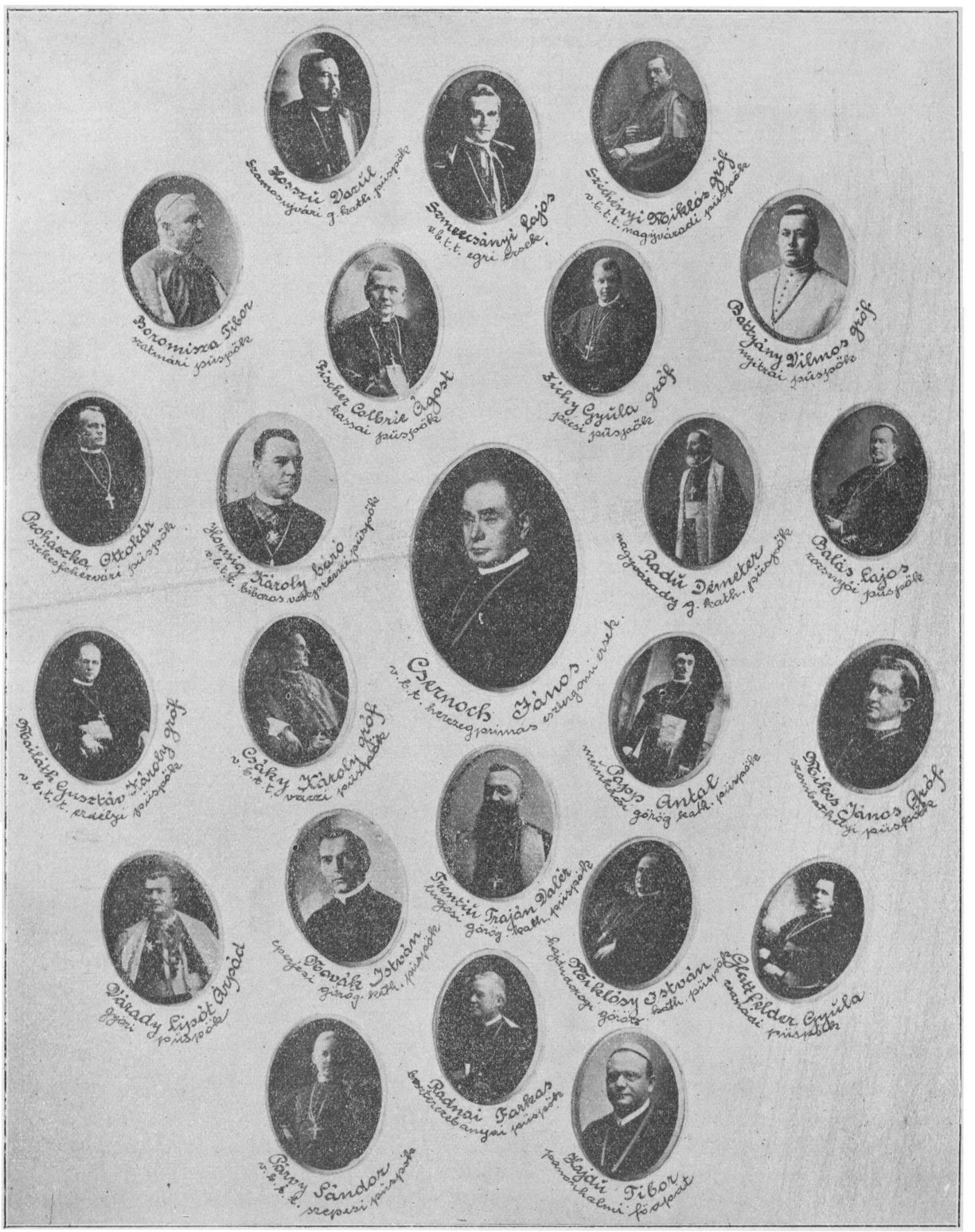
Hodrits Dániel
szamosujvári g. kath. püspök
Szmrecsányi Lajos
ü. b. t. t. egri érsek.
Szécheényi Miklós gróf
ü. b. t. t. magyarországi püspök
Boromisza Tibor
szatmári püspök
Bubics Colbric Ágost
kassai püspök
Zichy Gyula gróf
pécsi püspök
Batthyány Vilmos gróf
nagyváradi püspök
Prohászka Ottokár
székesfehérvári püspök
Hornig Károly báró
ü. b. t. t. bíboros veszprémi püspök
Csernoch János
ü. b. t. t. hercegprimas esztergomi érsek.
Radó Dimeter
nagyváradi g. kath. püspök
Balás Lajos
nagyváradi püspök
Mailáth Gusztáv János gróf
ü. b. t. t. erdélyi püspök
Csáky Károly gróf
ü. b. t. t. váczi püspök
Metr Pap Antal
görög kath. püspök
Mikes János gróf
szombathelyi püspök
Dárady Lipót Árpád
győri püspök
Papp István
apostoli görög kath. püspök
Frentiu Trajan Valér
lugosi görög kath. püspök
Miklóssy István
hajdúdorogi görög kath. püspök
Hattfelder Gyula
csanádi püspök
Radnai Farkas
székesfehérvári anyai püspök
Papp Sándor
ü. b. t. t. veszprémi püspök
Hajdú Tibor
tasnádhalmi főapát

PROHÁSZKA ÉS ESZTERGOM

Irta: DR. ANTÓNY BÉLA Esztergom város polgármestere

A lenyugvó, aláhanyatló napnak a fejedelmi Duna tükrében megtört sugara fénykoszoruval koszoruzza meg a magyar Sion ormán fönséges iveléssel magasbatörő Bazilika kupoláját.

A mélységes csendnek és áhitatnak bíborkárpitja borul a tájra, majd megkondul a Nagyboldogasszony-harang imára hivó szava, melyet elkap a nyárutó hullámzó szele, hogy a tulsó parton, alig egy arasznyi távolságban már idegen rabságban sinylődő véreinknek vigaszt, reményt nyujtson, bennünk, a szabadakban pedig a szeretetnek, áldozatkészségnek és munkának tüzét Krisztusi lélekkel élessze.

Elhangzott az irredenta hármas kongatás, utolsó akkordjának bánatos zengése némán vonul át a történelmi város Ur Angyalát rebegő, s híttel megtelt lakói között. Egymásután gyulnak ki a kanonok sor palotáinak villamos körtéi, majd a Seminárium homlokzata borul fénybe s termeinek ablakaiból kiszürődő fényben imádkozó kispapok árnyai tünnek fel.

A magyar kereszténység és államiság szülőhelyének mohos és patinás vár ormán fejedelmi méltósággal emelkedő bazilika körül az ezeréves történelem dicső és nagy alkotó munkásainak szellemei ébredeznek s imádságos lelkünk beléjük kapcsolódik a magyar élni akarásnak hatalmas erejével.

Szent István, Imre, László, Pázmány Péter alakjai között szikáran emelkedik ki a modern magyar kor szentéletü papja, lángszavu szónoka, a lelkeket isteni magasságba emelő, vezető, megmentő apostol: Prohászka Ottokár.

Prohászka Ottokár müködésének javát itt élte a Bazílika tövében, az esztergomi szemináriumban. Innen indult ki a magyar katholicizmust bevilágitó pályája. Mint az esztergomi papnevelő lelkiigazgatója, megalkotta, kifaragta azt a papi tipust, mely a lelkészi kötelességnek mélységes apostoli felfogásával százezreket vezetett be a meleg, bensőséges lelki életbe.

Itt dolgozott, tanitott Esztergomban, mint a szemináriumi papnevelésnek intenziv mestere. A kispapnak lelki apostola, az élethivatásban barátja, s intim lelki élet köti vele össze.

Nem elégedett meg, hogy lelki embert neveljen belőle, hanem előkésziti a cselekvő életre is. Ő, aki a nagy lélek éleslátásával néz a jövőbe s látja közállapotainkat, tudja, hogy keresztény, nemzeti értelemben vett lelkészkedő papságra van szükség.

Apostoli szellemtől áthatott lelki munkájával a magyar papság megujhodásának mestere, kezei alól egész sereg hitbuzgó, példás életü, hivatásáért rajongó, szerető, alázatos lélekkel megtelt, munkára éhes pap kerül ki, kik községeket, városokat vezetnek a hitnek bensőséges életébe s avatnak Prohászka katonáivá még olyanokat is, kik talán még nevét sem hallották.

Előre látta, hogy a magyar katholikus papságnak a kilenczvenes évek egyházpolitikájával irányításhoz, vezetéshez jutott materialista világnézlettel erős

küzdelme lesz s épp azért az Ő szemináriumi nevelése aktivitásra is nevel.
Nemcsak a szeminárium tantermeiben, a kápolna magányában van növendékeivel, hanem kiviszi őket az életbe is, ki az iskola falain kivül, az emberek közé, a szabad természetbe.
Elmegy velük a hétköznapi élet szürke megnyilvánulásaihoz, a nemzeti munkának ünnepélyes megnyilatkozásaihoz, majd ki a szabadba, a pilisi hegyekbe, hogy a kirándulás a természet szépségeit, fenségeit, hozza közel a papnak, lelkipásztornak készülő ifjuhoz. Ő nemcsak imádkozó, buzgó papokat akar, aki az oltáron tul nem megy, hanem lelki derüvel telt nemzeti munkást, harcost, aki nemcsak lelki élettel, hanem világi munkával viszi előre a magyar Géniuszt.
Nemcsak növendékeivel, hanem egymaga is bejárta gyalog Esztergom egész vidékét. Kereste a magányt, a természet csendjét, hogy lelkének szárnyalása mind magasabbra és magasabbra emelkedjék.
A Dunának hömpölygő árja, a beleolvadó Kis Magyar Alföld, az innen feltörő Kárpátok bércze, a pilisi hegyeknek virágos völgye s erdő koszoruzta dombja, melyek magányos sétáin, mint az életnek könyve nyilnak fel előtte, az apostoli lelket mind mélyebb és mélyebb érzéssel töltik el, s az a költői hang, mely oly varázserővel csendül ki szavaiból, innen a természet titkaiból meritette ihletét.
Szerette Esztergomot, mint várost, mint természeti kincsektől megáldott helyet, s azon magasztos eszme szolgálatába állott, hogy a történelmi hely, a magyar katholicizmusnak Vatikánja, a koronázó hely, a lelki életen s a történelmi multon kivül Magyarország nagy városainak sorába emelkedjék.
Sokszor keserüen tört fel lelkéből, hogy meddő volt a városnak multja, hogy hiányzott az alkotás, teremtés ereje, hogy a lelkiekben gazdag város anyagiakban szegény.
A Várhegy, Szenttamás természeti szépségeit nem szünt meg dicsérni, azoknak kiépitését, szépitését hangoztatta s igen sokszor emlegette, hogy a németet, a germánt jellemző alapos, rendszerető, áldozatos munkára volna szükség, hogy e helyek külsőleg is méltók legyenek a magyar kereszténység szülőhelyéhez.
Amilyen szép Szenttamás fekvése, amint magasba tör a Duna partjáról, olyan szegényes épitkezésében s lakóinak életviszonyában.
Apró, szalmafedelü házak, melyek sokszor miben sem különböznek az állatok részére készült tákolmányoktól, bennük szegény, küzködő, szurtos emberek, kiknek homlokára barázdát vont az élet gondja, sárgaságot a penészes kenyér, ziháló mellet a dohos levegő.
Ezt a szegény, küzködő népet senki sem vezette Esztergomban jobban, mint Prohászka Ottokár.
Felkeresi őket, tanácsot, lelkivigaszt, alamizsnát oszt. Ott apostolkodik közöttük, megosztva velük nemcsak lelkének kincseit, hanem szürke reverendájának ezüst hatosait. Üres zsebbel tér meg közülük, hogy lelke még több evangeliumi szellemmel teljék meg.
Nem egyszer megtörtént, hogy a ruhátlan, cipőtlen munkást magához a szemináriumba rendeli, s egyetlen pár cipőjét, felöltőjét adja oda, hogy aztán az ujnak

elkészültéig a négy fal között Krisztussal beszéljen, az örök szeretet forrásából igyék, hogy bünbánatot tartva bocsánatot adjon a meggyötört, megtévedt lelkeknek. A szegények szeretete, a bünösök megértése ilyen apostoli munka közben emelik alakját mind magasztosabbra. Innen meriti azt a mélységes szocialis érzést, melylyel a magyar keresztény szocializmusnak irányt szab, utat mutat, mely őt a modern élet szocialis életének vezérévé teszi, mely kicsenditi belőle a Diadalmas világnézet költői művét, melynek prófétájaként jár az emberek között.

Az egyházpolitikai törvények ellenhatásaként megszületett keresztény politika a néppártban s az országos pártlap az Alkotmány-ban. Prohászka Ottokár szellemi egyénisége volt az, aki itt Esztergomban a katholikus sajtót életre hivta, aki Nyitra, Győr, Fehérvár és Pécs példáját követve, politikai lap megindítását sürgette.

Prohászka Ottokár lebilincselő ereje vette rá 1895-ben Keményffy K. Dániel esztergomi hittanárt, hogy alapitsa meg az „Esztergom"-ot, melynek iró és munkásgárdát teremtett s melynek aztán ő is főmunkatársa lett.

A tervnek megnyerte Vaszary Kolos hercegprimás hozzájárulását s ennek birtokában összekoldulta a megindításhoz szükséges összeget. Mikor minden igy rendben volt, egy szükebb bizottságot alakitott: Dr. Csernoch János, Prohászka Ottokár és Keményffy K. Dániel személyében. Dr. Csernoch János kanonoknál a várbeli plébánián ült össze a vezérkar lehetőleg minden szerdán, s itt beszélte meg a lap szellemi tartalmát. Itt vitatták meg a politikai és társadalmi kérdéseket, itt születtek meg azok a mélyenszántó, katholikus lelkülettel telt cikkek, melyek még ma is mesterpéldányai a hirlapirásnak.

De nemcsak az Esztergom politikai lapnak volt főmunkatársa, hanem Dr. Walter Gyulával szerkesztője volt éveken át a „Magyar Sión"-nak. Itt rakta le azokat az ujjáteremtő eszméket, melyek uj mesgyéket vágtak a lelkek megnemesitésében. A Magyar Sión sárguló leveleiről még most is üditő erővel száll felénk annak a tisztitó viharnak árja, mely lelkének mélységeiből fakad. Alig van száma, mely több ivnyi közleményt ne hozna tőle. Figyeli a magyar és európai szellemnek *minden vonatkozását és hatalmas géniuszával igazit, véd és főként ébreszt* bennünket.

*A közönyös, a hittel mitsem törődő intelligencia felrázását, a katholikus világ*nézethez való visszavezetését már a 90-es években itt Esztergomban megkezdte. Lelkigyakorlatai, prédikációi, előadásai voltak ezen tevékenységének megindítói. Eszménye volt, hogy a magyar intelligenciát megtanitsa a „Dominus Jesus" tanitásának nemcsak tudatára, hanem követésére is.

Elsőnek ismerte fel azt a történelmi helyzetet, hogy az egyház részére életerő lekötni a magyar középosztályt s azt a katholikus érdekközösségben egyesiteni nemzeti feladat is. Hogy ezt a munkát Esztergomban megtudta kezdeni, azt nemcsak meleg szivének s lelki értékének köszönhette, hanem annak a kegyelemnek, mely fedhetlen papi élettel ajándékozta meg.

Zengő szavának ékesszólásával egyenlő életének tisztasága, az az egyszerű, aszketikus, szent papi élet, melyet még a rágalom sem tudott kikezdeni, amely egy életen át ugy élt, cselekedett, mint az ajak prédikált.

Az esztergomí papnevelő lelkiigazgatóját apostoli lelke, az Ur akarata a budapesti egyetemre tanárnak, majd Székesfehérvárra megyéspüspöknek rendelte, szelleme azonban itt maradt közöttünk, élete, tanitása örökre a mienk, s még a halál sem ragadhatta el tőlünk.

Prohászka Ottokár, aki hivők hitének kialakitásán, a hit erejének szivekbe vitelén, az életnek Krisztusi lélekkel való telitésén dolgozott, s aki apostoli erővel a magyar katholicizmusnak ujjászületését teremtette meg, itt nyujt továbbra is a határvárossá lett Esztergomnak vigaszt, hogy Istenbe vetett hittel készüljünk az életével és halálával előkészitett uton a magyar feltámadásra.

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

9 LEVELE

ANHÄUPELHEZ

1886—1892

L. J. C. 1886 IV. 16.

Kedves Anhäupel Ur!

Nem tudom mit kívánjak névnapjára. Ami leveléről tudomást vettem, csak megelégedésről és boldogságról szólt. Kívánom kedves György Ur, hogy a boldogságot, mely az idő s a hangulat lepkés szárnyain repdesi körül az embert, állandó birtokává tegye és benne nyugodjék, kívánom, hogy a rendelkezésére álló drága kegyelmeket minél kimeritőbben fölhasználja, hogy a római szellem lelkében pompás tehetséggel fölragyogjon nem az ész fönséges ugyan, de hideg csillagfényében, mialatt a tudományt érteném, hanem az Úr napjának termékenyitő lángözönében, melyhez a fölvilágosult szeretetet hasonlitom. Csak addig vártam levelét nyugtalan érdeklődéssel, mig nem tudtam, tetszik-e, nem-e későbbi utódomnak Róma s a collégium: most pedig nem várok már, nem aggódom, mindent tudok, s lelkemnek jót tesz az igazán önzetlen öröm, melyet Önnek boldogsága fölött minden személyes tekintet mellőzésével érzek.

Vive diu felix, cunctos quos vixeris annos.

Vive Deo!

Hát Esztergomban hogy vagyunk? Éppen ma april. 16-án, vették föl a theologusok a kisebb rendeket, ezeket nemsokára Ön is fölveszi. A nagyheti ájtatosságok ugylátszik elmaradnak, mert Őeminenciája féltékenyen őrzi a bazilikában ágaskodó gerendázatot. Nekem nem maradnak el, mert falura megyek suppleálni egy beteg plébánost. Pázmány és Milakovszky urak nagyban vágyódnak Rómába, hogy aztán mennyiben fogják elérni vágyaik célját, semmit sem mondhatok. P. De Mária megküldte az előfizetési fölhivást kiadványára: S. Thomaere opuscula philosophica et theologica, tessék neki megmondani, hogy én nála rendelem meg, s ha talán később jelennék meg, akkor a Gőbl ur elhozhatná. A pénzt utalványozom majd. Jobban megy már a filozofia? Nisi credideritis, non intelligetis! nemcsak a hitben, hanem a tudományban is érvényesül, először egy elméletet jól s egészen, lesz ideje később a válogatásra.

Hát a magyar bölcseleti folyóirathoz mit szólnak a nép vénei? Ugy-e telik kedvük a Thomismuson, mely minden lapjáról sugárzik? Azután ma kaptam meg P. Rector levelét melyet előre is Ön által köszönök meg: de mivel mindjárt nem irok választ, mondja meg kérem a P. Rectornak, hogy én is szivesen rendelem meg a régi Collégiumról és a villákról vett fényképeket. Pálma vasárnap kezdődnek az exercitiumok, az ifjak rémitésére ismét közeledik egy fekete Jezsuita, óh bárcsak vége volna már, fogja rebegni egyik-másik szorongatott kebel: mire pedig az exercitiumnak vége lesz, akkorra a bőjtnek is vége: áldjon meg a jó ég gombóc és káposzta és a szalonnát jelképező piritott hagyma adieu! Ugy-e ismerős gondolatok Anhäupel Ur? nohát emlékezzék meg rólunk mikor jól folyik dolga. Most már bejárta a Campagnát is kivonult Mons Sacer-re és ábrándozott a füzes Anio kigyózó partjain. Isten Önnel. Imádkozzék értünk, hogy okosak és erősek legyünk.

Jézus Szent Szivében testvére

Prohászka Ottokár.

Eszt. 86. IV. 16.

A „MAGYAR SION" szerkesztősége
Esztergom.

L. J. C.!

Kedves testvéreim!

Ebben a hideg világban jól esik, ha néha néha ez édes megszólitással ajkainkon oly körbe léphetünk, hol csupa szeretet, őszinteség sugárzik felénk; nem kell akkor magunknak mást kivánnunk, mint hogy *lelkünk tükör legyen, tiszta, homálytalan, szenytelen, — mely ezt a Szeretetet fölfogja s teljes mértékkel visszaárassza.* Ugy akarom én azt tenni; jó kivánataikat, a *két ünneplő Gyurinak* jó kívánságok, a többi, szemenszedett, drága testvérnek forró köszönetem alakjában sietek visszaadni. *Mérjen az Isten mindnyájunkra Szeretete mértékével kegyelmet, áldást, — égit is, földit is. Adjon az Isten erőt, egészséget, sok kegyelmet, soha betegséget!* A többi uramöcsém bocsássa meg, ha névnapjáról eddig elmaradtam vagy tán ezután is elmaradni fogok. Egyes jeleseknek ugyanis nem tudom keresztnevét, kik még nem mutatták magukat a világ szinpadán mint *Igama és Vass urak.* „M. Állam" és a „Religio" deszkáin; — másoknak nevét ismerem ugyan, de nem tudom mikor ülik; Igy Igama úr alighanem *Nagy Károlyt* tiszteli és Vass úr megrőkönyödött peripathetikus hajlamai után itélve Nagy Albertet; De lehet, hogy máskép van. Ott van még az én kedves Zoltánom, mint hallom zászlótartója a mufti kompániának; megvallom, hogy Zsigmondot is kerestem már a naptárban, de eddig sikertelenül; jó kívánságai mint a nyíl, úgy iramodtak Esztergom felé. Talpra termett ember legyen a zászlós, idegei acélsodronyok, izmai zsigárdi kenderből tekert kötelek legyenek!

Hogy kegyetek mit csinálnak, azt eltudom képzelni, hogy pedig *min töröm én magam,* azt majd *később tapasztalni fogják.* Gyönyörű Szép napokat élünk, fehér, ezüstös lepel boritja a szőllőt, a kertet, kinézünk teli Szivvel a szép Duna öntözte vidékre s a templomok közel-távol fehérlő tornyai hivogatnak, — nagy szükség van ott környékükben. Int felénk Mária Nosztra, két kupos hegycsúcsa, tövükben Május 2-án *700 gyónó várakozik ránk.* Néz felénk messzíről a nagy *pálos zárda,* most 400 nőrabnak háza, hol 30 kedves testvér váltig állitgatja, hogy az édes szeretet a legnagyobb bűnösnek is paradicsomot nyit, mig máshol az oly lelkek is elpusztulnak, kiket törvényszékek nem hogy elitéltek, de megjutalmaztak. A város két végén áll két kórház; bujdokol az egyik, magaslik a másik; mindennap reggel betérek a magasabba, s sokszor estefelé az alacsonyabba. A szegénység nagyon szegény, mert tudatlan és erkölcstelen; általános gyónást kell majdnem mindeniktől követelni, de előbb szükséges őket oktatnunk.

Most *Zebegényben* voltam néhányszor, egy falucska Szob és Nagymaros közt a Duna mentében, átellenben Maroth-tal, hol a mohácsi vész után a nagy szekérvár állt és 10.000 embert oltott ki a handzsár; följebb van a csárda, *Basaharcz* a neve, hol a rege szerint *Dobozi* vivott s hitvese vivódott.

Zebegényben barlang a templom, nem képletesen szólva, de a szó eredeti jelentésében. Ilyen Zambesiben is lehetne. Itt kereszteződik vándorlásunk; ha az ember dolgozni jár, szivesen látják, hiszen máskor jobb otthon maradni.

De mindez semmi; kevesen vagyunk, meghalhatunk, de nem győzhetünk.

Herzberg úr nagyon kedves levelet irt; fejezzék ki kérem nevemben köszönetemet küldeményéért is; lehető legrövidebb idő alatt fogom visszaszármaztatni. Tőle tudok olyasmit, amit Anhäupel úr nem irt; egy jeles magyarnak egyházi funkcióiról. S. Stefanoban, prédikációjáról, melyben Hunyadi János volt a tromf; a többi Úrnak is sikerült fotografiáját is adta; „So, dass ich wieder ganz auf dem Saufenden bin." A klerikusok már kiszámitották, hogy hány nap az élet a Seminárіumban, az iskolában, s hányszor nem kapnak enni. Emlegetik,

hogy Czibulka úr lesz a Rektor; én is azt gondolom; különben nevezhet Ő Eminenciája még új kanonokokat is, mert most úgylátszik rájuk jár a halál kaszája! Hornig lesz a veszprémi püspök, ismét kanonia üresedés; siessen Krammer úr! Azután arról is szól a sejtés krónikája, hogy jövőre nálunk a theológián 4 tanár helyett 6 lesz; akkor fog csak virágzani a tudomány.

A basilikát ismét telerakják állványokkal; folytatják a Szentélyt s a hajó diszitését. Igy majd a mater ecclesia Speciosa et ornata Sponsa lesz, s a Germanicusok, akik majd ezentúl jönnek Rómából rajta lesznek, hogy sterilis ne maradjon.

A P. Rectornak mély tiszteletemet és köszönetemet kérem kijelenteni.

Mindnyájukat szivből üdvözlöm, tartsanak meg emlékükben. Hivük

Prohászka Ottokár.

Eszt. 88. 21. IV.

L. I. C.

Kedves Doktor öcsém!

Azóta bizony, hogy márványhomlokát a babér sötétzöldje koszoruzza csak egy prozaikus telefon üzenettel tanusithattam megemlékezésemet és örömömet, melyet minden előhaladásán és sikerén szivem mélyében érzek.

Annyira tetszik nekem lelke hangulata, annyira ráismerek lelkes szivének ruganyosságában, Szent buzgalmában s élénk érdeklődésében kivánságaim teljesülésére, melyekkel kegyedet a Collegiumba kisértem; annyira látom azt megvalósitva, amit előbb az emberi bizonytalanság sejtelmes ködében remélni és félteni mertem: hogy most öntudatomra kell hoznom azt az örvendetes itéletet, hogy jól reméltem s hogy a lehetőségek egyik legkedvezőbb kombinációja lett valósággá.

Lám, de minek irom ezt? tán dicsérem? nem nagy dicséret, hogy ugy lett, amint lennie kellett; de akarom Önt buzditani, hogy ezirányban haladjon s főleg a lelki élet mély, alapos művelése által fektesse le továbbra is alapját saját boldogságának jövendő működésre való képesitésében.

Ne hanyagolja el kedves Anhäupel úr az euditiót, melyet a könyvtár használata nyujt: a theologia alapos tanulmányozása mellett forgassa a bevágó klassikus munkákat, mert ezekre később nem lesz oly nagy hajlama és alkalma.

A Collegiumban nagy jártasságot szerezhet magának a theologiai irodalom mezején s a különféle auktoroknak — non ex asse, elülről végig, hanem alkalmi kaputokat kiszemelve — olvasgatása által, általánosabb és helyesebb itéletet fog magának szerezni a kérdésekről. Azután meg olvasgasson s irogáljon magyarul.

Ha a collegiumi exercitiumokat leirná, szivesen közölném.

Legyenek szivesek adott alkalommal tudósitani arról, hogy mely „*Sion*“ füzeteket nem kapták.

Krammer, Wahlner, Igama urak képecskéit nagy köszönettel vettem. Pázmány Zoltinak majd később irok, addig is nem felejtkezem meg róla; imádkozzék értem is. Krammer úr röviden jelezte, hogy mennyire készitette el őket a P. Spir. az ordókra; be szeretném, ha minden ilyen apróságot följegyezne s adott alkalommal megküldené.

Isten önnel kedves Anhäupel úr, ne felejtsen el imáiban sem.

Krisztusban testvére

Eszt. 27. XI. 88. **Prohászka Ottokár.**

L. J. C.

Édes kedves Anhäupel úr!

Az imént megirtam, hogy a fratello Colonicchia csak felét kapja az ivnek; másikat kegyednek küldöm; reá lehelve lelkem őszinte örömét jóléte és haladása fölött s amennyiben a jövőnek munkája, mely kegyedre vár, jön eszembe, egyszersmind forró kivánataimat és imáimat. Még 3 év kedves Anhäupel úr s egy csatasorban állunk. Tegnapelőtt nevezték ki Krammer urat moralis tanárnak: hallom, hogy szivesen jön, alighanem holnap itt lesz. A budavári plebánián nem hiszem, hogy sok tapasztalatot szerzett volna, de azért az élet aczélos vésője bizonyára rajta is már hagyta jótevő nyomait. Ezt a levélkét P. Steinhuber leveléhez csatoltam, melyben sajnálatomnak adtam kifejezést, hogy Ő Eminenciája, nem tartotta meg igéretét jóllehet határozottan kinyilatkoztatta, hogy küld Rómába; kiszemeltünk közmegegyezéssel egy fiut, S z a t k ó a neve, már első évet végzett Bécsben, akart is, nagyon kivánkozott Rómába jutni, s ime szegényke hoppon marad. Ő Eminenciája mondta, hogy inkább jövőre küld kettőt. Nekünk kitartóan kell dolgoznunk, hogy az Istennek a Collegium áldásáért hálát adjunk, mert ugyan kevésnek lesz e kegyelem osztályrésze. A dogmatikán Hurtest, a 3 kötetet, tanitom; sok bajjal a filozofia hiánya miatt a fiukban, de viszonylagosan nagy eredménnyel. Pázmányról semmit sem tudok, csak azt, hogy kilépett az egyházmegyéből. Stampay katechéta lett Pesten; Löwenstein káplány, Blumenthal Pozsonyban, Bognár Misérden, Janovics Dumasz Pálon, Fischer Lekéren, a többiről még nem hallottam! Haiczl Kálmán udvari pap lett; emlékszik rá? Nassauból hallom, hogy Sz. Pásztorban jól mulatnak, fényes fogadtatásokat rendeznek az amerikaiaknak. Mi csendesen élünk! a vakációban Kalocsán voltam, de egy germanikust sem találtam. Sándorffy át akar jönni Erdélyből Esztergomba, kegyed őt nem ismeri; helyesen irja P. Steinhuber, hogy az már magábanvéve baj, ha valaki egyházmegyét cserél. Mi lett P. Cornely-vel?

Emlékezzék meg kedves Anhäupel úr az exerciciumokban rólunk, az egész Seminariumról. Ő eminenciája kegyeddel igen megvan elégedve; hát csak rajta! s vonja magával a többi magyart is!

Isten Önnel! Jézus Sz. Szivében maradtam testvére

PROHÁSZKA OTTOKÁR.

Esztergom, 1889 okt. 13.

L. J. C.

Kedves Gyuri Öcsém!

Tudom, hogy dulna haragjában, ha birna, hosszu hallgatásom fölött; mert azóta. hogy *ajtómon* egy *pléhcimert tartok,* melyen olyanféle áll, hogy *itt Spiritusz kapható,* nem irtam. Kivánok önnek minden szükséges kegyelmet „ad esse", minden ajándékot „ad melius esse"; legyen az a másfél év, mely után önt körünkben üdvözölni reméljük, áldásos az ön lelkére, kedélyére, jellemére, tetterejére s főleg ez az év, melyben ön fel fog szenteltetni. — Én tehát *Spirituális* is *vagyok!* Mit csinálunk? meditálunk reggel egy fél óráig, — este adom a pontokat a Sacellumban fél kilenckor, — utána csendben 10 percig lelkiismeretvizsgálat és bánat. Voltak már direkción is, — ami nagyon sok időt vett igénybe a szám és az iskola által elfoglalt idő miatt, végre átgázoltunk azon is.

Az eredmény kielégitett. Kezdik érteni a dolgot, — csak attól félek, hogy megcsappan a buzgalom. Imádkozzék kedves Anhäupel úr, hogy ez a csapás ne érjen. Négy elsőéves theologus kilépett. Ő Eminentiája nagyon érdeklődik ezen próbálgatások iránt s igen pártolja e gyarló kezdeményezéseket. Midőn egy alkalommal emlitettem neki, hogy csodálkozom, hogy a meditációt a Semináriumokban be nem hozzák, azt mondta, nincs ember, aki hozzá értsen. A gimnazisták az aulában végzik az esti és reggeli imát, azoknak majd felolvastatok valamit, majd tartok rövidke exhortációkat. Dolgom elég van, ugy hogy unalomra való időm nem kerül.

A legényegyletet átadtam Eitner úrnak, — Metzker úr, ki most katechéta az apácáknál a másodelnök: Karácsonykor ünnepélyt tartottunk s akkor a jelenlevő vendégek közül *Csáky gróf* annyira föllelkesült, hogy 3 éven át 100—100 forintot igért az egyletnek. Ez az egylet nagyon sok jót tesz főleg azon meghidegült viszonyt illetőleg, melyben Esztergomban a papság a közönséggel szemben áll.

Annyi a pap s alig érintkeznek bevallott kath. ügvekben a hivekkel. Nagy és nehéz feladatok ezek, melyeket hosszú, türelmes munka képes csak megfejteni.

Ugy vagyunk a Semináriummal is; nem szabad aranyhegyekről álmodozni, az ifjakban megvan a jóakarat, de a körülmények, a szokások, a divat, a példa lidércnyomása ellensulyozza sokszor a legnagyobb erőmegfeszitést.

Nálunk nincs meg az az erőteljes áramlat, mely a Collegiumban magával ragadja még a nem igen uszni szándékozót. Hát csak imádkozzunk, hogy legalább valamit elérjünk! Az árvaházba, melyet Ő Em. alapitott, szivesen eljárunk, Krammer úr miséz naponkint a „Kedves testvéreknek", — volt ott is nagy öröm karácsonykor, melyet Majláth gróf szerzett sok szegény gyermeknek. Ő most Meránban időz.

Esztergomból Füzítőre, Szőnyre vasút épül; még a Dunán átépitendő hidról is van szó, ami nagy jótétemény volna, mert például mint ma, mikor a tél nyers erővel szoritja fagyos markába a fejedelmi Dunát csak nehezen lehet átkelni; ugy élünk itt, mint akár a Dnieper vagy a Volga partján. Krammer barátunk is, ki Budaörsön töltötte a karácsonyt, majdnem Párkányban rekedt, csak egy nappal jött volna később.

Lám ezek a fagyos képek Ön előtt már idegenekké váltak, — de viszont azt se tudja, milyen jó ilyenkor a meleg kályha.

Horváth, a Senior, szokott ünnepélyességgel országol; — eleven mintaképe és megtestesülése a P. Ballerinitől hangoztatott elvnek, hogy bármi történjék, soha sem kell annyira menni, hogy az ember elveszitse étvágyát, vagy jó álmát.

A többi ifjú és öreg úr is meg van. A primás néha 5 évről beszél, mely alatt a theologusuk egy évig filozófiát végezhetnének; lesz-e belőle valami vagy nem, ki tudná véges eszével fölérni.

Sok a fiatal, kiket nem szentelhet, ez is argumentum.

Bucsuzzunk! Zárja buzgó imáiba a Semináriumot s engem is, én viszont megemlékezem Kegyedről.

Tiszteltetem a magyar kollégákat.

Jézus szivében testvére

Esztergom 1890 dec. 29. **Prohászka Ottokár.**

L. J. C.

Kedves György testvérem!

Az Isten gyermekei szükségképen testvérek; de testvérek közt is megesik, hogy nem ismerik egymást, — nem érzik melegét a közös létforrásnak, — nem sugja szivük érzelme „scimus qua Simus origine nati." Nem igy mi, a testvériség öntudata bennünk a fölszentelés keneténck illata által ébresztetik föl, — kapcsai a szoros egyetértés és egyetakarás, — mélysége a Szt. Sziv sebe, — éltető lehelete Krisztus buzgóságának melege, — lendületessége a legmagasabb s legeszményibb célokra kiinduló impulzusok. Mindezekben mi egyek vagyunk Krisztus papságában való résztvevésünk által. Üdvözlöm önt kedves Anhäupel ur első Szt. miseáldozatának napján, örülök örömein, melegszem szivének érzelmein, kivánom, hogy az a harmonia, melyet szivének húrjain Jézus lágy keze megszólaltat primiciájának napján és hetében, el ne haljon, mint elhal harangszó és orgonabúgás, hanem hogy visszhangját kicsalja a kegyelem és bensőséges szeretet e napjáról való minden megemlékezése.

Ha érezni és kővé merevülni egymást ki nem zárná: azt mondanám, merevüljenek meg e Sz. napon átélt érzelmei, hangulata, vágyai, törekvései, lendülete; gondolom, hogy egy góth dómban találná föl magát akkor ájuldozó lelke.

Emlékezzék meg rólunk, a Semináriumról, a primási székről, *a magyar kath. egyházról,* a szándékok nagy perspektivát nyitnak az oltárhoz lépő s Krisztus áldozatát bemutatni szándékozó papnak!

Nagyon szépen köszönjük a küldött képeket, az itteni urak mind igen érdeklődnek Ön iránt s jó kivánataikkal viszonozzák róluk való megemlékezését.

Ha a Rektor úrnak ir fölszenteléséről, jól teszi s jegyezze meg levelében azt is, hogy a fölszenteltetést már bejelentette a Vikáriusnak.

Tehát 8 hónap után körünkben üdvözöljük, hacsak nem marad Rómában ágensnek a primási szék betöltése érdekében.

Most megint Vaszary Kolost emlegetik a lapok, a vége tán még az lesz, hogy anketet rendeznek s választásra kerül a dolog; ez volna ám csak az érdekes procedura; némelyik tán magamagára is szavazna.

Hanem hát, „favete linguis", félre ily profán dolgokkal „in die solemnitatis vestrae."

A szentség, az áthatottság, a Krisztusi lélek egyetlen sugara többet ér, mint minden infula, mitra, pastorale, etc. etc. „Was es noch Anhängsel mehr gibt."

Isten velünk kedves Gyuri öcsém!

Imádkozzunk egymásért!

Esztergom, 91 okt. 27.

Prohászka Ottokár.

L. J. C.!

Kedves Imhámpel Úr!

Áldja meg az Úr Isten új pályáján, melyre mint
levelében kívánom oly hevülő és áldozatos
szeretettel lépett. Ez új esztendő befogja
Önt vezetni munkálkodásának mezejére,
ne, hol mindaddig a kegyelmet, melyet
vegyet, mely szívében eddig csak Önt bol-
dogította egy kedves, jóakaratú körre
kiáradva, tapasztja, buzgalom és szeretet
alakjában kitüntetheti. Isten hozza,
szinte azt tegyük hozzá, minél hama-
rább; mert igazán szeretnénk, hogy mi-
nél többen legyünk, kik a szentek
szenvedéséből bensőt vegyünk a kamuk
egy oly egyházban, hol nem nagyon
távoli analogiával mondhatni
„est abominatio desolationis". Hogy
van haladás itt minálunk, az dicsy, de

hogy vészt és életeket nyelne ... ha volna, az is bizonyos időközönként volna, hogy a halálos valamivel gyorsabb tempóban dől. Teljes Karácsony előtti ordinációi voltak: Okmányokat és levelezőket ordináltak, dán ismerősöket. Az új Primást nyári ordinációnak; itt fogják szentelni; alighanem a miniszter végzi majd az ordinációt. Nagyával hozza az új Primás szentelőtanárát, Kohl Medardot, ki Innsbruckban végezte a theologiát; arcukról jön még ceremoniárius képében gróf Széchényi ha jól tudom Pál vele. Érdekesnek igérkezik az új időszak; természetes, hogy ilyenkor minden kis pár valamit; a klerikusok helyes vaskos nemzetközi, mely nem mind mesés pletykák és rózsaszínek; a főfigyelem természetesen a refectoriumi asztalbálás és iszogatás. Legjobb tanítványom vásári, akkor nincs családja, de azért nem jó volna elvitatni a szívet még

az ilyen időtlopó és pletykaütő" re-
ménykedéstől sem. Ha a gimnazistákat
el nem vesszük innen, nem fognak a ha-
ladás útjára léphetni; de hová vigyük őket
a bences jóapáikból lett primás el a ben-
cés gimnáziumból Nagyrománba?!
Hát Ön mit akar tenni. "Kivándorik-e a Le-
mária-iumba!?" Szívesen átadom a he-
lyemet' a változás úgyis galvanizálólag
hat, - hát legalább ez a vitalanság üdítően
bérnék. Vagy talán a Kúriába! akkor csak
Kamárosnét ajánlanám, ott van a Hoi-
más apát, valóságos Kolumnus fidei,
a burgó morphus ultra, ki már több
mint 100 padházatpárt adott össze
Árentsegítség. Ha Szekemből volna
csak egy püspökjével majtokban is,
hódítanánk és nyernénk. De ez az
ország nem a Szekem otthona, ehhez
a Szögedi kajasztaci és paprikáié, a
dobroczönyi kolbászé és hurkáié,
ezek úsznak a zsírban, - a lelkek

da terrieri Szászok s továcsyak ennél
szok az örzsöcsi Pünkösdöket!

Imaidkozzék értünk buzgón kedves
Don Giorgio, és a viszont kérem az
Istent, hogy áldja meg praeperandusi tkét,
munkát, ne tik baszűs excuperans, hed
gyi consolatur. Legyen szives adamelyik
ügyes tudósitsa által ert az ide mellékelt
szokat Pfab Ádám redemtorista atyá-
nak (Ste Maria in Monterone) Kereher
pattelni! Isten Veled!

Urban testvére

Szat. 91. Dec. 29. Prohászka Ottokár

Rott Nándor öcsémnek a mennyiben tőlem te-
heti Rivának még naggobb dicsőitéget! Vele atto-
nyok mondják, hogy a Primula ma (Jan. 8)
jön!

Kedves Gyuri Öcsém!

Amíg az erdőbe kiállítnak, ami felelhet visszakapjuk: Te.
meg az én „nagyapámon" a „Jézus" legtöjén dermedő bo-
rótba sok jót kiáltott, felelhet visszakapja: Isten tart-
sa, boldogítsa, vastagítsa; fussa be magyarnak colle-
giumi életének végső szakát, melyben a sz. hagyja él.
De tartsa meg keresztyének fogékonyságát és lelkesü-
ségét, legyen az minden „kifeszített festő-
vászon" bold. Margit Alacoque kifejezése sze-
rint. Tartsuk szemeink előtt mindig azt, amit
el kell érni s számolgunk okosan a körülmé-
nyekkel. Ne siratsuk, hogy Pálnak nálunk nem
nőnek s ne gondoljuk, hogy a tölgyek nem olyan sze-
pek mint a pálmák! Az ember a relációk játéka;
P. Gyümölcsnek talán ugyha bútabb óriásban a szepesi
legyesekről álmodik, hol oly éles a fuvalom, hogy

a hajnali tusáz accusatiusban is 'nideg hasmaton s. oleséfüzöi füredik 'mi pedig a bancinok és damarii fák 'parcsü s elegans ágai alatt ámodünk képzelemünkben s gondolyuk, hogy jobb ott! A Lélek ucknak minsenek s ablonjai, - sercnt ő alakod formák nélkül is; - nem porcelas „ö", nem téglaneto, nem gipszöntö, ő elsoen, éltes lelket lehelö müvesz. - Láin en az én hamgelatém; Ou sálain minés megelégedve sete, szeretne dáin gerlicebügáist hallani, nagy tebetkes láini, melyekre bigaszt és ist mennek vigasni! A tebetkel tokozor s dáin legtöbbször az ember magának cág ja; minek? ne éljük bele magünkat formalidásokba, tartsuk csak azt, hogy az Isten élet s hogy az ember csunik; hát en iparkodom nem kenni csunicska. - 1 en ellen Kegyetlenek tem lesz kifogása!

A primási szék áthelyezéséből légy látszik tenni te lesz. A szeminárium Különben itt maradna Primásunk Jamussat mulegetik, arudáin Zalkáj Hidasyt, - mi mindnyájan nem kivánjuk Samiassát, mert durva, gorombu ember s nem jól viselte magát az elvitetésdési ügyben Most Isaiás a püspök jaid Rómában, hogy engengesse

Lamassa útját. a Sz. Szék nem akar lamassáról tudni, de megtehet, hogy a politika ráveszi erre is. Hidassy igen burgyi szentéletü püspök. – A Seminar. ünnepen ott és végét jártuk. Értesítési május 11-ére és június elején kész Rómába ujra láttuk egy te való A Gymnasium dísztermet erősen sepedezik, mo. dern alkotás. – Jelenleg Sz. Vincze egyleti van, a cá. ssi urak kört alakulóban – A tegnapegyletnek csak hár kellene; de még nincs elég pénzük! Az esztergom-fürdői vasut nagyon épül, – Esztergom-Vath körül 600 munkás dolgozik. – A tiszta gom is mindenütt árolót ellenek, nemreként a vesélt-te lát az ember az esztergomi oldalon; a nép erősen küzködik a csapások ellen s a papok. nak feladatuk ezre figyelmes szemmel lenni; ezek nem mező anyagi bajok, ezek erkölcsi veszedel. mek. – Az idő nagyon hüvös, az erdő még dísze. letét várja a májust; ilyen időt én még meg nem éltem. – Május 2-án Mariannostrdára me. gyek, hiszi van, amikor tok nép gyülekezik oda össze s elvégzik gyónásukat. Különben mindig otthon ülök, annál kevesebb kon a vakáció, lehet akár fi-

mindig is emlékezni öt fogunk a kitűnő Sándor
úr látogatására és egy volt közülünk, ki je-
lenleg gyűlésünk hitlanúr a magyar tor-
gerpadson. - P. Rosty is kiáltá „Sz-Mayor-élcset!"
Mi is iparkodunk tőlünk telhetőleg megérni Sz.
Mayor centenáriumi ünnepét, belül is, kívül is!
Tisztelettel ittleni ismerősei; mélta mél em-
legetik is, hogy mikor is jön hozzá. - Képet em-
lékül küldjön mindegyikünek! Földrengéseit
sét jelentse be majd ainak idején a vikárius-
nak, vagy talán akkor már ezekkel is a Rec-
tornak is (Gibulka Sándor.) Erre olyan apró
jószág, amelyek magyar fordulnak.

Isten Velünk! Juhászkorzók Kedves Juhász-
pal úr eitünk különösen Sz. Mayor tiszán!

Jézus szívében testvére

Lőcs. 1891 április 21

Prokaizka Gyula

Legyen szíves a mellékletet Rott úrnak átadni!

L. J. C.

Kedves Gyuri öcsém!

De nem az a mérges Gyuri, ki a primást terrorizálja, hanem az a szelid, s amellett hőslelkü Gyuri, ki Sz. György lovára is pattanna lelkesülésében vivni a sz. harcot! Isten tartsa és hozza egészségben vissza hozzánk; mondhatom mindnyájan örülünk, hogy önt viszontláthatjuk s hogy munkakedve köztünk tág mezőre lép, — mely tarló, ugar, bitang föld s kellenek hozzá munkáskezek, lelkes emberek! Becses levelét nagy köszönettel vettem. Alighogy megkaptam este, csengettek vacsorára, nem is olvastam végig, de amit olvastam, elég volt; fogom és szaladok vele a refektoriumba; a káposztánál ültek; no uraim fontosabb ez, mint a káposztarágás, hallgassák mélységes figyelemmel.

Volt öröm Izraelben; még a Rektor úr is megirigyelte, hogy ezt a levelet nem ő kapta.

„Ergo debes lucese et defendere jura Ecclesiae catholicae", bizony csak ez kell nekünk.

Itt nagyon rossz benyomást tett a primásnak Rómába való utazása, sok a beszéd és a pletyka igaz, de nekem se tetszett. Gondolom azonban, hogy hasznára válik!

Visszautaztában csak minél nagyobb kerülő utakon járjon; soh sincs oly kedvező alkalom; remélem nem megy egyedül. Én a boldogult Schaermelivel, (bázeli) indultam s több mint egy hónapig voltam uton.

Airolóból a Gotthardon gyalog mentünk, nagyszerü időben; lent a forró nyárból, föl a jeges télbe; Kneipoltunk is egy hóvizes folyón keresztül, mert eltévesztettük az utat; azt kellett volna lefotografirozni.

Még valami rendez-voust-t adok önnek a Gletscherek hazájában. Önnek kedves Gyuri öcsém nehéz lesz ugyan a szive, midőn a Collegiumot elhagyja, de gondolja meg, hogy nem anyja ölén válik tökéletessé az ember; hogy ha a gyümölcs megérik, leválik fájáról, kezdetben ugyan ugy vagyunk hangolva, mint akik végig akarnánk a Collegiumban lakni, de később beigazolva látjuk önmagunkon, hogy tejjel a gyermeket láplálják s a küzködöknek, qui in stadio cursunt, — erősebb táplálék szükséges. Csak irja, gyüjtse benyomásait, — utjában is: Kösse csokorba gondolatai és érzelmeinek virágait, — nem is hiszi mily hasznára válnak az embernek; hányszor szakít belőlük meditációiba, predikációiba, dolgozataiba s oly füszeresnek, illatosnak érzi, mint a tavaszi erdő lehelletét.

Borzasztóan köszönöm azt az üdvrivalgást, melyet a gróf úr volt kegyes inscenirozni a készséges magyar germanikusok Allelujára nyiladozó torkaiból; mélyen megvoltam hatva!

Isten velünk!

A 6 lirát majd itt fogom megadni. Olyan csip-csup traktatusokat, áhitatos könyvecskéket, ingyen osztogatni szokott füzetkéket, mind szedje össze s hozza ebbe a goniaba!

Tiszteltetem magyar testvéreimet!

Urban testvére

Esztergom 92. ápr. 22. **Prohászka Ottokár.**

AZ ESZTERGOMI KATH. LEGÉNYEGYLET

MŰKÖDÉSE

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

ELNÖKLETE ALATT.

Jegyzőkönyv

az „esztergommegyei Kath. Legényegylet" első Közgyüléséről 1889 Márc. 3án

Délelőtt ½11 kor tartatott meg a jelzett napon első Közgyülésünk. Elnök Kbeniktája a megerősitett alapszabályokat, melyeket a másodelnök föl. Litvay Elemér föloluas. Ezután föloluastatik Ő Eminenciájának Kéthly levele, az elnökké, a másodikban Litvay Elemér mint másodelnök Kévé nevezve Kii. Jövedelmezett az elnök jelentése a mult 6 hónapról; rövidletes kivonata a jegyzői és pénztárosi jelentéseknek. Első sorban az egylet hálaját fejezi ki Ő Eminenciájának és a többi jótevőknek; a főszolgabiró úrnak és az egyleti elnöjáróság tagjainak, Haicl Kálmán cicktársai úrnak, kiknek érdemét a kerdet nehézségei fokozzák. Jelenti azután, hogy eddig a lakás nigyen volt átengedve s hogy ez lakást vettünk bérbe Hunrái Andal házában évi 110 ftért. Ezután rövid áttekintést nyujt a választmányi ülések működéséről, az előadás és oktatásról, a daláida és könyvtárról, melynek Burcsovitsné adománya vetette meg alapját. Érdekes volt föleg a pénztári kimutatás, melyet ½ iktatolunk.

Tovetkezett az eddigi elnökségnek lemondása. A közgyűlés legin-
kább abban egyezett meg, hogy az eddigi elnökségi állag ismét megválasztassék, ki-
vévén azokat, kik kérték felmentésüket. Az egyesség betöltése mellőzött,
s mások iránt ingerültségüket érzékkel is kimondotta, hogy legalább ideigle-
nes elnök betöltésére egyhangúlag választatott: Tüzvészelők: Alelnök: Pó-
ry J. Pénztárnok: Tindler J. Könyvtáros: Tölgyessy Fülöp. Ellenőr: Farkas Gy. Diákok
Grimm L. és Tölgyessy J. Választmányi tagok: Tölgyessy László, ifj. Tölgyessy László. Grimm
J. Bálint J. Marterstok J. Mihics Endre, Janovits P. Lintenmeier Gy. Dadey J.
Tusinger A. Simon Jós. Bauer F. Hadra F. Simonides J. Precht K. J. Csech F.
Tindler L. Hock J. Csukás N. Simon K. Klobucsnik J. Számvizsgálók: Pénz-
ár. Tölgyessy L. Simonides J.

Végül főtisztelő Elnök úr szavazás körömtet az elnökség; mire az ülés
véget ért.

Esztergom 1889 Márc 7.

Dr Prohászka A. elnök

JEGYZŐKÖNYV

Felvéve az „Esztergommegyei kath. legényegylet" alakuló gyűlésén 1888. évi junius hó 24-én Esztergomban.

JELENLEVŐK:

Bényi József, Bauer Ferenc, Hadra Ferenc, Bálint János, Martderstok József, Tölgyesi László, Senkengel Antal, Simonidesz József, Preczlik József, Mikos Endre, Janovits Pál, Lindmajer Gusztáv, Dadai János, Vándor Ferenc, Tusinger Albert, Simon József, Gabanyier Ferenc, Tindler Ignác, Cseh Ferenc, Tölgyesi István, Boróczki János, ifj. Tölgyesi László, Grim József, Dadai Pál, Hock József, Német Ferenc, Simon Károly, Csuka Nándor, Gajdosek András.

Mely alkalommal az egybegyültek ideiglenes elnökül Dr. Prohászka Ottokár urat ezennel megválasztják.

Elnök a tisztet elfogadván kijelenti, hogy az ülést megnyitja s előadja, miszerint a tisztelt gyülekezet mondaná ki az „Esztergommegyei kath. legényegyesület" megalakulását.

A megalakulás egyhangulag kimondatik s az egyesület alapszabályainak jóváhagyás végett 3 példánybani felküldésével a nagym. m. kir. belügyminiszteriumhoz az elnök megbizatik.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvastatott és aláiratott.

Esztergom, 1888 junius hó 24.

Mácsik István
egyl. jegyző

Dr. Prohászka Ottokár
ideiglenes elnök

AZ ESZTERGOMMEGYEI KATH. LEGÉNYEGYLET.

Az esztergommegyei kath. legényegylet Márc. 3-án tartotta egyszerre alakuló és első közgyülését. Éltünk tehát, mielőtt voltunk; éltünk a társadalmi téren, mielőtt voltunk a törvény szemében. A kath. legényegyletek szivre lélekre irányuló nemes hatása nem is lehet kötve a holt betühöz, az csak a keretet adja, csak a védő palánkot szolgáltatja; e kereten, e palánkon belül azután az egyház szelleme veszi munkába az elhanyagolt kedélyt, fejleszti a megakadt müvelődést, önt tiszta lelket a szórakozásba. Minden felől hallani „sok az egylet," „nem győzi az ember a pártoló tagságot"; igaz, de csak oly értelemben, a hogy a kertész is panaszkodik: „sok a gyom," elfogja az éltető nedvet a hasznos kerti növénytől." Ne pártoljunk tehát egyleteket, melyeknek elmosódott, határozatlan iránya nem lendithet semmit a nagy néposztályok javán, de sőt még csak alkalmat szolgáltat a pénzköltésre. De nem jogosult-e ép e bajokkal szemben a határozott, erkölcsi kihatással biró egyletek léte? nem karolandó-e föl ép azért s annál inkább a kath. legényegyletek világhirrel dicsekvő működése? Mi még eddig keveset tettünk, nem is tehettünk. Müködésünket nem kezdtük sippal és dobbal! tudjuk ugyanis, hogy az Isten művei nem úgy készülnek. Ha most a nyilvánosság elé lépünk, arra hálánk kötelez azok iránt, kik nem érdemeinkért, hanem becsületes nevünkért: „a kath. legényegylet nevéért" részesitettek nagylelkü pártolásukban. Szálljon ezért rájuk az Isten áldása, az az áldás százszorosan visszafizetve, melyet nekünk juttattak akkor, midőn azt, hogy „Isten áldja a tisztes

ipart" nem szóval de csengő pengő valósággal nyomositották. Ezek közt első helyen áll a biboros hercegprimás, ki az egylet megalakitására 200 frtot adott. Ö Eminenciája ezáltal nemcsak országvilág előtt ismert áldozatkészségének ujabb jelét adta, hanem ami előttünk ép oly becses, kimutatta, hogy valamint minden perce a komoly munkának van szentelve: úgy ő a becsületes munkának és munkásnak szellemi és anyagi jólétét folyton szivén viseli. Ő Eminenciája példáját követve adakoztak: Méltóságos b. Hornig Károly veszpr. püspök úr 20 frt. Mélt. Sujánszki Antal 20 frt. Nagys. Krotky József 10 frt. Nagys. Czibulka Nándor 1 arany. Nagys. Csernoch János 20 frt. Mélt. gr. Majláth Gusztáv 50 frt. Főt. Mahovich Gyula 20 frt. Főt. Kereszty Géza 20 frt. Főt. Eitner Elemér 20 frt. Főt. Vezinger Károly 4 frt. Főt. Czenczik János 5 frt. Főt. Horváth Ferenc 2 frt. Az egyletnek eddig van 120 tagja; felvételi dijak után ebejött: 58 frt. 85 kr. Havi illetékek után: 172 frt. 50 kr. Kiadás volt január elsejéig 103 frt. 50 kr. A befolyt pénzekből 400 frt. az iparbankban van elhelyezve. Mint kiváló jótéteményt mlitjük végül Tek. Reviczky Győző, főszolgabiró ûr nemes tettét, ki az alakuló s a kezdet nehézségeivel küzdő egyletnek a tűzőrség házában három szobát egészen ingyen rendelkezésre bocsátott s ezáltal mindnyájunkat mély hálára kötelezett. Az év végeig II betegünk volt, kiket Dr. Rapcsák úr sikeresen gyógykezelt. — Fogadják nemes jótevőink a nyilvánosság előtt lerótt hálánk ez őszinte kifejezését. Most már rajtunk a sor megfelelni a „kath. legényegylet" jó nevének. A tagokat a böjti vasárnapokon adandó oktatásokra ismételten meghivjuk.

Esztergom 1888. márc. 5-én.

Dr. Prohászka Ottokár
elnök.
Eitner Elemér Ákos.
másod elnök.

„Isten áldja a tisztes ipart!"

Igen Tisztelt Elnök Urak!

Az esztergomi kath. legényegylet pünkösd vasárnap zászlószentelési ünnepélyt rendez bátorkodunk erre főt. elnök urat meghivni, azon kéréssel, hogy 6—7 tag kiséretében a zászlót hon nem feledve hozzánk leereszkedni sziveskedjék. Egyletünk még nagyon szerény s keveset nyújthat, de a szivélyességben nem lesz hiány. Még arra kérjük főt. Urat, hogy minket az elszállásolás tekintetéből a hozzánk indulandó tagok számáról értesiteni kegyeskedjék.

Kelt Esztergom jun. 3. 1889.

Eitner Elemér Ákos
m. elnök

(pecsét)

Dr. Prohászka O.
elnök

AZ ESZTERGOMI KATH. LEGÉNYEGYLET ZÁSZLÓ-SZENTELÉSÉNEK ELŐKÉSZÜLETEI:

Zászlószentelési nap:
1889 junius hó 9 (pünkösd vasárnap).
Szentelő:
Dr. Palásthy Pál felszentelt segédpüspök őméltósága.

Zászlóanya:

Mattyasovszky szül. Szvéda Mária.

Szónok:

Dr. Machovics Gyula főszentszéki jegyző, pápai kamarás.

Koszorus leányok:

Beran Krisztina, Bergmann Etel, Holli Hermina, Holli Irma, Horvát Etelka, Horvát Mariska, Erdőssy (Schönwälder Soniza), Beke, Krotky Karolin, Matus Margit, Perényi Irma, Somfay Józsa, Trautwein Irén, Varga Etelka, Varga Irénke.

Meghívandó vendégek:

Dr. Gruscha Antal tábori püspök Bécs, a budapesti balparti elnökség (központi elnök Schiffer Ferenc), a budapesti jobbparti elnökség (Lehmann Ágoston), a pozsonyi elnökség (Veszelyi Ferenc plébános), a nagyszombati elnökség (Boll János s. lelkész), az érsekujvári elnökség (Fábián János kanonok), a somorjai elnökség (Paulovics Róbert s. l.), a győri elnökség (Buschek Antal plébános), a nyitrai elnökség (Kottyesovszky X. plébános), a tatai elnökség (Kanda J. kanonok), a váci elnökség (Báthy László s. lelkész), a lévai elnökség.

Programm:

1, Fogadtatása a vendégeknek. Bizottság: Tölgyessy László, Tindler, Simonides, Klobutsnig, Janovics, Cseh, Marterstock.

Szállást adnak:

Pényi I. alelnök 2, Mácsek I. jegyző 2, Tindler Ignác pénztáros 2, Miltner 2, Klobutsnik 2, Mihalusz 2, Farkas 1, Cseh 1, Tölgyessy L. 1, Grimm 1, Lindenmayer 1, Simon 2, Hadra F. 1, Kéli 1 (a Budapestről érkező (d. e. 10 órakor) 23 vendégnek). Oravetz 1, Dőre 1, Baracskay 2, Szücs 2 (a budai 6 vendégnek). Daday 5 (a vasárnap este érkező 5 nyitrai vendégnek). Bauer 2, Janovics 1, Schaller 1 (a szombaton Léváról érkező vendégeknek). A szigeti vendéglőben 6 vendégre készittetik szállás. A nyitrai és váci elnök a Papnevelő intézetben. A budai elnök Lehmann Ágoston Némethy L. vizivárosi plébánosnál. A Budapest központi elnök Schiffer Ferenc Sujánszky Antal praelátusnál. A lévai elnök Báthy L. Schaller A. adótisztnél szállnak.

Fogadják

Este 8-kor a nánai pályaudvarban:

Lévaiakat

Eitner Elemér m. elnök és Tölgyessy J.

Budapestieket:

Egész választmány este 10-kor Pényi alelnök, Tindler és d. e. 9-kor Farkas, Mácsek

Nyitraiakat:

Vasárnap reggel 4 órakor Daday és Bauer.

Vácziakat:

Ugyanazok.

Zászlóvivő:

Hock, mellette; Podragyay és Velebni.

Rendezők:

Eitner és Tölgyessy István.

Jelvényeket készíti:

Krotky Elza ő nagysága szivességből.

ZÁSZLÓSZENTELÉS ESZTERGOMBAN.

A kath. legényegylet eszméje pünkösd vasárnapján diadalt ült Esztergomban. Többszörös kisérlet után végre sikerült megalapitani, s nem kételkedünk, hogy az egylet meg is fog szilárdulni, miután a kezdet összes nehézségein győzedelmeskedett.

Dr. Prohászka Ottokár, papnöveldei tanár, ez a kitünő pap és tudós már évek óta fáradozik, hogy az egylet eszméjének megnyerje az esztergomiakat. Az elnök mellett Eitner Elemér Ákos, főszékesegyházi karkáplán mint másodelnök működött buzgóan, tapintatos bonhomiával, mindenkit lekötve, megnyerve kedves modorával. A vállvetett működésnek gyümölcse lett a vasárnapi nap, jutalmul az elnököknek, a tisztes, keresztény iparnak, amelynek szelleme ettől fogva hódit Esztergomban.

A zászlószentelésen, amelyhez a tavasz pünkösdi pompája adta a természet ragyogó keretét, hat társulat volt képviselve. És pedig a pesti, a budai, a nyitrai, a váci, a lévai és érsekujvári, amelyek elnökeik vezetése alatt jelentek meg; láttuk többek között Schiffer, Lehmann, Kottessovszky stb. elnököket.

A küldöttségek tagszáma jóval meghaladta a százat. Mindegyikük zászlójával jelent meg, s mindegyikük — hajónál vagy vasutnál — ünnepélyes fogadtatásban részesült az esztergomiak részéről, akiket elnökeik vezettek. Üdvözlő beszédek, éljenzések természetesen nem hiányoztak; tussal pedig a jó nyergesujfalusiak bandája szolgált lelkesen és kipróbált tüdőkkel.

A primási székváros csendjét reggeli fél hatkor riadó zavarta föl. Kilenc órára pedig a küldöttségek, az esztergomi tagok, a kebelbeli papság csaknem teljes számban és nagyszámu közönség a vizivárosi templomba gyültek; sokan, hely hiányában a templomon kívül állottak.

Ünnepélyes szentmise után szentbeszéd következett, amelyet dr. Machovich Gyula, főszentszéki jegyző, pápai kamarás mondott. A nagyhatásu szentbeszédet követte a zászlószentelés szertartása, amelyet dr. Palásthy Pál, fölszentelt püspök ő mlga végzett, aki a biboros hercegprimás ő emja és a maga nevében vert két szöget a zászlóba; ez ünnepélyes aktusban pedig még Mailáth gróf főispán s tizenkét más előkelőség vettek részt. Közben a pestiek dalárdája precizióval és szépen énekelt; ami végre is a karnagynak válik becsületére, aki olyan alaposan tanitotta be énekeseit, hogy távollétében is, a karnagyi pálca képzetének nyomása alatt, a szabatosság korlátai között időztek, teljes biztossággal.

A zászlóanyai tisztet Mattyasovszky Lajosné urhölgy ő nga teljesitette.

A város ünnepélyesen fel volt lobogózva primási és városi lobogókkal, s magát a diszmenetet, amely tizenegy óra után vonult át a város főbb utcáin, óriási számu közönség nézte. A menetben résztvettek a küldöttségek, az esztergomi tagok és számos előkelő polgár a fővárosból, akik külön e célra jöttek föl.

A diszmenet megtévén körutját, vizszament a templomba, ahonnét a közönség szétoszlott.

Ezután az elnökök, a választmány és a küldöttségek több tagja a biboros hercegprimás ő emiánál tisztelegtek. Kegyes fogadtatásban részesülve, őemja örömének adott kifejezést afölött, hogy az egylet megalakult; megemlékezett az eddigi kisérletekről, s a jelenlevőket feladatuk buzgó teljesitésére intette, méltatva a katholikus legényegyletek szociálpolitikai jelentőségét is. Azután volt szivélyes, leereszkedő szava a jelenvoltak mindegyikéhez.

Déli 12 órakor bankett volt a lövölde, illetőleg a borászati egylet helyiségeiben, amelyben Esztergom legelőkelőbb polgárai is résztvettek. A pohárköszöntők sorát dr. Prohászka elnök nyitotta meg, hagyományos hüséggel és hódolattal éltetvén ő szentségét és apostoli királyunkat. Reviczky főszolgabiró nagyhatásu beszédében a hercegprimást éltette: viharos éljenzést keltettek szavai, mikor kijelenti, hogy büszke arra, hogy az ő járásában alakult meg

ez az egylet, amelynek legbuzgóbb támogatását igéri. Megjegyezzük különben, hogy a derék főszolgabirónak igen sok az érdeme az egylet alapitása körül.

Késmárki Frey Ferenc, bankár és nagykereskedő, Esztergom legelőkelőbb patriciusa az egyletnek lendületes szavakban kiván áldásos működést, s egyuttal a polgárság nevében igér odaadó támogatást. Ludvig, fővárosi viaszgyáros, a Ferenc József-rend lovagja dr. Machovichra, az ünnepi hitszónokra emeli poharát, megemlékezve szent beszédéről, amely a családot és az ipart uj életre akarja kelteni a keresztény szellemmel. A nemes lovag különben buzgó kath. világi férfiu, akinek példáját nem egy nagyiparos követhetné.

A lelkes hangulat folytonosan emelkedőben van. Pohárköszöntő váltja föl a pohárköszöntőt, a tudósitó alig győzi regisztrálni, végre is fölhagy vele, — pedig nem áldatlan munka — s maga is osztozik a lelkesülésben, amely mindnyájukat elragadta. Közben üdvözlő táviratok olvastattak föl: küldöttek ilyent Gruscha tábori püspök, aki évtizedek óta apostola a legényegyleteknek, az összes magyarországi társegyletek, sőt osztrákok és külföldiek is, ami viharos éljenzésekre adott alkalmat, és megszámlálhatlan tussokra, amelyek a nyerges-ujfalusi bandának válnak dicsőségére.

A tüzesvérü fiatalság lázasan várta a délutáni 3 órát. Ekkor történt meg a kirándulás a lázkereszthez, amely gyönyörü zarándoklati helye az esztergomiaknak a Duna mentében. A hagyomány szerint az odavaló zarándoklás csodásan ment meg a gyötrő lázaktól. Az elnök bölcs tapintatára vall, hogy ezt a helyet választotta kirándulási helyül; vallásbeli vonatkozása a regényes és ritka szép vidékkel volt összekötve.

Két életerős propeller és számos kocsi szállitotta a kivándorlókat, akiknek számát ötszázra tehetjük. Délutánra le voltak foglalva az összes kocsik, s a fiakkerosok is élénken örvendhetnek a napnak. A propeller-társulat pedig fönnállása óta nem fejtett ki olyan lázas tevékenységet, amit a kormányosok csendes mormogása árult el.

A kirándulás fényesen sikerült.

A toll ugyan meg tudna vele küzdeni, ha elég ideje volna. Étel, ital bőségben, társasjátékok sokféle fajtája, mulattató előadások, zsákfutás stb. stb. — nos és a nyergesujfalusi banda gondoskodtak a szórakoztatásról. A mindkét nemü ifjuság pedig táncra kerekedett. Palásthy püspök ő mlga kegyes volt megjelenni a kirándulók között, akik ritka lelkes ovációkban részesttették.

Azután ellátogattak a „bubánati malomhoz" is, azonban bubánat nélkül.

Fölösleges kijelentenünk, hogy a kirándulás példás rendben folyt le. Féltizenegyre már csendes volt a lázkereszt tájéka, a fáradt propellerek pedig nyugalomra kivánkozva szállitották haza a kirándulókat.

Uton, kiránduláson a pesti dalárok hazafias dalokat énekeltek; s szép énekükkel lettek közirigység tárgyaivá és közversenyzés indokaivá, mert az ő megjelenésük ékesen hangzó argumentumokat ad jó, legényegyleti dalárdák szervezéséhez.

Még a zászlóról kell megemlékeznünk. Nehéz selyemből készült, s disze minden igényt kielégit. Az egylet emelt fővel sorakozhatik köréje.

Azok, akik az ünnepélyben résztvettek, egy érdemdus férfiuval ismerkedtek meg. Ez Brückner Ferenc. aki Temesvárról csak ezen ünnepély végett utazott föl Esztergomba. A derék férfiu Gruscha püspök jobb keze a legényegyleteknek országokra terjedő szervezésében. Jubilált tiszteleti tagja a budapesti, a bécsi, a gleisdorfi stb. legényegyleteknek. Alapitója és jubilált tiszteleti tagja a bécsi kath. kereskedelmi kaszinónak, s nem egy Vince-egylet alapitásának érdeme gyarapitja fáradhatlan, meggyőződésteli munkásságát. Különben biharmegyei születésü honfitársunk, s tetőtől-talpig derék hazafi és buzgó katholikus, aki szivének egyszerüen nemes hajlamait követve talált érdemekben gazdag életcélt.

Szóval ritka szép és fényesen sikerült ünnepély volt az esztergomi és emlékezetes is.

Egyben azonban mégis volt hiány.

Nélkülöztük dr. Wolafka kultuszminiszteri osztálytanácsos ő ngát, aki lelke a pesti

és budai legényegyleteknek. Hiányzott az ő omnipraesentiája, az ő minden lelket fölvillanyozó humora, szellemének gazdagsága. Emlegették is a jó pesti és budai legények. Nagyon hozzászoktak és nagyon megszerették: pedig Pesten-Budán szinte elválaszthatlan tőlük; s előkelő, fontos állása dacára még most is gyakran van köztük.

Isten áldja a tisztes ipart!

Istrograno.

Isten Áldja a Tisztes Ipart!

MEGHIVÓ.

AZ ESZTERGOMI KATH. LEGÉNYEGYLET

1889. évi Pünkösd-Vasárnapján

tartandó

Zászlószentelési

ünnepélyére.

PROGRAMM.

1/26 órakor reggel „riadó".
9 órakor reggel a vizivárosi pleb. templomban ünnepélyes sz. mise, zászlószentelés sz. beszéd.
Az egyházi ünnepély után diszmenet az egyletnek imént szentelt zászlajával a társegyletek kiséretében.
12 órakor délben társas ebéd a borászati egylet helyiségében.
1/23 órakor délután kirándulás a propelleren a lázkereszthez. Elvonulás zene kiséretében a „búbánati malom"-hoz, a régi majális helyre. (Tánc és játék.)
9 órakor este visszaindulás propelleren.

Jegyek a bankettre (1 frt 40 kr.) Brutsi Gyula és Leitgeb János uraknál kaphatók. Jegyeket a propellerre a tagok és családjaik számára az elnökség osztogat.

A m. t. közönség tömeges pártfogását kérjük

Eitner Elemér Ákos,
m. elnök.

Dr. Prohászka Ottokár,
elnök.

Táviratok.

Gruscha tábori püspök és osztrákországi kath. legényegyletek központi elnöksége.
Wien, Juni 9. Profeszor Prohásszka, Seminär

„Herzlichsten Segenswunsch zum Weihefeste"!

Bischof Gruscha.

Győr, jun. 9. Kath. legényegyletnek Esztergomban.

Szivből sajnáljuk, hogy az egylet örömünnepén részt nem vehetünk, de meleg érzéssel köszöntjük mindazokat, kik a tisztes ipar felszentelt zászlaja alatt egyesülnek Istendicsőségére s a maguk erkölcsi és anyagi javára. Üdvözöl titeket győri egyletünk, melyet nagy alapítók 26 éve megalkotott".

Ruschek, győri kath. legényegyleti elnök.

Táviratok érkeztek még: Érsekujvár, Budapest s egyéb városok kath. legényegyleteiről.

Zászlószentelő.

A nemrégiben alakult vizivárosi, szentgyörgymezei és szenttamási iparossegédekből és iparosokból álló „kath. legényegyesület" pünkösd-vasárnap tartja meg zászlószentelő ünnepét. A zászlóanyai tisztet Mattyasovszky Lajosné urnő volt szives elvállalni s az ünnepi egyházi beszédet Dr. Machovits Gyula főszentszéki jegyző fogja mondani a vizivárosi plébánia templomában. Az ünnepség meghivója a következő: Isten áldja a Tisztes Ipart! Meghivó Az esztergomi kath. legényegyesület 1889. évi Pünkösd-Vasárnapján tartandó zászlószentelő ünnepére. Programm: 1/2 6 órakor reggel „riadó", 9 órakor reggel a vizivárosi pléb. templomban ünnepi sz. mise, zászlószentelés, sz. beszéd. Az egyházi ünnep után diszmenet az egyesületnek imént szentelt zászlajával a társegyesületek kiséretében. 12 órakor délben társas ebéd a borászati egyesület helyiségében. 1/2 3 órakor délután kirándulás a propelleren a lázkereszthez. Elvonulás zene kiséretében a „bubánati malom"-hoz, a régi majális helyre. (Tánc és játék.) 9 órakor este visszaindulás a propelleren. Jegyek a bankettre (1 frt 40 kr.) Brutsy Gyula és Leitgeb János uraknál kaphatók. Jegyeket a propellere a tagok és családjaik számára az elnökség osztogat. A m. t. közönség tömeges pártfogását kérik: Dr. Prohászka Ottokár, elnök. Ditner Elemér Ákos, m. elnök.

Személyjegy

az Esztergommegyei kath. legényegyletnek folyó év Junius hó 9-i szászlószentelési ünnepélye alkalmából tartandó

társasebédre

Személyjegy: 1 frt. 40 kr. Kezdete: d. 12. h.

a rendezőség.

Propeller jegy.

ESZTERGOMMEGYEI KATHOLIKUS LEGÉNYEGYLET.

Esztergom jun. 9.

Szeget vertek az ujonnan szentelt kath. legényegyleti *zászlóba:*
1. *Ő Eminenciája* helyett Palásthy Pál felszentelt püspök Ő Mélt.
2. A szentelő püsp. *Palásthy Pál.*
3. Székhelyi *Majláth György* gróf *főispán* úr helyett Ngos *Kruplanitcz Kálmán* alisp.
4. *Mattyasovszky Lajosné* zászlóanya őnsga.
5. *Helcz Antal* polgármester.
6. *Reviczky Győző* főbiró.
7. *Némethy Lajos* vizivárosi plébános.
8. *Tóth József* viziv. biró.
9. *dr. Rapcsák Imre* herc.-primás uradalmi s egyleti orvos.
10. *Schiffer Ferenc* pápai kamarás, kath. képezd. igazgatója központi elnök.
11. *Dr. Prohászka Ottokár* papnevelö int. tanárelnök.
12. *Eitner Elemér Ákos* főszékesegyházi karkáplán m. elnök.
13. *Pényi József* alelnök (egylet nevében.)
14. *Tölgyessi István* dékán (legbuzgóbb gyüjtő!)
15. *Varga Irénke* (koszoru lányok nevében.)

Isten Aldja a tisztes ipart!

MEGHIVÓ.

AZ

ESZTERGOMI KATH. LEGÉNYEGYLET

1890. augusztus hó 3-án

a

KOVÁCS-PATAKNÁL

tartandó

Nyári mulatságára

Személyjegy 20 kr., családjegy 50 kr.

A csavargőzös közlekedik d. u. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. — visszafelé 9, 10, 11 órakor.

Délután 2 órakor első kivonulás zenével.

JEGYEK ELÖRE VÁLTHATÓK:

Brutsy Gyula és **Leitgeb János** urak kereskedésében, továbbá **Tindler Ignác** egyl. pénztárnok urnál; a mulatság napján délután pedig a hidpénztárnál. — Kedvezötlen idő esetében a kirándulást a következő vasárnapra halasztjuk.

Dr. Prohászka Ottokár
Eitner E. Ákos
elnökök.

ADAKOZÁSOK AZ EGYESÜLET ZÁSZLAJÁRA.

Az esztergomi kath. legényegyesület mélyen érzett hálját fejezi ki mindazon lelkes adakozóknak, kik az egyesület zászlajára kibocsájtott gyüjtőíveket eddig is becses nevükkel ékesiteni és szerény egyesületünket ugy jóindulatukkal, mint adományaikkal pártfogolni kegyeskedtek. Valóban sokszorozott kötelességünknek tekintjük ezentul, hogy e lelkes pártfogásnak az egyesület zászlajának kibontásával és elveinek érvényesitésével megfeleljünk.

Kötelességünknek tartjuk a kegyes adományok hirlapi nyugtázását.

Adakoztak: Csernoch János 10 frt, Feichtinger J. kanonok 1 frt, Zubcsek M., Simor Teréz urhölgy, dr. Rapcsák J., Horváth A., Mattyasovszky L., Mészáros K., özv. Klement M. urhölgy, Wimmer F. 2—2 frt, Haudinger I., Királyi A., özv. Poór S. urhölgyek, **főt. dr. Prohászka Ottokár,** dr. Feichtinger Ernő, Krotky József, Büttner Róbert, Munkácsi Károly, Wimmer Imre, Heischmann Ferenc, Lindtner János, főt. Némethy L., Feigler Sándorné, özv. Kroditek N. urhölgyek, főt. Tallián Ö., Maár Berta urnő, Leitgeb J., Majer S., Feigler G., Vezér I., Majer I., Bokros K., Iványi G., Berán A., Wagner A., Huszár A., Schleifer Lajos, Marx Antal, Mezey Dénes, Mann Lajos, Krasztsenics Imre, Pfalcz József, Oltóssy Ferenc, Reusz József, Hajas Simon, id. Hegedüs József, Húth Miklós, Pényi József, Bedő József, Perger Lajos, Bálint János, Einczinger György, Tölgyessy István, Majer Sándor, özv. Perényiné, Mattyasovszky Mária, özv. Iványiné, özv. Ádáminé, Hegedüs Istvánné, Fekete Gyuláné urhölgyek, Esztergom, Sz. Tamás község, Polczer József, Szájbélyi János, Hagen Ambrus, özv. Tillmanné. özv. Petmayer Irma urhölgyek 1—1 frt.

A nagylelkü adakozóknak hálánk kifejezése mellett vagyunk teljes tisztelettel:

Az egyesület elnöke.

Az esztergomi kath. legényegylet második nyári kirándulása.

A kies Kovács-patak ismét egy sikerült kirándulásnak volt szinhelye. Az esztergomi kath. legényegyesület f. hó 3-án tartotta a százados tölgyek árnyában második nyári mulatságát.

A „tisztes ipar" tisztességes szórakozása sokaknak ajkára csalta ezen megjegyzést, hogy ily illedelmesen sok nagy uri társaság sem mulatott volna. Midőn az első menet d. u. 2 órakor a hercegprimási palota ablakai előtt rekkenő hőségben a helyi gőzösre szállt, a másodelnök nem mulaszthatta el hálás szivérzelmeinek kifejezést adni Ő Eminentiájának, a legényegylet kegyes fővédnökének éltetésével, mire háromszoros viharos éljennel feleltek az összes jelenlevök, vig induló hangjai között utnak eredvén.

Habár az egylet tiszta jövedelemre nem számitott, az 500-at meghaladó résztvevők száma s több vendégnek áldozatkészsége körülbelül 30 forintnyi tiszta jövedelmet eredményezett. Különösen hálás megemlitésre kötelezetünk a hercegprimás úr Ő Emjának t. udvari papjai irányában, kik valamint minden alkalommal, ugy most is nemcsak nagylelkü támogatásban részesitették az egyletet, hanem személyes megjelenésükkel is megtisztelték szerény ünnepélyünket. Vidéki vendégeink közül megemlitjük ft. Thuránszky Ármin nagymarosi esperes és ft. Pollákovits Ignác szobi plébános urakat.

Az érdekes mulatság a legvigabb kedélyhangulatban s a legpéldásabb rendben körülbelül éjfélig tartott.

Farsangi levél.

(A kath. legényegyesület jótékonycélu vigalma.)

Vasárnap este a vendéglő nagy termében rögtönzött ügyes kis szinpadon két kurta bohózatot adtak elő a kath. legényegyesület tagjai sok jó igyekezettel. Ugy a rendezőt, mint az előadókat buzgoságukért elismerés s Takács Jánost nem mindennapi dilettáns képességéért dicséret illeti.

Bevezetőnek az egyesület dalosköre énekelt két kardalt, melyet meg kellett ismételniök. Volt egy német duo is, melyben Takács k. a. a főszékesegyház uj altista énekesnője mutatta be nem nagy terjedelmü, de igen rokonszenves hangját.

A vendégek sorában láttuk Sujánszky praelatust, Csáky gróf apátkanonokot, Rapcsák primási főorvost nejével és Dienes Mariskával, a szemináriumi tanári kart, az udvari papokat, a plébániák képviselőit stb.

A szépszámu közönség farsangoló része azután táncra kerekedett s vidám kedvvel járta.

A jótékonycélu vigalom igen szép anyagi sikerrel jutalmazta az egyesületet, melynek tevékeny elnökét. a ki az est sikerét oly fáradatlanul előkészitette, Prohászka Otiokár drt, a közönség lelkesen megéljenezte.

Nyilvános kimutatás és köszönet.

Isten áldja a tisztes ipart s azokat, kik azt mindenképen pártolni és előmozditani iparkodnak. Részünkről pedig fogadják legőszintébb köszönetünket mindazok, kik a kath. legényegyesület ezidei első estélyének sikerét részben közreműködésük részben áldozatkézségük által biztositották: elsősorban Schönwälder J. és Takáts A. urhölgyek, valamint fáradha'atlan karmesterünk Schönwälder K. ur. Nem is kell mondanunk, hogy mily szivesen nyugtázzuk a fölülfizetéseket s hogy mily örömmel mondjuk rá: Isten fizesse meg! A kegyes adakozók: Simor J. ö Eminenciája 10 frt, Mélt. Dr. Majer I. püspök 20 frt a házalapra, Mélt. Dr. Steiuer F. 5 frt, Nagys. Brümelhuber F. 20 frt a házalapra, Nagys. Szilányi F. 10 frt, Nagys. Krotky J. egy arany. Nagys. Rajner L. 5 frt, Mélt. gróf Csáky K. 4 frt 20 kr, Nagys. Czibulka N. 5 frt, Nagys. Lukács L. 2 frt, Nagys Csernoch J. 5 frt, Mélt. özv. Majláth Györgyné 10 frt, Mélt. gróf Majláth Gusztáv 9 frt 20 kr, Nagys. Sóóky G. 1 frt 20 kr. Dr. Machovits Gy. 1 frt 60 kr, Dr. Fehér Gy. 4 frt, főt. Némethy L. 40 kr. Dr. Fischer Colbrie 5 frt, főt. Rózsa Vitál 1 frt 20 kr, Mattyasovszky L. 3 frt 50 kr, Dr. Rapcsák J. 50 kr. Nagys. özvegy Rapcsákné 1 frt A. F. 2 frt, Brunner F. 1 frt 20 kr, özv. Prausz Teréz 3 frt 50 kr. főt. Számord J. 1 frt 20 kr, Riedl G. 60 kr, Péuyi J. 50 kr, Mercz I. 1 frt, Dr. Kőrösy L. 1 frt, Einczinger Gy. 2 frt, Wagner A. 1 frt, Gertner J. 1 frt, Szücs J. 20 kr, Bauer F. 50 kr, P. J. 20 kr, Kőmüves L. 50 kr, Plesznik J. 20 kr, R. Gy. 20 kr, Simon E. 50 kr, Popellár J. 50 kr, Vanitsek R. 1 frt, Kracz A. 40 kr, Kraczer F. 50 kr, Bédi J. 20 kr, Tüske J. 20 kr, Gebaner J. 20 kr, Kiczinger J. 1 frt 50 kr, Dékány Gy.-né 1 frt 20 kr, Hofbauer K. 20 kr, Lőrincz J. 50 kr, Hauer R. 50 kr, Szmatanay J. Tar Géza 1 frt 50 kr, Kónya L. 20 kr, Zábrándszky N. 20 kr, Lukovics N. 20 kr, Mezey F. 1 frt, N. P. 20 kr, M. E. 20 kr, Nyuli S. 50 kr, Fogl N. 70 kr, Berán Vilmos 50 kr, Balog A. 50 kr, Berán A. 50 kr, Magyari L. 1 frt, Hegedűs J. 50 kr, Kecskeméty J. 50 kr, főt. Korber S. 1 frt, főt. Perger L. 1 frt. Éljeuek a kath. legényegyesületek nagylelkü pártolói! Eitner E. Ákos, Dr. Prohászka Ottokár.

Kath. legényegyesületünk a közügy szolgálatában.

Természetesen érzi, hogy működése a közönség szeme előtt történik. Kötelességünknek ismerjük ennélfogva, hogy egyletünk beléletéről, az iránta szivesen érdeklődő közönségnek rövid ismertetéssel szolgáljunk. A téli időben tartatni szokott rendes összejöveteleink elseje nov. első vasárnapján volt, amikor is az elnök örömmel üdvözölve a nagyszámmal megjelent tagokat buzditó szavakkal hivta föl őket az egyesület szellemének s nevének megfelelő működésre; majd azután bemutatta az Ő Eminenciája által kegyelmesen kinevezett uj másodelnököt, aki őszinte örömét fejezte ki a fölött, hogy ezen nemes céllal biró egyesületet szolgálhatja. A fölolvasó estéken Kolping Adolf a kath. legényegyesületek atyja é!ettörténetének ismertetésén kivül, melyet az elnök adott elő, felolvasást tartottak t. Miklóssy Ferenc sz. k. v. tanitó ur „A babonáról" oktatva, mulattatva a jelenvoltakat, a másodelnök az iparosoknak a modern korszellemhez való viszonyát, különösen az álliberalizmus és szocializmusra való tekintetből fejtegette népies modorban, Vargha Dezső dr. főszentszéki jegyző ur pedig a középkori céhekről s azoknak az iparosok anyagi és erkölcsi jólétére gyakorolt üdvös befolyásáról tartott érdekes s tanulságos fölolvasást. Ezen hasznos ismeretterjesztő előadásokon kivül legényeink megtalálták egyesületünkben azt is, ami a napi nehéz munkában elfáradt iparosnak annyira szükséges, t. i. a vidám, testet lelket üditő szórakozást. Ismerve az emberi kedélyt, amint az a jókedvü vig énekben s zenében szeret nyilvánulni, 190 frtért egy kitünő szerkezetü s izléses kiállitásu harmóniumot szereztünk, amely karácsonyi ünnepünk alkalmával kiválóan emelte ifjaink énekét. Általában nagy sulyt fektetünk a tisztességes szórakozásra, melyet a legények nyáron az egyesületi helyiség saját udvarán levő tekepályánál találtak, most pedig ifjaink más társasjátékokon kivül kivált a tekeasztal körül csoportosulva mulatnak esténként. Folyó hó 11-én tartott szinielőadásunk s táncmulatságunk sikerét, melyet buzgó igyekezettel törekedtünk kivivni, a közönség hangosan nyilvánitott elismerése, tömeges pártfogása s ama rendkivül vidám jó kedv engedi sejtenünk, amely a vendégeket csak a késő reggeli órákban engedte eltávozni, Ő Eminenciájának, hazánk biboros főpapjának, kath. legényegyesületünk kegyelmes fővédnökének atyai leereszkedése s fejedelmi bőkezüsége, a mélt. főszékeskáptalan tagjainak meleg jóindulata s nagylelkü anyagi támogatására, a városi közönség élénk érdeklődése, valamint a főt. papságnak csaknem tüntető nagy számmal való megjelenése ünnepélyeinken azon fontos, becsületbeli kötelmet rója ránk — melyet mi örömmel veszünk magunkra — hogy mindezt a nagylelkü jóindulatot meghálálni s egyesületünk célja, társulati tevékenységünk tulajdonképeni feladata az erkölcsök nemesitése a társadalmi müveltség elsajátitása, a szokások finomitása, az igaz keresztény szellemü fölvilágosodás terjesztése és a tisztább élvezetek megkedveltetése, hogy igy magyar hazánk ifju iparüző legényeiből vallásos és munkás, becsületes és értelmes mesterek váljanak! Most pedig legyen szabad a nyilvánosság előtt az egyesület jótevőinek egyenként is hálás köszönetünket kifejezni, akik jan. 11-iki szinielőadás s táncmulatság alkalmából következőleg adakoztak, illetőleg felülfizettek: Ő Emja biboros hercegprimás fővédnökünk 50 frt, Majer István püspök 5 frt, Sujánszky Antal praelatus 5 frt, Palásthy Pál fölsz. püspök 3 frt, Knauz Nándor püspök 2 frt, Blümelhuber Ferenc apátkanonok 5 frt, Krotky József apátkanonok 5 frt, Szilányi Ferenc apátkanonok 2 frt, Pellet József apátkanonok 2 frt, Rajner Lajos apátkanonok 10 frt, Czibulka Nándor apátkanonok 3 frt, Lukács László apátkanonok 5 frt, Csáky Károly gr, apátkanonok 25 frt, *Csernoch János apátkanonok, primási irodaigazgató 5 frt,* Maszlaghy Ferenc apátkanonok 2 frt 20 kr, Graeffl János kanonok 3 frt, Rosszival István dr. kanonok 2 frt, Soóky Gábor kanonok 2 frt 20 kr, Pelczer István doroghi plebános 1 frt, dr. Fischer-Colbrie Ágoston cs. és k. udvari káplán s felsőbb papnevelő intézeti igazgató Bécsből 2 frt, Szmatlik János primási udvarmester 1 frt, özv. Mach kapitányné 1 frt, Mariska leánya 1 frt, Mácsek Istvánné 50 kr, Kecskeméthy János 50 kr, Tarcsai N. 50 kr, Gerstner

Ignác 1 frt, Iványi G. 50 kr, özv. Iványi F.-né 80 kr, Homor I. 20 kr, Erdély N. 20 kr, Dr. Vargha Dezső 1 frt 20 kr, Haiczl Kálmán 2 frt 20 kr, Dr. Kereszty Győző 20 kr, Berger Lajos 1 frt, Perger Lajos 1 frt 20 kr, Dr. Machovics Gyula 1 frt 40 kr. Czenczik János 1 frt 20 kr, Dr. Horváth Ferenc 1 frt, Kiczinger J. 1 frt, Ruszelyák 20 kr, Frank I. 1 frt 20, Müller N. 50 kr, dr. Rapcsák I. 1 frt 50, dr. Fehér Gy. 1 frt 20, Kollányi F. 1 frt 20, Némethy L, 40 kr, id. Dudás J. 10 kr, Rózsa V. 1 frt 20, Miedler N. 20 kr, özv. Dékánné 50 kr. Mikus E. 50 kr, Tar G. 50 kr. Szmatanay I. 1 frt, Schmid F. 1 frt 20, Starkbauer N. 20 kr, John N. 50 kr, Zabránszky N. 20 kr, Fülöp N. 40 kr, Csolics J. 20 kr, Szekeres N. 50 kr. Sichler N. 20 kr, Bartos N. 60 kr, Vinczencz N. 20, Romm N. 20 kr, Hadra F. 10 kr, Udvardy N. 50 kr, Magyary L. 20 kr, Novák N. 20 kr, ifj. Rothnagel 20 kr, Horváth 20 kr, Pényi J. 1 frt, Dr. Halmos I 20 kr, Draxer 50 kr, Vanitsek R. 50 kr, Gebauer 20 kr, özv. Palotay asz. 50 kr, ifj. Dudás 50 kr. Tobés 40 kr, Marxné 50 kr, ifj. Schmid 20 kr, Hegedüs J. 20 kr, ifj. Berán Vilmos 1 frt, legénye 20 kr, Takács I. 20 kr, Mezey N. 1 frt 20 kr, Ibermasser J. 50 kr, Bendcrek I. 40 kr, id. Berán 1 frt 20 kr, Radics S. 50 kr, ifj. Gábris Gy. 20 kr, Schaffler N. 1 frt, Rafael A. 20 kr, Majeszky A. 20 kr, **Dr. Prohászka Ottokár 1 frt 20 kr,** Balogh A. 1 frt. 50 kr. — A szinielőadáson s azt követő táncmulatságon megjelent s a Fürdő vendéglő nagytermét zsufolásig betöltő díszes közönség soraiban ott láthatni szerencsénk volt többek közt a következőket: **dr. Csernoch János,** Maszlaghy Ferenc, dr. István és Soóky Gábor kanonokokat, **dr. Prohászka Ottokár**, Mattyasovszky Lajos igazgató számvevőt, dr. Rapcsák Imre egyleti orvost nejével, Krotky Vincénét Elza és Karolin leányaival. Némethy Gy.-nét, Klinda R.-nét Jakubovits kisasszonnyal, özv. Mach kapitánynét Mariska leányával, Pényi J.-nét két leányával, Tindler I.-né, Janovics P.-né, Bauer F.-né, Kohl J.-né, Tar G.-né, Grineuszné, Hadra F.-né, Dadayné, Belusné, Joónné, Mácsek I.né, Szimhardt K.-né, Halasyné s leánya, Marxné, Poszpisil I.-né, Poszpisil J.-né Czeczil és Terka leányával, Hofbauerné Mihalik Izabella és Mariska k. a-kal, Iványi Gézáné Mariska leányával, Borz Anna és Ilka kisasszonyok, Mann L.-né s Hermin lánya, Sárgayné s Panka lsánya, Dudás Anna s Mariska k. a. Udvardy A.-né, Draxler A.-né, Vanitsek R.-né, Pilászné, Till M.-né, Kitzinger J.-né, Gerstner I.-né, Vörös Mariska k. a. a nővére, Till J.-né, Bárány Betti k. a. és nővére, özv. Palotayné s két leánya. Nagy N.-né, Börös F.-né, Szekér J.-né, Brancsáné, Kindlné, Finke J.-né, Szekeresné, Erdélyiné, — Kelt Esztergom, jan. 14. 1891. Eitner Elemér Ákos kath. legényegyesületi elnök. Metzker József m. elnök.

AZ ESZT. KATH. LEGÉNYEGYESÜLET KÖZGYÜLÉSE.

Az esztergomi kath. legényegyesület 1893 február hó 26-án d. u. 3 órakor tartá évi közgyülését az egyesület nagytermében, amelyre a tagok, ugyszólván, teljes számban jelentek meg.

Eitner Elemér Ákos elnöki megnyitójában az egyesület beléletéről szólva, kiemeli, hogy az eszt. kath. legényegyesület 5 éves fennállása óta is bebizonyitotta, hogy az iparosok részéről benne helyezett bizalomnak és várakozásnak tökéletesen megfelelt, s hogy nemcsak tagjainak száma gyarapodik évről-évre, hanem az egyesületnek az alapszabályaiban foglalt üdvös eszmék és célok megvalósitására irányuló törekvéseit a m. t. közönség is mindenkor magas érdeklődésével kisérte és anyagi támogatásával is előmozditotta. Valóban régóta érzett hiányt pótol tehát e városban a kath. legényegyesület megalapitása, — mondja tovább elnök — s bár a kezdetben mutatkozó akadályok még a legbátrabbak szivét is bizonyos aggály- és félelemmel töltötték el, végre is sikerült a kezdet nehézségeivel diadalmasan megküzdeni, s ma már a kath. legényegyesület bizton halad nagy és magasztos célja felé. — Minthogy azonban ez egyesület 5 éves fennállásával még ugyszólván csak csecsemő-korát éli, azért eddigi

működésének végeredményét kutatva, abban ne annyira a megoldott feladatok nagyságát keressük, mint inkább az azokban mutatkozó jóakaratot és törekvést.

A szellemi élet, illetőleg a szakoktatás terén — fájdalom — az egyesület még mindig nem mutathat föl kiváló eredményeket, minek főakadályát az ezuttal is mutatkozó nagy részvétlenség okozta. Annál nagyobb elismeréssel szólhat azonban a szinijátékok által elérsikerekről, melyek ugy a tagok, mint a t. közönség kiváló tetszését megnyerték. Hálás köszönetet mond ezért elnök, ugy a pártoló közönségnek, valamint az azokban szereplő férfi- és nőtagoknak, de különösen Vavrovicsné és Mihalik Izabella k. a.-nak, hogy vállalkozásaik által az előadások teljes sikerét biztositották. A jóirányu és erkölcsös szinielőadások megtartását pedig ajánlja továbbra is az egyesület becses figyelmébe.

Végül — ugymond — midőn az egylet tisztviselőinek odaadó és gondterhes működésükért legmélyebb köszönetét nyilvánitja, egyszersmind csak szivből jövő forró óhajának ad kifejezést, midőn kivánja, hogy a Mindenható az eszt. kath. legényegyesület tisztviselő s választmányi tagjainak, kik az egyesület bölcsője fölött oly hiven s annyi odaadással őrködtek, annak virágzó korát is megérni engedje!

A hatalmas éljennel fogadott beszéd után Radics Béla jegyző felolvasta a mult közgyülési és választmányi jegyzőkönyveket.

Következvén az egyes jelentések megtétele, Pényi J. alelnök, ideiglenes pénztáros az egyesület pénztári állapotáról a következőkben számol be: mult évi összes bevétel volt 1600 frt 68 kr. — Kiadás 1527 frt 02 kr. — Maradvány 73 frt és 66 kr. — Az egyesület összes tagjainak száma: 280.

Csányi K. könyvtáros jelenti, hogy az egyesület könyvtára 140 művet tartalmaz, melyet 125 tag használt. A könyvtár évi jövedelme 15 frt 87 kr. volt. Az egyesület a tagok használatára több napi- és hetilapot is járatott.

Jelenti elnök, hogy ő eminentiája a bibornok-érsek ur Metzker Józsefnek az egyesület m. elnöki állásáról való lemondását kegyesen elfogadni méltóztatván, helyette a m. elnök, állásra dr. Anhäupel György seminăriumi tanár urat nevezte ki. — A közgyülésen résztvevő Metzker J. volt m. elnök erre köszönetet mond az egyesület tagjainak eddigi támogatásukért. s biztositja az egyesületet, hogy, habár sokoldalu elfoglaltsága miatt kénytelen állásáról távozni, ügyüket jelen körülményei között is mindenkor szivén fogja viselni. — Majd dr. Anhäuper Gy. ujonan kinevezett m. elnök emel szót, s kijelenti, hogy jelen kineveztetését nagy örömmel fogadja, mert a tudományokérti munkálkodása mellett, most már a munkáért, a munkásokért is fáradozhatik. Már pedig szerinte a jövő: a tudományé és a munkáé. Utóbbi munkakörében bizton számit a tagok buzgó támogatására s ezért bizalommal tekint jövő célja felé. A közgyülés ugy a lelépő, mint ujonan kinevezett m. elnökének kijelentéseit lelkes éljennel fogadta.

Ezek után elnök kéri a közgyülést, hogy — miután az egyesület tisztviselő- s választmányi tagjainak megbizatása ezuttal véget ért, — az uj választást ejtse meg. Ez megtörténvén, alelnök lett: Pényi József, pénztáros: Majer János, ellenőr: Hadra F., könyvtárosok: Csányi K. és Till I., jegyző: Radics Béla, dékányok: Hajabács Gy. és Majer I., háznagy: Szekeres G. Számvizsgálók: Bellus Gy. és Simonidesz J. Egy külön bizottságba: Bauer F., Lindtmajer G., Tarr G. Választmányi tagokká: Bauer F., Bellus Gy., Csányi K., Finke J., Garai J., Gráczer J., Hajabács Gy., Janovics P., Jilling J., Kajuk Gy., Lusztig J., Polcer J., Preclik J., Rézer F., Simonidesz J., Szekeres G., Szőke A., Tarr G., Till I., Troll F., Tuschinger A., Uri J., Varga I. és Vavrovics F. — Pótválasztmányi tagokká: Győre M., Khol J., Mazán J., Obendorfer J., Rózsa M., Szajbéli J.

A tett inditványok közt nagy érdeklődést keltett Vavrovics v. tagnak a munkakiállitás rendezésére vonatkozó inditványa, melyet a közgyülés azzal tett magáévá, hogy ez ügyet a legközelebb összehivandó választmányban beható megbeszélés tárgyává teszi.

Ezzel a közgyülés lelkes éljenzések között szétoszlott. **Radics Béla** egy. jegyző.

MÁSOLAT.

A kereskedelemügyi m. kir. minister 1891 évi március hó 13-án 13457/VI. sz. a. kelt s Esztergomvármegye alispánjához intézett leiratának másolata. Az esztergomi kath. iparosifjak képző és betegsegélyző egyesülete tárgyában f. é. jan. 17. 441. sz. a. kelt felterjesztésére alkalmazkodás végett értesitem cimet, hogy tekintettel az emlitett egyesület felekezeti jellegére, valamint arra is, hogy ezen egyesület nem az 1884. XVII. t. c. 142. és következő szakaszaiban körülirt módon jött létre, hogy továbbá a járulékok nem az idézett törvény rendelkezése szerint szedetnek és a munkaadó iparosok törvényszerinti hozzájárulása nincsen megállapitva, nem tekinthető az idézett törvény rendelkezéseinek megfelelő ipartestületi betegsegélyző pénztárnak és ennélfogva *ezen egyesületbe való belépésre senki sem kötelezhető,* amintha ezen kötelezettség még az alapszabályokban sincs kimondva, amennyiben a 7. §. d.) pontjának tekintettel a fennt jelzett törvény határozott intézkedéseire csak azon értelem tulajdonitható, hogy az ipartestület tagjai ezen egyesülethez belépés végett csak oly segédeket jelenthetnek be, kik annak tagjai lenni óhajtanak.

Mindezeknél fogva az ipartestület elnöke által m. 1890. év julius hó 5. kibocsátott felhivás azon részeit, melyek szerint minden iparos munkás kötelezett tagja volna az esztergomi kath. iparos ifjak képző és betegsegélyző egyesületének, valamint hogy már ezen minőségben tartoznék minden munkás a 30 krajcáros illetményt lefizetni és eme kötelezettség iránti felelősség a munkaadó iparosokat is terhelné, — tévedésen és az 1884. év 17. t. c. 143. §-ának félreértésén alapulónak nyilvánitom. A felterjesztett nyilatkozatok visszaküldése mellett és kapcsolatban a belügyministerium vezetésével megbizott m. kir. ministerelnök urnak f. é. febr. 21. 10586. sz. a. ezen tárgyban kelt leiratával, felhivom tehát Nagyságodat, hogy előadottak értelmében esztergomi ipartestület elnökségét, valamint a többször nevezett egyesület előljáróságát értesitvén a *törvénytelenül esetleg elrendelt végrehajtásokat szüntesse be.* A minister helyett Lukács s. k. államtitkár. A hivat. másolat hiteléül: Uferbach s. k. irodatiszt

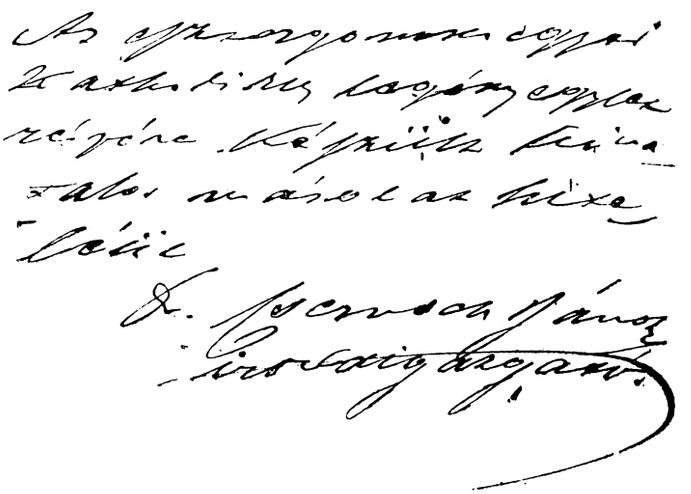

KARÁCSONY.

A kath. legényegyesület szintén kivette részét a karácsony kedves örömeiből. Valóságos családi ünnepet ültek a legények karácsony napján az egyesületi helyiségben, ahová esti 5 órakor gyültek össze a fölállitott karácsonyfa körül és örömmel látták a körükben megjelent vendégek diszes társaságát. Ott voltak Csáky Károly gróf, Maszlaghy Ferenc kanonok urak, a

primási udvarból Machovich Gyula dr. Vargha D. dr. Haiczl Kálmán, továbbá Halmos Ignác, dr. Prohászka dr., Némety L. plebános, Frank J. s. lelkész, Rapcsák J. dr. stb. urak. Az ünnepet harmoniummal kisért karácsonyi ének nyitotta meg, melyet az egyesületi dalkör adott elő. Ezután **Prohászka dr.** szólott a karácsonyfáról, összehasonlitva azt a kereszténységgel, mely a modern korszellem telében az egyedül zöldelő, gyümölcsöző és igaz világosságot árasztó fa. Ennek a fának egyik ága a kath. legényegyesület, a melynek továbbra is kivánja a keresztény szellem áldásait. A lelkes éljenzés után, mely az eszmegazdag beszédre fölhangzott ismét dal következett, majd egyike a legényeknek Sujánszky egy karácsonyi költeményét szavalta el ügyesen. Az elnök rövid beszéde után Csáky gróf szólalt föl s igaz örömmel üdvözlé az egyesületet, mint amely a kath. legényegyesületek eszméjének igazi megvalósulása. Biztos reménynyel folytonos fölvirágozása iránt igéretet tesz, kijelentve, hogy 3 éven át az egyesület javára évenkint 100 frtot fog adni! E szavak leirhatatlan lelkesedést keltettek és a hosszantartó éljenzés s taps őszintén fejezte ki a nemesszivü adományozó iránt való hálát. Ilyen hangulatban ért véget ez a bár szerény, de valóban kedves karácsonyi ünnep.

PROHÁSZKA ELNÖKI LEMONDÁSA

Ő Eminentiája a hercegprimás **Prohászka Ottokár drt,** papnevelő int. hittanárt, ugyanezen intézet lelkiigazgatójává is nevezvén ki, lemondását az esztergomi kath. legényegyesület elnöki állásáról, sokoldalu elfoglaltságát vévén tekintetbe, elfogadta. A kath. legényegyesület elnökévé az egyesület fennállása óta, mint másodelnök működő Eitner Elemér Ákos főszékesegyházi karkáplánt, másodelnökké pedig Metzker József vízivárosi zárdaiskolai hitoktatót s tanítóképzőintézeti tanárt nevezte ki. Az egyesület legszebb virágzásnak indul, tagjainak száma jóval felülmúlja a kétszázat, kebelében a tisztességes szórakozás, ártatlan jókedv, testvéries egyetértés honol. November hóval a rendszeres énektanítás, Schönwelder Kálmán a főszékesegyházi zenekar tagja szakavatott vezetése alatt, szakszerű előadások, a vasárnap s ünnep délután 6 órakor tartandó felolvasások s előadások megkezdettek. Beteg tagjairól a legjobban van gondoskodva, orvosi gyógykezelés, gyógyszer ingyen jár, azonkivül 1 frtnyi hetisegély a munkaképtelen tagoknak. A biboros fővédnök atyai kegye s fejedelmi bőkezüsége, ernyedetlen kitartásra buzdítsa az elnökséget és tisztviselői kart.

GONDOLATOK PROHÁSZKA OTTOKÁRRÓL

Irta: SPECTATOR

A jótékony adományok a legjobban kamatozó befektetések. Könnyeket szárítanak fel, sebeket hegesztenek és egyuttal gazdasági eredményeket is idéznek elő. Prohászka Ottokár egész életében a jótékonyságot gyakorolta. Azok, akiknek könnyeit felszárította, most érte sirnak.

*

Az üstökös mérhetetlen gyorsasággal rohan pályáján. Egy pár pillanatra kerül csak az emberi szem elé, aztán végleg eltűnik. Prohászka is üstökös volt a magyar élet egén; azonban nem tünt el. Alkotásai fenmaradtak, halhatatlanokká váltak.

*

Mindenhol hangoztatják: a jövő nemzedék a megujhodás alapfeltétele. A szó elhangzik; tettek azonban nem igen látszanak. Prohászka a jövő nemzedék ügyét a nemzet legfontosabb feladatának tartotta. Szóval, irásban hangoztatta: törődjünk a fiatalság testével, ápoljuk gondozzuk azt. S ha elértük, hogy erős, egészséges a test, fogjunk hozzá a lélek ápolásához is. Ép testben lehet csak ép lélek.

*

A jó barát a megpróbáltatások idejében jelentkezik. Aki csak akkor ismer, ha arcod mosolyt tükröz vissza, az nem igaz embered. A nagy püspök kereste a szenvedőket és életével példát mutatott: milyen legyen az igazi barát.

*

A nemzetek egén csillagok ragyognak. Egyik fényesebb, mint a másik. Prohászka Ottokár kiválik a csillagok közül. Fénye nemcsak káprázтat, hanem melegit is.

*

A temetők csendje azt hirdeti: ember oly irányban vezesd életed, hogy a túlvilágon is meglegyél elégedve önmagaddal. Ne csak a földi élettel törődj, nézz előre. Ottokár püspök földi életében eszmények után haladt s élete példája annak, milyennek kellene lenni az igaz embernek.

KÉPEK OTTOKÁR PÜSPÖK UTÓDJÁNAK

FEHÉRVÁRI BEVONULÁSÁRÓL

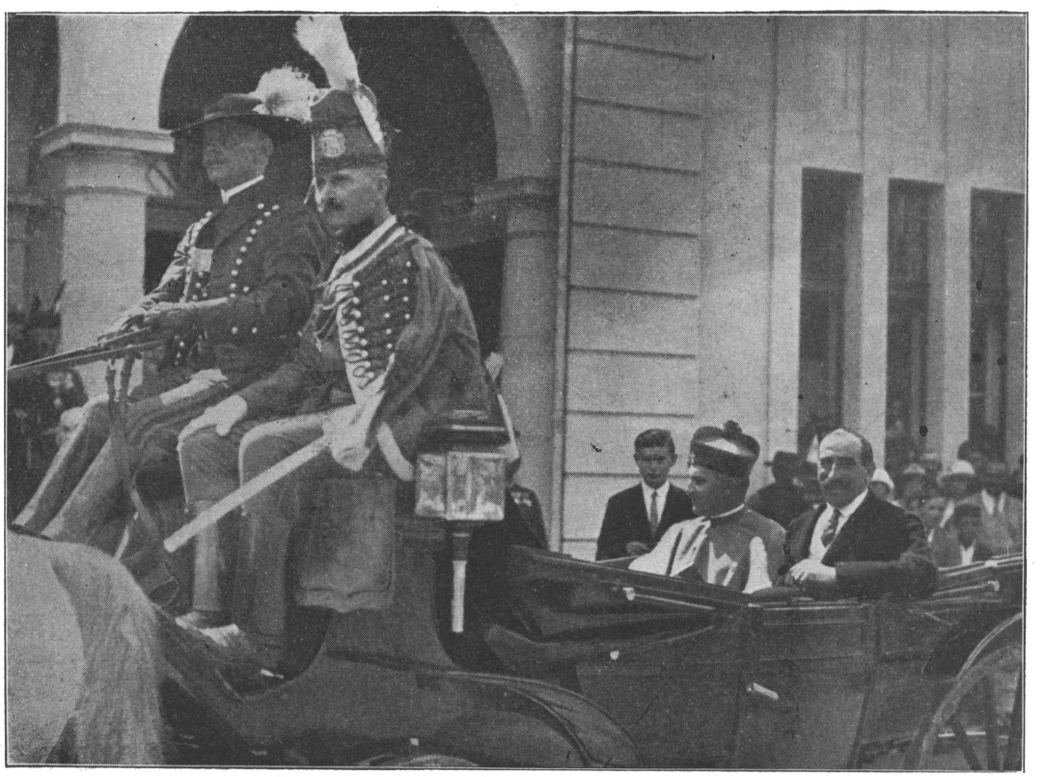

Shvoy Lajos megyéspüspök gróf Széchenyi Viktor főispánnal a vasuti állomáson

A székesfehérvári városháza előtt üdvözlik a nagy apostol utódját, Shvoy Lajos megyés-püspököt.

A székesfehérvári fogadtatás

Shvoy Lajos püspök, dr. Potyondy Imre püspöki irodaigazgató, gróf Széchenyi Viktor, gróf Károlyi József, dr. Klaucz György nagyprépost, Shvoy Kálmánné édesanyja, Hetzelné Shvoy Erzsébet nővére, Shvoy Kálmán tábornok testvére, schönborgi Schöner tábornok, dandárparancsnok, Marschik Alfréd vezérkari főnök ezredes, Mátray Rudolf főigazgató, dr. Zavaros polgármester.

Shvoy Lajos püspök fogadja a Szt. István teremben a küldöttségeket.

A városház előtt üdvözlik Lajos püspököt.
Jekkelfalussy Pál, gróf Károlyi József, dr. Havranek József alispán, Nevelős Gyula főtanfelügyelő,
Ivánka Lajos államépitészeti hivatal főnöke, Shvoy Lajos püspök.

Ottokár püspök utódjának beiktatása Székesfehérvárott.
Shvoy Lajos püspök, dr. Klaucz György nagyprépost, Scheirich Antal apost. főjegyző, kanonok, Magdics István prel.-kanonok, dr. Viszota Alajos apátkanonok, Csöngedy Gyula országyűlési képviselő, prepost-plébános, stb.

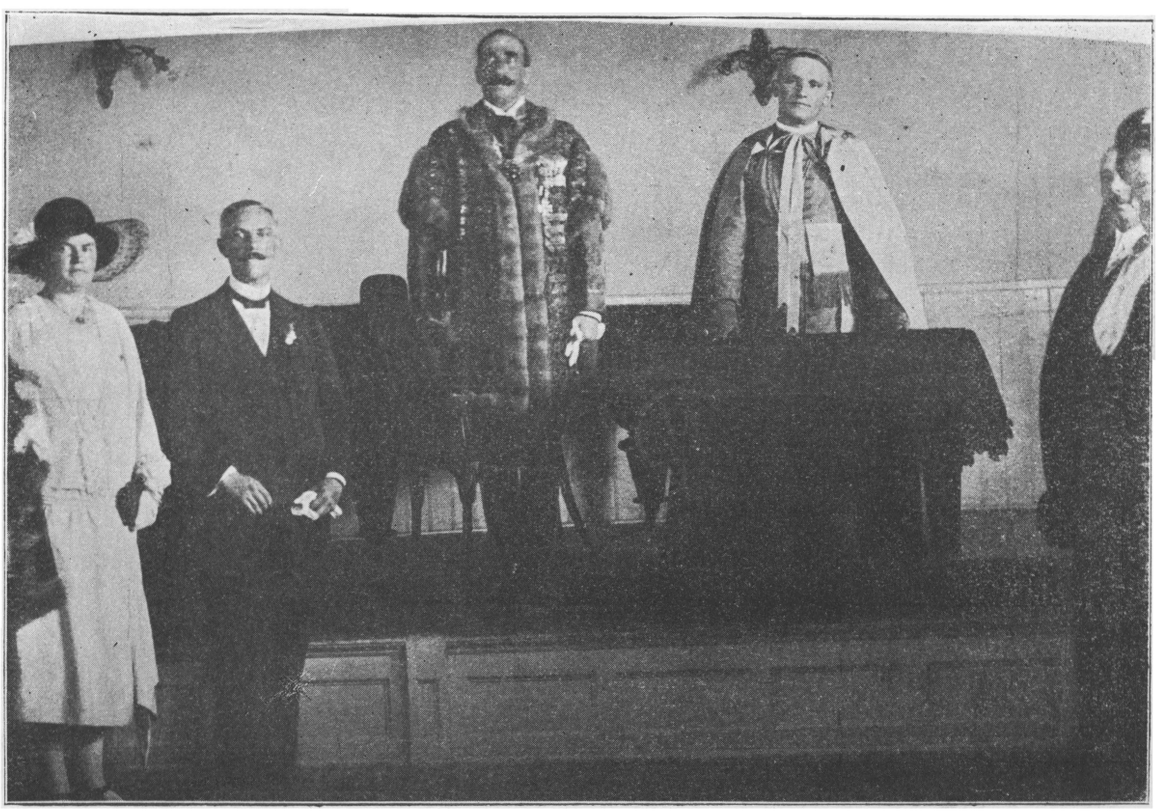

Shvoy Lajos püspök gróf Széchenyi Viktor főispánnal a Szt. István teremben fogadja a küldöttségeket.

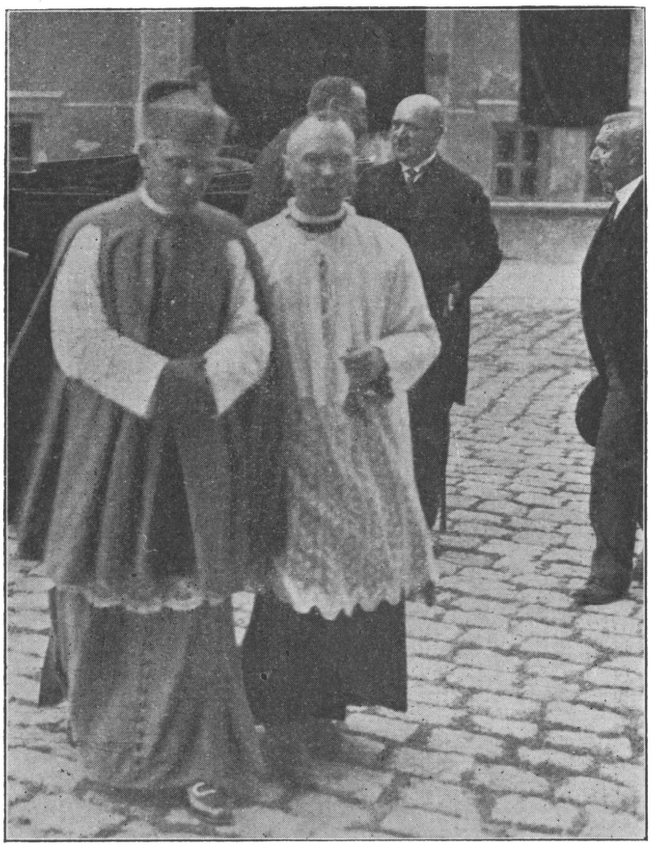

Shvoy Lajos püspök, dr. Potyondy Imre püsp. irodaigazgató, gróf Széchenyi Viktor főispán, dr. Zavaros Aladár polgármester, dr. Havranek József alispán.

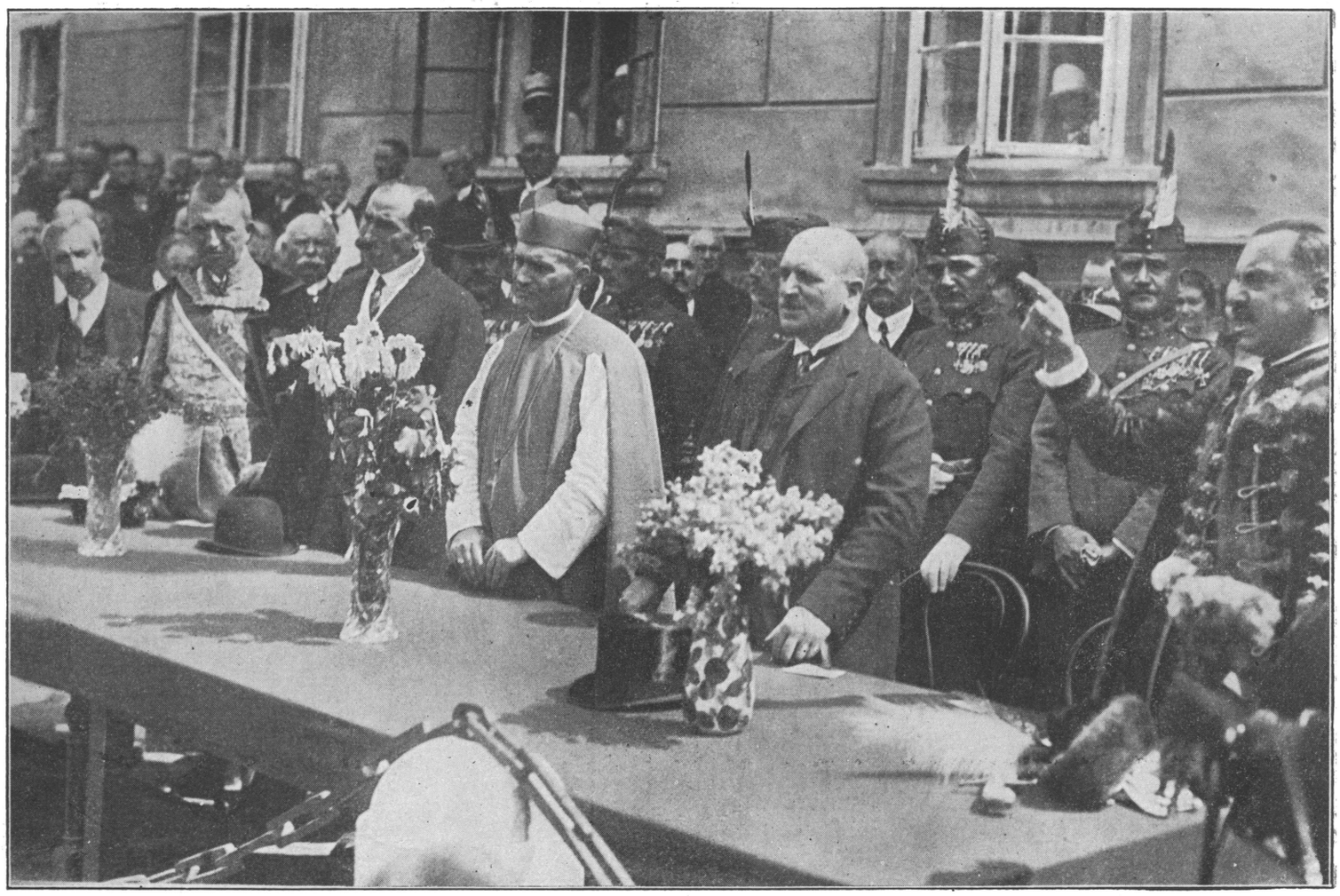

Tabódy Tibor máltai lovag, a Regnum Marianum egyházközség világi elnöke bucsuzik kedves plebánosuktól.

TARTALOMJEGYZÉK

I. rész.

Oldal

Dr. Toldy László: Mi volt Prohászka Ottokár a magyar nemzetnek . 1
Prohászka Ottokár élete és halála 3
Bangha Béla S. J.: A nagy ravatalnál . 29
Dávodi Bakó Ádám: Isten veled . 33
Dr. Lepold Antal: Requiem aeternam . . . 34
Surányi Miklós: Az apostol utolsó utja . . 35
Tankovics János: A nagy halott 36
Berzeviczy Albert beszéde a Tud. Akadémián . 37
Zsitvay Tibor gyászbeszéde a képviselőházban . 38
Pekár Gyula emlékbeszéde . . 40
Voinovich Géza emlékbeszéde . 41
Favete linguis 42
Kalocsa és Prohászka Ottokár 43
Kallivoda Ede: Gondolatok a nagy temetésen . 46
Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök 49
Dr. Metzker József: Emlékezéseim Prohászka Ottokárról . 55
Dr. Hindy Zoltán: Prohászka Ottokár . . 58
Bilkei Ferenc: Eltemettük őt 60
Rexa Dezső: Prohászka püspök humora . . 62
Rákosi Jenő: Prohászka Ottokár 65
vitéz Szakváry Emil: Urához tért a harcos . 68
Több szeretetet 69
Csiszár Béla: A nagy ihlető 70
Juhász Jenő: Prohászka Ottokár tanításai és a magyar jövő 71
A nagy püspök öröksége 72
A nemes mag 73
Az első találkozás . . 74
Prohászka emléke 76
Zarándokok ezrei Prohászka Ottokár kriptájánál . 77

II. rész.

Prohászka Ottokár életrajza 1
Az ország nagyjai Ottokár püspökről . 9
József kir. herceg: Emléksorok 11
Auguszta kir. hercegnő: Emléksorok 11
Csernoch János †: Prohászka Ottokár emléke . . 13

szmrecsani Dr. Szmrecsányi Lajos: A nagy apostol . . 15
Dr. Scitovszky Béla: Prohászka apostoli jelentősége . . 15
Báró Wlassits Gyula: Prohászka Ottokár püspökről 17
Dr. Rakovszky Iván: Prohászka a nagy szónok 18
Gróf Zichy Gyula dr.: Hiányzik a varázs . 19
Dr. Gévay-Wolff Nándor: Krisztus dalnoka 20
Dr. Kószó István: Az apostol 21
Dr. Tóth József: Emlékezés Prohászka püspökre . . . 22
Mayer János: Emlékezés Prohászka Ottokár püspökre 26
Dr. Gaál Endre: Prohászka Ottokár 27
Dr. Lepold Antal: Prohászka Ottokár Esztergomban 29
Hajdudorogi Papp Antal: Prohászka és mi . 31
Dr. Glattfelder Gyula: Ecce sacerdos magnus . 33
Dr. Rott Nándor: Emléksorok 37
Dr. Ripka Ferenc: Emléksorok 39
Dr. Sipőcz Jenő: Székesfehérvár nagy püspöke . . 39
Magdits István: Dr. Prohászka Ottokár püspök atyám . 40
Darányi Ignác †: Mi volt Prohászka . . 41
Petrovácz Gyula: Találkozás 41
Meskó Pál: Prohászka Ottokár és az agrárszövetkezetek . 42
Dr. Óvári Ferenc: Dr. Prohászka Ottokár élete 43
Almássy László: Emlékezés a nagy püspökről 43
Dr. Kossalka János; Krisztus igaz szolgája 47
Dr. Szilvek Lajos: A magyarok apostola . . 47
Dr. Karafiáth Jenő: Az aranyszáju főpásztor . 47
Dr. Schandl Károly; Az apostol agrárpolitikája 48
Dr. Bilkei Ferenc; Az áldott áldó kéz . . . 57
Dr. Révay Tibor: Prohászka hatása a kispapokra 58
Weicher Miklós: Prohászka Ottokár 61
Csöngedy Gyula: Prohászka Ottokár mint szónok . . 63
Hajós József: Aki az üres madárfészek mélységét mérte . 64
Raffay Sándor: A lélek embere 66
Dr. Erdélyi László: A szent korona állama és az egyházi vagyon 67
Ravasz László: Prohászka Ottokár . 74
Lukács György: Prohászka 75
Dr. Hegedüs Loránt: Dr. Prohászka Ottokár 77
Ilovszky János: Prohászka Ottokár 78
Dr. Lobmayer Jenő: Az apostol 78
Dr. Cselényi Pál: „Exegit monumentum" 79
Dr. Buzáth János: Prohászka Ottokár szociálpolitikus egyénisége . 97
Dr. Stuhlmann Patrik: Prohászka Ottokár 98
Dr. Purebl Győző: Magyarország tündöklő csillaga . 100
Liber Endre: Az ur prófétája 101
Dr. Burány Gergely: A nagy egyházfejedelem 102
Dr. Angyal Pál: Prohászka mint sociologus 103
Komócsy István: Confessió 104
Buday Dezső: A királyi sas . . . 107
Szinyei Merse Jenő: A nagy püspök 109
Dr. Scipiades Elemér: Elmélkedés Prohászka püspökről . 110
Báró Szterényi József: Emlékezés Prohászka Ottokárra . 115

Nagyszentmiklósi Dréhr Imre dr.: A népjóléti politikának vezérszólama: Ottokár püspök tanitása 117
Járó István: Prohászka és az egyetemi ifjuság 143
Hodosi Hodossy Gedeon: A fáklya . . 144
Dukai-Takách Géza: A lelki vezér . . 145
Alacker György S. J.: A hálás tanitvány 146
Prohászka Ottokár egyik utolsó levele 148
Kontra Aladár: Prohászka Ottokár 151
Prohászka hálás papjai 153
Kovrig Béla: Vérző szizek papja, Prohászka Ottokár a socialpolitikus . 156
Dr. Kenéz Béla; Emlékezés . . . 161
Poós Rezső: Ahogyan én őt láttam . . . 161
Orbók Attila: Prohászka Ottokár a folyosón . 163
Mátray Rudolf: Prohászka Ottokár mint szónok . 165
Prohászka Ottokár †: Tájékoztatásul és ajánlásul 167
Ruffy Pál: Az ő szobra 168
Dr. Kovács Dénes: Pihen a nagy halott 169
Dr. Berzsenyi Zoltán: Prohászka Ottokár betegsége . 170
Tormay Cecil: Prohászka Ottokár . . 171
Petri Mór: Prohászka Ottokár emléke . . 172
Németh István: Prohászka spiritualis otthona . . . 173
Bilkei Ferenc: Apróságok Prohászka Ottokár életéből 193
Ifj. Dr. Erődi-Harrach Béla: A fejlődés, az élet, a haladás apostola . 197
Dr. Révész Amadé: Pécsi emlékezés Ottokár püspökről . . 200
Ifj. Dr. Toldy László: Ottokár püspök . . . 201
Dr. Antony Béla: Prohászka és Esztergom . 209

III. rész.

Dr. Prohászka Ottokár 9 levele Anhäupelhez (Dr. Andor Györgyhöz) . . . 1
Az esztergomi kath. legényegylet működése Prohászka Ottokár elnöklete alatt . 18
Spektator: Gondolatok Prohászka Ottokárról 37
Képek Ottokár püspök utódjának fehérvári bevonulásáról 39

A megemlékezéseket a beérkezés sorrendjében közöltük.